UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU

WYDZIAŁ PRAWA

Edyta Mucha

Nielegalna produkcja alkoholu – problematyka prawno-kryminalistyczna

Rozprawa doktorska
przygotowywana pod kierunkiem
dra hab. Wojciecha Filipkowskiego, prof. UwB

Białystok 2018

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW **4**

WPROWADZENIE **6**

ROZDZIAŁ I
METODYKA BADAŃ **11**
§1 Cel i przedmiot badań 11
§2 Problemy i hipotezy badawcze 12
§3 Metody, techniki i narzędzia badawcze 25

ROZDZIAŁ II
PRODUKCJA ALKOHOLU W UJĘCIU HISTORYCZNYM **36**
§1 Historia produkcji alkoholu w czasach prehistorii i starożytności 36
§2 Wyrób napojów alkoholowych w średniowieczu 40
§3 Produkcja napojów alkoholowych w nowożytności 44
§4 Wytwarzanie alkoholu w czasach współczesnych 50
§5 Współczesne rozmiary i tendencje nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce 71

ROZDZIAŁ III
PRAWNA REGULACJA LEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU **81**
§1 Pojęcie napoju alkoholowego w świetle obowiązujących przepisów 81
§2 Prawne regulacje dotyczące wyrobu napojów spirytusowych 86
§3 Prawne unormowania odnoszące się do produkcji alkoholu etylowego 92
§4 Przepisy prawne regulujące wyrób i rozlew wyrobów winiarskich 97
§5 Akty prawne normujące produkcję piwa 108
§6 Przepisy prawne normujące produkcję napojów fermentowanych i wyrobów pośrednich 111
§7 Zakres kryminalizacji oraz konsekwencje prawne nielegalnej produkcji alkoholu 113

ROZDZIAŁ IV
TEORETYCZNE ASPEKTY TECHNIKI I TAKTYKI NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU **124**
§1 Zagadnienia wprowadzające… 124
§2 Działania podejmowane przez sprawców bimbrownictwa 128
§3 Odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianie legalnego alkoholu 135
§4 Przemyt nielegalnie wyprodukowanego alkoholu 141

ROZDZIAŁ V
METODYKA POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO W SPRAWIE NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU **146**
§1 Czynności wstępne zmierzające do ustalenia i ujęcia sprawcy przestępstwa 146
§2 Charakterystyka wybranych czynności dowodowych 153
§3 Przechowywanie oraz zniszczenie dowodów w postępowaniu przygotowawczym 193

ROZDZIAŁ VI
TYPOWE TECHNIKI KRYMINALISTYCZNE STOSOWANE W SPRAWIE NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKHOLU..... 200
§1 Badania fizykochemiczne mające na celu identyfikację płynów alkoholowych…... 200
§2 Badania śladów daktyloskopijnych..... 208
§3 Badania śladów traseologicznych..... 213
§4 Badania dokumentów realizowane w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu…….. 221

ROZDZIAŁ VII
NIELEGALNA PRODUKCJA ALKOHOLU W ŚWIETLE BADAŃ AKT SPRAW SĄDOWYCH..... 228
§1 Wybrane zagadnienia prawne przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu..... 228
§2 Kryminologiczne aspekty przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu..... 242
§3 Kryminalistyczne aspekty zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu..... 250

ROZDZIAŁ VIII
WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH PRZEPROWADZONYCH WŚRÓD FUNKCJONARIUSZY POLICJI ZAJMUJĄCYCH SIĘ ZWALCZANIEM NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU..... 261
§1 Etiologia kryminalna zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu..... 261
§2 Fenomenologia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu..... 268
§3 Sposoby zapobiegania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu..... 305

ROZDZIAŁ IX
PRZECIWDZIAŁANIE I ZWALCZANIE NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU - WYBRANE ZAGADNIENIA..... 344
§1 Uprawnienia organów ścigania w zakresie przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu..... 344
§2 Współpraca organów ścigania i instytucji państwowych w zakresie zwalczania zjawiska produkcji alkoholu..... 356
§3 Inicjatywy podejmowane przez organy państwowe i organizacje społeczne zmierzające do przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu..... 362

PODSUMOWANIE 372

BIBLIOGRAFIA 398

WYKAZ TABEL..... 415

WYKAZ MAP..... 422

WYKAZ RYSUNKÓW..... 423

WYKAZ WYKRESÓW..... 424

WYKAZ SPRAW..... 425

ZAŁĄCZNIKI 429

WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W ROZPRAWIE

Dz. U. – Dziennik Ustaw

Dz. Urz. – Dziennik Urzędowy

Dz. Urz. UE – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej

Dz. Urz. WE – Dziennik Urzędowy Wspólnoty Europejskiej

NSA – Naczelny Sąd Administracyjny

ORMO – Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej

PKWN – Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego

SA – Sąd Apelacyjny

SN – Sąd Najwyższy

SO – Sąd Okręgowy

SR – Sąd Rejonowy

k.k.s. – Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy

k.k.w. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy

r.s.p.u.p.z.p.k. - Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 roku w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia

r.s.z.p.a.- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego

r.m.s.r.u.s.p. - Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych

u.k.a.s. - Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej

UPol.- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji

u.p.a. - Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym

u.p.t.u. - Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług

u.s.g. - Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej

u.w.t.p.a. - Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

u.w.a.e. – Ustawa z dnia 2 marca 2001 roku o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych

u.w.r.w.w. - Ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina

u.w.n.s. – Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych

art. – artykuł

hl – hektolitr

l - litr

l. b. - liczba badanych

mln - milion

n. - następne

nr – numer

obj. - objętości

pkt - punkt

pow. - powyżej

poz. - pozycja

p.n.e. - przed naszą erą

r. – rok

tys. – tysiąc

ust. – ustęp

vol. - objętość

ze zm. – ze zmianami

zob. - zobacz

Wprowadzenie

Zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu znane było już od czasów prehistorycznych. Natomiast, współcześnie nielegalna produkcja alkoholu stanowi jedno z istotniejszych zagrożeń dla państwa oraz jego obywateli. Można je rozpatrywać w wielu płaszczyznach. Pociąga za sobą konsekwencje zdrowotne i społeczne dla osób uzależnionych od alkoholu oraz karne względem osób trudniącym się tym procederem. Należy także podkreślić fakt generowania ogromnych strat dla Skarbu Państwa z tytułu prowadzenia tego typu działalności w sposób nieuregulowany i nieopodatkowany. Z tych też powodów zjawisko to jest przedmiotem działań podejmowanych nie tylko przez państwo, ale także przez organizacje pozarządowe, czy nawet pojedyncze osoby. Świadczy to także o jego doniosłości i potrzebie prowadzenia analiz prawnych, kryminologicznych i kryminalistycznych celem wypracowania efektywnych działań o charakterze profilaktycznym.

Pierwszą inicjatywą naukową podejmującą problematykę związaną z nielegalną produkcją alkoholu (bimbru) były publikacje naukowe K. Chociszewskiego:

- „Nielegalne gorzelnictwo", cz. I, Służba MO 1962, nr 2/29.
- „Nielegalne gorzelnictwo", cz. II, Służba MO 1962, nr 3/30.

Warto wspomnieć również o pierwszej wydanej w 1975 roku monografii S. Galarskiego pt. „Kryminologiczne i prawne aspekty nielegalnego gorzelnictwa"[1]. Szerokie badania problemu nielegalnego wyrobu spirytusu (bimbrownictwa) przeprowadził także B. Sygit w monografiach oraz innych publikacjach naukowych, wśród których należy wymienić:

- „Z badań nad poziomem postępowań karnych w sprawach o nielegalne gorzelnictwo", Problemy Praworządności 1983, nr 3.
- „Nielegalny wyrób spirytusu", Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987.
- „Stan prawny w zakresie ścigania sprawców potajemnego gorzelnictwa", Problemy Praworządności 1987, nr 4.
- „Z problematyki zwalczania bimbrownictwa", Problemy Alkoholizmu 1987, nr 10.

[1] S. Galarski, Kryminologiczne i prawne aspekty nielegalnego gorzelnictwa, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975 r.

- „Potajemne gorzelnictwo, Studium z dziedziny kryminologii i polityki kryminalnej”, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1996.

Nad problematyką bimbrownictwa pochylił się również J. W. Wójcik w następujących publikacjach naukowych:

- „Nielegalne gorzelnictwo”, Problemy Alkoholizmu 1980, nr 7-8.
- „Główne problemy milicyjnej profilaktyki alkoholowej”, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.
- „Meliny pijackie a przestępczość”, Problemy Alkoholizmu 1984, nr 3.
- „Wybrane aspekty funkcjonowania melin pijackich”, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.

Jednak żadne z wymienionych badań nie obejmowało kompleksowo zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu z punktu widzenia prawa, kryminalistyki i kryminologii. Ponadto, mają one już charakter historyczny. Współcześnie w literaturze dostępne są opracowania poświęcone tylko wybranym formom, głównie procederowi bimbrownictwa, a w mniejszym zakresie odkażaniu spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych i podrabianiu legalnego alkoholu oraz przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu. W związku z tym należy stwierdzić, iż w polskiej literaturze naukowej brak jest kompleksowego prawno-kryminalistycznego ujęcia problemu nielegalnej produkcji alkoholu.

Wymienione czynniki sprawiły, że podjęto badania teoretyczne oraz empiryczne w zakresie prawno-kryminalistycznej analizy zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w latach 2006-2016. Dla wyboru daty początkowej istotny był fakt, iż w tym okresie uchwalona została Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych określająca zasady wykonywania działalności gospodarczej w zakresie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych oraz obrotu tymi napojami[2]. Ustawa ta miała ogromny wpływ na rozwój zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Ponadto, aby prowadzić badania już prawomocnie zakończonych spraw karnych zdecydowano się na określenie daty końcowej wyżej

[2] Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych, Dz. U. z 2016 r., poz. 65, ze zm.

wymienionego okresu na rok 2016. Poza tym, w ciągu ostatnich kilku lat obserwuje się wzrost przestępczości gospodarczej, w tym związanej z nielegalną produkcją alkoholu[3].

Na potrzeby niniejszej rozprawy za nielegalną produkcję alkoholu będzie się uznawać trzy jego formy: bimbrownictwo, odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianie legalnego alkoholu i przemyt nielegalnie wyprodukowanego alkoholu. Taki też jest jej przedmiot.

Głównymi celami rozprawy doktorskiej jest:

1) badanie sposobów i środków technicznych stosowanych przez przestępców przy popełnieniu tego rodzaju przestępstwa,
2) opracowanie zasad sprawnego działania organów ścigania, stosowania środków technicznych i laboratoryjnych metod badawczych,
3) określenie sposobów zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu.

Na potrzeby realizacji postawionych celów rozprawy ukształtowano jej strukturę w następujący sposób. Rozdział pierwszy zawiera opis metodyki prowadzenia badań teoretycznych i empirycznych. W rozdziale tym uwzględniono cel i przedmiot badań, problemy i hipotezy badawcze oraz metody, techniki i narzędzia badawcze użyte w rozprawie doktorskiej. W rozprawie doktorskiej, zastosowano takie metody badawcze jak: metoda historyczna, metoda dogmatyczna oraz metoda empiryczna (a dokładniej statystyczna, badania aktowe, ankieta).

W rozdziale drugim omówiono historię nielegalnej produkcji alkoholu oraz ewolucję znaczenia tego pojęcia na przestrzeni wieków. Ponadto, ukazane zostały także współczesne rozmiary i tendencje nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce. W tym celu zastosowano temporalne kryterium podziału tej części rozprawy. W efekcie rozdział dotyczy następujących okresów historycznych: prehistorii, starożytności, nowożytności oraz czasów współczesnych. Prowadzone rozważania dotyczą zarówno kwestii ogólnoświatowych, jak również wybranych krajów, w tym w szczególności Polski.

Rozdział trzeci zawiera charakterystykę prawnych regulacji odnoszących się do legalnej produkcji alkoholu w Polsce. W rozdziale tym omówiono podstawowe pojęcie napoju alkoholowego oraz prawne regulacje dotyczące wyrobu napojów spirytusowych, produkcji alkoholu etylowego, wyrobu i rozlewu wyrobów winiarskich, jak również przepisy prawne normujące produkcję piwa oraz produkcję napojów fermentowanych i wyrobów

[3] Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015-2020, str. 9 - raport dostępny na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych: www.bip.mswia.pl, 05.09.2017 r.

pośrednich. W rozdziale tym omówiono również przepisy prawne, zakres kryminalizacji oraz konsekwencje prawne nielegalnej produkcji alkoholu.

W rozdziale czwartym omówione zostały teoretyczne aspekty techniki i taktyki kryminalistycznej nielegalnej produkcji alkoholu. Przedstawiono w nim działania podejmowane przez sprawców: bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, podrabiania legalnego alkoholu oraz przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu.

Natomiast, rozdział piąty dotyczy przebiegu postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. W rozdziale tym omówiono czynności wstępne zmierzające do ustalenia i ujęcia sprawcy przestępstwa oraz charakterystykę wybranych czynności dowodowych, takich, jak: zabezpieczenie miejsca zdarzenia, oględziny miejsca zdarzenia i rzeczy, dokumentowanie wyników oględzin, ekspertyza kryminalistyczna, przesłuchanie świadków i podejrzanego. Oprócz tego, zwrócono szczególną uwagę na kwestię sposobu przechowywania oraz zniszczenia dowodów w postępowaniu przygotowawczym.

W szóstym rozdziale opisano typowe techniki kryminalistyczne stosowane w sprawach karnych dotyczących nielegalnej produkcji alkoholu. W rozdziale tym omówiono najczęściej stosowane badania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, takie jak: badania fizykochemiczne mające na celu identyfikacje płynów alkoholowych, badania śladów daktyloskopijnych, badania śladów traseologicznych oraz badania dokumentów realizowanych w sprawach nielegalnej produkcji alkoholu.

Z kolei w rozdziale siódmym przedstawiono wyniki przeprowadzonych badań akt sądowych dotyczących czynów popełnianych w związku nielegalną produkcją alkoholu oraz przemytem tych towarów. Badaniem objęto 317 spraw sądowych prowadzonych w okresie 2006-2016 r. na obszarze właściwości sądów rejonowych w Białymstoku, Bielsku Podlaskim i Sokółce. Dokonano analizy wszystkich prowadzonych w tym okresie spraw występujących na obszarze objętym badaniem, które to dotyczyły przedmiotu rozprawy. Badaniem akt sądowych objęto czyny z art. 12 a ust. 1 ustawy o wyrobie alkoholu etylowego i wytwarzania wyrobów tytoniowych, art. 43 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, art. 44 ust. 1 ustawy o wyrobie napojów spirytusowych o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych, art. 54 k.k.s., art. 65 k.k.s., art. 86 k.k.s., art. 91 k.k.s. oraz art. 86 k.k.s.

Rozdział ósmy zawiera wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród funkcjonariuszy Policji zajmujących się zwalczaniem nielegalnej produkcji alkoholu. Ankietę

przeprowadzono wśród 241 spośród 741 funkcjonariuszy garnizonu podlaskiego. Uzasadnieniem takiego doboru populacji badawczej był fakt, że działalność związana z nielegalną produkcją alkoholu etylowego oraz przemytem alkoholu zza wschodniej granicy do Polski skupia się głównie na obszarze wschodniej Polski. Badanie ankietowe miało na celu poznanie etiologii i fenomenologii zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu oraz określenie sposobów zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu.

Ostatni, dziewiąty rozdział, obejmuje problematykę walki z nielegalną produkcją alkoholu. Punktem wyjścia analizy stanowi szerokie omówienie uprawnień organów ścigania w zakresie przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu. Znaczącym elementem omówionym w tym rozdziale jest również współpraca organów ścigania i instytucji państwowych w zakresie zwalczania tego zjawiska. Kolejnym aspektem są inicjatywy podejmowane przez organy państwowe i organizacje społeczne zmierzające do przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu.

Przyjęty układ pracy pozwolił na kompleksową analizę zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w latach 2006-2016 w ujęciu prawno-kryminalistycznym.

Rozdział I
Metodyka badań

§1 Cel i przedmiot badań

Przedmiotem badań niniejszej pracy jest nielegalna produkcja alkoholu w ujęciu prawno-kryminalistycznym. Nielegalna produkcja alkoholu jest poważnym zagadnieniem społecznym, powodującym olbrzymie szkody materialne i niematerialne takie jak: naruszenie interesów państwa, sprzyjanie rozwojowi alkoholizmu oraz stwarzanie zagrożenia zdrowotności. Mimo poważnych zagrożeń generowanych przez ten proceder, brakuje aktualnego monograficznego omówienia prawno-kryminalistycznych aspektów zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce. Brak takiego opracowania jest znamienny na tle prawniczych analiz poświęconych jedynie zjawisku bimbrownictwa.

Problematyka nielegalnej produkcji alkoholu obejmuje, jednak znacznie szerszy zakres zagadnień. W związku z tym, iż współczesna literatura poświęcona zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu jest bardzo uboga, opracowanie tematu rozprawy doktorskiej przyczyniłoby się do poznania nowych metod popełniania tegoż przestępstwa, zwiększenia wykrywalności sprawców, a także wdrożenia metod zapobiegania przestępstwu.

Głównym celem rozprawy doktorskiej jest próba całościowej analizy problemu nielegalnej produkcji alkoholu poprzez:

- badanie sposobów i środków technicznych stosowanych przez przestępców przy popełnieniu tego rodzaju czynu zabronionego,
- opracowanie zasad sprawnego działania organów ścigania, stosowania środków technicznych i laboratoryjnych metod badawczych,
- określenie sposobów zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu.

Wykorzystane w części teoretycznej i części empirycznej rozprawy doktorskiej metody badawcze pozwoliły na weryfikację lub falsyfikację postawionych hipotez badawczych oraz na sformułowanie postulatów opierających się na wynikach przeprowadzonych badań.

§2 Problemy i hipotezy badawcze

A) Część teoretyczna rozprawy

W części teoretycznej rozprawy przyjęto następujący problem badawczy: Czy metody wykrywania sprawców i zapobiegania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wymagają modyfikacji?

Mając powyższe na uwadze przyjęto w pracy osiem bardziej szczegółowych pytań badawczych, które przyjęły następującą formę:

1) W jakich okresach, w jakich warunkach i jakimi sposobami dokonywano procederu nielegalnej produkcji alkoholu w ujęciu historycznym?
2) Jakie są regulacje prawne dotyczące omawianej problematyki oraz sankcje karne za nielegalną produkcję alkoholu?
3) Jakie są metody działania sprawców tj. taktyka i technika nielegalnej produkcji alkoholu?
4) Jakie czynności wstępne zmierzają do ustalenia i ujęcia sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu?
5) Jakie są metody i środki stosowane w celu zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dowodów w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?
6) W jaki sposób są przechowywane oraz niszczone dowody w postępowaniu przygotowawczym w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?
7) Jakie są typowe techniki kryminalistyczne stosowane w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?
8) Jakie są sposoby przeciwdziałania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu?

W dalszej kolejności sformułowano hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe odpowiadające postawionym wcześniej problemom. Postawiona została hipoteza główna, mówiąca o tym, że czynności wstępne i dowodowe na miejscu zdarzenia oraz współpraca organów ścigania z instytucjami państwowymi i społeczeństwem wymagają modyfikacji w celu uczynienia ich adekwatnymi wobec zagrożeń generowanych przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu. Postawione zostały również następujące hipotezy szczegółowe:

1) Proceder nielegalnej produkcji alkoholu występował w rożnych epokach historycznych oraz dokonywany był w prymitywnych warunkach i nieskomplikowanymi metodami.

2) Prawne regulacje dotyczące legalnej produkcji alkoholu oraz sankcje karne za nielegalną jej produkcję obejmują: wyrób napojów spirytusowych, produkcję alkoholu etylowego, wyrób i rozlew wyrobów winiarskich, produkcję piwa oraz napojów fermentowanych i wyrobów pośrednich.
3) Metodami działania sprawców nielegalnej produkcji alkoholu jest: wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo), odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianie legalnego alkoholu, jak również przemyt nielegalnie wyprodukowanego alkoholu.
4) Czynności wstępne zmierzające do ustalenia i ujęcia sprawcy przestępstwa zmierzają do zapewnienia dopływu informacji o faktach, zjawiskach i osobach związanych z nielegalną produkcją alkoholu.
5) W celu zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dowodów dla sądu wykonywane są czynności dowodowe polegające na: zabezpieczeniu miejsca zdarzenia, oględzinach miejsca zdarzenia oraz rzeczy, dokumentowaniu wyników oględzin, zlecaniu ekspertyz sądowych, przesłuchiwaniu świadków i podejrzanego.
6) Dowody w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są przechowywane wyłącznie w miejscach uwzględniających właściwości danego przedmiotu i substancji, jak również zapewniających prawidłowość ich zabezpieczenia oraz niszczone w wyniku poddania procesom powodującym całkowitą i nieodwracalną utratę ich pierwotnych właściwości użytkowych przez wyspecjalizowane podmioty.
7) Typowymi technikami stosowanymi w sprawach nielegalnej produkcji alkoholu są: badania fizykochemiczne mające na celu identyfikację płynów alkoholowych, badania śladów daktyloskopijnych, badania śladów traseologicznych oraz badania dokumentów.
8) Współpraca organów ścigania i instytucji państwowych w zakresie zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu oraz podejmowanie przez organy państwowe i organizacje społeczne inicjatyw zmierzających do przeciwdziałania temu zjawisku są sposobami zwalczania i przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu.

B) Część empiryczna rozprawy

W części empirycznej rozprawy przedstawiono problemy badawcze, hipotezy główne i hipotezy szczegółowe dla przeprowadzanych badań materiałów statystycznych, badań akt postępowań sądowych, oraz badań ankietowych.

Celem **badania materiałów statystycznych** było poznanie współczesnych rozmiarów i tendencji nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce. W związku z powyższym postawiono następujący problem badawczy: Jakie są współczesne rozmiary i tendencje nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce? Problem ten został uszczegółowiony w postaci 5 pytań:

1) Czy podwyższenie stawki akcyzy na alkohol etylowy ma wpływ na wzrost nielegalnego handlu alkoholem?
2) Jakie są rozmiary i tendencje przemytu napojów alkoholowych w Polsce?
3) Jakie są rozmiary i tendencje odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w Polsce?
4) Jakie są rozmiary i tendencje legalnego podrabiania alkoholu w Polsce?
5) Jakie są rozmiary i tendencje bimbrownictwa w Polsce?

Postawione zostały odpowiadające pytaniom następujące hipotezy szczegółowe:

1) Podwyższenie stawki akcyzy na alkohol etylowy prowadzi do zwiększenia zainteresowania nielegalną produkcją alkoholu.
2) Występuje wzrost przemytu alkoholu etylowego, który ujawniany jest przede wszystkim na granicy z Ukrainą, Rosją oraz Słowacją.
3) Występuje wzrost zjawiska odkażania skażonego alkoholu etylowego, na którego rozmiar wpływa nieobjęcie podatkiem akcyzowym rozcieńczalników i łatwość odkażania.
4) Występuje wzrost zjawiska podrabiania legalnego alkoholu, które polega na nieprawidłowym oznaczaniu wyrobów alkoholowych znakami akcyzy.
5) Nielegalna produkcja alkoholu w warunkach domowych (bimbrownictwo) jest procederem tajnym i dlatego jego pełne rozmiary nie mogą być nigdy poznane.

Celem **badania ankietowego** przeprowadzonego wśród funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego zajmujących się zwalczaniem procederu nielegalnej produkcji alkoholu było poznanie ich opinii, których to efektem byłoby opracowanie zasad sprawnego działania organów ściągania poprzez poznanie etiologii i fenomenologii zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu oraz określenie sposobów zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu. Takie sformułowanie celów badawczych przyczyniło się do trzyetapowego działania w realizacji procesu badawczego. Przygotowane zostały trzy zestawy problemów badawczych i trzy zestawy hipotez badawczych.

W odniesieniu do pierwszego celu postawiono następujący problem badawczy: Jaka jest etiologia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce? Konkretyzacją problemu były cztery bardziej szczegółowe pytania badawcze:

1) Jakie są najważniejsze przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu?
2) Czy mieszkańcy województwa podlaskiego w większym stopniu akceptują zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw?
3) Jakie są przyczyny większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw?
4) Jakie są konsekwencje większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw?

Następnym krokiem było sformułowanie hipotezy głównej i hipotez szczegółowych odpowiadającym postawionym wcześniej pytaniom. Postawiona została hipoteza główna, mówiąca o tym, że głównymi przyczynami nielegalnej produkcji alkoholu są niskie koszty wyrobu alkoholu, możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków oraz tradycja pędzenia bimbru. Postawione zostały także następujące hipotezy szczegółowe:

1) Mieszkańcy województwa podlaskiego w większym stopniu akceptują zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw.
2) Przyczynami większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw jest tradycja związana z pędzeniem bimbru, panujące bezrobocie, które skłania ludzi do szukania zarobków na drodze nielegalnej oraz niższa świadomość mieszkańców o szkodliwości spożywania alkoholu z nieznanych źródeł.
3) Konsekwencją większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw jest alkoholizm, straty materialne dla Skarbu Państwa oraz przemoc w rodzinie.

W odniesieniu do drugiego celu postawiono następujący problem badawczy: Jaka jest fenomenologia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu? Problem ten został uszczegółowiony w postaci 21 pytań. Sformułowano następujące szczegółowe pytania badawcze:

1) Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu zjawiska: bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu?
2) W jakich rozmiarach w województwie podlaskim występuje zjawisko bimbrownictwa i jak będzie się te zjawisko zmieniać w najbliższej przyszłości?

3) W jakich rozmiarach w województwie podlaskim występuje zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych i jak będzie się te zjawisko zmieniać w najbliższej przyszłości?
4) W jakich rozmiarach w województwie podlaskim występuje zjawisko podrabiania alkoholu i jak będzie się te zjawisko zmieniać w najbliższej przyszłości?
5) Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa, zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz zjawiska podrabiania legalnego alkoholu?
6) Gdzie i w jakim miejscu występuje najwięcej przypadków bimbrownictwa?
7) Gdzie i w jakim miejscu występuje najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?
8) Gdzie i w jakim miejscu występuje najwięcej przypadków podrabiania legalnego alkoholu?
9) Która z technik nielegalnej produkcji alkoholu jest najbardziej niebezpieczna dla zdrowia obywateli?
10) Jakie urządzenie najczęściej używa się do procederu bimbrownictwa?
11) Jakim urządzeniem najczęściej posługuje się sprawca przy odkażaniu spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?
12) Jakie urządzenie najczęściej służy do podrabiania legalnego alkoholu?
13) Jaki status majątkowy i wykształcenie mają najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem?
14) Jaki status majątkowy i wykształcenie najczęściej posiadają osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?
15) Jaki status majątkowy i wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu?
16) Jakie zajęcie najczęściej wykonują osoby zajmujące się bimbrownictwem i w jakiej grupie wiekowej się znajdują?
17) Jakie zajęcie najczęściej wykonują osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych i w jakiej grupie wiekowej się znajdują?
18) Jakie zajęcie najczęściej wykonują osoby zajmujące się podrabianiem legalnego alkoholu i w jakiej grupie wiekowej się znajdują?
19) W jakiej strukturze najczęściej działają osoby zajmujące się procederem bimbrownictwa i gdzie najczęściej trafia wyprodukowany bimber?

20) W jakiej strukturze najczęściej działają osoby trudniące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych i gdzie najczęściej trafia odkażony spirytus przeznaczony do celów przemysłowych?
21) W jakiej strukturze najczęściej działają osoby zajmujące się podrabianiem legalnego alkoholu i gdzie najczęściej trafia podrobiony legalnie alkohol?

Postawione zostały odpowiadające pytaniom następujące hipotezy szczegółowe:

1) Statystyka policyjna nie przedstawia aktualnego poziomu zjawiska: bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu.
2) Zjawisko bimbrownictwa w województwie podlaskim występuje na średnim poziomie i w najbliższej przyszłości pozostanie na takim samym poziomie.
3) Zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim kształtuje się na małym poziomie i w najbliższej przyszłości pozostanie na takim samym poziomie.
4) Zjawisko podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim występuje na małym poziomie i w najbliższej przyszłości pozostanie na takim samym poziomie.
5) W województwie podlaskim nie występuje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa, zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz zjawiska podrabiania legalnego alkoholu.
6) Najwięcej przypadków bimbrownictwa występuje w gminach, a miejscem, w którym najczęściej dochodzi do tego procederu jest budynek gospodarczy lub inne miejsce na posesji właściciela.
7) Najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych odnotowuje się w miastach wojewódzkich, a miejscem, w którym najczęściej dokonuje się tego procederu jest wynajęty magazyn.
8) Najwięcej przypadków podrabiania legalnego alkoholu występuje w miastach wojewódzkich, a miejscem, w którym najczęściej dochodzi do tego procederu jest wynajęty magazyn.
9) Najbardziej niebezpieczną dla zdrowia obywateli techniką nielegalnej produkcji alkoholu jest odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych.
10) Najczęściej do procederu bimbrownictwa sprawca wykorzystuje parniki, beczki oraz kotły.
11) Urządzeniem najczęściej używanym do odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych jest linia technologiczna.

12) Najczęściej do procederu podrabiania legalnego alkoholu sprawca używa linii technologicznych.
13) Osoby trudniące się bimbrownictwem najczęściej mają niski status majątkowy i posiadają podstawowe wykształcenie.
14) Osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych najczęściej reprezentują średni status majątkowy i posiadają średnie wykształcenie.
15) Osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu najczęściej mają średni status majątkowy i posiadają średnie wykształcenie.
16) Osoby zajmujące się bimbrownictwem najczęściej wykonują zajęcie pracownika fizycznego oraz znajdują się w grupie wiekowej 42-52 lat.
17) Osoby trudniące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych najczęściej wykonują zajęcie pracownika fizycznego lub są osobami bezrobotnymi i znajdują się w grupie wiekowej 22-30 lat.
18) Osoby zajmujące się podrabianiem legalnego alkoholu najczęściej wykonują zajęcie pracownika fizycznego oraz znajdują się w grupie wiekowej 31-41 lat.
19) Osoby trudniące się bimbrownictwem najczęściej działają samodzielnie, a wyprodukowany bimber trafia do odbiorców prywatnych.
20) Osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych najczęściej działają w zorganizowanej grupie, a odkażony spirytus przeznaczony do celów przemysłowych trafia do legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach oraz odbiorców prywatnych.
21) Osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu najczęściej działają w zorganizowanej grupie, a podrobiony legalnie alkohol trafia do legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach oraz odbiorców prywatnych.

W odniesieniu do trzeciego celu badawczego postawiono następujący problem badawczy: Jakie są sposoby zapobiegania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu? Problem ten został uściślony w formie szczegółowych 30 pytań badawczych:

1) Czy zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce przynosi efekty?
2) Jakie działania ekonomiczne należy podjąć dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?
3) Jakie działania represyjne należy podjąć dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?
4) Jakie działania społeczno-wychowawcze i kulturowe należy podjąć dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?

5) Jakie działania organizacyjne należy podjąć dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?
6) Jakie działania prawne należy podjąć dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?
7) Czy istnieje możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów?
8) W jaki sposób mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu?
9) Jak często mieszkańcy/obywatele informują o zjawisku nielegalnej produkcji?
10) Na jakie zachowania mieszkańcy najczęściej wskazywali informując o procederze nielegalnej produkcji alkoholu?
11) Czy mieszkańcy przekazując informacje o procederze nielegalnej produkcji alkoholu wskazywali proponowane przez siebie sposoby przeciwdziałania takim zachowaniom?
12) Jakie sposoby przeciwdziałania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wskazywali mieszkańcy?
13) Czy uzyskane informacje od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu?
14) Jakie rodzaje ekspertyz przeprowadza się na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?
15) Które ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są czasochłonne i ile średnio trwa ich przygotowanie?
16) Które ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są kosztowne?
17) Czy przeprowadzane ekspertyzy są przydatne w postępowaniu przygotowawczym w sprawie nielegalnej produkcji?
18) Czy występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego?
19) Jaką ilość substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu zwykle przekazuje się do ekspertyzy?
20) Co dzieje się z pozostałą ilością substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy?
21) Jakie są koszty przechowywania i należytego zabezpieczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?

22) Czy zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty jest kosztowne?
23) Jakie wyspecjalizowane podmioty dokonują zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu?
24) Czy wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane?
25) Czy legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce?
26) Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?
27) Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?
28) Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu?
29) Jaki środek karny powinien być wymierzany za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?
30) Jaki środek karny powinien być wymierzany za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?
31) Jaki środek karny powinien być wymierzany za podrabianie legalnego alkoholu?

Postawione zostały odpowiadające pytaniom poniższe hipotezy szczegółowe:

1) Zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce nie przynosi żadnych efektów.
2) Dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania ekonomiczne polegające na obniżeniu cen alkoholu rynkowego dla zmniejszenia dysproporcji między ceną alkoholu rynkowego, a ceną alkoholu pochodzącego z nielegalnych źródeł.
3) Dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania represyjne polegające na zapewnieniu nieuchronności odpowiedzialności karnej.
4) Dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania społeczno-wychowawcze i kulturowe polegające na czynnościach informacyjnych mających na celu przedstawienie konsekwencji prawnych i społecznych nielegalnej produkcji alkoholu (broszury, ulotki, plakaty, rozmowy ze społeczeństwem, filmy edukacyjne).

5) Dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania organizacyjne polegające na poprawie jakości alkoholu rynkowego i zapewnieniu systematycznej jego kontroli.
6) Dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania prawne polegające na nowelizacji ustawy w zakresie zwiększenia represyjności czynów nielegalnej produkcji alkoholu.
7) Istnieje możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów.
8) Mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu poprzez anonimowe, telefoniczne wezwania, anonimowe pisma (donosy) oraz informacje przekazywane osobiście w trakcie prowadzonych przez Policję czynności służbowych w tym: operacyjnych, dochodzeniowo-śledczych, w sprawach o wykroczenie.
9) Mieszkańcy/obywatele sporadycznie informują Policję o zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu.
10) Mieszkańcy najczęściej wskazywali na bimbrownictwo, gdy informowali o procederze nielegalnej produkcji alkoholu.
11) Mieszkańcy przekazując informacje o procederze nielegalnej produkcji alkoholu nie wskazują proponowanych przez siebie sposobów przeciwdziałania takim zachowaniom.
12) Sposoby przeciwdziałania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców dotyczyły potrzeby podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu.
13) Uzyskane informacje od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się w niewielkim stopniu do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu.
14) Na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu najczęściej przeprowadza się badania fizykochemiczne oraz badania toksykologiczne.
15) Ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, które są czasochłonne to badania fizykochemiczne oraz badania toksykologiczne, których średni czas przygotowania trwa około 3 miesięcy.

16) Wykonywane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, które są kosztowne to badania fizykochemiczne i badania toksykologiczne.
17) Przeprowadzane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji są przydatne w postępowaniu przygotowawczym.
18) Nie występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego.
19) Do ekspertyzy zwykle przekazuje się część substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu.
20) Pozostałą ilość substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy przechowuje się w magazynach właściwych komend Policji.
21) Koszty przechowywania i należytego zabezpieczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są średnie.
22) Zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty nie jest kosztowne
23) Wyspecjalizowanymi podmiotami dokonującymi zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu są przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadający stosowne zezwolenie.
24) Wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane.
25) Legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce.
26) Nie powinno się wymierzać żadnej kary kryminalnej za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo).
27) Karą kryminalną wymierzaną za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych powinna być kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat.
28) Karą kryminalną wymierzaną za podrabianie legalnego alkoholu powinna być kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat.
29) Nie powinno się wymierzać żadnego środka karnego za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo).
30) Środkiem karnym wymierzanym za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych powinno być świadczenie pieniężne oraz podanie wyroku do publicznej wiadomości.

31) Środkiem karnym wymierzanym za podrabianie legalnego alkoholu powinno być świadczenie pieniężne oraz podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Celem **badania akt sądowych** było poznanie prawnych, kryminologicznych oraz kryminalistycznych aspektów nielegalnej produkcji alkoholu. Z uwagi na powyższe sformułowano trzy zestawy problemów badawczych i trzy zestawy hipotez badawczych.

Odnośnie do pierwszego celu postawiono następujący problem badawczy: Jakie są prawne aspekty prowadzenia spraw karnych o nielegalną produkcję alkoholu? Następnie, sformułowano siedem bardziej szczegółowych pytań badawczych:

1) Jak najczęściej kwalifikowano czyny związane z nielegalną produkcją alkoholu?
2) Ile czasu trwało postępowanie przygotowawcze i sądowe w sprawach nielegalnej produkcji alkoholu?
3) Jaka jednostka organizacyjna najczęściej prowadziła postępowanie przygotowawcze i sądowe w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?
4) Jakie było najczęstsze źródło informacji o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu?
5) Jakie były koszty postępowania sądowego, ekspertyz oraz zniszczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?
6) Jak przebiega utylizacja substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu?
7) Jaka była prawnokarna reakcja państwa wobec sprawców nielegalnej produkcji alkoholu?

Postawiono również następujące hipotezy szczegółowe:

1) Czyny związane z nielegalną produkcją alkoholu najczęściej kwalifikowano z art. 91 k.k.s. i dotyczyły nabycia, przechowywania, przewożenia lub przenoszenia wyrobów alkoholowych lub pomocy przy jego zbyciu, jak również przyjmowania lub pomagania w jego ukryciu.
2) Postępowanie przygotowawcze i sądowe w sprawach nielegalnej produkcji nie są przewlekłe i trwają zazwyczaj 3 miesiące.
3) Jednostką organizacyjną, która najczęściej prowadziła postępowanie przygotowawcze i sądowe w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu był Urząd Celny w Białymstoku oraz Sąd Rejonowy w Białymstoku.
4) Źródłem informacji o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu były zazwyczaj ustalenia własne organów ścigania podczas wykonywanych przez nich obowiązków służbowych w formie patrolu pieszego i zmotoryzowanego.

5) Koszty postępowania sądowego, koszty przeprowadzanych ekspertyz oraz koszty zniszczenia substancji są niskie.
6) Utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonuje najczęściej Urząd Celny w Białymstoku poprzez zniszczenie.
7) Sąd w sprawach związanych z nielegalną produkcją alkoholu orzekał najczęściej karę grzywny.

W odniesieniu do drugiego celu sformułowano następujący problem badawczy: Jakie są kryminologiczne aspekty zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu na podstawie akt spraw karnych? Konkretyzacją problemu było postawienie trzech pytań badawczych:

1) Jakie są rozmiary produkcji, czas i miejsce przestępstw?
2) Jakie są przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu?
3) Jakie są dane osobopoznawcze sprawców nielegalnej produkcji alkoholu?

Postawione zostały odpowiadające pytaniom hipotezy szczegółowe:

1) Rozmiary nielegalnej produkcji alkoholu są małe, a najwięcej tego typu czynów popełniono w 2014 roku, natomiast miejscem przestępstw jest mieszkanie sprawcy.
2) Przyczyną nielegalnej produkcji alkoholu jest najczęściej trudna sytuacja materialna sprawców.
3) Sprawcami nielegalnej produkcji alkoholu są najczęściej bezrobotni mężczyźni mieszczący się przedziale wiekowym od 51 lat do 60 lat o wykształceniu zawodowym.

Odnośnie trzeciego celu badawczego postawiono następujący problem badawczy: Jakie są kryminalistyczne aspekty prowadzenia spraw karnych o nielegalną produkcję alkoholu? Do postawionego problemu badawczego sformułowano cztery hipotezy szczegółowe:

1) Jakie były sposoby postępowania sprawcy w związku z popełnieniem czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu?
2) Jakie były metody postępowania sprawcy w związku z popełnieniem czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu?
3) Jakie były sposoby i zasady postępowania w toku dochodzenia przestępstw?
4) Jakie były stosowane metody i środki techniczne w toku dochodzenia przestępstw?

Sformułowano także następujące hipotezy szczegółowe:

1) Sprawcy procederu nielegalnej produkcji alkoholu najczęściej dokonują czynów polegających na przemycie wyrobów alkoholowych, używając w tym celu butelek plastikowych oraz wody.

2) Sprawcy procederu nielegalnej produkcji alkoholu działają samodzielnie, towar przechowują w domu, na własny użytek.
3) Taktyka postępowania w toku dochodzenia przestępstw polega na zabezpieczeniu części substancji do badań oraz innych dowodów rzeczowych, z którymi nie ma problemu odnośnie przechowywania, świadkami tego procederu są przede wszystkim funkcjonariusze Służby Celnej Urzędu Celnego w Białymstoku.
4) Technika dochodzenia przestępstw w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu polega na zlecaniu badań chemicznych przeprowadzanych w szczególności przez Wydział Laboratorium Celne Izby Celnej w Białymstoku.

§3 Metody, techniki i narzędzia badawcze

A) Część teoretyczna rozprawy

W części teoretycznej w celu rozwiązania postawionego problemu badawczego zastosowano dwie metody badawcze:

- metodę historyczną[4],
- metodę dogmatyczną[5].

Metoda historyczna pozwoliła na ukazanie historii wytwarzania alkoholu oraz ewolucji znaczenia tego pojęcia na przestrzeni wieków, a także współczesnych rozmiarów i tendencji nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce. Metoda ta przyczyniła się do lepszego zrozumienia pojęcia nielegalnej produkcji alkoholu, gdyż obejmowało ono w poszczególnych okresach różne czyny i jego istota ulegała zmianom.

Metoda dogmatyczna umożliwiła analizę aktów prawnych zarówno krajowych, jak i europejskich. Przeanalizowano akty prawne normatywne dotyczące: wyrobu napojów spirytusowych, produkcji alkoholu etylowego, regulujące wyrób i rozlew wyrobów winiarskich, produkcję piwa, produkcję napojów fermentowanych i wyrobów pośrednich.

Analiza prawnych regulacji dotyczących omawianej problematyki w ujęciu procesowym oraz sankcji karnych za nielegalną produkcję alkoholu pozwoliła na określenie czym jest nielegalna produkcja alkoholu według polskich przepisów.

[4] Zob. E. Babbie, Podstawy badań społecznych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, str. 377 i n.; H. Grabowski, Wykłady z metodologii badań empirycznych. Dla studentów turystyki i rekreacji, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013, str. 72 i n.
[5] Zob. H. Grabowski, op. cit., str. 79 i n.

B) Część empiryczna rozprawy

i. Charakterystyka badań statystycznych

Analiza materiałów statystycznych obejmowała statystyki:

- Głównego Urzędu Statystycznego - *Rocznik Statystyczny Polski na 2016 rok.*
- Ministerstwa Finansów (dane Służby Celnej dotyczące postępowań w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, dane dotyczące dochodów z podatku akcyzowego*)* - *Biuletyn Statystyczny Służby Celnej I-IV kwartał 2016 r.*
- Straży Granicznej dotyczące ujawnionego alkoholu pochodzącego z przemytu - *Statystyki SG na rok 2016.*
- Sprawozdania z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji w obszarze przestępstw ekonomicznych i grup przestępczych zajmujących się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych - *Sprawozdanie działalności Centralnego Biura Śledczego Policji na rok 2016 (ujęcie statystyczne).*

ii. Charakterystyka badań ankietowych

Metoda w postaci sondażu diagnostycznego pozwala na zastosowanie badania do licznych populacji (zbiorowości) oraz zachowania anonimowości, jak również na stosunkowo wysoki stopień wiarygodności otrzymanych odpowiedzi[6]. Ponadto stosowany przy niej kwestionariusz daje możliwość odpowiedzi na postawione pytania w czasie wygodnym dla respondenta. Narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety składało się z części tzw. metryczkowej i części zasadniczej (pytań właściwych). Ankieta zawierała 10 pytań w części tzw. metryczkowej, 15 pytań miało charakter zamknięty oraz 30 półotwarty. Pytania półotwarte zawierały propozycje odpowiedzi (tzw. pytania z kafeterią odpowiedzi). Część pytań w kwestionariuszu miała charakter pytań zamkniętych, w których prezentowano respondentowi zbiór odpowiedzi, a jego zadaniem było wybranie tej, która najlepiej odzwierciedla jego poglądy. Przeważały, jednak pytania o charakterze półotwartym, co umożliwiało bardziej wszechstronne poznanie stanowiska respondenta, gwarantując mu możność swobodnej odpowiedzi.

Część metryczkowa ankiety zawierała pytania o cechy demograficzne respondentów: płeć, wykształcenie, staż pracy, miejscowość, w której pracuje respondent. Dodatkowo respondent został poproszony o podanie jednostki Policji i struktury, w której pracuje respondent, jak również o stanowisko służbowe respondenta. Oprócz tego zadane zostały

[6] R. A. Podgórski, Metodologia badań socjologicznych, Oficyna Wydawnicza BRANTA, Bydgoszcz 2007, str. 196.

pytania służące charakterystyce respondenta pod kątem rodzaju realizacji zadań w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu.

Część zasadnicza składała się z trzech bloków tematycznych. Pierwsza z nich została zatytułowana „Przyczyny zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu" i zawierała 4 pytania. Natomiast, druga część została zatytułowana „Fenomenologia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu" i zawierała 14 pytań. Ostatnia część została zatytułowana „Sposoby zapobiegania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu" i zawierała 26 pytań. Szczegółowe pytania w ankiecie odpowiadają wyżej wymienionym w tym rozdziale problemom badawczym w części empirycznej rozprawy.

Zasadnicze badania zostały przeprowadzone w terminie od października 2016 r. do lutego 2017 roku. Zostały one poprzedzone badaniami pilotażowymi wśród dziesięciu funkcjonariuszy Policji z KPP w Bielsku Podlaskim. W oparciu o zgłoszone uwagi dokonano korekty narzędzia badawczego, opracowując ostateczną wersję kwestionariusza ankiety. Zostały one poprzedzone uzyskaniem zgody na ich przeprowadzenie, którą wyraził Komendant Wojewódzki Policji w Białymstoku. Motywem wybrania obszaru województwa Podlaskiego do przeprowadzenia badań ankietowych było to, iż Podlasie w obiegowej opinii to zagłębie bimbrownictwa oraz przemytu wyrobów alkoholowych z Białorusi i Ukrainy.

Wielkość populacji oszacowano w momencie prowadzenia badań na 781 osób. Uznano, że największą wiedzą i doświadczeniem w zakresie zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu będą miały osoby, do których obowiązków należy jej ujawnianie i przeprowadzenie postępowania przygotowawczego. Postanowiono, zatem zbadać opinię populacji, która obejmowała funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego pracujących w:

- wydziale/referacie kryminalnym,
- wydziale/referacie dochodzeniowo-śledczym,
- wydziale do walki z przestępczością gospodarczą,
- zespole do walki z przestępczością gospodarczą (o ile jest wyodrębniony z wydziału/referatu kryminalnego lub wydziału/referatu dochodzeniowo-śledczego),
- ogniwie techniki kryminalistycznej (o ile jest wyodrębniony z wydziału/referatu kryminalnego lub wydziału/referatu dochodzeniowo-śledczego).

Badania zostały zrealizowane w ten sposób, iż wzory ankiet zostały przesłane drogą pocztową do wszystkich jednostek Policji w województwie podlaskim. Proces rozsyłania i zbierania ankiet był koordynowany przez osoby wyznaczone przez odpowiednich komendantów tych jednostek Policji.

Rozdysponowano 781 kwestionariuszy ankiet, następnie otrzymano zwrot 241 ankiet, co wskazuje na poziom zwrotności oscylujący wokół 31%. Sytuacje, w których ankiety nie zostały wypełnione spowodowane były okolicznościami losowymi, takimi jak: choroba, urlop, udział w szkoleniu, itp.

Tabela nr 1 Liczba respondentów w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Policji w województwie podlaskim

Jednostka organizacyjna Policji w województwie podlaskim	Liczba funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim biorąca udział w badaniu
Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku	38
Komenda Miejska Policji w Białymstoku	37
Komenda Miejska Policji w Łomży	22
Komenda Miejska Policji w Suwałkach	12
Komenda Powiatowa Policji w Augustowie	11
Komenda Powiatowa Policji w Bielsku Podlaskim	27
Komenda Powiatowa Policji w Grajewie	12
Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce	11
Komenda Powiatowa Policji w Kolnie	18
Komenda Powiatowa Policji w Mońkach	9
Komenda Powiatowa Policji w Sejnach	10
Komenda Powiatowa Policji w Siemiatyczach	5
Komenda Powiatowa Policji w Sokółce	9
Komenda Powiatowa Policji w Wysokiem Mazowieckiem	12
Komenda Powiatowa Policji w Zambrowie	8
Razem:	241

Źródło: opracowanie własne

W wyniku realizacji badań ankietowych łączna ilość funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego wyniosła 241 osób. Dokonując charakterystyki grupy badawczej przedstawiono podstawowe dane dotyczące głównie cech demograficzno-społeczno-zawodowych takich jak: płeć, wykształcenie, staż pracy, jednostka organizacyjna i struktura organizacyjna, w jakiej respondent pracuje, stanowisko służbowe, miejscowość oraz rodzaj realizowanych zadań w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Powyższe informacje przedstawiono zarówno w formie tabelarycznej, jak i opisowej.

Tabela nr 2 Płeć badanych respondentów

Płeć	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
Kobieta	58	24,1%
Mężczyzna	183	75,9%

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z tabeli nr 2, wśród badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego zajmujących się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu 75,9% stanowili

mężczyźni, natomiast 24,1% kobiety. Wyniki te można tłumaczyć faktem, iż w Policji mężczyźni liczebnie przeważają, mimo stopniowo rosnącego odsetka kobiet.

Tabela nr 3 Wykształcenie badanych respondentów

Wykształcenie	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
Podstawowe	1	0,4%
Średnie	54	22,4%
Zawodowe	2	0,8%
Wyższe	183	75,9%
Brak odpowiedzi	1	0,4%

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowaną większość funkcjonariuszy garnizonu podlaskiego zajmujących się zwalczaniem nielegalnej produkcji alkoholu stanowiły osoby o wyższym wykształceniu (75,9%). W następnej kolejności są osoby z wykształceniem średnim 22,4%. Podstawowe i zawodowe wykształcenie posiada 0,4% funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim.

Obecnie zgodnie z art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji[7] służbę w Policji mogą pełnić osoby posiadający, co najmniej średnie wykształcenie lub średnie branżowe, jednakże wcześniejsze przepisy zawarte w UPol. zezwalały na wyrażenia zgody przez Komendanta Wojewódzkiego Policji na przyjęcie do służby w oddziałach prewencji Policji kandydata, który nie ma wykształcenia średniego, jeżeli w toku postępowania kwalifikacyjnego stwierdzono, że kandydat wykazuje szczególne predyspozycje do służby w Policji. Należy też zauważyć, że jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi na pytanie.

Tabela nr 4 Staż pracy respondentów w Policji

Staż pracy	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
0-5	8	3,3%
6-10	43	17,8%
11-15	75	31,1%
16-20	62	25,7%
21-25	39	16,2%
26-30	6	2,5%
powyżej 30	8	3,3%

Źródło: opracowanie własne

Staż pracy funkcjonariusza Policji garnizonu podlaskiego jest zmienną, która może różnicować odpowiedzi respondentów na pytania zawarte w ankiecie. Zwykle zakłada się, że

[7] Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz. U. z 2017 r., poz. 60, ze zm. - dalej cytowana jako UPol.

opinie wyrażane przez osoby o większym stopniu stażu pracy są cenniejsze, gdyż kryje się w nich doświadczenie zawodowe respondenta. Po drugie pytanie to służy opisaniu populacji funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego na stanowisku związanym ze zwalczeniem nielegalnej produkcji alkoholu. Najliczniejszą grupę zawodową objętą badaniami ankietowymi stanowią osoby ze stażem pracy od 11-15 lat (31,1%) oraz od 16-20 lat (25,7%).

Należy w tym miejscu podkreślić, iż osoby te podawały cały swój staż pracy w Policji, a nie staż pracy, w którym zajmowali się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu. Wyniki badań wskazują, iż funkcjonariusze zajmujące się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu posiadają duże doświadczenie zawodowe.

Tabela nr 5 Jednostka organizacyjna Policji, w której pracują badani respondenci

Jednostka organizacyjna Policji	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
KWP	38	15,8%
KMP/KPP	164	68,0%
KP/PP	39	16,2%

Źródło: opracowanie własne

Dane zawarte w tabeli nr 5 wskazują, że zdecydowana większość badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego zajmujących się problematyką nielegalnej produkcji pracuje w Komendach Miejskich Policji (KMP) lub Komendach Powiatowych Policji (KPP) - 68,0%. Znacznie mniej funkcjonariuszy Policji pracuje Komisariatach Policji (KP) i Posterunkach Policji (PP) - 16,2%. Najmniej badanych pracuje w Komendzie Wojewódzkiej Policji (KWP) - 15,8%.

Tabela nr 6 Struktura organizacyjna Policji, w której pracują respondenci

Struktura organizacyjna Policji	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
Wydział / referat kryminalny	99	41,1%
Wydział / referat dochodzeniowo-śledczy	80	33,2%
Wydział do walki z przestępczością gospodarczą	41	17,0%
Zespół do walki z przestępczością gospodarczą	11	4,6%
Ogniwo techniki kryminalistycznej	6	2,5%
Brak odpowiedzi	4	1,7%

Źródło: opracowanie własne

Informacje zawarte w tabeli nr 6 wskazują, że zdecydowana większość badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego pracuje w wydziale / referacie kryminalnym

(41,1%), następnie w wydziale / referacie dochodzeniowo-śledczym (33,2%) oraz w wydziale do walki z przestępczością gospodarczą (17,0%). Należy podkreślić, że cztery osoby nie udzieliły odpowiedzi na zadane pytanie.

Tabela nr 7 Stanowisko służbowe w Policji badanych respondentów

Stanowisko służbowe	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
Policjant	12	5,0%
Referent	26	10,8%
Technik kryminalistyki	7	2,9%
Instruktor	0	0,0%
Asystent	74	30,7%
Detektyw	52	21,6%
Specjalista	39	16,2%
Ekspert	9	3,7%
Kierownik zespołu do walki z przestępczością gospodarczą	0	0,0%
Kierownik ogniwa techniki kryminalistycznej	0	0,0%
Naczelnik lub zastępca naczelnika wydziału do walki z przestępczością gospodarczą	0	0,0%
Naczelnik lub zastępca naczelnika wydziału / referatu kryminalnego	14	5,8%
Naczelnik lub zastępca naczelnika wydziału / referatu dochodzeniowo- śledczego	3	1,2%
Brak odpowiedzi	5	2,1%

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z danych zawartych w tabeli nr 7 badani funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego najczęściej pracują na stanowisku służbowym asystenta (30,7%) oraz detektywa (21,6%). Żadna osoba z badanych respondentów nie wskazała, iż pracuje na stanowisku instruktora, kierownika zespołu do walki z przestępczością gospodarczą, kierownika ogniwa techniki kryminalistycznej lub naczelnika lub zastępcy naczelnika wydziału do walki z przestępczością gospodarczą. Należy zaznaczyć, iż pięć osób (2,1%) nie udzieliło odpowiedzi na zadane pytanie.

Tabela nr 8 Liczba ludności w miejscowości, w którym pracuje respondent

Liczba ludności w miejscowości, w którym pracuje respondent	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
do 50 tys.	129	53,5%
od 50 do 100 tys.	44	18,3%
od 100-300 tys.	65	27,0%
Brak odpowiedzi	3	1,2%

Źródło: opracowanie własne

Biorący udział w badaniu funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim w zdecydowanej większości pracują w miejscowościach liczących do 50 tysięcy mieszkańców (53,5%), następnie w miejscowościach liczących od 100 do 300 tysięcy mieszkańców (27,0%). Najmniej badanych pracuje w miejscowościach liczących od 50 do 100 tysięcy mieszkańców (18,3%). Trzech respondentów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie (1,2%). Wynika to z poziomu urbanizacji województwa, gdyż mamy stolicę województwa, dwa większe miasta oraz bardzo dużo mniejszych miejscowości.

Tabela nr 9 Respondenci wchodzący w skład struktury zajmującej się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu

Osoby badane wchodzące w skład struktury zajmującej się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
tak	70	29,0%
nie	170	70,5%
brak odpowiedzi	1	0,4%

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość badanych osób odpowiedziała, iż nie wchodzi w skład struktury zajmującej się procederem nielegalnej produkcji alkoholu (70,5%). Jedynie siedemdziesięciu badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego odpowiedziało, że wchodzi w skład takiej struktury. Jedna osoba badana nie odpowiedziała na pytanie. Z czego to wynika: nie ma za wiele takich struktur w województwie – czyli nie jest to w ocenie decydentów ważne, a więc nielegalna produkcja alkoholu nie jest traktowana jako poważne zagrożenie. Reszta jednostek zajmuje się tym procederem w takim samym stopniu jak innymi zagadnieniami lub sprawami.

Tabela nr 10 Zadania wykonywane przez respondentów w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

Zadania wykonywane przez respondentów w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent
realizuję osobiście w ramach powierzonych obowiązków służbowych	31	29,5%
realizuję w ramach zlecanych postępowań lub zadań doraźnych	58	55,2%
realizuję, koordynuję i nadzoruję działania innych funkcjonariuszy	16	15,2%
realizuję, koordynuję i nadzoruję działania jednostek podrzędnych	0	0,0%
Razem	105	

Źródło: opracowanie własne

Badani funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego najczęściej zadania w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu realizują w ramach zleconych zadań i postępowań doraźnych (55,2%), a następnie w ramach powierzonych obowiązków służbowych (29,5%). Należy w tym miejscu zaznaczyć niezgodność odpowiedzi udzielonych przez badanych respondentów. W poprzednim pytaniu siedemdziesiąt badanych osób odpowiedziało, iż wchodzi w skład struktury zajmującej się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu. W razie udzielenia odpowiedzi „nie" osoba badana miała przejść do pytania nr 11.

Z analizy odpowiedzi wynika, że łącznie 105 osób, a nie siedemdziesiąt odpowiedziało, iż wykonują zadania związane ze zjawiskiem nielegalnej produkcji. Wynikać to może z niedokładnego przeczytania pytania przez respondenta lub faktu, iż osoba badana nie wchodzi w skład struktury, ale wykonuje zlecone zadania z uwagi na braki kadrowe wynikające np. ze zwolnień lekarskich lub urlopów.

Tabela nr 11 Czynności wykonywane przez respondentów w ramach realizacji zadań w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

Czynności wykonywane przez respondentów w ramach realizacji zadań w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu:	Liczba wskazań przez badanych funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego	Procent wskazań
przesłuchania świadka lub świadków	68	26,1%
przesłuchania podejrzanego (oskarżonego)	44	16,9%
prowadzenia postępowania dochodzeniowo- śledczego	33	12,6%
brania udziału w oględzinach miejsca zdarzenia / oględzinach rzeczy	54	20,7%
wykonania czynności technicznych podczas oględzin, ekspertyzy, zatrzymania, przeszukania	34	13,0%
brania udziału w innych czynnościach zmierzających do ustalenia i ujęcia sprawcy przestępstwa	28	10,7%
Razem	261	100%

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z tabeli nr 11, badani funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego najczęściej w ramach realizacji zadań w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wykonywali zadania polegające na przesłuchaniu

świadka lub świadków (26,1%) oraz brania udziału w oględzinach miejsca zdarzenia / oględzinach rzeczy (20,7%).

iii. Charakterystyka badań aktowych

Badania empiryczne w postaci badań akt sądowych zostały przeprowadzone na obszarze właściwości sądów rejonowych w Białymstoku, Bielsku Podlaskim i Sokółce, które wchodzą do właściwości miejscowej Sądu Apelacyjnego w Białymstoku. Wyboru dokonano kierując się identyczną motywacją, jak w przypadku wyboru grupy respondentów do badań ankietowych. Powyższe obszary właściwości miejscowej tychże sądów rejonowych są w obiegowej opinii miejscem, gdzie nielegalna produkcja alkoholu rozwija się. Częściowo znalazło to swoje potwierdzenie w analizie danych statystycznych dotyczących opisywanego zjawiska.

Dokonano analizy 317 akt sądowych dotyczących procederu nielegalnej produkcji alkoholu oraz przemytu wyrobów alkoholowych. Obejmowały one 100% spraw ze wszystkich w/w sądów rejonowych. Badania aktowe przeprowadzono od września 2016 r. do kwietnia 2017 r. Poprzedzone zostały wyrażeniem zgody na ich przeprowadzenie. U podstaw wyboru tej metody[8] leżało założenie, że analiza ta pozwoli na ustalenie jak przebiega postępowanie sądowe w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, jakie działania przestępcy i determinanty modelują *modus operandi* sprawcy oraz jakie orzeczono kary. Wiedza o całej sferze działania przestępcy, w której należy upatrywać specyficznego *modus operandi* oraz o jego determinantach jest niezbędna dla zrozumienia szeregu ważnych problemów z kręgu taktyki i techniki kryminalistycznej, ale także pomaga w prawidłowej prawnokarnej ocenie czynu, ułatwia ustalenie stopnia społecznego niebezpieczeństwa, winy oraz przestępczego współdziałania.

Kwestionariusz badań aktowych składał się pięciu części. Pierwsza część zatytułowana „Czas trwania postępowania" zawierała 5 zagadnień, które dotyczyły informacji o czasie trwania postępowania przygotowawczego i sądowego. Z kolei druga część została zatytułowana „Informacje o przestępstwie, środki dowodowe (osobowe i rzeczowe) i zawierała 24 zagadnień. Trzecia część kwestionariusza zatytułowana "Utylizacja" zawierała trzy zagadnienia, które dotyczyły utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu. Natomiast, w czwartej części kwestionariusza zatytułowanej „Koszty" zawarte były 3 zagadnienia odnoszące się do: kosztów postępowania sądowego, kosztów

[8] B. Hołyst, Kryminologia, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2016, str. 214 i n.

poszczególnych ekspertyz oraz kosztów zniszczenia substancji. Ostatnia część zatytułowana „Wyrok” dotyczyła pytań odnośnie kwalifikacji prawnej czynu oraz wymierzonej kary kryminalnej i zawierała 4 zagadnienia. Zagadnienia odpowiadają wyżej wymienionym w tym rozdziale problemom badawczym w części empirycznej rozprawy.

Rozdział II
Produkcja alkoholu w ujęciu historycznym

§1 Historia produkcji alkoholu w czasach prehistorii i starożytności

Historia produkcji alkoholu rozpoczęła się wraz z pojawieniem się społeczeństw ludzkich. Przyjmuje się, że wynalazek alkoholu był na wstępie dziełem przypadku, nie zaś rezultatem mniej lub bardziej świadomych poszukiwań[9]. Według antropologów alkohol mógł pojawić się już w czasach neolitu, gdy narodziło się rolnictwo, a człowiek nauczył się uprawiać i wybierać rośliny[10]. Możliwe stało się wtedy gromadzenie dużych zapasów owoców i pożywienia, z których z czasem w wyniku fermentacji powstawał alkohol[11]. W neolicie i epoce brązu mieszkańcy osad na polach po północnej stronie Alp od Sabaudji aż po Austrie i pasmie francuskiej Jury mieli sporządzać wino z malin i jeżyn. Natomiast na południowej stronie Alp od Varezy do Lublany osadnicy mielić pić wino dereniowe. W owych czasach na Zachodzie znano także dziką winorośl[12].

Świadectwem tego, że ludzie przerabiali część upraw na piwo, uzyskano na podstawie analizy chemicznej resztek znalezionych w ceramicznych dzbanach odkrytych w grobie Jiahu (północne Chiny), datowanym na okres 7000-6000 p.n.e. Te gliniane naczynia zawierały sfermentowany napój uzyskany z ryżu, miodu, winogron i owoców głogu. Inny przykład pochodzi z Zakaukazia, gdzie w sąsiedztwie osady neolitycznej znaleziono pestki winogron o kształtach odmiennych od rosnących dziko, co dowodzi, że pochodzą z uprawy. Oprócz tego fragmenty ceramiki z tej samej okolicy dekorowane formami przewodzącymi na myśl postacie z ceremonialnie uniesionymi ramionami i datowane na około 6000 lat p.n.e., potwierdzają, że członkowie tej społeczności mieli technologie i chęć przechowywania płynów, a także pomysł na stosowne ozdabianie kraterów radosnymi scenkami[13].

---

[9] B. Sygit, Potajemne gorzelnictwo, Studium z dziedziny kryminologii i polityki kryminalnej, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1996, str. 23.
[10] A. Fiedoruk, Domowy wyrób alkoholu. Historia Samogonu. Porady. Przepisy, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2013, str. 9.
[11] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, Kamień filozoficzny: historia alkoholizmu, (w:) J. Lindenmeyer (red.), Ile możesz wypić. O nałogach i ich leczeniu, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007, str. 37.
[12] A. Maurizio, Pożywienie roślinne i rolnictwo w rozwoju dziejowym, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1926, str. 146-147.
[13] I. Gately, Kulturowa historia alkoholu, Wydawnictwo Alethia, Warszawa 2011, str. 13.

Do pierwotnych napojów alkoholowych zaliczamy soki drzew, które zostały poddane fermentacji. Zatem można tu wymienić sok z brzozy, czereśni dzikiej, jaworu i klonów. Soki te spuszczane na wiosnę były przechowywane i pite w ciągu lata zarówno na słodko, jak i w stanie sfermentowanym (wino brzozowe). Dodając cukier do tych płynów podwyższano tym samym zawartość alkoholu. Mieszano także różne soki z jagód i soki z drzew, aby zwiększyć zawartość cukru lub uzyskać lepszą klarowność płynu. Na ogromnych przestrzeniach Starego Świata i Ameryki do sporządzania napoju alkoholowego używano również rośliny zwanej jako barszcz (*Heracleum).* Z soku otrzymanego z tego gatunku produkowano rodzaj wina[14].

Należy podkreślić, że w społeczeństwach pierwotnych alkohol pełnił różne funkcje. Najważniejsze z nich to funkcja odżywcza i psychologiczno-społeczna. Podstawową funkcją alkoholu w tego typu społeczeństwach była redukcja lęku. Lęk ten był podstawowym czynnikiem motywującym do picia. Przemawiała za tym również duża rola alkoholu w praktykach magicznych, których podłożem jest lęk przed nieznanym. W sytuacjach poczucia zagrożenia (np. choroba, walki wewnątrz plemienne, nieurodzaj, śmierć) składano ofiarę z krwi zwierząt i potrawy z prosa, a głazy leżące na grobach przodków polewano piwem. Towarzyszyła temu modlitwa, w której zapraszano przodków do spożycia piwa prosząc ich równocześnie o pokój, zdrowie i pomyślność dla szczepu. Przykładem odżywczej funkcji alkoholu, jest spożywanie piwa ryżowego przez plemiona, które uważają go za jedyny napój.

Natomiast przykładem pełnienia przez alkohol innych funkcji (społecznych, ekonomicznych) jest zwyczaj polegający na wspólnej, obejmującej całą społeczność pracy na rzecz członków szczepu kończącej się wielką ucztą. Rodzina czy też jednostka, która potrzebowała pomocy większej ilości osób, zwracała się do współplemieńców, którzy zobowiązani byli tej pomocy udzielić. Odmowa pomocy stanowiła obrazę dla całego szczepu, a osoby odmawiające udziału narażone były na dotkliwe formy ostracyzmu. Alkohol stanowił ważną rolę w życiu społeczeństw pierwotnych, był istotnym elementem obrzędów magicznych, ceremonii, ważnych dla życia szczepu czy rodzinnych wydarzeń. Spożywanie napojów alkoholowych doprowadziło do rozwoju systemów normatywnych regulujących zachowanie związane z alkoholem. System ten skutecznie zapobiegał negatywnym skutkom spożywania alkoholu[15].

W społeczeństwach przedpiśmiennych, zdaniem antropologów, nie występowały przypadki indywidualnego pijaństwa. Konsumpcja alkoholu była zawsze czynnością

[14] A. Maurizio, op. cit., str. 146-147.
[15] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, Historia społeczno-kulturowa alkoholu, (w:) I. Wald (red.), Alkohol oraz związane z nim problemy społeczne i zdrowotne, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986, str. 12-13.

społeczną, co ułatwiało kontrolę zachowania[16]. Szczególnie precyzyjne były zasady określające, kto miał prawo do spożywania alkoholu, a kto nie. Ważną rolę w zapobieganiu agresywnym i innym destrukcyjnym zachowaniem pijackim odgrywały kobiety. Podkreślić należy, że większość norm dotyczących alkoholu miała w społeczeństwach przedpiśmiennych charakter prewencyjny[17].

W czasach starożytności zasady destylacji znali już w XIII wieku p.n.e. Sumerowie, którzy produkowali wonne olejki oraz rozwinęli na szeroką skalę browarnictwo. Sumerowie dokumentowali, zarówno ilości, jak i rodzaj piwa. Do produkcji i dystrybucji piwa wyznaczono kobiety. Zachowane fragmenty przepisów prawnych wyrytych na glinianych tabliczkach dowodzą, że Sumerowie uregulowali sposób i miejsce spożycia alkoholu. Alkohol był obecny w tym społeczeństwie w wielkiej obfitości, kojarzono go z ceremonią i rangą społeczną[18].

Technikę destylacji alkoholu ulepszyli Egipcjanie. Zakładali oni na garnek kopułę, natomiast Grecy dodali do niej rurkę, którą spływał destylat. W IV wieku p.n.e. Arystoteles nadmienił o możliwościach destylacji wina oraz o „składniku winnym", mającym właściwości palenia się. Trzy wieki później opinię tę potwierdził Pliniusz Starszy. Otrzymywane destylaty wykorzystywane były podczas ceremonii na cześć Dionizosa. Metodą destylacji odsalano również wodę morską. Za kolebkę destylowanych ekstraktów uważany był Egipt, jednakże nazwa samego procesu pochodzi od łacińskiego słowa *dis-stilare*, czyli oddzielać, spadać kroplami. Wiele wieków przed naszą erą Egipcjanie i Rzymianie destylowali różne olejki i pachnidła, ale alkohol pochodzący z takiego procesu nie był znany ludom starożytnym. Świadczą o tym zachowane rękopisy szkoły aleksandryjskiej, w których można zobaczyć rysunki przedstawiające prymitywne aparaty destylacyjne, jednakże budowane na takich samych zasadach jak alembiki[19].

W starożytnym Egipcie i Mezopotamii najbardziej rozpowszechnionym napojem alkoholowym było piwo, w mniejszym stopniu wino gronowe, które pojawiło się w tym regionie nie wcześniej niż w IV-III tysiącleciu p.n.e. Spożywanie wina w Egipcie miało

[16] Ibidem, str. 14.
[17] Ibidem, str. 14.
[18] I. Gately, op. cit., str. 14.
[19] A. Fiedoruk, op. cit., str. 13. Termin „alembik" oznacza: „naczynie miedziane, które jeszcze w pierwszej połowie XIX wieku znajdowało się w każdym dworze szlacheckim, służąc gospodyniom do oczyszczania gorzałki, a niekiedy i innych płynów. Alembik składał się z trzech części: kotła, czapki i dwóch rur. W kocioł, postawiony na ognisku i przykryty czapką miedzianą, nalewała się ciecz, przeznaczona do destylacji, która następowała przez parowanie do czapki i skraplanie się w rurach, idących z czapki pochyło na dół przez naczynie z zimną wodą. Z rur tych kapał płyn już oczyszczony do podstawionego pod ich dolne końce zbiornika" cyt. za: Z. Gloger, Encyklopedia staropolska, Wydawnictwo P. Laskauer i W. Babicki, Warszawa 1900, str. 39.

charakter ceremonialny i rytualny, a uczestniczyli w nim kapłani i osoby wysoko urodzone. Natomiast napojem plebsu było piwo[20]. W Mezopotamii o dużym rozpowszechnieniu picia alkoholu świadczy m.in. Kodeks Hammurabiego, który zawierał wiele restrykcji związanych ze sprzedażą wina. Spożywanie alkoholu było także rozpowszechnione wśród Żydów, zwłaszcza w okresie niewoli egipskiej[21].

W kulturze starożytnej Grecji alkohol odgrywał szczególną rolę. Wino było wszechobecne wśród Greków, którego odkrycie przypisywano bogom: Ozyrysowi, Bachusowi i Saturnowi. Stanowiło ofiarę dla bogów, jak również środek płatniczy przy zakupie rzadkich i cennych przedmiotów z dalekich krajów. Spożywano wino także przy różnych okazjach oficjalnych i rytualnych, w celach leczniczych i dla zaspokojenia pragnienia.

Większość greckich win miała posmak żywiczny, gdyż zaprawiane były i aromatyzowane gumą z drzewa terebint. Dodawano ją, aby spowolnić proces utleniania i zapobiec przemianie wina w ocet. Inna popularna domieszka zawierała wodę morską, przyprawy i miód[22]. Wina aromatyzowane były również dodatkiem aloesu, gorzkich migdałów, cynamonu[23]. W trakcie przygotowywania wino nie było filtrowane i dlatego przed podaniem należało je przecedzić, aby pijący nie zakrztusili się źdźbłami, pestkami i innymi niepożądanymi resztkami. Grecy zasadniczo mieszali wino z wodą i tak go spożywali.

Pomimo entuzjastycznego nastawienia Greków do alkoholu, istniały surowe przepisy określające, kto może spożywać alkohol. Tak więc, zwyczajowo picie alkoholu nie przystawało kobietom. Były one formalnie zwolnione z uczestniczenia w obywatelskich świętach wina i mięsa, gdyż uważano, że wino czyni je skłonnymi do przemocy w stanie upojenia. Wiekowe ograniczenia dla pijących sformułował Platon w *Prawach*[24]. Według Platona nie można zezwolić na picie alkoholu nikomu poniżej 18 roku życia. Wino występowało zawsze podczas sympozjów stanowiących w starożytnej Grecji ważną instytucję społeczno-kulturową. W trakcie sympozjów pito na ogół wino rozwodnione, w niewielkich naczyniach o ściśle określonej pojemności[25]. Najczęściej wino serwowano w specjalnych czarkach lub pucharach o ornamentyce bachicznej[26].

---

[20] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 15.
[21] Ibidem, str. 15.
[22] B. Sygit, op. cit., str. 23; I. Gately, op. cit., str. 23-24.
[23] J. Cieślak, Domowy wyrób win, Wydawnictwo "WATRA", Warszawa 1976, str. 197.
[24] B. Sygit, op. cit., str. 23; I. Gately, op. cit., str. 23-24.
[25] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 16.
[26] I. Gately, op. cit., str. 35.

Zwyczaje związane z piciem wina zostały przejęte wraz z innymi elementami kultury greckiej przez Rzymian. Wino do IV wieku p.n.e. stanowiło rzadkość i było używane głównie w obrzędach religijno-magicznych. Znane było również piwo, jednakże nie zdobyło ono u Rzymian większej popularności. W okresie wczesno rzymskim wino było dostępne tylko dla określonej kategorii społeczeństwa. Zakaz picia wina obowiązywał mężczyzn poniżej 30 roku życia, niewolników oraz kobiety. Natomiast żołnierze otrzymywali tylko ograniczone przydziały alkoholu[27]. W przypadku naruszenia zakazu przez kobiety ich mężom przysługiwało prawo karania według swojego upodobania. Prawo Romulusa pozwalało w takim przypadku na karanie śmiercią, z którego nieraz korzystano[28]. Zakaz ten uchylono około II wieku p.n.e. i kobiety uzyskały prawo picia wina, a w okresie Republiki wino było już ogólnie dostępne. Rzymianie kontynuowali grecki zwyczaj mieszania wina z wodą[29]. Słynnym w Rzymie był likier Hippokras przyrządzany z wina oraz miodu i doprawiany cynamonem[30].

Uprawa winnej latorośli i handel winem miały dla Rzymian duże znaczenie gospodarcze, szczególnie dlatego, że wino rozprzestrzeniało się szybko na terenach podbitych. Wino eksportowane przez Rzymian do Europy północnej pochodziło również z Grecji i sprzedawane było przez Rzymian ze znacznym zyskiem. Do upadku Cesarstwa Rzymskiego uprawa wina rozprzestrzeniła się aż na tereny Nadrenii.

§2 Wyrób napojów alkoholowych w średniowieczu

W średniowieczu zwyczaj spożywania alkoholu był szeroko rozpowszechniony i obejmował wszystkie stany społeczne. Wino stanowiło podstawowy napój alkoholowy w krajach, w których istniały korzystne warunki uprawy winnej latorośli. Pełniło ono przede wszystkim funkcje odżywcze[31].

W VIII wieku arabscy alchemicy, jako pierwsi destylowali wino otrzymując mocny ponad 40% alkohol. Perski lekarz al-Razi opisał proces destylacji substancji o niskiej temperaturze wrzenia. Destylował także wino, a uzyskaną substancję nazwał al-kull i stosował jako środek dezynfekujący. Arabowie uzyskany z wina destylat doprawiali miodem,

[27] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 16.
[28] B. Sygit, op. cit., str. 23.
[29] I. Gately, op. cit., str. 49.
[30] J. Cieślak, op. cit., str. 197.
[31] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 17-18.

ziołami i korzeniami z którego powstały pierwsze eliksiry stanowiące najbardziej cenne środki lecznicze[32].

W XII wieku w szpitalu klasztornym w Salerno pod Monte Cassino Mathhaeus Platearius napisał traktat *Circa instant* czyli *De medicions simplicibus,* w którym pojawiła się receptura opisująca proces produkcji *aqua arends* - wody ognistej. Jednakże przełom nastąpił sto lat później, kiedy emigrant z Katalonii Arnold de Villanowa opublikował *Tractalus de vino, Cap. De potibus etc. Lagduni*. W dziele tym opisał w sposób szczegółowy aparat destylacyjny oraz ujawnił sposób destylacji wina. Dawne destylatory były sprzętami nieskomplikowanymi. Składały się one z parownika, które było ceramicznym naczyniem w kształcie stożka, chłodnicy tj. kawałka rury i odbieralnika – naczynia, do którego skapywał destylat. W miarę rozwoju nauki powstawały nowe technologie destylacji wina oraz ulepszone aparaty, które pozwalały wydestylować alkohol o mocy powyżej 50%[33]. Podstawowym surowcem do wytwarzania spirytusu było wino uzyskane z winogron. W miarę upływu czasu zaczęto również stosować fermentację owoców, zbóż, ziemniaków i melasy cukrowej i otrzymywać nowe rodzaje spirytusów, takich jak: spirytus winy, owocowy, zbożowy, ziemniaczany i melasowy[34]. Na pozostałych terenach podstawowym napojem alkoholowym było piwo i miód[35].

W czasach chrześcijaństwa główną rolę w produkcji alkoholu odgrywały klasztory, gdyż wino było potrzebne do odprawienia mszy świętej, a piwo uważano za idealny napój w czasie postu. Klasztory posiadały liczne winnice i browary. Duchowni znani byli z przywiązywania dużej wagi do jakości wina. W tych częściach Europy, gdzie były trudności z uprawą winorośli produkowano piwo. Podobnie jak w przypadku wina zakonnicy skupiali się na jakości[36]. Za przykład można podać klasztor w St. Gallen (obecnie Szwajcaria), który miał trzy browary. W pierwszym browarze produkowano słabe piwo przeznaczone dla pielgrzymów i żebraków, w drugim produkowano piwo dla mnichów, natomiast w trzecim wytwarzano najlepsze piwo dla opata oraz jego gości.

Z kolei w Anglii pięciokrotnie w ciągu roku produkowano tak zwane piwo kościelne, które było spożywane na terenie kościoła. Te osoby, które mogły wypić go najwięcej uchodziły za najbardziej pobożne[37]. W tej epoce zaczęły również powstawać pierwsze duże gospodarstwa rolne, w których w określonych porach roku produkowano alkohol także na

[32] A. Fiedoruk, op. cit., str. 14; J. Cieślak, op. cit., str. 197.
[33] A. Fiedoruk, op. cit., str. 16.
[34] J. Cieślak, op. cit., str. 198.
[35] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 17-18.
[36] I. Gately, op. cit., str. 100.
[37] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, op. cit., str. 39.

sprzedaż[38]. Pierwsze nastawione na handel destylarnie, poddawały procesowi destylacji nie tylko wino, ale także sfermentowane owoce[39]. Możliwość kupienia alkoholu w takim gospodarstwie symbolizował znak w postaci wywieszonej miotły.

Alkohol był również obecny w cechach rzemieślniczych. Przykładem mogą być farbiarze, którzy do farbowania tkanin używali rośliny zawierającej barwnik indygo. Aby otrzymać taki barwnik gotowano roślinę przez trzy dni, a następnie suszono. W trakcie oczekiwania, trwającego od soboty aż do poniedziałku farbiarze mieli czas wolny. Jednakże do farbowania jako dodatkowy surowiec potrzebny był mocz, dlatego rzemieślnicy pili duże ilości moczopędnego piwa. Inne cechy rzemieślnicze szybko przyjęły ten zwyczaj i poniedziałek zaczęto nazywać „dniem dzbana" lub „dniem piwa". W tym dniu nie pracowało się, tylko piło piwo w dużych ilościach[40].

W Anglii, gdzie wino było kosztowne i importowane popyt tamtejszego ziemiaństwa zapoczątkował rewolucję w nauce o uprawie winorośli i produkcji wina we francuskim Bordeaux. Popyt angielskiej szlachty na wina z Bordeaux spowodował gotowość mieszkańców regionu do sadzenia, zbierania plonów, fermentacji i sprzedaży. Wino fermentowano i transportowano w drewnianych beczkach, a nie jak dawniej zalakowano w amforach, co w efekcie powodowało, że po dwóch latach zamieniały się w ocet.

Natomiast, piwo było istotnym składnikiem diety stanu trzeciego (plebejusze) w Anglii, dlatego jego cena i jakość zostały uregulowane prawnie. Akt legislacyjny chroniący konsumentów wydał król Henryk III, w którym określono górną cenę detaliczną piwa i analizowano ją co roku dostosowując do zmiennych kosztów zboża. Akt przewidywał również wyznaczenie degustatorów, którzy mieli odpowiadać za kontrolę jakości. Rozróżniali oni dwie klasy *ale* - dobre lub klarowne oraz zwykłe *ale.* Lepszy gatunek można było sprzedawać po wyższej cenie. Odmiana pospolita musiała sprostać przynajmniej minimalnym standardom, a każdy produkujący marne *ale* mógł być ukarany grzywną, zakuciem w dyby lub pławieniem wbrew woli w najbliższej sadzawce lub rzece[41].

W Europie kontynentalnej alkohol uważany był za lek na wszystkie dolegliwości. Na początku rozkwit destylacji na kontynencie nastąpił w Niemczech, a następnie objął swym zasięgiem dziesiątki drobniejszych królestw. W XV wieku w wielu państwach aptekarze zaczęli sprzedawać ludziom wysokoprocentowe alkohole na kieliszki, które w handlu detalicznym nosiły nazwę *brandy*. Zdecydowana większość piętnastowiecznych niemieckich

[38] Ibidem, str. 39.
[39] A. Fiedoruk, op. cit., str. 17.
[40] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, op. cit., str. 39.
[41] I. Gately, op. cit., str. 101-103.

wódek była destylowana z wina regionu, w którym produkowano znaczącą nadwyżkę[42]. Z kolei wino niemieckie lub reńskie sprzedawano w całej Europie. Charakteryzowało się ono delikatnym kolorem, słabą mocą i wymusiło obniżkę cen win bordoskich w Anglii. Jednakże najdroższe były wina z południa i wschodu regionu Morza Śródziemnego[43].

Pomimo wzrastającego poziomu konsumpcji alkoholu w średniowieczu nie występowały poważne problemy alkoholowe. Zazwyczaj spożywano jedynie niskoprocentowe wino i piwo. Poza tym dostępne wówczas alkohole nadal nie były trwałe, co uniemożliwiało rozwój problemów z piciem[44]. Jednakże istniało w tym okresie też wiele norm prewencyjnych zmierzających do ograniczenia dostępności alkoholu. Ograniczenia te nakładano na konkretne grupy społeczne, przede wszystkim na duchowieństwo, a także na inne grupy, których trzeźwość była szczególnie istotna dla społeczeństwa (sędziowie, żołnierze). W 800 roku cesarz Karol Wielki pierwszy raz w historii wprowadził zakaz spożywania alkoholu. Przyczyną tego nakazu były sytuację, w których pijani sędziowie często wydawali wyroki dotyczące bardzo poważnych spraw. Z podobnych powodów król Anglii Edgar opracował w 971 roku metodę kontrolowania picia, w której nakazał wygrawerować na pucharach odpowiednie linie ze wskazówka, aby jednorazowo wypijać jedynie ściśle określoną ilość. Próba okazała się chybiona, gdyż rozpoczęto zakłady, komu uda się wypić dozwoloną ilość za jednym razem.

Podobne zasady obowiązywały od 1226 roku w Szwajcarii, gdzie wprowadzono ograniczenia dotyczące dni sprzedaży alkoholu. Tak więc, alkohol nie mógł być serwowany w niedziele i święta przed zakończeniem mszy. W 1496 r. rada miejska w Norymbergii w Niemczech również zakazała sprzedaży destylowanego wina w niedziele i dni świąteczne. W tym miejscu należy również wymienić działania skierowane przeciwko nietrzeźwości. W Norwegii za panowania króla Olafa karano grzywną rozlewających alkohol, jeżeli pijący nie był wstanie przykryć rozlanego płynu własną dłonią. Miało to na celu nie karanie względnie trzeźwych osób, które rozlały alkohol przez przypadek.

Nie mniej jednak różnorodne normy, których celem była kontrola nad spożywaniem alkoholu nigdy nie osiągnęła w Europie stopnia rygoryzmu obowiązującego w rejonach opanowanych przez islam i buddyzm. Religie te zakazywały wiernym picia alkoholu, jednakże prohibicja nie była przez nich ściśle przestrzegana[45].

---

[42] Ibidem, str. 115-117.
[43] Ibidem, str. 115-117.
[44] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, op. cit., str. 39.
[45] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 23.

W Polsce najpowszechniejszym napojem alkoholowym było piwo i miód które było znane jeszcze przed wprowadzeniem chrześcijaństwa. W różnego typu dokumentach wymienia się kilkanaście gatunków miodu. Nazwy miodu wywodziły się od jego mocy, kwiecia, z którego był brany oraz dodatków smakowych (dwojniaki, trójniaki, wiśniaki, maliniaki, dereniaki, biały lipiec kowieński).

Pierwsze winnice były zakładane przez duchowieństwo przybyłe z południa i zachodu Europy w XII wieku. Wino produkowano na potrzeby kościoła[46]. Do czasu pierwszych Jagiellonów wino było pite głównie przez najbogatszych przedstawicieli stanu szlacheckiego. Przed podaniem wino zazwyczaj doprawiane było cukrem, miodem, korzeniami, ziołami, dodawano świeże owoce morwy[47]. Spożywanie wina podkreślało szczególnie uroczysty, świąteczny charakter wydarzenia oraz stanowiło symbol przynależności do magnaterii i wyższego duchowieństwa stojących wówczas na szczycie struktury społecznej[48].

Na królewskim stole nie mogło zabraknąć piwa, które było podstawowym i najpopularniejszym napojem. Piwo najczęściej warzono z pszenicy lub jęczmienia. Zaś słabe piwa warzone domowym sposobem należały do jadłospisu ludzi uboższych[49]. Warzeniem piwa lub syceniem miodu zajmowali się tzw. *braxatores*, którzy wyrabiali trunki na miejscu składania danin[50].

Wśród istotnych funkcji społecznych alkoholu w owych czasach należy wymienić jego funkcję integracyjną, zarówno wobec szlachty, jak i mieszczaństwa oraz chłopstwa. Zapewniało to homogeniczność poszczególnych stanów, społeczności lokalnych oraz cechów. Napoje alkoholowe pełniły także funkcje psychologiczne, służyły do rozładowania napięć, podniesienia nastroju i uległy wzmocnieniu po rozpowszechnieniu się napojów destylowanych[51].

§3 Produkcja napojów alkoholowych w nowożytności

W czasach nowożytnych punktem zwrotnym w historii produkcji alkoholu było upowszechnienie napojów spirytusowych w wiekach XVI- XVII. Coraz powszechniej zaczęto wtedy mówić o pladze pijaństwa, która przyczyniła się do poważnego wzrostu problemów

[46] Ibidem, str. 18-19.
[47] M. Łozińska, J. Łoziński, Historia polskiego smaku. Kuchnia, stół, obyczaje, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, str. 34.
[48] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 18-20.
[49] M. Łozińska, J. Łoziński, op. cit., str. 36.
[50] J. Besala, Alkoholowe dzieje Polski, Czasy Piastów i Rzeczypospolitej szlacheckiej, Wydawnictwo Zysk i S- ka, Poznań 2015, str. 20.
[51] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 18-20.

alkoholowych[52]. Odkrycie destylacji alkoholu spowodowało pojawienie się alkoholi wysokoprocentowych, które były spożywane przy biesiadach w nadmiernych ilościach.

Piwo dzięki wykorzystaniu przy jego produkcji chmielu i słodu, a wino dzięki mieszaniu z wódką stały się o wiele trwalsze. To sprawiło, że alkohol mógł być przez dłuższy czas dostępny, co umożliwiało wielu osobom codzienne picie. Trwalsze i mocniejsze alkohole łatwo było przewozić, a handel alkoholem przynosił zyski. W Europie budowano liczne drogi i trakty, co przyczyniło się do łatwiejszego rozprowadzania alkoholu. Aby zachęcić żołnierzy do walki w wojnie trzydziestoletniej wydzielano im porcję alkoholu. Dzięki licznym przemarszom wojsk alkohol stał się powszechnie znany[53].

Cywilizację znajdujące się między Meksykiem a Panamą poddawały fermentacji kaktusy i ich owoce, kukurydzę z łodygami włącznie, soki z dwóch tuzinów gatunków agawy, miód, korzenie sarsaparyli, torebki nasienne drzewa jadłoszynu, owoce śliwca oraz owoce i korę różnych innych drzew. Nowatorskimi pomysłami na fermentacje były: owoce kaktusów lub *opuncji*, kukurydza, kora drzew oraz sok z agawy.

Jednym z ważniejszych źródeł materiału fermentacyjnego była kukurydza uprawiana na terenie obu Ameryk. Używano go do produkcji kukurydzianego piwa (*tesquino*). Tesquino wytwarzano żując i wypluwając ziarna kukurydzy. Następnie, powstałą w ten sposób substancję gotowano dość długo aż do uzyskania syropu, który potem rozcieńczano i fermentowano przez trzy do pięciu dni. Na półwyspie Jukatan głównym napojem alkoholowym był miód fermentowany z korą drzewa balche. Uzyskiwano w ten sposób mlecznobiałą mieszankę o kwaśnej woni i początkowo bardzo nieprzyjemnym smaku, która była powszechnie spożywana.

Dość rozpowszechnionym napojem alkoholowym był sfermentowany sok z agawy amerykańskiej. Technologia produkcji tego napoju alkoholowego była złożona i wymagała śmierci rośliny. Agawy dojrzewają w wieku od pięciu do siedmiu lat, po czym środek zaczyna pęcznieć aż do chwili, gdy wypuszcza pojedynczą kwietną łodygę. Następnie pąk jest ścinany, a wyskrobany otwór pośrodku rośliny wypełnia się sokiem zwanym miodową wodą. Ściągano ją dwa lub trzy razy dziennie, a potem wlewano do glinianych garnków i zamykano szczelnie na cztery doby, w trakcie których fermentowała. Świeży napój alkoholowy miał słodki zapach uznawany za podobny do bananowego[54]. Aby uniknąć psucia się niekiedy go

[52] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, op. cit., str. 40-41.
[53] Ibidem, str. 40-41.
[54] I. Gately, op. cit., str. 121-123.

odparowywano aż do uzyskania syropu, który potem można było na nowo rozcieńczać i fermentować[55].

Powszechnym napojem alkoholowym w Chinach było wino ryżowe. Wyrabiano je z ryżu i dodawano rozmaite korzenie i przyprawy. W Japonii ta sama substancja znana była jako *sake* i cieszyła się dużą popularnością[56]. Natomiast, na wyspach filipińskich pędzono wódkę z drzewa kokosowego[57].

Druga połowa XV wieku to okres intensywnego rozwoju rosyjskiego gorzelnictwa[58]. Opracowano wtedy technologię wyrobu spirytusu z żyta[59]. Car Iwan III ograniczył feudalny system ziemski i scentralizował administrację państwową[60]. W 1474 roku wprowadził książęce (a następnie carskie) regale na produkcję i sprzedaż alkoholu. Była to pierwsza próba zmonopolizowania rynku alkoholi, jednakże nie tylko wódki, ale także miodu i wina, które wcześniej nie były objęte podatkiem. Doprowadziło to sporu z Cerkwią, którą pozbawiono przywileju produkcji wyrobów alkoholowych. Kontrolę nad produkcją i sprzedażą wódki powierzona została szefom szynkowni. Wybierani przez gminę i zobowiązani do składania raportów ze swej działalności przed namiestnikiem obwodu i odpowiednimi resortami szefowie szynkowni stali się administratorami odpowiedzialnymi za funkcjonowanie państwowego monopolu gorzelnianego[61]. Konsekwencją braku sprawnego systemu kontroli rynku alkoholi było złodziejstwo, korupcja, przestępczość oraz powszechne pijaństwo. W 1648 r. w Moskwie i większych miastach Rosji wybuchły liczne bunty. Po ich stłumieniu car Aleksy Michajłowicz zwołał sobór ziemski, którego głównym zadaniem było uzdrowienie rynku alkoholi. Przyjęto zbiór praw *Ułożenie soborowe*, którego efektem był między innymi zakaz kredytowania sprzedaży alkoholu[62].

Natomiast, w XVII w. holenderski lekarz Sybelius pracując nad nowym środkiem moczopędnym, oddestylował alkohol w obecności ziaren jałowca. Niskie koszty wytwarzania i prosta technologia wyrobu sprawiły, że szybko stał się on jednym z najpopularniejszych w Niderlandach napojem alkoholowym zwanym jałowcówką. Żołnierze angielscy stacjonujący wówczas w Europie spopularyzowali jej picie na Wyspach Brytyjskich, gdzie znana była w

[55] Ibidem, str. 123.
[56] Ibidem, str. 127.
[57] B. Sygit, op. cit., str. 24.
[58] A. Fiedoruk, op. cit., str. 27.
[59] M. Kalinowski, L. Trybus, R. Maciej, Samogon. Historia i sposób jego przyrządzania w warunkach domowych, Wydawnictwo Baobab, Warszawa 2010, str. 18.
[60] A. Fiedoruk, op. cit., str. 27.
[61] M. Kalinowski, L. Trybus, R. Maciej, op. cit., str. 18.
[62] A. Fiedoruk, op. cit., str. 27.

Anglii pod rodzimą nazwą ginu. Jednakże królowa Anna obłożyła import dżinu wysokimi cłami pobudzając tym samym rozwój jego produkcji w kraju[63].

Nazwa „gin" pochodzi od francuskiego słowa jałowiec - *genievre*. Napój ten cieszył się wielką popularnością także w Niemczech, gdyż był łatwy w produkcji oraz wysokoprocentowy (jest to trunek 50%-80%). Gin spożywano zazwyczaj w domowym zaciszu, na salonach dominowała droga brandy. Przełom dokonał się w czasach panowania Wilhelma III Orańskiego, który wypowiedział wojnę katolickiej Francji. Doprowadził on tym samym do odcięcia dopływu francuskiej brandy. Natomiast, produkcję ginu nie ograniczały żadne przepisy. Każda osoba mająca odpowiednią ilość zboża, mogła destylować gin[64]. Do połowy XVIII w. trwała walka producentów alkoholu z władzami centralnymi, których celem było zatrzymanie swobodnej sprzedaży alkoholu, jak również uzyskanie kontroli nad zyskami płynącymi z tej sprzedaży. W ciągu pięćdziesięciu lat weszło w życie 6 ustaw alkoholowych, które przyczyniły się do ostrej kontroli nad dystrybucją dżinu oraz wzrostu jego cen[65].

Na wyspie Barbados głównym napojem alkoholowym był rum otrzymywany z destylacji trzciny cukrowej. Alkoholowy produkt uboczny służył ożywieniu brytyjskich robotników kontraktowych, którzy rozpoczynali swoją pierwszą pracę. Gdy Barbados zaczął eksportować rum razem z ładunkami cukru, po drugiej stronie Atlantyku zyskał sławę wybornego trunku. Rum miał znaczący wpływ na zwyczaje alkoholowe i strukturę handlu amerykańskich kolonii, a jego największe oddziaływanie było w Nowej Anglii. Dzięki handlowi tym trunkiem Nowa Anglia stała się potężnym krajem merkantylnym[66].

W Nowej Anglii we wczesnym XVIII wieku najpopularniejszym trunkiem w kategoriach objętości był lokalnie produkowany cydr, który wytwarzano w wielkiej ilości[67]. Cydr[68] służył jako środek płatniczy, którym płacono pensje i podatki, a ceny dóbr i usług niejednokrotnie podawano w beczkach cydru. Sam cydr przerabiano czasami na *calvados* metodą wymrażania frakcjonowanego, która polegała na wystawieniu beczki zimą za drzwi. Był to mocny, ostry i toksyczny napój farmerów[69].

Destylację na skalę przemysłową przeprowadzono także w Nowym Jorku. Wyspa Manhattan miała kilka browarów i produkowała dla nich surowce na swoich farmach i w

[63] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 29.
[64] A. Fiedoruk, op. cit., str. 34.
[65] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 29.
[66] Termin „merkantylny" oznacza: „kupiecki, handlowy" – Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, dostępny na stronie internetowej: http: www.sjp.pwn.pl, 20.10.2015.
[67] I. Gately, op. cit., str. 187.
[68] Termin „cydr" oznacza: „napój alkoholowy z soku jabłkowego" – Słownik języka polskiego PWN, dostępny na stronie internetowej: http: www.sjp.pwn.pl, 20.10.2015.
[69] I. Gately, op. cit., str. 188.

gospodarstwach warzywnych. Wina natomiast, były importowane, gdyż z miejscowych winogron ani uprawianych zagranicznych winorośli nie wyprodukowano dobrego wina[70].

Od 1640 roku mieszkańcy wyspy destylowali alkohol ze spirytusu zbożowego, a także produkowali whisky[71]. Popyt na zboże do destylarni spowodował wzrost jego cen, dlatego w 1676 roku gubernator Edmund Andros zakazał wszelkich destylacji poza destylowaniem zepsutego zboża[72]. Natomiast, w Stanach Północnych Ameryki napoje alkoholowe produkowano z pewnego gatunku klonu[73].

W Paryżu, stolicy Francji mieszkańcy mogli wybierać między różnymi napojami alkoholowymi takimi jak: ratafia, toksycznym wysokoprocentowym alkoholem aromatyzowanym pestkami wiśni, „bardzo dobrym małym piwem" i brandy. Jednakże, podstawę francuskiej kultury alkoholowej stanowiło wino, które było słabe i niedobre, ale wówczas za to tanie i łatwo dostępne. Gwałtowny wzrost produkcji wina, który nastąpił w wyniku obsadzania połaci ziem winoroślą spowodował, iż w 1731 roku król zadekretował, że nikt nie może sadzić nowych winorośli bez jego wyraźnej zgody. Powodem była nie tylko chęć zapobieżenia głodowi, ale także pragnienie zachowania wartości własnych i należących do dworzan winnic. W niektórych regionach nowe winorośle wyrywano z korzeniami, w innych pozwalano się im rozwijać. Tak stało się w wypadku Bordeaux. Zapotrzebowanie na wino z Bordeaux zgłaszały nie tylko piwnice arystokracji i polityków czy londyńskie tawerny, ale także Szkocja[74].

Aby zatrzymać dramatyczny wzrost konsumpcji alkoholu podejmowano wiele inicjatyw. Już w 1517 roku zaczęły powstawać pierwsze stowarzyszenia osób niepijących, które za patrona obrały świętego Krzysztofa. Poza tym w wielu książkach i gazetach przestrzegano przed niebezpieczeństwami związanymi ze spożywaniem alkoholu oraz wzywano do ograniczenia jego picia. Dokonano także rozgraniczenia napojów alkoholowych. Piwo i wino zaliczano do napojów nieszkodliwych, wódkę natomiast do „podstępnych". W 1600 roku hrabia Moritz z Hesji nadawał order wstrzemięźliwości dla tych swoich poddanych, którzy w ciągu dwóch lat się nie upili. Ponadto nie mogli wypijać więcej niż siedem kielichów wina dwa razy dziennie do posiłków, a pragnienie gasili wyłącznie piwem i wodą[75].

---

[70] Ibidem, str. 188.
[71] Termin „whisky" oznacza: „mocna wódka wytrawna produkowana głównie ze słodu jęczmiennego i żyta" – Słownik języka polskiego PWN, op. cit., 20.10.2015.
[72] I. Gately, op. cit., str. 188-189.
[73] B. Sygit, op. cit., str. 25.
[74] I. Gately, op. cit., str. 215-216.
[75] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, op. cit., str. 42-43.

W Europie Zachodniej próbowano także zabronić upijania się poprzez stosowanie kar pieniężnych. Niemniej jednak szybko stało się to źródłem dochodów, co prowadziło do absurdów. Takim sposobem osoby, które mało zarabiały na sprzedaży alkoholu wysyłały księciu podarunek w postaci darmowego piwa. Zbierały potem pijanych piwoszy, aby po ukaraniu ich karą pieniężną również coś na tym zarobić.

W celu ograniczenia konsumpcji alkoholu wprowadzono w Prusach pierwszy podatek alkoholowy, który z czasem stał się źródłem dochodu państwa. Ponadto, w 1516 roku wprowadzono ustawę regulującą między innymi wyrób alkoholu. Określała ona ściśle wymogi wytwarzania alkoholu. Za przykład można podać warzenie piwa, do którego można było używać wyłącznie słodu pozyskanego z jęczmienia, a także chmielu, wody i drożdży. Ustawa miała również uzasadnienie ekonomiczne, gdyż chodziło o utrzymanie monopolu związanego z uprawą chmielu. W XVII wieku w Europie da się zauważyć po raz pierwszy podział społeczeństwa, w którym większość pije w sposób umiarkowany i kontrolowany, natomiast mniejszość nie ma zahamowań w spożywaniu alkoholu. Od 1650 roku osoby uzależnione od picia zamykano w specjalnych zakładach. Osoby takie izolowano od społeczeństwa, a także zmuszano do pracy[76].

W Polsce trudno określić, kiedy rozpoczęto produkcję wódki. Wiadomo jedynie, że w Gdańsku produkowano ją już w 1454 roku. Przypuszcza się, że na innych terenach nastąpiło to wcześniej, albowiem w dokumentach z czasów Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego wspomina się o wódce[77]. Produkt ten znajdował zastosowanie przede wszystkim w dworach szlacheckich, gdzie służył jako naturalny środek leczniczy. Stosowany był jako lek zwalczający bóle, w szczególności różnego rodzaju dolegliwości natury trawiennej. Poza tym z wódki sporządzano swego rodzaju „perfumy" w postaci płynów z jaśminu, konwalii, lawendy oraz bzu[78]. Natomiast, z połączenia spirytusu i olejku różanego powstawały likwory. Sporządzanie własnych kordiałów i likworów było w tym czasie powszechne na dworach szlacheckich zarówno w Koronie, jak i na Litwie[79].

Na początku monopol na produkcję i sprzedaż trunków przysługiwał wyłącznie panującemu. Z czasem przywilej ten związany z własnością ziemską zaczęło otrzymywać możnowładztwo świeckie, duchowieństwo i rycerstwo. Na przywilej propinacyjny składały się produkcja i sprzedaż alkoholu oraz przymus alkoholowy. Produkcja i sprzedaż alkoholu

[76] Ibidem, str. 42-43.
[77] B. Sygit, op. cit., str. 24.
[78] S. Galarski, Kryminologiczne i prawne aspekty nielegalnego gorzelnictwa, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975, str. 7.
[79] A. Fiedoruk, op. cit., str. 18.

ukształtowały się na zasadzie przywilejów feudalnych[80]. Natomiast, przymus alkoholowy ukształtował się w ramach systemu poddańczego. Właściciel dóbr ziemskich mógł czerpać zysk z propinacji poprzez sprzedaż wyprodukowanych trunków lub w formie czynszów pobieranych za wydzierżawienie karczmy albo za zgodę na warzenie trunków. Mógł również przelewać te prawo na innych lub dopuszczać ich do zysków z propinacji[81]. Z czasem szlachta zaczęła zakładać własne folwarki, w których uruchamiała browary i gorzelnie. Gorzelnictwo szybko zaczęło się rozwijać, a kolejne miasta i miasteczka zdobywały nowe przywileje umożliwiające palenie gorzałki i sprzedawanie jej w karczmach. Pierwsze miejskie gorzelnie były niewielkimi zakładami zatrudniającymi kilka osób.

Rewolucją w historii gorzelnictwa w Polsce było odkrycie w XVII wieku ziemniaka, z którego zaczęto pędzić gorzałkę. Zauważono, że z określonej powierzchni gruntu obsadzonego ziemniakami można otrzymać nawet siedmiokrotnie więcej wódki niż z takiej samej powierzchni obsianej zbożem. W XVIII wieku podaż z gorzelni dworskich i popyt na wódkę wzrosły ogromnie, a gorzałkę pili przedstawiciele wszystkich warstw społecznych[82]. Do końca XVIII wieku wódka była produkowana w prymitywnie wyposażonych dworskich gorzelniach lub niekiedy w browarach. Trunek pędzony w prostych pod względem technicznym urządzeniach, z uwagi na przykry zapach nie przyjął się wśród szlachty i magnaterii. Przeważnie konsumowano wódki niskoprocentowe, zawierające od 25% do 35% czystego alkoholu, czasami jednak ich moc dochodziła nawet do 55%[83].

§4 Wytwarzanie alkoholu w czasach współczesnych

Na początku XIX wieku opanowanie technologii produkcji wódki z ziemniaków oraz wprowadzenie nowych, bardziej wydajnych urządzeń wytwórczych pobudziły produkcję i doprowadziły do gwałtownej obniżki cen alkoholu. Ceny osiągnęły najniższy poziom w latach trzydziestych i czterdziestych[84]. Od około 1820 roku nastąpił bardzo gwałtowny wzrost konsumpcji alkoholu w Europie, który osiągnął w 1900 roku średni poziom 10 litrów na osobę. Wpłynęło na to wiele czynników. Uprzemysłowienie skutkowało powstawaniem nowych fabryk, czego następstwem były masowe migracje ludzi za pracą, głównie ze wsi do miasta. Ludzie zmieniający swoje miejsce zamieszkania zmieniali cały dotychczasowy

[80] S. Galarski, op. cit., str. 7.
[81] Ibidem, str. 7.
[82] H. Czochański, Bimbrownictwo na Podlasiu. Historia i współczesność, Wydawnictwo Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok 2011, str. 4-8.
[83] A. Fiedoruk, op. cit., str. 20.
[84] A. Bielewicz, J. Moskalewicz, op. cit., str. 31.

system zwyczajów i relacji społecznych[85]. Osoby te zaczynały określać życiowe sytuacje jako ekonomiczne, intelektualne, religijne, hedonistyczne, a nie społeczne.

Potrzeba osiągnięcia przez takie osoby sukcesu w poszczególnym przedsięwzięciu stała się subiektywnie ważniejsza niż potrzeba zdobycia uznania społecznego. Gdy osoba taka zetknęła się ze światem zewnętrznym i poznała normy odmienne od własnych nastąpiła dezorganizacja społeczności. Klasa chłopska została pozostawiona sama sobie. Porozumienie pomiędzy inteligencją miejską a chłopem było trudne z uwagi na brak kontaktów. Jedynie te osoby żyjące w mieście, które wywodziły się wcześniej ze wsi (synowie szlachty lub wieśniaków) i utrzymywały kontakt z klasą chłopską potrafiły zrozumieć chłopa. Natomiast, stosunek chłopa do działaczy miejskich był nacechowany pogardą[86]. Tak więc, osoby wywodzące się z klasy chłopskiej, żyły w izolacji i anonimowo narażone były na pokusę, aby za pomocą alkoholu zapomnieć o swoich troskach i wszechobecnej nędzy. Praca w fabrykach była często bardzo ciężka i wyczerpująca, dlatego aby podwyższyć wydajność oraz poprawić motywację pracodawcy pozwalali na picie alkoholu w czasie pracy.

Powyższe czynniki doprowadziły do tego, że na przełomie XIX i XX wieku alkoholizm spowodowany nędzą przejawiał się w dramatycznych formach. Około 1900 roku przeciętny robotnik przeznaczał średnio 20% swojej wypłaty na alkohol. Pomiędzy rokiem 1870 a 1900 szpitale nie mogły pomieścić osób uzależnionych od alkoholu. Alkoholizm kwitł nawet wśród dzieci powyżej szóstego roku życia. Drastycznie wzrosła również liczba wypadków w fabrykach[87]. W czasach współczesnych przełomem w przemyśle spirytusowym było opracowanie w 1800 roku procesu rektyfikacji, w wyniku którego spirytus tracił zły smak. Kolejnych zmian dokonał właściciel gorzelni Johannes Pistorius, który w 1817 roku zbudował wielonaczyniowy aparat destylacyjny, zaopatrzony w deflegmator talerzowy umożliwiający otrzymanie podczas jednego procesu spirytusu o mocy do 85%[88].

W Rosji cechą charakterystyczną produkcji wódki do lat siedemdziesiątych XIX wieku było to, iż gorzelnicy destylowali alkohol powoli, aby uzyskać nie więcej niż połowę objętości zacieru[89]. Zasada ta dotyczyła nie tylko pierwszego etapu destylacji, którego

[85] F. Znaniecki, W. I. Thomas, Chłop Polski w Europie i Ameryce, tom 4, Dezorganizacja i reorganizacja w Polsce, Wydawnictwo Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1976, str. 37.
[86] Ibidem, str. 115.
[87] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, op. cit., str. 44.
[88] A. Fiedoruk, op. cit., str. 23.
[89] Termin „zacier" oznacza: „masa, którą poddaje się fermentacji alkoholowej w celu otrzymania spirytusu" – Słownik języka Polskiego PWN, op. cit., 20.10.2015 r.

rezultatem było „zwyczajne wino” niezbyt dobrej jakości, ale także drugiego i trzeciego etapu destylacji, z których powstawał doskonały spirytus zbożowy[90].

Rosyjskim napojem narodowym był destylat przygotowywany z żyta nazywany „winem zbożowym” zawierający wielorakie domieszki. Miał on smak i zapach chleba. Z 1200 litrów zacieru, na który składało się 340 litrów ziarna i słodu żytniego i 12 litrów drożdży, uzyskiwano w efekcie pierwszej destylacji zaledwie 42 litry „zwyczajnego wina zbożowego”. Po obowiązkowemu dodaniu wiadra mleka i powtórnej destylacji można było uzyskać 15 litrów czystego spirytusu o mocy 70% z którego dzięki oczyszczeniu producent otrzymywał nie więcej niż 20-22 litry wódki. Faktyczna wielkość produkcji wynosiła niespełna 2% pierwotnej masy surowca[91]. Wyrób wódki opierał się przede wszystkim na wykorzystywaniu pszenicy, jak również miazgi ziemniaczanej. Gatunki lepszej jakości produkowano z surowca żytniego.

Dużą wagę przykładano do oczyszczania uzyskiwanego spirytusu, czyli do eliminowania niepożądanego smaku i zapachu. Modyfikowanie aparatury destylacyjnej postępowało dość wolno. Gorzelnicy wykorzystywali do filtrowania spirytusu drobny piasek, sukno i filc, a także węgiel, który okazał się idealny przy usuwaniu niepożądanych domieszek. Pod koniec XVIII wieku, kiedy to Rosjanie wynaleźli sposób zwiększenia aktywacji węgla drzewnego, filtrowanie było już optymalne. Wyodrębniono te gatunki drzew, które przy wypalaniu dają węgiel drzewny dobrej jakości tj. buk, lipa, brzoza, dąb, olcha. Za najbardziej przydatny uznawano węgiel brzozowy. Rosyjscy gorzelnicy przyjęli regułę, iż nie można filtrować mocnego spirytusu (jako surowca), gdyż węgiel drzewny nie usunie od razu wszystkich niepożądanych domieszek. Trzykrotne oczyszczenie mieszanki wodno-spirytusowej w pionowym filtrze z rozdrobnionym węglem brzozowym pozwalało na usunięcie zbędnych domieszek.

Natomiast, przy powtórnej destylacji spirytusu stosowano kosztowany a zarazem skuteczny sposób oczyszczania biologicznego tzw. koagulację. Do spirytusu o mocy nieprzekraczającej 70% dolewano świeże mleko lub dodawano białko z jaja. Wytworzoną w ten sposób mieszaninę wstrząsano, po czym na dno naczynia opadał osad wraz z zbędnymi domieszkami. Następna destylacja pozwalała uzyskać produkt krystalicznie czysty. Ponadto, rozcieńczano spirytus czystą wodą, aby powstała moc właściwa w wódce i dokonywano oczyszczenia z użyciem świeżo upieczonego żytniego chleba[92]. Filtrowanie przez świeżo

[90] M. Kalinowski, L. Trybus, R. Maciej, op. cit., str. 46-48.
[91] Ibidem, str. 46-48.
[92] Ibidem, str. 116 i n.

upieczone ciasto chlebowe, lepkie i porowate usuwa z wódki wszelkie zbędne zanieczyszczenia[93].

Na początku XIX wieku Rosjanie znali liczne sposoby produkowania wódki, których na zachodzie Europy nie opanowano albo nie praktykowano z uwagi na nieopłacalność. Rosjanie postawili na jakość wytworzonej wódki, nie patrząc na wskaźniki ekonomiczne. Straty ponad 90% produktu nie robiły na nikim wrażenia, a uzyskiwanie dwóch litrów spirytusu z 100 litrów masy wyjściowej było raczej normą. Rosjanie zaczęli eksperymentować z produkcją wódki, a także rywalizować, chcąc wyprodukować lepszą wódkę niż inne kraje[94]. Współczesna wódka powstała pod koniec XIX wieku. Uzyskiwano wtedy czysty spirytus o mocy 95 procent, a następnie go rozwadniano. Samą nazwę „wódkę" wprowadzili bolszewicy dopiero w 1936 r., wcześniej wysokoprocentowy napój nazywano w Rosji „winem stołowym"[95].

W Rosji pierwsze próby zmonopolizowania rynku produkcji alkoholu podjął w 1819 roku Aleksander I, który wprowadził państwowy monopol na produkcję alkoholu. Wyjątkiem była Syberia, która nie została objęta monopolem. Spowodowane to było brakiem kontroli nad produkcją alkoholu. Od tego momentu każda domowa produkcja alkoholu to samogon[96], który z doskonałych wódek przekształcił się w coraz gorszej jakości trunek, przypisany warstwom najniższym.

Natomiast, car Mikołaj II wprowadził w 1914 roku prohibicję zwaną suchym prawem[97]. Tym samym władze rosyjskie wprowadziły zakaz sprzedaży i produkcji spirytusu, a także zarządziły zniszczenie spirytusu oraz wyrobów wódczanych w gorzelniach. Społeczeństwo, jednak zaczęło spożywać zastępcze alkohole (substancje odurzające nie przeznaczone do picia), a także rozwijała się rodzima produkcja napojów destylowanych tj. samogonu[98].

W 1917 roku pędzenie samogonu i handel nim były uważane za działalność kontrrewolucyjną i zagrożone karą pozbawienia życia. Z biegiem czasu doszło do obniżenia odpowiedzialności karnej, która od tej pory wynosiła 10 lat więzienia oraz konfiskata majątku. Po śmierci Lenina w styczniu 1924 roku zniesiono zakaz handlu wódką i

---

[93] Ibidem, str. 118.
[94] A. Fiedoruk, op. cit., str. 27.
[95] M. Kalinowski, L. Trybus, R. Maciej, op. cit., str. 49-53.
[96] Termin „samogon" oznacza - „wódka pędzona nielegalnie, prymitywnym domowym sposobem; „bimber" – Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, op. cit., 20.10.2015 r.
[97] A. Fiedoruk, op. cit., str. 28.
[98] Producers, sellers, and drinkers: Studies of noncommercial alcohol in nine countries, International Center for Alcohol Policies 2012, str. 49 - monografia dostępna na stronie internetowej International Center for Alcohol Policies: www.icap.org, 20.10.2015 r.

wznowiono jej produkcję. W okresie drugiej wojny światowej występowały trudności w zaopatrzeniu rynku w napoje alkoholowe, co powodowało wzrost nielegalnego gorzelnictwa[99].

W 1927 roku rząd wprowadził system środków zwalczania nadużywania alkoholu, w tym zakaz sprzedaży napojów alkoholowych osobom nieletnim i osobom nietrzeźwym. Natomiast, organizacje publiczne zaczęły aktywnie uczestniczyć w lokalnych komitetach zwalczających szkodliwe picie.

W okresie II wojnie światowej, problem z nadużywaniem alkoholu stał się szczególnie dotkliwy i pogorszył trudną sytuację w kraju. Agencje Spraw Wewnętrznych i odpowiednie służby zdrowia miały za zadanie kontrolowanie alkoholizmu. Zorganizowano wydziały medyczne trzeźwości i ośrodki leczenia. Ustanowiono również w prawie administracyjnym odpowiedzialność za zatrucia i znajdowanie się w stanie nietrzeźwości w miejscach publicznych i instytucjach, jak również odpowiedzialność karną za udział nieletnich w pijaństwie[100]. Od czasu zakończenia wojny, nielegalna produkcja alkoholu występuje w mniejszych lub większych rozmiarach w różnych rejonach Związku Radzieckiego[101]. W 1978 roku nastąpiło dalsze złagodzenie przepisów prawnych. Wyrób lub przechowywanie bimbru i aparatów służących do jego produkcji (nie w celach komercyjnych) był zagrożony karą do roku pozbawienia wolności, a w przypadku recydywy do 2 lat. Za handel bimbrem przewidziana była kara pozbawienia wolności od roku do 3 lat z konfiskatą lub bez konfiskaty majątku.

W dniu 17 maja 1985 roku Michaił Gorbaczow wprowadził ograniczenia w dostępie do alkoholu, które spowodowały, że w ciągu dwóch lat produkcja wina i wódki zmniejszyła się dwukrotnie. Jednakże spadek legalnej sprzedaży wyrobów spirytusowych spowodował wzrost produkcji samogonu[102]. Spożywano wodę kolońską oraz lotiony[103], jak również próbowano płynów do mycia szyb, denaturatu, politury, acetonu i płynu hamulcowego. Opracowano także technologię ekstrakcji spirytusu z kleju butapren[104]. W 1990 roku, na rynku rosyjskim pojawiła się duża ilość destylowanych napojów gorszej jakości, które pakowano jako legalne produkty handlowe. W efekcie zmian na rynku i trudnych przemian gospodarczych i społecznych, problem uzależnienia od alkoholu stał się jeszcze bardziej

[99] S. Galarski, op. cit., str. 169-170.
[100] Producers, sellers, and drinkers: Studies of noncommercial alcohol in nine countries, op. cit., str. 49.
[101] S. Galarski, op. cit., str. 169-170.
[102] A. Fiedoruk, op. cit., str. 28-32.
[103] Termin „lotion" oznacza: „płyn do pielęgnacji ciała lub włosów" – Słownik języka Polskiego PWN, op. cit., 20.10.2015 r.
[104] A. Fiedoruk, op. cit., str. 28-32.

dotkliwy[105]. Ponad 2,5 mln osób zostało zarejestrowanych w medycznych i profilaktycznych ośrodkach leczniczych. Jednakże faktyczna liczba pacjentów nadużywających alkoholu była znacznie wyższa, gdyż wynosiła w przybliżeniu 10 milionów, czyli około 7% ogółu ludności kraju[106].

W 1990 roku około 30 tysięcy osób doznało zatrucia alkoholem, z których większość to konsumenci alkoholu zastępczego[107]. Niekorzystne okoliczności rozprzestrzeniania się wyprodukowanego nieformalnie alkoholu[108] wymusiły przyjęcie w 1995 roku ustawy federalnej nr 171-FZ „Rozporządzenie państwa w sprawie produkcji i obrotu alkoholem etylowym, produktami alkoholowymi i zawierającymi alkohol", które obowiązuje w Rosji. Oprócz ograniczenia, kiedy, gdzie i jak licencjonowane produkty alkoholowe mogą być sprzedawane, prawo zabrania stosowania etanolu z surowców innych niż spożywcze w produkcji napojów alkoholowych. Ustawa obowiązująca od 2001 roku pozwala na produkcję domowego alkoholu na własny użytek, jednakże podtrzymuje zakaz sprzedaży domowej produkcji alkoholu.

Kodeks wykroczeń administracyjnych Federacji Rosyjskiej (KoAP RF) zakłada odpowiedzialność za produkcję i sprzedaż alkoholu etylowego, alkoholu, lub produktów zawierających alkohol, które nie spełniają wymagań norm krajowych, zasad i norm sanitarnych oraz higienicznych. W takiej sytuacji osoba, która narusza prawo podlega grzywnie administracyjnej RUB 4000 do 5000 rubli (USD $ 125 do 155 $) oraz konfiskuje się nielegalne wyroby alkoholowe i urządzenia stosowane do jej produkcji.

Natomiast, osoby prawne podlegają grzywnie w wysokości od 100 tysięcy do 200 tysięcy rubli ($ 3,100 do $ 6,200) i także dokonuje się konfiskaty produktów alkoholowych i urządzeń służących do ich wyrobu[109]. Analogiczne kary są nakładane również na sprawców innych przestępstw polegających m.in. na zaopatrzeniu lub sprzedaży detalicznej wyrobów alkoholowych bez odpowiednich dokumentów przewozowych i celnych, sprzedaży produktów w opakowaniach, które nie spełniają wymogów ustawowych i przemysłową

[105] Producers, sellers, and drinkers: Studies of noncommercial alcohol in nine countries, op. cit., str. 49.
[106] Ibidem, str. 49.
[107] Termin „alkohol zastępczy" oznacza: ciecz zawierająca etanol lub inne płyny potencjalnie odurzające, ale nie przeznaczone do picia, takie jak mieszanki lecznicze, alkohole przemysłowe, produkty samochodowe i kosmetyki, (w:) Noncommercial Alcohol: Understanding the Informal Market, ICAP 2010, str. 4 - Artykuł dostępny na stronie internetowej International Center for Alcohol Policies: www.icap.org, 20.10.2015 r.
[108] Termin „nieformalny alkohol" oznacza: alkohol produkowany poza ramami regulacyjnymi, na którego produkcję i zużycie mają wpływ praktyki kulturowe i rzemieślnicze. Zawiera domową produkcję alkoholu. Nieformalny alkohol może być legalny lub nielegalny, w zależności od jurysdykcji państw rządzących, (w:) Illicit Trade: Converging Criminal Networks, OECD 2015, str. 213 - Raport dostępny na stronie internetowej Organisation for Economic Co-operation and Development: www.oecd.org, 20.12.2015 r.
[109] Producers, sellers, and drinkers: Studies of noncommercial alcohol in nine countries, op. cit., str. 50.

produkcję alkoholu etylowego ponad prawny kontyngent[110]. KoAP RF nakłada także kary za niestosowanie się do deklarowanej ilości wyrobów alkoholowych produkowanych lub sprzedawanych i do świadomego przedstawienia fałszywych informacji w oficjalnych deklaracjach.

W 2007 roku uchwalono ustawę, w której ustanowiono odpowiedzialność za produkcję, dystrybucję lub sprzedaż towarów i usług nie spełniających standardów bezpieczeństwa konsumentów. W ustawie zawarty jest również przepis o odpowiedzialności za niewłaściwe wydanie lub korzystanie z oficjalnego dokumentu, poświadczające, że towary i usługi są zgodne z wymogami bezpieczeństwa[111].

Niekomercyjne napoje alkoholowe, które są nieopodatkowane i niezarejestrowane[112], stanowią znaczną część wszystkich napojów alkoholowych spożywanych w Rosji, szczególnie w małych miastach i obszarach wiejskich[113]. Istnieją ograniczone dane dotyczące produkcji, jakości i konsumpcji takich napojów, dlatego trudno wdrożyć skuteczne środki w walce z niekomercyjnym spożyciem alkoholu. W Rosji roczne straty z nielegalnego handlu alkoholem szacowano w 2000 roku na 20 bilionów rubli, a w 2004 roku na 7,6 mld - 11,7 bilionów rubli[114].

Wyroby spirytusowe w Stanach Zjednoczonych Ameryki dominowały w spożyciu alkoholu przez Amerykanów na początku XIX wieku. Za sprawą emigrantów irlandzkich i szkockich w USA pojawiła się whisky. W 1791 roku w zachodniej Pensylwanii było już pięć tysięcy małych destylarni. W tym samym roku wprowadzono także obowiązkową opłatę dla producentów alkoholu[115]. Obywatele amerykańscy uchwalone prawo odebrali jako zamach na wywalczone demokratyczne prawa oraz próbę centralizacji rządów, gdyż jurysdykcje nad wykonaniem przepisów miał sprawować urząd federalny[116]. Ostatecznie nowe prawo zostało uchwalone, jednakże nie spotkało się z aprobatą ludności. Podkreślić należy, że w 1810 roku sześć głównych stanów produkujących whiskey destylowało w sumie dwukrotnie więcej

[110] Ibidem, str. 50.
[111] Ibidem, str. 50.
[112] Termin „niezarejestrowany alkohol" oznacza: Alkohol który wykracza poza rejestrowaną sferę. Alkohol ten wynika przede wszystkim z następujących źródeł: produkcji w domu, w wielu krajach legalnych dla wina i piwa oraz nielegalny dla wyrobów spirytusowych; przywozu przez podróżnych i zakupów transgranicznych; przemytu, albo zorganizowanej działalności przestępczej lub przywozu przez podróżnych ilości alkoholu, ponad poziom określony przepisem prawnym; alkohol zastępczy przeznaczony do celów przemysłowych, technicznych lub medycznych; konsumpcję przez turystów napojów alkoholowych spożywanych w czasie wizyt w innych krajach; Napoje o zawartości alkoholu poniżej definicji prawnej alkoholu, (w:) Global Status Report on Alcohol 2004, WHO 2004, Raport dostępny na stronie internetowej World Health Organization Department of Mental Health and Substance Abuse Geneva: www.who.int, 20.12.2015 r.
[113] Illicit Trade: Converging Criminal Networks, op. cit., str. 21.
[114] Ibidem, str. 223.
[115] A. Fiedoruk, op. cit., str. 39-40.
[116] Ibidem, str. 28-32.

galonu trunku rocznie niż Ameryka liczyła ludności. W związku z rozwojem kraju alkohol był najlepszym nośnikiem majątku, a także pomysłem na przetwarzanie zboża i zwiększenie wartości produktu wraz z upływem lat[117].

Z czasem wprowadzono całkowity zakaz wyrobu i sprzedaży oraz przywozu i wywozu napojów alkoholowych. Pierwszymi stanami w USA, które wprowadziły prohibicję były dwa stany - Maine i Kansas. W 1906 roku 18 stanów wprowadziło prohibicję, natomiast w 1919 roku już 26 stanów[118]. 16 stycznia 1920 roku weszła w życie ustawa prohibicyjna, w której zakaz obejmował napoje zawierające ponad 0,5% alkoholu. Nadzór nad przestrzeganiem przepisów tego prawa powierzono policji. W okresie prohibicji wytwarzano w Ameryce nielegalny spirytus na lądzie i na morzu. Jakość trunków, nazywanych: pantera, koza, osioł lub gadać-paplać nie była zbyt wysoka. Zapotrzebowanie na alkohol zaspokajano także dzięki domowej produkcji. Sklepy sprzedawały koncentrat z winogron zaopatrzony w instrukcję, jak postępować, aby koncentrat nie sfermentował. Wódka destylowana w domowych warunkach nazywana była wannowym ginem (bathtub gin) i bimbrem (moonshine) na obszarach wiejskich. Najbiedniejsi obywatele spożywali tonik do włosów, uprzednio odfiltrowany przez chleb. Natomiast, gospodynie domowe popijały esencję waniliową. Zdarzały się także przypadki spożywania płynu hamulcowego, podpałki do węgla lub galaretowatej masy do podgrzewaczy[119].

Władze Stanów Zjednoczonych nie były w stanie zapewnić należytego respektowania ustawy prohibicyjnej. Społeczeństwo było podzielone na zwolenników i przeciwników prohibicji. W okresie prohibicji powstało wiele negatywnych zjawisk społecznych, takich jak: korupcja i zorganizowana przestępczość. W 1933 roku po trzynastu latach nieskutecznej walki z nielegalną produkcją, dystrybucją i przemytem alkoholu zniesiono ustawę prohibicyjną. Rozwiązało to problem przemytu i nielegalnej produkcji alkoholu, jednakże nielegalne gorzelnictwo występuje w USA do dziś.

Obecnie w Stanach Zjednoczonych nielegalnemu gorzelnictwu towarzyszą takie ujemne zjawiska społeczne, jak: hazard, popełnianie przestępstw drogowych, korupcja przedstawicieli administracji. Surowcami służącymi do produkcji spirytusu są cukier, zboże, melasa, przecier jabłkowy, owoce, ziemniaki, ryż, miód oraz drożdże[120]. W Anglii w miarę rozwoju technologii otworzyły się szerokie perspektywy w produkcji napojów alkoholowych, w szczególności piwa. Browary były jednym z pierwszych przedsiębiorstw przemysłowych.

---

[117] I. Gately, op. cit., str. 279.
[118] S. Galarski, op. cit., str. 166-168.
[119] A. Fiedoruk, op. cit., str. 41-42.
[120] S. Galarski, op. cit., str. 166-168.

W 1784 roku browar Red Lion w Wapping zainstalował pierwszy użyty w procesie warzenia silnik parowy, który zastosowano do mielenia słodu i wypompowania piwa do kadzi[121]. Poprawa efektywności i większe kadzie przyczyniły się do zwiększenia ilości produkowanego piwa. Piwo fermentowało i dojrzewało w kadziach, które zbudowane były z żelaznych płyt opasywanych odlewanymi żelaznymi obręczami[122]. Ceny ginu i piwa były bardzo niskie co zaowocowało ponownym wzrostem spożycia alkoholu wśród klasy pracującej. W 1831 roku Livesey rozpoczął kampanię przeciwko piciu alkoholu. W rezultacie powstała *Malt Lecture* (Słodowa prelekcja), którą w tym samym roku wygłosił w rodzinnym mieście. Koncepcja, przedstawiona przez Livesey'a, która głosiła, że człowiek może egzystować bez alkoholu była rewolucyjna w krajach Zachodu. Wcześniej panowało przekonanie, że alkohol należy do niezbywalnych potrzeb życiowych.

W 1833 roku w czasie zebrania Towarzystwa Antyalkoholowego w Preston, akt całkowitego wyrzeczenia się alkoholu zyskał miano abstynencji. Abstynenci z Preston, aby wytrwać w trzeźwości wprowadzali takie działania jak marsze, zebrania, popołudniowe herbatki. Dobrym zwyczajem stała się abstynencja i klasy średnie utworzyły własne towarzystwa trzeźwości pod egidą członków kleru lub zamożnych filantropów. Od organizacji klasy pracującej różniły się tym, że obowiązywały w nich ograniczone zobowiązania. Organizując mityngi, marsze, manifestacje, tworząc komitety i pisząc petycje stosowały techniki propagandowe wynalezione w trakcie kampanii przeciw niewolnictwu. Na początku lat 30 XIX wieku Brytyjskie i Zagraniczne Stowarzyszenie na Rzecz Trzeźwości wydrukowało i rozesłało ponad dwa miliony broszurek nawołujących do abstynencji[123].

W latach 1940 - 1941 Wielką Brytanię nękały fale nalotów niemieckich bombowców, których celem było zabicie i zastraszenie jak największej liczby cywili oraz zniszczenie obiektów militarnych. W Wielkiej Brytanii wprowadzono reglamentację żywności i innych dóbr w całym kraju. Produkowano wówczas średnio o 30% słabsze piwa. Ponadto podatki na piwo wzrosły dwukrotnie. Producenci whisky w Szkocji musieli również ograniczyć ilość produkowanego alkoholu. Największe gorzelnie przetrwały tylko dzięki produkcji alkoholu przemysłowego do paliw napędowych i materiałów wybuchowych. Reglamentację żywności utrzymano do 1952 roku, zaś produkcja piwa w latach 1945-1951 systematycznie spadała[124].

[121] I. Gately, op. cit., str. 285-286.
[122] Ibidem, str. 286.
[123] Ibidem, str. 295-299.
[124] Ibidem, str. 510-511.

Większość produkcji whisky kierowano na rynek eksportowy, zaś whisky do krajowego spożycia reglamentowano do 1960 roku[125].

Obecnie szacuje się, że straty z przemytu i nielegalnego handlu napojami alkoholowymi dla światowej gospodarki wynoszą miliardy dolarów rocznie. Zniekształcają lokalną gospodarkę, zmniejszają dochody budżetu państwa oraz przychody legalnych firm, a w niektórych przypadkach stanowią poważne zagrożenie dla zdrowia konsumentów. Szacuje się, że nielegalne źródła stanowią 25% całkowitej konsumpcji alkoholu przez dorosłych na całym świecie. Czynniki które determinują te zjawisko to: wyższe koszty produktów prawnych z tytułu podatków, słabe ustawy, brak egzekwowania i akceptacji społecznej kontrabandy w niektórych krajach. Nielegalny alkohol jest poważnym problemem zdrowia publicznego, a śmiertelne przypadki zatrucia występują na całym świecie.

W Polsce możliwości zwiększenia dochodów, jakie otworzyły się przed ziemiaństwem po zastosowaniu do produkcji wódki ziemniaka, w istotnym stopniu wpłynęły na bardzo szybki rozwój gorzelnictwa dworskiego. Szczytowym momentem rozwoju produkcji wódki była pierwsza połowa XIX wieku, wtedy to ugruntowaną pozycję posiadało gorzelnictwo przemysłowe. W czasach przed rozbiorem i po rozbiorze Polski alkoholizm stał się plagą społeczną na ogromną skalę. Kluczową rolę w tym procesie odegrała dostępność do mocnych wyrobów spirytusowych. W latach 1861-1866 w państwie carów został wprowadzony podatek akcyzowy i obowiązek odstawiania spirytusu surowego do rektyfikacji. Dodatkowym utrudnieniem dostępu do gorzałki było wprowadzenie Przyrządów Kontrolno-Mierniczych Siemensa. Ograniczenie swobodnej i niekontrolowanej produkcji napojów alkoholowych doprowadziło do pojawienia się nielegalnego gorzelnictwa.

W XIX wieku i na przełomie XIX / XX wieku ocena skali zjawiska nielegalnego gorzelnictwa nie była prosta. Wyroby spirytusowe w tym czasie były ogólnie dostępne, stanowiąc niejednokrotnie formę zapłaty za pracę. Za przestępstwa związane z nielegalną produkcją spirytusu groziły wysokie kary, przede wszystkim finansowe. Taki stan rzeczy uległ zasadniczej zmianie dopiero w chwili zniesienia przywileju propinacyjnego[126]. Nastąpiło to odpowiednio w 1845 roku w zaborze pruskim, w 1889 roku w Galicji, a w 1898 roku w zaborze rosyjskim i przyczyniło się do wzrostu produkcji bimbru[127]. W tym miejscu należy podkreślić, że na obszarze zaboru rosyjskiego przywilej propinacyjny obowiązywał

[125] Ibidem, str. 510-511.
[126] H. Czochański, op. cit., str. 7.
[127] A. Fiedoruk, op. cit., str. 23.

faktycznie nawet do 1910 roku. Dlatego też nielegalne gorzelnictwo rozpowszechniło się przede wszystkim na jego obszarze[128].

W Galicji wielką własność rolną w obrębie, której działała gorzelnia zwano potocznie „gospodarstwem gorzelnianym". W 1836 roku istniało w Galicji aż 4897 gorzelni[129]. Wytwarzanie alkoholu odbywało się wówczas w trzech podstawowych rodzajach gorzelni określanych jako kociołkowe, rolnicze i przemysłowe. Gorzelniami kociołkowymi nazywano gorzelnie przydomowe produkujące na własny użytek, a nadwyżki kierujące do drobnej sprzedaży detalicznej. Przerabiały one owoce, wytłoki, a produktem końcowym gorzelń kociołkowych były najczęściej wódki gatunkowe.

Z kolei typowa gorzelnia rolnicza to zakład średniej wielkości aspirujący do nowoczesnego wyposażenia technicznego i stosujący nowinki technologiczne. Rozporządzenie Ministerstwa Skarbu z dnia 26 sierpnia 1879 r. zmodyfikowało pojęcie gorzelni rolniczej. Według tego przepisu: „za gorzelnię rolną uważa się tę, która z pewnym gospodarstwem rolnym połączona jest w ten sposób, że wyłącznie albo po większej części przetwarza na gorzałkę istoty, będące płodami tegoż gospodarstwa, a natomiast oddaje temuż gospodarstwu brahę otrzymaną z wyrobu gorzałki na paszę dla bydła albo przynajmniej nawóz od bydła tucznego, wypasanego tą brahą na rachunek przedsiębiorcy gorzelni"[130].

Natomiast, w XIX wieku zaczęły powstawać gorzelnie przemysłowe. Przemysłowe gorzelnie w Galicji były wytworem ustaw podatkowych, gdyż faktycznie były gorzelniami rolniczymi o pozalimitowej objętości naczyń zacierowych. Większość z nich to gorzelnie handlowe lub spekulacyjne wykorzystujące lokalne nadwyżki tradycyjnego surowca gorzelnianego. Surowcami gorzelnianymi wykorzystywanymi do produkcji alkoholu były produkty roślinne zawierające cukier lub skrobie, drożdże oraz wodę. Podstawą produkcji spirytusu były ziemniaki, pozostałe surowce wykorzystywano uwzględniając aktualny stan produkcji ziemniaka oraz rodzaj produkowanego alkoholu[131].

Proces technologiczny wytwarzania spirytusu w Galicji zawierał cztery podstawowe fazy: proces scukrzania zacieru, fermentacji, odpędu oraz rektyfikacji. Wzrost wydajności produkcji w obrębie pierwszych faz był uzależniony od znajomości procesów chemicznych,

---

[128] H. Czochański, op. cit., str. 7.
[129] S. Galarski, Kryminologiczne i prawne aspekty nielegalnego gorzelnictwa, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1976, str. 9.
[130] J. Michalewicz, Przemysł gorzelniany Galicji doby autonomicznej. Między monopolem dworskim, a monopolem państwowym, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1988, str. 38 i n.
[131] Ibidem, str. 16-26.

w trzeciej i czwartej od stanu technicznego gorzelni. W drugiej połowie XIX wieku osiągnięto znaczny postęp w opanowaniu technologii scukrzania skrobi ziemniaczanej[132].

Natomiast, rozwój badań nad drobnoustrojami doprowadził do powstania mikrobiologii fermentacyjnej i umożliwił opanowanie tej fazy produkcji gorzelniczej. Elementem węzłowym technologii fermentacji alkoholowej było właściwe prowadzenie hodowli drożdży.

W drugiej połowie XX wieku obie fazy procesu produkcji spirytusu to jest scukrzanie zacierów oraz ich odfermentowanie stopniowo ulegały modernizacji, także poprzez zastosowanie ulepszonych lub zgoła nowych urządzeń. Nowe technologie słodowania wymagały przebudowy dawnych mielcuchów w słodownie tzw. posadzkowe lub słodownie pneumatyczne wyposażone w skrzyniowe pojemniki z przetrząsaczami ślimakowymi lub bębnowymi[133]. Postęp w konstrukcji kadzi fermentacyjnych polegał na zmianie surowca, z którego budowano urządzenie, a także sposobu chłodzenia półproduktu.

Ostatnim procesem technologicznym stosowanym w gorzelnictwie jest destylacja mieszaniny alkoholu etylowego i produktów ubocznych fermentacji. Do połowy XX w. powszechnie uzyskiwano wódkę w procesie destylacji prowadzonej w tzw. gorzelni kociołkowej. Urządzenie te składało się z kotła, hełmu oraz wężownicy i było najprostszą metodą destylacji „na gorąco". Znana była również metoda destylacji „na zimno", która polegała na przesączaniu surówki przez węgiel. Postęp w rektyfikacji spirytusu uzyskano przez zastosowanie w aparatach destylacyjnych pary, jak również rozwinięcie ich konstrukcji. Obie te tendencje doprowadziły do upowszechniania procesu oczyszczania spirytusu w drugiej połowie XIX wieku.

W zaborze rosyjskim wprowadzono państwowy monopol spirytusowy ustawą z dnia 6 kwietnia 1884 roku, która obejmowała handel alkoholem, natomiast produkcja alkoholu pozostała nadal w prywatnych rękach. Rosyjska ustawa akcyzowa z 1884 roku przewidywała przestępstwo polegające na pędzeniu spirytusu domowym sposobem. Rozumiano przez to produkcję spirytusu nie mającą charakteru i rozmiaru fabryki[134]. W związku z zakazem produkcji i dystrybucji wyrobów alkoholowych władze niszczyły wyroby spirytusowe przechowywane w gorzelniach, fabrykach wódek i zakładach rektyfikacyjnych, a także rekwirowały aparaturę gorzelniczą[135].

---

[132] Ibidem, str. 141-146.
[133] Ibidem, str. 141-146.
[134] S. Galarski, op. cit., str. 12.
[135] H. Czochański, op. cit., str. 8.

W 1887 roku na terenie zaboru pruskiego obowiązywała ogólnoniemiecka ustawa spirytusowa wprowadzająca akcyzę na wyrób spirytusu. Zgodnie z jej zapisami podatek płacony był według dwóch skali. W niższej skali podatek płacony był od spirytusu kontyngentowego (kontyngent określano w wysokości 4,5 l 100° spirytusu na głowę ludności), natomiast w wyższej skali od spirytusu nie kontyngentowego. Oprócz podatku spożywczego gorzelnie płaciły również od każdego hektolitra spirytusu tzw. podatek gorzelniany, z którego zwolnione były gorzelnie o rocznym odpędzie do 200 hl. Wpływy z podatku gorzelnianego przeznaczano na dopłaty do spirytusu, który potem wykorzystywano do celów technicznych oraz na eksport.

W 1909 roku wprowadzono nową ustawę regulującą opodatkowanie spirytusu, która w sposób precyzyjniejszy określała definicję gorzelni rolniczej. Gorzelnia mogła produkować spirytus wyłącznie z ziemniaków i zboża, wywar uzyskany w gorzelni musiał być zużyty w gospodarstwie rolnym jej właściciela, a nawóz całkowicie wykorzystany w tymże gospodarstwie[136].

Na rozwój bimbrownictwa miało wpływ kilka czynników i okoliczności. Do najważniejszych z nich należałoby zaliczyć zmniejszoną podaż i wzrost cen alkoholu monopolowego w czasie I wojny światowej oraz wprowadzenie prohibicji na terenie zaboru rosyjskiego. Wśród mniej ważnych przyczyn z powodu których nielegalne gorzelnictwo mogło rozkwitać można wymienić: czynnik ekonomiczny tzn. perspektywa osiągania znacznych zysków z produkcji i sprzedaży własnych wyrobów, możliwość wytwarzania alkoholu przy użyciu nieskomplikowanych urządzeń znajdujących się zazwyczaj w gospodarstwie domowym, ogólna dostępność surowców potrzebnych przy produkcji bimbru, brak jakichkolwiek opłat (podatków) uiszczanych za możliwość produkowania alkoholu oraz warunki geograficzne sprzyjające zachowaniu pełnej anonimowości procederu (lasy, bagna, miejsca oddalone od siedzib ludzkich)[137].

Działania wojenne w latach 1914-1918 miały znaczący wpływ na rozpowszechnienie się zjawiska nielegalnego gorzelnictwa. Wojna spowodowała niemal całkowite zniszczenie przemysłu spirytusowego na znacznych obszarach ziem polskich, które prowadziły do zmniejszenia podaży monopolowych wyrobów alkoholowych. Władze rosyjskie, bezpośrednio po wybuchu wojny zakazały sprzedaży spirytusu, a następnie jego produkcji. W większości wypadków zniszczono spirytus i wyroby wódczane w gorzelniach, zakładach

[136] P. Grata, Przemysł gorzelniczy w II Rzeczypospolitej, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002, str. 20.
[137] H. Czochański, op. cit., str. 4-8.

rektyfikacyjnych i fabrykach wódek, jak również spirytus skażony w składach denaturatów[138]. Rekwirowano także aparaty miedziane i części maszyn z miedzi we wszystkich gorzelniach, zakładach rektyfikacyjnych i fabrykach wódek.

Na terenach Królestwa Polskiego, które zostały zajęte przez wojska niemieckie i austriackie powstało wiele nielegalnych wytwórni alkoholu przerabiających na spirytus zboże, mąkę, cukier, melasę, buraki oraz owoce. Władze austriackie i niemieckie uchylały zakazy władz rosyjskich ograniczając wyłącznie wytwarzanie spirytusu do określonych rozmiarów. Sprzedaż spirytusu została zastrzeżona na rzecz władzy okupacyjnej, a pozwolenie na produkcję spirytusu (wyłącznie z melasy) wydawali szefowie administracji. Przemysł spirytusowy uległ całkowitemu zniszczeniu z powodu działań wojennych i konfiskaty urządzeń na potrzeby wojenne. Nielegalne gorzelnictwo w okresie pierwszej wojny światowej rozwinęło się z powodu braku alkoholu legalnie produkowanego. Społeczne zapotrzebowanie na alkohol zaspokajały produkty nielegalnego pochodzenia[139].

Po odzyskaniu niepodległości Rzeczypospolitej produkcja i handel spirytusem stały się obiektem szczególnego zainteresowania władz[140]. Dnia 30 stycznia 1919 roku władze polskie ogłosiły dekret w sprawie uregulowania produkcji spirytusu. Na ich mocy powołano Dyrekcję Monopolu Spirytusowego, która od samego początku uzyskała bardzo duże uprawnienia[141].

Zajmowała się ona wszelkimi sprawami dotyczącymi gorzelnictwa, drożdżownictwa, przerobu i sprzedaży spirytusu oraz wódek[142]. Od 1 stycznia 1920 r. kompetencje Dyrekcji Monopolu Spirytusowego przejęły na okres czterech lat komórki funkcjonalne Ministerstwa Skarbu. Według władz państwowych przejęcie produkcji i sprzedaży alkoholu pod kontrolę państwową podyktowane było koniecznością ochrony zdrowia ludności przed trującymi skutkami alkoholu wyrabianego prymitywnym, domowym sposobem. Ponadto podyktowane było to potrzebą uzyskania dla państwa z produkcji i obrotu alkoholem sum pieniężnych, które stanowić miały częściowy zwrot wydatków poniesionych w związku z ujemnymi skutkami jakie niesie za sobą alkoholizacja społeczeństwa[143].

Właściciele lub dzierżawcy gorzelni albo urządzeń gorzelnianych, w których nielegalnie wytwarzano spirytus podlegali na podstawie tego dekretu karze ciężkiego więzienia od roku do lat 5 i karze pieniężnej w granicach od 5000 do 100000 marek. Tak więc

[138] S. Galarski, op. cit., str. 15-17.
[139] Ibidem, str. 15-17.
[140] P. Grata, op. cit., str. 35.
[141] B. Sygit, op. cit., str. 25.
[142] P. Grata, op. cit., str. 36.
[143] B. Sygit, op. cit., str. 25.

za potajemne pędzenie spirytusu dekret ustanowił nowe i stosunkowo surowe sankcje karne wobec właścicieli i dzierżawców gorzelni[144].

Należy jednak podkreślić, że sankcje i cały dekret nie dotyczyły pędzenia spirytusu domowym sposobem, a winni tegoż przestępstwa odpowiadali na podstawie obowiązującej nadal rosyjskiej ustawy akcyzowej. Wejście w życie omawianego dekretu nie zmieniło istoty przestępstwa potajemnego gorzelnictwa. Pozostało ono nadal przestępstwem skarbowym kwalifikowanym przez posiadanie lub dzierżawienie gorzelni lub urządzeń gorzelnianych do pędzenia spirytusu[145].

W dniu 31 lipca 1924 roku, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę o monopolu spirytusowym[146]. Zgodnie z jej postanowieniami zakup i sprzedaż spirytusu w kraju oraz wyrób i sprzedaż wódek czystych stały się wyłącznym przywilejem Skarbu Państwa. Monopol spirytusowy miał podwójne zadanie.

Pierwsze z nich to zadanie gospodarcze, które sprowadzało się przede wszystkim do regulowania produkcji spirytusu w gorzelniach rolniczych. Poza tym miało na celu podtrzymywanie przemysłu rektyfikacyjnego oraz zaopatrywanie w spirytus przemysłu cukierniczego i chemicznego. Drugie z nich to zadanie fiskalne, polegające na dostarczeniu Skarbowi Państwa znacznie większych dochodów[147].

Do wykonywania monopolu ustawa powoływała do życia Dyrekcję Państwowego Monopolu Spirytusowego podporządkowaną Ministrowi Skarbu, zaś jako organ doradczy przy Ministrze Skarbu utworzono Państwową Radę Spirytusową. Ustawa dzieliła wszystkie gorzelnie na rolnicze i przemysłowe, natomiast produkcja spirytusu mogła odbywać się tylko w zakładach koncesjonowanych przez Ministra Skarbu. Gorzelnia miała charakter rolniczy, gdy pędziła spirytus wyłącznie z ziemniaków jako surowca podstawowego i zboża na słód. Wywar zużywała w całości we własnym gospodarstwie rolnym, a uzyskanym obornikiem użyźniała glebę. W takiej gorzelni najwyższa produkcja nie mogła przekroczyć w trakcie jednej kampanii 1600 hl 100% spirytusu. Wszystkie pozostałe gorzelnie nie spełniające powyższych warunków zaliczono do kategorii gorzelni przemysłowych. W tym miejscu podkreślić należy, że gorzelniom rolniczym przypadało 92% ogólnego prawa odpędu, a gorzelniom przemysłowym pozostałe 8%. W związku z wieloma brakami ustawa ta była kilkakrotnie nowelizowana[148].

---

[144] S. Galarski, op. cit., str. 26-27.
[145] Ibidem, str. 26-27.
[146] Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o monopolu spirytusowym., Dz. U. z 1925 r., nr 102, poz. 720.
[147] B. Sygit, op. cit., str. 26.
[148] P. Grata, op. cit., str. 51-53.

Dnia 18 marca 1932 r. uchwalono nową ustawę karną skarbową[149]. Wprowadzała ona odpowiedzialność karną za sprzedaż spirytusu wyrabianego potajemnie, jeśli działanie było umyślne, w tych samych granicach co za kwalifikowaną postać potajemnego wyrobu spirytusu. Ponadto zawierała artykuł wprowadzający odpowiedzialność karną w postaci kary pieniężnej od 200 do 3000 zł za świadome nabycie, posiadanie lub przechowywanie spirytusu, pochodzącego z nielegalnego wyrobu. Taki stan prawny obowiązywał do końca okresu międzywojennego. Natomiast, dekret z dnia 3 listopada 1936 r. bronił ładu zaprowadzonego przez rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 11 lipca 1932 roku o monopolu spirytusowym w dziedzinie produkcji spirytusu i przewidywał kary za działanie niezgodne z przepisami tego rozporządzenia[150].

W okresie między pierwszą, a drugą wojną światową bimbrownictwo w Polsce, pomimo tego, że było zagrożone wysokimi karami nie zostało zupełnie zlikwidowane. Podczas drugiej wojny światowej spożycie alkoholu w Polsce wzrosło ponad trzykrotnie w porównaniu z okresem międzywojennym[151]. Oficjalnie Niemcy nie popierali bimbrownictwa, niemniej jednak rozpijali społeczeństwo polskie poprzez premię w postaci wódki za wykonanie kontyngentów przez chłopów, jak również wykazywali się wielką tolerancją w stosunku do osób zajmujących się potajemnym gorzelnictwem[152]. Najwięcej bimbru w tym czasie produkowano na wsiach w województwach II RP, szczególnie w woj. wileńskim i wołyńskim.

Produkcja bimbru gwałtownie wzrosła w okresie II wojny światowej[153]. Od początku okupacji wszelkie gatunki wódki podobnie jak większość produktów zostały wyłączone z wolnych obrotów i objęte reglamentacją[154]. Podstawowym spożywanym napojem alkoholowym była wódka czysta wyborowa albo żytnia, którą pito w tzw. musztardówkach, czyli charakterystycznych słoiczkach po musztardzie. Butelki z wódką były zamykane korkiem i lakowane, a z biegiem czasu wprowadzono zakrętki[155]. Na znaczny rozwój nielegalnego gorzelnictwa w okresie okupacji wpłynęły jednocześnie dwie podstawowe przyczyny.

Pierwszą z nich było niedostateczne zaopatrzenie rynku w spirytus przeznaczony na cele spożycia, natomiast drugą niekorzystne ceny napojów alkoholowych w zestawieniu z

[149] Ustawa z dnia 18 marca 1932 r. karna skarbowa, Dz. U. z 1932 r., nr 34, poz. 355.
[150] S. Galarski, op. cit., str. 38.
[151] J. Lindenmeyer, J. Chodakiewicz, op. cit., str. 49.
[152] K. Chociszewski, Nielegalne gorzelnictwo, cz. I, Służba MO 1962, nr 2/29, str. 179.
[153] K. Kosiński, Historia pijaństwa w czasach PRL, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2008, str. 525.
[154] S. Galarski, op. cit., str. 64.
[155] I. Kienzler, Życie w PRL i strasznie, i śmiesznie, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2015, str. 292.

płacami i kontyngentowymi cenami artykułów rolno spożywczych, za które rolnicy mogli otrzymać pewne ilości wódki[156]. W czasie wojny proceder nielegalnego gorzelnictwa rozprzestrzeniał się na coraz to nowe obszary okupowanej Polski. Często całe miejscowości utrzymywały się z nielegalnego wytwarzania spirytusu, a jego producenci uchodzili w oczach społeczeństwa za osoby nieszkodliwe i pożyteczne[157].

Nielegalna produkcja alkoholu, podobnie jak w okresie okupacji utrzymywała się również po wyzwoleniu kraju. Do produkcji nielegalnego spirytusu wykorzystywano przede wszystkim syrop z buraków cukrowych, mąkę żytnią oraz ziemniaki[158].

W pierwszych latach powojennych represje wobec producentów bimbru odznaczały się niespotykaną dotychczas brutalnością[159]. Wydany przez PKWN dekret z dnia 12 grudnia 1944 r. o zwalczaniu potajemnego gorzelnictwa przewidywał surowe sankcje karne za przestępstwo potajemnego gorzelnictwa. Dekret miał na celu przeciwdziałanie potajemnemu gorzelnictwu jako określonej działalności przestępczej, niebezpiecznej dla gospodarczych interesów państwa. Pędzenie bez właściwego zezwolenia napojów alkoholowych ze zboża, jego przetworów, ziemniaków, buraków cukrowych, cukru, melasy i innych surowców zabronione było pod groźbą kary więzienia do lat 5 i grzywny od 10 000 do 500 000 złotych. Ponadto dekret zawierał nowy przepis, zgodnie z którym każdy, kto wiedział o uprawianiu nielegalnego gorzelnictwa albo powziął co do tego uzasadnione podejrzenia miał obowiązek natychmiast zawiadomić o tym właściwe władze. Za niedopełnienie tego obowiązku groziła kara aresztu do roku[160].

W tym miejscu należy podkreślić, że przestępczość nielegalnej produkcji bimbru występowała w masowych rozmiarach. Wykrywanie bimbrowni należało przede wszystkim do obowiązków Milicji Obywatelskiej, która wspierana była m.in. przez ORMO[161]. W 1945 roku milicja ujawniła w poszczególnych województwach następujące liczby przestępstw nielegalnego gorzelnictwa: białostockim - 209, dolnośląskim - 312, gdańskim - 93, kieleckim - 238, krakowskim - 350, łódzkim - 92, olsztyńskim - 143, pomorskim - 262, poznańskim - 123, rzeszowskim - 245, śląsko-dąbrowskim - 476, warszawskim - 377 i zachodniopomorskim - 44.

Główną przyczyną masowego wytwarzania nielegalnego spirytusu w pierwszych latach powojennych była niedostateczna podaż napojów alkoholowych. Dopiero w 1947 roku

[156] S. Galarski, op. cit., str. 64.
[157] Ibidem, str. 64.
[158] K. Kosiński, op. cit., str. 538.
[159] Ibidem, str. 526.
[160] S. Galarski, op. cit., str. 70.
[161] K. Kosiński, op. cit., str. 527.

uzyskano przedwojenny poziom zbytu spirytusu na konsumpcję wewnątrz kraju[162]. W tropienie bimbrownictwa w latach 1947-1954 włączyła się Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym. Do 1954 roku wskutek prowadzenia dochodzeń przez Komisje do obozów pracy trafiło 90 tys. osób[163].

W latach 1953-1957 nielegalna produkcja alkoholu skoncentrowała się głównie w rejonach wschodniej części Polski. W szerszym zakresie zjawisko to występowało w województwie białostockim, lubelskim, częściowo rzeszowskim, kieleckim, warszawskim i łódzkim. We wschodnich rejonach Polski proces likwidacji nielegalnej produkcji spirytusu postępował znacznie wolniej, a walkę z tym groźnym zjawiskiem utrudniało większe zacofanie tych rejonów. Poza tym niemałą role odgrywały także sięgające w przeszłość „tradycje" wyrobu spirytusu oraz przekonanie, że potajemne gorzelnictwo to nic hańbiącego[164].

W 1957 roku jednostki Milicji Obywatelskiej w kraju wszczęły ogółem 2658 spraw za przestępstwa związane z potajemnym gorzelnictwem, zaś w 1958 roku - 2989 takich spraw. Największa ilość spraw związanych z potajemnym gorzelnictwem występowała w 1957 roku w województwie warszawskim - 708, a najmniej w województwie gdańskim - 1. Natomiast, w 1958 roku największa ilość spraw w związku z nielegalną produkcją spirytusu została wszczęta w województwie białostockim - 993, najmniejsza zaś w województwie opolskim i szczecińskim - 7[165].

Proceder nielegalnej produkcji spirytusu uprawiany był głównie w środowisku wiejskim. Względami, którymi można tłumaczyć skoncentrowanie się nielegalnego gorzelnictwa w środowisku wiejskim było występowanie na wsi surowców, z których można wytwarzać spirytus, jak również to, że warunki wiejskie zapewniały większą konspirację. Spirytus produkowano w miejscach poza zwartą budową np. w gęstwinach leśnych, zaroślach na rozległych łąkach, w krzewach nad rzekami, ma wyspach jeziornych oraz wśród mokradeł[166]. Nielegalne leśne fabryki dysponowały liniami produkcyjnymi, na których dwie osoby były wstanie wyprodukować nawet 200 litrów bimbru w ciągu doby. Proceder ten odbywał się w dużych kadziach z wykorzystaniem specjalnej aparatury takiej jak: chłodnice, pompy[167]. Poza tym wieś miała bogatsze tradycje w tym zakresie, gdyż w miastach nielegalne

[162] S. Galarski, op. cit., str. 64-65.
[163] K. Kosiński, op. cit., str. 527.
[164] S. Galarski, op. cit., str. 64-65.
[165] K. Chociszewski, op. cit., str. 181-182.
[166] K. Kosiński, op. cit., str. 534.
[167] K. Sikorski, Cukier i zboże, czyli bimbrem Polska stoi, Nasza Historia 2015, nr 1/14, str. 66.

gorzelnictwo pojawiało się w większych rozmiarach, tylko w sytuacji występowania trwałego i poważnego ograniczenia podaży napojów alkoholowych[168].

W ustawodawstwie Polski Ludowej aktami prawnymi w zakresie zwalczania potajemnego gorzelnictwa był dekret z dnia 24 czerwca 1953 roku o wyrobie i przerobie spirytusu oraz ustawa z dnia 22 kwietnia 1959 roku o zwalczaniu niedozwolonego wyrobu spirytusu. Pierwszy akt prawny przewidywał m.in. za wyrób spirytusu lub wódki bez wymaganego zezwolenia karę aresztu do lat dwóch i karę grzywny. Poza tym dekret za wyrabianie, przechowywanie, zbywanie lub nabywanie przyrządów do potajemnego wyrobu spirytusu przewidywał karę więzienia od roku do lat trzech i karę grzywny[169]. Drugi akt prawny w porównaniu z dekretem z 1953 roku zwiększał sankcje karne za niedozwolony wyrób, oczyszczanie lub odwadnianie spirytusu lub wydzielanie go z innego wytworu albo nieuprawniony wyrób wódek, wprowadzając karę więzienia do lat trzech oraz dolną granicę grzywny 5000 zł[170].

W ustawie z dnia 22 kwietnia 1959 roku karze więzienia do lat 3 i karze grzywny nie niższej niż 5000 zł podlegał również sprawca wyrabiania, przechowywania, zbywania lub nabywania przyrządów, których właściwości wskazują na to, że służą one lub są przeznaczone do niedozwolonego wyrobu spirytusu albo wytworu spirytusowego[171]. Novum w porównaniu do poprzednio obowiązujących przepisów prawnych było wprowadzenie przez ustawę odpowiedzialności karnej użytkownika nieruchomości, gospodarstwa albo pomieszczenia będącego w jego władaniu popełniającego wyżej wymienione przestępstwa na równi ze sprawcą czynu[172].

Od końca lat 60 XX wieku aparaty gorzelnicze ukrywano na wsi w mieszkaniach lub budynkach gospodarczych, a w przypadku miast w piwnicach, na strychach, w kuchniach czy łazienkach, a także w składzikach czy drewutniach[173]. W latach 1965-1975 liczba ujawnionych przestępstw nielegalnego gorzelnictwa najbardziej malała w tych województwach, które dotąd miały największe tradycje bimbrownicze. Jednakże nadal najwięcej tych przestępstw ujawniono w województwie białostockim, lubelskim, łódzkim, warszawskim, kieleckim, krakowskim i rzeszowskim. W następnych latach (1965-1971) na

[168] S. Galarski, op. cit., str. 77.
[169] K. Chociszewski, op. cit., str. 184-185.
[170] J. W. Wójcik, Nielegalne gorzelnictwo, Problemy Alkoholizmu 1980, nr 7-8, str. 29.
[171] K. Prusak, Przestępstwo nielegalnego gorzelnictwa, Problemy Praworządności 1974, nr 3-4, str. 43.
[172] K. Chociszewski, op. cit., str. 184-185.
[173] K. Kosiński, op. cit., str. 535.

pierwsze miejsce wysunęło się województwo łódzkie, a potem województwa: warszawskie, lubelskie, a dopiero dalej białostockie, krakowskie, kieleckie i rzeszowskie[174].

W kolejnych latach (1972-1974) odnotowano wzrost liczby tych przestępstw szczególnie w tych województwach, w których nielegalne gorzelnictwo nie stanowiło problemu. Następowało stopniowe rozpowszechnianie tego zjawiska na cały kraj[175]. W tym miejscu należy podkreślić, że na rozwój nielegalnego gorzelnictwa we wszystkich rejonach kraju wywarły wpływ podwyżki cen napojów alkoholowych z 1969 i 1974 roku[176].

W latach 1975-1980 najwięcej przestępstw bimbrowniczych ujawniono w województwach: łódzkim i warszawskim, a następnie w województwach: siedleckim, katowickim, piotrkowskim, lubelskim, białostockim, nowosądeckim, suwalskim, tarnowskim, zamojskim, radomskim, ostrołęckim. Najmniej przestępstw nielegalnego gorzelnictwa odnotowano w województwach: leszczyńskim, toruńskim, elbląskim, bielsko-podlaskim, poznańskim, opolskim i bydgoskim[177].

Dnia 1 stycznia 1973 roku powołano Przedsiębiorstwo Przemysłu Spirytusowego „Polmos", które posiadało wyłączność zakupu i obrotu całym spirytusem wytwarzanym w kraju oraz pochodzącym z importu. Według danych z 1984 roku produkcją spirytusu i wyrobów spirytusowych zajmowało się: 930 gorzelni przemysłowych i owocowych, 13 zakładów rektyfikacyjnych, zakład odwadniania spirytusu oraz 14 wytwórni wódek[178]. W 1981 roku okresowe ograniczenie sprzedaży alkoholu na terenie kraju oraz wprowadzona reglamentacja napojów alkoholowych przyczyniła się do rozpowszechniania się procederu bimbrownictwa[179]. Wpływ na to miało przede wszystkim: niezaspokojenie części ludności na alkohol, niskie koszty wyrobu bimbru w porównaniu z ceną alkoholu monopolowego oraz tolerancja społeczna dla tego zjawiska.

Po zniesieniu reglamentacji alkoholu czynnikami sprzyjającymi nielegalnej produkcji bimbru były: tradycje regionalne, moda na posiadanie bimbru, duża tolerancja społeczeństwa wobec tego zjawiska, przekonanie o bezkarności bimbrownictwa, wysoka cena alkoholu monopolowego, łatwa technologia i możliwość wykorzystania do produkcji prostych urządzeń oraz ogólnie dostępnych surowców, możliwość uzyskania znacznych dochodów przy niskim nakładzie finansowym, braku osoby fizycznej pokrzywdzonej tym czynem,

[174] B. Sygit, op. cit., str. 44.
[175] Ibidem, str. 44.
[176] S. Galarski, op. cit., str. 124.
[177] B. Sygit, Potajemne gorzelnictwo, op. cit., str. 44.
[178] Ibidem, str. 26.
[179] J. Jaroszek, Niektóre formy i metody obchodzenia reglamentacji napojów alkoholowych, Problemy Praworządności 1982, nr 11, str. 41.

zmniejszenie punktów sprzedaży napojów alkoholowych i ustawowym ograniczeniu jego dostępności oraz niewłaściwe stosowanie środków represyjnych[180].

Zdecydowane zmiany odnoszące się do zjawiska bimbrownictwa wprowadzono w dwóch ustawach: ustawie z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa wykroczeń oraz ustawie z dnia 10 maja 1985 r. o szczególnej odpowiedzialności karnej. W pierwszym akcie prawnym, podniesiona została wysokość dolnej i górnej granicy kary grzywny za naruszenie ustawy z 1959 r. o zwalczaniu niedozwolonego wyrobu spirytusu[181]. Natomiast w drugim akcie prawnym, wprowadzono wobec sprawców przestępstw bimbrowniczych: zakaz zawieszania kary pozbawienia wolności, ograniczenie możliwości stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, obligatoryjne orzekanie kary podania wyroku do publicznej wiadomości oraz konfiskaty mienia oraz częstsze rozpoznawanie tych spraw w postępowaniu przyspieszonym[182].

W latach 80 XX wieku bimbrownie co raz częściej urządzano w zakładach pracy wykorzystując np. kotłownie czy odosobnione pakamery. Aparatury gorzelnicze wykrywano w fabrykach chemicznych, przedsiębiorstwach budowlanych, państwowych ośrodkach maszynowych, a nawet w szpitalach i sanatoriach. Zaletą produkcji spirytusu w takich miejscach była łatwa dostępność niezbędnego sprzętu i surowca. W 1986 roku nastąpił spadek produkcji bimbru, który wynikał zarówno ze stabilizacji rynku, łatwej dostępności alkoholu monopolowego, spadku opłacalności produkcji samogonu, jak i zaostrzeniu prawa. W 1986 roku ujawniono 7134 bimbrowni, w 1987 roku - 4789, a w 1988 - 3418, jednakże rządzącym nie udało się ograniczyć „nielegalnego" gorzelnictwa do poziomu z początku lat 60. W 1987 roku na rynku pojawił się w dużych ilościach tani alkohol z przemytu, który był atrakcyjniejszy od bimbru[183].

W wyniku przemian polityczno-gospodarczych po 1989 roku Polska otwiera się na import alkoholi, wprowadzony zostaje podatek akcyzowy, a państwo rezygnuje z monopolu na produkcję napojów spirytusowych. Przedsiębiorstwa państwowe wchodzące w skład Polmosu stopniowo się prywatyzują. Obecnie, zgodnie z konstytucyjną zasadą wolności i równości podejmowania działalności gospodarczej, wykonywanie działalności gospodarczej

[180] B. Sygit, Nielegalny wyrób spirytusu, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987, str. 16-17.
[181] B. Sygit, Z problematyki zwalczania bimbrownictwa, Problemy Alkoholizmu 1987, nr 10, str. 20.
[182] B. Sygit, Stan prawny w zakresie ścigania sprawców potajemnego gorzelnictwa, Problemy Praworządności 1987, nr 4, str. 97.
[183] K. Kosiński, op. cit., str. 534-536.

w zakresie produkcji oraz obrotu napojami alkoholowymi jest zdemonopolizowane. Oznacza to swobodę jej wykonywania przez każdy podmiot spełniający określone warunki[184].

W tym miejscu należy podkreślić, iż na poziomie przepisów ustawowych prowadzenie działalności gospodarczej na rynku napojów alkoholowych jest działalnością silnie regulowaną. Wykonywanie działalności gospodarczej w tym zakresie wymaga spełnienia szeregu szczególnych warunków określonych przepisami prawa, uzyskania wpisów do stosownych rejestrów oraz zezwoleń administracyjnych wydawanych przez liczne organy administracji rządowej i samorządowej.

Ponadto, porównując z innymi reglamentowanymi rodzajami działalności, stopień regulacji działalności gospodarczej w zakresie produkcji oraz obrotu napojami alkoholowymi jest wyjątkowo wysoki.

§5 Współczesne rozmiary i tendencje nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce

Polska to jeden z największych rynków napojów alkoholowych w Europie. Sprzedaż detaliczna napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych w 2016 roku wyniosła 57,576 mln złotych[185]. Natomiast spożycie wódki, likierów i innych napojów alkoholowych z legalnych źródeł w 2015 roku wyniosło 3,2 l, wina i miodów pitnych 6,3 l, a piwa otrzymanego ze słodu 99,1 litra.

W 2016 roku w Polsce legalnie wyprodukowano 96,1 mln litrów wódki czystej, 15,3 mln l wina gronowego, 8,6 mln hl miodu pitnego oraz 40,9 mln hl piwa otrzymanego ze słodu[186]. Produkcja wódki od stycznia do września 2016 roku była o 8% większa niż w 2015 roku[187].

Tabela nr 12. Spożycie napojów alkoholowych w latach 2012-2015 w litrach

Lp.	Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015
1	wódki, likiery, inne napoje alkoholowe w przeliczeniu na 100%	3,0	3,6	3,2	3,2
2	wina i miody pitne	5,9	5,8	6,3	6,3
3	piwo otrzymywane ze słodu	99,2	97,9	98,9	99,1

Źródło: Dane dostępne na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl.

[184] KPMG, Rynek napojów alkoholowych w Polsce, str. 107 - raport dostępny na stronie KPMG: www.kpmg.com, 10.05.2015 r.
[185] Mały Rocznik Statystyczny Polski 2017 rok, Warszawa 2017, str. 175 - rocznik dostępny na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl, 01.09.2017 r.
[186] Rocznik Statystyczny Polski 2017 rok, Warszawa 2017, str. 69 - rocznik dostępny na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl, 01.09.2017 r.
[187] Ibidem, str. 512.

Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OECD) opublikowała raport dotyczący nielegalnego handlu: *Illicit Trade: Converging Criminal Networks*. W dokumencie Polska została wymieniona w kontekście szarej strefy handlu alkoholem obok Łotwy, Meksyku czy Indii. W raporcie zaznaczono, że szara strefa w przypadku alkoholu pociąga za sobą straty w budżecie państwa, jak i problemy zdrowotne (zgony z powodu spożycia toksycznego alkoholu miały miejsce m.in. w Polsce, Czechach i na Słowacji)[188].

W Polsce termin „szara strefa" stosuje się na określenie zjawiska prowadzenia działalności gospodarczych poza oficjalnym obiegiem podlegającym kontroli państwa[189]. „Szara strefa" napojów alkoholowych w Polsce stanowi od 10% do 30% legalnego rynku. Związek Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy przyjmuje, że nierejestrowane spożycie kształtuje się na poziomie 18 mln l 100% alkoholu, co stanowi ok. 15% legalnego rynku napojów spirytusowych[190].

Ze względu na źródło pochodzenia „szarą strefę" napojów alkoholowych w Polsce można podzielić na trzy podkategorie:

- alkohol pochodzący z przemytu,
- alkohol odzyskiwany ze skażonego spirytusu,
- alkohol wyprodukowany przez bimbrowników[191].

Według danych Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy z 2012 roku, co najmniej 7 mln litrów alkoholu pochodziło z uzyskanego przez przestępców spirytusu skażonego, minimum 0,7 mln litrów to alkohol z przemytu, a co najmniej 1 mln litrów alkoholu zostało wyprodukowanych przez bimbrowników[192].

Główną przyczyną nielegalnego przywozu alkoholu etylowego i napojów alkoholowych do Polski, jest fakt, że wschodnia granica Polski jest zewnętrzną granicą UE i duża część wymiany handlowej odbywa się w ramach procedur celnych. Unia Europejska nie zawarła umowy o wolnym handlu z Białorusią, Rosją oraz Ukrainą. Wyroby alkoholowe pochodzące z tych państw są konkurencyjne cenowo na rynku unijnym, ze względu na różnice w wysokości podatku akcyzowego oraz niższe koszty produkcji. W efekcie nielegalny

[188] Nowy raport OECD o nielegalnym handlu, Polski Przemysł Spirytusowy - raport dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 17.12.2015 r.
[189] K. Łapiński, M. Peterlik, B. Wyżnikiewicz, Szara strefa w polskiej gospodarce w 2015 roku, str. 8 - raport dostępny na stronie internetowej Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową: www.ibngr.pl.
[190] Wpływ Społeczno-Gospodarczy Branży Spirytusowej w Polsce 2011-2012, Raport Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy Warszawa 2013, str. 37 - raport dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 10.05.2015 r.
[191] Nielegalny rynek wyrobów akcyzowych w Polsce, orientacyjna wielkość i tendencje na podstawie danych z okresu I 2010 – VII 2011, str. 14 - artykuł dostępny na stronie internetowej: www.niwserwis.pl, 10.05.2015 r.
[192] Wpływ Społeczno-Gospodarczy Branży Spirytusowej w Polsce 2011-2012, op. cit., str. 37.

przywóz alkoholu etylowego oraz napojów alkoholowych może generować nadwyżki ekonomiczne uczestników rynku, ale równocześnie przynosić straty w budżecie państwa[193].

W 2014 roku w Polsce wprowadzono podwyższenie, określonej ustawą o podatku akcyzowym, stawki akcyzy na alkohol etylowy z 4960,00 zł do 5704,00 zł od 1 hektolitra (hl) alkoholu etylowego 100% vol. zawartego w gotowym wyrobie, czyli o 15%. Bez zmian pozostały zmiany stawki podatku akcyzowego na inne wyroby alkoholowe[194].

Obecnie stawka podatku akcyzowego na piwo wynosi 7,79 zł na hl za każdy stopień Plato[195], a na wino 158,0 zł od jednego hl gotowego wyrobu. Z kolei na cydr[196] i perry[197] o zawartości alkoholu poniżej 5% oscyluje na poziomie 97,0 zł od 1 hl, następnie na tzw. wyroby pośrednie 318,00 zł od 1 hektolitra gotowego wyrobu[198].

Tabela nr 13 Dochody z podatku akcyzowego w latach 2015-2017 (w mln zł)

Wyszczególnienie	2015 (12 miesięcy)	2016 (12 miesięcy)	2017 (11 miesięcy)	Dynamika 2017/2016
- od alkoholu etylowego	7 124,7	7 635,3	6 891,7	90,26%
- od wina, pozostałych napojów fermentowanych i wyrobów pośrednich	384,6	357,3	342,5	95,85%
- od piwa	3 608,6	3 608,1	3 194,0	88,52%
- ogółem	11117,9	11600,7	10428,2	

Źródło: Dane dostępne na stronie Ministerstwa Finansów: www.finanse.mf.gov.pl

[193] P. Wyrzykowski, Stan ekonomiczno-finansowy przemysłu alkoholowego, Rynek wyrobów alkoholowych - stan i perspektywy 2015, nr 3, str. 32.

[194] M. Rapkiewicz, Ekspertyza. Wpływ zmian wysokości stawki podatku akcyzowego od wyrobów spirytusowych w 2014 r. na dochody budżetu państwa, Warszawa 2013, str. 3 - artykuł dostępny na stronie Instytutu Sobieskiego: www.sobieski.org.pl, 10.05.2015 r.; Ustawa o podatku akcyzowym z dnia 6 grudnia 2008 r., Dz. U. z 2017 r., poz. 43, ze zm.

[195] Termin „stopień Plato" oznacza: „ułamek masowy o wartości 1 procent m/m ekstraktu brzeczki podstawowej, obliczony na podstawie zawartości alkoholu oraz zawartości ekstraktu rzeczywistego w gotowym wyrobie", (w:) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 lutego 2009 r. w sprawie metod ustalania parametrów służących do określenia podstawy opodatkowania piwa, Dz. U. z 2009 r., nr 32, poz. 224; A. Gorgol, Ustalenie podstawy opodatkowania akcyzą, (w) Prawo celne i akcyzowe, kierunki przeobrażeń i zmian, pod red. P. Stanisławiszyn, T. Nowak, Wydawnictwo Wolters Kluwers SA, Warszawa 2014, str. 83.

[196] Termin „cydr" oznacza: „napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 1,2% do 8,5% objętości, otrzymanym w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na cydr, bez dodatku alkoholu, z możliwością słodzenia jedną lub wieloma substancjami, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1, lub dodania soku jabłkowego lub zagęszczonego soku jabłkowego", (w:) Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina, Dz. U. z 2014 r., poz. 1104.

[197] Termin „perry" oznacza: „napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 1,2% do 8,5% objętości, otrzymanym w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na perry, bez dodatku alkoholu, z możliwością słodzenia jedną lub wieloma substancjami, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1, lub dodania soku gruszkowego lub zagęszczonego soku gruszkowego", (w:) Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina, Dz. U. z 2014 r., poz. 1104.

[198] M. Rapkiewicz, op. cit., str. 3; Ustawa o podatku akcyzowym z dnia 6 grudnia 2008 r., Dz. U. z 2017 r., poz. 43, ze zm.

W 2017 roku (dane za 11 miesięcy) dochód państwa z podatku akcyzowego od alkoholu etylowego wyniósł 6891,7 mln złotych i był o 743,6 mln mniejszy niż w 2016 roku (7635,3 mln zł). Zanotowano również ogólny spadek dochodów z podatku akcyzowego wyrobów alkoholowych (alkohol etylowy, wino, pozostałe napoje fermentowane, wyroby pośrednie, piwo), który w 11 miesiącach 2017 roku wyniósł 10428,2 mln zł. Dynamika dochodu z podatku akcyzowego w latach 2017/2016 wyniosła w przypadku: alkoholu etylowego - 90,26%, wina i pozostałych napojów fermentowanych oraz wyrobów pośrednich – 95,85%, piwa - 88,52%.

Podkreślić należy, że udział w dochodach ogółem z podatku akcyzowego takich wyrobów jak alkohol etylowy, wino, pozostałe napoje fermentowane, wyroby pośrednie, piwo wynosi łącznie 17,43%. Surowa polityka fiskalna państwa wpłynęła na zmniejszenie dochodów budżetowych i doprowadziła do wzrostu nielegalnego handlu alkoholem, który jest bezpośrednio związany z nadmiernym opodatkowaniem legalnych wyrobów.

Według danych Służby Celnej dotyczących postępowań w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe opracowane w oparciu o komputerowy System Ewidencji Spraw Karnych Skarbowych ESKS ogólna wartość nielegalnych napojów alkoholowych zajętych w sprawach karnych skarbowych i mandatowych wyniosła w I- IV kwartale 2015 roku 2374 315 zł, natomiast w 2016 roku 1 097 563zł.

Tabela nr 14 Towary zajęte w sprawach karnych skarbowych i mandatowych w I-IV kwartale 2015 r.

L.p.	Nazwa towaru	Wartość	Kwota uszczupleń w zakresie		
			cła	akcyzy	podatku VAT
1.	Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu 80% obj. lub większej	**2 072 330**	**1 996 224**	**5 225 288**	**579 667**
2.	Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu mniejszej niż 80% obj.; wódki, likiery i pozostałe napoje spirytusowe	**210 604**	**484**	**503 845**	**85 251**
3.	Wino ze świeżych winogron, włącznie z winami wzmocnionymi; moszcz gronowy, inny niż ten objęty pozycją 2009	**91 381**	**1 362**	**16 428**	**909**
Razem:		**2 374 315**	**1 998 070**	**5 745 561**	**665 827**

Źródło: Dane dostępne na stronie Ministerstwa Finansów: www.finanse.mf.gov.pl

Zgodnie z tabelą nr 14 najczęściej zajmowanym towarem w sprawach karnych skarbowych i mandatowych był alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu 80% objętości lub większej. Wartość tego alkoholu wyniosła 2 072 330 zł, natomiast kwota uszczupleń w zakresie cła - 1 996 224 zł, akcyzy- 5 225 288 zł, podatku VAT - 579 667.

Z tabeli wynika, że osoby zajmujące się procederem nielegalnej produkcji alkoholu oraz przemytem wybierają alkohole wysokoprocentowe, celem wprowadzenia go na legalny rynek.

Tabela nr 15 Towary zajęte w sprawach karnych skarbowych i mandatowych w I-IV kwartale 2016 r.

L.p.	Nazwa towaru	Wartość	Kwota uszczupleń w zakresie		
			cła	akcyzy	podatku VAT
1.	Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu 80% obj. lub większej	**818 047**	**4 194**	**6 843 949**	**114 786**
2.	Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu mniejszej niż 80% obj.; wódki, likiery i pozostałe napoje spirytusowe	**199 990**	**704**	**822 563**	**97 831**
3.	Wino ze świeżych winogron, włącznie z winami wzmocnionymi; moszcz gronowy, inny niż ten objęty pozycją 2009	**79 526**	**53**	**153 706**	**23 824**
Razem:		**1 097 563**	**4 951**	**7 820 218**	**236 441**

Źródło: Dane dostępne na stronie Ministerstwa Finansów: www.finanse.mf.gov.pl

Dokonując analizy tabeli nr 15 należy podkreślić, iż wartość zajętych towarów w 2016 r. w porównaniu z rokiem 2015 uległa zmniejszeniu (1 097 563 zł). Nie mniej jednak kwota uszczupleń w zakresie podatku akcyzowego uległa zwiększeniu (7 820 218 zł). Podwyżka akcyzy i związany z tym wzrost cen napojów spirytusowych prowadzi do zwiększenia zainteresowania nielegalnymi zyskami pochodzącymi z przemytu i nielegalnej produkcji. Z napojów alkoholowych przedmiotem nielegalnego wwozu do Polski jest przede wszystkim alkohol etylowy[199].

W 2016 roku nastąpił wzrost o 142,7% przywozu alkoholu nieskażonego o objętościowej mocy alkoholu 80% obj. lub większej w porównaniu z rokiem poprzednim. Nielegalnie importowany alkohol etylowy może być używany do nierejestrowanej produkcji napojów spirytusowych, sprzedawany konsumentom lub wykorzystywany na inne cele, np. chemiczne, energetyczne itp.[200].

Z kolei Straż Graniczna w 2015 roku ujawniła alkohol pochodzący z przemytu o wartości 2 080 509 zł, natomiast w 2016 roku o wartości 2 281 658 zł. Zauważalny jest wzrost przemytu alkoholu w 2016 roku o ponad 10% w porównaniu z rokiem poprzednim.

Według danych Straży Granicznej najwięcej alkoholu z przemytu w 2016 roku zatrzymano na odcinku granicy morskiej oraz granicy z Ukrainą, Czechami oraz Słowacją. W

[199] M. Rapkiewicz, op. cit., str. 9.
[200] P. Wyrzykowski, op. cit., str. 32.

tym miejscu należy zaznaczyć, iż w 2016 roku w porównaniu z rokiem 2015 nastąpił wzrost ujawnianego alkoholu na granicy: morskiej o 2824%, z Rosją o 435%, ze Słowacją o 221%. Zauważalny jest również wzrost ujawnionego alkoholu na wewnętrznym odcinku granicy UE, którego wartość wyniosła 131 977 zł.

Tabela nr 16 Ujawniony przez Straż Graniczną alkohol pochodzący z przemytu w 2016 roku wg miejsca zatrzymania (wartość - dane szacunkowe)

odcinek granicy i miejsce zatrzymania	2016 r.	2015 r.	2016/2015
	wartość (w zł)	wartość (w zł)	
Ogółem: alkohol	2 281 658 zł	2 080 509 zł	+10%
Rosja	8 688 zł	1 624 zł	+435%
Białoruś	26 838 zł	17 315 zł	+55%
Ukraina	159 345 zł	451 159 zł	-65%
morska	196 512 zł	6 720 zł	+2824%
lotnicza	-	-	-
razem na zewnętrznym odcinku granicy UE	391 382 zł	476 818 zł	-18%
Litwa	325 zł	-	-
Słowacja	34 452 zł	10 736 zł	+221%
Czechy	89 100 zł	31 909 zł	+179%
Niemcy	8 100 zł	9 584 zł	-
razem na wewnętrznym odcinku granicy UE	131 977 zł	52 229 zł	+153%

Źródło: Dane dostępne na stronie Straży Granicznej: www.strazgraniczna.pl

Przemytem przez granicę na niewielką skalę zajmują się osoby mieszkające na tzw. ścianie wschodniej. Osoby te przemycają alkohol, najczęściej ukraińskiej i białoruskiej produkcji, w niewielkich ilościach, który potem sprzedawany jest na bazarach w miejscowościach przygranicznych, oddalonych od granicy nie więcej niż 150 km[201]. Szacuje się, że ok. 70-75% przekroczeń granicy wschodniej dokonują ludzie zajmujący się przemytem. Osoby te przechodzą przez granicę kilkukrotnie w ciągu dnia nie naruszając narzuconych przez państwo norm, jednakże później odsprzedają towar, dokonując wykroczeń skarbowych. Przemytnicy trudnią się również sprzedażą alkoholu w tzw. melinach w których w Polsce jest kilkaset (kilkanaście w większych miastach i kilka w mniejszych), a każda z nich obsługuje 1-2 osoby (najczęściej to osoby mieszkające w tym miejscu). Na butelce alkoholu (która na Ukrainie kosztuje ok. 10 hrywien – 1 UAH = 0,35 PLN) osoby trudniące się przemytem zarabiają ok. 10 - 15 zł (na przygranicznych bazarach wódka z przemytu

[201] Nielegalny rynek wyrobów akcyzowych w Polsce, orientacyjna wielkość i tendencje na podstawie danych z okresu I 2010 – VII 2011, str. 48 - artykuł dostępny na stronie internetowej: www.niwserwis.pl, 10.05.2015 r.

kosztuje ok. 15 zł)[202]. Podwyższenie stawki akcyzy na napoje spirytusowe sprzyja nielegalnemu wwozowi alkoholu z Ukrainy, Czech lub Słowacji. Spirytus i gotowy alkohol stanowią dla wielu konsumentów atrakcyjną alternatywę dla krajowego legalnego alkoholu, którego cena jest zdecydowanie wyższa[203].

Nielegalną produkcją alkoholu zajmują się często zorganizowane grupy przestępcze. Wysokie stawki podatku akcyzowego są okazją dla do oferowania przez te grupy produktów opatrzonych akcyzą na rynku legalnym bez tego obciążenia. W rezultacie wysokie stawki cen tych dóbr na rynku nielegalnym są często o ponad 50% mniejsze[204].

Od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 roku w zainteresowaniu Centralnego Biura Śledczego Policji w obszarze przestępstw ekonomicznych pozostawało 341 grup przestępczych. Natomiast, w 2015 roku objęto nadzorem 320 takich grup przestępczych. Kierownictwo Centralnego Biura Śledczego Policji, aby zwiększyć efektywność działań w obszarze zwalczania zorganizowanej przestępczości o charakterze ekonomicznym wskazało dwa priorytetowe cele do realizacji w 2016 roku. Pierwszym z nich było zabezpieczenie mienia z nielegalnych dochodów zgromadzonych przez przestępców, zaś drugim odzyskiwanie mienia pochodzącego z przestępstw. W roku 2016 CBŚP zabezpieczyło 42 770 litrów spirytusu, natomiast w 2015 roku 59 636 litrów. Ponadto, w ramach wyżej wymienionych zabezpieczeń Centralne Biuro Śledcze Policji przekazało do prowadzenia sprawy innym jednostkom Policji, w których zabezpieczonych zostało łącznie 36 328 litrów spirytusu (w 2015 roku - 40 423 litrów)[205].

Z nielegalną produkcją alkoholu związane są również czyny polegające na odkażaniu, konfekcjonowaniu i dystrybuowaniu alkoholu etylowego skażonego, zwolnionego od podatku akcyzowego, który jest dystrybuowany w opakowaniach jednostkowych do celów spożywczych. Na rozmiar zjawiska odkażania skażonego alkoholu etylowego ma wpływ nieobjęcie podatkiem akcyzowym rozcieńczalników. Nie podlegają one szczegółowym zasadom nadzoru przez urzędy celne, które nie mają możliwości kontroli ich rozchodu i zużycia. Ponadto rozcieńczalniki w sposób nieskomplikowany można odkazić przy użyciu niemalże domowych środków. W efekcie do obrotu wprowadzany jest odkażony alkohol, bez odprowadzenia należnej akcyzy co powoduje uszczuplenia na szkodę Skarbu Państwa oraz

[202] Ibidem, str. 48.
[203] M. Rapkiewicz, op. cit., str. 9.
[204] F. Ozimek, Akcyzowy nonsens, str. 3 - artykuł dostępny na stronie Instytutu Misesa: www.mises.pl, 10.05.2015 r.
[205] Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2014 rok, Warszawa 2015, str. 2-6 - artykuł dostępny na stronie Centralnego Biura Śledczego Policji: www.cbsp.policja.pl, 10.05.2015 r.

ryzyko zatruć i śmierci[206]. Rocznie z powodu zatrucia skażonym alkoholem w Polsce do szpitali trafia blisko 500 pacjentów, z czego co trzeci umiera[207]. Miejscami wprowadzania nielegalnego alkoholu etylowego do obrotu są punkty sprzedaży detalicznej, lokale gastronomiczne, bazary oraz targowiska.

Ówczesna Służba Celna w latach 2008-2010 ujawniła 84 nielegalne oczyszczalnie i rozlewnie alkoholu etylowego. Większość z nich była zlokalizowana w województwie łódzkim. Ponadto organy celne w 2010 r. wszczęły 112 kontroli w podmiotach dokonujących obrotu alkoholem etylowym całkowicie skażonym - w dwóch przypadkach stwierdzono nieprawidłowości. Dotyczyły one niezaewidencjonowania przez podmiot sprzedaży rozcieńczalnika o szacunkowej wartości 39,2 tys. zł, a także posiadania wyrobów spirytusowych bez znaków akcyzy o szacunkowej wartości 113,3 tys. zł. Ówczesna Służba Celna wykonywała również systematyczne kontrole prawidłowości oznaczania wyrobów alkoholowych znakami akcyzy w hurtowniach, sklepach, punktach gastronomicznych oraz na bazarach i targowiskach. W 2011 roku urzędy celne przeprowadziły 11 908 kontroli w trakcie których ujawniono 11 524 nieprawidłowości.

W 2011 r. w porównaniu do roku 2010 wykryto o 7% więcej nieprawidłowości w banderolowaniu wyrobów alkoholowych. Ponadto ujawniono o 3 129 więcej przypadków niesporządzenia przez podmioty spisów posiadanych wyrobów nieoznaczonych, oznaczonych nieprawidłowo względnie nieodpowiednimi znakami akcyzy lub wyrobów z uszkodzonymi znakami akcyzy oraz o 2876 więcej przypadków wprowadzania do obrotu wyrobów oznaczonych nieodpowiednimi znakami akcyzy, oznaczonych nieprawidłowo lub wyrobów z uszkodzonymi znakami akcyzy[208].

Przedstawione powyżej dane liczbowe jednoznacznie wskazują na systematyczny wzrost przestępczości związanej z nielegalną produkcją alkoholu. Rosnący popyt na nielegalne napoje alkoholowe stwarza możliwości funkcjonowania grup przestępczych oraz osób mających na celu osiągnięcie zysku.

Nielegalna produkcja alkoholu w warunkach domowych (bimbrownictwo) jest procederem tajnym i dlatego jego pełne rozmiary nie mogą być nigdy znane. W oficjalnych statystykach podawana jest jedynie wielkość spożycia rejestrowanego napojów alkoholowych pochodzących z produkcji przemysłowej. Nie uwzględnia ona, jednak spożycia wódki

[206] Opodatkowanie wyrobów objętych akcyzą, NIK, Warszawa 2012, str. 32 - raport dostępny na stronie Najwyższej Izby Kontroli: www.nik.gov.pl, 10.05.2015 r.
[207] Wpływ Społeczno-Gospodarczy Branży Spirytusowej w Polsce 2011, op. cit., str. 37 - raport dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 10.05.2015 r.
[208] Opodatkowanie wyrobów objętych akcyzą, op. cit., str. 22-23.

wyprodukowanej nielegalnie (bimbru) oraz wina i piwa pochodzącego z produkcji domowej[209].

Najwięcej nielegalnych bimbrowni wykrywano w Polsce centralnej oraz na wschodzie Polski. Czynnikami determinującymi taki stan rzeczy była większa lesistość tych części Polski w porównaniu do innych obszarów kraju i mniejsza gęstość zaludnienia (wschód). Zapewniało to możliwość ukrycia produkcji bimbru. Ważnym czynnikiem również mającym wpływ na szczególnie dynamiczny rozwój bimbrownictwa na tych terenach był niższy poziom rozwoju kultury agrarnej, który wynikał ze słabej jakości gleb (V i VI klasa) na przeważających obszarach województw wschodnich i południowych. W związku z tym zbiory z jednego hektara ziemi o tak niskiej wartości użytkowej były mało opłacalne i dlatego z ekonomicznego punktu widzenia lepiej było ze zboża wyprodukować bimber.

Podlasie należy do czołowych regionów, w których produkuje się bimber. Rozległe i zwarte kompleksy leśne stanowią 30% powierzchni województwa podlaskiego[210]. Puszcze Augustowska, Knyszyńska i Białowieska wciąż stwarzają idealne warunki do produkcji bimbru w ukryciu[211]. W tym miejscu należy wspomnieć o nieograniczonym dostępie do naturalnych źródeł wody, który sprzyja produkowaniu nielegalnego spirytusu. Czysta woda jest niezbędna w procesie destylacji i ma ogromny wpływ na walory smakowe podlaskiego bimbru. Pędzenie bimbru jest dla mieszkańców tej części kraju czymś ważnym, naturalnym, na stałe wpisanym w ich życie. Bimber obecny jest w czasie świąt, wesel, chrzcin i innych uroczystości[212].

Podsumowując wcześniejsze rozważania należy podkreślić, iż nielegalna produkcja alkoholu jest poważnym problemem społecznym powodującym olbrzymie szkody materialne zarówno dla Skarbu Państwa jak i obywateli. Co roku w związku z nielegalnym odkażaniem skażonego alkoholu etylowego, przemytem alkoholu oraz nielegalną produkcją alkoholu przez bimbrowników do budżetu Skarbu Państwa wpływa mniej środków pieniężnych z tytułu podatku akcyzowego na wyroby alkoholowe. Nielegalna produkcja alkoholu sprzyja również rozwojowi alkoholizmu oraz stwarza zagrożenie dla zdrowia i życia ludzkiego.

Bimber wyprodukowany w prymitywnych gorzelniach i nie poddany odpowiedniemu procesowi oczyszczania zawiera duże ilości zanieczyszczeń bardzo szkodliwych dla zdrowia. Przykładem są tu m.in. fuzle występujące w alkoholach domowej produkcji, które są silną

[209] B. Sygit, op. cit., str. 145.
[210] H. Czochański, op. cit., str. 9-12.
[211] K. Sikorski, op. cit., str. 67.
[212] H. Czochański, op. cit., str. 9-12.

trucizną[213]. Ponadto alkohol wytwarzany w domowych warunkach zawiera pewien procent alkoholu metylowego, który utlenia się bardzo wolno i gromadzi w organizmie. Alkohol metylowy działa szkodliwie na system nerwowy, a zwłaszcza na nerwy wzrokowe.

Nielegalna produkcja alkoholu odbywa się poza wszelką kontrolą, często w niesanitarnych warunkach. Dotyczy to głównie procesu fermentacyjnego, produkcji i przechowywania spirytusu, co przebiega w warunkach urągającym elementarnym zasadom higieny, gdyż działalność ta ukrywana jest przed organami ścigania i innymi ludźmi[214].

[213] S. Galarski, op. cit., str. 4-5.
[214] Ibidem, str. 4-5.

Rozdział III
Prawna regulacja legalnej produkcji alkoholu

§1 Pojęcie napoju alkoholowego w świetle obowiązujących przepisów

Napoje alkoholowe otrzymuje się w procesie fermentacji alkoholowej w warunkach beztlenowych, wywołanej przez drożdże w środowisku zawierającym cukier. W wyniku działania enzymów znajdujących się w drożdżach cukier przetwarzany jest na alkohol i dwutlenek węgla[215]. Przebieg procesu fermentacji jest złożony, wieloetapowy i w jego rezultacie powstaje nie tylko alkohol etylowy, lecz wiele innych substancji oraz produktów ubocznych szkodliwych dla zdrowia[216]. Czysty alkohol uzyskuje się wskutek destylacji i rektyfikacji, która polega na wielokrotnym odparowywaniu i skraplaniu, w wyniku czego powstaje tzw. spirytus rektyfikowany zawierający 96% etanolu i 4% wody[217].

Definicję napoju alkoholowego możemy odnaleźć w trzech ustawach:

- Ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi[218],
- Ustawie z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym[219],
- Ustawie z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług[220].

U.w.t.p.a. definiuje napój alkoholowy w art. 46 ust. 1 jako produkt przeznaczony do spożycia zawierający alkohol etylowy pochodzenia rolniczego w stężeniu przekraczającym 0,5% objętościowych alkoholu[221]. Tak więc jest to produkt o charakterze napoju (przybierający w normalnych warunkach tj. w temperaturze pokojowej postać płynu) przeznaczony do zaspokajania pragnienia. Napojem alkoholowym w rozumieniu u.w.t.p.a. nie

---

[215] K. Flis, A. Procner, Technologia gastronomiczna z towaroznawstwem, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, Warszawa 2009, str. 115.
[216] D. Kołożyn-Krajewska, T. Sikora, Towaroznawstwo żywności, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, Warszawa 2004, str. 241.
[217] I. Niewiadomska, M. Sikorska- Głodowicz, Alkohol, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2004, str. 12.
[218] Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. z 2014 r., poz. 822, ze zm. - dalej cytowana jako u.w.t.p.a.
[219] Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym, Dz. U. z 2017 r., poz. 43, ze zm. - dalej cytowana jako u.p.a.
[220] Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz. U. z 2017 r., poz. 1221 - dalej cytowana jako u.p.t.u.
[221] J. Sawicki, Prawnokarna ochrona małoletnich przed szkodliwym działaniem alkoholu, (w:) M. Sadowski (red.), Prawo życia i śmierci. The law of life and death, Wydawnictwo Beta-Druk, Wrocław 2013, str. 101.

jest produkt zawierający alkohol etylowy, który nie jest napojem w potocznym tego słowa znaczeniu np. aromaty do ciast[222]. Natomiast, napojem alkoholowym jest produkt, który zawiera w swoim składzie wzbogaconą alkoholem substancję o płynnej konsystencji mogącą w tym przypadku zawierać do 5% alkoholu (słodycze w rodzaju beczułek z likierem lub alkoholizowane lody).

Przez produkt „przeznaczony do spożycia" należy rozumieć spożycie w potocznym znaczeniu, czyli o doustne przyjmowanie produktu[223]. Poza zakresem definicji pozostają produkty nieprzeznaczone do spożycia, takie jak chemikalia, produkty lecznicze lub dezynfekcyjne wyroby medyczne. Przepisy ustawy nie mają również zastosowania wobec produktów spożywczych zawierających alkohol, ale nie będących napojami (słodycze, ciasta)[224]. W u.w.t.p.a. nie zdefiniowano pojęcia alkoholu etylowego, jednakże według art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 2 marca 2001 roku o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych[225] jest to płyn alkoholowy uzyskany w wyniku destylacji po fermentacji alkoholowej produktów rolniczych albo płyn alkoholowy uzyskany w sposób syntetyczny[226].

Należy również podkreślić, iż w u.w.t.p.a. nie wskazano w jaki sposób dokonuje się pomiaru stężenia alkoholu etylowego przekraczającego 0,5% objętości. Zgodnie z § 19 ust. 1 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 lipca 2007 roku w sprawie znakowania środków spożywczych, w oznakowaniu napojów alkoholowych w opakowaniach zawierających powyżej 1,2% objętościowych alkoholu podaje się informację o nominalnej mocy tego napoju oznaczonej w temperaturze 20°C, wyrażoną w procentach objętościowych[227]. Porównywalny model pomiaru zawartości alkoholu należałoby przyjąć w odniesieniu do pozostałych napojów alkoholowych, których zawartość alkoholu nie przekracza 1,2% objętościowych[228].

Surowcami służącymi w sposób bezpośredni lub pośredni do produkcji alkoholu są poddawane fermentacji ziarna zbóż (żyto, jęczmień, ryż, kukurydza), owoce (winogrona,

---

[222] M. Ożóg, Reklama, promocja, informowanie o sponsorowaniu napojów alkoholowych, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2011, str. 51.
[223] Ibidem, str. 51.
[224] D. E. Harasimiuk, Zakazy reklamy towarów w prawie europejskim i polskim, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2011, str. 249-250.
[225] Ustawa z dnia 2 marca 2001 roku o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych, Dz. U. z 2015 r., poz. 103, ze zm. - dalej cytowana jako u.w.a.e.
[226] C. Kąkol, Bezpieczeństwo imprez masowych: komentarz, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2012, str. 182.
[227] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 lipca 2007 roku w sprawie znakowania środków spożywczych, Dz. U. z 2007 r., poz. 774.
[228] M. Ożóg, op. cit., str. 52.

śliwki, jabłka, wiśnie, arbuzy daktyle), bulwy (ziemniaki), liście (agawa, eukaliptus), miody pszczele, sok brzozowy oraz trzcina cukrowa[229].

W art. 9 u.w.t.p.a. ustawodawca dokonuje klasyfikacji napojów alkoholowych na te:

- o zawartości do 4,5% alkoholu oraz na piwo,
- o zawartości powyżej 4,5% do 18% alkoholu, z wyjątkiem piwa,
- o zawartości powyżej 18% alkoholu[230].

Natomiast, drugą ustawą jest u.p.a., w której ustawodawca w artykule 92 określa, że do napojów alkoholowych zalicza się alkohol etylowy, piwo, wino, napoje fermentowane oraz wyroby pośrednie. Ustawa ta wyjaśnia znaczenie powyższych pojęć, formułując odrębnie zasady ustalania podstawy opodatkowania, a także właściwe stawki podatku od tych wyrobów. Napoje alkoholowe zasadniczo objęte są procedurą zawieszenia poboru akcyzy. Oznacza to, że ich produkcja, magazynowanie lub przeładunek w procedurze zawieszenia powinny odbywać się w składzie podatkowym[231].

Przepisy Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego[232] w określonych sytuacjach zwalniają od akcyzy napoje alkoholowe wykorzystywane do specjalnych celów lub wytwarzane w specyficznych warunkach. W związku z tym od akcyzy zostały zwolnione piwo, wino i napoje fermentowane wytworzone domowym sposobem przez osoby fizyczne na własny użytek i nieprzeznaczone do sprzedaży. Zwolnienie od akcyzy tych trzech wybranych kategorii napojów alkoholowych przyczynia się do tego, że podmioty te nie są zobowiązane wytwarzać wyrobów akcyzowych w składzie podatkowym ani oznaczać tego rodzaju napojów znakami akcyzy. Zwolnienie to nie dotyczy produkcji wyrobów pośrednich ani alkoholu etylowego.

Obowiązek zapłaty akcyzy i obowiązek produkcji napoju alkoholowego w składzie podatkowym powstanie również w sytuacji, gdy przedmiotowe wyroby akcyzowe będą wytwarzane z przeznaczeniem do odsprzedaży. Analogicznie powstanie także obowiązek oznaczania znakami akcyzy tych napojów alkoholowych, które takiemu obowiązkowi podlegają. Nie mniej jednak obowiązek ten nie będzie miał zastosowania, jeśli do ich produkcji zostanie wykorzystany w całości alkohol etylowy z zapłaconą akcyzą[233].

---

[229] I. Niewiadomska, M. Sikorska- Głodowicz, op. cit., str. 11.
[230] C. Kąkol, op. cit. str. 182.
[231] W. Pietrasiewicz, Wybrane aspekty opodatkowania niektórych kategorii wyrobów akcyzowych i samochodów osobowych, (w:) H. Litwińczuk (red.), Prawo podatkowe przedsiębiorców, wyd. 7, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2013, str. 735.
[232] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24.02.2017 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego, Dz. U. z 2017 r., poz. 430 - dalej cytowana jako r.s.z.p.a.
[233] S. Parulski, Akcyza. Komentarz, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2016, str. 571-572.

Zgodnie z § 9 i § 11 r.s.z.p.a. zwolniono od akcyzy wszystkie napoje alkoholowe w sytuacji ich przeznaczenia do innych celów niż konsumpcja. W efekcie zwolnieniu podlegają napoje alkoholowe używane jako:

- próbki do analiz, niezbędnych prób produkcyjnych lub celów naukowych,
- do badań naukowych,
- do procesów produkcyjnych pod warunkiem, że produkt końcowy nie zawiera alkoholu.

W tym przypadku zwolnione od akcyzy mogą być wyłącznie napoje alkoholowe dostarczane ze składu podatkowego na terytorium kraju do podmiotu zużywającego lub zużywane przez podmiot prowadzący skład podatkowy występujący jako podmiot zużywający. Zwolnieniu od akcyzy podlegają również napoje alkoholowe pochodzące z przepadku, sprzedane przez uprawniony organ prowadzącemu skład podatkowy i przeznaczone do przerobu w składzie podatkowym na alkohol etylowy oraz napoje alkoholowe sprzedane, podróżnym podróżującym poza terytorium Unii Europejskiej, w sklepach usytuowanych na terenie wolnych obszarów celnych lub składów celnych w portach lotniczych lub portach morskich zlokalizowanych na przejściach granicznych.

Natomiast, zgodnie z art. 32 ust. 4 pkt 3 u.p.a., ze względu na przeznaczenie zwalnia się również napoje alkoholowe używane:

- do produkcji octu objętego pozycją CN 2209 00,
- do produkcji produktów leczniczych,
- do produkcji olejków eterycznych, mieszanin substancji zapachowych,
- bezpośrednio do wytwarzania artykułów spożywczych (rozlewanych lub innych), albo jako składnik do półproduktów służących do wytwarzania artykułów spożywczych (rozlewanych lub innych), o ile zawartość alkoholu etylowego w tych artykułach spożywczych nie przekracza 8,5 litra alkoholu etylowego 100% vol. na 100 kg produktu dla wyrobów czekoladowych i 5 litrów alkoholu etylowego 100% vol. na 100 kg produktu dla wszystkich innych wyrobów.

W tym miejscu należy zaznaczyć, iż zwolnienie od akcyzy dla wyrobów akcyzowych zwolnionych od akcyzy ze względu na przeznaczenie uwarunkowane zostało koniecznością spełnienia warunków stosowania tych zwolnień (art. 32 ust. 3 i 4 u.p.a.) Do warunków tych należy m.in. stosowanie dokumentu dostawy oraz objęcie zwolnionych wyrobów zabezpieczeniem akcyzowym, jak również prowadzenie ewidencji wyrobów zwolnionych od

akcyzy. Poza tym ustawodawca określił enumeratywne przypadki przemieszczania tych wyrobów (art. 32 ust. 5-14 u.p.a.).

Kategorie napojów alkoholowych można określić na podstawie treści załącznika nr 1 do u.p.a. Przedstawią ją tabela nr 17.

Tabela nr 17 Napoje alkoholowe

Kod CN	Nazwa wyrobu
2203 00	Piwo otrzymywane ze słodu
2204	Wino ze świeżych winogron, włącznie z winami wzmocnionymi; moszcz gronowy, inny niż ten objęty pozycją 2009
2205	Wermut i pozostałe wina ze świeżych winogron aromatyzowane roślinami lub substancjami aromatycznymi
2206 00	Pozostałe napoje fermentowane (na przykład: cydr, perry i miód pitny); mieszanki napojów fermentowanych oraz mieszanki napojów fermentowanych i napojów bezalkoholowych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone
2207	Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu 80% obj. lub większej; alkohol etylowy i pozostałe wyroby alkoholowe o dowolnej mocy, skażone
2208	Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu mniejszej niż 80% obj.; wódki, likiery i pozostałe napoje spirytusowe
bez względu na kod CN wyrobu zawierającego alkohol etylowy	Alkohol etylowy zawarty w wyrobach niebędących wyrobami akcyzowymi o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczającej 1,2% objętości

Źródło: W. Pietrasiewicz, op. cit., str. 735-736.

Napoje alkoholowe są definiowane z wykorzystaniem symboli statystycznych wskazanych w Nomenklaturze Scalonej[234] zgodnej z rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2658/87 z 23 lipca 1987 r. w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej[235]. Symbole te stosuje się do celów poboru akcyzy i oznaczania wyrobów akcyzowych znakami akcyzy[236]. Należy podkreślić, iż napoje alkoholowe objęte są szczególną kontrolą w trybie określonym w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 10 maja 2017 r. w sprawie kontroli celno-skarbowej niektórych wyrobów akcyzowych[237]. Kontrola wykonywana jest doraźnie lub jako kontrola stała i polega na bezpośrednim uczestniczeniu

[234] Termin „Nomenklatura Scalona" oznacza: ustanowioną Rozporządzeniem (EWG) nr 2658/87 nomenklaturę towarową w celu jednoczesnego spełnienia wymogów zarówno Wspólnej Taryfy Celnej, statystyk handlu zewnętrznego Wspólnoty oraz innych polityk wspólnotowych dotyczących przywozu lub wywozu towarów, (w:) Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1101/2014 z dnia 16 października 2014 r. zmieniające załącznik I do rozporządzenia Rady (EWG) nr 2658/87 w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej, Dz. Urz. UE, L 312 z 31.10.2004 r.

[235] Rozporządzenie Rady (EWG) nr 2658/87 z dnia 23 lipca 1987 r. w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej, Dz. Urz. WE L 256 z 07.09.1987 r., ze zm.

[236] J. Matarewicz, Ustawa o podatku akcyzowym. Komentarz, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2014, str. 82.

[237] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 maja 2017 r. w sprawie kontroli celno-skarbowej niektórych wyrobów akcyzowych, Dz. U. z 2017 r., poz. 989.

kontrolującego w czynnościach objętych kontrolą oraz obrachunku stanu zapasów i obrotu wyrobami akcyzowymi[238].

Oprócz tego obejmują one kontrolę stosowania i oznaczania tych wyrobów znakami akcyzy, na podstawie prowadzonej przez podmiot dokumentacji, jak również pobieranie i badanie próbek wyrobów akcyzowych oraz kontrolę dokumentacji. Ponadto kontrola doraźna i kontrola stała polega na kontroli prawidłowości i terminowości wpłat podatku akcyzowego od wyrobów akcyzowych. Kontrolą celno-skarbową stałą objęte są podmioty, które wytwarzają, oczyszczają, odwadniają alkohol etylowy oraz produkują napoje spirytusowe. Także inne podmioty wskazane w rozporządzeniu mogą być objęte kontrolą stałą przez właściwego naczelnika urzędu celno-skarbowego[239].

Ostatnią ustawą jest u.p.t.u. W art. 46 ustawy zawarty jest słowniczek na użytek następnych przepisów ustawy dotyczących zwolnień z tytułu importu towarów. Zdefiniowanie napojów alkoholowych było konieczne z uwagi na fakt, że w wielu przypadkach zwolnienie importu towarów z podatku jest wyłączone. Zgodnie z art. 46 u.p.t.u. za napoje alkoholowe uważa się piwo, wino, aperitify na bazie wina lub alkoholu, koniaki, likiery lub napoje spirytusowe i inne podobne, klasyfikowane według kodów objętych pozycjami od 2203 00 do 2208 Nomenklatury Scalonej (CN)[240].

Reasumując, należy zaznaczyć, iż pojęcie napoju alkoholowego nie jest terminem jednolitym. Najwęższe pojęcie napoju alkoholowego zawiera u.w.t.p.a, natomiast najszersze u.p.a. W związku z opisem czynów zabronionych dotyczących nielegalnej produkcji alkoholu w niniejszej rozprawie stosowana jest klasyfikacja napojów alkoholowych zawarta w u.p.a., do której zalicza się: napoje spirytusowe, alkohol etylowy, wino, piwo, napoje fermentowane oraz wyroby pośrednie. Pojęcie napoju alkoholowego oznacza grupy towarowe: CN 2203, CN 2204, CN 2205, CN 2206 oraz CN 2208.

§2 Prawne regulacje dotyczące wyrobu napojów spirytusowych

Istotnym zagadnieniem jest ujęcie prawnych regulacji odnoszących się do wyrobu napojów spirytusowych. Z uwagi na przedmiot działalności przestępczej ważne jest określenie definicji napoju spirytusowego oraz wyrobu napojów spirytusowych.

W Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 110/2008 z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń

[238] W. Pietrasiewicz, op. cit., str. 738.
[239] Ibidem, str. 738.
[240] A. Bartosiewicz, Vat. Komentarz, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2014, str. 645.

geograficznych napojów spirytusowych oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1576/89[241] zawarta jest definicja napoju spirytusowego. Według art. 2 tego rozporządzenia "napój spirytusowy" oznacza napój alkoholowy przeznaczony do spożycia przez ludzi, posiadający szczególne właściwości organoleptyczne o zawartości alkoholu wynoszącej minimum 15% objętości.

Rozporządzenie nr 110/2008 zezwala na wytwarzanie napoju spirytusowego bezpośrednio w trzech metodach:

- w drodze destylacji, z dodatkiem lub bez środków aromatyzujących, naturalnie sfermentowanych wyrobów,
- w drodze maceracji lub podobnego przetwarzania surowców roślinnych w alkoholu etylowym pochodzenia rolniczego lub destylatów pochodzenia rolniczego lub napojów spirytusowych,
- w drodze dodania środków aromatyzujących, cukrów lub innych substancji słodzących, wymienionych w pkt 3 załącznika I, lub innych produktów rolnych lub środków spożywczych do alkoholu etylowego pochodzenia rolniczego lub destylatów pochodzenia rolniczego lub napojów spirytusowych w rozumieniu niniejszego rozporządzenia.

Innym dopuszczalnym sposobem wytwarzania napojów spirytusowych jest zmieszanie napoju spirytusowego z jednym lub więcej niż jednym spośród niżej wymienionych:

- inne napoje spirytusowe lub
- alkohol etylowy pochodzenia rolniczego lub destylat pochodzenia rolniczego lub
- inne napoje alkoholowe lub
- napoje.

Jednakże za napoje spirytusowe nie uważa się napojów oznaczonych kodami: CN 2203 (piwo otrzymywane ze słodu), 2204 (wino ze świeżych winogron, włącznie z winami wzmocnionymi; moszcz gronowy, inny niż ten objęty pozycją 2009), 2205 (wermut i pozostałe wina ze świeżych winogron aromatyzowane roślinami lub substancjami aromatycznymi), 2206 (pozostałe napoje fermentowane, na przykład: cydr, perry i miód pitny), mieszanki napojów fermentowanych oraz mieszanki napojów fermentowanych i napojów bezalkoholowych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone), 2207 (alkohol

[241] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 110/2008 z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1576/89, Dz. Urz. UE L 39 z 13.02.2008 r. – dalej cytowane jako „rozporządzenie nr 110/2008".

etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu 80% obj. lub większej; alkohol etylowy i pozostałe wyroby alkoholowe, o dowolnej mocy, skażone).

W artykule 3 rozporządzenia nr 110/2008 ustawodawca wskazuje, że do wytwarzania napojów spirytusowych oraz ich wszystkich składników stosuje się wyłącznie alkohol etylowy pochodzenia rolniczego. Alkohol ten stosuje się również do rozcieńczania lub rozpuszczania środków barwiących, aromatyzujących lub innych dodatków, których używanie jest dozwolone do przyrządzania napojów spirytusowych. Zgodnie z tym rozporządzeniem, napoje alkoholowe nie obejmują alkoholu pochodzenia syntetycznego ani żadnego innego alkoholu pochodzenia nierolniczego.

W artykule 4 rozporządzenia nr 110/2008 ustawodawca dokonuje klasyfikacji napojów alkoholowych, których definicje zawarte są w załączniku II do tego rozporządzenia.

Ważną kwestią odnoszącą się do wyrobu napojów spirytusowych jest również zdefiniowanie takich pojęć jak: opis, prezentacja oraz etykietowanie napojów spirytusowych, jak również oznaczenie geograficzne napojów spirytusowych, gdyż ustawodawca penalizuje zachowania osoby, która oznacza napoje spirytusowe niezgodnie z wymaganiami w zakresie ich definicji, opisu lub prezentacji. Zgodnie z załącznikiem nr I pkt 14 rozporządzenia nr 110/2008 opis to wyrażenia zamieszczone na etykiecie, prezentacji i opakowaniu, w dokumentacji towarzyszącej podczas transportu napoju, w dokumentach handlowych, zwłaszcza na fakturach i dowodach dostawy oraz w reklamach napoju. Natomiast, według pkt 15 załącznika nr I rozporządzenia nr 110/2008 prezentacja oznacza określenia umieszczone w etykietowaniu oraz na opakowaniach, łącznie z reklamami i promocjami sprzedaży, w formie obrazu lub podobnej, oraz na pojemniku, w tym na butelce i na zamknięciu.

Z kolei, zgodnie z pkt 16 załącznika I wyżej wymienionego rozporządzenia, etykietowanie oznacza wszystkie opisy i inne odniesienia, znaki, wzory lub znaki towarowe, które wyróżniają dany napój oraz które występują na tym samym pojemniku, w tym na zamknięciu lub etykietce załączonej do pojemnika, a także na otoczce znajdującej się na szyjce butelki.

W artykule 13 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych[242] ustawodawca definiuje oznaczenie geograficzne napoju spirytusowego jako nazwę odnoszącą się do nazwy miejsca, miejscowości, regionu na terytorium

[242] Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych, Dz. U. z 2016 r., poz. 65, ze zm. - dalej cytowana jako u.w.n.s.

Rzeczypospolitej Polskiej lub, w wyjątkowych przypadkach, do całego terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, która identyfikuje napój spirytusowy jako pochodzący z tego miejsca, miejscowości, regionu lub terytorium.

Ponadto, oznaczenie geograficzne napoju spirytusowego wpisuje się na krajową listę chronionych oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych, jeśli napój spirytusowy swoje właściwości i cechy charakterystyczne, związane z oddziaływaniem czynników naturalnych lub ludzkich, zawdzięcza pochodzeniu z miejsca, miejscowości, regionu lub terytorium, do którego nawiązuje jego nazwa. Dodatkowo, wszystkie etapy produkcji, w trakcie których napój spirytusowy uzyskuje swoje cechy charakterystyczne i ostateczne właściwości, muszą odbywać się w miejscu, miejscowości, regionie lub na terytorium, do którego nawiązuje jego nazwa. Za oznaczenie geograficzne napoju spirytusowego uznaje się także nazwę o charakterze geograficznym nieodpowiadającą dosłownie miejscu, miejscowości, regionowi lub terytorium, z którego pochodzi napój spirytusowy albo inne określenie używane tradycyjnie, jeśli jest ono stosowane do napojów spirytusowych pochodzących z danego miejsca, miejscowości, regionu lub terytorium.

W artykule 37 u.w.n.s. ustawodawca zaznacza, że napoje spirytusowe z oznaczeniami geograficznymi odnoszącymi się do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wyrabia się zgodnie ze sposobem produkcji, warunkami technologicznymi lub parametrami jakościowymi, określonymi dla nich w ustawie oraz w rozporządzeniu nr 110/2008. Wymagania te dotyczą przede wszystkim właściwych dla poszczególnych napojów spirytusowych surowców stosowanych do produkcji napojów spirytusowych, zawartości alkoholu, cukru, środków aromatycznych lub barwników oraz warunków dojrzewania lub leżakowania, jak również obszaru, na którym są one wyrabiane.

Zgodnie z art. 38 u.w.n.s. napojem spirytusowym z oznaczeniami geograficznymi odnoszącymi się do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Polska Wódka/Polish Vodka) jest wódka niezawierająca dodatków innych niż woda lub wódka smakowa o nadanym dominującym smaku innym niż smak surowców użytych do jej wyrobu, która zawiera naturalne środki aromatyczne, a w szczególnych przypadkach barwniki, o maksymalnym poziomie cukru wyrażonym jako cukier inwertowany nieprzekraczającym 100 gramów na litr czystego alkoholu. Polska Wódka/Polish Vodka otrzymywana jest z alkoholu etylowego pochodzenia rolniczego uzyskanego z żyta, pszenicy, jęczmienia, owsa lub pszenżyta albo ziemniaków, uprawianych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, której wszystkie etapy wyrobu odbywają się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i która może być leżakowana w celu nadania jej szczególnych właściwości organoleptycznych.

Natomiast, w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań dla niektórych napojów spirytusowych z oznaczeniami geograficznymi odnoszącymi się do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej określone są wymagania dla napojów spirytusowych z oznaczeniami geograficznymi odnoszącymi się do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, innymi niż "Polska Wódka/Polish Vodka", które zostały objęte ochroną na podstawie rozporządzenia nr 110/2008. Ma to na celu zapewnienie odpowiedniego sposobu produkcji, odpowiednich parametrów jakościowych oraz warunków technologicznych dla poszczególnych napojów spirytusowych, jak również obszaru, na którym mogą być wyrabiane te napoje[243].

W tym miejscu należy dodać, iż według art. 40 u.w.n.s. oznaczenia geograficzne wpisane na listę oraz chronione na podstawie rozporządzenia nr 110/2008 nie mogą być stosowane w obrocie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, gdy napoje spirytusowe, których one dotyczą, nie spełniają warunków będących podstawą ochrony:

- w sytuacji, gdy takie użycie nie ma na celu wskazywania pochodzenia geograficznego napojów spirytusowych oraz gdy rzeczywiste miejsce wytworzenia napojów spirytusowych jest wskazane,
- przy stosowaniu wyrażeń "w stylu", "rodzaju", "przy użyciu metody", "tak jak produkowane w", "imitacja", "odmiana" lub "podobne",
- w oryginalnym brzmieniu lub w tłumaczeniu,
- z innym mylącym lub fałszywym odniesieniem do miejsca pochodzenia, właściwości albo podstawowych cech napoju spirytusowego na opakowaniu wewnętrznym lub zewnętrznym, w materiale reklamowym lub dokumentach odnoszących się do danego napoju,
- w obszarze innych praktyk mogących wprowadzić w błąd co do prawdziwego pochodzenia napoju spirytusowego.

W art. 3 u.w.n.s. ustawodawca określa, iż działalność gospodarcza w zakresie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych jest działalnością regulowaną w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej[244]. Działalność ta wymaga uzyskania wpisu do rejestru działalności w zakresie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych. Ponadto, działalność gospodarcza w zakresie wyrobu napojów spirytusowych obejmuje także rozlew wyrobionych napojów spirytusowych.

[243] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań dla niektórych napojów spirytusowych z oznaczeniami geograficznymi odnoszącymi się do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2011 r., poz. 47.
[244] Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2015 r., poz. 584, ze zm.

Zgodnie z art. 4 u.w.n.s. przedsiębiorca wykonujący działalność gospodarczą w zakresie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych, jest obowiązany wdrożyć system wewnętrznej kontroli wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych. Kontrola ta obejmuje w szczególności określenie częstotliwości i sposobu pobierania próbek do badań jakościowych, metody badań jakościowych oraz sposobu postępowania z napojami spirytusowymi nieodpowiadającymi wymaganiom jakościowym.

Ponadto, przedsiębiorca wykonujący wymienioną działalność gospodarczą powinien dysponować planem zakładu obejmującym przede wszystkim pomieszczenia produkcyjne, magazynowe, socjalne i sanitarne, z zaznaczeniem linii technologicznych, dróg przemieszczania surowców i produktów gotowych, stanowisk pracy oraz wskazać osobę odpowiedzialną za kontrolę jakości napojów spirytusowych. Oprócz tego, obiekty budowlane i urządzenia techniczne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej w zakresie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych powinny spełniać wymagania określone w odrębnych przepisach. W szczególności należy tu wymienić przepisy o ochronie przeciwpożarowej i sanitarne oraz dotyczące ochrony środowiska.

Działalność gospodarczą w przedmiocie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych może wykonywać przedsiębiorca posiadający tytuł prawny do obiektów budowlanych, w których ma być wykonywana taka działalność oraz niekarany za przestępstwa przeciwko mieniu, wiarygodności dokumentów, obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi, przeciwko obrotowi gospodarczemu lub za przestępstwo skarbowe, a w sytuacji, gdy przedsiębiorcą jest osoba prawna - którego członek zarządu nie był karany za te przestępstwa. Według art. 5 i 6 u.w.n.s. organem prowadzącym rejestr jest minister właściwy do spraw rynków rolnych, a wpisu do rejestru oraz zmiany wpisu w rejestrze dokonuje się na pisemny wniosek przedsiębiorcy.

Ustawodawca w art. 7 u.w.n.s. określa, iż rejestr jest jawny i prowadzony w formie papierowej, jednakże może być także prowadzony w systemie informatycznym. Natomiast, w art. 8 i 9 u.w.n.s. ustawodawca zaznacza, iż minister właściwy do spraw rynków rolnych wydaje z urzędu zaświadczenie o sporządzeniu wpisu do rejestru albo zaświadczenie o zmianie wpisu w rejestrze. W tym miejscu należy dodać, że przedsiębiorca w przypadku zakończenia albo zawieszenia działalności gospodarczej w zakresie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych jest obowiązany zawiadomić o tym ministra właściwego do spraw rynków rolnych w terminie 14 dni od dnia zakończenia albo zawieszenia wykonywania działalności gospodarczej.

Zgodnie z art. 11 u.w.n.s. do obrotu mogą być wprowadzane napoje spirytusowe:

- spełniające wymagania w zakresie definicji, opisu i prezentacji oraz sposobu produkcji napojów spirytusowych określone w rozporządzeniu nr 110/2008 oraz w przepisach wydanych w trybie tego rozporządzenia,
- wyprodukowane i dopuszczone do obrotu na terytorium państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego, które nie są państwami członkowskimi Unii Europejskiej, w zakresie, w jakim korzystają ze swobody przepływu towarów na podstawie umów zawartych ze Wspólnotą Europejską,
- wyprodukowane i dopuszczone do obrotu w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, których nazwy chronione jako oznaczenia geograficzne lub tradycyjnie używane w tym państwie członkowskim są identyczne lub podobne do nazw wpisanych na krajową listę chronionych oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych.

Należy podkreślić, że napoje spirytusowe w zakresie spełniania wymagań określonych w rozporządzeniu nr 110/2008, a także w przepisach wydanych w trybie tego rozporządzenia, podlegają urzędowej kontroli przeprowadzanej przez organy Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych na podstawie ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych[245].

Metody analiz alkoholu etylowego pochodzenia rolniczego oraz metody pobierania próbek do celów urzędowej kontroli pod względem jakości handlowej określa rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawie metod analiz alkoholu etylowego pochodzenia rolniczego oraz metod pobierania próbek do celów urzędowej kontroli pod względem jakości handlowej[246].

§3 Prawne unormowania odnoszące się do produkcji alkoholu etylowego

Wytwarzanie alkoholu etylowego niezgodnie z przepisami jest czynem zabronionym. Celem ukazania prawnych regulacji dotyczących produkcji alkoholu etylowego jest określenie jakie zachowania są dozwolone. U.w.a.e. definiuje w art. 2 alkohol etylowy jako płyn alkoholowy uzyskany w wyniku destylacji po fermentacji alkoholowej produktów rolniczych albo płyn alkoholowy uzyskany w sposób syntetyczny. Szczegółowe wymagania

[245] Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, Dz. U. z 2016 r., poz. 1604.

[246] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawie metod analiz alkoholu etylowego pochodzenia rolniczego oraz metody pobierania próbek do celów urzędowej kontroli pod względem jakości handlowej, Dz. U. z 2007 r., poz. 24, ze zm.

odnoszące się do alkoholu etylowego znajdujemy w załączniku nr 1, rozporządzenia nr 110/2008. Tenże załącznik określa właściwości, jakie powinien posiadać alkohol etylowy pochodzenia rolniczego, które są następujące:

- właściwości organoleptyczne: niewyczuwalny żaden inny smak oprócz smaku surowca,
- minimalna objętościowa zawartość alkoholu: 96,0,
- maksymalny poziom pozostałości:
  - kwasowość całkowita, wyrażona w gramach kwasu octowego na hektolitr alkoholu 100% obj.: 1,5,
  - estry, wyrażone w gramach octanu etylu na hektolitr alkoholu 100% obj.: 1,3,
  - aldehydy, wyrażone w gramach aldehydu octowego na hektolitr alkoholu 100% obj.: 0,5,
  - alkohole wyższe, wyrażone w gramach metyl-2-propanolu-1 na hektolitr alkoholu 100% obj.: 0,5,
  - metanol, wyrażony w gramach na hektolitr alkoholu 100% obj.: 30,
  - sucha pozostałość po odparowaniu, wyrażona w gramach na hektolitr alkoholu 100% obj.: 1,5,
  - zasady lotne zawierające azot, wyrażone w gramach azotu na hektolitr alkoholu 100% obj.: 0,1,
  - furfural: niewykrywalny.

Według załącznika nr 1 do u.p.a, do alkoholu etylowego zalicza się:

- wszelkie wyroby o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczający 1,2% obj., objęte pozycjami:
  - CN 2207: Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu 80% obj. lub większej; alkohol etylowy i pozostałe wyroby alkoholowe o dowolnej mocy, skażone,
  - CN 2208: Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu mniejszej niż 80% obj.; wódki, likiery i pozostałe napoje spirytusowe, nawet jeśli są to wyroby stanowiące część wyrobu należącego do innego działu Nomenklatury Scalonej.
- wyroby objęte pozycjami:
  - CN 2204: Wino ze świeżych winogron, włącznie z winami wzmocnionymi; moszcz gronowy, inny niż ten objęty pozycją 2009,

- CN 2205: Wermut i pozostałe wina ze świeżych winogron aromatyzowane roślinami lub substancjami aromatycznymi,
- CN 2206: Pozostałe napoje fermentowane (na przykład: cydr, perry i miód pitny); mieszanki napojów fermentowanych oraz mieszanki napojów fermentowanych i napojów bezalkoholowych, gdzie indziej niewymienione ani nie włączone, o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczającej 22% obj.[247].

- napoje zawierające rozcieńczony albo nierozcieńczony alkohol etylowy.

Według § 10 r.s.z.p.a. zwolnieniu od akcyzy podlega alkohol etylowy używany do celów medycznych przez podmioty lecznicze i apteki, jeżeli będzie stosowany wyłącznie przy czynnościach leczniczych lub do zabiegów dezynfekcyjnych powierzchni i przedmiotów mających bezpośredni kontakt z pacjentem albo do wytwarzania leków recepturowych w aptekach. Alkohol etylowy pochodzący z przepadku, z chwilą jego sprzedaży przez uprawnione organy podmiotom leczniczym i aptekom jest także zwolniony od akcyzy. W związku z tym zwolniona od akcyzy może być jedynie dostawa alkoholu etylowego ze składu podatkowego do podmiotu zużywającego albo zużycie alkoholu etylowego na terenie składu podatkowego przez podmiot prowadzący skład podatkowy, występujący w tym zakresie jako podmiot zużywający.

Zwolnieniu od akcyzy podlega również alkohol etylowy pozostający jako odpad w procesie produkcyjnym, w którym produkt końcowy nie zawiera alkoholu etylowego. W takiej sytuacji alkohol etylowy zostanie przemieszczony do składu podatkowego z przeznaczeniem do dalszego przerobu w tym składzie, jeżeli do alkoholu etylowego przemieszczanego do składu podatkowego zostanie dołączony dokument dostawy wystawiony przez podmiot prowadzący skład podatkowy, do którego wyroby te są przemieszczane[248].

W § 12 r.s.z.p.a. ustawodawca określa, iż alkohol etylowy uznaje się za odpad pozostający w procesie produkcyjnym, jeżeli przychód osiągnięty z jego sprzedaży stanowi nie więcej niż 0,1% całości przychodu, w rozumieniu ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych lub ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, uzyskanego z prowadzonej działalności gospodarczej za

[247] W. Pietrasiewicz, op. cit., str. 736.
[248] Zob. S. Parulski, op. cit. str. 573-574.

poprzedni rok obrotowy lub deklarowanego w przypadku rozpoczęcia działalności gospodarczej[249].

Według art. 93 ust. 1 pkt 2 u.p.a. produkcją alkoholu etylowego jest wytwarzanie, przetwarzanie, oczyszczanie, skażanie lub odwadnianie alkoholu etylowego, a także jego rozlew.

U.w.a.e. określa zasady i warunki podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej w zakresie wyrobu alkoholu etylowego i jego skażania. Zgodnie z art. 3 tejże ustawy działalność gospodarcza w zakresie wyrobu, oczyszczania, skażania lub odwadniania alkoholu etylowego jest działalnością regulowaną w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej. Ponadto, wymaga wpisu do rejestru podmiotów wykonujących działalność w zakresie wyrobu i przetwarzania alkoholu etylowego.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że przedsiębiorca wykonujący działalność gospodarczą w zakresie wyrobu, oczyszczania, skażania lub odwadniania alkoholu etylowego jest obowiązany spełniać określone warunki (art. 3 ust. 3 u.w.a.e.):

- wdrożyć system wewnętrznej kontroli, który obejmuje przede wszystkim określenie częstotliwości i sposobu pobierania próbek do badań jakościowych, metody badań oraz sposobu postępowania z produktami nieodpowiadającymi wymaganiom jakościowym,
- dysponować planem zakładu obejmującym głównie pomieszczenia produkcyjne, magazynowe, socjalne i sanitarne, z zaznaczeniem:
  - linii technologicznych,
  - dróg przemieszczania surowców i produktów gotowych,
  - stanowisk pracy,
- wyznaczyć osobę, która jest odpowiedzialna za kontrolę jakości,
- zagospodarować wywar powstały przy wyrobie alkoholu etylowego na cele paszowe lub inne cele rolnicze albo go utylizować, w sytuacji przedsiębiorców prowadzących wyrób alkoholu etylowego,
- posiadać tytuł prawny do obiektów budowlanych, w których będzie wykonywana działalność gospodarcza.

Oprócz tego, obiekty budowlane i urządzenia techniczne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej muszą spełniać wymagania określone w przepisach o

[249] Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2018 r., poz. 1036, ze zm.; Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. z 2018 r., poz. 200, ze zm.

ochronie przeciwpożarowej, sanitarnych i o ochronie środowiska. Działalność w zakresie wyrobu i przetwarzania alkoholu etylowego może wykonywać przedsiębiorca, który nie był karany za przestępstwa przeciwko mieniu i wiarygodności dokumentów, a w sytuacji, gdy przedsiębiorcą jest osoba prawna, którego członek zarządu nie był karany za przestępstwa przeciwko mieniu i wiarygodności dokumentów.

W art. 4 u.w.a.e. ustawodawca stwierdza, iż organem prowadzącym rejestry jest minister właściwy do spraw rynków rolnych. Rejestry mogą być prowadzone w systemie informatycznym i są jawne. Ponadto, organ prowadzący rejestry wydaje z urzędu zaświadczenie o dokonaniu wpisu do rejestru lub zaświadczenie o zmianie wpisu w rejestrze.

W art. 9 u.w.a.e. ustawodawca określa, iż alkohol etylowy skaża się jednym ze środków skażających, który zmienia smak, zapach albo zabarwienie alkoholu etylowego w taki sposób, że bez zmiany istotnych właściwości alkoholu etylowego ten staje się niezdatny do spożycia. Wykaz środków dopuszczonych do skażenia alkoholu etylowego wraz z minimalną ilością ich zastosowania zawiera załącznik rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 22 grudnia 2015 r. w sprawie dokumentu dostawy, warunków i sposobu zwrotu wyrobów akcyzowych objętych zwolnieniem od akcyzy ze względu na ich przeznaczenie oraz środków skażających alkohol etylowy[250].

W tym miejscu należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 10 u.w.a.e. czynności związane ze skażaniem alkoholu etylowego dokonuje się przy udziale co najmniej dwóch pracowników przedsiębiorcy wykonującego skażanie, a środki skażające przed ich użyciem są badane w celu ich identyfikacji. Z tego względu, z każdej partii skażonego alkoholu etylowego pobiera się w miejscu skażenia próbkę w ilości 0,5 litra, która po zabezpieczeniu musi być przechowywana przez okres trzech miesięcy.

Nie mniej jednak, przy skażaniu alkoholu etylowego na cele perfumeryjno-kosmetyczne próbka pobierana jest w ilości nie mniejszej niż 0,05 litra. Po okresie trzech miesięcy przechowywania próbki skażonego alkoholu etylowego muszą być zagospodarowane albo komisyjnie zlikwidowane. Pomieszczenia lub wydzielone miejsca, przechowywania próbek skażonego alkoholu etylowego, muszą być zabezpieczone w taki sposób, aby uniemożliwiały dostęp do nich osobom nieuprawnionym.

[250] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 grudnia 2015 r. w sprawie dokumentu dostawy, warunków i sposobu zwrotu wyrobów akcyzowych objętych zwolnieniem od akcyzy ze względu na ich przeznaczenie oraz środków skażających alkohol etylowy, Dz. U. z 2017 r., poz. 91.

§4 Przepisy prawne regulujące wyrób i rozlew wyrobów winiarskich

Pojęcie wyrobów winiarskich możemy znaleźć w ustawie o podatku akcyzowym.

Ustawodawca definiując w art. 95 u.p.a. zakres przedmiotowy wyrobów uznawanych za wino dokonał podziału tych wyrobów na dwie kategorie:

- wino niemusujące - wszelkie wyroby objęte pozycjami CN 2204 i 2205, z wyjątkiem wina musującego:
  - rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczającej 1,2% objętości, lecz nieprzekraczającej 15% objętości pod warunkiem, że cały alkohol etylowy zawarty w gotowym wyrobie pochodzi wyłącznie z procesu fermentacji, albo
  - o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczającej 15% objętości, lecz nieprzekraczającej 18% objętości pod warunkiem, że nie zawierają żadnych dodatków wzbogacających oraz że cały alkohol etylowy zawarty w gotowym wyrobie pochodzi wyłącznie z procesu fermentacji,
- wino musujące - wszelkie wyroby oznaczone kodami CN 2204 10, 2204 21 10, 2204 29 10 oraz objęte pozycją 2205, które łącznie spełniają następujące warunki:
  - znajdują się w butelkach zaopatrzonych w korek w kształcie grzybka, umocowany za pomocą węzłów lub spinek, albo cechują się ciśnieniem wynoszącym co najmniej 3 bary, spowodowanym obecnością dwutlenku węgla w roztworze,
  - mają rzeczywistą objętościową moc alkoholu przekraczającą 1,2% objętości, lecz nieprzekraczającą 15% objętości, cały alkohol etylowy zawarty w gotowym wyrobie pochodzi wyłącznie z procesu fermentacji[251].

Podstawą opodatkowania wina jest liczba hektolitrów gotowego wyrobu, a stawka akcyzy na wino wynosi 158,00 zł od 1 hektolitra gotowego wyrobu[252].

Wyrobami winiarskimi w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 12 maja 2011 roku o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina[253] są natomiast:

- fermentowane napoje winiarskie, w tym:

[251] S. Parulski, op. cit., str. 1048.
[252] J. Matarewicz, op. cit., str. 549.
[253] Ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina, Dz. U. z 2017 r., poz. 624 – dalej cytowana jako u.w.r.w.w.

- miód pitny - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 9% do 18% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na miód pitny (brzeczki miodowej)[254],
- miód pitny markowy - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 9% do 18% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na miód pitny markowy[255],
- wino owocowe markowe - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 8,5% do 15% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na wino owocowe markowe[256],
- wino owocowe - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 8,5% do 16% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na wino owocowe[257],
- wino owocowe wzmocnione - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 16% do 22% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na wino owocowe, z dodatkiem alkoholu rektyfikowanego lub destylatu miodowego lub owocowego,
- wino owocowe aromatyzowane - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 8,5% do 18% objętościowych, poddany aromatyzowaniu substancjami innymi niż uzyskane z winogron, zawierający co najmniej 75% wina owocowego, z możliwością dodania alkoholu rektyfikowanego lub destylatu miodowego lub owocowego,

[254] Termin „nastaw na miód pitny (brzeczka miodowa)" oznacza: „mieszaninę sporządzoną przy użyciu drożdży, miodu i wody, z możliwością dodania moszczu owocowego, soku owocowego, zagęszczonego soku owocowego, ziół, przypraw korzennych, sacharozy, cukru płynnego, inwertowanego cukru płynnego, pożywek lub kwasów spożywczych" - art. 2 pkt 14 u.w.r.w.w.

[255] Termin „nastaw na miód pitny markowy" oznacza: „mieszaninę sporządzoną przy użyciu drożdży, miodu i wody, z możliwością dodania moszczu owocowego, soku owocowego, zagęszczonego soku owocowego, ziół, przypraw korzennych, pożywek lub kwasów spożywczych" - art. 2 pkt 15 u.w.r.w.w.

[256] Termin „nastaw na wino owocowe markowe oznacza: „mieszaninę sporządzoną przy użyciu całych lub rozdrobnionych świeżych owoców innych niż winogrona lub moszczów uzyskanych z owoców innych niż winogrona, z możliwością dodania drożdży, wody, sacharozy, pożywek lub kwasów spożywczych" - art. 2 pkt 18 u.w.r.w.w.

[257] Termin „nastaw na wino owocowe" oznacza: „mieszaninę sporządzoną przy użyciu owoców innych niż winogrona, całych lub rozdrobnionych, moszczu owocowego, soku owocowego lub zagęszczonego soku owocowego, uzyskanych z owoców innych niż winogrona, z możliwością dodania drożdży, wody, sacharozy, cukru płynnego, inwertowanego cukru płynnego, glukozy, syropu glukozowego, fruktozy, syropu glukozowo-fruktozowego, pożywek lub kwasów spożywczych"- art. 2 pkt 17 u.w.r.w.w.

- wino z soku winogronowego - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 8,5% do 18% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na wino z soku winogronowego[258], z możliwością dodania alkoholu rektyfikowanego lub destylatu winogronowego,
- aromatyzowane wino z soku winogronowego - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 6,5% do 18% objętościowych, poddany aromatyzowaniu, zawierający co najmniej 75% wina z soku winogronowego, z możliwością dodania alkoholu rektyfikowanego lub destylatu winogronowego,
- nalewka na winie owocowym - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 17% do 22% objętościowych, zawierający co najmniej 60% wina owocowego lub wina owocowego wzmocnionego oraz co najmniej 10% nalewu, z możliwością dodania alkoholu rektyfikowanego lub destylatu miodowego lub owocowego,
- aromatyzowana nalewka na winie owocowym - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 17% do 22% objętościowych, poddany aromatyzowaniu substancjami innymi niż uzyskane z winogron, zawierający co najmniej 60% wina owocowego lub wina owocowego wzmocnionego, a także co najmniej 10% nalewu, z możliwością dodania alkoholu rektyfikowanego lub destylatu miodowego lub owocowego,
- nalewka na winie z soku winogronowego - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 17% do 22% objętościowych, zawierający co najmniej 60% wina z soku winogronowego oraz co najmniej 10% nalewu, z możliwością dodania alkoholu rektyfikowanego lub destylatu winogronowego,
- aromatyzowana nalewka na winie z soku winogronowego - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 17% do 22% objętościowych, poddany aromatyzowaniu, zawierający co najmniej 60% wina z soku winogronowego oraz co najmniej 10% nalewu, z możliwością dodania alkoholu rektyfikowanego oraz destylatu winogronowego,

[258] Termin „nastaw na wino z soku winogronowego" oznacza: „mieszaninę sporządzoną przy użyciu moszczu winogronowego, zagęszczonego moszczu winogronowego, soku winogronowego lub zagęszczonego soku winogronowego, z możliwością dodania wody, sacharozy, cukru płynnego, inwertowanego cukru płynnego, glukozy, syropu glukozowego, fruktozy, syropu glukozowo-fruktozowego, drożdży, pożywek lub kwasów spożywczych"- art. 2 pkt 19 u.w.r.w.w.

- napój winny owocowy lub miodowy - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 4,5% do 15% objętościowych, otrzymany z wina owocowego lub miodu pitnego i zawierającym co najmniej 50% wina owocowego lub miodu pitnego albo otrzymanym w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na wino owocowe lub miód pitny o mniejszym udziale soków lub miodu,
- aromatyzowany napój winny owocowy lub miodowy – napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 4,5% do 15% objętościowych, otrzymany z wina owocowego lub miodu pitnego i zawierający co najmniej 50% wina owocowego lub miodu pitnego albo otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na wino owocowe lub miód pitny o mniejszym udziale soków lub miodu,
- wino owocowe niskoalkoholowe - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 0,5% do 8,5% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na wino owocowe albo z wina owocowego w wyniku częściowego usunięcia alkoholu wyłącznie metodami fizycznymi,
- aromatyzowane wino owocowe niskoalkoholowe - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 0,5% do 8,5% objętościowych, zawierający co najmniej 75% wina owocowego lub wina owocowego niskoalkoholowego,
- cydr - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 1,2% do 8,5% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na cydr[259],
- perry - napój o rzeczywistej zawartości alkoholu od 1,2% do 8,5% objętościowych, otrzymany w wyniku fermentacji alkoholowej nastawu na perry[260],

- wyroby określone w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 251/2014 z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów

[259] Termin „nastaw cydr" oznacza: „mieszaninę sporządzoną przy użyciu całych lub rozdrobnionych jabłek, moszczu jabłkowego, soku jabłkowego lub zagęszczonego soku jabłkowego, z możliwością dodania wody, sacharozy, cukru płynnego, inwertowanego cukru płynnego, glukozy, syropu glukozowego, syropu glukozowo-fruktozowego, fruktozy, drożdży, pożywek lub kwasów spożywczych"- art. 2 pkt 13 u.w.r.w.w.

[260] Termin „nastaw na perry" oznacza: „mieszaninę sporządzoną przy użyciu całych lub rozdrobnionych gruszek, moszczu gruszkowego, soku gruszkowego lub zagęszczonego soku gruszkowego, z możliwością dodania wody, sacharozy, cukru płynnego, inwertowanego cukru płynnego, glukozy, syropu glukozowego, syropu glukozowo-fruktozowego, fruktozy, drożdży, pożywek lub kwasów spożywczych"- art. 2 pkt 16 u.w.r.w.w.

sektora wina, uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1601/91[261] oraz w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólną organizacje rynków produktów rolnych oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007[262].

Do wyrobu wina używa się wyłącznie winogron zebranych z krzewów odmian winorośli spełniających wymagania określone w art. 81 ust. 2 rozporządzenia nr 1308/2013. Kontrole upraw winorośli, z których winogrona są przeznaczone do wyrobu wina przeprowadza Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa w trybie i na zasadach określonych w ustawie z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin[263].

W tym miejscu należy podkreślić, iż rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Wsi z dnia 22 maja 2013 r., w sprawie rodzajów fermentowanych napojów winiarskich oraz szczegółowych wymagań organoleptycznych, fizycznych i chemicznych, jakie powinny spełniać te napoje[264], na podstawie art. 4 u.w.r.w.w. określa następujące rodzaje fermentowanych napojów winiarskich:

- w zależności od zawartości dwutlenku węgla i jego pochodzenia:
  - spokojne (miody pitne markowe, wina owocowe markowe, nalewki na winie owocowym, aromatyzowane nalewki na winie owocowym, nalewki na winie z soku winogronowego oraz aromatyzowane nalewki na winie z soku winogronowego),
  - półmusujące: zawiera naturalny dwutlenek węgla znajdujący się pod ciśnieniem od 1 do 3 barów w temperaturze 20°C, pochodzący z fermentacji alkoholowej, który po otwarciu butelki uchodzi i powoduje perlenie się napoju,
  - musujące: zawiera naturalny dwutlenek węgla znajdujący się pod ciśnieniem większym niż 3 bary w temperaturze 20°C, pochodzący z fermentacji, alkoholowej, który po otwarciu butelki uchodzi i powoduje perlenie się napoju,

[261] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 251/2014 z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina, uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1601/91, Dz. Urz. UE L 84 z 20.03.2014 r. – dalej cytowane jako „rozporządzenie nr 251/2014".

[262] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólną organizacje rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007, Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., ze zm. – dalej cytowane jako „rozporządzenie nr 1308/2013".

[263] Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin, Dz. U. z 2013 r., poz. 455.

[264] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Wsi z dnia 22 maja 2013 r., w sprawie rodzajów fermentowanych napojów winiarskich oraz szczegółowych wymagań organoleptycznych, fizycznych i chemicznych, jakie powinny spełniać te napoje, Dz. U. z 2013 r., poz. 633.

- półmusujące gazowane: zawiera dodatek dwutlenku węgla znajdujący się pod ciśnieniem od 1 do 3 barów w temperaturze 20°C, który po otwarciu butelki uchodzi i powoduje perlenie się napoju,
- musujące gazowane: zawiera dodatek dwutlenku węgla znajdujący się pod ciśnieniem większym niż 3 bary w temperaturze 20°C, który po otwarciu butelki uchodzi i powoduje perlenie się napoju,

- w zależności od poziomu słodkości obliczanego na podstawie zawartości cukrów redukujących po inwersji: wytrawne, półwytrawne, półsłodkie, słodkie, bardzo słodkie.

W przypadku miodów pitnych, jak również miodów pitnych markowych określa się następujące rodzaje tych napojów w zależności od:

- dodanego soku owocowego: owocowe, winogronowe,
- dodanych ziół i przypraw korzennych: ziołowe, korzenne, ziołowo-korzenne,
- sposobu przygotowania brzeczki miodowej do fermentacji: sycone, niesycone.

Zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Wsi z dnia 22 maja 2013 r., w sprawie rodzajów fermentowanych napojów winiarskich oraz szczegółowych wymagań organoleptycznych, fizycznych i chemicznych, jakie powinny spełniać te napoje, fermentowany napój winiarski wyróżnia się całkowitą klarownością, brakiem opalizacji, zawiesin i osadów. Jednakże dopuszcza się możliwość występowania mało widocznego osadu w postaci "dymku" nad dnem butelki, który po zawirowaniu zawartością tej butelki nie powoduje trwałej zmiany klarowności.

Ustawa o podatku akcyzowym w art. 95 ust. 2 wprowadza definicję produkcji wina. Według tego przepisu produkcją wina jest wytwarzanie lub przetwarzanie wina, a także jego rozlew. Co do zasady produkcja wina powinna odbywać się w składzie podatkowym. Wyjątkiem od reguły jest przepis art. 47 ust. 1 u.p.a. zgodnie, z którym produkcja wina nie musi odbywać się na terenie składu podatkowego, jeżeli:

- produkcja następuje wyłącznie z surowców, od których akcyza została zapłacona w wysokości równej lub wyższej od kwoty akcyzy przypadającej do zapłaty od wyprodukowanych wyrobów akcyzowych,
- wino gronowe wytwarzane jest przez małe winiarnie, które wytwarzają w ciągu roku kalendarzowego mniej niż 1000 hektolitrów wina uzyskanego z winogron pochodzących z upraw własnych, o których mowa w art. 17 ust. 3 u.w.r.w.w.,

- producent dokona przedpłaty akcyzy na poczet wina[265].

W art. 6 u.w.r.w.w. określone są zasady wyrobu fermentowanych napojów winiarskich. W przypadku fermentowanych napojów winiarskich:

- wina owocowego, wina owocowego wzmocnionego, wina owocowego niskoalkoholowego, cydru i perry do słodzenia dopuszczone jest stosowanie sacharozy, glukozy, fruktozy, zagęszczonego soku owocowego, cukru palonego lub miodu do słodzenia,
- wina z soku winogronowego - dozwolone jest użycie do słodzenia sacharozy, glukozy, fruktozy, cukru palonego, moszczu winogronowego, zagęszczonego moszczu winogronowego, rektyfikowanego zagęszczonego moszczu winogronowego, soku winogronowego lub zagęszczonego soku winogronowego,
- wina owocowego aromatyzowanego, nalewki na winie owocowym, aromatyzowanej nalewki na winie owocowym, napoju winnego owocowego lub miodowego, aromatyzowanego napoju winnego owocowego lub miodowego i aromatyzowanego wina owocowego niskoalkoholowego możliwe jest wykorzystanie do słodzenia sacharozy, glukozy, fruktozy, syropu glukozowego, syropu glukozowo-fruktozowego, cukru płynnego, inwertowanego cukru płynnego, cukru palonego, miodu, moszczu owocowego, soku owocowego lub zagęszczonego soku owocowego,
- aromatyzowanego wina z soku winogronowego, nalewki na winie z soku winogronowego i aromatyzowanej nalewki na winie z soku winogronowego dopuszczane jest użycie do słodzenia sacharozy, glukozy, fruktozy, cukru płynnego, inwertowanego cukru płynnego, syropu glukozowego, syropu glukozowo-fruktozowego, cukru palonego, miodu, moszczu winogronowego, zagęszczonego moszczu winogronowego, rektyfikowanego zagęszczonego moszczu winogronowego, soku winogronowego lub zagęszczonego soku winogronowego,
- wina owocowego markowego - możliwe jest stosowanie do słodzenia sacharozy lub moszczu owocowego,
- miodu pitnego - dopuszczalne jest wykorzystanie do słodzenia miodu lub sacharozy,
- miodu pitnego markowego - możliwe jest użycie do słodzenia miodu.

Należy również dodać, iż do słodzenia wina owocowego aromatyzowanego, aromatyzowanego wina owocowego niskoalkoholowego, aromatyzowanego napoju winnego owocowego lub miodowego dopuszczalne jest stosowanie moszczu winogronowego,

[265] S. Parulski, op. cit., str. 1050.

zagęszczonego moszczu winogronowego, soku winogronowego lub zagęszczonego soku winogronowego, pod warunkiem, że nie spowoduje to zdominowania w wyrobie gotowym smaku, koloru lub zapachu właściwego dla owoców lub soków owocowych użytych do nastawu. Dopuszczalne jest także użycie do słodzenia fermentowanych napojów winiarskich innych substancji słodzących określonych w przepisach o bezpieczeństwie żywności i żywienia.

Przy wyrobie fermentowanych napojów winiarskich, zgodnie z art. 7 u.w.r.w.w., dopuszczalne jest dodanie wody niezbędnej do korekty składu tych napojów, jeżeli nie zmieni to ich charakteru oraz użycie wody niezbędnej do przygotowania drożdży suszonych, dozwolonych substancji aromatycznych lub dozwolonych substancji dodatkowych dodawanych po zakończeniu fermentacji alkoholowej. Taka woda powinna spełniać wymagania dla wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, określone w przepisach o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków. Co więcej, nie może być dodana po zakończeniu fermentacji alkoholowej do korekty składu fermentowanych napojów winiarskich, takich jak: miód pitny, miód pitny markowy, wino owocowe markowe, wino owocowe, wino owocowe wzmocnione, wino z soku winogronowego, wino owocowe niskoalkoholowe, perry i cydr.

Ustawodawca w art. 17 u.w.r.w.w. określa, iż działalność gospodarcza w ramach wyrobu lub rozlewu wyrobów winiarskich jest działalnością regulowaną w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej i wymaga uzyskania wpisu do rejestru przedsiębiorców wykonujących działalność w przedmiocie wyrobu lub rozlewu wyrobów winiarskich. Ponadto, działalność gospodarcza w zakresie wyrobu wyrobów winiarskich może także obejmować rozlew wytworzonych wyrobów winiarskich. Należy podkreślić, że wymagania w zakresie uzyskania wpisu do rejestru nie stosuje się do producentów, którzy jedynie wyrabiają i rozlewają wino uzyskane z winogron pochodzących z upraw własnych.

Według art. 18 u.w.r.w.w. przedsiębiorca wykonujący działalność gospodarczą w przedmiocie wyrobu lub rozlewu wyrobów winiarskich:

- opracowuje w formie pisemnej i wdraża system kontroli wewnętrznej wyrobu lub rozlewu wyrobów winiarskich, zawierający przede wszystkim określenie częstotliwości i sposobu pobierania próbek do badań jakości tych wyrobów, metod przeprowadzania badań jakości oraz sposobu postępowania z wyrobami winiarskimi niespełniającymi wymagań w zakresie jakości,

- posiada plan obiektów budowlanych przeznaczonych do wykonywania tej działalności, obejmujący w głównej mierze pomieszczenia produkcyjne, magazynowe, socjalne i sanitarne, z wyróżnieniem:
  - linii technologicznych,
  - dróg przemieszczania surowców i gotowych wyrobów,
  - stanowisk pracy,
  - wyznacza osobę odpowiedzialną za kontrolę jakości wyrobów winiarskich,
- dysponuje obiektami budowlanymi wyposażonymi w:
  - zbiorniki do magazynowania i przechowywania wyrobów winiarskich, których całkowita pojemność technologiczna wynosi co najmniej 50% miesięcznej wielkości wyrobów winiarskich, o których mowa w art. 3 pkt 2 u.w.r.w.w. lub 75% miesięcznej wielkości wyrobu fermentowanych napojów winiarskich, a w przypadku rozlewu wyrobów winiarskich, co najmniej 25% miesięcznej wielkości rozlewu,
  - urządzenia filtracyjne zapewniające uzyskanie wymaganej klarowności wyrobu winiarskiego,
  - urządzenia do przygotowania opakowań jednostkowych, w szczególności urządzenia do ich mycia i odkażania,
  - urządzenia do napełniania wyrobem winiarskim opakowań jednostkowych,
  - urządzenia laboratoryjne umożliwiające przeprowadzenie badań jakości, co potwierdza pozytywna opinia techniczno-technologiczna wydana przez właściwego ze względu na planowane miejsce wykonywania tej działalności wojewódzkiego inspektora jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych.
- zapewnia spełnianie przez obiekty budowlane i urządzenia wymagań określonych w przepisach o ochronie przeciwpożarowej, sanitarnych i o ochronie środowiska, co potwierdza zaświadczenie wydane przez komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej, państwowego powiatowego inspektora sanitarnego oraz wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska właściwych ze względu na planowane miejsce wykonywania tej działalności.

Na podstawie art. 19 u.w.r.w.w. przedsiębiorca, który wyrabia w danym roku kalendarzowym z przeznaczeniem do wprowadzenia do obrotu:

- wino owocowe markowe albo cydr lub perry, uzyskane z własnych upraw drzew lub krzewów owocowych, może wyrobić nie więcej niż 5000 litrów, w przypadku wina owocowego markowego albo 10 000 litrów, w przypadku cydru lub perry,
- miód pitny markowy, może wyrobić nie więcej niż z 500 litrów miodu uzyskanego z własnej pasieki.

W ramach limitu wyrobu wina owocowego markowego wynoszącego 5000 litrów, dopuszcza się wyrób cydru lub perry, jednakże wielkość limitu oblicza się, stosując proporcję litr niewykorzystanego limitu dla wina owocowego markowego do 2 litrów cydru lub perry. Oprócz tego, w zakresie limitu wytwarzania cydru i perry wynoszącego 10000 litrów, dopuszcza się wyrób wina owocowego markowego, niemniej jednak wielkość limitu oblicza się, stosując proporcję litr niewykorzystanego limitu dla cydru lub perry do 0,5 litra wina owocowego markowego.

Przedsiębiorca, o którym mowa w art. 19 ust. 1 u.w.r.w.w. musi spełniać wymagania dotyczące opracowania w formie pisemnej i wdrażania system kontroli wewnętrznej wyrobu lub rozlewu wyrobów winiarskich, zabezpieczyć i usuwać odpady powstające w trakcie wyrobu wyrobów winiarskich oraz wyznaczać osobę odpowiedzialną za kontrolę jakości wyrobów winiarskich. W dalszej kolejności przedsiębiorca, który wyrabia w danym roku kalendarzowym z przeznaczeniem do wprowadzenia do obrotu wino owocowe markowe albo cydr lub perry, uzyskane z własnych upraw drzew lub krzewów owocowych, może je wytwarzać, jeśli posiada tytuł prawny do obiektów budowlanych, w których jest prowadzony wyrób tych wyrobów oraz co najmniej 1 hektar gruntu rolnego obsadzonego drzewami lub krzewami owocowymi, jak również spełnia warunki określone w tej ustawie.

Przedsiębiorca, może wytwarzać miód pitny markowy w danym roku kalendarzowym z przeznaczeniem do wprowadzenia do obrotu, jeżeli posiada tytuł prawny do obiektów budowlanych, w których jest prowadzony wyrób tego miodu, prowadzi pasiekę spełniającą wymagania określone dla produkcji miodu w ramach działów specjalnych produkcji rolnej, o których mowa w art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz spełnia warunki, określone w u.w.r.w.w.

Wedle art. 28 u.w.r.w.w. wyrób wina z winogron pozyskanych z upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przeznaczonego do wprowadzenia do obrotu, wymaga uzyskania wpisu do ewidencji producentów i przedsiębiorców wyrabiających wino z winogron pozyskanych z upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Ewidencję tą prowadzi Prezes Agencji, a wpisu do ewidencji dokonuje się na wniosek producenta albo przedsiębiorcy niebędącego producentem, na każdy rok

gospodarczy, w którym będzie wyrabiane wino. Taki wniosek o wpis do ewidencji składa się do Prezesa Agencji w postaci papierowej albo elektronicznej, na formularzu opracowanym przez Agencję i udostępnionym na stronie internetowej Agencji, w terminie do dnia 15 lipca roku poprzedzającego rok gospodarczy do którego nawiązuje składany wniosek. Warto nadmienić, iż ewidencja jest prowadzona w systemie teleinformatycznym lub w formie papierowej, a decyzję o wpisie lub skreśleniu z ewidencji wydaje Prezes Agencji.

Należy podkreślić, że zgodnie z art. 52 u.w.r.w.w. minister właściwy do spraw rynków rolnych jest organem właściwym do przyjmowania i merytorycznej oceny wniosku o objęcie ochroną nazwy wyrobu winiarskiego takiego jak: wino, wino likierowe, wino musujące, gatunkowe wino musujące, gatunkowe aromatyzowane wino musujące, wino półmusujące, gazowane wino półmusujące, częściowo sfermentowany moszcz winogronowy, wino z suszonych winogron, wino z przejrzałych winogron, jako nazwy pochodzenia lub jako oznaczenia geograficznego, albo wina aromatyzowanego, aromatyzowanego napoju na bazie wina, aromatyzowanego koktajlu na bazie wina.

Zgodnie z art. 95 rozporządzenia nr 1308/2013, każda zainteresowana grupa producentów lub jeden producent może złożyć wniosek o objęcie ochroną nazwy pochodzenia lub oznaczenia geograficznego. Także inne zainteresowane strony mogą przyłączyć się do wniosku. Producenci mogą składać wnioski o objęcie ochroną wyłącznie win, które produkują. W sytuacji nazwy określającej transgraniczny obszar geograficzny lub tradycyjnej nazwy związanej z transgranicznym obszarem geograficznym można złożyć wspólny wniosek.

Natomiast, art. 12 rozporządzenia nr 251/2014 mówi o tym, że wniosek o objęcie ochroną oznaczenia geograficznego może złożyć każda zainteresowana grupa producentów lub w wyjątkowych sytuacjach jeden producent. Do takiego wniosku mogą przyłączyć się inne zainteresowane strony, a producenci mogą składać wnioski o objęcie ochroną wyłącznie w odniesieniu do aromatyzowanych produktów sektora wina, które produkują. W sytuacji nazwy określającej transgraniczny obszar geograficzny można złożyć wspólny wniosek o objęcie ochroną.

Minister właściwy do spraw rynków rolnych zatwierdza zmiany w specyfikacji produktu o chronionej nazwie pochodzenia lub chronionym oznaczeniu geograficznym, aby uwzględnić rozwój wiedzy naukowo-technicznej lub korektę granic obszaru geograficznego. Wnioski zawierają opis i uzasadnienie zmian, o które się występuje. Ponadto, unieważnia ochronę, która powstała z własnej inicjatywy lub na należycie uzasadniony wniosek państwa członkowskiego, państwa trzeciego lub osoby fizycznej lub prawnej mającą w tym

uzasadniony interes. Komisja Europejska może przyjmować akty wykonawcze unieważniające ochronę nazwy pochodzenia lub oznaczenia geograficznego, jeżeli zgodność z odpowiednią specyfikacją produktu już nie jest zachowana.

Stosownie do art. 69 u.w.r.w.w. należy wspomnieć, iż od dnia wydania decyzji, nazwy wyrobów winiarskich podlegają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tymczasowej ochronie. Minister właściwy do spraw rynków rolnych prowadzi listę wyrobów winiarskich podlegających tymczasowej ochronie krajowej, która jest jawna i umieszczana na stronie internetowej urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw rynków rolnych.

§5 Akty prawne normujące produkcję piwa

Ustawa o podatku akcyzowym w art. 94 definiuje piwo jako wszelkie wyroby objęte pozycją CN 2203 00 (piwo otrzymane ze słodu) oraz wszelkie wyroby zawierające mieszaninę piwa z napojami bezalkoholowymi, objęte pozycją CN 2206 00 (pozostałe napoje fermentowane np. cydr, perry i miód pitny, mieszanki napojów fermentowanych oraz mieszanki napojów fermentowanych i napojów bezalkoholowych, gdzie indziej niewymienione ani nie włączone), jeżeli rzeczywista objętościowa moc alkoholu w tych wyrobach przekracza 0,5% objętości[266]. Podstawą opodatkowania piwa jest liczba hektolitrów gotowego wyrobu na 1 stopień Plato. Obecnie, stawka akcyzy na piwo wynosi 7,79 zł od 1 hektolitra za każdy stopień Plato gotowego wyrobu.

W tym miejscu należy podkreślić, że szczegółowe metody ustalania parametrów służących do określenia podstawy opodatkowania piwa, jak też wyznaczanie liczby stopni Plato w piwie gotowym określa rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 lutego 2009 roku w sprawie metod ustalania parametrów służących do określenia podstawy opodatkowania piwa[267]. Stosownie do tego rozporządzenia, przy ustalaniu podstawy opodatkowania piwa za 1 stopień Plato uważa się ułamek masowy o wartości 1 procent m/m ekstraktu brzeczki podstawowej, obliczony na podstawie zawartości alkoholu oraz zawartości ekstraktu rzeczywistego w gotowym wyrobie. Zawartość ekstraktu brzeczki podstawowej oblicza się z dokładnością do 0,1 procenta, a metody badań stosowane przy oznaczaniu zawartości alkoholu i ekstraktu rzeczywistego w celu ustalenia ekstraktu brzeczki podstawowej, określa Polska Norma PN-A-79093-2:2000, ustanowiona przez Polski Komitet Normalizacyjny[268].

---

[266] W. Pietrasiewicz, op. cit., str. 736.
[267] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 lutego 2009 roku w sprawie metod ustalania parametrów służących do określenia podstawy opodatkowania piwa, Dz. U. z 2009 r., nr 32, poz. 224.
[268] J. Matarewicz, op. cit., str. 547.

Aktualnie w przemyśle browarniczym stosuje się zautomatyzowane metody oznaczeń parametrów piwa i obliczanie ekstraktu brzeczki nastawnej.

Produkcją piwa jest wytwarzanie, przetwarzanie oraz rozlew. Podmiot, który dokonuje jedynie rozlewu piwa uznawany jest również za producenta, w związku z czym, jeżeli piwo jest nieopodatkowane podatkiem akcyzowanym zobowiązany jest do dokonywania tych czynności w składzie podatkowym. Jednakże, rozlew piwa, które zostało opodatkowane akcyzą, pomimo, że w dalszym ciągu będzie to stanowiło produkcję piwa będzie mogło być dokonywane poza składem podatkowym, gdyż kwota akcyzy została już uiszczona w należytej wysokości i czynność rozlewu piwa nie wpłynie na większe opodatkowanie tego piwa[269]. Podmioty prowadzące działalność w zakresie produkcji piwa są obowiązane do prowadzenia dokumentacji zawierającej informacje o czynnościach produkcyjnych dotyczących tych wyrobów. Tak więc, piwo może być wyrabiane wyłącznie w składzie podatkowym, z wyjątkiem piwa wytwarzanego domowym sposobem przez osoby fizyczne na własny użytek i nieprzeznaczonego do sprzedaży (art. 138 u.p.a.).

W § 13 r.s.z.p.a zawarte jest częściowe zwolnienie od akcyzy piwa produkowanego przez małe, niezależne podmioty. Zgodnie z § 13 r.s.z.p.a. zwalnia się od akcyzy podatników produkujących piwo, którzy w roku kalendarzowym poprzedzającym rok podatkowy sprzedali:

- do 20 000 hl piwa - w wysokości 30,00 zł/hl,
- do 70 000 hl piwa - w wysokości 15,00 zł/hl,
- do 150 000 hl piwa - w wysokości 12,00 zł/hl,
- do 200 000 hl piwa - w wysokości 9,00 zł/hl[270].

Jednakże, powyższe zwolnienie nie może wynieść więcej, jednak niż 50% kwoty akcyzy obliczonej z zastosowaniem stawki podatku akcyzowego wynoszącej 7,79 zł od 1 hektolitra za każdy stopień Plato gotowego wyrobu. Zwolnienie, jest realizowane przez obniżenie należnej kwoty akcyzy o kwotę przysługującego zwolnienia i stosowane do podatników:

- prawnie i ekonomicznie niezależnych od innych przedsiębiorców wytwarzających piwo,
- posiadających miejsce prowadzenia działalności gospodarczej w odrębnym miejscu niż inni przedsiębiorcy zajmujący się produkcją piwa,

[269] S. Parulski, op. cit., str. 1042-1043.
[270] Ibidem, str. 574-575.

- niewytwarzających piwa na podstawie licencji uzyskanych od innych przedsiębiorców[271].

Także, podatnicy rozpoczynający działalność mogą skorzystać ze zwolnienia od akcyzy pod warunkiem, że spełniają wyżej wymienione warunki oraz w dniu złożenia pierwszej deklaracji podatkowej złożą właściwemu naczelnikowi urzędu celnego oświadczenie o zadeklarowanej w tym roku podatkowym sprzedaży piwa w podziale na kolejne miesiące, która w skali roku podatkowego nie przekroczy jednego z limitów ilościowych uprawniających do korzystania ze zwolnienia. W sytuacji, gdy w roku podatkowym będącym równocześnie rokiem rozpoczęcia działalności podatnik przekroczy zadeklarowane w oświadczeniu limity ilościowe sprzedaży piwa, do całości sprzedaży piwa w danym roku stosuje się stawkę akcyzy dla piwa określoną w ustawie.

Powyższe zwolnienie przysługuje także podmiotom dokonującym nabycia wewnątrzwspólnotowego piwa lub importu piwa, w sytuacji, gdy przedstawią zaświadczenie władz skarbowych właściwych dla zagranicznego producenta piwa o pochodzeniu piwa od producenta spełniającego warunki określone powyżej. W takim przypadku zwolnienie realizowane jest przez zwrot zapłaconej kwoty akcyzy w wysokości stanowiącej iloczyn ilości nabytego lub importowanego piwa oraz:

- kwoty 30,00 zł/hl - w przypadku, gdy nabywane lub importowane piwo zostało wyprodukowane przez producenta zagranicznego, którego roczna sprzedaż piwa nie przekraczała w roku poprzednim 20 000 hl,
- kwoty 15,00 zł/hl - w przypadku, gdy nabywane lub importowane piwo zostało wyprodukowane przez producenta zagranicznego, którego roczna sprzedaż piwa nie przekraczała w roku poprzednim 70 000 hl,
- kwoty 12,00 zł/hl - w przypadku, gdy nabywane lub importowane piwo zostało wyprodukowane przez producenta zagranicznego, którego roczna sprzedaż piwa nie przekraczała w roku poprzednim 150 000 hl,
- kwoty 9,00 zł/hl - w przypadku, gdy nabywane lub importowane piwo zostało wyprodukowane przez producenta zagranicznego, którego roczna sprzedaż piwa nie przekraczała w roku poprzednim 200 000 hl.

Analogicznie jak w przypadku producentów krajowych zwolnienie nie może być jednak wyższe niż 50% kwoty akcyzy obliczonej z zastosowaniem podstawowej stawki podatku akcyzowego dla piwa.

[271] Ibidem, str. 574-575.

Ponadto, zgodnie z § 16 r.s.z.p.a. z chwilą sprzedaży zwalniane jest od akcyzy piwo w opakowaniach nie większych niż 0,5 l dostarczane na pokłady samolotów, statków oraz promów morskich, o ile są rozdawane lub sprzedawane do bezpośredniej konsumpcji przez podróżnych lub załogę podczas trwania podróży w rejsach międzynarodowych. Zwolnienie o którym mowa powyżej odnosi się również do piwa w opakowaniach o pojemności większej niż 0,5 l, jeżeli wyroby, przed rozdaniem lub sprzedażą do bezpośredniej konsumpcji przez podróżnych lub załogę podczas trwania podróży w rejsach międzynarodowych, są rozlewane do naczyń stosowanych zwyczajowo w gastronomii do spożywania takich wyrobów.

Zwolnienia od podatku akcyzowego wymienione wyżej mają zastosowanie pod warunkiem, że sprzedaż lub rozdanie piwa podróżnym lub załodze nastąpi podczas trwania podróży i zostanie otwarte przed rozdaniem lub sprzedażą, a w opakowaniach o pojemności większej niż 0,5 l zostanie rozlane i podane w stosowanych zwyczajowo w gastronomii naczyniach. W sytuacji podróży statkiem lub promem morskim podróż ta musi odbywać się z bezpośrednim wpłynięciem do zagranicznego portu, który oddalony jest od polskich wód terytorialnych co najmniej o 40 mil morskich.

§6 Przepisy prawne normujące produkcję napojów fermentowanych i wyrobów pośrednich

Napojami fermentowanymi zgodnie z art. 96 u.p.a. są musujące napoje fermentowane i niemusujące napoje fermentowane. Musujące napoje fermentowane to:

- wszelkie wyroby objęte pozycją CN 2206 00 - pozostałe napoje fermentowane, na przykład cydr, perry i miód pitny, mieszanki napojów fermentowanych oraz mieszanki napojów fermentowanych i napojów bezalkoholowych,
- wyroby oznaczone kodami CN 2204 10, 2204 21 10, 2204 29 10 i objęte pozycją 2205, z wyjątkiem wina.

Wyroby te znajdują się w butelkach zaopatrzonych w korek w kształcie grzybka, umocowany za pomocą węzłów lub spinek, albo cechują się ciśnieniem wynoszącym co najmniej 3 bary, spowodowanym obecnością dwutlenku węgla w roztworze. Ponadto, musujące napoje fermentowane mają rzeczywistą objętościową moc alkoholu przekraczającą 1,2% objętości, lecz nieprzekraczającą 13% objętości albo mają rzeczywistą objętościową moc alkoholu przekraczającą 13% objętości, lecz nieprzekraczającą 15% objętości. Cały alkohol etylowy zawarty w musujących napojach fermentowanych pochodzi wyłącznie z procesu fermentacji.

Natomiast, niemusujące napoje fermentowane to niebędące musującymi napojami fermentowanymi wszelkie wyroby objęte pozycjami CN 2204 i 2205, z wyjątkiem wina, oraz wyroby objęte pozycją CN 2206 00, z wyjątkiem piwa:

- o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczającej 1,2% objętości, lecz nieprzekraczającej 10% objętości, albo
- o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczającej 10% objętości, lecz nieprzekraczającej 15% objętości[272].

Ponadto, cały alkohol etylowy zawarty w niemusującym napoju fermentowanym musi pochodzić wyłącznie z procesu fermentacji[273]. Ustawa w art. 96 ust. 1 u.p.a. wprowadza definicję produkcji napojów fermentowanych, którą zgodnie z tym przepisem jest wytwarzanie lub przetwarzanie napojów fermentowanych, a także ich rozlew. Produkcja napojów fermentowanych powinna się co do zasady odbywać wyłącznie w składzie podatkowym.

Wyjątkiem od tej reguły jest przepis art. 47 ust. 1 u.p.a. zgodnie z którym produkcja napojów fermentowanych nie musi się odbywać na terenie składu podatkowego, jeżeli:

- produkcja następuje wyłącznie z surowców, od których akcyza została zapłacona w wysokości równej lub wyższej od kwoty akcyzy przypadającej do zapłaty od wyprodukowanych wyrobów akcyzowych,
- producent dokona przedpłaty akcyzy na poczet napojów fermentowanych, które zostaną wyprodukowane w miesiącu następującym po miesiącu, w którym przedpłata została uiszczona.

Podstawą opodatkowania napojów fermentowanych jest liczba hektolitrów gotowego wyrobu. Stawki akcyzy na napoje fermentowane (cydr i perry o kodach CN 2206 00 31, 2206 00 51 oraz 2206 00 81, o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu nieprzekraczającej 5,0% objętości) wynosi 97,00 zł od 1 hektolitra gotowego wyrobu. Na pozostałe napoje fermentowane stawka akcyzy wynosi 158,00 zł od 1 hektolitra gotowego wyrobu[274].

Zgodnie z art. 97 u.p.a. wyrobami pośrednimi są wszelkie wyroby o rzeczywistej objętościowej mocy alkoholu przekraczającej 1,2% objętości, lecz nieprzekraczającej 22% objętości, objęte pozycjami CN 2204, 2205 i 2206 00, z wyjątkiem wyrobów zaliczanych do piwa, wina i napojów fermentowanych[275]. W tym miejscu należy podkreślić, że do wyrobów

[272] S. Parulski, op. cit., str. 1055.
[273] J. Matarewicz, op. cit., str. 550-551.
[274] S. Parulski, op. cit., str. 1056.
[275] J. Matarewicz, op. cit., str. 551.

pośrednich będą zaliczane te napoje alkoholowe, których zawartość alkoholu nie przekracza 22% objętości.

W przypadku, gdy wartość 22% w wyrobie jest przekroczona, takie wyroby zaliczane są do alkoholu etylowego. Alkohol w wyrobach pośrednich nie musi pochodzić w całości z procesu fermentacji. W art. 97 ust. 2 u.p.a. ustawodawca wprowadza definicję produkcji wyrobów pośrednich, według której jest nią wytwarzanie lub przetwarzanie wyrobów pośrednich, a także ich rozlew. Produkcja wyrobów pośrednich może polegać na produkcji lub przetwarzaniu wyrobów pośrednich poprzez dodawanie do innych gotowych napojów dodatkowych składników zmieniających walory smakowe lub zapachowe[276]. Co do zasady produkcja wyrobów pośrednich powinna się odbywać w składzie podatkowym. Wyjątki od tej reguły są analogiczne do przedstawionych wyżej napojów fermentowanych. Podstawą opodatkowania wyrobów pośrednich jest liczba hektolitrów gotowego wyrobu, a stawka akcyzy na wyroby pośrednie wynosi 318,00 zł od 1 hektolitra gotowego wyrobu[277].

§7 Zakres kryminalizacji oraz konsekwencje prawne nielegalnej produkcji alkoholu

Polskie ustawodawstwo karne przyjęło zróżnicowane rozwiązania w zakresie sankcji karnej za nielegalną produkcję alkoholu. Na początku, należy wspomnieć o ustawie z dnia 10 września 1999 r. kodeks karny skarbowy[278] zawierającej przepisy odnoszące do wyrobów akcyzowych, w tym napojów alkoholowych.

Zgodnie z art. 54 k.k.s. osoba, która uchylając się od opodatkowania, nie ujawnia właściwemu organowi przedmiotu opodatkowania, przez co naraża podatek na uszczuplenie, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności, albo obu tym karom łącznie. W sytuacji, gdy kwota podatku narażonego na uszczuplenie jest małej wartości, sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

W art. 63 k.k.s. ustawodawca określa, że osoba, która wbrew przepisom ustawy wydaje napoje alkoholowe, w stosunku do których zakończono procedurę zawieszenia poboru akcyzy, bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie. Tej samej karze podlega osoba, która wbrew przepisom ustawy sprowadza na terytorium kraju napoje alkoholowe bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy oraz produkuje poza składem podatkowym:

[276] S. Parulski, op. cit., str. 1060.
[277] J. Matarewicz, op. cit., str. 551.
[278] Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks Karny Skarbowy, Dz. U. z 2017 r., poz. 88, ze zm. – dalej cytowana jako k.k.s.

- napoje alkoholowe, z wykorzystaniem wyłącznie napojów alkoholowych, od których akcyza została zapłacona w wysokości równej lub wyższej od kwoty akcyzy przypadającej do zapłaty od wyprodukowanych napojów alkoholowych, albo z wykorzystaniem wyłącznie napojów alkoholowych zwolnionych od akcyzy ze względu na przeznaczenie pod warunkiem, że wyprodukowany wyrób jest również napojem alkoholowym zwolnionym od akcyzy ze względu na przeznaczenie,
- mniej niż 1000 hektolitrów w ciągu roku kalendarzowego, win uzyskanych z winogron pochodzących z upraw własnych, o których mowa w art. 17 ust. 3 u.w.r.w.w.
- mniej niż 10 hektolitrów w ciągu roku kalendarzowego, alkoholu etylowego, dokonywanej przez gorzelnie prawnie i ekonomicznie niezależne od wszelkich innych gorzelni oraz niedziałające na podstawie licencji uzyskanej od innego podmiotu,
- wyroby akcyzowe, od których została zapłacona przedpłata akcyzy,
  - wydając z magazynu wyrobów gotowych lub sprzedając wyroby akcyzowe bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy.

Osoba, która wyprowadza ze składu podatkowego na podstawie zezwolenia na wyprowadzanie jako podatnik wyrobów akcyzowych z cudzego składu podatkowego poza procedurą zawieszenia poboru akcyzy, wyroby akcyzowe bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy podlega tej samej karze. Sprawca podlega również jednakowej karze, gdy dopuszcza się określonego wyżej czynu zabronionego w stosunku do napojów alkoholowych, które oznacza nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy, w szczególności znakami uszkodzonymi, zniszczonymi, podrobionymi, przerobionymi lub nieważnymi. Jeżeli należny podatek akcyzowy jest małej wartości, sprawca czynów zabronionych określonych wyżej podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych, a gdy należny podatek akcyzowy nie przekracza ustawowego progu, sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

W przypadku, gdy osoba**,** bez pisemnego powiadomienia w terminie właściwego organu wyprowadza ze składu podatkowego napoje alkoholowe nieoznaczone znakami akcyzy z przeznaczeniem do dokonania ich dostawy wewnątrzwspólnotowej lub eksportu, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. Tej samej karze podlega:

- osoba, która produkując poza składem podatkowym wina gronowe uzyskane z winogron pochodzących z upraw własnych, bez pisemnego powiadomienia w terminie właściwego organu wydaje te wyroby akcyzowe nieoznaczone znakami akcyzy z przeznaczeniem do dokonania ich dostawy wewnątrzwspólnotowej lub eksportu,

- osoba, która produkując poza składem podatkowym alkohol etylowy, mniej niż 10 hektolitrów w ciągu roku kalendarzowego, w gorzelni prawnie i ekonomicznie niezależnej od wszelkich innych gorzelni oraz niedziałającej na podstawie licencji uzyskanej od innego podmiotu, bez pisemnego powiadomienia w terminie właściwego organu wydaje te wyroby akcyzowe nieoznaczone znakami akcyzy z przeznaczeniem do dokonania ich dostawy wewnątrzwspólnotowej lub eksportu,
- osoba, która produkując poza składem podatkowym napojów alkoholowych z wykorzystaniem wyłącznie napojów alkoholowych, od których akcyza została zapłacona w wysokości równej lub wyższej od kwoty akcyzy przypadającej do zapłaty od wyprodukowanych napojów alkoholowych, bez pisemnego powiadomienia w terminie właściwego organu wydaje te wyroby akcyzowe nieoznaczone znakami akcyzy z przeznaczeniem do dokonania dostawy wewnątrzwspólnotowej lub na eksport,
- osoba, która produkuje poza składem podatkowym napoje alkoholowe, od których została zapłacona przedpłata akcyzy, bez pisemnego powiadomienia w terminie właściwego organu wydaje te wyroby akcyzowe nieoznaczone znakami akcyzy z przeznaczeniem do dokonania dostawy wewnątrzwspólnotowej lub na eksport,
- osoba, która bez pisemnego powiadomienia w terminie właściwego organu umieszcza w składzie wolnocłowym i wolnym obszarze celnym napoje alkoholowe nieoznaczone znakami akcyzy, przeznaczone do sprzedaży w jednostkach handlowych tam usytuowanych.

W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynów zabronionych określonych wyżej podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Ustawodawca w art. 65 k.k.s. penalizuje zachowanie osoby polegające na nabywaniu, przechowywaniu, przewożeniu, przesyłaniu lub przenoszeniu napojów alkoholowych stanowiących przedmiot bezprawnego przywozu towaru akcyzowego, bezprawnego wywozu towaru akcyzowego, zmiany oznaczenia wyrobu akcyzowego lub pomaga w ich zbyciu albo te wyroby akcyzowe przyjmuje lub pomaga w ich ukryciu, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 3, albo obu tym karom łącznie.

W sytuacji, gdy osoba nabywa, przechowuje, przewozi, przesyła lub przenosi napoje alkoholowe, o których na podstawie towarzyszących okoliczności powinien i może przypuszczać, że stanowią one przedmiot bezprawnego przywozu towaru akcyzowego, bezprawnego wywozu towaru akcyzowego, zmiany oznaczenia wyrobu akcyzowego, lub

pomaga w ich zbyciu albo te wyroby akcyzowe przyjmuje lub pomaga w ich ukryciu, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. W razie, gdy kwota podatku narażonego na uszczuplenie jest małej wartości, sprawca podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. W sytuacji, gdy kwota podatku narażonego na uszczuplenie nie przekracza ustawowego progu, sprawca czynu zabronionego podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Wedle art. 66 k.k.s. osoba, która oznacza nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy napoje alkoholowe, w szczególności znakami uszkodzonymi, zniszczonymi, podrobionymi, przerobionymi lub nieważnymi, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Zgodnie z art. 67 k.k.s. osoba, która podrabia albo przerabia znak akcyzy albo upoważnienie do odbioru banderol, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności, albo obu tym karom łącznie. Osoba, która w celu popełnienia wyżej wymienionego przestępstwa skarbowego uzyskuje lub przysposabia środki, podlega karze grzywny do 240 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie. Nie podlega karze za wyżej wymienione przestępstwo skarbowe osoba, która odstąpiła od jego dokonania, w szczególności zniszczyła uzyskane lub przysposobione środki lub zapobiegła skorzystaniu z nich w przyszłości. W wypadku mniejszej wagi, sprawca wyżej wymienionego czynu zabronionego podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Przepis artykułu 68 k.k.s. kryminalizuje czyn zabroniony osoby polegający na niedopełnieniu obowiązku sporządzenia spisu i przedstawienia go do potwierdzenia właściwemu organowi w przypadku wystąpienia w obrocie poza procedurą zawieszenia poboru akcyzy wyrobów akcyzowych nieoznaczonych, oznaczonych nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy, w szczególności znakami uszkodzonymi, zniszczonymi, podrobionymi, przerobionymi lub nieważnymi. Sprawca w takim przypadku podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. W sytuacji, gdy osoba nie dopełnia obowiązku oznaczenia wyrobów akcyzowych legalizacyjnymi znakami akcyzy podlega tej samej karze, a w wypadku mniejszej wagi, sprawca wyżej wymienionego czynu podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Także osoba, które bez przeprowadzenia urzędowego sprawdzenia podejmuje czynności bezpośrednio związane z produkcją, importem lub obrotem wyrobami akcyzowymi, jak również z ich oznaczaniem znakami akcyzy, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. W razie, gdy osoba podaje nieprawdziwe dane o rodzaju, ilości lub jakości wyprodukowanych wyrobów akcyzowych, podlega karze grzywny do 360 stawek dziennych.

Natomiast, kto wbrew przepisom usuwa napoje alkoholowe z miejsca produkcji, przerobu, zużycia, przechowywania lub podczas przewozu, podlega karze grzywny do 240 stawek dziennych. Usiłowanie wyżej wymienionych przestępstw skarbowych jest karalne (art. 69 k.k.s.).

Nie mniej jednak w art. 69a k.k.s. zawarty przepis penalizuje zachowanie osoby polegające na naruszaniu warunków zastosowania procedury zawieszenia poboru akcyzy, produkowania, magazynowania lub przeładowania napojów poza składem podatkowym. Sprawca tego przestępstwa skarbowego podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu zabronionego może podlegać karze grzywny za wykroczenie skarbowe. Osoba, która w użyciu napojów alkoholowych zmienia cel, przeznaczenie lub nie zachowuje innego warunku uzależniającego zwolnienie wyrobu akcyzowego z obowiązku oznaczania znakami akcyzy, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. Jeśli niepobrany podatek akcyzowy nie przekracza ustawowego progu, sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Z kolei ustawodawca w artykule 86 k.k.s. określa, iż osoba, która nie dopełnia ciążącego na nim obowiązku celnego i przywozi z zagranicy lub wywozi za granicę towar bez jego przedstawienia organowi celnemu lub zgłoszenia celnego, przez co naraża należność celną na uszczuplenie, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności, albo obu tym karom łącznie. Jeżeli kwota należności celnej narażonej na uszczuplenie jest małej wartości, sprawca podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. W przypadku, gdy należność ta nie przekracza ustawowego progu, sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Zgodnie z art. 91 k.k.s., osoba, która nabywa, przechowuje, przewozi, przesyła lub przenosi towar stanowiący przedmiot czynu zabronionego określonego w art. 86 k.k.s., lub pomaga w jego zbyciu albo ten towar przyjmuje lub pomaga w jego ukryciu, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 3, albo obu tym karom łącznie. Ten samej karze podlega sprawca, jeśli na podstawie towarzyszących okoliczności powinien i mógł przypuszczać, że towar ten stanowi przedmiot czynu zabronionego określonego w art. 86 k.k.s., lub pomaga w jego zbyciu albo ten towar przyjmuje lub pomaga w jego ukryciu. Jeśli kwota należności jest małej wartości, sprawca podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych. W sytuacji, gdy kwota należności celnej, nie przekracza ustawowego progu, sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

U.w.a.e. w art. 12 określa, iż osoba wpisana do rejestru podmiotów wykonujących działalność w zakresie wyrobu i przetwarzania alkoholu etylowego, która nie wdrożyła systemu kontroli wewnętrznej, nie dysponuje planem zakładu lub nie wyznaczyła osoby odpowiedzialnej za kontrolę jakości oraz nie zawiadomiła organu prowadzącego rejestru o zakończeniu działalności gospodarczej określonej we wpisie w terminie 14 dni od dnia zakończenia tej działalności podlega karze grzywny. W takim przypadku postępowanie toczy się według przepisów o postępowaniu w sprawach o wykroczenia. W art. 12a u.w.a.e. ustawodawca penalizuje zachowanie osoby, która bez wymaganego wpisu do rejestru podmiotów wykonujących działalność w zakresie wyrobu i przetwarzania alkoholu etylowego, wyrabia, skaża, oczyszcza lub odwadnia alkohol etylowy. Osoba taka podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Ponadto, jeżeli wyżej wymieniony czyn dotyczy alkoholu etylowego znacznej wartości, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Zgodnie z art. 13 u.w.a.e. osoba, która odkaża alkohol etylowy skażony lub w jakikolwiek sposób osłabia działanie środka skażającego podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Oprócz tego, jeżeli z popełnianych przestępstw wymienionych wyżej sprawca uczynił sobie stałe źródło dochodu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 (art. 14 u.w.a.e.). W przypadkach określonych w art. 12a u.w.e. i art. 13 u.w.a.e. sąd może orzec przepadek rzeczy stanowiącej przedmiot przestępstwa albo służących lub przeznaczonych do jego popełnienia, choćby nie były własnością sprawcy.

Z kolei, u.w.n.s. w art. 41 kryminalizuje czyn polegający na nieuprawnionym używaniu przez osobę oznaczenia geograficznego wpisanego na listę i tym samym wprowadzeniu do obrotu napojów spirytusowych oznaczonych takim oznaczeniem. Sprawca w takim przypadku podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Tej samej karze podlega osoba używająca w obrocie oznaczenia geograficznego wpisanego na listę z naruszeniem warunków zawartych w opisie napoju spirytusowego, którego oznaczenie zostało wpisane na listę oraz czyni przygotowania do wyżej wymienionych przestępstw. W przypadku, gdy sprawca uczynił sobie z popełniania wyżej wymienionych przestępstw stałe źródło dochodu albo jeżeli dopuścił się przestępstwa w stosunku do napojów spirytusowych o znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

Zgodnie z art. 42 u.w.n.s. osoba wyrabiająca napoje spirytusowe niezgodnie ze sposobem produkcji, warunkami technologicznymi lub parametrami jakościowymi,

określonymi dla nich w ustawie, w przepisach wydanych na podstawie art. 38 ust. 2 lub w art. 2-5 i 13 rozporządzenia nr 110/2008 lub w załączniku I do tego rozporządzenia lub wprowadza tak wytworzone napoje do obrotu podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Takiej samej karze podlega osoba, która czyni przygotowania do wyżej wymienionego przestępstwa. Jeśli sprawca uczynił sobie z popełniania przestępstwa polegającego na nieuprawnionym używaniu przez osobę oznaczenia geograficznego wpisanego na listę i tym samym wprowadzaniu do obrotu napojów spirytusowych oznaczonych takim oznaczeniem, stałe źródło dochodu albo jeżeli dopuścił się tego przestępstwa w stosunku do napojów spirytusowych o znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

W art. 43 u.w.n.s. ustawodawca penalizuje zachowania osoby, która oznacza napoje spirytusowe niezgodnie z wymaganiami w zakresie ich definicji lub opisu, lub prezentacji, określonymi w art. 7-12 i 14-16 rozporządzenia nr 110/2008 lub w załączniku II do tego rozporządzenia lub wprowadza tak oznaczone napoje do obrotu. Sprawca w takiej sytuacji podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Tej samej karze podlega osoba, która czyni przygotowania do wyżej wymienionego przestępstwa. Jeżeli sprawca uczynił sobie z popełniania wyżej określonego przestępstwa źródło dochodu albo jeżeli dopuścił się go w stosunku do napojów spirytusowych o znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

Według art. 44 u.w.n.s. osoba, która bez wymaganego wpisu do rejestru wyrabia lub rozlewa napoje spirytusowe podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Osoba dopuszczająca się wyżej wymienionego przestępstwa w stosunku do napojów spirytusowych o znacznej wartości, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. W wyżej wymienionych przypadkach, sąd może orzec przepadek rzeczy stanowiącej przedmiot przestępstwa albo służących lub przeznaczonych do jego popełnienia, choćby nie były własnością sprawcy.

Natomiast, w rozdziale 7 u.w.r.w.w. znajdują się przepisy karne i kary pieniężne odnoszące się do nielegalnej produkcji wyrobów winiarskich. W art. 81 u.w.r.w.w. ustawodawca, kryminalizuje czyn osoby, która bez wymaganego wpisu do rejestru wyrabia lub rozlewa wyroby winiarskie. Sprawca przestępstwa podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Jeżeli czyn ten dotyczy wyrobów winiarskich znacznej wartości sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. W przypadkach określonych wyżej sąd orzeka przepadek przedmiotów

pochodzących bezpośrednio z przestępstwa albo które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa, choćby nie były własnością sprawcy.

Wedle art. 83 u.w.r.w.w., osoba nie spełniająca warunków określonych we wniosku o objęcie ochroną, która wprowadza do obrotu wyroby winiarskie oznaczone nazwą wpisaną na listę, z naruszeniem przepisów art. 72, lub umieszcza tę nazwę na wyrobie winiarskim lub jego opakowaniu, lub używa jej w inny sposób podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Tej samej karze podlega, osoba, która czyni przygotowania do popełnienia wyżej wymienionego przestępstwa. Jeżeli sprawca uczynił sobie z wyżej wymienionego przestępstwa stałe źródło dochodu albo dopuszcza się przestępstwa w stosunku do wyrobów winiarskich znacznej wartości podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Stosownie do art. 84 u.w.r.w.w., osoba, która została wpisana do rejestru i będąc do tego obowiązana nie wdrożyła systemu kontroli wewnętrznej wyrobu lub rozlewu wyrobów winiarskich, nie dysponuje planem obiektów budowlanych przeznaczonych do wykonywania działalności gospodarczej w zakresie wyrobu lub rozlewu wyrobów winiarskich lub nie wyznaczyła osoby odpowiedzialnej za kontrolę jakości wyrobów winiarskich, podlega karze grzywny. W sytuacji, gdy osoba wpisana do rejestru, nie zawiadomiła ministra właściwego do spraw rynków rolnych o zakończeniu lub zawieszeniu wykonywania działalności gospodarczej określonej we wpisie w terminie 14 dni od dnia jej zakończenia lub zawieszenia podlega karze grzywny. W przypadku, kiedy osoba wyrabia fermentowany napój winiarski niezgodnie z wymaganiami określonymi w art. 6-14 lub wprowadza do obrotu wyrób winiarski niezgodnie z wymaganiami określonymi w art. 15 podlega karze grzywny.

Na podstawie art. 86 u.w.r.w.w. sprawca czynu zabronionego podlega karze grzywny, gdy:

- wyrabiając i rozlewając wino uzyskane z winogron pochodzących z upraw własnych przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, nie spełnia warunków określonych w art. 24 ust. 1 pkt 2,
- wyrabia wino z winogron pozyskanych z upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przeznaczone do wprowadzenia do obrotu z odmian winorośli innych niż określone w art. 25 albo w przepisach wydanych na podstawie art. 26 lub wprowadza do obrotu takie wino,
- uprawiając winorośl, z której winogron wyrabia się wino przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, utrudnia lub uniemożliwia przeprowadzenie kontroli, o której mowa w art. 27 ust. 1,

- podaje we wniosku o wpis do ewidencji, o którym mowa w art. 29 ust. 4, niezgodne ze stanem faktycznym informacje o lokalizacji uprawy winorośli, z której winogron wyrabia się wino przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, lub nazwy uprawianych odmian winorośli,
- będąc do tego obowiązanym, nie informuje o terminie przeprowadzenia zbioru winogron, o którym mowa w art. 34, lub informuje niezgodnie ze stanem faktycznym,
- wyrabia wino z winogron pozyskanych z upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, w miejscu innym niż miejsce wyrobu wskazane we wniosku o wpis do ewidencji, o którym mowa w art. 29 ust. 4 pkt 2,
- wyrabia wino z winogron pozyskanych z upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, w miejscu innym niż miejsce wskazane we wniosku o wpis do ewidencji, o którym mowa w art. 29 ust. 4 pkt 3,
- wyrabia wino z winogron pozyskiwanych z upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, bez uzyskania wpisu do ewidencji,
- będąc do tego obowiązanym, nie składa w terminie deklaracji, o których mowa w art. 35 ust. 1-4, lub składa te deklaracje niezgodnie ze stanem faktycznym,
- wyrabiając wino przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, nie prowadzi rejestru przychodu i rozchodu wyrobów winiarskich, o którym mowa w art. 36 rozporządzenia Komisji (WE) nr 436/2009 z dnia 26 maja 2009 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 479/2008 w odniesieniu do rejestru winnic, obowiązkowych deklaracji i sporządzania informacji na potrzeby monitorowania rynku, dokumentów towarzyszących przewozowi produktów i rejestrów prowadzonych w sektorze wina[279], zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 36-43 rozporządzenia nr 436/2009, lub dokonuje w tym rejestrze wpisów niezgodnych ze stanem faktycznym,

[279] Rozporządzenie Komisji (WE) nr 436/2009 z dnia 26 maja 2009 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 479/2008 w odniesieniu do rejestru winnic, obowiązkowych deklaracji i sporządzania informacji na potrzeby monitorowania rynku, dokumentów towarzyszących przewozowi produktów i rejestrów prowadzonych w sektorze wina, Dz. Urz. UE L 128 z 27.05.2009 r., ze zm. – dalej cytowane jako „rozporządzenie nr 436/2009".

- będąc do tego obowiązanym, nie wypełnia obowiązków dotyczących wypełnienia i posiadania dokumentów towarzyszących przewozowi wyrobów winiarskich określonych w art. 33 rozporządzenia nr 436/2009 lub dokonuje w tych dokumentach wpisów niezgodnych ze stanem faktycznym,
- wyrabiając wino przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, nie dokonuje zgłoszenia zamiaru przeprowadzenia wzbogacania w terminie, o którym mowa w art. 37 ust. 2,
- wyrabiając wino przeznaczone do wprowadzenia do obrotu, nie dokonuje zgłoszenia zamiaru przeprowadzenia słodzenia w terminie, o którym mowa w rozporządzeniu nr 606/2009[280] w załączniku ID w ust. 5 w lit. b, lub odkwaszania w terminie, o którym mowa w art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 606/2009,
- będąc do tego obowiązanym, nie usuwa produktów ubocznych powstałych przy wyrobie wina lub usuwa je bez dokonania zgłoszenia, o którym mowa w art. 39 ust. 1,
- przeprowadza wzbogacanie niezgodnie z wymaganiami określonymi w rozporządzeniu nr 1308/2013 w załączniku VIII w części I w sekcji A w pkt 2 i 3 oraz w sekcji B,
- nie posiadając nadanego numeru identyfikacyjnego, o którym mowa w art. 46 ust. 1, podaje na etykiecie rocznik wina lub nazwę odmiany winorośli, posiadając nadany numer identyfikacyjny, o którym mowa w art. 46 ust. 1, nie podaje tego numeru na etykiecie w sposób określony w art. 46 ust. 3.

W art. 88 u.w.r.w.w. ustawodawca określa, że osoba, która nie spełniając warunków określonych we wniosku o objęcie ochroną, wprowadza do obrotu wyroby winiarskie oznaczone nazwą wpisaną do rejestru chronionych nazw pochodzenia oraz chronionych oznaczeń geograficznych, z naruszeniem przepisów art. 103 rozporządzenia nr 1308/2013 albo art. 20 rozporządzenia nr 251/2014, lub umieszcza te nazwy na wyrobach winiarskich lub ich opakowaniach, lub używa ich w inny sposób, podlega karze pieniężnej w wysokości do 200% korzyści majątkowej uzyskanej lub którą mógłby uzyskać za wprowadzone do obrotu wyroby winiarskie, nie niższej jednak niż 500 zł.

Kara pieniężna jest wymierzana, w drodze decyzji, przez wojewódzkiego inspektora właściwego ze względu na miejsce prowadzenia czynności kontrolnych, przy uwzględnieniu stopnia szkodliwości czynu, stopnia zawinienia, zakresu naruszenia, dotychczasowej

[280] Rozporządzenie Komisji (WE) nr 606/2009 z dnia 10 lipca 2009 r. ustanawiające niektóre szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 479/2008 w odniesieniu do kategorii produktów winiarskich, praktyk enologicznych i obowiązujących ograniczeń, Dz. U. L 193 z 24.07.2009 r. – cytowane dalej jako „rozporządzenie nr 606/2009".

działalności osoby dokonującej naruszenia i wielkości jego obrotów. Termin zapłaty kary pieniężnej wynosi 14 dni od dnia doręczenia decyzji. Kary pieniężne stanowią dochód budżetu państwa i są wpłacane na rachunek bankowy wojewódzkiego inspektoratu artykułów rolno-spożywczych, a egzekucja wymierzonych kar pieniężnych następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Na koniec należy dodać, iż w zakresie nieuregulowanym w ustawie do kar pieniężnych stosuje się odpowiednio przepisy działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa.

Rozdział IV
Teoretyczne aspekty techniki i taktyki nielegalnej produkcji alkoholu

§1 Zagadnienia wprowadzające

Jednym z najważniejszych w kategoriach taktyki kryminalistycznej typem identyfikacji jest identyfikacja na podstawie *modus operandi*[281]. W tym miejscu należy podkreślić, że nie ma zgodności poglądów w przedmiocie rozumienia pojęcia *modus operandi*. Termin ten w dosłownym znaczeniu oznacza „sposób działania"[282].

W celu uniknięcia dwuznaczności przytoczona zostanie dosyć obszerna, ale za to ujmująca najważniejsze aspekty definicja *modus operandi* przedstawiona przez T. Hanuska, według, którego jest to: „zdeterminowany przyzwyczajeniem, wiedzą, doświadczeniem, swoistą tradycją, czy zabobonem, a także schorzeniem psychicznym lub psychopatią względnie zboczeniem - albo układami obiektywnymi zapewniającymi «skuteczność» czy «bezpieczeństwo» działań z reguły - powtarzający się sposób działania sprawcy polegający na atakowaniu takich samych przedmiotów (dóbr), używaniu tych samych lub takich samych technicznych sposobów działania przestępczego, działaniu w podobnym czasie, miejscu czy okolicznościach"[283]. Tym samym jest to szczególny, charakterystyczny i z reguły powtarzalny taki sposób zachowania się sprawcy, w którym odbijają się indywidualne cechy, właściwości i możliwości człowieka, który ten sposób stosuje[284].

Wymienić można szereg czynników składających się na *modus operandi* sprawcy przestępstwa, a mianowicie: jego osobowość, sprawność fizyczna, poziom wykształcenia, jego umiejętności i upodobania, przestępcza specjalność, posiadane narzędzia, wypróbowane metody postępowania (taktyka przestępcza) i wiele innych cech przestępczych np. nawyki[285].

---

[281] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1994, str. 118.
[282] M. Sąsiada, Modus operandi jako środek identyfikacji sprawcy przestępstwa, Wrocławskie Studia Erazmiańskie, Zeszyty Studenckie 2008, nr 1, str. 204.
[283] T. Hanausek, Modus operandi i alibi - ewolucja znaczenia pojęć, Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne 1978, nr 8, str. 227.
[284] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, str. 40.
[285] S. Kozdrowski, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2012, str. 124.

Wszystkie te cechy i właściwości charakteryzują człowieka oraz odróżniają go od innych ludzi prowadząc do tego, że te same czynności wykonuje on we właściwy sobie sposób[286].

Wielokrotne powtarzanie tych samych czynności prowadzi do ich zautomatyzowania i sprawia, że wchodzą w nawyk, od którego rzadko się odstępuję. Tak więc, *modus operandi* bazuje na właściwej każdemu człowiekowi skłonności do perseweracji, czyli tendencji do wykonywania takich samych powtarzalnych czynności w jednakowy sposób, jedną metodą. *Modus operandi* odnosi się do przestępcy zawodowego, który zajmuje się działalnością przestępczą przez dłuższy czas i tym samym wyspecjalizował się w dokonywaniu przestępstw określonego rodzaju w ściśle określony, możliwy do zidentyfikowania sposób[287].

Na podstawie analizy śladów i zeznań świadków można zrekonstruować sposób działania sprawcy zajmującego się nielegalną produkcją alkoholu. Przeprowadzona analiza jest źródłem wartościowych informacji np. o kondycji i sprawności fizycznej sprawcy, jego cechach osobowości, posiadanych narzędzi itp. W konsekwencji można zawęzić krąg osób podejrzewanych o popełnienie przestępstwa, a zarazem wytyczyć kierunek dalszych poszukiwań. Niekiedy kilka przestępstw łączy wspólne *modus operandi*, a dokładna analiza sposobu działania sprawców może stanowić podstawę, przydatną dla działań wykrywczych i dowodowych[288].

Dla kryminalistyki istotne są nie tylko motyw i implikowana przezeń realizacja czynu przestępczego określonego rodzaju, lecz również poziom tej realizacji mający wpływ na skalę trudności wykrywczo-dowodowych i profilaktyczno-prewencyjnych. Punktem wyjścia dla rozważań o istocie *modus operandi* nielegalnej produkcji alkoholu jest uświadomienie sobie całego przebiegu postępowania przestępcy od etapu ewentualnego planowania i przygotowywania przestępstwa, przez dokonanie, aż do fazy, w której sprawca stara się zachować wyniesione z przestępstwa korzyści i uniknąć odpowiedzialności karnej. Taki teoretyczny kompleks związanych z przestępstwem zachowań sprawcy (lub sprawców) można scharakteryzować w sposób uporządkowany jako ciąg dających się kryminalistycznie wyodrębnić komponentów, które są potencjonalnymi nośnikami ustalanego w praktyce śledczej *modus operandi*[289].

---

[286] M. Bartnik, W. Lis, Leksykon kryminalistyki. 100 podstawowych pojęć, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 151.
[287] Ibidem, str. 151.
[288] J. Widacki, J. Konieczny, Wersja śledcza, *modus operandi* i analiza kryminalna, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 71.
[289] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo- sądowej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009, str. 27.

Stadialny model komponentów, w których może się uwidocznić specyficzny *modus operandi* sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu przedstawia się następująco:

- działania typowe przed czynem zabronionym:
  - planowanie czynu przestępczego - polega na myślowym opracowaniu skutecznej realizacji zamiaru przestępnego oraz sposobu uniknięcia odpowiedzialności karnej[290],
  - wytypowanie i rozpoznanie miejsca nielegalnej produkcji alkoholu - stwarzanie dogodnych warunków do przedsięwzięcia czynu, gwarantujących dyskrecję oraz łatwość ucieczki lub ukrycia się,
  - wykorzystanie powiązań z miejscem czynu lub z osobami miejscowymi - sprawca korzysta z możliwości, iż może przebywać w miejscu, gdzie planowane jest dokonanie czynu nielegalnej produkcji alkoholu, nie wzbudzając tym samym żadnych podejrzeń,
  - dobór wspólników i współpraca w czynnościach przygotowawczych - polega na wzajemnym ujawnieniu i uzgodnieniu zamiaru przestępnego oraz na powzięciu decyzji w przedmiocie popełnienia czynu zabronionego przez dwie lub więcej osób,
  - zapewnienie „upłynnienia" nielegalnie wyprodukowanego alkoholu - sprawca przed dokonaniem czynu zabronionego przeprowadza rozpoznanie na temat potencjalnych klientów dla których można sprzedać wytworzony towar,
  - wybór czasu dokonania nielegalnej produkcji alkoholu - zaplanowanie czasu realizacji czynu przestępnego,
  - przygotowanie narzędzi, środków transportu etc. - należy przez to rozumieć rzeczy, które służą lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego,
  - przygotowanie fałszywego alibi - sprawca wskazuje okoliczności, które wykluczają fakt popełnienia przez niego czynu zabronionego np. znajdował się on w miejscu innym niż miejsce popełnienia zarzucanego mu czynu zabronionego,
  - pozyskanie popleczników - sprawca namawia osoby, do udzielania pomocy w uniknięciu odpowiedzialności karnej,
- działania w czasie usiłowania lub dokonania czynu zabronionego[291]:

[290] M. Całkiewicz, Modus operandi sprawców zabójstw, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2011, str. 34; B. Hołyst, Kryminalistyka, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018, str. 74.
[291] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 27.

- stosowanie używek w czasie przestępstwa,
- sposób dotarcia na miejsce czynu,
- maskowanie miejsca nielegalnej produkcji alkoholu,
- zakres i poziom użytych środków technicznych,
- specyficzne cechy czynności wykonawczych przestępstwa,
- elementy zachowania uboczne (np. spożywanie potraw i napojów, słuchanie muzyki etc.),
- cechy ubocznego przedmiotu przestępstwa (okazjonalnego, hobbystycznego),
- elementy zachowania, których sprawca unika wbrew okolicznościom sytuacyjnym,
- postępowanie wobec nieprzewidzianych trudności,
- dążenie do niepozostawiania śladów na miejscu przestępstwa,
- ostentacyjne pozostawienie śladów,
- kooperacja wspólników i ich rola w czasie dokonywania przestępstwa,
- podejmowanie zabiegów kamuflujących przestępstwo,

- działania wykonywane po dokonaniu czynu zabronionego:
  - sposób opuszczenia miejsca przestępstwa,
  - zacieranie śladów odejścia,
  - podejmowanie działań dezinformujących,
  - postępowanie z narzędziami, po dokonaniu przestępstwa[292],
  - postępowanie z wyprodukowanym nielegalnie alkoholem,
  - powrót na miejsce przestępstwa[293],
  - kontynuowanie lub rozszerzenie czynu przestępczego,
  - planowanie powtórzenia przestępstwa[294].

Takie ukazanie zachowania przestępcy (przestępców, jeśli sprawca nie działał sam) decyduje o złożonym układzie ewentualnych działań lub zaniechań, które uwarunkowane są czynnikami obiektywnymi i subiektywnymi. Pomiędzy tymi komponentami zachodzą uwarunkowania i powiązania, a zaplanowany przez sprawcę efekt (główny lub cząstkowy) może być zrealizowany wieloma metodami i różnymi ich wariantami, które czasem są trudne

[292] Ibidem, str. 27.
[293] M. Całkiewicz, op. cit., str. 34.
[294] M. Sąsiada, op. cit., str. 214.

do przewidzenia[295]. Wiele z tych komponentów jest stopniowalnych, co w praktyce pozwala na uściślenie poglądów o cechach i właściwościach sprawcy.

Przedstawione wyżej komponenty postępowania sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu nigdy nie występują w jednej sprawie w tak szerokim zakresie, a te które zostaną ustalone stają się elementami wskaźnikowymi dla *modus opernadi* sprawcy. Elementy wskaźnikowe, z których powstaje *modus operandi* mogą uzewnętrzniać się nie tylko w działaniu lub zaniechaniu objętym znamionami przestępstwa ale również w zachowaniu nie należącym do ustawowych znamion czynu zabronionego. Komponenty postępowania sprawcy, a wśród nich charakterystyczne elementy wskaźnikowe *modus operandi* określane są na podstawie analizy wyników:

- oględzin miejsca zdarzenia,
- ekspertyz kryminalistycznych, medycznych i psychologicznych,
- treści zeznań świadków,
- treści wyjaśnień podejrzanych,
- eksperymentów procesowo-kryminalistycznych,
- treści ustaleń operacyjno-rozpoznawczych[296].

§2 Działania podejmowane przez sprawców bimbrownictwa

Regionem z największymi tradycjami pędzenia bimbru było i nadal pozostaje Podlasie. Nie bez znaczenia dla rozwoju zjawiska nielegalnej produkcji bimbru jest to, że:

- sprawca ma możliwość pędzenia alkoholu przy pomocy nieskomplikowanych urządzeń, znajdujących się zazwyczaj w gospodarstwie domowym,
- surowce potrzebne do produkcji bimbru są ogólnodostępne,
- panujące bezrobocie skłania ludzi do szukania zarobków na drodze nielegalnej,
- występuje tradycja pędzenia bimbru,
- koszty wyprodukowania 1 litra samogonu są niższe od ceny 1 litra alkoholu monopolowego,
- nielegalnemu wypędowi sprzyjają warunki geograficzne (niedostępność do pewnych miejsc, rozmokłość gruntów, gęste lasy, znaczne oddalenie wsi od szos i dróg) [297].

[295] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 28-30.
[296] Ibidem, str. 28-30.
[297] B. Sygit, Potajemne gorzelnictwo, Studium z dziedziny kryminologii i polityki kryminalnej, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1996, str. 32.

Nielegalne leśne fabryczki alkoholu na Podlasiu występują od zawsze, a sprawcy dysponują liniami produkcyjnymi na których dwie osoby są wstanie wyprodukować nawet 200 litrów bimbru w ciągu doby. Początkowo do nielegalnej produkcji bimbru wykorzystywano duże kadzie i specjalne aparatury. Takie bimbrownie ukrywano w lasach, na terenach bagnistych, a każdą fabryczkę wyposażono w kadzie, piece, chłodnice i pompy[298]. W czasach PRL-u wykorzystywano wąskotorowe wagoniki, skrzynie po importowanych z ZSRR maszynach, czy szereg innych elementów różnego rodzaju urządzeń mechanicznych. Bimber w wielu przypadkach produkowany był przy użyciu elementów wykonanych ze stali nierdzewnej, gdyż lepiej smakuje i jest wyższej jakości[299]. Współcześnie w powszechnym użyciu są pompy, chłodnice wodne, zawory kulkowe, różnego typu akumulatory i akumulatorki, podnośniki. Do wyposażenia linii produkcyjnych wciąż trafiają części pochodzące na przykład z mleczarni. Stal nierdzewna, ale także blacha żelazna czy żeliwo znajduje zastosowanie wówczas, gdy potencjalny producent potrzebuje kadzi[300].

Oprócz kadzi, na wyposażenie bimbrowni składają się: ustawiony na palenisku kocioł (brażnica), chłodnica, odstojniki dzięki którym pozbędziemy się szkodliwych substancji i szereg innych mniej lub bardziej ważnych elementów takich jak pompy, różne zawory i przewody, rurki i korki, uszczelniacze, filtry, termometry, kubki i inne[301]. Surowcem do wyrobu bimbru, jaki może posłużyć dla sprawcy przy popełnieniu przestępstwa jest cukier oraz skrobia z produktami ją zawierającymi (pszenica, żyto, groch, jęczmień, burak cukrowy, ziemniaki), a także owoce[302]. Cukier jako surowiec wyróżnia się wieloma cechami dodatnimi z punktu widzenia działalności przestępczej takimi jak: niska cena, łatwy sposób przyrządzanie przecieru, krótki okres fermentacji oraz nieskomplikowany sposób wytwarzania alkoholu[303].

W okresie PRL-u bimber produkowano również w warunkach domowych[304]. W celu uniknięcia odpowiedzialności karnej sprawcy starali się wszelkimi sposobami zamaskować swoją działalność. W związku z tym wykorzystywali wszystkie możliwe pomieszczenia i

---

[298] K. Sikorski, Cukier i zboże, czyli bimbrem Polska stoi, Nasza Historia 2015, nr 1/14, str. 66.
[299] H. Czochański, Bimbrownictwo na Podlasiu. Historia i współczesność, Wydawnictwo Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok 2011, str. 14-15.
[300] Termin „kadź" oznacza: „pojemnik, w którym przez kilka dni będzie „pracował" zacier, przez wielu nazywany również brahą", zob. H. Czochański, op. cit., str. 15.
[301] H. Czochański, op. cit., str. 14-15.
[302] M. Kalinowski, L. Trybus, R. Maciej, Samogon. Historia i sposób jego przyrządzania w warunkach domowych, Wydawnictwo Baobab, Warszawa 2010, str. 123-124.
[303] B. Niemczyn, S. Prokop, Nielegalne gorzelnictwo w województwie białostockim, Służba MO 1969, nr 1, str. 28.
[304] A. Fiedoruk, Domowy wyrób alkoholu. Historia Samogonu. Porady. Przepisy, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2013, str. 84.

urządzenia gospodarcze, aby ukryć przyrządy i naczynia służące do wyrobu bimbru, sam spirytus lub wytwór spirytusowy[305]. Nielegalny wyrób alkoholu odbywał się głównie na wsiach, w zabudowaniach sprawcy (mieszkaniach, letnich kuchniach, szopach).

Własne gospodarstwo sprzyjało maskowaniu działalności sprawcy, utrudniając tym samym ujawnienie dowodów rzeczowych. Jednakże, istniały pewne prawidłowości w sposobie ukrywania, zależne od ilości posiadanego wyrobu, np. w mieszkaniu przechowywano niewielkie ilości bimbru, ukryte najczęściej w szafkach, kredensach albo w specjalnie przygotowywanych schowkach. Bimber przechowywano także w schowkach zabudowań gospodarczych. Najczęściej ukrywano go w słomie, plewach, pojemnikach ze zbożem lub w nawozie. Zdarzały się również przypadki ukrywania bimbru po za zabudowaniami, nie raz w znacznej odległości od nich. Natomiast, przyrządy do produkcji bimbru ukrywano w różnych miejscach, w zależności od ich właściwego przeznaczenia, niekiedy również na terenie cudzych nieruchomości, bez wiedzy ich właściciela[306]. Do destylacji używano wielu różnych aparatów, jednakże wszystkie skonstruowane są według jednego schematu. Cały proces technologiczny destylacji składa się z następujących etapów: podgrzania surowca i kondensacji powstających oparów. Natomiast, wszystkie aparaty składają się z czterech elementów:

- naczynia z zacierem/nastawem,
- wężownicy (rury wyjściowej),
- naczynia z cieczą chłodzącą,
- zbiornika na gotowy produkt[307].

Podstawowymi urządzeniami służącymi do produkcji bimbru były występujące powszechnie w gospodarstwie domowym naczynia (wiadro, garnek, miednica). Taki prosty sposób produkcji alkoholu był bardzo trudny do wykrycia, gdyż takie urządzenia można było w każdej chwili rozmontować[308]. Do nielegalnej produkcji alkoholu sprawcy używali także parników, beczek, konwi mleczarskich oraz kotłów, jak również odpowiednio skonstruowanych rurek[309].

Pierwszym etapem działania sprawcy przy produkcji bimbru jest przygotowanie zacieru składającego się z mieszaniny mąki żytniej, wody i drożdży. Właściwe proporcje tych składników to rodzinna tradycja, jednakże zazwyczaj na 200 kg mąki przypada około 1-1,5 kg

[305] B. Niemczyn, S. Prokop, op. cit., str. 30-32.
[306] Ibidem, str. 30-32.
[307] M. Kalinowski, L. Trybus, R. Maciej, op. cit., str. 142-145.
[308] F. Chojecki, "Bimber" i pomysłowość, Problemy Kryminalistyki 1970, nr 84, str. 243.
[309] B. Niemczyn, S. Prokop, op. cit., str. 30.

drożdży. Zacier zrobiony na życie jest charakterystyczny dla produkcji bimbru na terenach Podlasia i Puszczy Knyszyńskiej[310]. Żytni zacier ma postać półpłynnego ciasta z grudkami, który po około 4-7 dniach jest gotowy do destylacji. Po osiągnięciu przez zacier odpowiednich parametrów trafia do szczelnego zbiornika, w którym zostaje podgrzany. Zacier zbożowy podgrzewano parą. W związku z tym sprawca produkujący bimber potrzebował jeszcze jednego zbiornika z czystą wodą, który stawiał pod kotłem z zacierem.

Podgrzewając wodę w zbiorniku podnoszono stopniowo temperaturę zacieru. Sprawca nie podgrzewał zacieru bezpośrednio, gdyż ciasto prawdopodobnie przypaliłoby się. Zacierowe opary odprowadzano rurką do chłodnicy, gdzie w dalszej kolejności skraplały się. Podczas destylacji pozbywano się z zacieru różnego rodzaju zanieczyszczeń, szkodliwych substancji zwanych fuzlami[311].

Wśród metod działania sprawców należy wymienić pędzenie bimbru na tzw. „miednicę". Sprawca znajdował miednicę pasującą do garnka, do którego wlewał zacier, a następnie do garnka z zacierem wstawiał podstawkę tak, aby ustawione na niej naczynie do odbierania wystawało ponad płyn. Pomiędzy naczyniem a ściankami garnka z zacierem sprawca zostawiał dwucentymetrowy odstęp, a dno miednicy, w której było zimna woda, musiało być mniejsze niż średnica naczynia, w którym będzie się odbierać destylat. Zaletą tego aparatu destylacyjnego była jego prostota, a wadą ciągła konieczność zmiany wody, połączenia wszystkich frakcji oraz brak jakiejkolwiek wpływu na proces destylacji (nie widać tego co się dzieje wewnątrz)[312].

Rysunek nr 1 Metoda pędzenia bimbru na tzw. „miednicę".

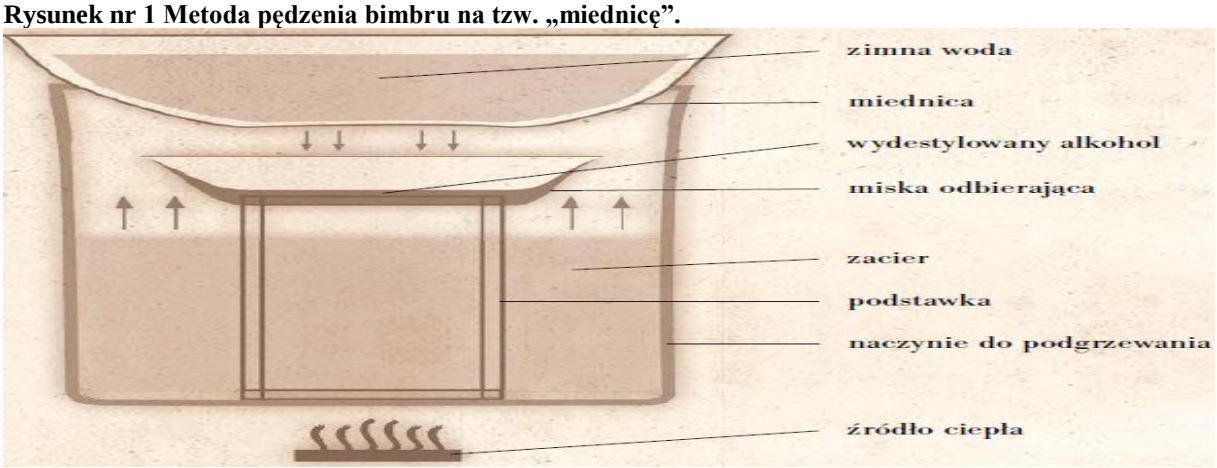

Źródło: A. Fiedoruk, Domowy wyrób alkoholu. Historia Samogonu. Porady. Przepisy, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2013, str. 84.

[310] H. Czochański, op. cit., str. 15-16.
[311] K. Sikorski, op. cit., str. 67.
[312] A. Fiedoruk, op. cit., str. 84-85.

Z czasem opatentowano bardziej profesjonalny wynalazek, którego bazą był szybkowar i laboratoryjny destylator dostępny w sklepie ze szkłem laboratoryjnym. Sprawca nielegalnej produkcji samogonu musiał zdemontować zawór bezpieczeństwa i plastikowymi rurkami połączyć szybkowar z destylatorem, a na wyjście z destylatora nałożyć drugą rurkę, aby odprowadzić destylat do podstawionego naczynia zlewowego. Do destylatora musiał podłączyć dopływ wody z kranu oraz jej odpływ do zlewu. Całość praktycznie można było zamontować na podręcznym stelażu. Zacier nalewało się do dwóch trzecich objętości naczynia, które umieszczało się na ogniu i podgrzewało.

Istotne było to, aby uchwycić moment, kiedy zacier osiągnie 65–70°C, gdyż wtedy należało zmniejszyć temperaturę ogrzewania. Najprościej było obserwować destylator i uchwycić moment, kiedy pojawia się para, pierwsze krople destylatu i specyficzny zapach. Dobrym rozwiązaniem było użycie termometru, który można łatwo zamontować w szybkowarach z dwoma zaworami bezpieczeństwa, wymagało to jednak pewnych umiejętności technicznych. Zestaw z szybkowarem to sprzęt, który przy odrobinie wprawy pozwalał uzyskać dobry produkt. Wadą tego zestawu była jego mała pojemność, co niesie za sobą konieczność ciągłego przerywania procesu, aby uzupełnić zacier.

Rysunek nr 2 Metoda pędzenia bimbru z szybkowarem.

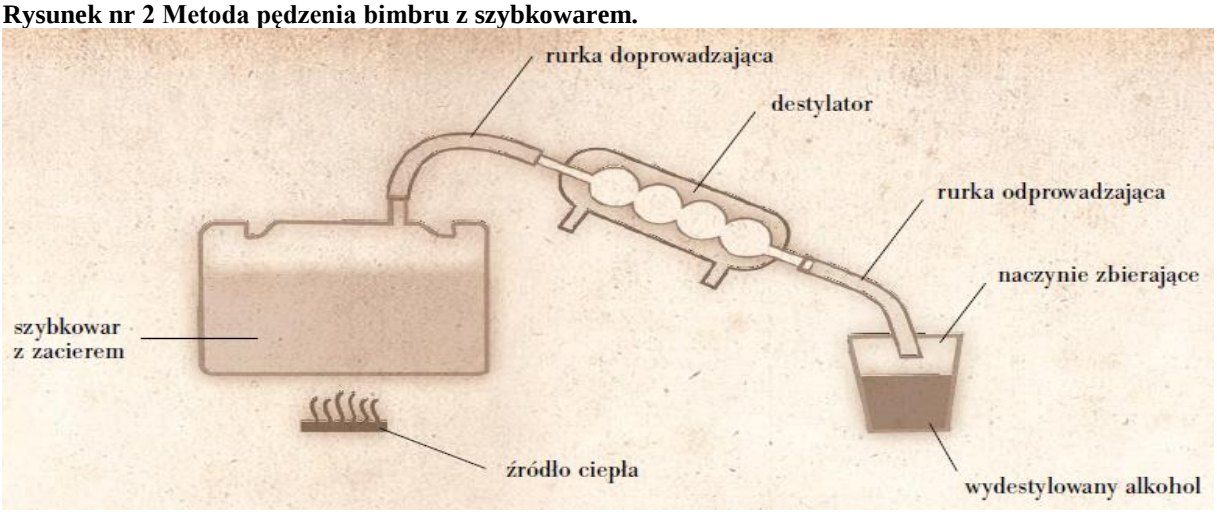

Źródło: A. Fiedoruk, op. cit., str. 86.

Kolejnym sposobem produkcji samogonu przez sprawcę jest metoda pędzenia bimbru z chłodnicą powietrzną. Jeśli sprawca nie miał dostępu do bieżącej wody stosował chłodnicę powietrzną. W tym destylatorze o średnicy 30 cm, opary destylatu chłodzone były na styku ze szklanymi ściankami chłodnicy. Chłodnica powietrzna była nieskuteczna, kiedy temperatura otoczenia przekraczała 25ºC[313].

[313] Ibidem, str. 86-87.

Rysunek nr 3 Metoda pędzenia bimbru z chłodnicą powietrza.

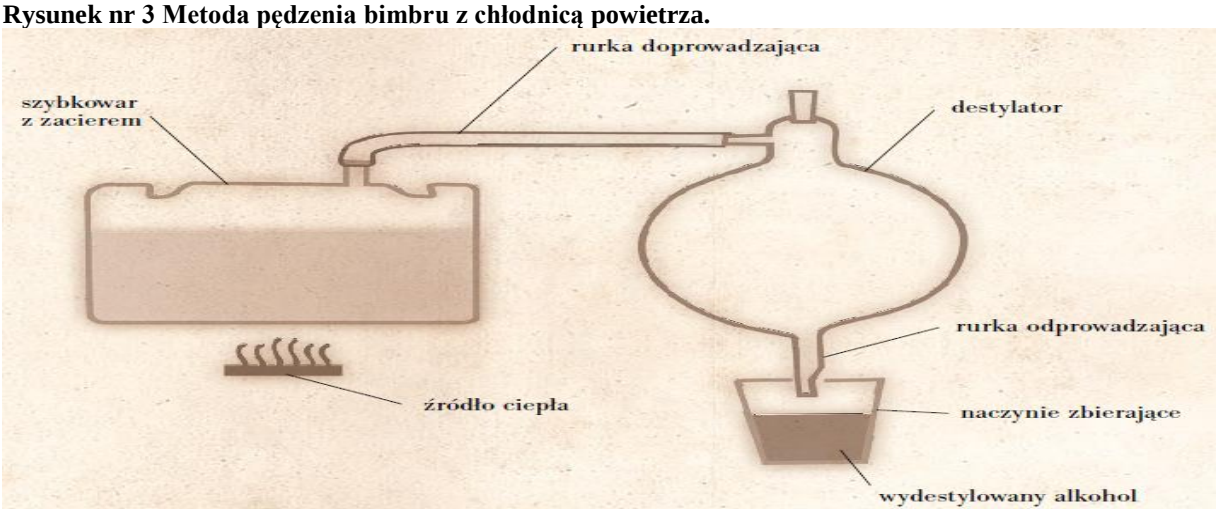

Źródło: A. Fiedoruk, op. cit., str. 87.

Następną metodą stosowaną przy nielegalnej produkcji alkoholu jest pędzenie bimbru z chłodnicą wodną. Najczęściej wykorzystywanym przez sprawcę naczyniem - parownikiem była metalowa bańka na mleko. Z uwagi na dużą objętość sprawca instalował w pokrywce oprócz rurki wylotowej również termometr i zawór bezpieczeństwa, który mógł wziąć z szybkowaru.

Chłodnicą była wężownica miedziana wykonana z rurki o średnicy 12-15 mm, umieszczona w naczyniu, przez które przepływała zimna woda. Spirala miała średnicę 8-12 cm, a długość rurki 4-5 m. Istotne było, aby cała aparatura ustawiona była pod kątem, żeby zachować spadek w kierunku naczynia odbierającego destylat[314].

Rysunek nr 4 Metoda pędzenia bimbru z chłodnicą wodną.

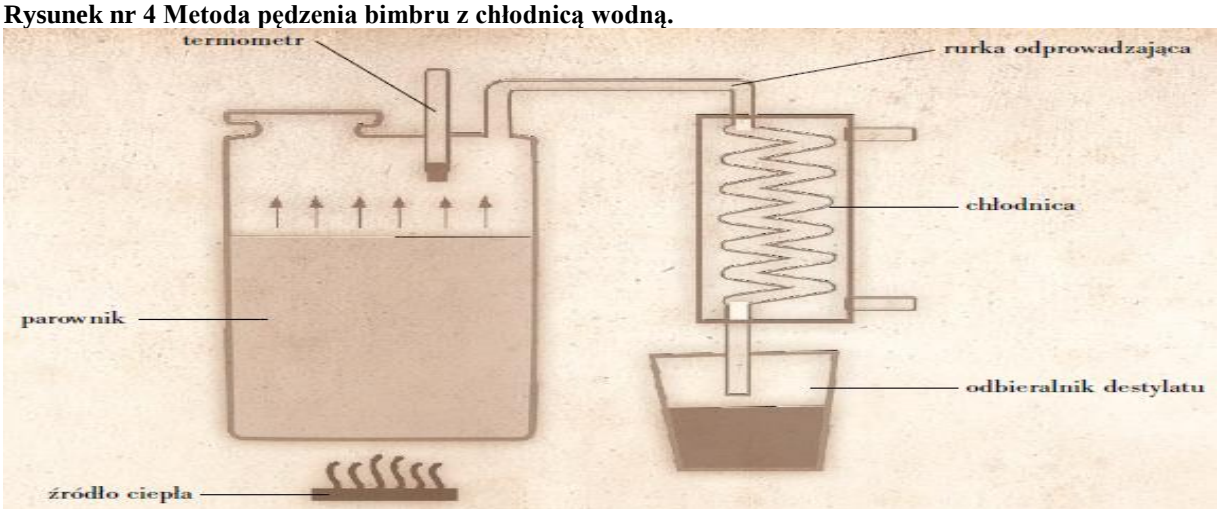

Źródło: A. Fiedoruk, op. cit., str. 88.

[314] Ibidem, str. 87.

Ostatnią metodą działania sprawcy jest pędzenie bimbru z użyciem deflegmatora. Sprawca posługuje się profesjonalnym aparatem z deflegmatorem, który jest połączeniem dwóch urządzeń chłodzonych powietrzem i wodą. W tym aparacie destylacyjnym część chłodzona powietrzem znajduje się pomiędzy parownikiem, a chłodnicą wodną. W pierwszej części deflegmatora zbierają się frakcje ciężkie (flegma, stąd nazwa deflegmator) destylowane w temperaturze powyżej 80ºC i po skropleniu powracają z powrotem do parownika.

W części wyższej skraplacza zbierają się opary alkoholu etylowego, które w dalszej kolejności spływają do chłodnicy wodnej i dalej do odbiornika alkoholu. Zastosowanie takiego urządzenia pozwalało dla sprawcy uzyskać wysokoprocentowy i czysty alkohol podczas jednej destylacji. Przedstawiony na schemacie destylator to najprostsza wersja.

Rysunek nr 5 Metoda pędzenia bimbru z użyciem deflegmatora.

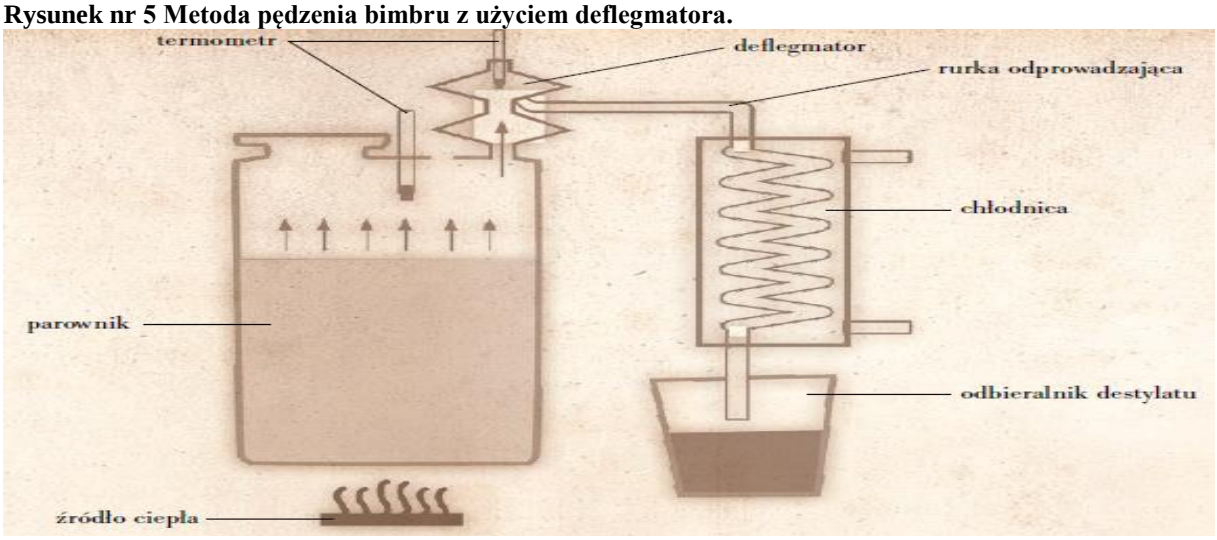

Źródło: A. Fiedoruk, op. cit., str. 89.

Obecnie dostępne są profesjonalne kolumny destylacyjne z instrukcją obsługi i pełną ofertą dodatkowego oprzyrządowania. Taki sprzęt zapewnia otrzymanie destylatu o mocy powyżej 80% już podczas jednej destylacji[315].

Podsumowując wcześniejsze rozważenia należy zauważyć, że sprawcy produkujący bimber wypracowali własne, niepowtarzalne sposoby na wyrób alkoholu. Odnosi się to zarówno do aparatury oraz techniki działania sprawcy.

[315] Ibidem, str. 88-89.

§3 Odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianie legalnego alkoholu

Przestępcza produkcja napojów alkoholowych polega przede wszystkim na odkażaniu alkoholu technicznego lub rozcieńczalnika produkowanego na bazie alkoholu etylowego.

Przed wprowadzeniem gotowego produktu na nielegalny rynek surowiec musi przejść przez trzy etapy:

- odkażanie,
- rozlewanie,
- dystrybucję do miejsc bezpośredniej sprzedaży.

Niektórzy przestępcy zajmują się wszystkimi etapami, inni jedynie rozlewają produkt do butelek lub prowadzą rozlewnie i dystrybucję do punktów bezpośredniej sprzedaży[316].

Należy nadmienić, iż alkohol, który trafia do nielegalnych rozlewni pochodzi z przemytu spirytusu z innych krajów unijnych lub z Ukrainy, albo też jest kupowany, jako spirytus skażony i deklarowany jako środki ochrony roślin, rozpałki do grilla, rozcieńczalniki, płyny do spryskiwaczy samochodowych lub płyny przeciwobledzeniowe[317]. Następnie, pod przykrywką legalnie działających firm alkohol jest oczyszczany przez ponowną destylację polegającą na odparowaniu. Zorganizowane grupy przestępcze do tego celu wykonują specjalne instalacje, przez które wytrącany jest skażalnik. W wyniku odparowania uzyskiwany jest dobrej jakości spirytus, który jest rozlewany i po oznaczeniu legalnymi markami trafia do dystrybucji. Rozprowadzany jest głównie na rynkach albo w lokalach gastronomicznych współpracujących z zorganizowanymi grupami przestępczymi.

Ponadto, zorganizowane grupy przestępcze dokonują fikcyjnego eksportu wyprodukowanego w Polsce „technicznego" alkoholu za granicę, a w dalszej kolejności po oczyszczeniu wprowadzany jest do obrotu spożywczego w kraju. W procederze tym wykorzystywane są również sztucznie tworzone sieci fikcyjnych podmiotów gospodarczych rejestrowanych na „słupy"[318]. Co więcej, większe i lepiej zorganizowane grupy przestępcze

[316] G. Kędzierska, Nielegalny handel towarami akcyzowymi, (w:) W. Pływaczewski, P. Chlebowicz (red.), Nielegalne rynki: geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania, Wydawnictwo Katedry Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2012, str. 312.

[317] W. Mądrzejowski, Przestępczość zorganizowana. System zwalczania, Wydawnictwo Editions Spotkania, Warszawa 2015, str. 84.

[318] W. Mądrzejowski, Pojęcie przestępczości zorganizowanej i działalność zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce, (w:) W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie. Ujęcie praktyczne, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2013, str. 57.

rejestrują w różnych województwach kilka lub kilkanaście firm zajmujących się formalnie rozlewaniem wyrobów zawierających skażony alkohol[319].

Przykładem działania zorganizowanych grup przestępczych w procederze produkcji i dystrybucji skażonej wódki może być rozprowadzany przez te grupy skażony metanolem alkohol z Czech, który w niewielkich ilościach dotarł również do Polski. W wyniku jego spożycia zmarło 38 osób, a kilkadziesiąt doznało ciężkiego zatrucia i trwałego uszczerbku na zdrowiu[320].

Najbardziej popularnym środkiem skażającym, który występuje w alkoholach nielegalnego pochodzenia jest izopropanol, octan etylu, aceton i ftalan dietylu. Warto w tym miejscu wspomnieć o substancji o nazwie bitrex[321], bez obecności której skażenie etanolu izopropanolem byłoby całkowicie nieefektywne, zwłaszcza po rozcieńczeniu spirytusu do stężenia wódki. Przy produkcji nielegalnego alkoholu powszechnie stosowana metoda odkażania polega na wytrącaniu i usuwaniu bitrexu podchlorynem sodowym.

W trakcie tego procesu chemicznego tworzy się chloroform, który często znajduje się w nielegalnych alkoholach. Cechą pozwalającą zidentyfikować alkohol po procesie odkażania jest także obecność alkoholu tert-butylowego (butanol III-rzędowy), który dopuszczony do rozpuszczania bitrexu nie jest naturalnym składnikiem tkanek ludzkich, zwierzęcych czy roślinnych. Wykrycie obecności tert-butanolu we krwi świadczy z dużym prawdopodobieństwem o konsumpcji odkażanego alkoholu[322].

Wśród czynników, które sprzyjają zjawisku odkażania alkoholu technicznego można wymienić: faktyczny brak obciążeń akcyzowych dla alkoholu etylowego nieprzeznaczonego do celów spożywczych, niskie koszty jego oczyszczania, a także stosunkowo duża skuteczność procesu technologicznego mającego na celu pozbycie się wyczuwalnego w smaku i aromacie śladu substancji skażającej. W Unii Europejskiej nie ma pełnej harmonizacji w zakresie wykorzystywanych substancji skażających (w ramach podziału na skażalniki całkowite i częściowe), a konsekwencją tej sytuacji był m.in. wzrost przywozu do

[319] W. Mądrzejowski, Przestępczość zorganizowana…, op. cit., str. 84.
[320] W. Pływaczewski, Zorganizowane formy przestępczości w sektorze żywności - obszary zagrożeń i przeciwdziałanie zjawisku, (w:) A. Lewkowicz, W. Pływaczewski (red.), Przeciwdziałanie patologiom na rynku żywności, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie i Katedra Kryminologii i Polityki, Szczytno 2015, str. 12.
[321] Termin bitrex oznacza: „nazwę handlowa benzoesanu denatonium Nr CAS 3734–33–6, o wzorze chemicznym benzoesan *N*,*N*-dietylo-*N*-[(2,6-dimetylofenylo-karbamoilo)-metylo]benzyloamoniowy, zob. M. Szutowski, T. Szost, M. Bambrowicz-Klimkowska, Profil zanieczyszczeń występujący w alkoholach nielegalnego pochodzenia i ryzyko zdrowotne związane z ich konsumpcją, Przemysł Fermentacyjny i Owocowo-Warzywny 2015, nr 5, str. 19.
[322] M. Szutowski, T. Szost, M. Bambrowicz-Klimkowska, op. cit., str. 19.

Polski alkoholu skażonego łotewskim skażalnikiem[323]. Po ograniczeniu możliwości jego stosowania nastąpił wzrost zainteresowania alkoholem ze skażalnikiem węgierskim, co potwierdza odnotowywany od 2014 r. przez polskie służby zwiększony przywóz alkoholu skażonego z terytorium Węgier. Zdaniem Ministerstwa Finansów, alkohol skażony całkowicie według procedur węgierskich może być stosowany do produkcji nielegalnego alkoholu w Polsce ze względu na stosunkowo łatwe wytrącenie skażalników.

Procederowi temu sprzyja także fakt, że z uwagi na mnogość zastosowań przemysłowych zazwyczaj trudno jest stwierdzić, czy w danej sytuacji za nabyciem takiego alkoholu przemawia specyfika procesu technologicznego (np. produkcji kosmetyków, gdzie z oczywistych względów preferowane są łagodniejsze skażalniki), czy może należy doszukiwać się w nim przestępczych intencji. Taki odkażony i nielegalnie wyprodukowany alkohol (również w postaci zmieszanej) wprowadzany jest do sprzedaży najczęściej jako ”czysty spirytus” w cenie od kilkunastu do kilkudziesięciu zł za litr[324].

Standardowym produktem pochodzącym z nielegalnej rozlewni jest litrowa, plastikowa butelka (typu PET), zawierająca 95-procentowy spirytus. Produkt jest dostępny na ¾ bazarów na terenie Polski, natomiast w melinach dostępne są głównie substytuty wódek – w przypadkowych butelkach, o nieznanej zawartości alkoholu[325]. Oprócz tego, przestępcy odkażający spirytus do celów przemysłowych, aby zminimalizować ewentualne straty w sytuacji zatrzymania przez organy ścigania w miejscach rozlewania i składowania posiadają dużo mniejsze ilości nielegalnego alkoholu[326]. Istotnym aspektem związanym z nielegalnym odkażaniem i produkcją alkoholu, jest to, że produkcja alkoholu etylowego dokonuje się bez instalacji przystosowanych do produkcji alkoholu spożywczego.

Także stosowane procesy technologiczne w zakresie odkażania zagrażają zdrowiu osób, które wraz z takim alkoholem przyjmują do organizmu również inne szkodliwe substancje wykorzystane w procesie chemicznym[327]. Statystyki hospitalizacji prowadzone przez Narodowy Fundusz Zdrowia potwierdzają, że zatrucia wywołane spożyciem metanolu, glikolu etylenowego lub innych toksycznych rozpuszczalników ciągle się zdarzają. W 2014

[323] Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce, str. 107- artykuł dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl, 05.07.2016 r.
[324] Ibidem, str. 107.
[325] Nielegalny rynek wyrobów akcyzowych w Polsce, orientacyjna wielkość i tendencje na podstawie danych z okresu I 2010 – VII 2011, str. 37 - artykuł dostępny na stronie internetowej: www.niwserwis.pl, 10.05.2015 r.
[326] Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2014 roku, str. 173 - raport dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji: www.bip.mswia.gov.pl, 05.07.2016 r.
[327] E. Katilius, Sektorowa specyfika szarej strefy i strefy wyłudzeń w Polsce na przykładzie innych branż, (w:) Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce, str. 107 - artykuł dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl, 05.07.2016 r.

roku do polskich szpitali trafiło 395 osób, u których stwierdzono zatrucie metanolem lub glikolem, z czego 95 osób zmarło w trakcie hospitalizacji[328].

Najczęściej stosowanymi kanałami wprowadzania na rynek wyrobów alkoholowych, uzyskanych poprzez odkażanie alkoholu całkowicie skażonego są:

- nielegalne punkty sprzedaży detalicznej: bazary, giełdy samochodowe, nieformalne punkty sprzedaży ulicznej,
- internet,
- punkty gastronomiczne,
- punkty handlu detalicznego – kioski, sklepy spożywcze,
- meliny.

Alkohol jest rozprowadzany także przez firmy cateringowe, które dostarczają go w punkt docelowy (np. do domu weselnego), jak również dystrybuowany w noclegowniach, zakładach pracy czy domach spokojnej starości (opieki społecznej). Zorganizowane grupy przestępcze rozprowadzające nielegalny alkohol na bazarach liczą zazwyczaj od 5 do 20 osób i trudnią się tym procederem zawodowo. Zazwyczaj są to osoby młode lub w średnim wieku (25 - 50 lat), powiązane wcześniej ze światem przestępczym lub recydywiści. Wśród tych osób są sprzedawcy, osoby informujące o ewentualnym zbliżającym się zagrożeniu (kontrola służb państwowych) oraz dostawcy i magazynierzy. Grupy te są doskonale zorganizowane, co tym samym minimalizuje ryzyko bycia złapanym na gorącym uczynku[329]. Oprócz tego, funkcjonują również grupy objazdowe, które działając na danym terenie prowadzą sprzedaż na kilku lokalnych bazarach[330]. Natomiast, w mniejszych miejscowościach popularna jest sprzedaż alkoholu w barach i kioskach, gdzie alkohol sprzedawany jest „spod lady", zamawiany telefonicznie lub dostarczany do np. baru z piwem[331]. W melinach sprzedawany jest alkohol dla klientów znanych i cieszących się zaufaniem sprawcy lub osób przypadkowo znających hasło lub osobę „wprowadzającego"[332].

Przyczyną podrabiania napojów alkoholowych jest:

- chęć obniżenia kosztów produkcji i uzyskania wyższych zysków,
- zwiększenie konkurencyjności cenowej produktu,

[328] M. Szutowski, T. Szost, M. Bambrowicz-Klimkowska, op. cit., str. 18-19.
[329] Nielegalny rynek wyrobów akcyzowych w Polsce, orientacyjna wielkość i tendencje na podstawie danych z okresu I 2010 – VII 2011, op. cit., str. 45.
[330] J. W. Wójcik, Wybrane aspekty funkcjonowania melin pijackich, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984, str. 311.
[331] Nielegalny rynek wyrobów akcyzowych w Polsce, orientacyjna wielkość i tendencje na podstawie danych z okresu I 2010 – VII 2011, op. cit., str. 45.
[332] J. W. Wójcik, Meliny pijackie a przestępczość, Problemy Alkoholizmu 1984, nr 3, str. 9.

- ukrycie faktycznego pochodzenia produktu[333],
- ukrycie niewłaściwej jakości produktu,
- ukrycie błędów w procesie[334].

Najczęściej podrabianymi alkoholami są trunki wysokoalkoholowe oraz wina. Wyroby spirytusowe stanowią grupę często podrabianych produktów, które rozcieńczane są wodą lub stosowany jest do ich produkcji spirytus tańszy niż deklarowany. W drugim przypadku używany spirytus wyprodukowany jest z niewłaściwego surowca użytego w procesie fermentacji (np. trzcina cukrowa)[335]. Ponadto, spirytus ten może być otrzymany na drodze syntezy chemicznej lub pochodzić z przemytu. Zafałszowanie wyrobów spirytusowych może polegać również na podaniu nieprawdziwej deklaracji odnośnie gatunku tych wyrobów oraz maskowaniu braku leżakowania.

Podrabianie wina może polegać na dodaniu cukru trzcinowego i buraczanego do win oraz dodaniu ekstraktów owoców bogatych w antocyjany w celu ich barwienia (np. ekstraktu z czarnego bzu). Częstą praktyką jest także, podanie nieprawdziwej deklaracji odmiany winogron i regionu pochodzenia oraz dodawanie *Lactobacillus* w celu przyspieszenia dojrzewania win. Mikroorganizmy *Lactobacillus* konwertują kwas jabłkowy do kwasu mlekowego i zmniejszają ogólną kwasowość win oraz przyspieszają ich dojrzewanie[336]. Za fałszerstwo uważane jest także mieszanie wina gronowego z winem owocowym[337].

Na bazarach oraz targach regionalnych często oferowane są napoje alkoholowe bez banderol jako bimber, śliwowica, księżycówka, domowa nalewka czy też spirytus kradziony[338]. W rzeczywistości alkohol ten odzyskiwany jest z rozpuszczalników, spryskiwaczy do szyb, płynów dezynfekujących lub podpałki do grilla. Zorganizowane grupy przestępcze zajmują się również produkcją i dystrybucją fałszywego szampana, podrabianej whisky oraz nieautentycznych markowych win francuskich, hiszpańskich i włoskich. Sprawcy fałszują etykiety, banderole i opakowania. Zdaniem ekspertów im droższy trunek, tym istnieje

---

[333] M. Pałys, Zafałszowania żywności i skażenia patogenami oraz sposoby ich wykrywania technikami molekularnymi, Nauki Przyrodnicze 2014, nr 2, str. 31.
[334] Z. Targoński, A. Stój, Zafałszowania żywności i metody ich wykrywania, Żywność. Nauka. Technologia. Jakość 2005, nr 4, str. 30.
[335] K. Sujka, P. Koczoń, Zastosowanie spektroskopii FT-IR do oceny zawartości alkoholu etylowego w komercyjnych wódkach, Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych 2012, nr 571, str. 107.
[336] Z. Targoński, A. Stój, op. cit., str. 34.
[337] L. Czerwiecki, Problemy autentyczności produktów spożywczych, Roczniki Państwowego Zakładu Higieny 2004, nr 1, str. 11.
[338] L. Wiwała, Sektorowa specyfika szarej strefy i strefy wyłudzeń w Polsce na przykładzie innych branż, (w:) Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce, str. 111 - artykuł dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl, 05.07.2016 r.

większe ryzyko zetknięcia się z podróbkami[339]. Nieuczciwe praktyki producentów albo zaniedbania w czasie produkcji prowadzą do dostarczenia konsumentowi wyrobu zafałszowanego, a czasem też szkodliwego dla zdrowia (np. glikol etylowy w winach)[340]. Skutki podrabiania napojów alkoholowych odczuwają konsumenci, gdyż kupują produkty niepełnowartościowe i nieautentyczne. Natomiast, uczciwi producenci przegrywają w nieuczciwej konkurencji[341].

Według G. Kędzierskiej najważniejsze cechy *modus operandi* sprawców nielegalnej produkcji i dystrybucji wyrobów alkoholowych, przedstawiają się następująco:

- sprawcy działają w zorganizowanej grupie,
- przestępcy są w różnym wieku, najczęściej w przedziale 30-55 lat,
- uzdatnianie, czyli odkażanie surowca odbywa się w magazynach, najczęściej wynajętych, w opuszczonych gospodarstwach rolnych np. popegeerowskich lub rzadziej w prywatnych,
- jedna dobrze zorganizowana grupa przestępcza ma kilka punktów produkcyjnych, rozmieszczonych w różnych częściach Polski, a jeżeli w tym samym województwie to w różnych miejscowościach,
- grupa przestępcza współpracuje z podmiotami gospodarczymi, które zapewniają fikcyjne rozprowadzanie surowca przeznaczonego do odkażania (alkoholu technicznego lub rozpuszczalnika),
- z oczyszczalni, czyli miejsca odkażania gotowy spirytus jest przewożony ciężarówką do odbiorcy, który konfekcjonuje go najczęściej w plastikowych butelkach o pojemności 1 litra lub 5 litrów,
- do punktów bezpośredniej sprzedaży (legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach) trafiają w butelkach, opatrzonych naklejkami i kapslami markowych wódek, natomiast na duże imprezy np. wesela sprzedawane są również konsumentom bezpośrednio przez dystrybutorów w opakowaniach o większej pojemności,
- w przypadku ujawnienia procederu przez organy ścigania w miejscach odkażania i rozlewania zabezpiecza się duże ilości materiału dowodowego[342],

[339] W. Pływaczewski, Zorganizowane formy przestępczości w sektorze żywności - obszary zagrożeń i przeciwdziałanie zjawisku, op. cit., str. 15.
[340] K. Sujka, P. Koczoń, op. cit., str. 107.
[341] Z. Targoński, A. Stój, op. cit., str. 31.
[342] G. Kędzierska, Nielegalny handel towarami akcyzowymi, op. cit., str. 311-312.

- w miejscach produkcji występują także inne dowody jak: kompletna linia technologiczna do oczyszczania skażonego spirytusu, odczynniki chemiczne, narzędzia służące do odkażania,
- niektóre grupy handlujące wyrobami alkoholowymi prowadzą multidziałalność przestępczą zajmując się również dystrybucją podrobionego proszku do prania, wyrobów perfumeryjnych znanych marek, nielegalnych papierosów oraz narkotyków,
- najczęściej działalność zorganizowanej grupy jest stosunkowo krótka, ale zdarza się, że grupa funkcjonuje kilka lat,
- w okresie działalności grupa przestępcza wprowadza do obrotu duże ilości produktu, a straty Skarbu Państwa są liczone w milionach złotych,
- zarobione pieniądze przestępcy próbują „wyprać" (np. wchodząc w układ z pracownikami zakładów bukmacherskich, uzyskują zaświadczenia o wygranych w zamian za 4% do 6% kwoty wypisanej na zaświadczeniu),
- większość sprawców była już wcześniej karana m.in. za przestępstwa narkotykowe i skarbowe, a członkowie grupy należeli do środowiska pseudokibiców[343].

Reasumując, należy podkreślić, że w większości przypadków występujący na rynku alkohol nielegalnego pochodzenia to odkażany alkohol. Powodem takiego stanu rzeczy jest model konsumpcji alkoholu w Polsce, w którym alkohol gorszej jakości i niewiadomego pochodzenia jest w wybranych środowiskach (szczególnie wykluczonych społecznie) tolerowany do spożycia.

Nie można również pominąć tradycji domowej produkcji wyrobów spirytusowych (np. w postaci nalewek) i społecznej akceptacji dla zakupu takich produktów poza rejestrowanym obiegiem, np. na targach lub bazarach. Wszystko to powoduje, że konsumenci są przekonani, że nabywają produkt dobrej jakości, pochodzący z małej lokalnej manufaktury, a w rzeczywistości otrzymują wyrób, którego bazą jest alkohol odkażony[344].

§4 Przemyt nielegalnie wyprodukowanego alkoholu

W ujęciu kryminalistycznym przemyt celny to przeprowadzanie przez granicę państwa przedmiotów bez zezwolenia władz[345]. Tak więc, oznacza to przemieszczanie towarów i usług oraz innych należności wobec państwami z pominięciem opłat celnych, podatku akcyzowego,

[343] Ibidem, str. 311-312.
[344] E. Katilius, op. cit., str. 106.
[345] B. Hołyst, Kryminalistyka, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018, str. 321.

podatku od towarów i usług oraz innych należności wobec państwa, na którego terytorium wwieziono towar lub też wwiezienie towaru, którym obrót jest w danym kraju zakazany[346].

Rozwój przemytu wyrobów alkoholowych uwarunkowany jest czynnikami natury społecznej i ekonomicznej. Główny wpływ na rozwój przemytu wyrobów alkoholowych ma jego opłacalność, wynikająca z różnic cenowych. Na terytorium Polski trafiają głównie wyroby spirytusowe pochodzące z Białorusi, Ukrainy i Rosji. Alkohol w tych państwach jest znacznie tańszy niż w Polsce, a część z tych wyrobów to podróbki „udające" markowe wyroby[347]. Elementem ułatwiającym przekraczanie granicy z Ukrainą i Rosją było wprowadzenie małego ruchu granicznego, który wpływa na zwiększenie przemytu w regionach przygranicznych. Przedmiotem nielegalnego importu do Polski są m.in. wyroby alkoholowe, ale dominującą pozycję stanowi alkohol etylowy, który może być stosowany do nierejestrowanej produkcji napojów spirytusowych lub bezpośrednio sprzedawany konsumentom. Ponadto alkohol etylowy może być wykorzystywany na inne cele, np. chemiczne, energetyczne itp.[348].

Dodatkowym czynnikiem wzrostu zjawiska jest możliwość nabywania (legalnego bądź nielegalnego) wyrobów alkoholowych, po znacznie niższej cenie na nielegalnym rynku[349]. Możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków przy niskim zagrożeniu karą, stanowi dodatkową zachętę do prowadzenia tego typu działalności. Także zniesienie barier celnych i kontroli granicznych pomiędzy krajami Wspólnoty Europejskiej pozwala na znaczne zwielokrotnienie osiąganych zysków w wyniku przerzutu towarów do krajów tzw. starej Unii. Na terenach przygranicznych wzrost przemytu powodowany jest wysokim bezrobociem lub niską dochodowością wykonywanej legalnie pracy.

Przestępczość przemytnicza wyrobów alkoholowych charakteryzuje się dużą różnorodnością i może przybrać formę:

- przemytu lądowego (samochodowego, kolejowego, pieszego zwanego również „mrówkowym" lub plecakowym),
- przemytu lotniczego,
- przemytu morskiego,

[346] R. Woźniak, D. Sowulewski, Formy przemytu, skala zjawiska i poziom uprawnień, (w:) E. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Zwalczanie przemytu. Zbiór dobrych praktyk. Różne perspektywy - wspólny cel, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013, str. 37.
[347] E. Katilius, op. cit., str. 107.
[348] P. Wyrzykowski, Stan ekonomiczno-finansowy przemysłu alkoholowego, Rynek wyrobów alkoholowych 2015, nr 3, str. 32.
[349] W. Czyżowicz, Nielegalny obrót wyrobami tytoniowymi, alkoholem i piwem w Polsce. Przyczyny, formy, skala, konsekwencje i rozwiązania zwiększające efektywność walki z nielegalnym handlem, Wydawnictwo BW, Szczecin 2012, str. 19.

- przemytu pocztowego (paczkowego), który może być dokonywany przy użyciu wszystkich powyższych rodzajów transportu[350].

Przestępczość przemytniczą wyrobów alkoholowych można podzielić na przestępczość dokonywaną w zorganizowanych grupach oraz indywidualnie. Przemytem zorganizowanym, nazywamy grupowe działanie w porozumieniu przynajmniej trzech osób. Osoby te systematycznie lub jednorazowo nielegalnie przewożą przez granicę wyroby alkoholowe podlegające ocleniu lub których przewóz jest zabroniony, w różnorodny sposób unikając kontroli celnej[351]. Struktura i kształt dobrze zorganizowanej grupy przestępczej, w której może być kilku liderów, spełniających określone zadania oraz mających podporządkowanych sobie pracowników kształtuje się przez kilka lat. Podział zadań w takiej grupie dotyczy przede wszystkim kwestii związanych z:

- wyszukiwaniem destylarni na terenie Europy (potencjalnych źródeł zapatrzenia),
- organizacją zakupów i płatności,
- organizacją tras przemytniczych,
- organizacją firm przewozowych i kierowców gotowych dokonać przemytu (w tym zdobycia fałszywych dokumentów, organizacją fałszywych firm - odbiorców towaru),
- organizacją nielegalnych przechowalni i magazynów w Polsce i za granicą,
- wyszukiwaniem odbiorców i zbieraniem zamówień na dostawy,
- dystrybucją alkoholu w Polsce.

Metody działań przestępców są często modyfikowane i udoskonalane, jak również posługują się oni wysokiej jakości sprzętem łączności, transportu oraz korzystają z usług wykształconych doradców[352]. Przemyt wyrobów alkoholowych dokonywany na dużą skalę przez zorganizowane grupy przestępcze realizowany jest najczęściej z wykorzystaniem środków transportu morskiego, kolejowego i drogowego, przystosowanych do przewozu towarów masowych (kontenery, naczepy, wagony).

Specyfiką przemytu na dużą skalę, jest również wykorzystywanie tzw. towarów przykrywkowych (np. sprzęt elektroniczny, meble, surowiec drzewny, kruszec, odpady metalowe, torf, szkło) oraz fałszywych dokumentów celnych. Obszarem działań zorganizowanych grup przestępczych jest głównie przemyt wyrobów alkoholowych oraz towarów podrabianych[353].

---

[350] R. Woźniak, D. Sowulewski, op. cit., str. 39-40.
[351] B. Hołyst, op. cit., str. 322-323.
[352] Ibidem, str. 327-328.
[353] R. Woźniak, D. Sowulewski, op. cit., str. 40.

Natomiast, przemyt wyrobów alkoholowych realizowany indywidualnie, polega na przewożeniu przez pojedynczych sprawców przez granicę, towarów alkoholowych w różnego rodzaju schowkach, odzieży, bagażu osobistym lub środkach transportu w celu uniknięcia kontroli celnej i nieopłacenia obowiązującego cła albo ominięcia istniejących zakazów przywozu (wywozu)[354]. Przemyt indywidualny wyrobów alkoholowych dokonuje się w ramach międzynarodowego ruchu turystycznego i dotyczy stosunkowo niewielkiej ilości towarów, a zasięg terytorialny ograniczony jest do terenów przygranicznych[355].

Sprawcy dokonujący przemytu indywidualnego w okresie letnim często przekraczają granicę w ubiorze nieadekwatnym do temperatury otoczenia. Ponadto, pod odzieżą ukrywają butelki lub woreczki z alkoholem przymocowane do ud, włożone w majtki, biustonosze, skarpety albo pończochy. Zdarza się, że osoby czasem kilkanaście razy dziennie przekraczają granicę z wyrobami alkoholowymi. Przy przemycie przez „zieloną granicę" pomysłowość przemytników i ich przygotowanie jest zaskakujące, gdyż potrafią w zimę ubrać się w białe kombinezony, aby zlać się kolorystycznie z otoczeniem i miotłą zacierać ślady[356]. Przemyt indywidualny w mniejszym stopniu dotyczy przywozu na potrzeby własne, gdyż coraz częściej przemycany towar dostarczany jest do nielegalnych składów, skąd następnie kierowany jest do dalszej dystrybucji w punktach sprzedaży detalicznej, na bazarach, targowiskach lub przemieszczany w głąb kraju oraz do innych krajów Wspólnoty Europejskiej. Obecnie nie notuje się dużego nasilenia przemytu wyrobów alkoholowych na terytorium Polski ze względu na zbliżony poziom cen wyrobów alkoholowych w krajach ościennych. Wynika to także, ze wzrostu zainteresowania przestępców wyrobami tytoniowymi, które przynoszą większe zyski i łatwiej je ukryć. Utrzymuje się wysoki poziom przestępczości związanej z nielegalnym odkażaniem alkoholu przemysłowego na terenie Polski, jednakże powodem tego nie jest wykorzystywanie do produkcji surowca pochodzącego z przemytu[357].

Podsumowując, wcześniejsze rozważania warto zaznaczyć, że sprawcy dokonujący produkcji alkoholu domowym sposobem, jak również odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, podrabiania legalnego alkoholu oraz przemytu wypracowali własne, indywidualne techniki *modus operandi* nielegalnej produkcji alkoholu. Ponadto, odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, podrabianie legalnego alkoholu i przemyt jest często przedmiotem działalności zorganizowanych grup przestępczych, co

[354] B. Hołyst, op. cit., str. 322.
[355] R. Woźniak, D. Sowulewski, op. cit., str. 40.
[356] G. Kędzierska, Nielegalny handel towarami akcyzowymi, op. cit., str. 316.
[357] R. Woźniak, D. Sowulewski, op. cit., str. 43.

wynika ze specyfiki tej kategorii przestępstw, wymagającej niejednokrotnie zaangażowania wieloosobowej, zorganizowanej struktury, poniesienia określonych nakładów finansowych i zapewnienia odpowiednich środków technicznych (np. maszyn do produkcji, opakowań, środków transportu).

Rozdział V

Metodyka postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

§1 Czynności wstępne zmierzające do ustalenia i ujęcia sprawcy przestępstwa

Ujawnianie procederu nielegalnej produkcji alkoholu spoczywa głównie na takich służbach, jak: Policja, Straż Graniczna oraz Służba Celno-Skarbowa. Zasada legalizmu obowiązująca w polskiej procedurze karnej nakłada na wyżej wymienione organy obowiązek wszczęcia i prowadzenia postępowania karnego, a w dalszej kolejności zakończenia go orzeczeniem materialnym, w każdym przypadku popełnienia przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego (art. 10 § 1 k.p.k.). Nie mniej jednak, warunkiem podjęcia tych działań jest uzyskanie informacji wskazującej na uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa[358].

W procesie ujawniania przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu ogromna rola przypada informacjom o zdarzeniu i sprawcy[359]. Źródłem informacji o procederze nielegalnej produkcji alkoholu są przede wszystkim osoby pokrzywdzone, świadkowie, funkcjonariusze policji. Takimi źródłami informacji mogą być również inne osoby które wiedzą o nielegalnym wytwarzaniu alkoholu, a czasami także sami sprawcy[360]. W tym miejscu należy zaznaczyć, iż na każdym obywatelu ciąży społeczny obowiązek zawiadomienia prokuratora lub policji, w sytuacji, gdy dowiedział się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu (art. 304 §1 k.p.k.)[361]. Obowiązek społeczny charakteryzuje się tym, iż jego niedopełnienie nie wywołuje żadnej odpowiedzialności karnej i jedynie może być rozpatrywany w aspekcie moralnym czy etycznym[362].

Osobowe źródła informacji o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu można podzielić na źródła zewnętrzne oraz źródła wewnętrzne. Źródła zewnętrze to przeważnie osoby, które dotychczas nie miały żadnych kontaktów z organami ścigania i zawiadamiające te organy o określonych faktach czy osobach w sposób względne spontaniczny. Zaś, źródła

[358] E. Gruza, Czynności wstępne zmierzające do ustalenia i ujęcia przestępstwa, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka- rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 30.
[359] T. Hanausek, K. Sławik, Wprowadzenie do kryminalistyki i kryminologii, Wydawnictwo Oficyna „BRANTA", Bydgoszcz 1995, str. 28.
[360] E. Gruza, op. cit., str. 30.
[361] B. Hołyst, Kryminalistyka, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018, str. 435.
[362] K. Sławik, Kryminalistyka w związkach z procesem karnym, kryminologią oraz wiktymologią, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003, str. 80.

wewnętrzne - to źródło celowo zorganizowane przez organy ścigania dla zapewnienie sobie dopływu informacji o interesujących ich faktach, zjawiskach, środowiskach czy osobach[363].

Ważnym źródłem pierwszych informacji o nielegalnej produkcji alkoholu są doniesienia zewnętrzne, do których możemy zaliczyć poniższe rodzaje:

- ze względu na podstawę prawną - zawiadomienia wynikające z obowiązku określonego w art. 10 § 1 k.p.k. oraz art. 304 § 1 k.p.k.,
- ze względu formę zawiadomienia - tj. składane jawnie i anonimowo,
- ze względu na osobę dokonującą zawiadomienia - osoby postronne oraz samooskarżenia[364].

Zawiadomienia składane jawnie pochodzą przede wszystkim od osób pokrzywdzonych w wyniku spożycia nielegalnego alkoholu oraz osób będących świadkiem procederu, które kierując się poczuciem uczciwości obywatelskiej, wskazują osoby trudniące się nielegalnym wyrobem alkoholu lub nielegalną sprzedażą wyrobów alkoholowych[365]. Takie zawiadomienia mogą również pochodzić od najbliższej rodziny sprawcy, która nie widzi innego sposobu na wpłynięcie na zachowanie sprawcy lub sąsiadów, którzy np. nie mogli znieść zapachu wypędzanego bimbru[366]. Motyw złożenia takiego zawiadomienia oprócz chęci spełnienia na obywatelu ciążącego na nim społecznym obowiązku, wynika również z działania z niskich pobudek, chęci zemsty, pozbycia się konkurenta, zawiści o zyski jakie przynosi wyrób nielegalnego alkoholu. Zdarza się także, że zawiadomienia pochodzą od osób chorych psychicznie i pieniaczy, których działania są następstwem urojeń prześladowczych. W sytuacji, gdy informacje od takich osób zawierają w sobie elementy uprawdopodobniające popełnienia przestępstwa, powinny podlegać sprawdzeniom[367].

W praktyce występuje mała ilość oficjalnych zawiadomień pochodzących od obywateli rozumiejących społeczne i zdrowotne konsekwencje nielegalnej produkcji alkoholu. Na przyczyny tego stanu rzeczy wpływa:

- podejście organów ścigania do przestępstwa - zdarzają się przypadki opieszałego reagowania na informacje o nielegalnych wytwórniach alkoholu, stwierdza się również brak orientacji niektórych funkcjonariuszy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w sposobach rozpoznawania nielegalnej produkcji alkoholu, a

[363] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1994, str. 39-40.
[364] Ibidem, str. 39-40.
[365] B. Niemczyn, S. Prokop, Nielegalne gorzelnictwo w województwie białostockim, Służba MO 1969, nr 1, str. 34.
[366] B. Sygit, Potajemne gorzelnictwo, Studium z dziedziny kryminologii i polityki kryminalnej, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1996, str. 155.
[367] E. Gruza, op. cit., str. 32.

przyczyną takiego stanu rzeczy może być traktowanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu jako społecznie mniej szkodliwego w porównaniu do innych przestępstw[368],

- obowiązujące przepisy prawne, które ułatwiają sprawcom wykorzystanie niezgodnie z przeznaczeniem alkoholu etylowego skażonego (zwolnionego od podatku akcyzowego), w tym odkażanie i użycie tak uzyskanego alkoholu etylowego do nielegalnego wytwarzania napojów alkoholowych,
- polityka karania sprawców nielegalnej produkcji alkoholu - orzekane kary są niższe od potencjalnych korzyści związanych z produkcją i sprzedażą alkoholu[369].

Przeciwieństwem zgłoszeń jawnych są doniesienia anonimowe, które w praktyce występują najczęściej, a spowodowane jest to obawą zgłaszających o własne życie i zdrowie, strachem przed reakcją otoczenia, szczególnie sprawcą i jego najbliższymi, czy też niechęcią uczestniczenia w jakiejkolwiek formie w postępowaniu karnym[370].

Doniesienia anonimowe mogą wyczerpywać znamiona przestępstwa, gdy ich treść zawiera obelgi, groźby, szantaż lub zawiadamiać o popełnionym przestępstwie, jego sprawcy lub potencjalnych świadkach. Przeciwko autorowi anonimów, których treść wyczerpuje znamiona przestępstwa może być wszczęte postępowania karne, jeżeli osoba nim pokrzywdzona złoży odpowiedni wniosek o ściganie karne[371]. Anonimy donoszące organom ścigania o popełnionym przestępstwie należy traktować z dużą dozą ostrożności, gdyż nie zawsze mogą być prawdziwe[372]. Takie informacje wymagają dokładnego sprawdzenia i oceny przydatności, a podczas czynności sprawdzających należy w pierwszej kolejności dążyć do ustalenia autora anonimu oraz jego motywu działania[373]. W przypadku, gdy organ procesowy uzna, że uzyskane informacje są wystarczające, aby podejrzewać popełnienie przestępstwa, przeprowadzenie czynności sprawdzających kończy się wszczęciem postępowania. Podstawą wszczęcia postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są zazwyczaj przeszukania dokonywane przez organy ścigania w zabudowaniach należących do osób podejrzanych[374].

Natomiast, jeżeli w ocenie organu procesowego uzyskana informacja jest niewystarczająca lub też nie uzasadnia wszczęcia postępowania, wtedy następuje odmowa

---

[368] B. Sygit, op. cit., str. 95.
[369] Ibidem, str. 95.
[370] E. Gruza, op. cit., str. 32.
[371] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 41.
[372] B. Niemczyn, S. Prokop, op. cit., str. 34.
[373] K. Sławik, op. cit., str. 81.
[374] J. Włodarz, Formy zwalczania przestępczości nielegalnego gorzelnictwa w powiecie olkuskim, Problemy Praworządności 1974, nr 8-9, str. 86.

wszczęcia[375]. Doniesienia anonimowe mogą być przekazywane w formie pisemnej (listownie, drogą elektroniczną) lub ustnej (bezpośrednio, telefonicznie).

Równie ważnym źródłem zewnętrznych informacji o procederze nielegalnej produkcji alkoholu są samooskarżenia. Sprawca czynu sam dobrowolnie zgłasza się do organów ścigania zawiadamiając o popełnionym czynie już ujawnionym lub takim, o którym organ nic nie wiedział albo przypisywał go innej osobie. Wyjaśnienia sprawcy są dowodem i samooskarżenie może być wykorzystane w toczącym się postępowaniu. Zdarzają się fałszywe samooskarżenia i wtedy osoba pociągnięta jest do odpowiedzialności z art. 251 k.k., jeśli przestępstwo nie miało miejsca. Samooskarżenia są trudnym do oceny źródłem informacji i dlatego też należy ustalić jakie motywy kierowały sprawcą[376].

Pobudkami, którymi kierują się osoby dokonujące samooskarżenia wynikają z:

- niewytrzymania przez sprawcę napięcia nerwowego, którego powodem jest brak możliwości dłuższego ukrywania czynu albo jego następstw, a także ukrywania się sprawcy[377],
- przekonania, o tym, że w przypadku dobrowolnego zgłoszenia czynu może to zadecydować o niekaralności osoby lub wpłynąć na dalsze złagodzenie kary,
- dążenia do uniknięcia odpowiedzialności karnej za poważniejsze popełnione przestępstwo, polegające na tym, iż sprawca przyznaje się do jednego przestępstwa, choć popełnił ich kilkanaście lub przyznaje się do przestępstwa o mniejszym ciężarze gatunkowym, gdyż popełnił poważniejsze,
- zamiaru ochronienia przed odpowiedzialnością karną innej osoby np. bliskiej,
- zaburzenia psychicznego (np. psychopaci, histerycy, osoby będące wstanie głębokiej depresji, chorzy na schizofrenię).

Obok źródeł zewnętrznych funkcjonują tzw. źródła wewnętrzne, czyli celowo zorganizowane i stosowane działania zmierzające do zapewnienia sobie dopływu informacji o faktach, zjawiskach i osobach pozostających w kręgu ich zainteresowań[378]. Do tego rodzaju źródeł zaliczamy stosowane na podstawie art. 14 UPol.:

- wyniki podejmowanych czynności operacyjno-rozpoznawczych, w tym informacje pochodzące od źródeł osobowych (osób zaufanych)[379],

[375] B. Młodziejowski, Pierwsze informacje o przestępstwie, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński, Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 183.
[376] E. Gruza, op. cit., str. 32.
[377] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 42.
[378] K. Sławik, op. cit., str. 82-83.
[379] E. Gruza, op. cit., str. 32-33.

- wyniki podejmowanych czynności służbowych przez policjantów: patrole, praca dzielnicowych, kontrola ruchu drogowego,
- informacje uzyskiwane w efekcie analiz aktualnie prowadzonych lub wcześniej umorzonych archiwalnych spraw,
- efekty wykorzystania rejestrów, registratur kryminalistycznych lub wyniki kontaktów organów ścigania ze społeczeństwem.

Największe znaczenie mają informacje uzyskane w rezultacie czynności operacyjnych, których celem jest m.in. rozpoznanie środowisk przestępczych trudniących się nielegalną produkcją alkoholu[380]. Prowadzone wywiady policyjne, obserwacje, kontrola operacyjna albo praca z informatorami są źródłami wiedzy o osobach, środowisku oraz o zdarzeniach. W związku z tym umożliwiają uzyskiwanie wiedzy o czynach zabronionych, sprawcach, jak również świadkach nielegalnej produkcji alkoholu. Istotne są także rutynowe działania policji podejmowane w czasie działań dochodzeniowo-śledczych i administracyjno-porządkowych. Służba prewencyjna wykonywana przez policjantów, kontrole ruchu drogowego oraz zwykły kontakt ze społeczeństwem może doprowadzić do ujawnienia czynów zabronionych związanych z nielegalną produkcją alkoholu. Źródłem informacji o zdarzeniu mogą być również czynności procesowo-kryminalistyczne, takie jak ujęcie, zatrzymanie sprawcy w pościgu lub w wyniku zastosowania zasadzki, dokonania okazania oraz czynność przesłuchania prowadzona w innej sprawie[381].

Źródłem informacji o produkcji bimbru mogą być wiadomości przekazywane przez obywateli, pracowników administracji leśnej oraz sprzedawców sklepów, gdyż zakup większej ilości cukru, wprawdzie nie zawsze świadczy o przeznaczeniu go na zacier, może jednak w pewnych sytuacjach stanowić podstawę do zainteresowania się nabywcą.

Do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu oprócz obserwacji miejsc sprzedaży i miejsc zakupu artykułów potrzebnych do odpędu, mogą przyczynić się kontrole miejsc co do których zachodziły podejrzenia pędzenia alkoholu oraz obserwacje osób znanych z uprzedniej działalności w zakresie nielegalnej produkcji alkoholu[382].

Źródłami, które również mogą pomóc przy wykryciu nielegalnej produkcji alkoholu są: informacje operacyjne Policji, planowane akcje policyjne, przeprowadzane doraźnie przez organy ściąganie kontrole lokali gastronomicznych, przyznawanie się sprawców, którym

[380] W. Czyżykowska, A. Kulikowski, Niedozwolony wyrób spirytusu i spekulacyjny handel alkoholem na terenie województwa miejskiego łódzkiego, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984, str. 305.
[381] E. Gruza, op. cit., str. 32-33.
[382] B. Sygit, op. cit., str. 44.

zarzucano popełnienie różnych przestępstw w tym również dopuszczenia się nielegalnej produkcji alkoholu, dokonywane kontrole bagaży, zawiadomienia członków rodziny, czynności policji związane z interwencjami domowymi lub wyjaśnieniem innych spraw[383].

Na sposób ujawniania procederu nielegalnej produkcji alkoholu rzutują takie okoliczności, jak: doskonalenie metod nielegalnej produkcji alkoholu przez przestępców, społeczna aprobata, pobłażliwe traktowanie tego przestępstwa przez organy ścigania, anonimowość życia w mieście, brak zaufania do efektów pracy policji oraz wzrastające poczucie bezkarności.

Wykrycie bimbrownictwa ułatwiają rażące błędy sprawców, popełniane podczas przygotowania i produkcji alkoholu, jak również okoliczności towarzyszące pędzeniu (gotowanie zacieru, wydzielający się odór) oraz zachowanie się po wytworzeniu bimbru (wprawianie się w stan nietrzeźwości, sprzedaż wyrobu, wypożyczanie urządzeń, przechwalanie się wyrobem). Natomiast, ujawnienie tego procederu utrudnia zmowa milczenia środowiska, technologia wyrobu umożliwiająca przerwanie produkcji i zniszczenie urządzeń i produktu, jak również wytwarzanie samogonu w miejscach oddalonych od skupisk ludzkich[384].

W celu uniknięcia dekonspiracji procederu, osoby zajmujące się nielegalnym wytwarzaniem bimbru wystawiają różnego rodzaju posterunki i czujki, a mieszkania otwierane są jedynie na umówiony sygnał[385]. Niekiedy ujawnienie wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa) nie oznacza ustalenia rzeczywistego sprawcy, gdyż winę często biorą na siebie inne osoby (osoby starsze, kobiety). Intencją takich osób jest uniemożliwienie ukarania zarobkującego w ten sposób sprawcy[386]. Do organów ścigania należy zatem wykrycie, która z osób jest rzeczywistym sprawcą, co najłatwiej można ustalić już na etapie przeszukania. Częściej osobą skłonną do wyznania prawdy jest sprawca „przyłapany na gorącym uczynku". Upływ pewnego czasu sprzyja możliwości kamuflowania przestępstwa i uniknięcia odpowiedzialności karnej. W przypadku, gdy sprawca od początku usiłuje przeczyć stawianym mu zarzutom, to jego wyjaśnienia są często tak naiwne, że podważanie ich nie powoduje w praktyce poważniejszych trudności. Takim typowym przykładem jest tłumaczenia sprawcy, że bimber przeznaczony jest do leczenia dolegliwości reumatycznych lub w przypadku ujawnienia większej ilości zacieru do leczenia bydła[387].

---

[383] Ibidem, str. 95.
[384] Ibidem, str. 155.
[385] J. W. Wójcik, Nielegalne gorzelnictwo, Problemy Alkoholizmu 1980, nr 7-8, str. 30.
[386] K. Prusak, Przestępstwo nielegalnego gorzelnictwa, Problemy Praworządności 1974, nr 3-4, str. 48.
[387] J. Włodarz, op. cit., str. 86.

Zjawisku odkażania alkoholu technicznego sprzyja faktyczny brak obciążeń akcyzowych dla alkoholu etylowego nieprzeznaczonego do celów spożywczych oraz niskie koszty jego oczyszczania. Proceder ten jest również trudny do wykrycia, z uwagi na stosunkowo dużą skuteczność procesu technologicznego, w trakcie którego usuwany jest wyczuwalny smak i aromat substancji skażającej.

W związku z mnogością zastosowań przemysłowych takiego alkoholu ciężko jest ustalić, czy w danym przypadku za nabyciem przemawia specyfika procesu technologicznego (np. produkcji kosmetyków, gdzie preferowane są łagodniejsze skażalniki), czy może przestępcze intencje[388]. Odkażany spirytus przeznaczony do celów przemysłowych stosowany jest często do podrabiania legalnego alkoholu, któremu sprzyja wysoka cena napojów alkoholowych w sklepach. W pewnych kręgach społecznych istnieje popyt na podrabiany alkohol, ze względu na niższą cenę.

Charakterystyczne uwarunkowania społeczne znacząco utrudniają walkę ze zjawiskiem przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu lub alkoholu służącego do jego nielegalnej produkcji. Towar przemycony jest wprowadzany do obrotu po niższej cenie (nie uwzględnia podatków), czyniąc go atrakcyjnym dla potencjalnych konsumentów. Nabywca takiego towaru ma świadomość uczestniczenia w nielegalnym procederze, jednakże, ze względu na zdecydowanie niższą cenę dokonuje jego zakupu[389].

Organy ścigania w trakcie przeprowadzanych czynności wstępnych zmierzających do ustalenia i ujęcia sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu powinny zwrócić uwagę na:

- prawidłowe dokonywanie czynności przeszukania,
- wyjaśnienie stosowanej metody produkcji przez sprawców,
- ustalenie rodzaju i ilości składników użytych do tego procederu,
- wyjaśnienie sposobu wejścia w posiadanie aparatury lub źródła, z którego nabyto nielegalnie wyprodukowany alkohol,
- określenie źródła wiedzy sprawców o danej metodzie produkcji alkoholu,
- ustalenie częstotliwości i rozmiaru produkcji przed ujawnieniem procederu[390].

[388] E. Katilius, Sektorowa specyfika szarej strefy i strefy wyłudzeń w Polsce na przykładzie innych branż, (w:) Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce, str. 107 - artykuł dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl, 05.07.2016 r.

[389] P. Gembicki, Szara strefa w sektorze wyrobów akcyzowych, Wydawnictwo Pracodawcy Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2011, str. 4 - raport dostępny na stronie: www.zatrzymacprzemyt.pl, 05.07.2016 r.

[390] B. Sygit, Z badań nad poziomem postępowań karnych w sprawach o nielegalne gorzelnictwo, Problemy Praworządności 1983, nr 3, str. 52-53.

§2 Charakterystyka wybranych czynności dowodowych

A) Zabezpieczanie miejsca zdarzenia

Obecnie, miejscem zdarzenia określa się obszar na którym zaistniało jakieś zjawisko, wystąpiło jakieś działanie, na skutek którego nastąpiły zmiany w obiektywnej rzeczywistości.

Miejscem zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu będzie:

- miejsce dokonania (popełnienia) czynu zabronionego,
- teren (obszar) przyległy,
- droga przyjścia (przybycia) i odejścia sprawcy z miejsca zdarzenia,
- miejsce ukrycia się osoby (sprawcy)[391].

W aspekcie kryminalistycznym pod pojęciem badania miejsca zdarzenia rozumieć należy zespół różnych czynności procesowych, pozaprocesowych i technicznych, mających na celu uzyskanie maksymalnej liczby informacji o zdarzeniu i sprawcy (sprawcach)[392]. Zakres kryminalistycznego badania miejsca zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu składa się z szeregu różnorodnych czynności, takich jak:

- zabezpieczenie miejsca zdarzenia do chwili oględzin,
- zorganizowanie ewentualnego pościgu za sprawcą czynu zabronionego,
- penetrację pobliskiego terenu,
- użycie psa tropiącego,
- oględziny miejsca zdarzenia,
- odtworzenie na podstawie ujawnionych śladów i zebranych informacji prawdopodobieństwa przebiegu zdarzenia (zbudowanie wstępnych wersji problemowych i systemowych),
- eksperymentalne sprawdzenie (na miejscu zdarzenia) prawidłowości wysuniętych wersji wstępnych,
- powtórne (kontrolne) zbadanie miejsca zdarzenia i przyległego terenu,
- ewentualne zorganizowanie pułapek kryminalistycznych lub zasadzki,
- zabezpieczenie dopływu informacji z miejsca zdarzenia,
- inne działania - np. sprawdzenie alibi[393].

W tej części rozważań omówiony zostanie tylko pierwszy element kryminalistycznego badania miejsca zdarzenia, tj. fizyczne zabezpieczenie tego miejsca do czasu oględzin, gdyż

[391] S. Kozdrowski, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2012, str. 125.
[392] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 187.
[393] S. Kozdrowski, op. cit., str. 125-126.

odgrywa ono szczególną rolę w późniejszym ujawnieniu i zabezpieczeniu dowodów w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu.

Podstawę prawną czynności zabezpieczenia miejsca zdarzenia stanowi artykuł 308 § 1 kodeksu postępowania karnego[394], który stanowi, iż w granicach koniecznych dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem, prokurator albo policja może w każdej sprawie, w sytuacjach nie cierpiących zwłoki, przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności procesowe.

W szczególności organy te mogą dokonać oględzin, również z udziałem biegłego, przeszukania lub czynności wymienionych w art. 74 § 2 pkt 1 k.p.k. w stosunku do osoby podejrzanej, jak również przedsięwziąć wobec niej inne niezbędne czynności, nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu. Po przeprowadzeniu tych czynności, w przypadku, gdy prowadzenie śledztwa przez prokuratora jest obowiązkowe, prowadzący postępowanie przekazuje sprawę niezwłocznie prokuratorowi. Czynności te stanowią integralną część postępowania przygotowawczego i mają na celu zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem[395].

Zabezpieczenie miejsca zdarzenia w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu można określić, jako zespół różnych czynności mających na celu ochronę tego miejsca przed niepożądanymi działaniami człowieka oraz zabezpieczenie śladów i dowodów przed zatarciem, utratą lub zniszczeniem, jak również ujawnienie źródeł informacji o zdarzeniu i osobach w nich uczestniczących oraz niekiedy przerwanie zdarzenia i zapobieganie dalszym skutkom.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że od jakości zabezpieczenia miejsca zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu zależy dodatni wynik pozostałych czynności kryminalistycznego badania, a także całego postępowania. Na miejsce zdarzenia powinno się udać niezwłocznie, gdyż nieświadome osoby lub złośliwi poplecznicy i pomocnicy przestępcy mogą zniszczyć cenne materiały dowodowe. Także zjawiska przyrodnicze, takie jak: deszcz, śnieg, upał, mróz czy wiatr oraz błąkające się zwierzęta mogą uszkodzić materiał dowodowy. Wobec tego, miejsce zdarzenia powinno się do chwili oględzin jak najszybciej zabezpieczyć, aby zminimalizować ryzyko wprowadzenia zmian w jego stanie[396].

---

[394] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r., nr 89, poz. 555, ze zm. - dalej cytowana jako k.p.k.

[395] M. Betlejewski, Zabezpieczenie miejsca zdarzenia, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, Wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011, str. 365- 366.

[396] S. Kozdrowski, op. cit., str. 126.

Zabezpieczenie miejsca zdarzenia w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może wystąpić w dwóch formach: wstępnego zabezpieczenia miejsca zdarzenia oraz zabezpieczenia dokonanego przez organ ścigania[397].

Obowiązek wstępnego zabezpieczenia miejsca zdarzenia spoczywa na każdym obywatelu, jak również na instytucjach państwowych i społecznych. Zgodnie z art. 304 § 1 i 2 k.p.k., każda osoba, która dowiedziała się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym organy ścigania (§1)[398]. Natomiast, instytucje państwowe i społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym organy ścigania oraz przedsięwzięć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa (§2).

W praktyce wstępne zabezpieczenie miejsca zdarzania w związku z nielegalną produkcją alkoholu, które może być dokonane przez każdego obywatela sprowadza się do takich czynności jak:

- stwierdzenie (lub upewnienie się) jakiego rodzaju zdarzenie zaistniało,
- udzielenie ofierze (ofiarom) zdarzenia pomocy przedlekarskiej i wezwaniu lekarza,
- niedopuszczenie osób postronnych do miejsca zdarzenia,
- uniemożliwieniu ewentualnego zatarcia śladów poprzez ich dotykanie, zadeptywanie, zmianę usytuowania,
- powiadomienie właściwych organów ściągania o zaistniałym zdarzeniu[399],
- ujęcia sprawcy przestępstwa, jeśli znajduje się na miejscu zdarzenia lub w jego pobliżu (zawsze podczas ujęcia należy zastosować odpowiednią taktykę i środki ostrożności),
- złożenie funkcjonariuszom Policji ustnej, zwięzłej relacji z sytuacji na miejscu zdarzenia i podjętych czynnościach[400].

Natomiast, zabezpieczenie miejsca zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu, przeprowadzane przez organ ścigania polega na:

- stwierdzeniu charakteru zaistniałego zdarzenia, a także określenie obszaru, na którym mogą znajdować się ślady podlegające zabezpieczeniu[401],

[397] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 223.
[398] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 188.
[399] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu op. cit., str. 224.
[400] S. Kozdrowski, op. cit., str. 127.
[401] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 189.

- udzieleniu niezbędnej pomocy ofiarom zdarzenia,
- zabezpieczeniu miejsca zdarzenia przed rabunkiem lub kradzieżą[402],
- zorganizowaniu akcji pościgowych i ich realizacji,
- przeprowadzeniu penetracji obiektu,
- użyciu psa obronnego,
- ujęciu sprawcy (osoby podejrzanej) lub wykonaniu innych czynności zmierzających w tym kierunku np. ustalenie kryjówki sprawców[403],
- przystąpieniu do niezwłocznego zbierania informacji o sprawcy zdarzenia i ustalenia ewentualnych świadków,
- ustaleniu, jakie osoby przebywały na miejscu zdarzenia i mogły pozostawić tam swoje ślady,
- odnalezieniu śladów zdarzenia i takie ich zabezpieczenie, aby nie uległy zniszczeniu, aż do przybycia grupy oględzinowej np. przykrycie śladów[404].

Czynnościami zabezpieczającymi miejsce zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu są działania mające na celu ochronę miejsca zdarzenia przed zmianami, a w szczególności izolację tego miejsca w możliwie największym okręgu (np. przeciągnięcie sznura, płotek, zamknięcie bramy wjazdowej do obiektu, zamknięcie drzwi pomieszczenia). Konkretne czynności zabezpieczające, zależne są również od warunków działania na miejscu zdarzenia i wielu innych czynników np. rodzaju zdarzenia, miejsca (miasto, wieś), stanu pogody, pory roku, pory doby (dzień, noc).

W literaturze kryminalistycznej wyróżnia się także inne formy ochrony miejsca zdarzenia:

- osobową - obejmuje organizację i mobilizację ludzi do zabezpieczenia miejsca zdarzenia i może być realizowana przez wystawienie doraźnych posterunków, których zadaniem jest strzeżenie granic miejsca zdarzenia w celu niedopuszczenia niepożądanych osób oraz zwierząt[405],
- techniczną - oznacza możliwość użycia do tego celu narzędzi i środków technicznych np. ogrodzenie określonego wycinka przestrzeni taśmami, liną, sznurem, odpowiednimi płotkami, wystawieniu znaków, napisów, tablic ostrzegawczych zabraniających wstępu na teren, zorganizowanie objazdów, jak również w odniesieniu

[402] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 224.
[403] S. Kozdrowski, op. cit., str. 128.
[404] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 189.
[405] S. Kozdrowski, op. cit., str. 128-129; M. Betlejewski, op. cit., str. 382.

do ujawnianych śladów - wykorzystaniu dostępnych materiałów do ich przykrycia np. pustych kartonów, misek, wiader[406].

Konkludując, należy podkreślić, iż podczas realizacji czynności zabezpieczających ważna jest oprócz wiedzy kryminalistycznej zabezpieczającego jego operatywność, pomysłowość, inicjatywa oraz doświadczenie życiowe, które znajduje swój wyraz w prawidłowym reagowaniu na uzyskaną informację o przestępstwie[407].

B) Oględziny miejsca zdarzenia

Oględziny miejsca zdarzenia należy przeprowadzać w możliwie najkrótszym czasie od otrzymania wiadomości o zaistnieniu danego zdarzenia. Istota oględzin sprowadza się w szczególności do ścisłej, wnikliwej obserwacji miejsc, rzeczy lub osób przy użyciu wszystkich organów zmysłów z zastosowaniem określonych środków technicznych[408]. Tak więc, jest to zespół czynności kryminalistyczno-procesowych polegających na bezpośrednim zbadaniu jakiegoś miejsca, osoby lub rzeczy w celu ujawnienia rzeczowych źródeł informacji, zabezpieczenia środków dowodowych oraz odtworzenia przebiegu zdarzenia i roli poszczególnych osób w nim uczestniczących[409].

Podstawę prawną oględzin znajdujemy w art. 207 § 1 k.p.k., który stanowi, że w razie potrzeby przeprowadza się oględziny miejsca, osoby lub rzeczy[410]. Przeprowadzenie oględzin związane jest decyzją organu procesowego, który może stwierdzić konieczność dokonania oględzin lub od nich odstąpić[411]. Wyjątek od tej zasady stanowi sytuacja określona w art. 209 k.p.k., zgodnie z którym oględziny przeprowadza się obligatoryjnie w każdym przypadku podejrzenia przestępnego spowodowania śmierci człowieka.

Rezygnacja z oględzin musi być dokładnie uzasadniona okolicznościami faktycznymi sprawy, a przed podjęciem takiej decyzji należy ustalić:

- czy na miejscu zdarzenia zaistniały jakieś ślady działalności przestępczej?[412]

[406] M. Betlejewski, op. cit., str. 382.
[407] S. Kozdrowski, op. cit., str. 129.
[408] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 224-225.
[409] J. Mazepa, T. Szynawa, Oględziny, (w:) J. Mazepa (red.), Vademecum technika kryminalistyka, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, str. 16.
[410] K. Witkowska, Oględziny. Aspekty procesowe i kryminalistyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska. Warszawa 2013, str. 14.
[411] G. Kędzierska, Oględziny, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011, str. 392.
[412] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 190.

- czy popełnione przestępstwo nie spowodowało zmian w otoczeniu lub przedmiotach znajdujących się na miejscu przestępstwa, względnie na osobach, których ustalenie może pomóc w wykryciu sprawcy i udowodnieniu mu winy?[413]
- czy zaznajomienie się z miejscem zdarzenia, jego urządzeniami oraz otoczeniem może pomóc w wyjaśnieniu okoliczności mających istotne znaczenie dla sprawy?[414]

Tylko wówczas, gdy na wszystkie pytania można dać negatywną odpowiedź prowadzący postępowanie przygotowawcze może nie przeprowadzać oględzin miejsca zdarzenia. Przed przystąpieniem do oględzin miejsca zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć czynności przygotowawcze, które obejmują zabezpieczenie pozytywne i negatywne miejsca zdarzenia. Zabezpieczenie pozytywne miejsca polega na ogólnym zorientowaniu się w miejscu i samym zdarzeniu, udzieleniu pierwszej pomocy ewentualnym rannym oraz zabezpieczeniu przed dalszymi stratami, a także zatrzymaniu sprawcy (jeżeli pozostaje na miejscu) i ustaleniu ewentualnych świadków zdarzenia[415]. Natomiast, zabezpieczenie negatywne miejsca obejmuję: niedopuszczenie do zniszczenia śladów przez opady atmosferyczne, działanie ludzi lub zwierząt oraz uniemożliwienie zabrania czegokolwiek z tego miejsca lub do dokonywania w nim jakichkolwiek zmian[416].

W sytuacji ujawnienia nielegalnej produkcji alkoholu działania policji realizuje grupa operacyjno-procesowa. Zadaniem takiej grupy jest zorganizowanie, przeprowadzenie i udokumentowanie wszelkich czynności zmierzających do ustalenia i wyjaśnienia okoliczności popełnionego czynu zabronionego, wykrycia i zatrzymania jego sprawcy lub sprawców, jak również ujawnienia, zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dowodów osobowych, rzeczowych i z dokumentów.

W grupie operacyjno - procesowej w zależności od potrzeb, można wyróżnić zespoły realizujące następujące zadania:

- zespół zabezpieczający - ochrania miejsce zdarzenia przed zmianami oraz dostępem osób nieuprawnionych i ogranicza skutki przestępstwa[417],
- zespół prewencyjny - organizuje i wykonuje pościgi, działania blokadowe i inne w ramach interwencji, akcji i operacji policyjnych,

[413] S. Kozdrowski, op. cit., str. 147.
[414] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 225.
[415] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 124-125.
[416] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, str. 84-85.
[417] M. Goc, Oględziny, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 208.

- zespół oględzinowy - organizuje i dokonuje oględzin miejsca lub miejsc zdarzeń[418],
- zespół operacyjny - odpowiedzialny jest za zorganizowanie, przeprowadzenie i udokumentowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych, jak również za prowadzenie i dokumentowanie czynności procesowych wykonywanych samodzielnie, albo we współdziałaniu z policjantami zespołu procesowego,
- zespół procesowy - odpowiada za organizowanie i dokonanie czynności procesowych w niezbędnym zakresie, z wyłączeniem oględzin miejsca zdarzenia[419],
- zespół analityczny - gromadzi i przetwarza informacje z poszczególnych zespołów oraz przekazuje przetworzone informację kierownikowi doraźnej grupy w celu podejmowania przez niego decyzji,
- zespół logistyczny - zapewnia policjantom odpowiednie warunki materiałowe i socjalne[420],
- zespół do spraw kontaktów z dziennikarzami - gromadzi informacje przekazywane przez kierujących poszczególnymi zespołami i przekazuje na bieżąco przetworzone informację przedstawicielom środków społecznego przekazu, z zastrzeżeniem, że rodzaj i zakres informacji nie może utrudniać osiągania celów postępowania karnego.

Grupę operacyjno-procesową można powołać w jednostkach Policji na stałe, jednakże określenie liczby i rodzaju wyodrębnionych zespołów, jak również ich składu osobowego, pozostaje w kompetencji kierownika jednostki policji[421]. W sprawach nielegalnej produkcji alkoholu istotne jest powołanie zespołu zabezpieczającego, prewencyjnego, oględzinowego oraz operacyjnego, gdyż pozwoli to na zabezpieczenie środków dowodowych oraz ujawnienie sprawcy czynu zabronionego.

W skład zespołu oględzinowego powołanego do oględzin miejsc zdarzeń nielegalnej produkcji alkoholu mogą wchodzić:

- kierujący zespołem oględzinowym,
- policjant lub policjanci komórki dochodzeniowo-śledczej prowadzący oględziny miejsca zdarzenia lub wybranych sektorów tego miejsca,
- koordynator czynności techniczno-kryminalistycznych:
  – kierownik lub zastępca kierownika laboratorium kryminalistycznego[422],

[418] H. Grzywna, Oględziny miejsca zdarzenia, Wydawnictwo Szkoły Policji w Słupsku, Słupsk 2015, str. 8.
[419] M. Goc, op. cit., str. 208.
[420] J. Mazepa, T. Szynawa, op. cit., str. 21.
[421] K. Juszka, Jakość czynności kryminalistycznych, Wydawnictwo Oficyna Wydawnicza Verba, Lublin 2007, str. 26.
[422] M. Goc, op. cit., str. 208-209.

– kierownik lub zastępca komórki techniki kryminalistycznej,

– inny policjant lub pracownik wskazany przez tę osobę, po uzgodnieniu z kierującym zespołem oględzinowym,

- policjant (policjanci) laboratorium kryminalistycznego lub komórki techniki kryminalistycznej albo specjalista niebędący funkcjonariuszem organów procesowych, ujawniający i zabezpieczający dowody przestępstwa, w tym ślady kryminalistyczne oraz dokumentujący stan miejsca zdarzenia, przebieg oględzin oraz ich wyniki,
- lekarz z zakładu medycyny sądowej lub inny lekarz,
- eksperci kryminalistyki w zakresie posiadanych uprawnień, biegli z listy sądowej oraz inni biegli spoza policji i spoza listy sądowej włączeni do zespołu oględzinowego ze względu na posiadane wiadomości specjalne,
- przewodnik psa służbowego[423].

Rodzaj czynu zabronionego związanego z nielegalną produkcją alkoholu i jego okoliczności oraz warunki, w jakich przyjdzie oględziny przeprowadzać decydują o liczebności oraz obecności określonych osób w składzie grupy oględzinowej. Nie mniej jednak, grupa oględzinowa nie powinna być zbyt liczna. Duża liczba osób znajdująca się na małym obszarze miejsca zdarzenia tylko utrudnia dokonanie oględzin oraz może powodować niszczenie śladów sprawcy zdarzenia, jak również nanoszenie nowych (śladów uczestników grupy). W przypadku, gdy obszar zdarzenia jest rozległy, wskazane jest aby pracowało na nim kilka lub kilkanaście grup oględzinowych, jednakże konieczne jest dokładne określenie granic obszaru poddawanego oględzinom dla każdej grupy osobno. Ponadto, osoby, które zostały wytypowane do dokonania oględzin powinny zapoznać się z dostępnymi informacjami o zdarzeniu i obiekcie oględzin jeszcze przed wyjazdem z jednostki[424].

Efektywność oględzin miejsca nielegalnej produkcji alkoholu w znacznym stopniu uzależniona jest od prawidłowej organizacji pracy zespołu ludzi wykonujących tą czynność i związana jest z umiejętnością sporządzania przez kierownika ekipy oględzinowej operatywnego oraz elastycznego planu pracy[425]. Plan taki w ogólnym zarysie, powinien obejmować wykaz osób i ustalenie zakresu ich pracy, jak również określenie terenu poddawanego oględzinom oraz uwzględnienie niezbędnego sprzętu i środków technicznych, kolejności poszczególnych czynności, sposobu i rodzaju dokumentacji wyników oględzin[426].

[423] K. Juszka, op. cit., str. 28.
[424] G. Kędzierska, Oględziny, op. cit., str. 405.
[425] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 191.
[426] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 225-226.

Sprzęt i środki techniczne można podzielić na dwie grupy. Pierwsza grupa zawiera:

- sprzęt niezbędny do przeprowadzenia oględzin zgromadzony w walizkach kryminalistycznych - walizki typu „Wrzos" (lub nowszej generacji) oraz specjalistyczne walizki np. daktyloskopijna, ze sprzętem do wykonywania odlewów gipsowych, ze sprzętem fotograficznym, ze sprzętem utrwalającym obraz i dźwięk, jak również małe podręczne walizki typu „P" lub nowsze do przeprowadzania oględzin nieskomplikowanych, dokonywanych z reguły przez jedną osobę,
- odpowiedni sprzęt fotograficzny (podstawowy i pomocniczy),
- różne środki fizykochemiczne do ujawniania i zabezpieczania śladów kryminalistycznych,
- sprzęt niezbędny do wykonywania szkiców i procesowego utrwalania miejsca zdarzenia.

Natomiast, do drugiej grupy zaliczamy sprzęt i środki, które usprawniają przeprowadzenie oględzin:

- środki transportu,
- urządzenia odmierzające odległość (specjalne wózki),
- wózki do oznaczania linii ciągłych,
- sprzęt do utrwalania obrazu i dźwięku,
- ambulanse kryminalistyczne,
- inne środki (np. przyrządy do szkicowania przestrzeni otwartej - celownik)[427].

Wyróżnić możemy cztery fazy oględzin miejsca zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu: ogólnoorientacyjną, statyczną, dynamiczną oraz fazę końcową. Faza ogólnoorientacyjna rozpoczyna się bezpośrednio po podjęciu decyzji o przeprowadzeniu oględzin miejsca i polega na ogólnym zorientowaniu się co do charakteru zdarzenia oraz warunków miejsca i czasu, co w dalszej kolejności pozwala określić wstępnie liczbę i kwalifikację uczestników oględzin, oraz ich wyposażenie techniczne[428]. Ustala się granice miejsca, które ma być poddane oględzinom, dokonuje się podziału czynności oraz ustala ich kolejność[429]. Ponadto, należy dokonać rozpytania ludzi na temat okoliczności zdarzenia oraz przeprowadzić pościg za sprawcą. W tej fazie należy również zabezpieczyć teren przed

[427] S. Kozdrowski, op. cit., str. 154.
[428] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo- sądowej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009, str. 427.
[429] K. Juszka, op. cit., str. 34.

osobami postronnymi, warunkami atmosferycznymi oraz budować wstępną wersję zdarzenia[430].

Drugą fazą oględzin miejsca zdarzenia jest faza statyczna, w której ekipa oględzinowa dąży do możliwie najwierniejszego utrwalenia zastanej na miejscu zdarzenia sytuacji, jednakże nie dokonuje żadnych zmian i przemieszczeń na miejscu zdarzenia[431]. Ekipa oględzinowa dokonuje również klasyfikacji widocznych i niewidocznych śladów oraz w dalszym ciągu buduje cząstkowe wersję dotyczące charakteru zdarzenia oraz sposobu działania sprawcy[432]. W tej fazie można jedynie wykonywać: pomiary, zdjęcia fotograficzne, szkice kryminalistyczne oraz nagrania filmowe lub video[433]. Ponadto, należy ograniczyć do minimum ruchliwość członków ekipy, gdyż może to spowodować zmiany położenia przedmiotów lub zatarcie istniejących na miejscu zdarzenia śladów lub pozostawienie nowych[434].

Kolejną fazą oględzin miejsca zdarzenia jest faza dynamiczna, w której ujawnia się dostrzeżone ślady za pomocą różnych technik i środków oraz podejmuje próbę wykrycia śladów dotąd niewidocznych. W tej fazie można już przemieszczać rzeczy oraz zmieniać położenie śladów w celu dokładnego ich opisania, utrwalenia i zabezpieczenia[435]. Po wykryciu śladów dokonuje się ich numerowania oraz fotografowania (zdjęcia sytuacyjne). Następują szczegółowe oględziny tych przedmiotów oraz ujawnienie dodatkowych śladów, jak również sporządza się fotografie szczegółową. Zabezpiecza się technicznie wszystkie ujawnione ślady, a także wykonuje się szkice ogólno-orientacyjne i szczegółowe oraz dokonuje się opisu w protokole oględzin[436].

Ostatnią fazą oględzin miejsca zdarzenia jest faza końcowa, która spełnia funkcję kontrolną. Kontrola ta polega na ponownym przeglądzie przedmiotu oględzin, zapoznaniu się z wynikami czynności wszystkich członków ekipy oględzinowej oraz dokładnej analizie tych efektów. W dalszej kolejności dokonuje się podsumowania i oceny efektów oględzin, a także podejmuję próbę rekonstrukcji przebiegu zdarzenia[437].

Oprócz tego, w fazie końcowej dokonuje się segregacji i wyliczenia zabezpieczonego rzeczowego materiału dowodowego, jak również technicznego zabezpieczenia ujawnionych

---

[430] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 428.
[431] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 191; T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 86-87.
[432] K. Juszka, op. cit., str. 34.
[433] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 126.
[434] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 226.
[435] K. Sławik, op. cit., str. 90.
[436] J. Mazepa, T. Szynawa , op. cit., str. 24.
[437] S. Kozdrowski, op. cit., str. 169.

na miejscu zdarzenia śladów. Osoby uczestniczące w oględzinach zabierają z miejsca zdarzenia wszystkie środki i przedmioty użyte na miejscu zdarzenia[438].

Najważniejszymi metodami przeprowadzenia oględzin miejsca nielegalnej produkcji alkoholu jest metoda obiektywna (dośrodkowa) oraz metoda subiektywna. Metoda obiektywna (dośrodkowa), sprowadza się do tego, że oględziny rozpoczyna się od lewej zewnętrznej krawędzi miejsca i za ruchem wskazówek zegara prowadzi oględziny spiralnie, aż do punktu centralnego[439]. Metodę tę stosujemy zazwyczaj w przypadku, gdy nie ma dostatecznych informacji pozwalających na określenie wstępnej wersji przebiegu zdarzenia i powiązaniu występujących w badanym obszarze zmian i śladów ze znajdującym się w naszym zainteresowaniu zdarzeniem[440]. Natomiast, metoda subiektywna (dośrodkowa), opiera się na tym, że oględziny rozpoczyna się od punktu centralnego i za ruchem wskazówek zegara prowadzi się je spiralnie, aż do początku lewej, wewnętrznej krawędzi miejsca[441].

Podsumowując, należy podkreślić, iż oględziny miejsca zdarzenia stanowią czasami jedyne źródło wiadomości o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu. Nawet w przypadku, gdy znane są okoliczności przestępstwa i jego sprawca, przeprowadzenie oględzin miejsca zdarzenia należy do czynności niezbędnych[442]. Funkcjonariusze policji powinni mieć na względzie zabezpieczanie dowodów wykazujących związek z nielegalną produkcją alkoholu. Bezzasadne jest zabezpieczanie znajdujących się w zabudowaniach drożdży lub cukru. Podczas oględzin zacieru lub aparatury nie należy dokonywać ich zniszczenia bez uprzedniego zabezpieczenia próbek płynu do badań lub dokonania fotografii aparatury. Istotne jest również prawidłowe zabezpieczenie przez funkcjonariuszy policji płynów do badań fizykochemicznych[443].

C) Oględziny rzeczy

Zagadnienie oględzin rzeczy reguluje art. 207 k.p.k., który stanowi, że „w razie potrzeby dokonuje się oględzin miejsca, osoby lub rzeczy”. Tematykę oględzin porusza też art. 228 § 1 k.p.k., który określa, że: „Przedmioty wydane lub znalezione w trakcie przeszukania należy po dokonaniu oględzin, sporządzeniu spisu i opisu (…) w tej sytuacji każdy przedmiot (…) mogący stanowić dowód w sprawie (…) powinien być poddany

[438] J. Mazepa, T. Szynawa, op. cit., str. 24.
[439] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 125.
[440] M. Goc, op. cit., str. 210.
[441] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 86.
[442] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 193.
[443] B. Sygit, Z badań nad poziomem postępowań karnych w sprawach o nielegalne gorzelnictwo, op. cit., str. 53.

oględzinom”[444]. Oględziny rzeczy to czynność, która polega na bezpośrednim poznaniu zmysłowym właściwości rzeczy ruchomej w celu identyfikacji i określenia jej cech lub zabezpieczenia śladów zdarzenia ujawnionych na tym przedmiocie. Oględzinom poddaje się każdy nośnik śladów kryminalistycznych ujawniony w trakcie oględzin miejsca zdarzenia, jak również, każdą rzecz znalezioną albo wydaną w trakcie przeszukania miejsca, pomieszczenia lub osoby albo zatrzymania rzeczy. Oględziny rzeczy są przeprowadzane w celu:

- zidentyfikowania rzeczy,
- ustalenia właściwości i struktury rzeczy,
- wykrycia na niej śladów zdarzenia,
- ujawnienia cech szczególnych rzeczy lub jej zawartości,
- utrwalenia wyglądu obiektu poddawanego oględzinom[445].

Przedmioty (rzeczy) mające związek z badanym zdarzeniem poddawane są oględzinom w ramach oględzin miejsca zdarzenia, oględzin osoby lub innych czynności np. przeszukania i będą to na ogół:

- narzędzia i inne przedmioty, które służyły lub miały służyć do realizacji działań przestępnych[446],
- narzędzia i przedmioty pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z przestępstw,
- przedmioty mogące przysłużyć się wyjaśnieniu istoty czynu i wykrycia sprawcy[447],
- przedmioty, które stały się obiektem przestępstwa, noszące na sobie ślady działań przestępnych[448].

Rzecz może być także przedmiotem indywidualnych oględzin, gdy zabezpieczono ją podczas przeprowadzania innej czynności np. przeszukania. W takim przypadku opisuje się zewnętrzny wygląd rzeczy, aby następnie dokonać szczegółowych oględzin. Oględzin rzeczy dokonuje organ procesowy, w razie potrzeby przy udziale specjalisty, albo zleca ich wykonanie biegłemu w ramach ekspertyzy[449]. Biegły (ekspert) w oględzinach podaje wtedy dokładny opis przedmiotu oraz ewentualne ślady, które zostały na nim ujawnione, a po wykonanych oględzinach sporządza opinię ujmując w niej treść oględzin przedmiotu. Natomiast, specjalista spisuje swoje spostrzeżenia w protokole oględzin[450].

---

[444] K. Juszka, op. cit., str. 53.
[445] A. Biederman-Zaręba, Oględziny, (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2013, str. 123-124.
[446] S. Kozdrowski, op. cit., str. 149; M. Goc, op. cit., str. 220.
[447] K. Sławik, op. cit., str. 97.
[448] M. Goc, op. cit., str. 220.
[449] K. Juszka, op. cit., str. 54.
[450] J. Mazepa, T. Szynawa, op. cit., str. 18-19.

W przypadku oględzin rzeczy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu można wskazać, takie działania jak: ujawnianie, wstępne zbadanie i zabezpieczanie śladów na rzeczy oraz formułowanie wniosków dotyczących *modus operandi* sprawcy działającego przy użyciu tej rzeczy, które nie wymagają badań biegłego.

Oględziny rzeczy wykonuje się zgodnie z poniższymi zasadami:

- oględziny rzeczy rozpoczyna się od cech ogólnych, a potem przechodzi się do cech szczegółowych,
- w pierwszej kolejności należy rejestrować cechy grupowe, przechodząc w dalszej kolejności do cech indywidualnych,
- oględziny powinno się rozpoczynać od góry przesuwając się ku dołowi,
- czynności prowadzi się od przodu ku tyłowi,
- w czynności identyfikacyjnej niezbędne jest ustalenie parametrów rzeczy, takich jak: waga, wielkość, cechy grupowe i indywidualne oraz stopień zdatności do celów, dla których została użyta (gdy jej użycie było niezgodne z przeznaczeniem),
- zabezpieczeniu podlega wygląd rzeczy i znajdujące się na niej ślady[451].

Oględziny rzeczy przeprowadzane są na miejscu nielegalnej produkcji alkoholu lub w innym miejscu np. w jednostce policji, laboratorium, gdy na miejscu ich znalezienia nie dysponujemy odpowiednim sprzętem technicznym lub oświetleniem umożliwiającym należyte ich zbadanie. Przed przystąpieniem do właściwych oględzin danej rzeczy należy dokładnie udokumentować jej położenie na miejscu zdarzenia (fotografia, szkic, opis w protokole)[452].

Jeśli przedmiot może ulec przy badaniu zniszczeniu lub zniekształceniu powinno się część tego przedmiotu zachować wstanie niezmienionym, a gdy jest to niemożliwe ten stan utrwalić w inny sposób. Ujawnione przedmioty, ich usytuowanie, wygląd (zniekształcenie) oraz inne cechy umożliwiają budowanie wersji kryminalistycznych. Także przedmioty należące do domniemanego sprawcy poddaje się oględzinom celem ich zabezpieczenia. Dostarcza to materiału do identyfikacji przestępcy i może posłużyć w wielu ekspertyzach np. osmologicznej, daktyloskopijnej, biologicznej[453].

Śledcze oględziny rzeczy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są konieczne wtedy, gdy narzędzia i wyrób są przechowywane poza mieszkaniem. W takim przypadku sprawcy procederu nie przyznają się do przedstawionych im zarzutów i często wyjaśniają, że

[451] A. Biederman-Zaręba, op. cit., str. 123-124.
[452] M. Goc, op. cit., str. 220.
[453] K. Juszka, op. cit., str. 55.

ktoś nieznany podrzucił im te przedmioty[454]. W związku z tym, oględziny rzeczy muszą nam dać odpowiedź na pytanie: czy istniała możliwość podrzucenia przedmiotu podejrzanemu?

Podrzucenie narzędzi może mieć miejsce wówczas, gdy dowody rzeczowe ukryte są w polu, w lesie lub opuszczonym budynku. Nie mniej jednak, gdy narzędzia zostały znalezione na terenie zamkniętych zabudowań, do których obce osoby nie mogły się dostać bez wiedzy sprawcy, to nie można mówić o podrzuceniu. Istotne są również oględziny przedmiotów służących do odkażaniu alkoholu technicznego lub rozcieńczalnika produkowanego na bazie alkoholu etylowego albo produkcji bimbru. Ujawnione i zidentyfikowane ślady linii papilarnych mogą odgrywać znaczącą rolę w postępowaniu przygotowawczym, stanowiąc dowód wskazujący osobę, do której należą przedmioty.

Dokładne oględziny mogą ujawnić specyficzne cechy świadczące o przystosowaniu naczyń gospodarczych, a nawet kuchennych do produkcji bimbru, takie jak: wywiercone otwory, pozostałości gliny, którymi są uszczelniane pojemniki. Często ze względu na charakter i rozmiary narzędzi gorzelniczych (np. parniki, linie technologiczne służące do odkażania alkoholu) niemożliwe jest bezpośrednie przedstawienie sądowi wszystkich zabezpieczonych dowodów rzeczowych. Dzieje się tak wówczas, gdy chodzi o pokazanie wszystkich naczyń tworzących zestaw aparatury i cech świadczących o przystosowaniu tej aparatury do nielegalnej produkcji alkoholu. W takich sytuacjach niezbędne jest utrwalenie dowodów za pomocą fotografii, niezależnie od zakwestionowania tych części narzędzi, które mogą być załączone do akt sprawy[455].

Funkcjonariusze prowadzący dochodzenia w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu mając trudności w ujawnieniu narzędzi służących do jego wyrobu powinni pamiętać, że bimbrownicy oraz zorganizowane grupy przestępcze trudniące się odkażaniem alkoholu technicznego lub rozcieńczalnika produkowanego na bazie alkoholu etylowego nie zawsze do tych celów wykorzystują jedynie urządzenia specjalne. W związku z tym funkcjonariusze policji powinni zwracać szczególną uwagę na wszelkie używane w gospodarstwie domowym naczynia, które mogą nosić charakterystyczne ślady świadczące o używaniu tych naczyń do „pędzenia bimbru" lub odkażania alkoholu. Zatem, należy w takich przypadkach poddawać oględzinom wiadra, kotły itp. (okopcenia, ślady zadrapań wewnątrz), jak również badać inne naczynia w celu ujawnienia charakterystycznego zapachu bimbru lub wygotowanego roztworu[456].

---

[454] B. Niemczyn, S. Prokop, op. cit., str. 35-36.
[455] Ibidem, str. 35-36.
[456] F. Chojecki, „Bimber" i pomysłowość, Problemy Kryminalistyki 1970, nr 84, str. 243-244.

D) Dokumentowanie wyników oględzin

Oględziny są czynnością procesową, z której obligatoryjnie sporządza się protokół (art. 143 § 1 pkt 3 k.p.k.)[457]. Dokumentowanie oględzin miejsca zdarzenia ma na celu:

- utrwalenie dokonanych spostrzeżeń dla organu prowadzącego oględziny, aby mógł on je zreasumować, zbiorczo przeanalizować i wykorzystywać w dalszym postępowaniu dochodzeniowo- śledczym,
- utrwalenie topografii, wyglądu i właściwości sytuacyjnych miejsca oraz środków dowodowych i ich źródła dla innych organów procesowych, a szczególnie dla sądu,
- umożliwienie w przyszłości oceny wniosków i wersji sformułowanych przez poszczególne organy procesowe,
- umożliwienie kontroli formalnej i materialnej poprawności oraz kompletności oględzin[458].

Protokół z oględzin powinien zgodnie z art. 148 k.p.k. zawierać następujące dane:

- oznaczenie czynności, jej czasu i miejsca oraz osób w niej uczestniczących,
- przebiegu czynności oraz oświadczeń i wniosków jej uczestników,
- wydane w toku czynności postanowienia lub zarządzenia, a jeśli postanowienie lub zarządzenie wydano osobno, wzmiankę o jego wydaniu,
- w miarę potrzeby stwierdzenie innych okoliczności dotyczących przebiegu czynności[459].

Wymienione wyżej dane muszą znajdować się w dokumentacji oględzinowej, jednakże sposób ich zaprezentowania w treści protokołu jest uzależniony od sporządzającego protokół[460]. Do dokumentacji oględzinowej należy zaliczyć: protokół oględzin, szkic miejsca zdarzenia, dokumentację fotograficzną oraz notatkę urzędową z analizy wyników oględzin[461].

Protokół oględzin można podzielić na trzy części: wstępną, opisową i końcową. Na część wstępną protokołu składają się wszystkie dane, które nadają mu charakter dokumentu procesowego. Rubryki są wydrukowane na specjalnym formularzu o nazwie *Protokół oględzin*. Część wstępna protokołu oględzin nielegalnej produkcji alkoholu powinna zawierać następujące elementy:

- oznaczenie czynności, miejsca i czasu jej wykonania[462],

[457] J. Mazepa, T. Szynawa, op. cit., str. 45.
[458] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 435.
[459] B. Hołyst, op. cit., str. 565.
[460] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 194.
[461] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 230.
[462] S. Kozdrowski, op. cit., str. 172.

- stopień, imię i nazwisko prowadzącego oględziny, a także nazwę jednostki policji[463],
- imiona i nazwiska osób uczestniczących w oględzinach, ich przydział służbowy lub miejsce zamieszkania (w odniesieniu do osób cywilnych),
- wskazanie podstawy prawnej oględzin (art. 207 § 1 k.p.k.) oraz powódu przeprowadzenia czynności.

  Natomiast, w części opisowej należy zamieścić:
- opis warunków atmosferycznych oraz okoliczności, w jakich dokonano badania miejsca zdarzenia, a mianowicie:
  - warunki pogodowe, temperatura, pogoda, widoczność,
  - porę dnia,
  - rodzaj oświetlenia wykorzystywanego w porze nocnej lub w pomieszczeniach,
- ogólną analizę miejsca zdarzenia:
  - określenie miejsca i granic terenu albo pomieszczenia podlegającego badaniom,
  - położenie pojedynczych elementów stałych terenu lub pomieszczenia,
  - sposób zabezpieczenia miejsca zdarzenia do czasu oględzin,
  - charakterystyka dróg prowadzących do miejsca zdarzenia, z uwzględnieniem nawierzchni, ruchliwości, widoczności itp.,
  - rozmieszczenie i położenie względem siebie wszystkich przedmiotów znajdujących się na miejscu zdarzenia[464],
  - wygląd poszczególnych przedmiotów (rodzaj przedmiotu i materiał, z jakiego jest wykonany, właściwości budowy, stan zużycia, uszkodzenia, przeznaczenie lub pochodzenie, położenie, wymiary, kształt, ilość, barwę, ciężar, elastyczność, zapach, inne cechy, np. numery, ślady napraw),
- taktykę i technikę działania uczestników zdarzenia, w tym:
  - drogę przybycia i oddalenia się z miejsca,
  - miejsce i przedmioty będące celem działania,
  - dane o przedmiotach uszkodzonych, przemieszczonych lub zamienionych przez sprawcę[465],

[463] Ibidem, str. 172.
[464] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 195.
[465] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 230.

- przedmioty służące jako narzędzia przestępstwa oraz sposób ich zastosowania[466],
- przedmioty pozostawione na miejscu zdarzenia, które należą do sprawcy,
- inne ślady, które wskazują na sposób działania sprawcy,

- dane o dowodach rzeczowych i śladach, w tym:
  - sposób ujawnienia oraz charakterystyka miejsca, gdzie ślad ujawniono i jego położenie w stosunku do innych przedmiotów i na samym przedmiocie,
  - cechy szczególne śladu, jak również środki użyte do zabezpieczenia śladu i sposób ich użycia,
  - w sporadycznych, uzasadnionych sytuacjach właściwości identyfikacyjne śladu.

Część końcowa protokołu oględzin nielegalnej produkcji alkoholu, powinna zawierać dane:

- o uzyskanych dowodach oraz ilości i rodzaju wykonywanych szkiców, zdjęć fotograficznych i pobranym materiale dowodowym[467],
- o oświadczeniach, wnioskach, żądaniach oraz zarzutach uczestników oględzin[468],
- sposobach i wynikach przeprowadzonych w ramach oględzin, doświadczeń, eksperymentów[469],
- wydanych przez kierujących oględzinami postanowieniach i zarządzeniach np. o przekazaniu przedmiotów do depozytu,
- o poprawkach i uzupełnieniach w treści protokołu,
- zakończenie protokołu z podaniem czasu zakończenia czynności oraz podpisy wszystkich uczestników oględzin[470].

Podczas sporządzania protokołu oględzin nielegalnej produkcji alkoholu należy respektować zasady wynikające zarówno z przepisów k.p.k., jak również praktyki kryminalistycznej. Zgodnie z tymi zasadami protokół oględzin musi być sporządzony bezpośrednio w trakcie trwania danej czynności w obecności wszystkich ich uczestników[471]. Ponadto, treść protokołu powinna być redagowana w czasie teraźniejszym i formie

[466] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 195-196.
[467] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 231.
[468] S. Kozdrowski, op. cit., str. 173.
[469] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 196.
[470] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 231.
[471] M. Goc, op. cit., str. 229.

bezosobowej oraz zawierać rzeczową, chronologiczną relację opisującą wszystkie działania podjęte przez członków grupy operacyjno-śledczej[472].

Oprócz tego, protokół oględzin musi być pisany językiem prostym, zwięzłym i jednoznacznym, a także w sposób wyczerpujący opisywać istotne ustalenia. Prowadzący oględziny powinien ściśle i dokładnie opisywać zastany stan faktyczny bez zamieszczania w treści protokołu własnych wniosków czy przypuszczeń oraz wypowiedzi osób biorących udział w oględzinach[473]. Poza tym, pooględzinowa dokumentacja uzupełniająca (szkice i dokumentacja fotograficzna) musi być zgodna z treścią protokołu oględzin oraz konieczne jest stosowanie jednolitego nazewnictwa opisywanych przedmiotów lub ich części[474]. Po zakończeniu oględzin protokół musi być odczytany i podpisany przez kierownika czynności oraz przez wszystkich jej uczestników[475].

Ważną częścią dokumentacji pooględzinowej są tzw. metryczki przytwierdzone na stałe do śladów i innych dowodów rzeczowych zabezpieczonych podczas oględzin miejsca zdarzenia[476]. Zabezpieczany ślad musi zostać trwale oznaczony, i zabezpieczony przed nielegalnymi próbami wprowadzenia w nim zmian. W związku z tym, opakowanie zewnętrzne śladu musi ochraniać cechy identyfikacyjne śladu przed zmianami pod wpływem naturalnych czynników zewnętrznych oraz być odpowiednio trwałe, aby nie uległo uszkodzeniu w trakcie przechowywania i transportu, jak również mieć charakter jednorazowy, tak aby każda próba jego pokonania i dostania się do samego śladu powodowała nieodwracalne i widoczne uszkodzenia.

Do zabezpieczania śladu stosuje się różne opakowania w formie pojemników szklanych, toreb, worków lub pudeł kartonowych zależnie od rodzaju i gabarytów konkretnego śladu[477]. Jeśli charakter opakowania na to pozwala umieszcza się na nim opis śladu, a gdy jest to nie możliwe opis ten sporządzany jest na tzw. metryczce śladu trwale dołączanej do opakowania. Metryczka powinna zawierać: nazwę jednostki, której funkcjonariusz realizował czynność, oznaczenie miejsca i czasu (daty i godziny) zabezpieczenia, ścisłe oznaczenie czynności procesowej, w toku której nastąpiło

[472] J. Konieczny, Oględziny, (w:) J. Widacki, Kryminalistyka, Wydawnictwo C. H. Beck, wyd. 3, Warszawa 2016, str. 21.
[473] J. Mazepa, T. Szynawa, op. cit., str. 47.
[474] S. Kozdrowski, op. cit., str. 178.
[475] M. Goc, op. cit., str. 230.
[476] S. Kozdrowski, op. cit., str. 179.
[477] M. Goc, op. cit., str. 231.

zabezpieczenie, postać śladu, formę ujawnienia i jego zabezpieczenie, numer ewidencyjny śladu, podpisy wykonujących czynność i jeśli jest znana sygnatura sprawy[478].

Protokół oględzin nielegalnej produkcji alkoholu może być uzupełniony dokumentacją techniczną, którą najczęściej jest dokumentacja fotograficzna oraz szkic. Fotografia miejsca oględzin służy do rejestracji obrazu miejsca nielegalnej produkcji alkoholu oraz utrwalenia ujawnionych śladów, a przesłanką do jej sporządzenia jest pojawienie się wątpliwości czy opis zawarty w protokole wystarczająco precyzyjnie oddaje istotne realia miejsca zdarzenia[479]. Fotografia miejsca oględzin utrwala w sposób całkowicie obiektywny i dokładny zastany obszar, jak również znajdujące się na nim przedmioty i ślady oraz szybko i wiernie zabezpiecza środki dowodowe w sytuacjach niecierpiących zwłoki, gdy zachodzi obawa ich zniszczenia i zniekształcenia. Uzupełnia także ustalenia faktyczne zawarte w protokole oraz pozwala na kontrolę czynności dowodowych i usunięcie niejasności zawartych w protokole[480].

Wyróżnić można trzy rodzaje zdjęć fotografii oględzinowej:

- zdjęcia ogólnoorientacyjne - ich celem jest rejestracja ogólnego obrazu obszaru oględzin oraz umiejscowienie go w szerszej perspektywie,
- zdjęcia sytuacyjne (fragmentaryczne) - ukazują obraz konkretnego fragmentu obszaru oględzin i dokumentują ułożenie na nim poszczególnych śladów i przedmiotów,
- zdjęcia szczegółowe - mają za zadanie przedstawić obraz konkretnego śladu lub przedmiotu mającego istotne znaczenie dowodowe, jego ułożenie, wielkość i cechy specyficzne[481].

Fotografie sytuacyjną wykonuje się najczęściej w przypadku, gdy w toku przeszukania ujawni się przedmioty (aparaturę służącą do wyrobu spirytusu, zacier lub spirytus w większej ilości), które nie mogą być dostarczane sądowi do sali rozpraw z uwagi na ich rozmiar. Fotografowanie aparatury w czasie produkcji ma w wielu sytuacjach decydujący wpływ na wyrok, gdyż sprawcy często używają do produkcji alkoholu naczyń przeznaczonych do innych celów w gospodarstwie (parniki do ziemniaków, konwie na mleko). Ponadto, fotografia sytuacyjna pozwala na uzyskanie informacji o warunkach stworzonych przez oskarżonego w celu ukrycia przestępczej działalności, o zakonspirowanym dotarciu do miejsca czynu i o śladach traseologicznych[482].

---

[478] J. Konieczny, op. cit., str. 26.
[479] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 199; J. Konieczny, op. cit., str. 27.
[480] S. Kozdrowski, op. cit., str. 189.
[481] M. Goc, op. cit., str. 232.
[482] K. Chociszewski, Nielegalne gorzelnictwo, cz. II, Służba MO 1962, nr 3/30, str. 365.

Szkice miejsca nielegalnej produkcji alkoholu są uzupełniającą w stosunku do fotografii formą dokumentacji oględzin. Podstawową zaletą sporządzania szkiców jest możliwość przedstawienia badanego miejsca i utrwalenia wzajemnych relacji przestrzennych pomiędzy poszczególnymi elementami otoczenia oraz śladami[483]. Tak więc, szkice wykonuje się, gdy nie można za pomocą opisu słownego i zdjęć fotograficznych przedstawić obrazu zaistniałej sytuacji oraz potrzebne jest dokładne określenie wymiarów obszaru, przedmiotów lub śladów albo ich wzajemnego rozmieszczenia[484].

Szkice wykonywane w związku z oględzinami miejsca zdarzenia można podzielić na trzy podstawowe kryteria: miejsca sporządzenia, przedmiotu szkicowania, sposobu przedstawiania szkicowanej przestrzeni. Według kryterium miejsca sporządzenia szkice kryminalistyczne można podzielić na dwa rodzaje:

- roboczy (odręczny) - sporządza się go na miejscu zdarzenia w trakcie oględzin, bez posługiwania się przyborami kreślarskimi i bez ścisłego przestrzegania skali zmniejszenia,
- właściwy (czystopis) - wykonuje się go na papierze milimetrowym lub kalce technicznej poza miejscem zdarzenia, z zachowaniem wszystkich reguł kreślarskich.

Zgodnie z kryterium przedmiotu szkicowania wyróżniamy szkice:

- zabudowań (przestrzeni zamkniętej),
- terenu (przestrzeni otwartej),
- terenu i zabudowań[485].

Natomiast, zgodnie z kryterium sposobu przedstawiania szkicowanej przestrzeni szkice można podzielić na:

- szkice ogólnoorientacyjne - sporządzane w celu wskazania miejsca zdarzenia i obejmujące samo miejsce, jak i teren do niego przyległy oraz wykonywane w skali 1:1000, 1:500, 1:200, 1:100[486],
- szkice szczegółowe - odwzorowują obszar objęty oględzinami i rozmieszczenie występujących na nim śladów, jak również przedmiotów ważnych dla wyjaśnienia przebiegu zdarzenia[487],

[483] J. Konieczny, op. cit., str. 26.
[484] M. Goc, op. cit., str. 236.
[485] S. Kozdrowski, op. cit., str. 182.
[486] J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 198.
[487] M. Goc, op. cit., str. 236.

- szkice specjalne - wykonywane w celu utrwalenia wyglądu najbardziej istotnych śladów i fragmentów miejsca zdarzenia[488].

Niezależnie od rodzaju, szkic może zostać sporządzony w rzucie poziomym, pionowym lub krzyżowym oraz w przekroju poziomym lub pionowym. Wybór rodzaju szkicu, rzutu oraz przekroju zależy od wyglądu miejsca zdarzenia, przedmiotów, obiektów, jak i pomieszczeń uwidocznionych na szkicu. Osoba wykonująca szkic powinna się kierować zasadą, aby na jednym szkicu zamieścić możliwie pełny obraz danego miejsca, przedmiotu wraz z występującymi na nich śladami[489].

Notatka urzędowa jest uzupełnieniem dokumentacji oględzin i stanowi zwięzły zapis przedmiotu oględzin nielegalnej produkcji alkoholu i wykonanych czynności[490]. Taką notatkę sporządza oddzielnie prowadzący oględziny oraz osoba zabezpieczająca miejsce zdarzenia do czasu rozpoczęcia oględzin i obejmuje:

- zwięzły opis przedmiotu oględzin - zrealizowanych czynności oraz omówienie ich wyników,
- uzasadnienie wniosku - co do przebiegu zdarzenia, informacje o sprawcach, ich cechach psychofizycznych, sposobach działania i rodzaju użytych narzędzi,
- ocenę wiarogodności zebranych informacji operacyjnych z ustaleniami oględzin,
- wstępne, problemowe i osobowe wersje kryminalistyczne[491],
- ocenę zebranego materiału dowodowego i proponowany sposób jego wykorzystania[492].

Notatka urzędowa z analizy wyników oględzin powinna zawierać wypracowane wersje zdarzenia oraz subiektywne wnioski prowadzącego oględziny, które nie można było zawrzeć w obiektywnym opisie protokołu oględzin[493]. Należy zaznaczyć, że notatka urzędowa nie jest dołączana do dokumentacji procesowej, jednakże powinna się znaleźć w aktach kontrolnych danego postępowania[494]. Organy ścigania podczas dokumentowania wyników oględzin w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinny zwrócić uwagę na:

- nanoszenie w protokołach miejsca znalezienia dowodów[495],

---

[488] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 233.
[489] B. Hołyst, op. cit., str. 591.
[490] A. Biederman-Zaręba, op. cit., str. 125-126.
[491] S. Kozdrowski, op. cit., str. 192; J. Kasprzak, Badanie miejsca zdarzenia, op. cit., str. 199.
[492] S. Kozdrowski, op. cit., str. 192.
[493] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 235.
[494] J. Mazepa, T. Szynawa, op. cit., str. 76.
[495] B. Sygit, Z badań nad poziomem postępowań karnych w sprawach o nielegalne gorzelnictwo, op. cit., str. 53.

- nie wpisywanie w protokołach ogólnikowych stwierdzeń (np. „zabezpieczono kompletną aparaturę do produkcji”),
- sporządzanie protokołów oględzin przedmiotów znalezionych w toku przeszukania, w szczególności, w sytuacji nie wykonywania fotografii tych przedmiotów,
- nie zamieszczanie w protokołach kategorycznych stwierdzeń (bez ich sprawdzenia) np. „zabezpieczono bimber”[496].

E) Ekspertyza kryminalistyczna

Ekspertyza jest zespołem czynności badawczych wymagających wiadomości specjalnych, wykonywanych przez biegłego na zlecenie organu procesowego oraz zakończonych opinią mogącą mieć charakter samoistnego dowodu w procesie[497]. Głównym elementem ekspertyzy są zatem czynności badawcze, które wymagają wiadomości specjalnych do ich przeprowadzenia, czyli opierają się na wiedzy z zakresu jakiejś dyscypliny naukowej lub na nabytych umiejętnościach. Ekspertyzy mogą być przeprowadzane w każdej sferze życia, co oznacza, że ich przedmiotem może być dowolne zagadnienie, którego znajomość wykracza poza wiedzę przeciętnie inteligentnego i przeciętnie wykształconego człowieka[498].

Według art. 194 k.p.k. ekspertyzy mogą być wykonywane przez:

- instytuty naukowe lub naukowo-badawcze (uczelnie wyższe i ich zakłady, katedry i instytuty, jednostki badawczo-rozwojowe i inne posiadające status jednostek naukowych lub naukowo-badawczych),
- zakłady specjalistyczne (laboratoria służb państwowych, stowarzyszeń i prywatne nieposiadające statusu instytucji naukowych i naukowo-badawczych),
- ekspertów występujących w roli biegłych, jako osoby opracowujące opinię w imieniu instytucji naukowych lub specjalistycznych[499],
- biegłych sądowych, tzn. osoby wpisane na listę sądową biegłych prowadzone przez prezesów sądów okręgowych[500],
- każdą osobę, o której wiadomo, że posiada odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie i dlatego zostaje powołana jako biegły przez organ procesowy.

[496] Ibidem, str. 53.
[497] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 173.
[498] M. Bartnik, W. Lis, Leksykon kryminalistyki. 100 podstawowych pojęć, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 92; T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 139.
[499] M. Goc, Ekspertyza kryminalistyczna, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka- rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 242-243.
[500] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 139.

Tak więc, biegłym powołanym przez organy procesowe w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może być każdy, kto posiada wiadomości specjalne, czyli wiedzę w tej dziedzinie i może mieć istotny wpływ na jego rozstrzygnięcie[501]. Nauka kryminalistyki stawia przed biegłymi wyższe wymagania, gdyż posługuje się pojęciem „kwalifikacje biegłego". Kwalifikacje w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu posiadać może osoba, która spełnia łącznie następujące warunki:

- dysponuje odpowiednią wiedzą w tej dziedzinie, a zatem wiedzą objętą zakresem pojęcia wiadomości specjalne (tzn. wykraczającą poza taki zasób wiadomości z tej dziedziny, jaki posiada przeciętnie wykształcony człowiek),
- ma odpowiednie doświadczenie zawodowe w tej dziedzinie,
- posiada wysokie kwalifikacje moralne,
- dysponuje aparaturą, przyrządami lub zapleczem naukowym koniecznym do przeprowadzenia badań w ramach zleconej mu ekspertyzy,
- jest sprawny psychicznie i fizycznie w stopniu pozwalającym na wykonywanie tych badań[502].

Biegły w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może występować w roli wykonującego ekspertyzę (eksperta) oraz konsultanta. Biegły wykonujący ekspertyzę (ekspert) jest w takim przypadku osobnym źródłem dowodowym, zaś jego opinia odrębnym, samoistnym środkiem dowodowym. Ekspert posiada również pełną samodzielność w doborze metod badawczych oraz w wykonywaniu czynności wchodzących w skład ekspertyzy, jak również w sporządzeniu sprawozdania i wniosków[503]. Wykonując ekspertyzę biegły kończy ją wydaniem opinii, która jest środkiem dowodowym polegającym na ustnym lub pisemnym przedstawieniu przebiegu i wyników przeprowadzonych w ramach ekspertyzy oraz sformułowaniu wniosków wysnutych na ich podstawie również w oparciu o wiedzę i doświadczenie biegłego[504].

W praktyce najczęściej przeważają opinie pisemne[505]. Opinia biegłego wykonującego ekspertyzę w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu składa się ze sprawozdania, w którym biegły opisuje wszystkie wykonane w ramach ekspertyzy czynności i zastosowane metody, a także swoje spostrzeżenia, jakich dokonał w ramach przeprowadzonych badań oraz wnioski,

[501] Ibidem, str. 139.
[502] S. Kozdrowski, op. cit., str. 106.
[503] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 140.
[504] D. Wilk, Opinia biegłego, (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora", Toruń 2013, str. 162.
[505] T. Widła, Metodyka ekspertyzy, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, Wydawnictwo Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002, str. 37.

które powinny wynikać z przeprowadzonych przez biegłego badań i dokonanych spostrzeżeń[506].

Natomiast, konsultantem w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu jest biegły, który nie przeprowadza odrębnych badań, ani nie wydaje opinii, a jedynie uczestniczy w czynności przeprowadzanej przez organ procesowy, udzielając porad i wskazówek dotyczących sposobu realizacji tych czynności lub interpretacji uzyskanych w drodze tej czynności wyników[507]. Pomoc taka jest niezbędna wtedy, gdy przeprowadzenie fragmentu czynności w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu wymaga wiadomości specjalnych. W takiej sytuacji biegły nie jest już samoistnym źródłem dowodowym, gdyż środkiem dowodowym jest wynik czynności, w której biegły jedynie uczestniczy. Wobec tego, czynność ta nie jest przeprowadzana przez biegłego, lecz przez organ procesowy, który biegły jedynie wspomaga swoją konsultacją.

K.p.k. wyszczególnia następujące okoliczności udziału biegłego w czynnościach organu procesowego:

- w przeprowadzaniu każdego dowodu (art. 198 k.p.k.),
- w przesłuchaniu świadka, wobec którego zachodzi wątpliwość co do jego stanu psychicznego, stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania spostrzeżeń (art. 192 § 2 k.p.k.),
- w oględzinach wykonywanych również w przypadkach nie cierpiących zwłoki, nawet jeżeli przeprowadzenie śledztwa było obowiązkowe (art. 308 k.p.k.)[508].

Od roli konsultanta należy odróżnić funkcję specjalisty, który jest uczestnikiem różnych czynności w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu (zwłaszcza oględzin) i wykonuje jedynie obsługę techniczno-dokumentacyjną polegającą na fotografowaniu, filmowaniu, wykonywaniu szkiców, wykonywaniu pomiarów technicznych śladów. Osoby te (technicy kryminalistyki i laboranci) pracują pod kierunkiem organu procesowego lub biegłego i nie wydają opinii, ani nie udzielają merytorycznych konsultacji organowi procesowemu[509].

Zgodnie z art. 194 k.p.k. przedmiot i zakres ekspertyzy wskazuje organ procesowy, który ustala zadania zlecone biegłemu do wykonania[510]. Zakres ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu to określenie granic działalności biegłego, poprzez sformułowanie szczegółowych pytań oraz wskazanie materiału dostarczanego biegłemu do

[506] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 140.
[507] J. Widacki, J. Konieczny, Biegli i ekspertyza, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 184.
[508] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 140.
[509] M. Goc, Ekspertyza kryminalistyczna, op. cit., str. 243.
[510] T. Widła, op. cit., str. 25.

badania (materiału dowodowego i niejednokrotnie materiału porównawczego oraz kontrolnego i wzorcowego)[511].

Biegły wykonujący zlecone badania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, nie powinien wykraczać poza zakres ekspertyzy sformułowanej w postanowieniu przez organ procesowy, a gdy stwierdzi potrzebę zbadania jeszcze innych ważnych kwestii (poza zakreślonymi w postanowieniu), powinien wnioskować do organu procesowego o zmianę zakresu ekspertyzy. Taka możliwość zmiany zakresu ekspertyzy, jak również stawiania pytań dodatkowych przez organ procesowy wynika z art. 198 § 3 k.p.k. Organ procesowy, który wnioskuje o badanie kryminalistyczne może skonsultować się z biegłym przed wskazaniem przedmiotu i zakresu ekspertyzy, a także w sytuacji, gdy istnieje potrzeba pobrania materiału porównawczego oraz jego ilości i jakości. W takim przypadku, skonsultowanie się z biegłym może zaoszczędzić organowi procesowemu czas i środki finansowe, które musiałby poświęcić na uzupełnienie materiału porównawczego lub powtórne zlecenie badań. Z kolei przedmiotem ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są okoliczności faktyczne, istotne dla rozstrzygnięcia tej sprawy oraz kwestia lub kwestie wątpliwe, których rozstrzygnięcie jest uzależnione od posiadania wiedzy specjalnej[512].

O wyborze metody badań wykorzystywanych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przesądzają pytania postawione w postanowieniu, a w szczególności specyfika materiału badawczego. Autonomia biegłego nie oznacza jednak pełnej swobody i dowolności. Biegły dobierając metody, które zastosuje w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinien kierować się kilkoma wskazaniami: trafnością metody, niezawodnością metody, zasadą ponoszenia kosztów rzeczywiście niezbędnych oraz popularnością. Trafność metody jest to naukowo określona częstość udanych identyfikacji w porównywalnych warunkach, a szczególnie ważne są towarzyszące temu informacje o swoistości i czułości metody oraz o prawdopodobieństwie błędu I i II rodzaju. Dane o błędzie I rodzaju informują o rozmiarze skłonności do odrzucania hipotez nietrafnych, natomiast dane o błędzie II rodzaju o skłonności do przyjmowania hipotez nietrafnych. O preferencjach (błąd I czy też II rodzaju) decyduje praktyka orzecznicza, jak również praktyka opiniowania[513].

Natomiast, niezawodność metody jest to naukowo wyznaczona dokładność, z jaką dokonuje się ustaleń, która przybiera postacie intraindywidualej i interindywidualnej.

---

[511] W. Kędzierski, Ekspertyza. Biegli, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska, Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011, str. 450-451.
[512] Ibidem, str. 450-451.
[513] T. Widła, op. cit., str. 32-33.

Niezawodność intraindywidualna (rzetelność) informuje o zgodności orzeczeń eksperta, które uzyskuje się w rezultacie ponawiania przez niego badań, przeprowadzanych z użyciem tego samego materiału. Z kolei, niezawodność interindywidualna (obiektywność) informuje o zgodności orzeczeń różnych ekspertów o takich samych kwalifikacjach, którzy przeprowadzili badania tego samego rodzaju.

W dalszej kolejności należy wspomnieć o zasadzie ponoszenia kosztów rzeczywiście niezbędnych, która polega na preferowaniu tańszych metod, o ile ich zastosowanie gwarantuje uzyskanie wystarczających rezultatów. Ostatnim wskazaniem jest popularność metody, która polega na tym, iż w sytuacji, gdy właściwy rezultat można uzyskać posługując się kilkoma metodami, biegły powinien wybrać najczęściej stosowaną. Metoda, która będzie organowi procesowemu lepiej znana, przyczyni się do łatwiejszej oceny uzyskanego dowodu. Biegły, jeśli skorzystał z metody znanej organom procesowym, której szczegółowy opis i własności opisane są w literaturze dostępnej, może w sprawozdaniu ograniczyć się do wskazania metody, a zrezygnować z jej szczegółowego opisu[514].

Ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu można klasyfikować według różnych kryteriów. Ze względu na pozycję procesową wydanej opinii, należy wyróżnić:

- ekspertyzę wstępną, obejmującą niepełny materiał badawczy, który pozwala na wydanie opinii wstępnej, jednakże nie pozwala na wydanie pełnej opinii szczegółowej,
- ekspertyzę uzupełniającą, która stanowi dopełnienie opinii wstępnej[515],
- ekspertyzę powtórną, której przedmiotem są zagadnienia już wcześniej badane,
- ekspertyzę ostateczną, która jest ekspertyzą wiążącą organ procesowy[516],
- ekspertyzę prywatną (pozasądową), która zlecona jest przez podmiot niebędący organem procesowym.

Ze względu na sposób opracowania można wyróżnić:

- ekspertyzy indywidualne, które polegają na tym, że biegły sam przeprowadza badanie i wydaję opinię, jednakże nie jest istotna liczba specjalności w których posiada wiadomości specjalne,
- ekspertyzy pojedyncze, które są wykonywane przez indywidualnego biegłego określonej specjalności[517],

[514] Ibidem, str. 32- 33.
[515] M. Goc, Ekspertyza kryminalistyczna, op. cit., str. 243.
[516] M. Bartnik, W. Lis, op. cit., str. 93.
[517] M. Goc, Ekspertyza kryminalistyczna, op. cit., str. 252.

- ekspertyzy zespołowe, które charakteryzują się tym się tym, że są wykonywane przez kilku biegłych tej samej specjalności,
- ekspertyzy kompleksowe, które wykonywane są przez biegłych różnych specjalności[518].

Najważniejsze ekspertyzy sporządzane w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu to:

- ekspertyzy dotyczące: *modus operandi* sprawcy, jego sylwetki psychofizycznej, zakresu i kierunków budowy wersji, programowania czynności kryminalistycznych, oceny śladów emocjonalnych i możliwości istnienia zapisów pamięciowych, oceny niektórych materiałów,
- ekspertyzy fizykochemiczne - wykonywane w celu identyfikacji płynów alkoholowych znajdujących się w butelkach i pojemnikach lub woreczkach foliowych,
- ekspertyzy śladów daktyloskopijnych - sporządzane w celu ustalenia do kogo należą ślady linii papilarnych znajdujących się na miejscu zdarzenia,
- ekspertyzy śladów traseologicznych - wykonywane w celu identyfikacji śladów stóp osób znajdujących się na miejscu zdarzenia lub pojazdów służących do przemieszczania się tych osób,
- ekspertyzy dokumentów - sporządzane w celu sprawdzenia autentyczności dokumentów, etykiet, banderoli oraz identyfikacji urządzeń służących do ich wytwarzania[519].

Warto zaznaczyć, że skuteczną formą ujawniania sprawców nielegalnej produkcji alkoholu pozwalającą na uniknięcie trudności w dalszym toku postępowania jest zabezpieczenie przez Policję śladów linii papilarnych na przyrządach służących do produkcji bimbru lub na pojemnikach, w których przechowywany jest bimber albo zacier[520].

F) Przesłuchanie świadków

Przesłuchanie jest czynnością procesową o charakterze dowodowym, formą czynnego odbioru zeznań świadków, wyjaśnień podejrzanych oraz ustnych opinii biegłych i powinna być prowadzona zgodnie z wymogami k.pk.[521]. Zgodnie z art. 177 § 1 k.p.k. świadkiem jest każda osoba wezwana w tym charakterze przez organ procesowy. Czynność przesłuchania ma

[518] M. Bartnik, W. Lis, op. cit., str. 94.
[519] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 141.
[520] J. Włodarz, op. cit., str. 87.
[521] J. Widacki, Zarys kryminalistycznej problematyki przesłuchania, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 85.

wykazać czy dana osoba posiada informacje istotne dla prowadzonej sprawy, dlatego wezwana osoba ma obowiązek stawienia się i złożenia zeznań[522].

Według art. 190 k.p.k. świadek ma obowiązek mówienia prawdy oraz niezatajania prawdy, o czym powinien zostać uprzedzony[523]. Podstawowym celem przesłuchania świadka w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu jest uzyskanie informacji (o osobach, miejscach, zjawiskach, zdarzeniach, faktach lub stosunkach), przydatnych dla uzyskania prawdy obiektywnej[524].

Przesłuchanie świadka w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może spełniać także cele szczegółowe, takie jak:

- uzyskanie informacji o samym świadku, co może być niezbędne przy ocenie jego wiarygodności,
- uzyskanie informacji rozszerzających wiedzę organu ścigania odnośnie czynu nielegalnej produkcji alkoholu - świadek podaje nowe, nieznane fakty, wyraża opinię o zdarzeniu lub ewentualnym sprawcy,
- uzyskanie wiadomości o innych źródłach dowodowych (np. o innych świadkach, o podejrzanym) [525],
- uzyskanie wiadomości o możliwości wykorzystania nowych, dotychczas nieznanych źródłach dowodowych (np. o nowych świadkach)[526].

W związku tym, iż nielegalna produkcja alkoholu jest najczęściej procederem tajnym, trudno jest ustalić świadków tego czynu zabronionego.

Najczęściej świadkami nielegalnej produkcji alkoholu są:

- funkcjonariusze mający za zadanie zwalczanie tego procederu (funkcjonariusze Policji, Straży Granicznej, Urzędu Celnego, Urzędu Skarbowego, Krajowej Administracji Skarbowej),
- rodzina (mąż, konkubina, dzieci, żona, syn, córka),
- osoby kupujące nielegalnie wyprodukowany alkohol,
- osoby współpracujące ze sprawcą,
- pasażerowie lub kierowca pojazdu, w którym znajdował się wyprodukowany alkohol,
- sąsiedzi,

[522] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 245.
[523] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 282.
[524] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 145.
[525] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 245-246.
[526] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 177.

- myśliwy, wędkarz, ekolog, grzybiarz.

Nie wolno przesłuchiwać jako świadków obrońcy, co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę oraz duchownego, co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178 k.p.k.). Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy państwowej mogą być przesłuchiwane, co do tych okoliczności na które rozciąga się ten obowiązek, jedynie po zwolnieniu tych osób przez uprawniony organ od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 179 § 1 k.p.k.). Takimi organami są naczelne i centralne organy państwowe, które nadzorują podległe jednostki organizacyjne. Z obowiązku zwolnienia z tajemnicy służbowej może świadka zwolnić sąd lub prokurator (art. 180 § 1 k.p.k.), a w sytuacjach wyjątkowych osoby obowiązane do zachowania tajemnicy adwokackiej, lekarskiej lub dziennikarskiej mogą być przesłuchane co do faktów objętych tą tajemnicą, o ile postanowi tak sąd (art. 180 § 2 k.p.k.)[527].

Świadek, będąc osobą najbliższą dla oskarżonego (podejrzanego) ma prawo odmówić składania zeznań (art. 182 k.p.k.), może również uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1 k.p.k.)[528]. Oprócz tego świadek może żądać, aby przesłuchano go na rozprawie z wyłączeniem jawności, jeśli treść zeznań mogłaby narazić na hańbę jego lub osobę dla niego najbliższą (art. 183 § 2 k.p.k.)[529]. W sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności lub mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej świadek ma prawo korzystania z instytucji *„świadka incognito”* (art. 184 k.p.k.).

Przesłuchani w charakterze świadków w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu mogą być także biegli, jeżeli będą składać opinię ustnie oraz specjaliści. Zgodnie z art. 193 § 1 k.p.k. biegłym jest osoba posiadająca wiadomości specjalne mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, natomiast specjalistą jest osoba posiadająca wiedzę i umiejętności w zakresie wykonywania pomiarów, obliczeń, zdjęć, utrwalania śladów (oraz inne) i wykorzystana do czynności technicznych podczas oględzin, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania, przeszukania (art. 205 § 1 k.p.k.)[530].

Czynność przesłuchania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinna przeprowadzać osoba, która charakteryzuje się wysokim poziomem etycznym, intelektualnym, obiektywizmem w wydawaniu sądów, odpowiednim wykształceniem

[527] J. Widacki, op. cit., str. 91.
[528] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 283.
[529] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 246.
[530] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 284-285.

ogólnym, jak i specjalistycznym w zakresie psychologii zeznań, sumiennością, zainteresowaniem wykonywanymi czynnościami, a także umiejętnością nawiązywania kontaktów z ludźmi[531]. Przesłuchujący powinien umieć również zachować szacunek dla prawa i obiektywizm w ocenie posiadanego materiału dowodowego. Brak tych ostatnich cech może spowodować nieuwzględnienie w toku przesłuchania podawanych przez świadka okoliczności świadczących na korzyść podejrzanego lub skierować postępowanie karne w złym kierunku[532].

Wstępnym warunkiem realizacji celu przesłuchania jest dobra znajomość posiadanego już materiału dowodowego, a także opracowanie tematyczne planu przesłuchania. Wskazane jest również posiadanie wiadomości o osobie, która ma zostać przesłuchana w charakterze świadka, gdyż im szerzy jest zakres tego typu informacji, tym lepsze będą warunki prawidłowego przesłuchania. W pierwszej kolejności powinny zostać przesłuchane osoby, które mają bezpośrednie i istotne wiadomości o czynie nielegalnej produkcji alkoholu (np. pokrzywdzeni lub inne osoby, które obserwowały przebieg zdarzenia). W miarę możliwości należy w pierwszej kolejności przesłuchać świadków godnych zaufania przed świadkami niebudzącymi zaufania, ze względu na podejrzenie o współudział w czynie zabronionym, tryb życia, poprzednią karalność, utrzymywanie podejrzanych kontaktów lub stronniczość[533].

Przesłuchanie świadka co do zasady odbywa się w siedzibie organu dokonującego przesłuchanie, jednakże występują sytuacje, w których należy przesłuchanie przeprowadzić w innym miejscu np. na miejscu zdarzenia, w mieszkaniu świadka[534]. Pytania ogólne przeważnie poprzedzają pytania zawężające zakres zagadnienia. Na podstawie pytań ogólnych można wnioskować o stosunku świadka do zdarzenia i w rezultacie sformułować kolejne pytania tworzące logiczny układ.

Przygotowując się do przesłuchania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, należy wziąć pod uwagę, że rzeczowość, takt i kultura przesłuchującego są koniecznymi warunkami, aby dowód z zeznań świadka dostarczył potrzebnego materiału oraz dał możliwość oceny wiarygodności świadka, zaś dla obywatela nie stwarzał dodatkowych uciążliwości łączących się z nerwową atmosferą przesłuchania, pośpiechem lub niewłaściwym traktowaniem świadka przez pracownika organu procesowego. Przed przesłuchaniem należy również przygotować wszelkie potrzebne materiały i sprzęt konieczny do dokumentowania przesłuchania[535].

---

[531] Ibidem, str.285.
[532] Ibidem, str. 285.
[533] B. Hołyst, op. cit., str. 1102-1103.
[534] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 178.
[535] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 246.

Przed rozpoczęciem przesłuchania należy uprzedzić świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. W postępowaniu przygotowawczym świadek podpisuje oświadczenie, że został uprzedzony o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 190 k.p.k.)[536].

Czynność przesłuchania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu można podzielić na cztery etapy:

- wstępny,
- relacji spontanicznej,
- zadawania pytań,
- czynności końcowych[537].

Część wstępna przesłuchania rozpoczyna się od zapytania się świadka o dane osobowe tzn. imię, nazwisko, wiek, zajęcie, miejsce zamieszkania, karalność za fałszywe zeznania oraz stosunek do stron (art. 191 § 1 k.p.k.). Jeśli przebieg przesłuchania ma być zarejestrowany, przesłuchujący przed włączeniem urządzenia powinien uprzedzić o tym osobę przesłuchiwaną[538]. Prowadzący przesłuchanie przed przystąpieniem do tej czynności powinien zażądać dokumentu stwierdzającego tożsamość świadka, a następnie w trakcie zadawania pytań porównać odpowiedzi z zapisami w tym dokumencie[539]. W protokole przesłuchania należy uczynić wzmiankę o ustaleniu tożsamości świadka na podstawie określonego dokumentu lub o braku dokumentów, które pozwoliłyby taką tożsamość potwierdzić[540].

W fazie rozpoczynającej wypowiedź spontaniczną, świadkowi zadaje się ogólnie sformułowane pytanie i umożliwia swobodne wypowiedzenie w granicach określonych celem danej czynności. W zasadzie powinien być to nieprzerwany monolog świadka. Jedynie w przypadku, gdy świadek zupełnie odbiegł od tematu określonego celem przesłuchania, należy go taktownie i spokojnie naprowadzić na właściwy tor wypowiedzi. Przesłuchujący może również zwrócić świadkowi uwagę, gdy np. mówi za cicho, niewyraźnie[541]. Podczas zeznań spontanicznych należy unikać zachowań rozpraszających uwagę świadka oraz oceniania jego

[536] J. Widacki, op. cit., str. 93.
[537] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 201.
[538] E. Gruza, Uzyskiwanie osobowych źródeł dowodowych, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka- rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 112.
[539] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 286.
[540] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 249.
[541] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 148.

wypowiedzi, jak również nie powinno się go poganiać. Przesłuchujący powinien okazać dla świadka cierpliwość i zrozumienie[542].

Po zakończeniu przez świadka swobodnej wypowiedzi przechodzimy do fazy pytań, które mogą mieć charakter:

- uzupełniający - zmierzają do wzbogacenia treści zawartej w relacji spontanicznej o informacje istotne dla odtworzenia przebiegu zdarzenia, które zostały pominięte przez świadka[543],
- wyjaśniający - zmierzają do sprecyzowania lub uściślenia podanych przez świadka informacji w sytuacji, gdy świadek wyraził się w sposób niejasny lub ogólnikowy, jak również, gdy w czasie wypowiedzi świadka przesłuchujący utracił wątek tej wypowiedzi[544],
- kontrolujący - służą sprawdzeniu prawdziwości zeznań, sprawdzeniu prawidłowego zrozumienia wypowiedzi świadka oraz potwierdzeniu informacji uzyskanych z innych źródeł, a także uzyskaniu informacji o źródłach mogących stanowić potwierdzenie dla zeznań świadka.

Pytania powinny być krótkie, zrozumiałe i dostosowane do poziomu intelektualnego świadka. Nie należy zadawać pytań sugerujących osobie przesłuchiwanej treść odpowiedzi oraz pytań niestosownych i wprowadzających w błąd świadka[545]. Wyjątek od tej zasady stanowią jedynie pytania sugestyjne, które zadawane są świadkowi w celu ustalenia jego podatności na sugestie. Należy podkreślić, iż część wstępna przesłuchania występuje przy przesłuchaniu każdego świadka, natomiast faza zeznań spontanicznych czy pytań szczegółowych nie zawsze musi wystąpić, gdyż nie zawsze będzie istniała potrzeba zadawania pytań[546].

Ostatnim etapem czynności przesłuchania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są czynności końcowe, w których przesłuchujący powinien sprawdzić, czy nie zachodzi potrzeba uzupełnienia czynności. W dalszej kolejności świadek powinien zapoznać się z protokołem przesłuchania poprzez osobiste odczytanie swoich zeznań. W wyjątkowych sytuacjach przesłuchujący może sam odczytać świadkowi protokół np. gdy, świadek ma trudności ze

[542] E. Gruza, op. cit., str. 113.
[543] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 207.
[544] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 180.
[545] J. Kabzińska, Przesłuchanie, (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora", Toruń 2013, str. 140.
[546] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 249.

wzrokiem, zapomniał okularów albo protokół został sporządzony mało czytelnym pismem ręcznym[547].

Jeśli świadek wnosi jakieś poprawki, to należy je wprowadzić do protokołu w postaci dodatkowego zapisu. Niedopuszczalne są poprawki w postaci nieomówionych skreśleń i dopisywania nad tekstem. W sytuacji, gdy w trakcie przesłuchania świadek uzyskał od przesłuchującego takie informacje, które ze względu na dobro postępowania należy zachować w tajemnicy, to wówczas wskazane jest pouczenie świadka o treści art. 241 k.k. i zobowiązanie go do dyskrecji[548].

W tym miejscu należy również wspomnieć o metodach stosowanych przy czynności przesłuchania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Metodą przesłuchania świadka jest świadomie wybrany i stosowany sposób postępowania przesłuchującego w celu uzyskania zeznań zgodnych z prawdą. W sytuacji, gdy świadek zeznaje szczerze, nie ma trudności w uzyskaniu od niego zeznań zawierających pełny obraz zdarzenia, jednakże w praktyce mogą występować następujące sytuacje:

- świadek nie chce w ogóle mówić o procederze nielegalnej produkcji alkoholu, twierdząc, że nic na ten temat nie wie, a przesłuchujący uważa, że jest inaczej,
- świadek zeznaje, lecz kłamie[549].

W pierwszej z wymienionych sytuacji stosuje się najczęściej takie metody przesłuchania świadka, jak: ujawnienie związku świadka ze sprawą, zagrożenie konsekwencjami za nieuzasadnioną odmowę zeznań, przypomnienie pewnych faktów związanych ze sprawą oraz wytworzenie u świadka poczucia bezpieczeństwa[550]. Metoda ujawnienia związku świadka ze sprawą polega na wskazaniu świadkowi, że znane są mu okoliczności danej sprawy karnej i przebieg zdarzenia będącego jej przedmiotem. Metodę tę stosuje się, gdy w aktach sprawy znajdują się dowody wskazujące na znajomość przez świadka faktów dotyczących sprawy oraz wtedy, kiedy wyklucza się, że świadek powoła się na okoliczności subiektywne np. wady wzroku, słuchu, które nie pozwoliły mu dokonać określonych spostrzeżeń.

Z kolei, metodę zagrożenia konsekwencjami stosuje się wobec świadków wykształconych, inteligentnych, o właściwej postawie moralnej, mających poczucie

[547] T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, op. cit., str. 149.
[548] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 181.
[549] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 287.
[550] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 250.

obywatelskiego obowiązku i polega na przekonaniu świadka, że uchylenie się od złożenia zeznań koliduje z jego pozytywną postawą moralną i społeczną[551].

Metodę przypominania faktów używa się przy przesłuchaniu świadków nie pamiętających okoliczności zdarzenia z uwagi na upływ czasu[552]. Polega ona na pytaniu świadka o takie fakty, które związane są pod względem czasu lub miejsca z okolicznościami zdarzenia będącego przedmiotem postępowania karnego. W sytuacji, kiedy świadek ujawni, że pamięta przypomniane mu fakty, należy mu wówczas wykazać związek tych okoliczności z daną sprawą oraz wyrazić wątpliwość, aby jedne zdarzenie pamiętał, a drugich nie mógł sobie przypomnieć. W takim przypadku świadek może być skłonny do złożenia zeznań.

Metodę wytwarzania u świadka poczucia bezpieczeństwa stosuje się wtedy, gdy świadek z obawy przed zemstą za złożenie zeznań twierdzi, iż nic nie wie w danej sprawie i polega na przedstawieniu świadkowi środków, jakich użyją organy ścigania w celu zagwarantowania mu bezpieczeństwa. W przypadku, gdy świadek zeznaje, lecz kłamie, stosowane są metody: bezpośredniego wykazywania kłamstwa, refleksji logicznej, szczegółowych pytań oraz ujawniania motywów kłamstwa. Metoda bezpośredniego wykazywania kłamstwa praktykowana jest wtedy, gdy przesłuchujący dysponuje dowodami świadczącymi o kłamliwości zeznań świadka i wykorzystuje w tym celu np. protokoły oględzin, protokoły zeznań innych świadków[553].

Natomiast, metoda refleksji logicznej polega na podważeniu kłamliwych zeznań świadka poprzez uchwycenie wszystkich niedokładności, sprzeczności i nielogiczności w jego zeznaniach i używana jest w przypadku, gdy przesłuchujący nie dysponuje dowodami świadczącymi o tym, że świadek kłamie[554]. Metodę ujawniania motywów kłamstwa używa się na początku przesłuchania i zazwyczaj jest wystarczającym argumentem skłaniającym świadka do rezygnacji z fałszywych zeznań. W praktyce często zachodzi potrzeba stosowania jednocześnie kilku metod przesłuchania[555].

Odnosząc się do przesłuchania świadków w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu należy podkreślić, że istnieją trudności w uzyskiwaniu zeznań świadków, które obciążają podejrzanego. Powodem, takiego stanu rzeczy jest społeczna akceptacja procederu nielegalnej produkcji alkoholu oraz fakt, że świadkowie często sami zaopatrują się w nielegalny alkohol u podejrzanego i są jego konsumentami. W czasie przesłuchania w charakterze świadków

[551] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 287.
[552] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 250-251.
[553] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 288.
[554] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 251.
[555] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 288-289.

osoby zazwyczaj składają zeznania nieszczere, znacznie różniące się od znanych im faktów[556].

Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest obawa przed izolacją otoczenia na terenach wiejskich. Przypadki braku solidarności są potępiane przez ogół, który nie udzieli w przyszłości żadnej pomocy osobie oskarżającej o ten proceder sprawcę. Na wsi ten rodzaj presji jest najbardziej dotkliwy, dlatego wiele osób nie ma odwagi naruszać przyjęte zwyczajowo normy moralne. Innym powodem niechęci do składania zeznań obciążających jest obawa przed zemstą podejrzanego. To niepożądane zjawisko musi zostać usunięte przez uświadomienie społeczeństwa o szkodliwości przestępstw związanych z nielegalną produkcją alkoholu.

Ważną rolę może również odegrać zapewnienie bezpieczeństwa świadkowi, poprzez nieujawnienie informacji o osobie zawiadamiającej o tym procederze. Trudności te, nie wykluczają całkowitej możliwości uzyskania wymienionej kategorii świadków, stanowią jednak uzasadnienie braku dobrowolnych zgłoszeń świadków do prowadzącego postępowanie przygotowawcze w celu złożenia zeznań o czynie przestępnym. Wpływają również na ilość osobowych środków dowodowych lub na pomijanie w zeznaniach niektórych faktów mogących obciążyć bezpośrednio sprawce czynu. Istotne jest, aby funkcjonariusz policji prowadzący postępowanie przygotowawcze dokonał ustalenia osób mogących wnieść istotne zeznania do sprawy. Ustalenia te przyczynią się do wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności sprawy i utrwalenia dowodów dla sądu[557].

G) Przesłuchanie podejrzanego

Podejrzany jest stroną postepowania mającą określone prawa i obowiązki oraz uprawnienia procesowe, jest także osobowym źródłem dowodowym. Za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 k.p.k.). Natomiast, oskarżonym jest osoba przeciwko której wniesiono akt oskarżenia do sądu lub co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania[558]. Podejrzany (oskarżony) może złożyć wyjaśnienia, które są jego prawem, jednakże może bez podania powodów odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania bądź też w ogóle odmówić składania wyjaśnień

[556] K. Chociszewski, Nielegalne gorzelnictwo, cz. II, op. cit., str. 362-363.
[557] Ibidem, str. 362 i n.
[558] E. Gruza, op. cit., str. 118.

(art. 175 § 1 k.p.k.)[559]. Kłamliwe wyjaśnienia przyjmuje się jako jedną z dopuszczalnych form obrony podejrzanego[560].

Podejrzany jest zobowiązany poddać się oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom niepołączonym z naruszeniem integralności ciała, jak również wolno od niego pobrać odciski, fotografować go oraz okazywać w celach rozpoznawczych innym osobom. Obowiązkowo musi się on poddać badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na ciele, takich jak: pobranie krwi, włosów, wydzielin z organizmu i wymazu ze śluzówki policzków do badań DNA. W odniesieniu do podejrzanych funkcjonują zakazy dowodowe, do których należy zakaz korzystania z dowodu z wyjaśnień złożonych w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi (art. 171 k.p.k.)[561].

Podstawowym celem przesłuchania podejrzanego (oskarżonego) w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu jest uzyskanie pełnej i wyczerpującej informacji o zdarzeniu, natomiast na szczegółowe cele składają się:

- uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy to on dokonał zarzucanego mu czynu zabronionego i jaką odegrał w nim rolę[562],
- uzyskanie informacji o motywach jego działania, okolicznościach i przebiegu nielegalnej produkcji alkoholu oraz sposobu działania sprawcy[563],
- uzupełnienie danych o sposobie jego życia przed popełnieniem czynu, a także o stosunkach rodzinnych i majątkowych, wykształceniu, zawodzie, ewentualnie dotychczasowej karalności[564],
- uzyskanie informacji o jego stosunku do stawianych mu zarzutów, przy czym przyznanie się do popełnienia czynu zawsze musi być potwierdzone w zebranym w sprawie materiale dowodowym,
- uzyskanie informacji o ewentualnych współsprawcach, podżegaczach i pomocnikach[565].

W czasie przesłuchania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu podejrzany musi mieć możliwość swobodnego wypowiedzenia się w granicach określonych celem przesłuchania. Przez pojęcie swobodnej wypowiedzi, należy rozumieć niestosowanie środków

[559] J. Widacki, op. cit., str. 87.
[560] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 254.
[561] E. Gruza, op. cit., str. 124-125.
[562] J. Kabzińska, op. cit., str. 144.
[563] M. Bartnik, W. Lis, op. cit., str. 234.
[564] J. Widacki, op. cit., str. 87.
[565] J. Kabzińska, op. cit., str. 144.

oddziaływania tj. przymusu bezpośredniego, środków chemicznych i innych uniemożliwiających swobodę i kontrolę wypowiedzi (art. 175 § 5 k.p.k.) [566].

Przesłuchanie podejrzanego powinno być wcześniej dobrze przygotowane, co odzwierciedla się w dokładnej analizie dotąd zebranego materiału dowodowego oraz przygotowaniu szczegółowego planu przesłuchania[567]. W sytuacji, gdy podejrzany nie przyznaje się do popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu niezbędne jest zastosowanie właściwej taktyki przesłuchania.

Do najważniejszych taktycznych metod przesłuchania podejrzanego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu można zaliczyć:

- metodę kumulatywnego ujawniania dowodów (metoda czołowego natarcia) - polega na szybkim i pełnym przedstawieniu podejrzanemu wszystkich dowodów potwierdzających stawiane mu zarzuty, w celu zaskoczenia podejrzanego i tym samym uniknięcia jego kłamliwych i przewlekłych wypowiedzi[568],
- metodę selektywnego ujawniania dowodów (metoda dawkowania dowodów lub taktyka stopniowego udowadniania) - polega na przedstawieniu podejrzanemu wszystkich posiadanych dowodów, rozpoczynając od tych, które mają najmniejszą moc, aż do tych najbardziej wartościowych, najmocniejszych w procesie dowodzenia[569],
- metodę perswazji - odwołuje się do systemu wartości moralnych podejrzanego i zdrowego rozsądku, sprowadza się do tego, że organ procesowy próbuje przekonać podejrzanego o tym, że taktyka polegająca na odmowie składania wyjaśnień lub składania wyjaśnień fałszywych, w świetle zebranego w sprawie materiału dowodowego jest bezsensowna i może okazać się dla niego niekorzystna i spowodować przykre konsekwencje[570],
- metodę redukowania do absurdu - stosowana jest wobec podejrzanych szczególnie kłamliwych i podających wiele nieprawdziwych szczegółów, a polega na tym, aby doraźnie nie prostować poszczególnych kłamstw podejrzanego lecz dopiero po jego zakończonej odpowiedzi, wykazać nielogiczność wypowiedzi, które często prowadzą do wręcz absurdalnych sprzeczności,

[566] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 292.
[567] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 255.
[568] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 201.
[569] E. Gruza, op. cit., str. 121.
[570] M. Bartnik, W. Lis, op. cit., str. 235.

- metodę szczegółowych pytań - polega na znacznym rozbudowaniu etapu pytań w przesłuchaniu, celem wychwycenia za pomocą wielu pytań sprzeczności w wyjaśnieniach kłamliwych podejrzanego[571],
- metodę odtwarzania - polega na zapoznaniu podejrzanego z pełnym i logicznym tokiem odtwarzania materiału dowodowego oraz przekonaniu podejrzanego, że w świetle zgormadzonego materiału dowodowego kłamstwa nie mają sensu,
- metodę wykorzystania antagonizmów między współpodejrzanymi - polega na wykorzystaniu rodzących się między podejrzanymi konfliktów na tle podziału łupów, zysków, na tle emocjonalnym lub chęci przerzucenia odpowiedzialności na inną osobę[572],
- metodę wykorzystywania informacji o podejrzanym (metoda wszechwiedzy) – zakłada szczegółową znajomość, jak największej liczby faktów z prywatnego życia podejrzanego, tak aby miał on wrażenie, że organy procesowe wiedzą o nim wszystko, także o jego działalności przestępczej i tym samym wywołać wrażenie, że przesłuchujący równie dużo wie o przebiegu czynu nielegalnej produkcji alkoholu, a zatem zaprzeczanie nie ma sensu[573],
- metodę pytań krzyżowych - polega na zadawaniu pytań dotyczących jakiegoś wątku analizowanego zdarzenia kolejno przez wszystkich biorących udział w przesłuchaniu, w celu uzupełnienia, sprawdzenia, uściślenia czy kontroli składanych przez podejrzanego wyjaśnień i tym samym dążeniu do rozbicia mechanizmów obronnych podejrzanego poprzez zaskakiwanie go różnymi pytaniami padającymi z różnych stron, co doprowadzić ma go dezorientacji i zagubienia się w składanych wyjaśnieniach i w konsekwencji pozwolić na wykrycie kłamstwa,
- metodę ujawniania motywu - wykorzystywana w sprawach, w których organowi procesowemu znany jest powód popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu oraz proces motywacyjny sprawcy i polega na uświadomieniu sprawcy powodu popełnienia przez niego tego czynu zabronionego, co może stać się dla niego czynnikiem pobudzającym do złożenia szczerych wyjaśnień[574].

Przesłuchanie podejrzanego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinno się rozpocząć od sprawdzenia jego tożsamości oraz spisania danych personalnych oraz zaprotokołowania odpowiedzi podejrzanego na następujące pytania:

[571] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, op. cit., str. 202.
[572] J. Kabzińska, op. cit., str. 145.
[573] E. Gruza, op. cit., str. 122.
[574] M. Bartnik, W. Lis, op. cit., str. 236.

- czy zrozumiał treść przedstawionego zarzutu?[575]
- czy żąda jego uzasadnienia?
- czy przyznaje się do popełnienia czynu określonego w przedstawionym zarzucie?
- czy i jakie w tej sprawie chce złożyć wyjaśnienia?

Po zaprotokołowaniu odpowiedzi na wymienione pytania protokołuje się treść złożonych przez podejrzanego wyjaśnień stosując określenia, którymi posługuje się podejrzany[576]. Ponadto, nie należy skracać treści wyjaśnień podejrzanego lub zastępować jego określeń innymi wyrazami przez niego nie używanymi.

W przebiegu przesłuchania podejrzanego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu można wyodrębnić następujące etapy:

- wstępno-obserwacyjny,
- spontanicznych wyjaśnień[577],
- indagacyjny (pytań),
- dokumentacyjny.

Etap wstępno-obserwacyjny może polegać na swobodnej rozmowie z podejrzanym o sprawach niezwiązanych z prowadzonym postępowaniem i powinien być prowadzony w ten sposób, aby podejrzany nie miał pewności co do jego rzeczywistego sensu. Ten etap przesłuchania ma na celu:

- zweryfikowanie wiedzy osobowo-poznawczej o podejrzanym,
- ustalenie, czy istnieje potrzeba powołania biegłych (psychologów lub psychiatrów) w sprawie zbadania stanu psychicznego podejrzanego,
- ustalenie, czy przesłuchujący dobrał właściwą taktykę przesłuchania,
- wytworzenie sprzyjającej atmosfery do przesłuchania[578].

Przesłuchujący obserwując reakcję osoby podejrzanej uzewnętrzniającej się w ruchach mimicznych i pantomimicznych, czerwienieniu lub bladnięciu twarzy, drżeniu lub załamywaniu się głosu, drżeniu rąk i poceniu się, powinien uczynić o tym wzmiankę w protokole. Ocena tych reakcji, w powiązaniu z treścią wypowiedzi może być istotna przy ocenie wiarygodności złożonych wyjaśnień[579]. Drugi etap polega na spontanicznym, swobodnym składaniu wyjaśnień przez podejrzanego i należy go rozpocząć od ogólnego

[575] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 292.
[576] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 255.
[577] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 293.
[578] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 256.
[579] J. Widacki, op. cit., str. 91.

pytania, co podejrzany ma do wyjaśnienia w sprawie czynu nielegalnej produkcji alkoholu, który zarzucono mu w postanowieniu o przedstawieniu zarzutów[580].

W czasie trwania tego etapu nie wolno przerywać wypowiedzi podejrzanego, chyba, że składane przez niego wyjaśnienia nie wiążą się z okolicznościami stanowiącymi przedmiot postępowania karnego. Należy w tym stadium przesłuchania także unikać zadawania pytań podejrzanemu. W stadium indagacyjnym (stadium pytań szczegółowych) następuje konkretyzacja wyjaśnień podejrzanego. Przesłuchujący, opracowuje pytania, na które chce uzyskać odpowiedź od przesłuchującego, a w toku przesłuchania może również okazywać podejrzanemu różne dowody rzeczowe np. aparaturę do produkcji bimbru, w celu uzyskania od niego wyjaśnień problemów związanych z danymi przedmiotami.

Ostatnim etapem przesłuchania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu jest udokumentowanie tej czynności. W praktyce protokół przesłuchania podejrzanego należy sporządzić dopiero po zakończeniu fazy wyjaśnień spontanicznych, jednakże w razie potrzeby można w sposób dyskretny notować ważne szczegóły. Należy podkreślić, że protokół przesłuchania podejrzanego odpowiada takim samym wymogom procesowym jak protokół przesłuchania świadka[581].

Najczęstszym błędem popełnianym podczas przesłuchania podejrzanego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu jest jego opóźnione przesłuchanie[582]. Odwlekanie przesłuchań pozwala podejrzanym na wybranie najkorzystniejszej linii obrony oraz często na przygotowanie alibi[583]. Z reguły w takim przypadku, podejrzany nie przyznaje się do winy i składa zeznania podważające wartość zabezpieczonych uprzednio rzeczowych środków dowodowych[584]. Do nielegalnej produkcji alkoholu przyznają się głównie sprawcy ujęci na gorącym uczynku oraz tacy, u których znaleziono bezsporne dowody wskazujące na popełnienie przestępstwa. Niezwłoczne przesłuchanie podejrzanego gwarantuje przyznanie się do zarzucanego mu czynu i podanie przez niego dokładnych wyjaśnień. Ważnym zagadnieniem pracy z podejrzanymi jest udokumentowanie w protokole przesłuchania sposobu nielegalnej produkcji alkoholu. Istotne jest aby podejrzany w obecności świadków zrekonstruował aparaturę, a fakt ten należy udokumentować w formie procesowej i utrwalić na fotografii[585].

---

[580] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, op. cit., str. 293-294.
[581] J. Kasprzak, Kryminalistyczna problematyka przesłuchania, op. cit., str. 256-257.
[582] K. Chociszewski, Nielegalne gorzelnictwo, cz. II, op. cit., str. 372.
[583] B. Niemczyn, S. Prokop, op. cit., str. 39.
[584] K. Chociszewski, Nielegalne gorzelnictwo, cz. II, op. cit., str. 372.
[585] B. Niemczyn, S. Prokop, op. cit., str. 38-40.

§3 Przechowywanie oraz zniszczenie dowodów w postępowaniu przygotowawczym

W literaturze wskazuje się, iż organy ścigania napotykają trudności w aspekcie zabezpieczenia, transportu i przechowywania dowodów rzeczowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Problemy te dotyczą w szczególności: procedur technicznych, prawnych, przystosowania infrastruktury i urządzeń w celu prawidłowego zabezpieczenia, przechowywania i utylizacji takich dowodów rzeczowych. Należy podkreślić, iż substancję zabezpieczone w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu nie powinno przechowywać się przez lata w magazynach, gdyż jest to bezcelowe (zmieniają one swoją postać fizykochemiczną). Dokonując utylizacji części substancji bezpośrednio po przeprowadzonych oględzinach, w bardzo dużym stopniu chronimy życie oraz zdrowie swoje i innych, jak również oszczędzamy pieniądze i chronimy środowisko naturalne[586]. W przypadku prowadzenia spraw o nielegalną produkcję alkoholu zdarza się, iż zabezpieczeniu poddawane są objętości substancji chemicznych szkodliwych dla zdrowia lub środowiska naturalnego mierzone w litrach ale i w hektolitrach.

Regulacje prawne odnośnie zabezpieczenia, transportu, przechowywania oraz likwidacji dowodów rzeczowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zawarte są w k.p.k. oraz rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 roku w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia[587].

W art. 230 k.p.k. ustawodawca stwierdza, że w sytuacji, gdy zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie nastąpiło bez uprzedniego polecenia sądu lub prokuratora, a w ciągu 7 dni od dnia czynności nie nastąpiło jej zatwierdzenie, należy niezwłocznie zwrócić zatrzymane rzeczy osobie uprawnionej, chyba że nastąpiło dobrowolne wydanie, a osoba ta nie złożyła wniosku o sporządzenie i doręczenie jej postanowienia sądu lub prokuratora o zatwierdzeniu zatrzymania. Ponadto, należy także zwrócić osobie uprawnionej zatrzymane rzeczy niezwłocznie po stwierdzeniu ich zbędności dla postępowania karnego, a jeśli wyniknie spór co do własności rzeczy i nie ma dostatecznych danych do niezwłocznego rozstrzygnięcia, odsyła się osoby zainteresowane na drogę procesu cywilnego. Rzeczy, których posiadanie jest zabronione, przekazuje się właściwemu urzędowi lub instytucji, a gdy mają one wartość

[586] J. Bryk, A. Świerczewska-Gąsiorowska, Prawo a praktyka w zabezpieczaniu i przechowywaniu tzw. trudnych dowodów procesowych, Problemy Współczesnej Kryminalistyki 2006, t. XX, str. 24-25.

[587] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 roku w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, Dz. U. z 2012 r., poz. 1486 - dalej cytowana jako r.s.p.u.p.z.p.k.

naukową, artystyczną lub historyczną, na wniosek lub za zgodą muzeum, można je przekazać temu muzeum.

Z kolei w art. 231 k.p.k. ustawodawca określa, że w sytuacji, gdy powstaje wątpliwość, komu należy wydać zatrzymaną rzecz, sąd, referendarz sądowy lub prokurator składa ją do depozytu sądowego albo oddaje osobie godnej zaufania aż do wyjaśnienia uprawnienia do odbioru. W tym przypadku stosuje się odpowiednio przepisy o likwidacji depozytów i nieodebranych rzeczy. Oprócz tego, przedmioty o wartości naukowej, artystycznej lub historycznej oddaje się na przechowanie muzeum lub innej właściwej instytucji.

Według art. 232 k.p.k. przedmioty ulegające szybkiemu zniszczeniu lub takie, których przechowywanie byłoby połączone z niewspółmiernymi kosztami lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałoby znaczne obniżenie wartości rzeczy, można sprzedać według trybu określonego dla właściwych organów postępowania wykonawczego. Poza tym, postanowienie w przedmiocie sprzedaży w postępowaniu przygotowawczym może wydać prokurator, a w postępowaniu sądowym sąd lub referendarz sądowy, a uzyskaną kwotę pieniężną przekazuje się do depozytu sądowego. W miarę możliwości powinno się zawiadomić oskarżonego oraz inne zainteresowane osoby o czasie i warunkach sprzedaży rzeczy.

Natomiast, w art. 232a § 1 k.p.k. ustawodawca określa, że przedmioty i substancje stwarzające niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia (substancje trujące) oraz napoje alkoholowe, przechowuje się w miejscu i w sposób zapewniający ich należyte zabezpieczenie. Ustawodawca nie zalicza napojów alkoholowych do substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, a jedynie nakazuje kierować się w stosunku do nich takimi samymi regułami postępowania.

Napojem alkoholowym jest napój zawierający alkohol etylowy, natomiast do substancji trujących zaliczamy alkohol metylowy[588]. W przypadku, gdy dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania wystarczające jest przechowywanie próbek w ilości niezbędnej do przeprowadzenia badań przedmiotów i substancji, sąd właściwy do rozpoznania sprawy lub referendarz sądowy na wniosek prokuratora, niezwłocznie zarządza zniszczenie w całości lub w części pozostałych ilości przedmiotów lub substancji zbędnych

[588] J. Grajewski, S. Steinborn, Komentarz do art. 232a, (w:) L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1- 424 Kodeksu postępowania karnego, www.lex.pl, 10.08.2016 r.

do przeprowadzenia badań wskazując jednocześnie w postanowieniu miejsce i czas przechowywania ich pozostałej części w ilości niezbędnej do przeprowadzenia badań[589].

W tym miejscu należy podkreślić, że decyzja o zniszczeniu wskazanych substancji trujących oraz napojów alkoholowych należy do wyłącznej kompetencji sądu, jednakże podejmowana jest niezależnie od etapu postępowania na wniosek prokuratora, a nie z urzędu. Zniszczenie niebezpiecznych substancji trujących oraz napojów alkoholowych jest obligatoryjne, a sąd jedynie decyduje o zniszczeniu ich w całości lub w części. W każdym przypadku, sąd w pierwszej kolejności bada, czy dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania wystarczające jest przechowywanie jedynie próbek niebezpiecznych przedmiotów lub substancji, a nie całości tych przedmiotów lub substancji[590]. Na postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych przysługuje zażalenie osobom, których prawa zostały naruszone. Takie zażalenie na postanowienie wydane lub czynność dokonaną w postępowaniu przygotowawczym rozpoznaje sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie.

Na podstawie art. 232a § 5 k.p.k. wydano rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 roku w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia. Rozporządzenie te określa:

- podmioty uprawnione do przechowywania oraz zniszczenia przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, w tym substancji trujących i ich próbek,
- szczegółowe warunki, sposób i miejsca przechowywania przedmiotów i substancji oraz ich próbek,
- warunki i sposób zniszczenia przedmiotów i substancji oraz ich próbek.

W tym miejscu należy zaznaczyć, iż r.s.p.u.p.z.p.k. w swojej dyspozycji nie uszczegółowia warunków i sposobów zabezpieczenia dowodów procesowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, a także nie wskazuje na warunki i sposoby zniszczenia powyższych substancji i ich próbek, mając na względzie zapewnienie prawidłowego toku postępowania[591].

Zgodnie z § 2 r.s.p.u.p.z.p.k. zniszczenie przedmiotów i substancji oraz ich próbek powinno nastąpić przez poddanie ich procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub

[589] W. Grzeszczak, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, www. lex.pl, 10.08.2016 r.
[590] J. Grajewski, S. Steinborn, Komentarz do art. 232a, (w:) L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1- 424 Kodeksu postępowania karnego, www.lex.pl, 10.08.2016 r.
[591] J. Bryk, A. Świerczewska-Gąsiorowska, op. cit., str. 27.

chemicznych i powodować całkowitą, nieodwracalną utratę ich pierwotnych właściwości użytkowych oraz doprowadzić je do stanu niestwarzającego zagrożenia życia lub zdrowia. W sytuacji, gdy przedmioty i substancję oraz ich próbki nie można poddać procesom powodującym całkowitą i nieodwracalną utratę ich pierwotnych właściwości użytkowych, należy doprowadzić je do stanu niestwarzającego zagrożenia dla życia lub zdrowia.

Według § 3 r.s.p.u.p.z.p.k. zatrzymane na potrzeby postepowania karnego przedmioty i substancje oraz ich próbki należy przechowywać wyłącznie w miejscach uwzględniających właściwości danego przedmiotu i substancji oraz zapewniające prawidłowość ich zabezpieczenia na potrzeby postępowania karnego. W odniesieniu do substancji trujących takimi miejscami są magazyny przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie ich wytwarzania, przetwarzania, magazynowania, przesyłania, dystrybucji lub obrotu nimi oraz przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów, którzy posiadają zezwolenia na podstawie odrębnych przepisów, lub magazyny instytutów badawczych nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej.

Natomiast, w odniesieniu do napojów alkoholowych takimi bezpiecznymi miejscami są magazyny, składowiska lub inne miejsca uwzględniające właściwości tych substancji oraz zapewniające prawidłowość ich zabezpieczenia na potrzeby postępowania karnego, będące w posiadaniu podmiotów:

- właściwych miejscowo komend Policji,
- jednostek organizacyjnych Żandarmerii Wojskowej,
- instytutów badawczych nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej:
  - Wojskowego Instytutu Technicznego Uzbrojenia,
  - Wojskowego Instytutu Techniki Inżynieryjnej,
- Zakładu Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych,
- przedsiębiorstwa prowadzącego działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania, przetwarzania, magazynowania, przesyłania, dystrybucji materiałów łatwopalnych, substancji trujących, duszących i parzących lub obrotu nimi, które posiadają zezwolenie na podstawie odrębnych przepisów,
- przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów, którzy posiadają zezwolenie na podstawie odrębnych przepisów.

Osoby realizujące czynności związane z transportem, przechowywaniem lub inne, w trakcie których następuje kontakt z przedmiotami i substancjami oraz ich próbkami, powinny być odpowiednio przeszkolone w zakresie zasad bezpieczeństwa. Przedmioty i substancje

oraz ich próbki przeznaczone do przechowywania pakuje się, jeżeli to wynika z ich właściwości fizykochemicznych oraz oznacza w sposób określony w przepisach regulujących postępowanie z tymi przedmiotami i substancjami oraz regulujących działalność wyżej wymienionych podmiotów.

W § 6 r.s.p.u.p.z.p.k. ustawodawca określa, że przekazanie na przechowanie przedmiotów i substancji oraz ich próbek dokonuje przedstawiciel organu prowadzącego postępowanie karne. W przypadku, gdy jest to konieczne dla zapewnienia bezpiecznego i prawidłowego przekazania na przechowanie przedmiotów i substancji oraz ich próbek, przy czynności przekazania mogą uczestniczyć przedstawiciele innych organów lub instytucji wskazanych przez przedstawiciela organu prowadzącego postępowanie karne.

Z czynności przekazania na przechowanie przedmiotów lub substancji oraz ich próbek sporządza się protokół w dwóch egzemplarzach, który składa się z:

- sygnatury akt sprawy,
- daty i miejsca sporządzenia protokołu,
- informacji o rodzaju i ilości przedmiotów i substancji oraz ich próbek przekazanych na przechowanie,
- oznaczenia organu, do którego dyspozycji pozostają przedmioty i substancje oraz ich próbki, jak również, gdy jest to możliwe okresu ich przechowywania,
- oznaczenia miejsca przechowywania,
- imion i nazwisk oraz funkcji osób przekazujących i przyjmujących przedmioty i substancje oraz ich próbki na przechowanie oraz innych osób obecnych przy tej czynności oraz ich podpisy.

Ustawodawca w § 8 r.s.p.u.p.z.p.k. stwierdza, że organ prowadzący postępowanie karne może zlecić zniszczenie przedmiotów i substancji oraz ich próbek, wyspecjalizowanym podmiotom, które zapewnią prawidłowy i sprawny przebieg czynności zniszczenia, jak również spełniają wymogi określone w odrębnych przepisach. Dokonując wyboru podmiotu organ prowadzący postępowanie karne uwzględnia, czy podmiot posiada urządzenia i technologię stosowaną w procesie niszczenia przedmiotów i substancji oraz ich próbek, zapewniającą w szczególności nieodwracalną utratę pierwotnych właściwości użytkowych tych przedmiotów i substancji oraz ich próbek oraz doprowadzenie ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia i zdrowia. Ponadto, organ ten bierze pod uwagę czy podmiot posiada zezwolenie właściwych organów na przeprowadzanie procesów niszczenia przedmiotów i substancji określonego rodzaju oraz uwzględnia koszty zniszczenia

przedmiotów i substancji oraz ich próbek. Termin zniszczenia przedmiotów i substancji oraz ich próbek ustala organ prowadzący postępowanie karne w danej sprawie, po uzgodnieniu z podmiotem mającym dokonać zniszczenia. W trakcie czynności niszczenia przedmiotów i substancji oraz ich próbek, może uczestniczyć przedstawiciel organu prowadzącego postępowanie karne.

Podmiot dokonujący takiego zniszczenia sporządza z tej czynności niezwłocznie protokół, który powinien zawierać (§ 9 r.s.p.u.p.z.p.k):

- oznaczenie orzeczenia sądu o zniszczeniu przedmiotów lub substancji oraz ich próbek, jeżeli zostało wydane,
- datę i miejsce sporządzenia protokołu,
- datę i miejsce dokonania zniszczenia,
- informację o rodzaju i ilości zniszczonych przedmiotów lub substancji oraz ich próbek,
- informację o sposobie dokonania zniszczenia,
- opis odpadów i pozostałości pochodzących ze zniszczenia oraz wskazanie miejsca ich składowania,
- imiona i nazwiska oraz funkcje osób dokonujących zniszczenia oraz obecnych przy tej czynności oraz ich podpisy.

Protokół z czynności zniszczenia przedmiotów, substancji lub ich próbek sporządza się w dwóch egzemplarzach, z których jeden przekazuje się organowi prowadzącemu postępowanie karne w sprawie. W tym miejscu należy zaznaczyć, że protokół z czynności przekazania na przechowanie przedmiotów lub substancji oraz ich próbek oraz protokół z czynności zniszczenia przedmiotów, substancji lub ich próbek dołącza się do akt postępowania karnego.

Postulowany w literaturze kierunek zmian powinien zmierzać do opracowania takiego systemu prawnego, który umożliwiałby wprowadzenie jednolitego katalogu przedmiotów i substancji niebezpiecznych, do którego należałoby zaliczyć napoje alkoholowe. System ten, regulowałaby sposób i tryb uznawania napojów alkoholowych za dowody rzeczowe w toku prowadzenia postępowań karnych, jak również pozwalał na rozstrzyganie kolizji norm administracyjnych i karnoprawnych na gruncie prowadzonych przez organy administracyjne i

procesowe postępowań, ze względu na tożsamość ich przedmiotu lecz odmienność w zakresie rodzaju podejmowanych rozstrzygnięć[592].

Ustawodawstwo polskie w aspekcie zabezpieczania, transportu, przechowywania i likwidacji dowodów rzeczowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, w swojej dyspozycji powinno uszczegółowić warunki i sposoby zniszczenia przedmiotowych substancji oraz ich próbek mając na względzie zapewnienie prawidłowego toku postepowania przygotowawczego i jego kosztów. Polskie regulacje prawne w zakresie transportu substancji i przedmiotów służących do nielegalnej produkcji alkoholu powinny odpowiadać na pytania: kto i kiedy ma ponosić koszty takiego transportu oraz ile czasu zabezpieczone próbki mają być przechowywane oraz wskazywać jaka jest szczegółowa procedura przyjmowania takich substancji[593].

Konieczne jest również ujednolicenie procedury przyjmowania i przechowywania przedmiotów i substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu[594]. Należy zaznaczyć, iż w niektórych przypadkach zniszczenie przedmiotów lub substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu nie będzie możliwe. Za przykład można podać kotły lub aparaturę do produkcji bimbru. W takiej sytuacji, nastąpi konieczność podjęcia działań, które przyczynią się do utraty ich pierwotnych właściwości użytkowych, a w efekcie do stanu niestwarzającego zagrożenia życia i zdrowia.

W związku z tym, należy postulować wprowadzenie do r.s.p.u.p.z.p.k. rozwiązań, które wyraźnie wskazywać będą, iż postępowanie z dowodami rzeczowymi w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu dotyczy zarówno kwestii niszczenia, jak i unieszkodliwiania. Warto także postulować wydanie przez Komendanta Głównego Policji odpowiednich przepisów regulujących sposób postępowania z dowodami rzeczowymi[595].

---

[592] M. Zubańska, A. Łyżwa, B. Guziński, Charakterystyka nielegalnych laboratoriów narkotyków syntetycznych, a „trudne" dowody procesowe, (w:) J. Wójcikiewicz i V. Kwiatkowska - Wójcikiewicz (red.), Paradygmaty Kryminalistyki, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016, str. 291.

[593] J. Bryk, A. Świerczewska-Gąsiorowska, op. cit., str. 30.

[594] A. Świerczewska -Gąsiorowska, J. Bryk, Prawne aspekty zabezpieczania i przechowywania tak zwanych trudnych dowodów procesowych w systemie bezpieczeństwa państwa, (w:) J. Żylińska, I. Przychocka, M. Filipowska-Tuthill (red.), Współczesne wyzwania nauk społecznych i ekonomicznych, Wydawnictwo Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodakowskiej, Warszawa 2016, str. 624.

[595] A. Łyżwa, Postępowanie z „trudnymi" dowodami rzeczowymi - ujęcie prawne, Problemy Współczesnej Kryminalistyki 2006, t. XX, str. 195-196.

Rozdział VI

Typowe techniki kryminalistyczne stosowane w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

§1 Badania fizykochemiczne mające na celu identyfikację płynów alkoholowych

Fizykochemia kryminalistyczna jest nauką interdyscyplinarną, która na potrzeby procesu karnego wykorzystuje osiągnięcia innych dyscyplin naukowych takich jak: chemia, fizyka, mineralogia, metaloznawstwo, pożarnictwo, elektrotechnika i elektronika[596]. Badania fizykochemiczne obejmują bardzo szeroki zakres badań, do których można zaliczyć badania mineralogiczne, badania włókien, wyrobów włókienniczych, lakierniczych, tworzyw sztucznych, szkieł, metali i produktów alkoholowych, badania substancji odurzających i psychotropowych (również w płynach ustrojowych), badania materiałów i urządzeń wybuchowych, pozostałości po użyciu broni palnej oraz pozostałości popożarowych[597].

Celem badań fizykochemicznych jest zidentyfikowanie właściwości fizycznych i składu chemicznego badanych obiektów oraz ustalenie, czy stanowią one fragment materiału porównawczego[598]. Ekspertyzy fizykochemiczne obejmują trzy podstawowe grupy badań:

- identyfikacyjne - polegające na ustaleniu, z jaką substancją mamy do czynienia, na podstawie jej najbardziej charakterystycznych cech i porównaniu z danymi tabelarycznymi dla tego typu substancji,
- porównawcze - opierają się na określeniu cech jednej substancji i cech innej substancji, a następnie przeprowadzeniu analizy porównawczej określającej stopień podobieństwa,
- właściwości substancji i przedmiotów, jak również oceny ich produkcji, dystrybucji i możliwości zastosowań[599].

Badania te w większości przypadków mają charakter grupowy. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, czy substancja lub przedmiot pochodzą z tej

[596] I. Sołtyszewski, P. Polak, Fizykochemia kryminalistyczna, (w:) I, Sołtyszewski (red.), Badania kryminalistyczne (wybrane aspekty), Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2007, str. 61.
[597] J. Konieczny, Badania fizykochemiczne, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 361.
[598] M. Bartnik, W. Lis, Leksykon kryminalistyki. 100 podstawowych pojęć, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 16.
[599] B. Hołyst, Kryminalistyka, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018, str. 874.

samej grupy co substancja lub przedmiot porównawczy[600]. W sytuacji, gdy występuje zgodność wyników uzyskanych w toku analizy chemicznej, substancji dowodowej i porównawczej prawdopodobieństwo, że pochodzą z tej samej konkretnej całości jest bardzo duże. Ponadto, prawdopodobieństwo to wzrasta przy dodatkowej zgodności cech morfologicznych (powierzchni, struktury przekrojów, uszkodzeń)[601].

Materiały będące przedmiotem badań fizykochemicznych podzielić można na materiały dowodowe i materiały porównawcze. Materiałem dowodowym są zwykle substancje i przedmioty ujawniane i zabezpieczane w trakcie prowadzenia czynności procesowych takich jak: oględziny miejsca zdarzenia, oględziny osoby, rzeczy lub zwłok, przeszukanie oraz eksperyment procesowo-kryminalistyczny. Natomiast, materiałem porównawczym są substancję i przedmioty zabezpieczone w czasie różnych czynności procesowych, przede wszystkim w trybie procesowej czynności pobierania materiału porównawczego. Materiał ten ma podobne zastosowanie i właściwości do materiału dowodowego oraz często ma z nim bezpośredni związek. W odróżnieniu od materiału dowodowego występuje zazwyczaj poza miejscem zdarzenia i w znacznie większej ilości. W przypadkach, gdy materiał dowodowy lub porównawczy występuje na podłożu, od którego trudno go oddzielić, wtedy dla wyeliminowania wpływu podłoża na badaną substancję pobierana jest próbka samego podłoża, czyli materiału kontrolnego (tzw. ślepa próba)[602].

Osoby uczestniczące w oględzinach, a szczególnie specjalista zabezpieczający pod względem technicznym nieznaną substancję lub urządzenie, powinni mieć na uwadze, że mogą mieć do czynienia z substancją toksyczną, żrącą, duszącą, parzącą lub urządzeniem niebezpiecznym, które posiadają szkodliwe dla zdrowia i życia właściwości.

Istotną funkcję w technicznym zabezpieczeniu śladów do badania fizykochemicznego pełni opakowanie[603]. Optymalne właściwości opakowań używanych do zabezpieczenia substancji chemicznych są następujące:

- opakowania powinny być czyste i suche,
- muszą być obojętne chemicznie w stosunku do zabezpieczanej substancji,
- powinny być szczelnie zamykane[604],

[600] I. Sołtyszewski, P. Polak, op. cit., str. 62.
[601] Ibidem, str. 62.
[602] J. Zięba-Palus, Ekspertyza fizykochemiczna, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, zagadnienia wybrane, Wydawnictwo Oficyna Wolters Kluwers, Warszawa 2007, str. 206-207.
[603] W. Kędzierski, M. Zubańska, G. Kędzierska, Fizykochemiczne badania śladów kryminalistycznych, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011, str. 309-310.
[604] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, Kryminalistyka. Zarys systemu, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2005, str. 189.

- powinny być trwałe i odporne na trudy transportu[605],
- muszą mieć określoną wielkość lub pojemność dostosowaną do wielkości lub objętości zabezpieczanego materiału dowodowego.

Obecnie na rynku są dostępne opakowania szklane, plastikowe, tekturowe, foliowe, papierowe, które wykonane są z różnych materiałów i o różnorodnej wielkości. Wybór opakowania zależy głównie od właściwości zabezpieczanego dowodu, wiedzy i umiejętności specjalisty oraz wyposażenia go w środki i materiały techniki kryminalistycznej[606]. Ogólne zasady postępowania w tym zakresie, są następujące:

- substancje stałe, odzież i przedmioty powinno się pakować oddzielnie w koperty lub worki,
- substancje płynne i półpłynne należy zdjąć z podłoża i zabezpieczyć umieszczając w szczelnie zamkniętych, szklanych próbówkach albo zakręcanych słoikach,
- plamy na podłożu chłonnym lub otarcia substancjami stałymi powinno obszywać się lub oklejać folią z tworzywa sztucznego i przesłać do badań odpowiednio wycięty fragment podłoża,
- substancje gazowe i pary lotnych cieczy należy zabezpieczyć za pomocą specjalnych przyrządów do zatężenia gazów metodą adsorpcji tzw. koncentratorów,
- szkła i powłoki lakiernicze powinno się pakować tak, aby nie uległy dalszemu rozdrobnieniu, zabezpieczając je przez owinięcie np. ligniną i umieszczeniu w plastykowych pojemniczkach,
- cząstki stałe, występujące w ilościach mikroładowych, powinno się zabezpieczyć głównie na folii przylepnej, nisko klejącej[607].

Proces zabezpieczania śladów na potrzeby badań fizykochemicznych nie odbiega od sposobu postępowania z innymi śladami. Celem podstawowym jest zabezpieczenie wszystkich śladów, które mogą mieć związek ze zdarzeniem, w bezpieczny sposób dla prowadzącego czynności oraz pobranie wystarczającej ilości materiału, tak by nie spowodować jego zniszczenia lub zanieczyszczenia. W pierwszej kolejności ujawniony materiał dowodowy należy sfotografować i opisać uwzględniając rodzaj podłoża, na którym

[605] B. Młodziejowski, Fizykochemia kryminalistyczna, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 157.
[606] W. Kędzierski, M. Zubańska, G. Kędzierska, op. cit., str. 310-311.
[607] J. Moszczyński, Badania fizykochemiczne, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 511-512.

ślad występuje, a następnie sporządzić szkic[608]. Ze względu na grupowy charakter badań fizykochemicznych, podczas czynności procesowych najpierw należy ujawnić i zabezpieczyć ślady linii papilarnych, biologiczne lub inne o większej sile dyskryminacji.

Materiał dowodowy, porównawczy i kontrolny powinno się pakować oddzielnie, aby nie doszło do kontaminacji zabezpieczonych śladów. Materiał porównawczy powinien odzwierciedlać pełny zakres właściwości fizykochemicznych, którymi charakteryzuje się materiał dowodowy, tj.: stan skupienia, konsystencję, barwę, połysk, zapach oraz inne cechy charakterystyczne. Ilość materiału porównawczego jest uwarunkowana od jego występowania w miejscu pobrania. W sytuacji występowania niewielkich ilości materiału porównawczego zabezpieczamy go w całości, a gdy występuje większa ilość pobieramy próbkę, umożliwiającą wykonanie badań.

Z kolei, materiał dowodowy i porównawczy w postaci wielkoskładnikowej mieszaniny substancji sypkich, półpłynnych i płynnych powinno się przed pobraniem próbki do badań dobrze wymieszać i pobrać tzw. średnią próbkę, zawierającą wszystkie składniki mieszaniny lub pobrać próbki z poszczególnych frakcji[609].

Do podstawowych metod badań fizykochemicznych należy zaliczyć:

- metody mikroskopowe - wymienić tu należy: mikroskopia elektronowa, mikroskopia w podczerwieni, mikroskopia fluorescencyjna, mikroskopia termalna,
- metody spektralne (analiza spektrum substancji), takie jak: spektroskopia w wielu obszarach widma, mikrospektrofotometria, spektroskopia fluorescencji rentgenowskiej[610],
- metody chromatograficzne, takie jak: chromatografia gazowa, chromatografia cieczowa, chromatografia cienkowarstwowa[611],
- inne metody instrumentalne, jak: neuronowa analiza aktywacyjna, elektrografia lub spektrometria masowa[612].

Przedmiotem badań fizykochemicznych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są wyroby alkoholowe, w których zawartość alkoholu etylowego kształtuje się w granicach od 1,5% do ok. 98% objętości[613]. Za wyrób alkoholowy uważa się przede wszystkim: zacier,

[608] I. Sołtyszewski, P. Polak, op. cit., str. 64.
[609] Ibidem, str. 64.
[610] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 185.
[611] W. Kędzierski, M. Zubańska, G. Kędzierska, op. cit., str. 309.
[612] B. Młodziejowski, op. cit., str. 153.
[613] W. Kędzierski, M. Zubańska, G. Kędzierska, op. cit., str. 327.

produkt destylacji zacieru zwany bimbrem lub samogonem, fałszowane wyroby przemysłu monopolowego oraz nieprzeznaczone do spożycia płyny zawierające alkohol etylowy[614].

Stężenie alkoholu w wyrobach wytworzonych nielegalnie domowym sposobem jest zależne od wielu czynników i w przypadku przefermentowanych zacierów dochodzi do około 12%, a w samogonach waha się od kilkunastu do 80%. Aparaturę służącą do produkcji bimbru należy zabezpieczyć w całości, pamiętając o wcześniejszym zakorkowaniu wszelkich wylotów, węży, rur, chłodnic. Następnie, w toku badań laboratoryjnych można ustalić, czy przedmiotowa aparatura mogła służyć do produkcji alkoholu w warunkach domowych.

Do badań laboratoryjnych samogon powinien być zabezpieczony w naczyniach, w których się znajduje, najczęściej są to butelki. Jeśli samogon znajduje się w naczyniu o dużej pojemności, wtedy analogicznie jak w przypadku zacieru pobiera się próbkę reprezentatywną dla całej objętości płynu[615]. Wobec tego, płyn należy wymieszać, a następnie pobrać próbkę, która zawierałaby wszystkie składniki samogonu (klarowny płyn i osad) lub zacieru (klarowny płyn, osad, części owoców, ziemniaków, zbóż). Do badań fizykochemicznych zabezpiecza się próbkę w ilości 250-500 ml do szklanego, czystego i suchego naczynia, np. do szklanej butelki lub do słoika z zamknięciem typu twist, które wypełnia się płynem do ¾ swojej objętości i szczelnie zamyka.

Przedmiotem badań fizykochemicznych są również płyny nazywane zamiennikami konsumpcyjnych wyrobów alkoholowych. Wymienić tu należy spirytus skażony i niekonsumpcyjne płyny na bazie alkoholu etylowego (np. wody toaletowe, perfumy, płyny do mycia szyb, krople sporządzone na bazie etanolu), które najczęściej trafiają do badań w celu określenia środka skażającego i innych składników w związku z zatruciem po ich konsumpcji[616]. Płyny te w miarę możliwości powinno się zabezpieczać w oryginalnych opakowaniach (istotne są oznakowania i etykiety na butelkach, pojemnikach) w ilości nie większej niż 500 cm^3[617]. Laboratoryjne badania wyrobów alkoholowych pozwalają na:

- stwierdzenie, czy zakwestionowany płyn jest alkoholem,
- określenie surowca, z którego go otrzymano,
- zidentyfikowanie rodzaju alkoholu oraz źródła pochodzenia i sposobu wytworzenia (metodą przemysłową lub chałupniczą)[618].

[614] W. Kędzierski, Technika kryminalistyczna, t. 3, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 1995, str. 390.
[615] W. Kędzierski, M. Zubańska, G. Kędzierska, op. cit., str. 328.
[616] Z. Ruszkowski, Fizykochemia kryminalistyczna, Wydawnictwo CLK, Warszawa 1992, str. 60.
[617] W. S. Krawczyk, Chromatografia gazowa w kryminalistyce, Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 1999, str. 82.
[618] M. Bartnik, W. Lis, op. cit., str. 18.

W trakcie badań ustala się głównie obecność alkoholu etylowego i jego procentową zawartość w badanym płynie. Analiza jakościowa umożliwia określenie składu chemicznego badanych płynów, a szczególnie obecności wyższych alkoholi i metanolu. Występowanie wyższych alkoholi lub (ich brak) wskazuje na rodzaj badanego płynu, a obecność metanolu wynika z użytego surowca do produkcji spirytusu. Natomiast, analiza ilościowa wyrobów alkoholowych pozwala określić, czy jest to alkohol oryginalny, czy podrobiony[619]. Możliwość określenia surowca, z którego otrzymano spirytus (na podstawie wyników analizy ilościowej), jest szczególnie ważna w sytuacji analizy alkoholi pochodzących z nielegalnych rozlewni, gdzie wódki zazwyczaj robione są z jednego rodzaju spirytusu[620].

Przedmiotem badań fizykochemicznych jest także alkohol w butelkach monopolowych oryginalnie zamkniętych opatrzonych etykietą wódki monopolowej. Dokonanie oceny takiego produktu alkoholowego następuje poprzez oznaczenie stężenia alkoholu etylowego w badanym płynie i porównanie z wartością zadeklarowaną na etykiecie. Ważne jest także określenie w toku badań tzw. suchej masy, która jest pozostałością otrzymaną po odparowaniu określonej objętości próbki płynu. Jeżeli sucha pozostałość otrzymana z dostarczonych do badań spirytusów i wódek znacznie przekracza określone wartości, można sądzić, że nie są to oryginalne produkty monopolowe[621]. W przypadku, gdy sucha pozostałość wódek czystych zawiera węglany i chlorki, to znaczy, że do rozcieńczania spirytusu, użyto wody pitnej, bogatej w sole mineralne. Przy legalnej produkcji napojów spirytusowych stosuje się wodę destylowaną lub demineralizowaną, stąd niska zawartość soli mineralnych w wódkach monopolowych.

Produkty alkoholowe pochodzące z nielegalnego importu są to zazwyczaj płyny o wysokiej zawartości etanolu (spirytusu), wódki sporządzone przez ich rozcieńczenie albo preparaty (środki) zawierające w swoim składzie etanol ale sprowadzane oficjalnie (np. środek czyszczący), które przewożone są w kanistrach lub butelkach z tworzywa sztucznego, foliowych workach albo w butelkach szklanych bez etykiety lub z etykietą. Płyny te, po zabiegu polegającym na odzyskaniu alkoholu np. ze „środka czyszczącego", stają się „alkoholem konsumpcyjnym"[622]. W wielu przypadkach, zakwestionowany alkohol występuje w dużych ilościach w butelkach, kanistrach lub beczkach, dlatego z tak dużej partii materiału

[619] W. S. Krawczyk, op. cit., str. 173.
[620] E. Miron, W. S. Krawczyk, Jakościowa i ilościowa analiza alkoholi, Problemy Kryminalistyki 1993, nr 200-201, str. 40-46.
[621] Z. Chłobowska, E. Chudzikiewicz, C. Świegoda, Analiza produktów alkoholowych w praktyce Instytutu Ekspertyz Sądowych, Z zagadnień nauk sądowych 2000, nr XLI, str. 61.
[622] W. Kędzierski, M. Zubańska, G. Kędzierska, op. cit., str. 331.

do badań laboratoryjnych można wytypować reprezentatywną próbkę[623]. Zdarzają się, takie sytuacje, że wówczas do badań pobiera się na chybił trafił pewną liczbę butelek. Nie mniej jednak, pobieranie próbek do badań z materiału zawierającego dużą liczbę opakowań powinno polegać na przejrzeniu całości materiału i posortowaniu go na grupy obejmujące materiał o tych samych cechach fizycznych. W dalszej kolejności z każdej takiej wyselekcjonowanej grupy powinno pobrać się niezależnie odpowiednią liczbę opakowań[624]. Można w takim przypadku zastosować metodę pierwiastka kwadratowego i korzystając z tabeli nr 18 pobrać odpowiednią liczbę opakowań[625].

Tabela nr 18 Liczba opakowań pobierana do badań z jednej partii materiału

Całkowita liczba *n* opakowań	**Liczba opakowań *z* pobieranych do badań**
n < 10	z = n
10 < n < 100	z =10
n > 100	z = $\sqrt{n}$ *

* Zaokrąglone do wyższej liczby całkowitej

Źródło: W. S. Krawczyk, Chromatografia gazowa w kryminalistyce, Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 1999, str. 82.

Obecnie wyroby alkoholowe bada się zazwyczaj metodami chromatograficznymi i w zależności od rodzaju skażalnika jest to chromatografia gazowa lub cieczowa[626]. Metody te pozwalają rozdzielić substancję, będące mieszaninami na pojedyncze składniki[627]. W badaniach wyrobów alkoholowych stosuje się również metodę spektrofotometrii w podczerwieni, która wykorzystuje zjawisko absorbcji promieniowania. Polega ona na tym, że prześwietla się próbkę napoju alkoholowego promieniowaniem podczerwonym, rejestruje uzyskane widmo i na jego podstawie wnioskuje o składzie badanej substancji[628].

Analiza chromatograficzna sporządzana jest przy zastosowaniu chromatografu gazowego z detektorem płomieniowo-jonizacyjnym. Rozdział i identyfikację składników, które zawarte są w badanych płynach wykonuje się w dwóch układach chromatograficznych na kolumnie pakowanej z wypełnieniem polarnym – 20% Carbowax 1000 na Diatomicie CAW, termostatowanej w temperaturze 80ºC i indywidualnie na kolumnie z wypełnieniem adsorpcyjnym – Porapak Q ogrzewanej w temperaturze 150ºC[629]. Przepływ gazu nośnego

[623] Z. Chłobowska, E. Chudzikiewicz, C. Świegoda, op. cit., str. 59.
[624] W. Kędzierski, M. Zubańska, G. Kędzierska, op. cit., str. 331.
[625] W. S. Krawczyk, op. cit., str. 82.
[626] P. Liwarowski, A. Frankowski, J. Michałowski, K. Baranowski, E. Dubis, Etanol skażony formaldehydem w nielegalnym obrocie napojami alkoholowymi - wykrywanie i oznaczenie, Problemy Kryminalistyki 2006, nr 252, str. 48.
[627] J. Moszczyński, Badania fizykochemiczne, op. cit., str. 513.
[628] M. Bartnik, W. Lis, op. cit., str. 17.
[629] Z. Chłobowska, E. Chudzikiewicz, C. Świegoda, op. cit., str. 58.

(azotu) w obu układach wynosi 50 ml/min, co umożliwia ustalenie składu jakościowego płynu, i wykrycie (oprócz alkoholu etylowego) metanolu, octanu etylu, alkoholi wyższych, a ponadto rozpuszczalników organicznych: węglowodorów chlorowanych (chloroformu) oraz węglowodorów aromatycznych (benzenu, toluenu, ksylenu) stosowanych do skażania alkoholu etylowego przeznaczonego do celów laboratoryjnych lub przemysłowych[630]. Metoda ta pozwala na oznaczenie ubocznych produktów fermentacji w wódkach gatunkowych i samogonach na poziomie stężeń około 1 mg/ml. W wódkach czystych i spirytusach zawartość fuzli możliwa jest do wykrycia wyłącznie metodą kolorymetryczną z aldehydem salicylowym i kwasem siarkowym[631].

W laboratoriach kryminalistycznych i celnych rutynowo bada się zabezpieczone próbki alkoholi bezpośrednio metodą chromatografii gazowej z detektorem FID, jednakże lepszy obraz chromatograficzny uzyskuje się przy wykorzystaniu detektora mas. Wykorzystanie metody GC-MS do wykrywania dodatku skażalnika w alkoholu jest ograniczone dostępnością do tego rodzaju urządzeń, gdyż chromatografami gazowymi z detektorem mas dysponują laboratoria celne i spora liczba laboratoriów kryminalistycznych w Polsce, ale nie zawsze jest możliwość i zasadność ich wykorzystania w tym celu[632].

Przedstawione metody identyfikacji produktów alkoholowych pozwalają na wykazanie, czy zakwestionowany płyn jest alkoholem konsumpcyjnym i pochodzi z produkcji przemysłowej, czy prymitywnej – pokątnej. Ponadto, umożliwia stwierdzenie z dużym prawdopodobieństwem, czy jest to produkt krajowy, czy też pochodzi z nielegalnego importu.

Najczęściej, w postanowieniach o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego, zawarte są następujące pytania, dotyczące składu i pochodzenia zabezpieczonych płynów:

- Jaki jest skład zakwestionowanych płynów?
- Czy pochodzą one z produkcji fabrycznej, krajowej lub zagranicznej czy prymitywnej (domowej)?
- W jaki sposób i z jakich surowców zostały wyprodukowane?[633]
- Czy w nadesłanym do badań płynie znajduje się alkohol i w jakim stężeniu?
- Czy alkohol powstał w wyniku celowo przeprowadzonej fermentacji?[634]

[630] Ibidem, str. 58-59.
[631] Ibidem, str. 58-59.
[632] P. Liwarowski, A. Frankowski, J. Michałowski, K. Baranowski, E. Dubis, op. cit., str. 48.
[633] Z. Chłobowska, E. Chudzikiewicz, C. Świegoda, op. cit., str. 58-61.
[634] J. Jerzewska, Od oględzin do opinii biegłego. Poradnik dla prowadzących postępowanie karne, wyd. 3, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2010, str. 87.

- Czy możliwe jest określenie surowca zastosowanego do produkcji alkoholu?
- Jaka jest zawartość metanolu i kwasów organicznych w przesłanym do badań płynie?
- Czy na podstawie zawartości poszczególnych komponentów możliwe jest określenie rodzaju badanego alkoholu i jego zgodności z oryginalnym alkoholem wzorcowym?
- Czy przesłany do badań płyn zawiera substancje skażające alkohol?[635]

W celu udzielenia odpowiedzi na tego typu pytania, niezbędne jest przeprowadzenie badań fizykochemicznych zakwestionowanych płynów, w postępowaniu przygotowawczym dotyczącym procederu nielegalnej produkcji alkoholu[636].

§2 Badania śladów daktyloskopijnych

Daktyloskopia jest podstawowym i jednym z najstarszych działów kryminalistyki, który zajmuje się identyfikacją człowieka na podstawie linii papilarnych znajdujących się na dłoniowej stronie ręki oraz dolnych powierzchniach stóp. Nie ulega wątpliwości, że daktyloskopia jest jedną z najważniejszych metod identyfikacji sprawców czynów przestępczych. W trakcie oględzin miejsca zdarzenia zdecydowanie najwięcej ujawnia się i zabezpiecza śladów linii papilarnych, a ekspertyza daktyloskopijna uważana jest za podstawowy środek dowodowy[637].

Podstawowym typem ekspertyzy wykonywanej przez biegłego daktyloskopii jest klasyczna ekspertyza daktyloskopijna, która rozpatruje cechy indywidualne śladu i odbitki, porównuje je i wykazuje ewentualne zgodności istniejące między nimi.

Wyróżniamy również inne odmiany klasycznej ekspertyzy daktyloskopijnej:

- ekspertyza cheiroskopijna - porównaniu poddawane są ślady oraz odbitki pochodzące od wewnętrznej powierzchni dłoni,
- ekspertyza podoskopijna - dokonuje się porównania wyglądu śladu nieobutej stopy z pobraną na kartę podoskopijną odbitką stopy osoby typowanej,
- ekspertyza linii białych - wzmacnia klasyczne opinie w sytuacji zbyt małej liczby minucji, linie białe występują w postaci zagłębień przecinających linie papilarne pod różnymi kątami,
- ekspertyza blizn - polega na porównaniu blizny, czyli śladu miejsca przerywającego ciągłość przebiegających w sąsiedztwie linii papilarnych[638],

[635] Ibidem, str. 87.
[636] Z. Chłobowska, E. Chudzikiewicz, C. Świegoda, op. cit., str. 58.
[637] A. Onaczyszyn-Jasińska, Daktyloskopia, (w:) J. Mazepa (red.), Vademecum technika kryminalistyki, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009, str. 131.
[638] A. Czubak, Ekspertyza daktyloskopijna, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, Kantor wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002, str. 94.

- ekspertyza poroskopijna - opiera się na założeniu, że wzajemne rozmieszczenie porów skórnych ulokowanych w linii medialnej grzbietów listewek papilarnych jest stałe, niezniszczalne i indywidualne[639],
- ekspertyza krawędzioskopijna - opiera się na wykorzystaniu charakterystycznej budowy krawędzi poszczególnych linii papilarnych[640].

W tym miejscu należy podkreślić, iż podstawę prawną daktyloskopowania dla celów dowodowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu stanowią:

- art. 74 § 2 pkt. 1 k.p.k. w związku z art. 71 § 3 k.p.k.[641],
- art. 308 § 1 k.p.k.,
- art. 213 § 1 k.p.k.,
- art. 20 ust. 2a UPol.,
- art. 15 ust. 4 UPol.[642],
- art. 192a § 1 k.p.k.[643].

Do pobierania odbitek palców i dłoni w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu wykorzystuje się następujące wzory kart daktyloskopijnych:

- karta pobierania odbitek palców od podejrzanych bądź oskarżonych o popełnienie przestępstw, od osób o nieustalonej tożsamości lub usiłujących ukryć swoją tożsamość, poszukiwanych, nieletnich dopuszczających się czynów zabronionych albo ze zwłok,
- karta do pobierania odbitek w celu eliminacji od osób postronnych, których pozostawione ślady nie miały związku z przestępstwem[644].

Ponadto, odbitki dłoni do celów identyfikacyjnych (ekspertyzy) mogą zostać pobrane na kartce białego papieru formatu A4. Do daktyloskopowania używa się tuszu daktyloskopijnego, wałka do rozprowadzania tuszu oraz płytki ze szkła lub twardego metalu, o wymiarach takich, aby mieściła się na niej cała dłoń. W miejsce tradycyjnej płytki, tuszu i wałka używane są tzw. poduszki daktyloskopijne, które są wygodne do stosowania poza

[639] Ibidem, str. 83-84.
[640] A. Onaczyszyn-Jasińska, op. cit., str. 132.
[641] J. Kasprzak, J. Moszczyński, Daktyloskopia i inne metody identyfikacji człowieka, (w:) J. Kasprzak, B. Młodzianowski, (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 79.
[642] M. Kobylas, Daktyloskopia, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011, str. 95.
[643] J. Moszczyński, Daktyloskopia, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka - czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 322.
[644] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 79.

laboratorium[645]. Do daktyloskopowania osób wykorzystuje się również urządzenia elektroniczne tzw. live skanery, które pozwalają na rejestrację obrazu linii papilarnych za pomocą specjalnego skanera. W dalszej kolejności można wydrukować kartę daktyloskopijną lub przesłać odbitki palców i dłoni do systemu automatycznej identyfikacji daktyloskopijnej (AFIS)[646].

AFIS to system komputerowy składający się z dwóch ściśle ze sobą współpracujących zbiorów (Zbioru Śladów NN oraz Zbioru Kart Daktyloskopijnych), który umożliwia kodowanie i porównywanie pochodzących z miejsca zdarzenia dowodowych śladów linii papilarnych nieustalonych sprawców, podmiotowe łączenie przestępstw oraz udowodnienie sprawstwa nawet po upływie długiego czasu. System klasyfikacji daktyloskopijnej stosowany w Polsce bazuje na podziale wzorów na cztery zasadnicze typy: łukowe, namiotowe, pętlicowe i wirowe. Celem włączenia określonej karty do zbioru sporządzamy formułę, którą posługujemy się również, aby wyszukać kartę osoby poprzednio zarejestrowanej[647]. W Polsce karty daktyloskopijne gromadzone są w Centralnej Registraturze Daktyloskopijnej, która znajduje się w Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym Policji w Warszawie. Natomiast, laboratoria kryminalistyczne komend wojewódzkich Policji gromadzą wojewódzkie registratury daktyloskopijne[648].

Ekspertyza daktyloskopijna w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu obejmuje czynności badawcze, które mają na celu ustalenie tożsamości osoby na podstawie śladów linii papilarnych zabezpieczonych na miejscu oględzin i odbitek pobranych od podejrzanego. Biegły z dziedziny daktyloskopii do wykonania ekspertyzy potrzebuje odpowiednich materiałów do badań[649]. Takim materiałem, zazwyczaj są ślady linii papilarnych ujawnione na butelkach i słojach zawierających nielegalnie wyprodukowany alkohol oraz elementach aparatury destylacyjnej (kotłach, rurkach), które zebrane z miejsca zdarzenia stanowią materiał dowodowy[650]. Natomiast, materiałem porównawczym są odbitki palców rąk i dłoni, pobrane od osób podejrzanych o nielegalną produkcję alkoholu.

Materiał dowodowy przesłany do badań daktyloskopijnych musi odpowiadać wymogom formalnoprocesowym (prawnym), a także techniczno-kryminalistycznym. Wobec tego, ślady linii papilarnych muszą być technicznie prawidłowo ujawnione, zebrane i

[645] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 79.
[646] J. Moszczyński, Daktyloskopia, op. cit., str. 326.
[647] B. Hołyst, op. cit., str. 649- 651.
[648] M. Kobylas, op. cit., str. 100.
[649] B. Hołyst, op. cit., str. 649.
[650] T. Kozieł, S. Krasucki, Z kryminalistycznej problematyki dochodzeń w sprawach o nielegalne wytwarzanie spirytusu, Problemy Kryminalistki 1971, nr 91-92, str. 382.

utrwalone[651]. Ślady linii papilarnych utrwalone zostają przez fotografowanie lub utrwalone na foliach daktyloskopijnych czy innych materiałach, następnie dokładnie opisane, podpisane i opieczętowane. Zabezpieczenie materiału dowodowego należy szczegółowo udokumentować w protokole oględzin miejsca zdarzenia przestępnego. W celu przeprowadzenia identyfikacyjnych i eliminacyjnych badań daktyloskopijnych należy uzyskać również materiał porównawczy w postaci odbitek linii papilarnych palców i dłoni osób podejrzanych, a także innych osób, które mogły te ślady pozostawić[652].

Organ procesowy zlecając wykonanie ekspertyzy stawia biegłemu z zakresu daktyloskopii, najczęściej następujące pytania:

- Czy dowodowe ślady, ujawnione na miejscu zdarzenia pochodzą od linii papilarnych?
- Czy ślady te nadają się do identyfikacji?
- Czy ślady pochodzą od osób, od których pobrano materiał porównawczy?[653]
- Czy na zabezpieczonym przedmiocie (papier, aparatura do nielegalnej produkcji alkoholu, butelki itp.) znajdują się ślady linii papilarnych?
- Jaki był mechanizm powstania śladów zabezpieczonych w toku oględzin miejsca zdarzenia?
- Czy ślady pochodzą od tej samej osoby?[654]

Badania daktyloskopijne zmierzające do ustalenia osób, które pozostawiły ślady na miejscu nielegalnej produkcji alkoholu muszą się odbywać w sposób uporządkowany i powinny składać się z kilku etapów. Pierwszym etapem jest badanie wstępne materiału dowodowego i porównawczego. W trakcie wstępnych czynności ekspert zapoznaje się z postanowieniem zarządzającym badania, zadaniami postawionymi przed ekspertyzą oraz stanem formalnoprocesowym materiałów przesłanych do badań.

Drugim etapem jest badanie cech grupowych, które rozpoczyna się po ustaleniu, że nadesłane materiały nadają się do badań porównawczych. W tym stadium ekspert przeprowadza badania grupowe materiału dowodowego, określając liczbę śladów oraz ich wzory papilarne. Takie uporządkowanie śladów linii papilarnych stanowiących materiał dowodowy przyczynia się do usprawnienia badań i wpływa na jego ekonomikę[655]. Następnie, ekspert mając uporządkowane ślady dokonuje selekcji grupowej śladów o określonych wzorach papilarnych, wyszukując je na kartach daktyloskopijnych odbitek palców o wzorach

[651] B. Hołyst, op. cit., str. 649.
[652] Ibidem, str. 649.
[653] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 83.
[654] J. Jerzewska, op. cit., str. 72.
[655] B. Hołyst, op. cit., str. 663-664.

podobnych[656]. Badania cech grupowych przyczyniają się do ustalenia śladów, które wykazują wyraźne podobieństwo do określonych odbitek na kartach daktyloskopijnych.

Kolejnym, trzecim etapem jest badanie cech indywidualnych, które następuje po wyczerpaniu możliwości wyeliminowania śladów na podstawie cech grupowych w budowie wzorów linii papilarnych. W takim przypadku, ekspert porównuje odpowiednie szczegóły w budowie linii papilarnych oraz ustala poszczególne cechy charakterystyczne, takie jak rozwidlenia, haczyki, oczka, złączenia, początki, zakończenia, kroki, odcinki, ich liczbę, oraz wzajemne rozmieszczenie. Ostatnim etapem badań daktyloskopijnych są badania dodatkowe i eksperymenty, które są wykonywane np. przy śladach zabarwionych jakąś substancją lub przy konieczności określenia czasu powstania śladów.

Wszystkie czynności eksperta muszą być udokumentowane w sprawozdaniu z przeprowadzonych badań, w którym należy:

- opisać nadesłane materiały dowodowe i porównawcze oraz sposób ich zabezpieczenia formalnoprocesowego, jak również wygląd śladów i kart daktyloskopijnych,
- opisać poszczególne stadia badań i wykonane eksperymenty oraz proces identyfikacji z dokładnym określeniem cech indywidualnych[657].

W sprawozdaniu z przeprowadzonych badań, które doprowadziły do identyfikacji osoby (osób) podejrzanych o popełnienie przestępstwa, sporządza się przeważnie tablicę poglądową, przedstawiającą zestawienie cech wspólnych na dowodowym śladzie i porównawczej odbitce[658]. Tablice poglądowe wykonywane są również w sytuacji ujawniania śladów na dowodach rzeczowych w ramach ekspertyz[659].

Podczas badań daktyloskopijnych biegły posługuje się zestawem środków i urządzeń technicznych, takich jak przyrządy optyczno-pomiarowe (mikroskopy, lupy o różnych skalach powiększeń, daktyloskopy oraz urządzenia wyposażone w kamerę telewizyjną z monitorem)[660]. W celu stwierdzenia, że ślad pochodzi od określonej osoby wymagane jest, aby ślad zawierał minimalną liczbę cech charakterystycznych budowy linii papilarnych, których kształt i wzajemne ułożenie jest takie samo, jak na odpowiadającej śladowi odbitce palca lub dłoni. Wskazanie 10-12 czytelnych i niebudzących wątpliwości cech wspólnych na dowodowym śladzie i porównawczej odbitce wystarcza, aby kategorycznie stwierdzić, że

[656] Ibidem, str. 664.
[657] Ibidem, str. 664.
[658] J. Kasprzak, J. Moszczyński, op. cit., str. 85.
[659] J. Moszczyński, Daktyloskopia, op. cit., str. 333.
[660] B. Hołyst, op. cit., str. 649.

pochodzą od tej samej osoby[661]. Dla wydania opinii bierze się także pod uwagę rodzaj, jakość i częstotliwość występowania określonych cech indywidualnych[662].

Wykorzystywane powszechnie w daktyloskopii opinie kategoryczne zawierają następujące sformułowania:

- ślad pochodzi od jakiejś osoby,
- ślad nie pochodzi od żadnej z osób, których karty daktyloskopijne nadesłano do badań,
- ślad nie nadaje się do identyfikacji[663].

Nie zmienia istoty opinii kategorycznych dodatkowa możliwość stwierdzenia, że przeprowadzenie badań porównawczych jest niemożliwe z uwagi na niewłaściwie pobrany materiał porównawczy[664]. Ekspertyzy daktyloskopijne w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu stanowią niepodważalny dowód obecności na miejscu zdarzenia (dotykania określonych przedmiotów) osób zidentyfikowanych w ramach przeprowadzonych badań[665]. Wykorzystanie badań daktyloskopijnych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przyczynia się do skutecznego wyeliminowania wykrętnych wyjaśnień osób podejrzanych, którzy twierdzą, że zakwestionowanych przedmiotów nie widzieli lub nie przebywali w miejscach ujawnienia dowodów rzeczowych[666].

§3 Badania śladów traseologicznych

Termin traseologia powstał z połączenia francuskiego słowa *trace*, które oznacza ślad i greckiego słowa *logos* oznaczającego naukę[667]. Określa się nim dział kryminalistyki obejmujący ujawnianie, zabezpieczenie i identyfikację śladów przemieszczania ludzi, zwierząt, pojazdów kołowych, jak również przesuwania i wleczenia przedmiotów[668].

Ze względu na obiekt pozostawiający odwzorowanie ślady traseologiczne można podzielić na:

- ślady stóp ludzkich (bosych, odzianych, obutych),

---

[661] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 83-84.
[662] K. Sławik, Kryminalistyka w związkach z procesem karnym, kryminologią i wiktymologią, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003, str. 138.
[663] J. Kasprzak, J. Moszczyński, op. cit., str. 85.
[664] J. Moszczyński, Daktyloskopia, op. cit., str. 334.
[665] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 84.
[666] J. Włodarz, Formy zwalczania przestępczości nielegalnego gorzelnictwa w powiecie olkuskim, Problemy Praworządności 1974, nr 8-9, str. 87.
[667] T. Szynawa, J. Mazepa, Traseologia, (w:) J. Mazepa (red.), Vademecum technika kryminalistyki, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009, str. 179.
[668] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, Kryminalistyka, wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo - sądowej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009, str. 399.

- ślady kończyn zwierząt[669],
- ślady pojazdów na: kołach, gąsienicach, płozach, felgach, innych (poruszających się na poduszce powietrznej), jednośladowych lub wielośladowych.

Ślady stóp bosych spotyka się na miejscu nielegalnej produkcji alkoholu stosunkowo rzadko, jednakże mają one dużą wartość identyfikacyjną, ponieważ pozwalają na ustalenie dziedzicznych, wrodzonych lub nabytych deformacji stopy. Najczęściej na miejscu zdarzenia ujawnia się ślady stóp obutych[670]. W zależności od rodzaju podłoża można wyodrębnić:

- wgłębione ślady obuwia (powstają w miękkiej glebie, piasku, śniegu),
- powierzchniowe ślady obuwia (powstają na podłożach twardych), które można podzielić na:
  - ślady nawarstwione (substancja z zabrudzonej podeszwy przenoszona jest na podłoże),
  - ślady odwarstwione (podeszwa zbiera z podłoża określoną substancję, pozostawiając swoje odwzorowanie[671].

Ślady stóp nie powstają na miejscu zdarzenia pojedynczo, lecz tworzą obraz chodu człowieka, zwany ichnogramem. Obserwacja obrazu chodu pozwala na uzyskanie wielu informacji o osobie, która ślad stóp pozostawiła, jak również o właściwościach jej chodu. Ichnogram ma znaczenie w procesie identyfikacji grupowej, szczególnie wtedy, gdy różni się zdecydowanie od obrazu przeciętnego[672]. Głównymi elementami obrazu chodu są: kierunek i linia chodu, linie stóp lewej i prawej, kąty stóp, kąt kroku, długość i szerokość kroku oraz długość i szerokość pojedynczego śladu stopy. Elementy ichnogramu wykazują dużą zmienność w obrazach chodu różnych osób, jak również tej samej osoby powstałych w różnych warunkach[673].

Na zmianę tych elementów mają wpływ następujące cechy: stan podłoża, warunki atmosferyczne, rodzaj noszonego obuwia, obciążenie ładunkiem i sposób jego niesienia oraz stan zdrowia fizycznego i psychicznego (upojenie alkoholowe, odurzenie narkotykami, zmęczenie, depresja, podniecenie, pośpiech). Zmiany te są widoczne szczególnie w takich elementach ścieżki chodu, jak długość i szerokość oraz kąt kroku. Analiza obrazu chodu

[669] B. Hołyst, op. cit., str. 679.
[670] Ibidem, str. 679.
[671] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, (w:) J. Kasprzak, B. Młodzianowski, (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 130.
[672] W. Kędzierski, Ślady traseologiczne, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011, str. 176.
[673] W. Kędzierski, Technika kryminalistyczna, op. cit., str. 298.

pozwala na ustalenie liczby osób, sposobu i kierunku poruszania się, wykonywanych czynnościach, jak również wieku, płci, wzrostu czy też kalectwa lub kontuzji osoby[674].

Na miejscu oględzin w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinny znajdować się ślady obuwia, gdyż sprawca musi dojechać lub dojść na miejsce swojego działania, w nim przebywać i z niego wrócić. Za każdym razem na drodze, którą przebył pozostawia ślady przemieszczania i działania[675]. Ujawnione i zabezpieczone na miejscu zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu ślady obuwia umożliwiają identyfikację przynajmniej grupową[676]. Spody obuwia nabywają, w miarę ich noszenia, charakterystycznych cech zużywania (zdzierania), co często pozwala również na identyfikację indywidualną[677].

Zabezpieczenie techniczne śladów obuwia na miejscu zdarzenia w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może obejmować:

- fotografowanie,
- wykonywanie odlewów,
- przenoszenie na folię,
- wykorzystanie metody elektrostatycznej,
- zabezpieczenie wraz z podłożem[678].

Ślady powierzchniowe (nawarstwione i odwarstwione) zabezpiecza się głównie poprzez opisanie w protokole oględzin i ich sfotografowanie. Ponadto, ślady te można również zabezpieczyć na folii daktyloskopijnej. Pyłowe ślady obuwia można zabezpieczyć metodą elektrostatyczną, która umożliwia ujawnienie śladów obuwia na wszelkich rodzajach tkanin dywanowych, materiałach obiciowych, wykładzinach PCV i podobnych. Ujawniony w ten sposób ślad powinno się utrwalić fotograficznie i zebrać na folię daktyloskopijną. Po opisaniu śladu w protokole oględzin i sfotografowaniu powinno się ślad zabezpieczyć technicznie poprzez wykonanie jego odlewu. Najczęściej używanym środkiem do wykonywania odlewów wgłębionych śladów stóp jest gips o wysokiej jakości lub masy odlewowe[679].

Materiałem porównawczym do badań jest obuwie zakwestionowane u osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu. Funkcjonariusze

---

[674] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 131.
[675] L. Rodowicz, Kryminalistyczne badanie śladów obuwia, Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego KGP, Warszawa 2000, str. 7.
[676] J. Moszczyński, Traseologia, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 495.
[677] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 131.
[678] J. Moszczyński, Traseologia, op. cit., str. 491-493.
[679] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 136-137.

organów ścigania poszukujący materiału porównawczego powinni posiadać fotografie śladów z miejsca zdarzenia[680].

W przypadku przeszukania pozwoli to na dokonanie właściwego wyboru obuwia na podstawie takich cech grupowych, jak kształt i wielkość spodu oraz wzór na podeszwie[681]. Do badań porównawczych eksperci sporządzają zazwyczaj ślady porównawcze, w taki sposób, w jaki zostały zabezpieczone ślady dowodowe. Istotne jest przy tym, aby osoba pozostawiająca ślady za pomocą nadesłanego do badań obuwia miała podobną posturę i rozmiar stopy jak osoba podejrzana (właściciel obuwia)[682].

Ślady obuwia zabezpieczone na miejscu nielegalnej produkcji alkoholu pozwalają na przeprowadzenie badań porównawczych, takich jak: ekspertyza klasyczna, ustalenie użytkownika obuwia na podstawie identyfikacji odwzorowania stopy na wyściółce buta, badania na zestawienie butów oraz badania oceniająco - typujące śladów dowodowych.

Ekspertyza klasyczna ma na celu identyfikację śladów dowodowych z dostarczonym obuwiem porównawczym. Wyróżnić należy kilka odmian tych badań, zróżnicowanych charakterem materiału dowodowego:

- otrzymuje się ślady dowodowe z kilku miejsc zdarzeń - ustalenia polegają na porównaniu śladów między sobą lub wskazaniu, które ślady należy traktować jako materiał dowodowy,
- ślady dowodowe pochodzą z jednego miejsca oględzin, a obuwie porównawcze wytypowane jest do kilku równolegle prowadzonych spraw,
- ślady dowodowe pochodzą z różnych miejsc zdarzeń i materiał porównawczy zabezpieczony jest do kilku spraw[683].

Badania identyfikacyjne śladów obuwia można podzielić na fazę badań grupowych i badań indywidualnych. W trakcie badań grupowych dokonuje się analizy rozmiaru i kształtu spodów obuwia oraz występującego na nim wzoru[684]. W badaniach grupowych przeprowadza się następujące rodzaje pomiarów: odległość od krawędzi czubka w części palcowej do krawędzi tylnej obcasa, długość i szerokość przodostopia, śródstopia, odległości między krawędzią poprzeczną zelówki, a krawędzią poprzeczną obcasa, itp.[685]. W tym miejscu należy podkreślić, że zakres pomiarów uzależniony jest od stanu śladu, a szczególnie jego wyrazistości i kompletności. Badania grupowe kończą się zwykle ustaleniem ogólnych

[680] J. Moszczyński, Traseologia, op. cit., str. 494-495.
[681] Ibidem, str. 494-495.
[682] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 133.
[683] L. Rodowicz, op. cit., str. 63-65.
[684] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 133.
[685] B. Hołyst, op. cit., str. 675.

właściwości obuwia, jak: rodzaj, wzór spodów, wymiary, kształt obcasa, typ obuwia[686]. W sytuacji, gdy cechy na śladzie dowodowym i materiale porównawczym są zgodne, to dokonuje się analizy cech indywidualnych spodów obuwia, powstających w wyniku ich użytkowania[687].

W toku badań identyfikacyjnych przeprowadza się szczegółową analizę charakterystycznych cech, takich, jak: ubytki, ślady napraw, stopień zdarcia wzdłuż krawędzi zelówki, rozmieszczenie kołków drewnianych, przytwierdzających zelówkę, rozmieszczenie i kształt gwoździ, blaszki, podkówki, kształt i stopień zużycia poszczególnych elementów wzorów przy fabrycznym obuwiu gumowym lub posiadającym zelówkę z tworzyw sztucznych[688].

W ekspertyzie klasycznej najczęściej stawiane są następujące pytania:

- Czy ślad ujawniony i zabezpieczony w toku oględzin stanowi odwzorowanie spodu obuwia?[689]
- Czy ślady dowodowe pochodzą od obuwia porównawczego?
- Czy dowodowe ślady obuwia wykazują zgodne cechy identyfikacyjne? Jeżeli tak, to czy są to cechy grupowe, indywidualizujące, czy indywidualne?
- Czy dowodowe ślady obuwia wykazują zgodne cechy identyfikacyjne? Jeżeli tak, to czy są to cechy grupowe, indywidualizujące czy indywidualne?
- Czy ślady pochodzą od obuwia porównawczego, jeżeli nie - jaki jest rodzaj wzoru i długość buta, którym je pozostawiono?

Drugim rodzajem badań jest ustalenie użytkownika obuwia na podstawie identyfikacji odwzorowania stopy na wyściółce. Materiał dowodowy tworzą odbitki stóp na wyściółkach butów oraz wewnętrznych częściach wierzchów. Natomiast, materiałem porównawczym są analogiczne odwzorowania stóp w obuwiu porównawczym o takim samym rozmiarze, budowie podeszwy (zwłaszcza wysokości obcasa) i zbliżonym stopniu zużycia[690]. Materiał ten najlepiej jest pobierać za pomocą specjalnego urządzenia (podometru), który pozwala za zobrazowaniu na monitorze komputera rozkładu siły nacisku bosej stopy postawionej na płycie podometrycznej[691]. W przypadku badań porównawczych cechami charakterystycznymi

[686] Ibidem, str. 675- 677.
[687] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 133.
[688] B. Hołyst, op. cit., str. 677.
[689] J. Jerzewska, op. cit., str. 74.
[690] L. Rodowicz, op. cit., str. 64-65.
[691] J. Moszczyński, Traseologia, op. cit., str. 496-497.

są ślady wytarcia wewnętrznej podeszwy spowodowane odciśnięciem pięciu palców stopy, kłębu dużego palca i reszty stopy[692]. Celem zlecającego badanie jest ustalenie:

- Czy zabezpieczone w toku przeszukania obuwie mogło być użytkowane przez podejrzanego?[693]
- Czy dowodowe obuwie było użytkowane przez osobę, której buty dostarczono do badań jako materiał porównawczy?
- Czy obuwie dowodowe i porównawcze użytkowała ta sama osoba?

Kolejny, trzeci rodzaj badań porównawczych polega na zestawieniu obuwia na parę. W takim przypadku materiałem dowodowym jest but zgubiony przez sprawcę na miejscu oględzin lub w jego pobliżu, a materiałem porównawczym - drugi but (z innej nogi) znaleziony podczas przeszukania lub w innych okolicznościach. Badania te skupiają się na porównaniu cech grupowych wierzchów i spodów: fasonu, kształtu oraz zgodności kolorystycznej, materiałów, z jakich są wykonane wierzchy i spody, jak również indywidualizujących cech zużycia rozpatrywanych oddzielnie dla obu części obuwia. Przeprowadzone badania dają odpowiedź na pytanie:

- Czy but dowodowy i porównawczy stanowiły parę obuwia?
- Czy obuwie dostarczone do badań stanowiło jedną parę?

Ostatnim rodzajem badań porównawczych są badania oceniająco-typujące, które mają na celu pomoc w wytypowaniu materiału porównawczego i określenie przydatności identyfikacyjnej śladów dowodowych. Jest to analiza, która pozwala służbom dochodzeniowo-śledczym wytypować odpowiednie obuwie porównawcze. W takich przypadkach badania należy przeprowadzać natychmiast po zaistniałym zdarzeniu, a wynik ustaleń (odpowiednio opracowany) zleceniodawca powinien otrzymać w jak najkrótszym czasie.

Poczynione ustalenia powinno się przedstawiać w formie poglądowej, ograniczając tym samym część opisową do niezbędnego minimum, gdyż tylko wówczas wnioski z przeprowadzonych badań będą pomocne przy typowaniu materiału porównawczego, a po jego zabezpieczeniu umożliwią skuteczne przeprowadzenie identyfikacji w ramach klasycznej ekspertyzy bez komplikacji związanych z upływem czasu tzn. powstaniem nowych cech, zmianą wyglądu starych, czy też celowym niszczeniem spodów obuwia[694].

[692] B. Hołyst, op. cit., str. 677.
[693] J. Jerzewska, op. cit., str. 74.
[694] L. Rodowicz, op. cit., str. 69.

Przykładowymi pytaniami, na które udzielone przez biegłego odpowiedzi umożliwią wytypowanie właściwego obuwia są:

- Czy ślady dowodowe nadają się do identyfikacji i w jakim zakresie?
- Jaki jest rodzaj kompozycji wzorniczej i długość podeszwy obuwia, którym ślad pozostawiono?[695].

Zgodność cech grupowych i indywidualnych w przeprowadzonych badaniach traseologicznych stanowi podstawę wydania przez biegłego opinii co do pochodzenia śladów dowodowych[696]. Rodzaj wydanej opinii zależy głównie od jakości zabezpieczonych śladów dowodowych oraz trafności doboru materiału porównawczego i cech charakterystycznych zużycia spodów obuwia[697]. Opinia ta może być kategoryczna (pozytywna albo negatywna) lub niekategoryczna - alternatywna[698].

W tabeli nr 19 zestawiono polską skalę opiniowania w badaniach traseologicznych wg. L. Rodowicz oraz zharmonizowaną skalę opiniowania zatwierdzoną w 2005 roku przez Zarząd grupy roboczej „Ślady" działającej w ramach ENSFI (Europejskiej Sieci Instytutów Nauk Sądowych).

Tabela nr 19 Zestawienie skal opiniowania w badaniach traseologicznych wg. L. Rodowicz i EWG „Marks"

Poziom	„Polska skala opiniowania" (wg. L Rodowicz)	„Zharmonizowana skala opiniowania" (wg. EWG „Marks")
1	pochodzi	identification (*identyfikacja pozytywna*)
2	najprawdopodobniej pochodzi	very probably (*wysoce prawdopodobna*)
3	prawdopodobnie pochodzi	probably (*prawdopodobna*)
4	może pochodzić	inconclusive (*może tak/ może nie*)
5	–	likely not (*prawdopodobnie nie*)
6	nie pochodzi	elimination (*negatywna*)

Źródło: K. Borkowski, Kryminalistyczna identyfikacja śladów stóp, Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji, Warszawa 2013, str. 203.

Sprawcy przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu często docierają do miejsca zdarzenia za pomocą środków transportu, takich jak: samochody osobowe, ciągniki, motocykle, rowery, wozy konne, sanie[699]. Wszystkie one pozostawiają na podłożach charakterystyczne dla siebie ślady, które umożliwiają wnioskowanie o rodzaju środka transportu, a czasami również na jego identyfikację[700]. W oparciu o ślady opon można

[695] Ibidem, str. 69.
[696] W. Kędzierski, Technika kryminalistyczna, op. cit., str. 307.
[697] J. Moszczyński, Traseologia, op. cit., str. 495.
[698] W. Kędzierski, Technika kryminalistyczna, op. cit., str. 307.
[699] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 134.
[700] J. Moszczyński, Traseologia, op. cit., str. 493-494.

określić: rodzaj opon i wzór bieżnika, stopień zużycia, producenta opon oraz rodzaj pojazdów, do jakich są używane[701].

Zabezpieczanie śladów pojazdów przeprowadza się w podobny sposób, jak w przypadku śladów obuwia[702]. W pierwszej kolejności ślady kół pojazdów należy sfotografować, w taki sposób, aby utrwalić obraz całego obwodu koła. Po sfotografowaniu śladów wgłębionych wykonuje się ich modele gipsowe, analogicznie, jak w przypadku śladów stóp. Natomiast, ślady w postaci odbitek zabezpiecza się fotografując je, a jedynie wyjątkowo przenosi na folię daktyloskopijną. Materiał porównawczy do badań śladów opon obejmuje zakwestionowane opony lub koła, które poddaje się dokładnym oględzinom, zwracając uwagę na uszkodzenia oraz oznaczenia. Badania śladów dowodowych prowadzą do grupowego określenia opony, a następnie w przypadku zgodności do identyfikacji indywidualnej[703]. Warunkiem stwierdzenia, że ślad dowodowy pochodzi od konkretnej opony jest uzyskanie zgodności cech charakterystycznych śladu i opony. W zależności od rodzaju i liczby tych cech biegły może wydać opinię kategoryczną (pozytywną lub negatywną) albo niekategoryczną (z różnym stopniem prawdopodobieństwa)[704].

Zwierzęta stosunkowo rzadko są narzędziem popełnienia przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu[705]. Bywa tak zazwyczaj w przypadku, gdy sprawca do przemytu wyrobów alkoholowych bez polskich znaków akcyzy używa zwierząt[706]. Ślady zwierząt utrwala się metodą fotograficzną. W przypadku śladów wgłębionych można sporządzić odlewy gipsowe lub silikonowe. Materiał porównawczy powinno się pobierać w podobnym podłożu i warunkach, w jakich znajdowały się ślady dowodowe[707].

Przykładowymi pytaniami zawartymi w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu z opinii mogą być:

- Od jakiego typu i rodzaju opony pochodzi zabezpieczone odwzorowanie bieżnika?
- Czy na podstawie zabezpieczonego odwzorowania bieżnika możliwe jest ustalenie typu i marki samochodu?
- Czy odwzorowanie bieżnika opony zabezpieczone w toku oględzin pochodzi od opony dostarczonej jako materiał porównawczy z samochodu (jakiego)?[708]

[701] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 134.
[702] Ibidem, str. 134.
[703] W. Kędzierski, Technika kryminalistyczna, op. cit., str. 314.
[704] W. Kędzierski, Ślady traseologiczne, op. cit., str. 189.
[705] T. Szynawa, J. Mazepa, Traseologia, op. cit., str. 181.
[706] J. Moszczyński, Ślady obuwia i pojazdów, op. cit., str. 135.
[707] T. Szynawa, J. Mazepa, Traseologia, op. cit., str. 182.
[708] J. Jerzewska, op. cit., str. 74.

– Czy na podstawie zabezpieczonych śladów dowodowych można określić, od którego konia one pochodzą?[709]

Ślady traseologiczne są najbardziej typowymi śladami kryminalistycznych oględzin miejsca przestępnego działania sprawcy. W związku z tym, należy ich konsekwentnie poszukiwać i właściwie zabezpieczać, uzależniając stosowne środki i metody od rodzaju podłoża[710]. W postępowaniu przygotowawczym ślady traseologiczne i ich analiza dostarczają istotnych informacji dotyczących przebiegu zdarzenia[711]. Postuluje się szersze wykorzystywanie ekspertyz traseologicznych dla ujawnienia sprawców pozostawiających ślady obuwia na miejscu nielegalnej produkcji alkoholu. W szczególności, chodzi tu o sytuacje produkcji bimbru na przestrzeni otwartej (lasy, grunty orne)[712].

§4 Badania dokumentów realizowane w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

Dokumentem w znaczeniu kryminalistycznym jest każdy przedmiot z treścią utrwaloną różnymi metodami, będący w zainteresowaniu organów ścigania[713]. Różnorodność form i szczególnych właściwości dokumentów ma wpływ na ich treść, wiarygodność oraz na możliwości i metody kryminalistycznych badań konkretnych dokumentów. Dodatkowo, ma także znaczenie przy ocenie ekspertyz wykonywanych na zlecenie organów procesowych i innych podmiotów[714]. Autentyczność dokumentu może zostać zakwestionowana w całości lub w części[715]. W tym miejscu należy podkreślić, że dokumenty stanowią nie tylko samoistny ślad kryminalistyczny, ale są również nośnikami innych śladów kryminalistycznych np. daktyloskopijnych, biologicznych i mechanoskopijnych[716].

Ujawniony na miejscu zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu lub znaleziony w toku przeszukania dokument musi być we właściwy sposób opisany w protokole oględzin (zabezpieczenie procesowe) oraz sfotografowany i zabezpieczony pod względem technicznym (zabezpieczenie kryminalistyczne). Należy unikać dotykania zabezpieczonego

[709] J. Jerzewska, op. cit., str. 74.
[710] L. Rodowicz, op. cit., str. 7.
[711] A. Chochół, Ekspertyza mechanoskopijna i traseologiczna, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, Zagadnienia wybrane, Wydawnictwo Oficyna Wolters Kluwers, Warszawa 2007, str. 117.
[712] J. Włodarz, op. cit., str. 87.
[713] J. Kasprzak, Kryminalistyczne badania dokumentów, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 136.
[714] M. Goc, Badania dokumentów, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, str. 362.
[715] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo- sądowej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009, str. 603.
[716] A. Biederman-Zaręba, Metody badania dokumentów i pisma ręcznego, (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2013, str. 261.

dokumentu bezpośrednio palcami. W tym celu należy posługiwać się pęsetą lub rękawiczkami[717]. Do zabezpieczenia zwykłych dokumentów papierowych (w postaci kartek) najkorzystniej stosować foliowe koperty, które pozwalają na oględziny i wstępne badania dokumentów jednostronnych bez dotykania ich bezpośrednio rękami. Nie wolno na badanych dokumentach wprowadzać żadnych adnotacji, dopisków oraz dziurkować czy wszywać ich bezpośrednio do akt. Zasadą bezwzględnie obowiązującą jest sporządzenie reprodukcji dokumentu, którego treść następnie powinna być poddana analizie[718].

Ponadto, należy odnotować, jakie były okoliczności zabezpieczenia pisma (czas, miejsce), oraz krótko je opisać (data jego sporządzenia, ilość stron), jak również odnotować kto był obecny przy zabezpieczeniu pisma[719].

Metody dokonywania fałszerstw dokumentów (etykiet, znaków akcyzy, dokumentów związanych z nielegalną produkcją alkoholu) mogą polegać na:

- podrobieniu - sprowadza się do sporządzenia całkowitego nowego dokumentu na podstawie autentycznego wzoru[720],
- przerobieniu - polega na dokonaniu zmian w dokumencie oryginalnym poprzez usunięcie niektórych jego elementów graficznych i naniesienie nowych albo zmianie pierwotnego elementu graficznego na fałszywy[721],
- poświadczeniu nieprawdy - sprowadza się do potwierdzenia nieprawdziwych okoliczności w dokumencie wystawionym przez osobę uprawnioną[722],
- wyłudzeniu poświadczenie nieprawdy - polega na podstępnym wprowadzeniu w błąd osoby upoważnionej do wystawienia dokumentu odnośnie okoliczności mających znaczenie prawne[723].

W większości przypadków śladami, które mogą świadczyć, że dokument był podrabiany lub przerabiany są:

- prześwit (powstaje zazwyczaj w wyniku naruszenia powierzchni papieru w sposób mechaniczny)[724],

[717] J. Kasprzak, Kryminalistyczne badania dokumentów, op. cit., str. 142-143.
[718] Ibidem, str. 142-143.
[719] T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, wyd. 6, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009, str. 152.
[720] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 143.
[721] M. Bartnik, W. Lis, Leksykon kryminalistyki. 100 podstawowych pojęć, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 15.
[722] M. Goc, op. cit., str. 362.
[723] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 143.
[724] E. Napieralska-Ozga, Dokumenty, (w:) W. Kędzierski (red.), Technika kryminalistyczna, t. II, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 1995, str. 257.

- plamy, które są koloru żółtawego,
- matowa oraz porowata powierzchnia papieru,
- ślady wygładzania powierzchni,
- zacieki znajdujące się na liniach załamania dokumentu,
- różnice w środku kryjącym albo narzędziu pisarskim (mogą dowodzić, że dodawane są szczegóły do autentycznego tekstu),
- rozbieżność w kroju czcionki,
- nieodpowiednie rozmieszczenie tekstu,
- niewłaściwie dobrany papier (ze względu na gatunek, format),
- niepoprawnie wypełnienie dokumentu (może oznaczać, że wypełniała go osoba niekompetentna).

Ślady fałszowania dokumentów ujawnia się w trakcie specjalistycznych badań. Prostsze badania dotyczą zazwyczaj oględzin dokumentów, które przeprowadza się za pomocą lupy bądź mikroskopu stereoskopowego w oświetleniu ukośnym lub przechodzącym[725]. Oględziny takie, wykonane starannie i przeprowadzone z wykorzystaniem odpowiednio dobranego oświetlenia oraz stereoskopowego mikroskopu optycznego, dostarczają ważnych informacji o badanym obiekcie, a ich wyniki stanowią podstawę do ustalenia planu dalszych czynności badawczych[726].

W badaniach bardziej zaawansowanych stosuje się: mikroinfraskop (podczerwień), promieniowanie ultrafioletowe emitowane przez lampę kwarcową zaopatrzoną w filtr Wooda, laser, miękkie promieniowanie rentgenowskie, jak również badania elektrycznego oporu papieru[727].

Zakres badań dokumentów w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może obejmować:

- identyfikację osób na podstawie pisma ręcznego[728],
- identyfikację podpisów i osób fałszujących podpisy,
- identyfikację druków i urządzeń do drukowania,
- określenie, czy dokument jest podrobiony, czy przerobiony[729],

[725] Ibidem, str. 257-258.
[726] E. Fabiańska, Ekspertyza dokumentów, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, zagadnienia wybrane, Wydawnictwo Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2007, str. 191-192.
[727] Elżbieta Napieralska-Ozga, op. cit., str. 257.
[728] B. Hołyst, op. cit., str. 701.
[729] J. Kasprzak, Kryminalistyczne badania dokumentów, op. cit., str. 139.

- ustalenie techniki montażu komputerowego, użytych programów, ustalenie sprzętu komputerowego i użytych drukarek, skanerów itp.,
- identyfikację grupową i indywidualną pieczęci, stempli, pieczątek[730].

Celem kryminalistycznego badania pisma ręcznego jest ustalenie czy zakwestionowany rękopis został wykonany przez daną osobę[731]. W badaniach identyfikacyjnych człowieka na podstawie pisma ręcznego używana jest metoda graficzno-porównawcza, która obejmuje swoim zakresem: cechy określające stopień opanowania techniki pisma, topografię pisma oraz właściwości językowe i treści.

Prace badawcze składają się z kilku etapów. Pierwszym z nich jest badanie dokumentu pod kątem formalnojęzykowym, w którym analizuje się cechy formalne pisma: styl, dialekt, błędy (językowe, gramatyczne, ortograficzne), szczególne zwroty i częstotliwości ich używania, interpunkcję i inne elementy. W dalszej kolejności bada się topografię pisma: rozmieszczenie tekstu i marginesy, sposób nanoszenia tytułów oraz dat[732]. Na tym etapie badania stają się co raz bardziej szczegółowe, gdyż obejmują wielkość i szerokość pisma, zachodzące proporcje w różnych strefach pisma, wiązania liter, odległości pomiędzy nimi, wiązanie i impuls pisma, naciskowość, cieniowanie oraz płynność linii. Szczególnie ważne są badania cech poszczególnych liter, punktów ich rozpoczęcia i zakończenia, znaków diakrytycznych. Na koniec badaniu podlega sama treść pisma. Badania porównawcze mają na celu ustalenie autorstwa poprzez porównanie za sobą dwóch lub więcej pism dla rozstrzygnięcia, czy sporządzone zostało przez jedną i tą samą osobą, czy też przez różne osoby.

Wzory pisma powinno się pobierać w warunkach możliwie najbardziej porównywalnych do opisanych w analizie materiału dowodowego. Osoba pobierająca powinna rzetelnie przygotować się do tej czynności i ustalić jej plan a w nim: miejsce i czas pobrania, ilość i kolejność osób, od których pobierany jest materiał. Ponadto, należy także przygotować odpowiednie teksty do dyktowania lub przepisywania (tylko drukowane). W zasadzie nie należy dyktować tekstu dowodowego w niezmienionej postaci[733]. Materiał porównawczy należy pobierać na takim samym podłożu, takim samym środkiem pisarskim i w takich samych warunkach[734]. Przed przystąpieniem do kreślenia pobierający materiał powinien sprawdzić tożsamość osoby mającej sporządzić próbki pisma. Następnie należy

[730] M. Goc, Badania dokumentów, op. cit., str. 362.
[731] B. Hołyst, op. cit., str. 713.
[732] J. Kasprzak, Kryminalistyczne badania dokumentów, op. cit., str. 140.
[733] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 149-150.
[734] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 631.

przeprowadzić z tą osobą rozmowę, mającą na celu jej uspokojenie, a także uzyskanie od tej osoby danych niezbędnych do umieszczenia w protokole pobrania materiału porównawczego[735].

Potem powinno się określić, jakim alfabetem i rodzajem pisma ma kreślić tekst. W sytuacji, gdy z analizy materiału dowodowego wynika, iż pismo wykonane było ręką inną niż normalnie, należy pobrać próbki pisma z obu rąk. Piszący w trakcie pisania powinien być pilnie obserwowany, a istotne uwagi należy podać w protokole pobrania materiału porównawczego. Jeśli osoba pisząca kreśli tekst sprzeczny z wytycznymi eksperta lub stara się maskować cechy swego pisma, należy nakazać jej przerwanie pisma i podpisanie arkusza.

W dalszej kolejności arkusz ten należy odłożyć i wydać kolejny niezapisany do pisania. Z pobrania materiału porównawczego do badań pisma ręcznego sporządza się odpowiedni protokół, w którym zamieszcza się m.in. dane dotyczące zachowania się piszącego, którą ręką pisał, czy korzystał z okularów, jakie przechodził choroby, jakie wydano w czasie pisma polecenia i jaka była reakcja na nie piszącego. Protokół pobrania materiału porównawczego musi zostać podpisany przez piszącego, pobierającego materiał i ewentualnie - obecnego przy czynności świadka[736]. Badania pisma ręcznego powinny być w sposób przejrzysty przedstawione na tablicach poglądowych, gdy mają na celu skrócenie niektórych opisów liter[737].

Badania podpisów wykonywane są w celu ustalenia, czy podpis jest autentyczny, czy podrobiony, przez kogo i jakimi metodami, jak również czy został złożony bezpośrednio na podłożu, czy też przez kalkę lub w inny sposób[738]. Pobranie materiału porównawczego do badań podpisów polega na tym, że osoba, od której pobieramy materiał sporządza po 3-4 podpisów na kartce czystego papieru. W sumie pobiera się 30-40 podpisów dwojakiego rodzaju - własnych piszącego i na nazwisko osoby, której pismo sfałszowano. W takiej sytuacji pobiera się również materiał porównawczy od osoby, której podpis sfałszowano[739].

Materiał porównawczy do badań podpisów powinien oprócz próbek podpisów i konstrukcji nieczytelnych wykonanych na kwestionowane nazwisko, obejmować różne wersję ich autentycznych podpisów, zaczynając od konstrukcji podpisów czytelnych poprzez częściowo czytelne, nieczytelne, na parafach kończąc[740].

---

[735] J. Kasprzak, Kryminalistyczne badania dokumentów, op. cit. 146.
[736] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 149-150.
[737] M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, op. cit., str. 629.
[738] B. Hołyst, op. cit., str. 743.
[739] J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., str. 150.
[740] M. Goc, Badania dokumentów, op. cit., str. 362.

Badania wydruku mogą przyczynić się do zidentyfikowania urządzenia drukującego, procesora tekstu umożliwiającego powstawanie i sterującego drukowaniem, jak również ujawnienia anachronizmów pozwalających na zakwestionowanie autentyczności badanego dokumentu[741]. Trudniej natomiast, na podstawie tych badań zidentyfikować osobę, autora napisanego i wydrukowanego tekstu. W takich przypadkach można posłużyć się badaniami treściowo - językowymi i analizą osobniczych nawyków pisarskich[742].

W przypadku fałszowania pieczęci lub stempli sprawcy posługują się różnymi metodami fałszowania, począwszy od chałupniczego sporządzania pieczątek na wzór autentycznych czy też prymitywnego wycięcia i naklejania na fałszowanym dokumencie autentycznego odcisku pieczęci pochodzącego z innego dokumentu, a kończąc na montażu komputerowym. Do badań odcisków pieczątek, stempli w zasadzie powinno się wykorzystywać oryginały tych przedmiotów[743]. Jeżeli uzyskanie oryginałów pieczęci i stempli jest niemożliwe, powinno się odnaleźć dokumenty, na których znajdują ich autentyczne odciski lub odbitki. W sytuacji, gdy nie można przesłać stempla do badań, należy wykonać nim 20-30 próbnych odbitek na gładkim papierze, który należy umieścić na równym, niezbyt twardym podłożu. Oprócz tego należy stosować różny nacisk ręki na stempel oraz różną warstwę tuszu, a także zmieniać kierunek (kąt) jego nachylenia[744]. W każdym przypadku z wykonanych czynności należy sporządzić protokół, który powinny podpisać wszystkie osoby uczestniczące w tej czynności[745].

Szczegółowe badania papieru w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu dotyczą ustalenia składu włóknistego, właściwości fizycznych, wytrzymałościowych, chemicznych i cech specjalnych. W grupie właściwości fizycznych badaniu podlega m.in.: grubość, gładkość, przezroczystość, przepuszczalność powietrza, chłonność wody i tłuszczów, rozciągliwość, przewodnictwo prądu i palność. Z kolei w grupie właściwości chemicznych ustala się m.in. rodzaj włókien i innych składników (wypełniacze, kleje, barwniki i zanieczyszczenia). Do produkcji i wypełniania różnych dokumentów używa się piór, długopisów, ołówków, pisaków i innych narzędzi pisarskich, które zawierają substancje kryjące o najróżniejszym składzie chemicznym[746]. Zasadniczą techniką rozróżniania materiałów pisarskich jest nieniszcząca i nieinwazyjna analiza optyczna, wykorzystująca

[741] T. Widła, Badanie dokumentów, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, str. 286.
[742] K. Sławik, op. cit., str. 160.
[743] J. Kasprzak, Kryminalistyczne badania dokumentów, op. cit., str. 148.
[744] E. Napieralska-Ozga, op. cit., str. 270.
[745] J. Kasprzak, Kryminalistyczne badania dokumentów, op. cit., str. 136.
[746] E. Napieralska-Ozga, op. cit., str. 259-260.

zjawisko absorpcji i luminescencji promieniowania przez składniki tych materiałów. W sytuacji, gdy metody optyczne nie pozwalają rozróżnić badanych materiałów wykorzystuje się dodatkowo metody analityczne (spektrometrię Ramana, chromatografie cienkowarstwową, elektroforezę kapilarną)[747].

Badania porównawcze materiałów kryjących prowadzą do identyfikacji grupowej. W związku z tym na podstawie rezultatów przeprowadzonej analizy możliwe jest sformułowanie wniosków, że porównane materiały są różne (tzn. pochodzą z różnych narzędzi pisarskich) lub porównywane materiały nie wykazują różnic (oznacza to, że mogą pochodzić z jednego narzędzia pisarskiego lub są to różne materiały kryjące, ale zawierają jednakowe składniki)[748].

Przykładowe pytania do biegłego można przedstawić następująco:

- Czy tekst dokumentu dowodowego (dokumentów dowodowych) nakreśliła jedna osoba?
- Czy zabezpieczony podpis jest autentycznym podpisem osoby, której podpisy porównawcze przesłano do badań?
- Na jakiej maszynie (marka, model, typ) sporządzono zabezpieczony maszynopis?
- Czy zabezpieczony dokument został podrobiony?
- Czy zabezpieczony dokument został przerobiony?
- Jaką techniką wykonano zabezpieczony dokument?
- Na jakim urządzeniu wykonano zabezpieczony dokument?[749]

Podsumowując, należy podkreślić, że w praktyce śledczej kryminalistyczna ekspertyza dokumentów w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu znajduje co raz szersze zastosowanie. Sprawcy na miejscu nielegalnej produkcji alkoholu pozostawiają notatki z recepturą lub personaliami osób dokonujących u nich zakupu. Ponadto, podrabiają etykiety na markowe alkohole, sprzedawane później w legalnych sklepach lub wytwarzają etykiety na bimber, który następnie sprzedają na targowiskach albo w mieszkaniu odbiorcom prywatnym. Oprócz tego, podrabiane są również znaki akcyzy oraz dokumenty zezwalające na legalną produkcję alkoholu.

[747] E. Fabiańska, op. cit., str. 173.
[748] Ibidem, str. 173.
[749] J. Jerzewska, op. cit., str. 78-79.

Rozdział VII
Nielegalna produkcja alkoholu w świetle badań akt spraw sądowych

§1 Wybrane zagadnienia prawne przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu

A) Kwalifikacja prawna czynu

W wyniku analizy akt spraw sądowych wyodrębniono, opierając się na kwalifikacji prawnej czynu prowadzonego postępowania: 171 spraw kwalifikowanych z art. 91 k.k.s., 39 spraw kwalifikowanych z art. 54 k.k.s., 37 spraw kwalifikowanych z art. 65 k.k.s., 35 spraw kwalifikowanych z art. 44 ust. 1 ustawy o wyrobie napojów spirytusowych o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych, 18 spraw kwalifikowanych z art. 12 a ust. 1 ustawy z o wyrobie alkoholu etylowego i wytwarzania wyrobów tytoniowych, 9 spraw kwalifikowanych z art. 43 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz 8 spraw kwalifikowanych z art. 86 k.k.s.

Tabela nr 20 Kwalifikacja prawna czynu

Kwalifikacja prawna czynu	Liczba spraw
art. 91 k.k.s.	171
art. 54 k.k.s.	39
art. 65 k.k.s.	37
art. 44 ust. 1 u.w.n.s.	35
art. 12a ust. 1 u.w.a.e.	18
art. 43 ust. 1 u.w.t.p.a.	9
art. 86 k.k.s.	8

Źródło: opracowanie własne

W kumulatywnym zbiegu występowało 255 spraw, co stanowiło 80% spraw poddanych analizie. Najczęściej kwalifikacje prawne czynu z art. 91 k.k.s. występujące w kumulatywnym zbiegu przepisów dotyczyły nabycia, przechowywania, przewożenia lub przenoszenia wyrobów alkoholowych lub pomocy przy jego zbyciu, jak również przyjmowania lub pomagania w jego ukryciu.

Czyny zabronione z art. 91 k.k.s. to najczęściej wykroczenie skarbowe i polegały na:

- wydawaniu wyrobów alkoholowych, w stosunku do których zakończono procedurę zawieszenia poboru akcyzy, bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy,
- produkowaniu poza składem podatkowym alkoholu etylowego,
- zmianie celu i przeznaczenia wyrobów alkoholowych.

Z kolei, kwalifikacje prawne czynu z art. 54 k.k.s. występujące w kumulatywnym zbiegu przepisów obejmowały czyny polegające na uchylaniu się sprawcy od opodatkowania, poprzez nie ujawnianie właściwemu organowi przedmiotu lub podstawy opodatkowania lub nie złożenie deklaracji. W wyniku takiego działania sprawca narażał podatek na uszczuplenie.

Natomiast, kwalifikacje prawne czynu z art. 65 k.k.s. występujące w kumulatywnym zbiegu przepisów odnosiły się do nabywania, przechowywania, przewożenia, przesyłania lub przenoszenia wyrobów alkoholowych, zbywania albo przyjmowania i pomocy w ich ukryciu bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy, jak również produkcji poza składem alkoholu etylowego lub zmianie jego celu i przeznaczenia.

Ostatnie, poddane analizie kwalifikacje prawne czynu z art. 86 k.k.s. występujące w kumulatywnym zbiegu przepisów dotyczyły nie dopełnienia ciążącego obowiązku celnego, polegającego na przywozie z zagranicy lub wywozie za granicę wyrobów alkoholowych bez przedstawienia ich organowi celnemu lub zgłoszenia celnego.

B) Czas trwania postępowania przygotowawczego i sądowego

Analizę badanych spraw ze względu na czas trwania postępowania przygotowawczego i sądowego przedstawia tabela nr 21.

Tabela nr 21 Czas trwania postępowania przygotowawczego i sądowego

Czas trwania postępowania przygotowawczego i sądowego	Liczba spraw
1-3 miesiące	121
4-6 miesięcy	153
7-12 miesięcy	33
1 rok - 1 rok i 6 miesięcy	3
1 rok i 7 miesięcy - 2 lata	2
2 lata i 1 miesiąc -2 lata i 6 miesięcy	1
2 lata i 7 miesięcy – 3 lata	1
3 lata i 1 miesiąc- 3 lata i 6 miesięcy	1
3 lata i 7 miesięcy – 4 lata	1
powyżej 4 lat	1
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

W wyniku tej analizy należy stwierdzić, iż najczęściej czas trwania postępowania przygotowawczego i sądowego w badanych sprawach wynosił 4-6 miesiące (153 spraw) oraz 1-3 miesiące (121 spraw). Wpływ na czas trwania postępowań ma zapewne fakt, iż dochodzenie w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinno być ukończone w ciągu 2 miesięcy, a śledztwo w ciągu 3 miesięcy. Prokurator może przedłużyć okres prowadzenia dochodzenia do 3 miesięcy, a w wypadkach szczególnie uzasadnionych – na dalszy czas oznaczony. Śledztwo również w uzasadnionych przypadkach może być przedłużone na dalszy czas oznaczony (nie dłuższy niż rok) przez prokuratora nadzorującego śledztwo lub prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora, który prowadzi śledztwo.

Należy podkreślić, iż w jednym przypadku postępowanie przygotowawcze i sądowe trwało łącznie aż 8 lat i 8 miesięcy. Sprawa dotyczyła zorganizowanej grupy przestępczej zajmującej się oczyszczaniem rozcieńczalnika i obrotem tak uzyskanym towarem. Drugą płaszczyzną działalności tej grupy było przewożenie środków odurzających lub substancji psychotropowych, a następnie obrót tak uzyskanymi narkotykami lub wywóz ich na terytorium innego państwa. Ostatnią płaszczyzną działalności zorganizowanej grupy przestępczej była uprawa ziela konopi i wytwarzanie marihuany, a także wprowadzanie jej do obrotu.

Na długość postępowania przygotowawczego i sądowego w badanych sprawach miały wpływ również takie czynniki, jak:

- skomplikowanie i wielowątkowość spraw (duża ilość materiału dowodowego),
- przesłuchiwanie dużej ilości świadków,
- dowody z opinii biegłego.

Wyżej wymienione czynniki wpływały w sposób znaczący na przedłużenie trwającego postępowania przygotowawczego i sądowego. Podsumowując należy zauważyć, iż w większości badanych spraw postępowania przygotowawcze i sądowe nie były przewlekłe.

C) Jednostka organizacyjna prowadząca postępowanie przygotowawcze i sądowe

Tabela nr 22 obrazuje liczbę spraw prowadzonych przez jednostki organizacyjne prowadzące postępowanie przygotowawcze w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Natomiast, mapa nr 1 właściwość miejscową jednostek organizacyjnych prowadzących postępowanie przygotowawcze.

Tabela nr 22 Jednostka organizacyjna prowadząca postępowanie przygotowawcze

Jednostka organizacyjna prowadząca postępowanie przygotowawcze	Liczba spraw
Urząd Celny w Białymstoku	192
Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce	27
Komenda Powiatowa Policji w Bielsku Podlaskim	15
Placówka Straży Granicznej w Kuźnicy	14
Placówka Straży Granicznej w Czeremsze	13
Komenda Powiatowa Policji w Sokółce	11
Placówka Straży Granicznej w Dubiczach Cerkiewnych	9
Komisariat Policji II w Białymstoku	7
Urząd Kontroli Skarbowej w Białymstoku	4
Komisariat Policji w Krynkach	4
Komisariat Policji w Dąbrowie Białostockiej	3
Prokuratura Apelacyjna w Białymstoku	3
Komisariat Policji IV w Białymstoku	2
Komenda Miejska Policji w Białymstoku	2
Komenda Powiatowa Policji w Siemiatyczach	2
Urząd Celny w Łomży	2
Izba Celna w Olsztynie	1
Komisariat Policji III w Białymstoku	1
Podlaski Oddział Straży Granicznej w Białymstoku	1
Placówka Straży Granicznej w Bobrownikach	1
Komisariat Policji w Choroszczy	1
Posterunek Policji w Gródku	1
Komenda Powiatowa Policji w Mońkach	1
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Jednostką organizacyjną prowadzącą zdecydowanie najwięcej postępowań przygotowawczych objętych badaniami był Urząd Celny w Białymstoku (192 spraw). Wynika to z tego, iż Urząd Celny w Białymstoku obejmuje swoim zasięgiem obszar całego województwa podlaskiego.

Inne jednostki organizacyjne takie jak: Komendy Powiatowe Policji, Posterunki Policji, Komisariaty Policji, Placówki Straży Granicznej oraz Urzędy Kontroli Skarbowej mają ograniczoną właściwość miejscową, obejmującą zazwyczaj obszar powiatu lub gminy, a w związku z tym, mniejsze możliwości ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu.

Czynnikiem wpływającym na zwiększenie przez Urząd Celny wykrywalności w tym zakresie jest również fakt, iż do priorytetowych zadań tej jednostki organizacyjnej należy

rozpoznawanie, wykrywanie i zwalczanie przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych, zapobieganie tym przestępstwom i wykroczeniom oraz ściganie ich sprawców, w zakresie określonym w kodeksie karnym skarbowym. Najczęściej popełnianymi czynami w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są wykroczenia i przestępstwa skarbowe. W związku z powyższym wykrywalność innych jednostek organizacyjnych jest mniejsza, gdyż inne zadania i czyny zabronione są dla nich kluczowe.

Mapa nr 1 Właściwość miejscowa jednostek organizacyjnych prowadzących postępowanie przygotowawcze

Źródło: opracowanie własne

Z analizy badanych akt postępowań w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu wynika, że 139 spraw prowadziły jednostki organizacyjne prowadzące postępowanie przygotowawcze na obszarze działania powiatu białostockiego. Powodem takiego stanu rzeczy, może być to, iż jest to powiat najbardziej rozległy (2 957 km^2) oraz z największą liczbą ludności (145517 osób) w województwie podlaskim[750].

Warto podkreślić, iż z ogólnej powierzchni 2 957 km^2, ponad połowę stanowią użytki rolne, a około 39% pokrywają lasy i grunty leśne. Duże zalesienie oraz rzeki i zbiorniki

[750] Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2016 r., Warszawa 2016, str. 23 - rocznik dostępny na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl, 01.09.2017 r.

wodne sprawiają, iż teren ten jest atrakcyjny dla sprawców nielegalnej produkcji alkoholu, z uwagi na możliwość ukrycia procederu. Na terenie powiatu białostockiego znajdują się dwa przejścia graniczne z Białorusią: w Bobrownikach i Siemianówce, które również sprzyjają nielegalnej produkcji alkoholu oraz przemytowi towaru.

Z kolei 97 spraw prowadziły jednostki organizacyjne, których właściwością miejscową był powiat sokólski. W powiecie tym, 24% powierzchni stanowią lasy oraz rezerwaty przyrody, które umożliwiają sprawcy dokonanie tego procederu. Na obszarze powiatu sokólskiego znajduje się również przejście graniczne z Białorusią w Kuźnicy, które pozwala sprawcy na szybkie pozbycie się towaru poprzez jego odsprzedaż. Kolejnymi powiatami są: powiat bielski (39 spraw), powiat hajnowski (29 spraw), powiat siemiatycki (10 spraw), powiat grajewski (1 sprawa), powiat moniecki (1 sprawa) oraz powiat wysokomazowiecki (1 sprawa).

Tabela nr 23 obrazuje liczbę spraw prowadzonych przez jednostki organizacyjne sądów rejonowych prowadzących postępowania karne w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu jako sądu pierwszej instancji. Natomiast, mapa nr 2 przedstawia liczbę spraw prowadzonych przez jednostki organizacyjne prowadzące postępowanie sądowe w województwie podlaskim objętych badaniem.

Tabela nr 23 Jednostka organizacyjna prowadząca postępowanie sądowe

Jednostka organizacyjna prowadząca postępowanie sądowe	Liczba spraw
Sąd Rejonowy w Białymstoku	133
Sąd Rejonowy w Sokółce	105
Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim	40
Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim - Zamiejscowy Wydział w Hajnówce	28
Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim - Zamiejscowy Wydział w Siemiatyczach	11
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Analizowane sprawy wskazują, iż jednostką organizacyjną, która najczęściej prowadziła postępowania sądowe dotyczące nielegalnej produkcji alkoholu był Sąd Rejonowy w Białymstoku (133 spraw). Sąd ten jest najbardziej obciążony sprawami w zakresie nielegalnej produkcji alkoholu, co przekłada się na wyznaczenie terminu rozprawy i przewlekłość postępowania sądowego, a także wpływa na nierównomierne obciążenie sprawami sędziów w różnych sądach rejonowych.

Mapa nr 2 Liczba spraw prowadzonych przez jednostki organizacyjne prowadzące postępowanie sądowe w województwie podlaskim objętych badaniem

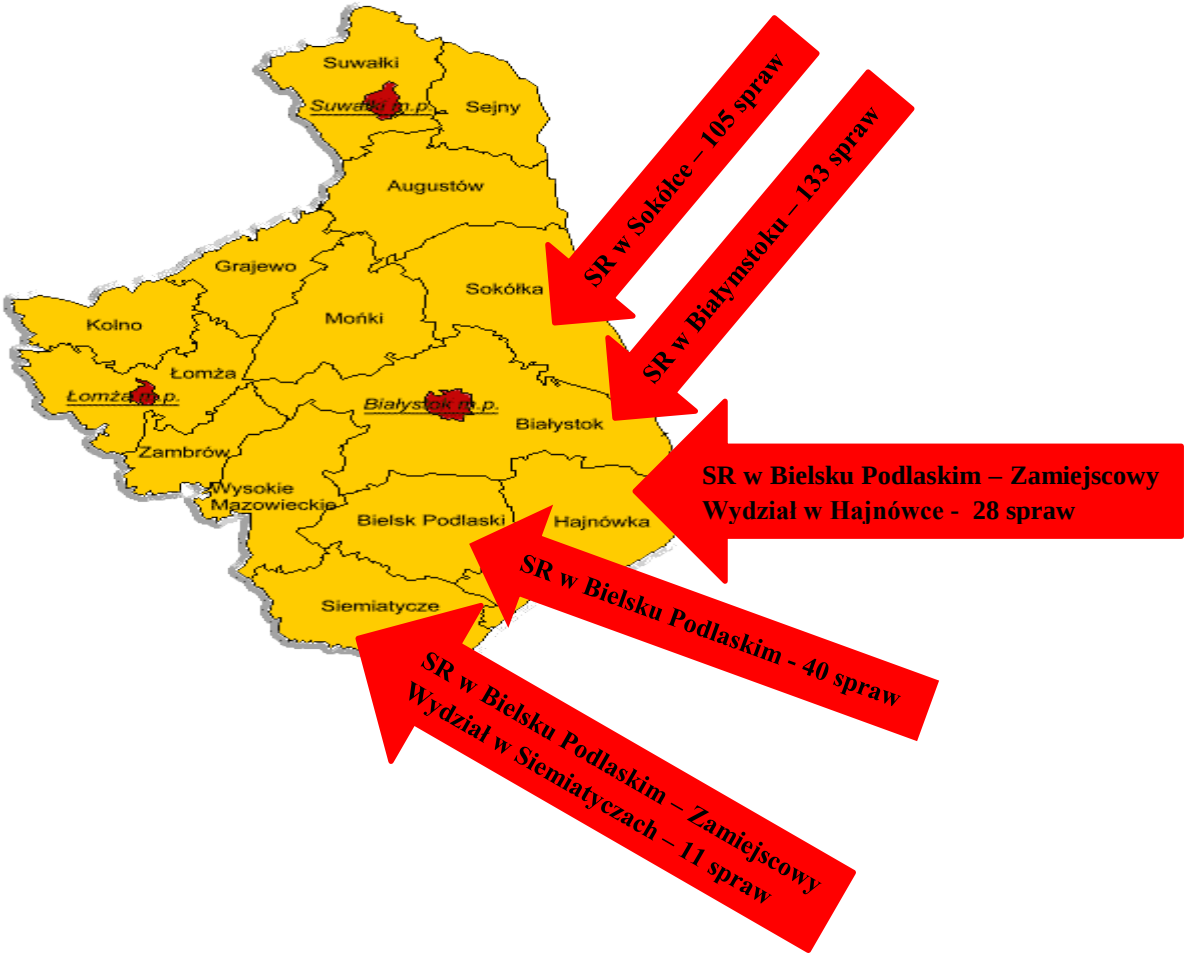

Źródło: opracowanie własne

D) Źródło informacji o przestępstwie

Źródło pierwszej informacji o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu stanowiły przede wszystkim ustalenia własne organów ścigania podczas wykonywanych przez nich obowiązków służbowych (200 spraw). Polegały one na przeprowadzaniu kontroli drogowych oraz patroli pieszych i zmotoryzowanych. Patrole piesze wykonywane przez funkcjonariuszy polegały na krótkotrwałej obserwacji miejsca zagrożonego tego rodzaju przestępczością (np. targowiska miejskie, festyny). W ten sposób zostało ujawnionych 63% przypadków nielegalnej produkcji alkoholu.

Kolejne miejsce wśród tychże źródeł zajmują kontrole drogowe przeprowadzane przez funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej i Służby Celnej. Jednakże występowały one prawie pięć razy rzadziej niż ustalenia własne organów ścigania.

Dalsze miejsca zajmują czynności operacyjno-rozpoznawcze organów ścigania, odprawy celne na przejściu granicznym oraz następstwa czynności przeszukania. Natomiast

sporadycznie jako pierwsze źródła o przestępstwie występowały interwencje przeprowadzane przez organy ścigania, materiały zgromadzone przez Straż Graniczną, Urząd Celny oraz anonimowe donosy, czy też zawiadomienia.

Tabela nr 24 Źródło informacji o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu

Źródło informacji o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Ustalenia własne organów ścigania podczas wykonywanych przez nich obowiązków służbowych	200
Kontrole drogowe przeprowadzane przez funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej i Służby Celnej	44
Czynności operacyjno-rozpoznawcze organów ścigania	26
Odprawy celne na przejściu granicznym	21
Czynność przeszukania	13
Interwencje domowe przeprowadzane przez organy ścigania	5
Materiały zgromadzone przez Straż Graniczną, Urząd Celny	4
Anonimowe donosy	2
Zawiadomienie	1
Brak informacji	2
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Anonimowe donosy oraz zawiadomienia o tym procederze występowały jedynie w 3 badanych sprawach, co wskazuje, że społeczeństwo nie współpracuje z organami ściągania przy wykrywaniu zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Zapewne ma na to wpływ duża tolerancja tego zjawiska w społeczeństwie.

E) Koszty postępowania sądowego, ekspertyz oraz zniszczenia substancji

W tej części badań akt postępowań sądowych należało ustalić, jakie są koszty postępowania sądowego, ekspertyz oraz zniszczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu.

Z analizy poniższego wykresu wynika, iż koszty postępowania sądowego dotyczącego nielegalnej produkcji alkoholu w badanych sprawach najczęściej wynosiły od 101 zł do 200 zł (125 spraw). W dalszej kolejności koszty postępowania sądowego stanowiły kwotę od 0 zł do 100 zł (72 sprawy) oraz od 201 zł do 300 zł (26 spraw). W skład kosztów sądowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu wchodziły:

- zryczałtowane koszty przechowywania towaru,
- zryczałtowane koszty korespondencji,
- koszty przeprowadzonych badań laboratoryjnych, jeżeli zostały zlecone.

Należy zauważyć, że większość kosztów postępowania sądowego mieściła się w granicach od 0 zł do 300 zł (223 spraw). Stanowiły one 70% wszystkich spraw objętych badaniem. W związku z tym można ocenić, iż koszty postępowania sądowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu nie są wysokie. Koszty postępowania sądowego powyżej 2001 zł występowały jedynie w 12 sprawach, co stanowiło jedynie 3% wszystkich badanych spraw.

Na wysokie koszty postępowania sądowego miały wpływ przeprowadzane ekspertyzy. Im większa ilość zabezpieczonej i wysłanej do badań laboratoryjnych substancji, tym wyższe koszty ekspertyzy oraz koszty postępowania sądowego. W 17 sprawach objętych badaniem nie uzyskano informacji o kosztach postępowania sądowego.

Warto również zaznaczyć, iż w 125 badanych sprawach sąd orzekł o zwolnieniu od kosztów sądowych osób oskarżonych o czyny związane z nielegalną produkcją alkoholu, jednocześnie obciążając tymi kosztami Skarb Państwa (39% wszystkich spraw objętych badaniem). Możliwe, że powodem zwalniania od kosztów sądowych sprawców nielegalnej produkcji alkoholu (oprócz przypadków uniewinnienia lub umorzenia postępowania) jest traktowanie tego typu przestępstw, jako czynów o nieznacznej społecznej szkodliwości.

Wykres nr 1 Koszty postępowania sądowego

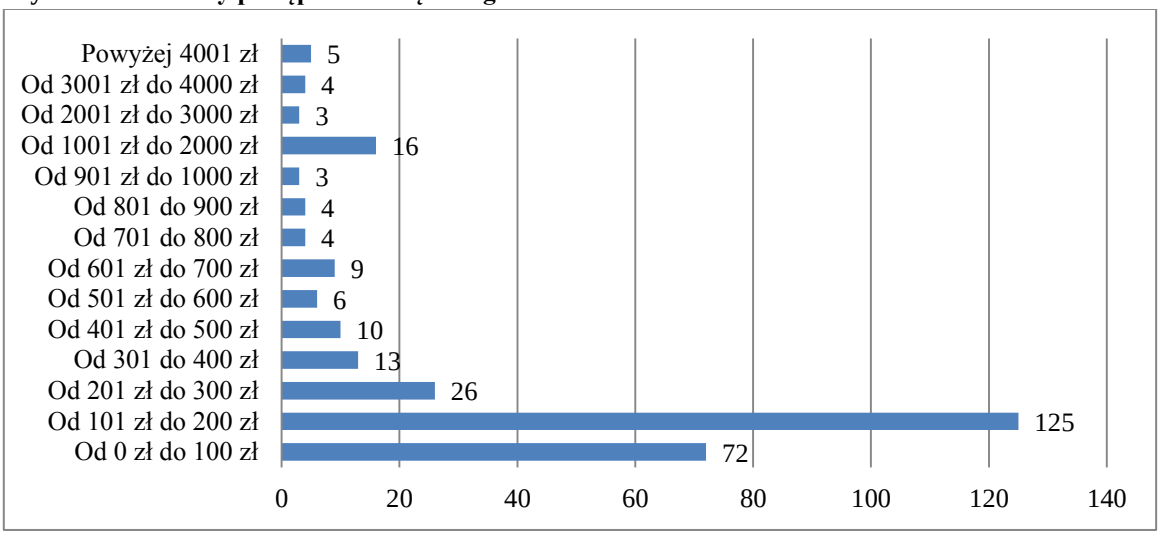

Źródło: opracowanie własne

Analiza badanych spraw wskazuje, na to, że najczęściej koszty ekspertyz przeprowadzanych w postępowaniach sądowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu wynosiły do 300 zł (31% spraw). Tak więc, koszty przeprowadzanych ekspertyz w tych sprawach są niewielkie.

Należy podkreślić, iż jedynie w 64 sprawach przeprowadzono badania laboratoryjne, co stanowiło jedynie 20% wszystkich spraw objętych badaniem. Powodem takiego stanu rzeczy jest niezlecanie ekspertyz sądowych z uwagi na ekonomikę procesową lub złożenie przez sprawcę wniosku o dobrowolne poddanie się karze.

Koszty przeprowadzanych badań laboratoryjnych obejmowały:

- koszty osobowe (wynagrodzenie biegłego),
- koszty rzeczowe (koszty zużycia materiałów do analizy oraz koszty badania),
- inne koszty niezbędne do wykonania opinii (koszty użycia sprzętu badawczego).

Koszty przeprowadzanych ekspertyz sądowych wynoszących powyżej 9001 zł (3 sprawy) wynikały ze znacznej ilości materiału dowodowego w postaci bezbarwnej cieczy o zapachu alkoholu lub zacieru, które zostały przesłane do ekspertyzy fizykochemicznej.

Wykres nr 2 Koszty ekspertyz sądowych w sprawach nielegalnej produkcji alkoholu

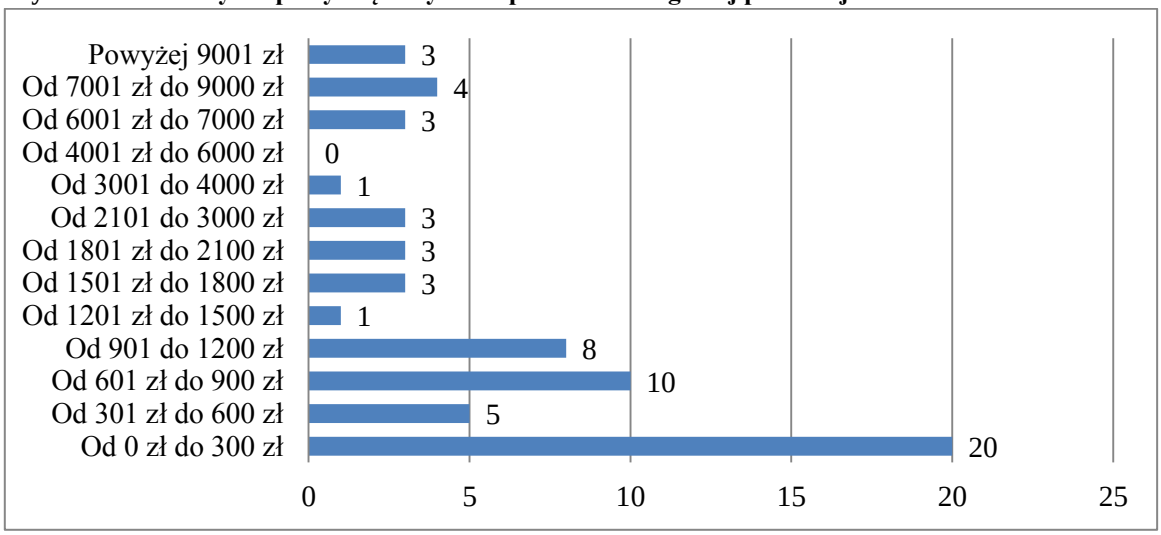

Źródło: opracowanie własne

Odnośnie kosztów zniszczenia substancji po zakończonym postępowaniu sądowym to wynosiły 0,44 zł za 1 litr wyrobów alkoholowych (1 sprawa). W pozostałych analizowanych sprawach nie było informacji o takich kosztach, co może świadczyć o tym, iż są niewielkie i niewykazywane. Konkludując należy podkreślić, iż zarówno koszty postępowania sądowego, koszty przeprowadzanych ekspertyz oraz koszty zniszczenia substancji są niskie.

F) Utylizacja substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu

Kolejną kwestią będącą w kręgu zainteresowań badawczych, było to, jak wygląda utylizacja substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu. W badanych

sprawach zwrócono uwagę na to, kto dokonywał takiej utylizacji, w jaki sposób substancja została zutylizowana oraz czy występowały problemy z jej utylizacją.

Tabela nr 25 Jednostka organizacyjna dokonująca utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu

Jednostka organizacyjna dokonująca utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Urząd Celny w Białymstoku	189
Urząd Skarbowy w Bielsku Podlaskim	26
Urząd Skarbowy w Sokółce	11
Izba Celna w Białymstoku	10
Urząd Skarbowy w Białymstoku	9
Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim	6
Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce	3
Urząd Kontroli Skarbowej w Białymstoku	2
Komenda Powiatowa Policji w Bielsku Podlaskim	1
Komisariat Policji II w Białymstoku	1
Komenda Miejska Policji w Białymstoku	1
Komisariat Policji w Choroszczy	1
Komenda Powiatowa Policji w Sokółce	1
Sąd Rejonowy w Hajnówce	1
Urząd Celny w Łomży	1
Urząd Skarbowy w Siemiatyczach	1
Brak informacji	53
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Z przedstawionych danych zawartych w tabeli nr 25 wynika, że jednostką organizacyjną, która najczęściej dokonywała utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu był Urząd Celny w Białymstoku - 189 spraw. Akta postępowań sądowych, w których jednostka ta dokonywała utylizacji stanowiły 60% wszystkich badanych spraw.

W drugiej kolejności jednostką tą był Urząd Skarbowy w Bielsku Podlaskim - 26 spraw, a następnie Urząd Skarbowy w Sokółce - 11 spraw oraz Izba Celna w Białymstoku - 10 spraw. Pozostałe jednostki organizacyjne występowały w badanych sprawach sporadycznie. Jednocześnie, należy podkreślić, iż w 53 sprawach objętych badaniem brak było informacji odnośnie jednostki organizacyjnej dokonującej utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych w § 389 ust. 1 określa sposób postępowania w sytuacji, gdy orzeczono przepadek przedmiotu załączonego do akt sprawy lub przechowywanego w

sądzie lub innym miejscu[751]. W takim przypadku przesyła się odpis wyroku lub wyciąg z orzeczenia przechowującemu, z zaznaczeniem daty jego uprawomocnienia i poleceniem przekazania przedmiotu właściwemu urzędowi skarbowemu lub innym organom uprawnionym do wykonania orzeczenia o przepadku na podstawie przepisów szczególnych.

Według § 390 r.m.s.r.u.s.p. sądy powszechne wykonując orzeczenie o przepadku przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia skarbowego, zabezpieczonych przez urząd celny, przesyłają temu urzędowi odpis lub wyciąg orzeczenia ze wzmianką o wykonalności.

W Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonywała komisja składająca się z kierownika sekretariatu Wydziału Karnego, z-cy kierownika sekretariatu Wydziału Karnego oraz starszego sekretarza sądowego. Substancja została zniszczona, gdyż wartość jej była znikoma. Sposób dokonania utylizacji był zgodny z art. 195 kodeksu karnego wykonawczego[752]. Z przepisu tego wynika, że jeżeli wartość przedmiotów, których przepadek orzeczono, jest nieznaczna, sąd pozostawia je w aktach sprawy albo zarządza ich zniszczenie. Z przeprowadzonej czynności zniszczenia sporządza się protokół. Przez wartość nieznaczną przedmiotu należy rozumieć taką, która ze względu na charakter lub sposób zużycia wyklucza możliwość spieniężenia go przez Urząd Skarbowy[753]. W sytuacji orzeczenia przepadku przedmiotu z poleceniem jego zniszczenia, wykonanie tego orzeczenia należy do kierownika sekretariatu - co wynika z § 389 ust. 2 r.m.s.r.u.s.p.

W Urzędzie Skarbowym w Bielsku Podlaskim utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonywał Naczelnik Urzędu Skarbowego. Elementy metalowe oraz przedmioty wykonane z metalu pozbawiono cech użytkowych, a następnie sprzedano w punkcie złomu, na co wystawiano fakturę. Ciecz o zapachu alkoholu została zniszczona poprzez wylanie do kanału w oczyszczalni ścieków. Elementy plastikowe po pozbawieniu cech użytkowych zostały wyrzucone do pojemnika do śmieci. W jednej z badanych spraw chłodnicę szklaną ze spiralą, bańkę z grzałką oraz przewody chłodnicy pozbawiono cech użytkowych poprzez pocięcie, porwanie, pogięcie i wyrzucono do pojemnika na śmieci przy tutejszym urzędzie. W innym przypadku na zlecenie Urzędu Skrabowego w Bielsku Podlaskim zlania do ścieków dokonywało Przedsiębiorstwo

[751] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych, Dz. U. z 2015 r., poz. 2316 - dalej cytowana jako r.m.s.r.u.s.p.
[752] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 1997 r., nr 90, poz. 557 - dalej cytowana jako k.k.w.
[753] Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy, Komentarz, Wydawnictwo Arche, Gdańsk 2005, str. 626.

Komunalne w Bielsku Podlaskim, które sporządzało z tego stosowny protokół likwidacji (4 sprawy).

W Komendzie Powiatowej Policji w Bielsku Podlaskim, na polecenie Prokuratury Rejonowej w Bielsku Podlaskim zniszczenia dowodów rzeczowych dokonała komisja w składzie, której wchodzili funkcjonariusze tejże jednostki. Utylizację substancji dokonano poprzez wylanie do instalacji sanitarnej, elementy plastykowe umieszczono w odpowiednich pojemnikach na segregację śmieci. Utylizacje elementów szklanych dokonywano poprzez rozbicie i umieszczenie w pojemniku.

W Komendzie Miejskiej Policji w Białymstoku utylizacji substancji dokonywali funkcjonariusze wydziału do walki z przestępczością narkotykową poprzez wypompowanie go do wozu przeznaczonego do wywozu fekaliów. Decyzję o zniszczeniu substancji podjął Prokurator Sądu Rejonowego w Białymstoku. W Komisariacie Policji w Choroszczy utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonali funkcjonariusze tejże jednostki, którzy po pobraniu próbki zacieru do badań dokonali zniszczenia pozostałej substancji poprzez wylanie na ziemie.

W Urzędzie Kontroli Skarbowej, Izbie Celnej w Białymstoku, Urzędzie Celnym w Białymstoku, Sądzie Rejonowym w Hajnówce oraz Urzędzie Skarbowym w Sokółce dokonano utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu poprzez zniszczenie. W badanych sprawach nie była zawarta informacja, w jaki sposób jednostki te dokonały tego zniszczenia. Nadmienić należy, że wszystkie wyżej wymienione jednostki organizacyjne nie miały problemu z dokonaniem utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu.

G) Prawnokarna reakcja państwa wobec sprawców

Sąd wymierzając wyrok skazujący w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu w 275 przypadkach orzekł karę grzywny, w 23 przypadkach karę pozbawienia wolności oraz w 3 przypadkach karę ograniczenia wolności. W 5 przypadkach sąd umorzył postępowanie karne, zaś w 7 przypadkach warunkowo je umorzył.

Ponadto, sąd w 3 przypadkach wydał wyrok uniewinniający sprawcę od zarzucanego jej czynu, a w 1 przypadku odstąpił od wymierzenia kary.

Tabela nr 26 Sposoby zakończenia fazy sądowej postępowania

Sposoby zakończenia fazy sądowej postępowania	Liczba spraw
Kara grzywny	275
Kara pozbawienia wolności	23
Warunkowe umorzenie postępowania karnego	7
Umorzenie postępowania karnego	5
Kara ograniczenia wolności	3
Uniewinnienie	3
Odstąpienie od wymierzenia kary	1
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

W zakresie rodzaju kary pozbawienia wolności należy zauważyć, iż karę pozbawienia wolności bezwzględnie wykonywaną sąd orzekł w 6 sprawach, natomiast karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w 18 sprawach. Kara pozbawienia wolności bezwzględnie wykonywana była orzekana w wymiarze: 2 miesiące - 1 sprawa, 6 miesięcy - 1 sprawa, 1 rok i 3 miesiące - 1 sprawa, 2 lata - 1 sprawa, 2 lata i 6 miesięcy - 1 sprawa, 3 lata - 1 sprawa.

Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania została orzeczona w wymiarze: 1 miesiąc - 1 sprawa, 2 miesiące - 1 sprawa, 3 miesiące - 6 spraw, 4 miesiące - 5 spraw, 6 miesięcy - 2 sprawy, 8 miesięcy - 1 sprawa, 1 rok - 1 sprawa, 1 rok i 4 miesięcy - 1 sprawa.

Kara ograniczenia wolności została w wymierzona w 3 przypadkach i wynosiła: 4 miesiące ograniczenia wolności polegającej na wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 32 godzin - 1 sprawa oraz 3 miesiące ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cel społeczny wskazany przez sąd w wymiarze 30 godzin w stosunku miesięcznym - 2 sprawy. Odnośnie spraw zakończonych uniewinnieniem w postępowaniu sądowym, stwierdzić należy, że ich liczba nie była duża (3 przypadki). Zatem, wnioskować można, iż taki stan rzeczy jest wynikiem właściwie zebranego materiału dowodowego na etapie postępowania przygotowawczego w większości z analizowanych spraw karnych.

W analizowanych sprawach zakończonych warunkowym umorzeniem postępowania karnego 3 przypadkach wymierzony sprawcy środek karny w postaci świadczenia pieniężnego na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Świadczenie pieniężne wynosiło: 600 zł - 1 sprawa, 1000 zł - 1 sprawa oraz 1500 zł - 1 sprawa. W 317 przypadkach sąd orzekł przepadek i zniszczenie przedmiotów służących do popełnienia tego czynu zabronionego.

Oprócz tego, w 2 przypadkach zakończonych wymierzeniem kary ograniczenia wolności oraz kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania sąd nałożył na sprawcę obowiązek naprawienia szkody na rzecz Zakładu Energetycznego, w związku z dokonaniem kradzieży energii elektrycznej poprzez jej pobór, z pominięciem urządzenia pomiarowego. Pobrana w sposób nielegalny energia elektryczna wykorzystywana była przez sprawców do pędzenia bimbru.

§2 Kryminologiczne aspekty przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu

A) Rozmiary produkcji, czas i miejsce przestępstw

Rozmiar produkcji, czas i miejsce przestępstw w świetle przeprowadzonych badań akt spraw sądowych przedstawia wykres nr 3, wykres nr 4 i tabela nr 27.

Wykres nr 3 Liczba spraw ze względu na ilość wyprodukowanego nielegalnie alkoholu

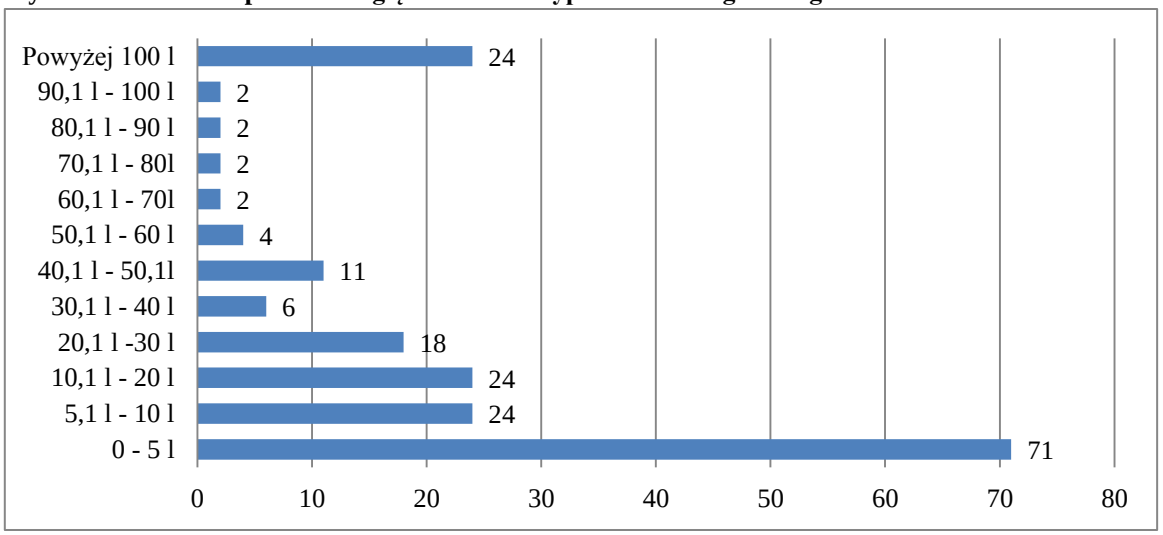

Źródło: opracowanie własne

Analiza danych przedstawionych na wykresie nr 3 wskazuje, iż rozmiary nielegalnej produkcji alkoholu są małe. W 71 badanych sprawach ilość wyprodukowanego alkoholu wyniosła do 5 litrów, w 24 sprawach - od 5,1 litra do 10 litrów, od 10,1 litra do 20 litrów oraz powyżej 100 litrów. Natomiast, w 18 sprawach ilości te wyniosły od 20,1 litra do 30 litrów, w 11 sprawach od 40,1 litra do 50 litrów, w 6 sprawach od 30,1 litra do 40 litrów, w 4 sprawach od 50,1 litra do 60 litrów. W dwóch analizowanych sprawach ilości te wynosiły: od 60,1 litra do 70 litrów, od 70,1 litra do 80 litrów, od 80, 1 litra do 90 litrów oraz od 90, 1 litra do 100 litrów.

Odnośnie odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w 2 badanych sprawach ilość ta wyniosła powyżej 100 litrów. Stanowiła ona odpowiednio 155

litrów i 3,500 litrów odkażonego spirytusu. Należy stwierdzić, iż odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych dokonywane jest w dużych ilościach.

Natomiast, podrabianie legalnego alkoholu dokonywane jest najczęściej w małych ilościach do 5 litrów (12 spraw). W dwóch badanych sprawach ilość wyprodukowanego alkoholu wynosiła od 5,1 litra do 10 litrów, od 10, 1 litra do 20 litrów oraz od 20,1 litra do 30 litrów. W jednej badanej sprawie ilość ta wynosiła powyżej 100 litrów (313,20 litrów). Podkreślić należy, iż podrabianie legalnego alkoholu występuje w stosunkowo małych ilościach.

W przypadku bimbrownictwa najczęściej ilość wyprodukowanego alkoholu wynosiła do 5 litrów alkoholu etylowego o różnym stężeniu procentowym (59 spraw). W 22 sprawach ilość ta wynosiła od 10,1 litra do 20 litrów alkoholu etylowego. W dalszej kolejności ilość wyprodukowanego alkoholu wynosiła: od 5,1 litra do 10 litrów (21 spraw), powyżej 100 litrów (21 spraw), od 20,1 litra do 30 litrów (16 spraw), od 40,1 litra do 50 litrów (11 spraw), od 30,1 litra do 40 litrów (6 spraw), od 50,1 litra do 60 litrów (4 sprawy), od 60,1 litra do 70 litrów (2 sprawy), od 70,1 litra do 80 litrów (2 sprawy), od 80, 1 litra do 90 litrów (2 sprawy) oraz od 90, 1 litra do 100 litrów (2 sprawy).

W badanych sprawach największa ilość wyprodukowanego alkoholu etylowego przez osoby trudniące się bimbrownictwem wyniosła 8000 litrów. Tak więc najczęściej bimber produkowany był w małych ilościach.

Wykres nr 4 Rok popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu

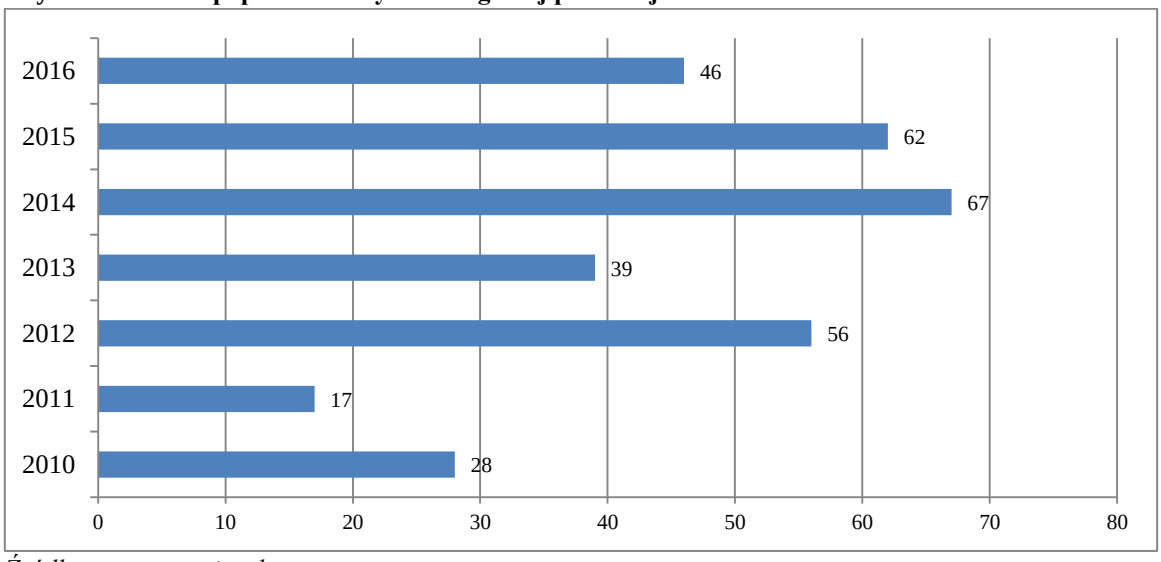

Źródło: opracowanie własne

Z wykresu nr 4 wynika, że w 2010 r. sprawcy popełniali czyn nielegalnej produkcji alkoholu w 28 sprawach poddanych analizie, w 2011 r.- 17 sprawach, w 2012 r. - 56

sprawach, w 2013 r. - 39 sprawach, w 2014 r. - 67 sprawach, w 2015 r.- 62 sprawach oraz w 2016 r. - 46.

Dane te wskazują, iż gwałtowny wzrost czynów w badanych sprawach nastąpił w 2014 roku. W 2015 roku nastąpił spadek popełnianych czynów. Natomiast, rok 2016 był kolejnym, kiedy to liczba popełnianych czynów spadała (do poziomu 46 spraw).

Tabela nr 27 Miejsce popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu lub ujawnienia alkoholu

Miejsce popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu lub ujawnienia alkoholu	Liczba spraw
Mieszkanie	109
Dom	48
Samochód	36
Przejście graniczne	25
Garaż	17
Bazar, rynek, targowisko	16
Las	8
Posesja	7
Ulica	7
Budynek gospodarczy	6
Festyn, jarmark	4
Piwnica	4
Dworzec PKS/PKP	3
Akademik	2
Park	2
Suszarnia	2
Giełda	2
Firma	1
Kantor	1
Parking	1
Stodoła	1
Brak informacji	15
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z tabeli nr 27, najczęstszym miejscem popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu lub ujawnienia alkoholu powstałego w wyniku tego procederu było mieszkanie sprawcy (109 spraw). Bierze się to głównie z łatwiejszego ukrycia procederu nielegalnej produkcji alkoholu.

Oprócz tego miejscem takim był: dom (48 spraw) oraz garaż (17 spraw). Nielegalnie wyprodukowany alkohol ujawniano m.in. w samochodzie (36 spraw), na przejściach granicznych (25 spraw) oraz na bazarze, rynku lub targowisku (16 spraw). W 15 sprawach brak było informacji odnośnie miejsca popełnienia czynu.

B) Przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu

W tej części badań spraw sądowych należało ustalić, jakie są przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu. Informacje w tym zakresie przedstawia tabela nr 28. Przyczyny popełnienia tego procederu wyodrębniono na podstawie złożonych wyjaśnień przez sprawce w postępowaniu przygotowawczym oraz sądowym. Informacje te zawarte były w: protokołach przesłuchania podejrzanego, protokołach przesłuchania oskarżonego oraz wyjaśnieniach złożonych w trakcie rozprawy sądowej.

Tabela nr 28 Przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu

Przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Trudna sytuacja materialna	37
Potrzeby własne	27
Dorobienie	23
Nieznajomość przepisów prawnych odnoszących się do produkcji alkoholu	11
Święta	10
Wesele	10
Cel handlowy	9
Wysoka cena alkoholu w sklepach	9
Urodziny, imieniny, chrzciny	6
Prezent	4
Alkoholizm	3
Zapłata za pracę	3
Promocja gospodarstwa agroturystycznego	3
Okazja do kupienia tańszego alkoholu	2
Przechowanie alkoholu na prośbę innych osób	2
Znalezienie alkoholu w lesie, na ulicy	2
Dług	2
Przemyt	1
Cel leczniczy	1
Poczęstunek dla gości	1
Alkohol miał służyć jako płyn do spryskiwaczy na zimę	1
Brak informacji	150
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Z analizy tabeli nr 28 wynika, iż powodem dokonywania przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu były najczęściej przyczyny ekonomiczne (sytuacja materialna, dorabianie, zapłata za pracę, wysoka cena alkoholu, okazja do kupienia tańszego alkoholu, dług lub cel handlowy), które wymieniono w 83 badanych sprawach.

Drugim powodem wskazanym przez sprawców były przyczyny kulturowo-okazjonalne – 31 badanych spraw. Wymienić tu można takie okoliczności jak: święta, chrzciny, wesela, prezenty, imieniny, urodziny. Trzecią przyczyną wymienioną przez sprawców to uzależnienia (potrzeby własne, alkoholizm), które zostały wskazane w 30 poddanych badaniu sprawach. Pozostałe przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu wśród,

których można wymienić m.in.: nieznajomość przepisów prawnych odnoszących się do produkcji alkoholu oraz promocja gospodarstwa agroturystycznego wskazano w 21 sprawach.

Warto zaznaczyć, iż przyczyną wyboru takiego przestępnego działania jest zapewne to, iż proceder ten służy zaspokojeniu potrzeb sprawcy, niezależnie czy miałyby one charakter ekonomiczny, kulturowy, okazjonalny lub też związany z uzależnieniem. Produkcja bimbru jest nieskomplikowana i nie wymagająca specjalistycznych urządzeń, a wyprodukowany alkohol łatwo sprzedać.

C) Dane osobopoznawcze sprawców

Na podstawie badań akt spraw sądowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu można wskazać cechy charakterystyczne dla tej grupy przestępców. W analizie danych osobowych uwzględniono następujące cechy: wiek, płeć, wykształcenie oraz wykonywane zajęcie.

Wykres nr 5 Wiek sprawców nielegalnej produkcji alkoholu

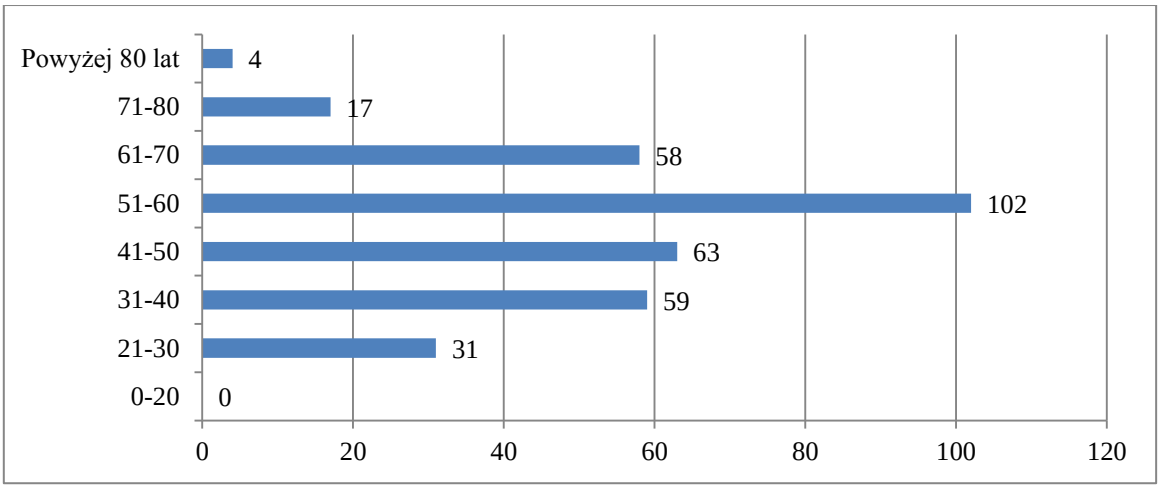

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z informacji przedstawionych na wykresie nr 5 sprawcami nielegalnej produkcji alkoholu są najczęściej osoby mieszczące się przedziale wiekowym od 51 lat do 60 lat (102 osoby). Kolejną grupę stanowili sprawcy w wieku od 41 do 50 lat - 63 sprawców. W pozostałych przedziałach wiekowych liczba sprawców przedstawia się następująco: 0-21 - 0 sprawców, od 21 do 30 lat - 31 sprawców, od 31 do 40 lat - 59 sprawców, od 61 lat do 70 lat - 58 sprawców, od 71 lat do 80 lat - 17 sprawców oraz powyżej 80 lat - 4 sprawców.

Powodem tego, iż sprawcami nielegalnej produkcji alkoholu są osoby w wieku 51-60 lat, może być to, iż zgodnie z art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku

pracy osoby powyżej 50 roku życia stanowią jedną z grup uznanych za będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy[754].

Związane jest to z tym, iż osoby młodsze są generalnie lepiej wykształcone i bardziej aktywne na rynku pracy, dlatego mają większe szanse na znalezienie zatrudnienia niż osoby starsze[755]. Głównym powodem bierności zawodowej osób starszych są emerytura oraz choroba i niesprawność.

Przeszkodą w podjęciu aktywności zawodowej może być także brak mobilności i chodzi tu o mobilność trojakiego rodzaju:

- mobilność przestrzenną - niechęć do opuszczania miejsca zamieszkania w poszukiwaniu pracy,
- mobilność edukacyjną - niechęć do doszkalania się, zdobywania kwalifikacji umożliwiających podjęcie pracy,
- mobilność zawodową - konieczność całkowitej zmiany zawodu, czy przebranżowienia się.

Kluczową barierą w aktywności zawodowej osób starszych jest także postawa samych jednostek. Część osób długotrwale bezrobotnych ma utrwaloną postawę bierności, która obejmuje zarówno poszukiwanie pracy, jak również inne sfery życia (bezradność życiowa, unikanie kontaktów towarzyskich). Osoby te, często są beneficjentami pomocy społecznej lub nie zależy im na podjęciu legalnego zatrudnienia, a jedynie na ubezpieczeniu zdrowotnym bądź uniknięciu osiągania legalnych dochodów, które mogłyby zostać zajęte na poczet zobowiązań[756]. Czynniki te mogą wpływać na to, iż osoby w wieku od 51 do 60 lat szukają możliwości uzyskania dochodów poprzez nielegalną produkcję alkoholu.

W IV kwartale 2016 r. osobami aktywnymi zawodowo (pracującymi i bezrobotnymi) w wieku 50 lat i więcej było 4 725 tys. osób, czyli o 61 tys. osób mniej niż rok wcześniej (spadek o 1,3%). Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 50 lat i więcej wyniósł w ostatnim kwartale 2016 roku 34,6%, co oznacza, że aktywna pozostawała zaledwie co trzecia osoba w omawianej grupie. Liczba osób pracujących w IV kwartale 2016 roku (w wieku 50 lat i więcej) zmniejszyła się o 23 tysiące do 4 539 tysięcy osób, w porównaniu z analogicznym okresem w 2015 roku[757].

---

[754] Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz. U. z 2004 r., nr 99, poz. 1001.
[755] Diagnoza sytuacji na rynku pracy w województwie podlaskim, str. 5 - artykuł dostępny na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku: www.wupbialystok.praca.gov.pl, 02.02.2018 r.
[756] Ibidem, str. 19 - 20.
[757] Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w 2016 roku, str. 2-6 – artykuł dostępny na stronie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: www.mpips.gov.pl, 02.02.2018 r.

Według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) liczba osób bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej wynosiła 184 tysięcy osób. Osoby te, stanowiły 19,2% ogółu bezrobotnych**.** W końcu 2016 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 376,9 tysięcy osób powyżej 50 roku życia, czyli o 52,8 tys. osób mniej niż rok wcześniej. Należy jednak podkreślić, iż spadek liczby bezrobotnych w tej grupie był mniejszy niż ogólny spadek bezrobocia (12,3% wobec 14,6%)[758].

W województwie podlaskim aktywnych zawodowo było 120 tys. osób w wieku 45-54 lat, a także 87 tys. osób w wieku 55 lat i więcej (IV kwartał 2016 r.). Osoby powyżej 55 roku życia to grupa o najniższym wskaźniku zatrudnienia w województwie podlaskim wynoszącym w IV kwartale 2016 r. 24,9%. Wskaźnik ten zmniejszył się o 0,1 punktu procentowego w porównaniu z rokiem 2015. Należy podkreślić, iż na przestrzeni lat 2006-2016 liczba bezrobotnych powyżej 50 roku życia zwiększyła się o 1983 osoby (16,9%)[759].
W celu zmniejszenia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu istotne jest położenie nacisku na większą pomoc dla grup osób nieaktywnych zawodowo w wieku 51- 60 lat. Ważną rolę w tej kwestii odgrywa doradztwo zawodowe oraz edukacyjne, jak również wsparcie psychologiczne, dzięki którym możliwa jest zmiana nastawienia i uświadomienie konieczności podjęcia wysiłku, w celu rozwoju zawodowego i osobistego. Ukierunkowanie tego rozwoju powinno odbywać się poprzez szkolenia i dokształcanie w dziedzinach odpowiadających potrzebom danego lokalnego rynku pracy oraz potencjałowi jednostek[760].

Należy podkreślić, iż w 2016 r. różnego rodzaju działaniami aktywizacyjnymi bezrobotnych (prace subsydiowane oraz szkolenia, staże, przygotowanie zawodowe, prace społecznie użyteczne) zostało objętych 78,1 tysięcy osób powyżej 50 roku życia. Osoby te, stanowiły 15,3% wszystkich zaktywizowanych bezrobotnych[761]. W województwie podlaskim, w 2016 roku takimi działaniami aktywizacyjnymi objęto 2823 bezrobotnych powyżej 50 roku życia[762].

W 317 poddanych analizie sprawach dotyczących nielegalnej produkcji alkoholu brało udział 334 sprawców. Wśród nich mężczyźni - 251 sprawców i kobiety - 83 sprawców. Z

[758] Ibidem, str. 2-6.
[759] Sytuacja osób powyżej 50 roku życia w na rynku pracy w woj. podlaskim w 2016 roku, str. 3-6 - artykuł dostępny na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku: www.wupbialystok.praca.gov.pl, 24.05.2018 r.
[760] Diagnoza sytuacji na rynku pracy w województwie podlaskim, str. 19 - artykuł dostępny na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku: www.wupbialystok.praca.gov.pl, 02.02.2018 r.
[761] Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w 2016 roku, str. 10 – artykuł dostępny na stronie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: www.mpips.gov.pl, 02.02.2018 r.
[762] Sytuacja osób powyżej 50 roku życia w na rynku pracy w woj. podlaskim w 2016 roku, op. cit., str. 12.

przeprowadzanych badań wynika, iż zdecydowanie więcej sprawców nielegalnej produkcji alkoholu to mężczyźni. Stanowili oni 75% wszystkich sprawców tego procederu.

Tabela nr 29 Wykształcenie sprawców nielegalnej produkcji alkoholu

Wykształcenie sprawców nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba osób
Podstawowe	95
Gimnazjalne	1
Średnie	98
Zawodowe	106
Wyższe	26
Brak informacji	8
Razem:	**334**

Źródło: opracowanie własne

Wśród sprawców nielegalnej produkcji alkoholu przeważały osoby z zawodowym wykształceniem - 106 sprawców. Osoby te, mają mniejsze szanse na znalezienie pracy, niż osoby z wyższym wykształceniem. W pozostałych przypadkach 98 sprawców posiadało średnie wykształcenie, 95 sprawców - podstawowe, 26 sprawców - wyższe, a 1 sprawca - gimnazjalne. W 8 przypadkach brak było informacji odnośnie wykształcenia sprawców.

Tabela nr 30 Zajęcie wykonywane przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu

Zajęcie wykonywane przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba osób
Bezrobotna/y	130
Emeryt/ka	60
Rolnik	40
Rencista/ka	30
Kierowca	14
Pracownik fizyczny	14
Własna działalność gospodarcza	14
Sprzedawca	5
Pracownik gospodarczy	4
Elektromonter, elektryk	3
Gospodyni domowa	2
Ochroniarz	2
Przedstawiciel handlowy	2
Student	2
Ślusarz	2
Brak informacji	2
Brygadzista	1
Dezynfektor	1
Krawcowa	1
Malarz	1
Pomoc kuchenna	1
Sanitariusz	1
Technik w szpitalu	1
Wulkanizator	1
Razem:	334

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość sprawców nielegalnej produkcji alkoholu to osoby bezrobotne (130 sprawców). W pozostałych przypadkach sprawcy wykonywali zajęcie: emeryt/ka - 60 sprawców, rolnik - 40 sprawców, rencista/ka - 30 sprawców, kierowca - 14 sprawców, pracownik fizyczny - 14 sprawców, własna działalność gospodarcza - 14 sprawców.

Wynika z tego, iż czyn ten popełniają najczęściej osoby, które nie mają stałych dochodów, jak również osoby w wieku emerytalnym, które mają problem z odnalezieniem się na rynku pracy. W dwóch przypadkach brak było informacji odnośnie zajęcia wykonywanego przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu.

§3 Kryminalistyczne aspekty zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

A) Taktyka i technika popełnienia przestępstwa

Taktyka i technika popełnienia przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu obejmuje sposoby i metody postępowania sprawcy w związku z popełnieniem przestępstwa[763].

W badanych sprawach poddano analizie takie sposoby i metody działania sprawcy jak:

- technika dokonywania przestępstwa,
- urządzenie służące do nielegalnej produkcji alkoholu,
- surowce wykorzystywane do nielegalnej produkcji alkoholu,
- miejsce przechowywania wyprodukowanego nielegalnie alkoholu,
- struktura działania sprawców nielegalnej produkcji alkoholu,
- miejsca dystrybucji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu.

Tabela nr 31 Technika dokonywania czynów związanych z przedmiotem badań

Technika dokonywania czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu	Liczba spraw
Przemyt	226
Bimbrownictwo	40
Podrabianie legalnego alkoholu	38
Sprzedaż alkoholu	9
Odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych	4
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

[763] J. Kasprzak, Przedmiot i zakres współczesnej kryminalistyki, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, str. 34.

Z analizy tabeli nr 31 wynika, że najczęściej techniką dokonywania czynów był przemyt (226 spraw). Polegał on na:

- sprowadzeniu przez drogowe przejście graniczne alkoholu bez dopełnienia obowiązku celnego,
- przenoszeniu, przechowywaniu, nabyciu alkoholu przez sprawcę, który został przewieziony na terytorium kraju bez zgłoszenia celnego i przedstawienia organowi celnemu.

W drugiej kolejności techniką dokonywania czynu było bimbrownictwo, czyli wyrób alkoholu etylowego bez wymaganego zezwolenia (40 spraw). Sprawcy rozpoczynając produkcję stawiali zacier na alkohol, który zasypywali drożdżami na około 4 dni. Następnie dokonywali tzw. odseparowania odczynu, polegającego na rozpaleniu pod kotłem ogniska i wytworzeniu alkoholu etylowego. W innym przypadku do plastikowej beczki wlano 6 wiader wody, do tego dodano cukier i drożdże. Całość fermentowała pod folią, a potem wytwarzano bimber. Informacje dotyczące aparatury i sposobu pędzenia alkoholu czerpali z Internetu.

Kolejną techniką dokonywania czynów związanych z nielegalną produkcja alkoholu było podrabianie legalnego alkoholu (38 spraw). Zazwyczaj sprawcy dokonywali zakupu spirytusu od osób o narodowości rosyjskojęzycznej. Następnie w domu lub mieszkaniu osoba mieszała spirytus z wodą i wlewała do szklanych butelek po oryginalnych wódkach. Zdarzało się, że spirytus zabarwiano skórką pomarańczy lub mandarynki. Tak wyprodukowany alkohol sprzedawano. W 9 badanych sprawach osoby dokonujące tego procederu sprzedawały napoje alkoholowe (piwo, wódka, bimber) bez wymaganego zezwolenia. Osoby te najczęściej prowadziły handel obwoźny z artykułami spożywczymi, a alkohol kupowały w hurtowni. W przypadku bimbru wytwarzały go domowym sposobem.

Ostatnią techniką dokonywania takich czynów przez sprawców było odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych (4 sprawy). Sprawcy najczęściej dokonywali odkażania spirytusu za pomocą odczynników chemicznych i specjalnych filtrów skażonego alkoholu etylowego - rozcieńczalnika, co do którego zakończono procedurę zawieszenia poboru akcyzy.

Proces odkażania rozcieńczalnika polegał na użyciu metody filtrowania za pomocą węgla aktywnego, w wyniku której usuwano część bitrexu i innych zanieczyszczeń. W ten sposób uzyskiwano wyrób o co najmniej 90% zawartości alkoholu, zmieniając przeznaczenie tego wyrobu na środek spożywczy. Następnie tak oczyszczony rozcieńczalnik wprowadzano do obrotu jako alkohol.

Tabela nr 32 Urządzenie służące do nielegalnej produkcji alkoholu

Urządzenie służące do nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Brak informacji	116
Butelki plastikowe	77
Butelki szklane	68
Aparatura do destylacji	22
Woreczki foliowe	8
Beczka	7
Pojemniki plastikowe	5
Bańka	4
Lejek	3
Kanister	2
Garnek	1
Kotły	1
Metalowy pojemnik	1
Pompa	1
Szybkowar	1
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z tabeli nr 32 najczęściej urządzeniem służącym do nielegalnej produkcji alkoholu były butelki plastikowe (77 spraw) oraz butelki szklane (68 spraw), w których przechowywany był alkohol.

Następnym urządzeniem używanym przez sprawców była aparatura do destylacji alkoholu, która używana była najczęściej przez sprawców bimbrownictwa.

Aparatura ta, najczęściej była prymitywnie skonstruowana i składała się z:

- skrzyni drewnianej, plastikowej lub metalowej na zacier,
- beczki,
- kadzi fermentacyjnych,
- rurki z miedzi, spirale miedziane,
- odstojników metalowych,
- pompy do wody,
- plastikowych pojemników,
- kotła,
- agregat prądotwórczy,
- mieszadło elektryczne,

- butla gazowa,
- palnik gazowy z reduktorem i przewodem gazowym.

Sporadycznie urządzeniami używanymi przez sprawców do nielegalnej produkcji alkoholu były: woreczki foliowe, beczka, pojemniki plastikowe, bańka, lejek, kanister, garnek, kotły, metalowy pojemnik, pompa, szybkowar. W 116 sprawach brak było informacji odnośnie urządzenia używanego przez sprawców do nielegalnej produkcji alkoholu.

W trakcie wykonywania przez organy ścigania przeszukania ujawnienie dużych ilości butelek plastikowych oraz szklanych może świadczyć, o tym, iż na miejscu może znajdować się również aparatura do produkcji bimbru. Informacja o urządzeniach mogących służyć do nielegalnej produkcji alkoholu może przyczynić się do szybszego i sprawniejszego wykrycia sprawcy oraz jego ujęcia i udowodnienia mu winy.

Tabela nr 33 Surowce wykorzystywane przez sprawców do nielegalnej produkcji alkoholu

Surowce wykorzystywane przez sprawców do nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Woda	38
Spirytus	25
Cukier	10
Drożdże	8
Mąka	8
Zboże	4
Owoce	3
Konfitury	1
Mięta	1
Miód	1
Owoc dzikiej róży	1
Skórka pomarańczy	1
Zioła	1
Brak informacji	215
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Są to zarówno typowe surowce potrzebne w bimbrownictwie, ale także dodatki, które według zamierzeń sprawców miałyby wzbogacić walory smakowe produktu końcowego. W 215 sprawach brak było informacji odnośnie surowców wykorzystywanych przez sprawców do nielegalnej produkcji alkoholu.

Tabela nr 34 Miejsce przechowywania wyprodukowanego nielegalnie alkoholu

Miejsce przechowywania wyprodukowanego nielegalnie alkoholu	Liczba spraw
Dom	75
Mieszkanie	73
Samochód	67
Torebka, reklamówka, bagaż	18
Budynek gospodarczy	13
Garaż	12
Piwnica	8
Las	6
Stoisko na straganie	6
Otwarta przestrzeń	2
Spiżarnia	2
Suszarnia	2
Stodoła	2
Budka pracownika ochrony	1
Pokój w akademiku	1
Posesja	1
Ubranie	1
Brak informacji	27
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Analiza danych zawartych w tabeli nr 34 wskazuje, iż najczęstszym miejscem przechowywania wyprodukowanego nielegalnie alkoholu jest dom (74 spraw) lub mieszkanie (73 spraw). Sprawcy najczęściej wytworzony nielegalnie alkohol ukrywają w szafkach, w lodówce, w kuchni, na podłodze, w łazience, w chłodziarce i w szafie.

Kolejnym miejscem przechowywania alkoholu jest samochód (67 spraw). Osoby przechowują nielegalnie wyprodukowany alkohol w bagażniku pojazdu, na tylnym siedzeniu lub pod siedzeniem samochodu oraz w oponach pojazdu. W 27 sprawach brak było informacji odnośnie miejsca przechowywania alkoholu. Miejsce popełnienie czynu, jest istotne dla przeprowadzenia czynności przeszukania. Organy ścigania w takcie wykonywania tej czynności powinny bardzo wnikliwie sprawdzić wszystkie pomieszczenia, meble, sprzęty gospodarstwa domowego lub skrytki, w których może znajdować się wyprodukowany nielegalnie alkohol.

Z przeprowadzonych badań wynika, że najczęściej sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu działają samodzielnie (285 spraw). W drugiej kolejności sprawcy tego procederu działają wspólnie i w porozumieniu z inną osobą (28 spraw). W czterech badanych sprawach sprawcy działali w zorganizowanej grupie przestępczej. Wiedza o sposobie i metodach działania sprawcy lub współdziałania sprawców nielegalnej produkcji alkoholu, może pomóc organom ściągania przy typowaniu sprawców tego czynu.

Tabela nr 35 Miejsca dystrybucji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu

Miejsca dystrybucji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu	Liczba spraw
Użytek własny	176
Odbiorcy prywatni	82
Znajomi	8
Stoiska na bazarach	1
Brak informacji	49
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Z powyższej analizy tabeli nr 35 wynika, że najczęściej sprawcy nielegalnie wyprodukowany alkohol przeznaczają na użytek własny (176 spraw). Sprawca tego przestępnego działania zazwyczaj konsumuje wyprodukowany alkohol, wytwarza również z niego nalewki oraz stosuje w celach leczniczych. Wyniki te świadczą o tym, iż bimbrownictwo jest osadzone kulturowo na ziemiach wschodnich i występuje duży poziom akceptacji dla tego rodzaju zachowań.

Następnym miejscem dystrybucji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu są odbiorcy prywatni (82 spraw). Osoby te najczęściej przychodzą do miejsca zamieszkania sprawcy. Zdarza się, że sprawcy ustalają specjalne hasło lub sposób pukania do drzwi, aby zminimalizować ryzyko wykrycia procederu przez organy ścigania. Kolejnym miejscem zbytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu są znajomi (8 spraw) oraz stoiska na bazarach (1 sprawa). W 49 badanych sprawach brak było informacji odnośnie miejsca dystrybucji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu.

Informacja o miejscu dystrybucji nielegalnie produkowanego alkoholu może pomóc organom ścigania przy obserwacji osób dokonujących tego czynu i ich ujęcia np. zastosowania zasadzki. Obserwacja może być prowadzona doraźnie przez funkcjonariusza lub jako czynność planowa. Działania operacyjne wykonywane przez Policję mogą polegać także na dyskretnym zbieraniu informacji o osobach.

B) Taktyka i technika dochodzenia przestępstwa

Taktyka i technika dochodzenia przestępstwa obejmuje problematykę sposobów i zasad postępowania oraz stosowania metod i środków technicznych w toku dochodzenia przestępstw[764]. Analizie w badanych sprawach poddano:

- osoby będące świadkami w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu,
- dowody rzeczowe inne niż alkohol w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu,
- instytucję dokonujące ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu,
- rodzaje wykonywanych ekspertyz w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu,
- ilość substancji przekazanej do ekspertyzy,
- problemy z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy.

Tabela nr 36 Świadkowie w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

Świadkowie w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Funkcjonariusze Policji	113
Funkcjonariusze Straży Granicznej	106
Funkcjonariusze Służby Celnej	92
Rodzina (mąż, konkubina, dzieci, żona, syn, córka)	16
Osoby kupujące nielegalnie wyprodukowany alkohol	13
Osoby współpracujące, biorące udział w procederze	10
Pasażerowie lub kierowca pojazdu, w którym znajdował się nielegalnie wyprodukowany alkohol	6
Znajomi osoby produkującej nielegalnie alkohol	6
Sąsiedzi	3
Osoby przebywające na posesji	2
Osoby wspólnie zamieszkujące	2
Pokrzywdzony w innej sprawie	2
Brak informacji	6
Razem:	**377**

Źródło: opracowanie własne

Z tabeli nr 36 wynika, iż najczęściej świadkami nielegalnej produkcji są funkcjonariusze Policji (113 spraw). Wymienić tu można funkcjonariuszy z:

- Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku (40 spraw),
- Komendy Powiatowej Policji w Sokółce (29 spraw),
- Komendy Powiatowej Policji w Hajnówce (25 spraw),

[764] J. Kasprzak, op. cit., str. 34.

- Komendy Powiatowej w Bielsku Podlaskim (10 spraw),
- Oddziałów Prewencji Policji w Białymstoku (5 spraw),
- Centralnego Biura Śledczego Policji zarządu w Białymstoku (1 sprawa),
- Komendy Powiatowej Policji Grajewie (1 sprawa),
- Komendy Powiatowej Policji w Mońkach (1 sprawa),
- Komendy Powiatowej Policji w Siemiatyczach (1 sprawa),
- Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku (1 sprawa).

Należy nadmienić, iż funkcjonariusze Policji będący świadkami procederu nielegalnej produkcji alkoholu pracowali najczęściej w:

- Wydziałach do walki z Przestępczością Gospodarczą.
- Wydziałach Kryminalnych.
- Wydziałach Patrolowo-Interwencyjnych.
- Wydziałach Ruchu Drogowego.
- Wydziałach do walki z przestępczością narkotykową.
- Wydziałach Prewencji (dzielnicowi).
- Wydziałach do spraw zwalczania zorganizowanej przestępczości kryminalnej.
- Ogniwach Operacyjno-Rozpoznawczych.

W dalszej kolejności świadkami tego procederu są funkcjonariusze Straży Granicznej, którzy pracowali w Placówkach Straży Granicznej w: Kuźnicy, Bobrownikach, Czeremsze, Dubiczach Cerkiewnych, Szudziałowie, Krynkach, Nowym Dworze i Michałowie oraz w Podlaskim Oddziale Straży Granicznej w Białymstoku (106 spraw).

Następnie świadkami nielegalnej produkcji alkoholu są funkcjonariusze ówczesnej Służby Celnej: w Białymstoku, Kuźnicy, Bobrownikach oraz Gołdapi (92 sprawy). Wyżej wymienione formacje często współpracowały ze sobą w ramach wspólnych patroli, dlatego w przedstawionej tabeli ujęte są sprawy, w których są poszczególnymi świadkami. Z analizy danych wynika, iż w 317 badanych sprawach, aż 311 razy osoby z poszczególnych formacji mundurowych były świadkami nielegalnej produkcji alkoholu.

W pozostałych przypadkach świadkami tego procederu była: rodzina (mąż, konkubina, dzieci, żona, syn, córka) - 16 spraw, osoby kupujące nielegalnie wyprodukowany alkohol - 13 spraw, osoby współpracujące, biorące udział w procederze - 10 spraw, pasażerowie lub kierowca pojazdu, w którym znajdował się nielegalnie wyprodukowany alkohol - 6 spraw, znajomi osoby produkującej nielegalnie alkohol - 6 spraw, sąsiedzi - 3 sprawy, osoby przebywające na posesji - 2 sprawy, osoby wspólnie zamieszkujące - 2, pokrzywdzony w

innej sprawie - 2 sprawy. W 6 badanych sprawach brak było informacji odnośnie świadków nielegalnej produkcji alkoholu.

Tabela nr 37 Dowody rzeczowe inne niż alkohol w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

Dowody rzeczowe inne niż alkohol w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Papierosy	186
Narkotyki	4
Olej napędowy	4
Samochód	2
Telefon komórkowy	2
Etykiety	1
Kawior	1
Przyłącze energetyczne	1
Brak informacji	116
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Analizując dane z tabeli nr 37 należy stwierdzić, iż dowodami innymi niż alkohol zabezpieczanymi przez organy ścigania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu były papierosy bez polskich znaków skarbowych akcyzy (186 spraw). Wynika to z bliskości wschodniej granicy, gdzie osoby dokonują przemytu wyrobów alkoholowych i tytoniowych w celu dalszej odsprzedaży.

Innymi dowodami rzeczowymi sporadycznie występującymi w badanych sprawach były: narkotyki, olej napędowy, samochód, telefon komórkowy, etykiety, kawior oraz przyłącze energetyczne. To ostatnie służyło do pobierania w sposób nielegalny energii elektrycznej, której sprawca używał do nielegalnej produkcji alkoholu. Natomiast, sprawca posiadał kawior bez wymaganych dokumentów legalizacji jego pochodzenia. W 126 badanych sprawach brak było informacji odnośnie dowodów rzeczowych innych niż alkohol w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu.

Z przeprowadzonych badań wynika, że instytucją najczęściej dokonującą ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu był Wydział Laboratorium Izby Celnej w Białymstoku (53 spraw). W drugiej kolejności instytucją tą było Laboratorium Kryminalistyczne Komendy Wojewódzkiej w Białymstoku (22 spraw). Ostatnią instytucją dokonującą ekspertyz w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu był Instytut Ekspertyz Sądowych im prof. dra Jana Sehna (2 sprawy). W 240 badanych sprawach brak było informacji o instytucjach dokonujących takich ekspertyz. Przyczyną braku zlecenia wykonywania ekspertyz w postepowaniu przygotowawczym było to, iż oskarżane osoby składały wniosek o dobrowolne poddanie się karze. Sprawcy w takim przypadku, poddawali

się karze bez przeprowadzenia postępowania dowodowego w postaci przesłuchań świadków lub powoływania biegłych.

Zaletami dobrowolnego poddania się karze – z punktu widzenia sprawcy – jest brak konieczności osobistego uczestnictwa w rozprawie sądowej, jak również niższe koszty postępowania do uiszczenia, zwłaszcza w sprawach ewidentnych. Oskarżony negocjując karę z prokuratorem ma wpływ na jej wysokość oraz szybko uzyska wyrok skazujący. W takim przypadku sprawca unika negatywnych skutków przedłużającego się postępowania, takich jak: stres związany z występowaniem przed sądem, strata czasu i wydłużający się termin zatarcia skazania.

Tabela nr 38 Rodzaje wykonywanych ekspertyz w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

Rodzaje wykonywanych ekspertyz w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Badania chemiczne	52
Badania fizykochemiczne	23
Badania toksykologiczne	1
Zrezygnowano z przeprowadzenia ekspertyz	1
Brak informacji	240
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z tabeli nr 38 najczęściej wykonywanymi ekspertyzami w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu były badania chemiczne (52 sprawy). W dalszej kolejności wykonywano następujące ekspertyzy: badania fizykochemiczne - 23 sprawy oraz badania toksykologiczne - 1 sprawa. W jednej sprawie zrezygnowano z przeprowadzenia ekspertyz, ze względu na: ekonomikę procesową, ilość zajętego do sprawy alkoholu (9 litrów) oraz wysokie koszty badań. W 240 sprawach objętych badaniami brak było informacji odnośnie wykonywanych ekspertyz w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu.

Tabela nr 39 Ilość substancji przekazanej do ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

Ilość substancji przekazanej do ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu	Liczba spraw
Całość substancji	38
Część substancji	63
Brak informacji	216
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Z analizy danych zawartych w tabeli nr 39 wynika, że do ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przekazywano najczęściej część substancji (63 spraw). Wynikało to z tego, iż nie możliwe było przekazanie całości substancji w sytuacji, gdy

zabezpieczone zostały duże ilości nielegalnie wyprodukowanego alkoholu. Do ekspertyzy przekazywano często wybrane losowo próbki zabezpieczonych substancji.

W 38 sprawach do ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przekazywano całość substancji. W takich przypadkach zabezpieczono mniejsze ilości substancji, które następnie w całości przekazywano do badań. W 216 badanych sprawach brak było informacji odnośnie ilości przekazanej substancji do ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu.

Tabela nr 40 Problemy z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy

Problemy z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy	Liczba spraw
Tak	0
Nie	283
Brak informacji	34
Razem:	**317**

Źródło: opracowanie własne

Informację uzyskano na podstawie analizy protokołu zatrzymania rzeczy oraz postanowieniu o przyjęciu do depozytu substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu. W zdecydowanie większości badanych spraw nie było problemów z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy (283 spraw).

Najczęściej substancję zabezpieczane były w magazynie dowodów rzeczowych w Urzędzie Celnym w Białymstoku oraz w magazynach rzeczowych w poszczególnych jednostkach Policji. W 34 sprawach brak było informacji odnośnie problemów z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy.

Rozdział VIII

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród funkcjonariuszy Policji zajmujących się zwalczaniem nielegalnej produkcji alkoholu

§1 Etiologia kryminalna zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

A) Przyczyny zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

Respondenci zostali poproszenia o wskazanie trzech najważniejszych według nich przyczyn nielegalnej produkcji alkoholu. Celem tego pytania było określenie, jakie są najważniejsze przyczyny zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu pośród próby badawczej. Respondenci mieli się odnieść do dziesięciu przyczyn wymienionych *expressis verbis* lub wskazać kategorię „inne" i dopisać własną odpowiedź. Lista przyczyn została utworzona na podstawie dostępnej literatury.

Wszystkie osoby objęte badaniem wskazywały najczęściej na trzy najważniejsze przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu: tradycję pędzenia bimbru, możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków oraz niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu.

Należy podkreślić, iż respondenci mogli dopisać własną odpowiedź i wskazywali również na inne przyczyny zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu:

- popyt na wyrób ze względu na walory smakowe alkoholu domowej produkcji (sześciu respondentów),
- brak dostępności na rynku legalnego źródła tego typu alkoholu (jeden respondent),
- dobra jakość produkowanych nielegalnie alkoholi (jeden respondent),
- słaba jakość alkoholu w sklepie (jeden respondent),
- zapotrzebowanie społeczne na tego typu produkty (jeden respondent),
- popyt na wyrób ze względu na smak, jakość (jeden respondent).

Badani funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego ze stażem pracy: 0-5 lat, 6-10 lat, 11-15 lat, 16-20 lat oraz 21-25 lat najczęściej deklarowali, że przyczynami nielegalnej produkcji alkoholu są: tradycja pędzenia bimbru, wysoka cena alkoholu monopolowego w sklepach, niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu oraz możliwość osiągniecia relatywnie

dużych zysków. Natomiast, respondenci ze stażem pracy 26-30 odpowiadali, że przyczyną zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu są łagodne kary sądowe (28,57%), tradycja pędzenia bimbru (21,43%), niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu (14,29%) oraz niska świadomość społeczna obywateli o szkodliwości spożywania alkoholu z nieznanych źródeł (14,29%).

Najbardziej doświadczeni funkcjonariusze Policji ze stażem pracy powyżej 30 lat wskazywali na następujące przyczyny zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu: wysoka cena alkoholu monopolowego w sklepach (22,22%), łagodne kary sądowe (22,22%) oraz niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu (22,22%).

Tabela nr 41 Najważniejsze według respondentów przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu a staż pracy w Policji

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
wysoka cena alkoholu monopolowego w sklepach	3	14,29	25	22,73	39	20,97	30	21,58	15	16,67	0	0,00	4	22,22
łagodne kary sądowe	0	0,00	8	7,27	9	4,84	8	5,76	9	10,00	4	28,57	4	22,22
niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu	3	14,29	24	21,82	38	20,43	21	15,11	19	21,11	2	14,29	4	22,22
możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków	3	14,29	7	6,36	25	13,44	15	10,79	10	11,11	1	7,14	2	11,11
tradycja pędzenia bimbru	7	33,33	28	25,45	38	20,43	33	23,74	20	22,22	3	21,43	3	16,67
niska świadomość społeczna obywateli o szkodliwości spożywania alkoholu z nieznanych źródeł	1	4,76	5	4,55	15	8,06	11	7,91	2	2,22	2	14,29	0	0,00
zniesienie barier celnych i kontroli granicznych pomiędzy krajami Wspólnoty Europejskiej	0	0,00	0	0,00	1	0,54	0	0,00	3	3,33	0	0,00	0	0,00
wysokie bezrobocie lub niska dochodowość wykonywanej legalnie pracy	0	0,00	6	5,45	9	4,84	9	6,47	4	4,44	1	7,14	0	0,00
możliwość wypędu alkoholu przy pomocy nieskomplikowanych urządzeń znajdujących się zazwyczaj w gospodarstwie domowym	2	9,52	3	2,73	6	3,23	6	4,32	4	4,44	0	0,00	0	0,00
dostępność surowców do produkcji bimbru lub nielegalnego odkażania alkoholu	0	0,00	2	1,82	5	2,69	5	3,60	3	3,33	1	7,14	1	5,56
inne	2	9,52	2	1,82	1	0,54	1	0,72	1	1,11	0	0,00	0	0,00
Razem:	21	100	110	100	186	100	139	100	90	100	14	100	18	100

Źródło: opracowanie własne

Jednostka organizacyjna Policji, w której pracują badani funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim, to zmienna, która nie ma istotnego wpływu na oceny tej grupy respondentów. W każdej wyodrębnionej ze względu na jednostkę organizacyjną Policji grupie respondenci wskazywali, że tradycja pędzenia bimbru, wysoka cena alkoholu monopolowego

oraz niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu są najważniejszymi przyczynami nielegalnej produkcji alkoholu.

Ponadto, funkcjonariusze Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku wskazali również, jako przyczynę nielegalnej produkcji alkoholu możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków.

Tabela nr 42 Najważniejsze według respondentów przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu a jednostka organizacyjna Policji

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
wysoka cena alkoholu monopolowego w sklepach	20	21,51	76	19,19	20	22,47
łagodne kary sądowe	10	10,75	23	5,80	9	10,11
niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu	15	16,13	80	20,20	16	17,98
możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków	15	16,13	42	10,61	6	6,74
tradycja pędzenia bimbru	20	21,51	88	22,22	24	26,97
niska świadomość społeczna obywateli o szkodliwości spożywania alkoholu z nieznanych źródeł	4	4,30	27	6,82	5	5,62
zniesienie barier celnych i kontroli granicznych pomiędzy krajami Wspólnoty Europejskiej	0	0,00	4	1,01	0	0,00
wysokie bezrobocie lub niska dochodowość wykonywanej legalnie pracy	4	4,30	20	5,05	5	5,62
możliwość wypędu alkoholu przy pomocy nieskomplikowanych urządzeń znajdujących się zazwyczaj w gospodarstwie domowym	3	3,22	16	4,04	2	2,25
dostępność surowców do produkcji bimbru lub nielegalnego odkażania alkoholu	2	2,15	14	3,54	1	1,12
inne	0	0,00	6	1,52	1	1,12
Razem:	93	100	396	100	89	100

Źródło: opracowanie własne

B) Akceptacja zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu przez mieszkańców województwa podlaskiego

Zapytano respondentów, czy ich zadaniem mieszkańcy województwa podlaskiego w większym stopniu akceptują zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw. Mieli oni możliwość wybrania jednej odpowiedzi. W razie odpowiedzi „nie", „nie wiem" lub „nie mam zdania" respondent miał przejść do pytania nr 15.

Respondenci objęci badaniem najczęściej wybierali odpowiedź „tak" - 104 osób (43,15%). W drugiej kolejności osoby badane wskazywały na odpowiedź „nie"- 58 osób (24,07%), a potem na odpowiedź „nie wiem"- 55 osób (22,82%). Najmniej respondentów, bo jedynie dwudziestu czterech wybrało opcję „nie mam zdania".

Tabela nr 43 Akceptacja zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu przez mieszkańców województwa podlaskiego, a staż pracy w Policji.

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	4	50,00	19	44,19	31	41,33	27	43,55	19	48,72	3	50,00	1	12,50
nie	3	37,50	13	30,23	19	25,33	13	20,97	7	17,95	0	0,00	3	37,50
nie wiem	1	12,50	6	13,95	18	24,00	14	22,58	10	25,64	2	33,33	4	50,00
nie mam zdania	0	0,00	5	11,63	7	9,34	8	12,90	3	7,69	1	16,67	0	0,00
Razem:	8	100	43	100	75	100	62	100	39	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Staż pracy w Policji funkcjonariuszy garnizonu podlaskiego to zmienna, która nie miała istotnego wpływu na ich ocenę. Większość badanych wskazało, iż mieszkańcy województwa podlaskiego w większym stopniu akceptują zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw. Tylko wśród respondentów o stażu powyżej 30 lat kolejność wskazań była inna, gdyż w ocenie tych respondentów, nie mają dostatecznej wiedzy, aby odpowiedzieć na zadane pytanie.

Tabela nr 44 Akceptacja zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu przez mieszkańców województwa podlaskiego, a jednostka organizacyjna Policji.

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	Liczba	%	liczba	%
tak	13	34,21	73	44,51	18	46,15
nie	15	39,47	36	21,95	7	17,95
nie wiem	7	18,43	39	23,78	9	23,08
nie mam zdania	3	7,89	16	9,76	5	12,82
Razem:	38	100	164	100	39	100

Źródło: opracowanie własne

Wśród funkcjonariuszy Policji pracujących w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Białymstoku najwięcej respondentów oceniło, że mieszkańcy województwa podlaskiego nie akceptują w większym stopniu zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw (39,47%). Podkreślić należy, iż nieznacznie mniej osób wskazało wprost przeciwnie (34,21%). Natomiast, osoby badane pracujące w pozostałych jednostkach odpowiedziały, że jednak mieszkańcy województwa podlaskiego w większym stopniu akceptują zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw.

C) Przyczyny większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie przyczyn większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw. Mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź lub wskazać kategorię „inne" i dopisać własną odpowiedź. Lista odpowiedzi została utworzona na podstawie dostępnej literatury.

Większość osób badanych wskazało, iż przyczyną większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw jest tradycja pędzenia bimbru. Taką odpowiedź wybrało 60,64% wszystkich respondentów.

Tabela nr 45 Jakie są przyczyny większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tradycja pędzenia bimbru	5	62,50	21	61,76	32	66,67	29	61,70	18	48,65	4	66,67	5	62,50
niższa świadomość mieszkańców o szkodliwości spożywania alkoholu z nieznanych źródeł	2	25,00	3	8,82	2	4,17	2	4,26	2	5,41	2	33,33	1	12,50
panujące bezrobocie skłania ludzi do szukania zarobków na drodze nielegalnej	0	0,00	5	14,72	8	16,67	7	14,89	10	27,02	0	0,00	1	12,50
większa lesistość w porównaniu do innych województw	0	0,00	3	8,82	1	2,08	3	6,38	2	5,41	0	0,00	0	0,00
mniejsza gęstość zaludnienia	0	0,00	0	0,00	0	0,00	3	6,38	0	0,00	0	0,00	1	12,50
niższy stopień rozwoju kultury agrarnej	0	0,00	0	0,00	1	2,08	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
łatwiejszy dostęp do naturalnych źródeł wody	0	0,00	1	2,94	1	2,08	1	2,13	3	8,10	0	0,00	0	0,00
inne	1	12,50	1	2,94	3	6,25	2	4,26	2	5,41	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	34	100	48	100	47	100	37	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając staż pracy funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego, należy zauważyć, iż w każdej grupie osoby badane wskazały, iż przyczyną większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw jest tradycja pędzenia bimbru.

Ponadto, dziewięciu respondentów wskazało inne przyczyny niż poddane ocenie, takie jak:

- alkohol produkowany domowym sposobem jest zdrowszy i nie powoduje dolegliwości żołądkowych ani kaca (trzech respondentów),

- przekonanie o wyższej jakości naturalnych trunków niż alkoholi kupowanych (dwóch respondentów),
- większy alkoholizm (dwóch respondentów),
- motyw finansowy (jeden respondent),
- większe spożycie alkoholu niż w innych regionach kraju oraz tradycja spożywania alkoholu (jeden respondent).

Mając na uwadze jednostkę organizacyjną Policji, w której pracują badani respondenci, należy zaznaczyć, iż zdecydowana większość osób wskazywała również na tradycję pędzenia bimbru, jako przyczynę większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego. W Komendzie Wojewódzkiej Policji w Białymstoku czternaście osób (50%) wskazało tą odpowiedź, w Komendach Miejskich Policji/Komendach Powiatowych Policji osiemdziesiąt osób (62,99%), a w Komisariatach Policji/Posterunkach Policji dwudziestu respondentów (61%).

Należy zaznaczyć, iż wyniki badań ankietowych dotyczące przyczyn nielegalnej produkcji alkoholu oraz przyczyn większej akceptacji tego zjawiska wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw są zgodne z wynikami badań aktowych.

D) Konsekwencje większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw

O ile poprzednie pytanie dotyczyło przyczyn większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw, to kolejne odnosiło się do konsekwencji większej akceptacji tego zjawiska. Respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Oprócz tego mogli wybrać odpowiedź „inne” i dopisać własną odpowiedź. Lista odpowiedzi została utworzona na podstawie dostępnej literatury.

Większość respondentów wskazało, iż konsekwencją większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw jest alkoholizm oraz straty materialne dla Skarbu Państwa. Osoby te stanowiły odpowiednio 39,69% i 24,74% wszystkich respondentów.

Tabela nr 46 Jakie są konsekwencje większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
alkoholizm	3	33,33	16	36,36	23	41,82	19	40,43	12	44,44	4	66,66	0	0,00
zatrucia wywołane spożyciem metanolu, glikolu etylenowego lub innych toksycznych rozpuszczalników	1	11,11	2	4,55	6	10,91	2	4,26	2	7,42	1	16,67	2	33,33
przemoc w rodzinie	2	22,22	8	18,18	7	12,73	7	14,89	3	11,11	0	0,00	2	33,33
pogorszenie się sytuacji finansowej mieszkańców	0	0,00	4	9,09	4	7,27	6	12,77	3	11,11	0	0,00	1	16,67
straty materialne dla Skarbu Państwa	3	33,33	11	25,00	14	25,45	12	25,52	6	22,22	1	16,67	1	16,67
inne	0	0,00	3	6,82	1	1,82	1	2,13	1	3,70	0	0,00	0	0,00
Razem:	9	100	44	100	55	100	47	100	27	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Staż pracy badanych funkcjonariuszy Policji z województwa podlaskiego miał wpływ na ich ocenę konsekwencji większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw. W grupie osób z najmniejszym stażem pracy do 5 lat pracy respondenci nie byli zdecydowani, co do odpowiedzi i wskazywali na alkoholizm (33,33%) oraz straty materialne dla Skarbu Państwa (33,33%) jako konsekwencje akceptacji tego zjawiska.

Natomiast, w grupie osób ze stażem od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 16 do 20 lat oraz od 21 lat do 25 lat najczęściej odpowiedzi dotyczyły alkoholizmu, w drugiej kolejności respondenci wskazywali na straty materialne dla Skarbu Państwa. W grupie respondentów o dłuższym stażu pracy od 26 lat do 30 lat funkcjonariusze oprócz alkoholizmu (66,66%) oraz strat materialnych dla Skarbu Państwa (16,67%) wskazywali także na zatrucia wywołane spożyciem metanolu, glikolu etylenowego lub innych toksycznych rozpuszczalników (16,67%), jako konsekwencje większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw.

W grupie funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego o najdłuższym stażu pracy powyżej 30 lat badane osoby wskazywały na zatrucia wywołane spożyciem metanolu, glikolu etylenowego lub innych toksycznych rozpuszczalników (33,33%) oraz przemoc w rodzinie (33,33%), jako najczęstsze konsekwencje większej akceptacji tego zjawiska wśród mieszkańców województwa podlaskiego. W drugiej kolejności osoby o stażu pracy powyżej

30 lat odpowiedziały, że konsekwencją większej akceptacji tego zjawiska wśród mieszkańców województwa podlaskiego jest pogorszenie się sytuacji finansowej mieszkańców (16,67%) oraz straty materialne dla Skarbu Państwa (16,67%).

Niezależnie od miejsca pracy wszyscy funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego twierdzili, iż konsekwencją większej akceptacji tego zjawiska wśród mieszkańców województwa podlaskiego jest alkoholizm. W grupie funkcjonariuszy Policji pracujących w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Białymstoku respondenci ci stanowili połowę (50%). Wśród respondentów, którzy wskazali Komendę Miejską Policji/Komendę Powiatową Policji na terenie województwa podlaskiego, jako miejsce pracy osoby te stanowiły 66,29%. W grupie najliczniejszych funkcjonariuszy pracujących w Komisariatach Policji/Posterunkach Policji osoby te stanowiły 60,61%.

Poza tym pięciu respondentów podało inne niż zawarte w ankiecie odpowiedzi, które przedstawiają się następująco:

- 2 funkcjonariuszy wskazało, że konsekwencją większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego jest tradycja pędzenia bimbru,
- 1 funkcjonariusz zwrócił uwagę na to, że wśród mieszkańców innych województw w kraju jest popyt na bimber z województwa podlaskiego,
- 1 funkcjonariusz odpowiedział, iż bimber jest zdrowszy od alkoholi kupionych w sklepie,
- 1 funkcjonariusz stwierdził, iż nie ma negatywnych konsekwencji większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw.

Jeden funkcjonariusz zaznaczył odpowiedź „inne”, jednakże nie dopisał własnej odpowiedzi.

§2 Fenomenologia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

A) Statystyka policyjna, a faktyczny poziom nielegalnej produkcji alkoholu

Respondenci zostali poproszeni o odpowiedź na pytanie, czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu zjawisk bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu. Osoby badane miały wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań oraz krótko uzasadnić swoją odpowiedź.

Większość osób objętych badaniem wskazała, iż statystyka policyjna nie jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu zjawisk: bimbrownictwa, odkażania spirytusu

przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania alkoholu. Na odpowiedź „nie” wskazało odpowiednio 67,80%, 50,89% oraz 52,68% respondentów.

Tabela nr 47 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu bimbrownictwa?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	0	0,00	5	11,90	3	4,05	8	13,33	5	13,16	0	0,00	2	25,00
nie	6	75,00	28	66,67	52	70,27	42	70,00	22	57,89	5	83,33	5	62,50
nie wiem	1	12,50	8	19,05	16	21,63	7	11,67	8	21,06	0	0,00	1	12,50
nie mam zdania	1	12,50	1	2,38	3	4,05	3	5,00	3	7,89	1	16,67	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	74	100	60	100	38	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Niezależnie od stażu pracy respondenci najczęściej wskazywali, że statystyka policyjna nie jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu bimbrownictwa. Na odpowiedź „nie” wskazało 67,80% wszystkich funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego.

Badani funkcjonariusze niezależnie od jednostki organizacyjnej Policji, w której pracują najczęściej udzielali odpowiedzi „nie”. Według 16 respondentów z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku (44,44%), 116 osób badanych z Komend Miejskich Policji/Komend Powiatowych Policji (72,05%) oraz 28 respondentów z Komisariatów Policji/ Posterunków Policji (71,79%) statystyka policyjna nie jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu bimbrownictwa.

Tabela nr 48 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	1	12,50	3	7,50	3	4,05	8	10,96	4	12,12	1	16,67	1	14,29
nie	3	37,50	19	47,50	52	70,27	41	56,16	9	27,27	5	83,33	4	57,14
nie wiem	3	37,50	17	42,50	16	21,63	22	30,14	17	51,52	0	0,00	2	28,57
nie mam zdania	1	12,50	1	2,50	3	4,05	2	2,74	3	9,09	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	40	100	74	100	73	100	33	100	6	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z tabeli numer 48, funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy do 5 lat najczęściej zaznaczali odpowiedź „nie” (37,50%) oraz „nie wiem” (37,50%).

Taki rozkład wyników jest uwarunkowany tym, iż respondenci, którzy nie mieli wiedzy, aby odpowiedzieć na pytanie, to osoby mające najmniejsze doświadczenie zawodowe. W grupie respondentów o stażu pracy od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat i od 16 do 20 lat osoby badane najczęściej wskazywały, iż statystyka policyjna nie odzwierciedla faktycznego poziomu odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych. Odpowiednio 47,50%, 70,27% oraz 56,16% funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim udzieliło takich odpowiedzi.

W grupie respondentów o stażu pracy od 21-25 lat zwraca uwagę fakt, iż ponad połowa funkcjonariuszy Policji w garnizonie podlaskim (51,52%) wskazała, iż nie ma dostatecznej wiedzy, aby odpowiedzieć na zadane pytanie. W grupie respondentów o stażu pracy od 26 do 30 lat, pięciu funkcjonariuszy Policji (83,33%) wskazało odpowiedź „nie". Natomiast, w przypadku respondentów o stażu pracy powyżej 30 lat odsetek funkcjonariuszy Policji, którzy udzieli odpowiedzi „nie" wyniósł 57,14%.

Tabela nr 49 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
tak	3	8,11	15	9,93	2	5,56
nie	12	32,43	78	51,66	24	66,67
nie wiem	17	45,95	52	34,44	9	25,00
nie mam zdania	5	13,51	6	3,97	1	2,77
Razem:	37	100	151	100	36	100

Źródło: opracowanie własne

Funkcjonariusze Policji, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku wskazywali, iż nie mają dostatecznej wiedzy o tym, czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych (45,95%). Wyniki te są zaskakujące z uwagi na fakt, iż w KWP w Białymstoku powinny pracować osoby, z największym doświadczeniem zawodowym.

Możliwe, iż osoby badane pracujące w tej jednostce nie miały takiej styczności ze zjawiskiem nielegalnego odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych. Natomiast respondenci, których jednostką organizacyjną Policji, w jakiej pracują jest KMP/KPP oraz KP/PP na terenie województwa podlaskiego najczęściej wskazywali na odpowiedź „nie". W gronie funkcjonariuszy Policji z Komend Miejskich Policji/Komend

Powiatowych Policji respondenci ci stanowili ponad połowę (51,66%), zaś wśród respondentów pracujących w Komisariatach Policji / Posterunkach Policji - 66,67%.

Tabela nr 50 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu podrabiania legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	1	12,50	4	10,00	7	9,72	5	8,77	4	11,76	1	16,67	1	14,28
nie	4	50,00	21	52,50	41	56,94	33	57,89	11	32,35	5	83,33	3	42,86
nie wiem	2	25,00	12	30,00	21	29,17	14	24,57	15	44,13	0	0,00	3	42,86
nie mam zdania	1	12,50	3	7,50	3	4,17	5	8,77	4	11,76	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	40	100	72	100	57	100	34	100	6	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Zmienna w postaci stażu pracy w pewnym stopniu różnicowała opinie funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego. Wśród osób o stażu pracy mieszczących się w przedziałach: 0-5 lat, 6-10 lat, 11-15 lat, 16-20 lat oraz 26-30 lat przeważali respondenci, którzy deklarowali zdecydowanie, iż statystyka policyjna nie jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu podrabiania legalnego alkoholu.

Największe trudności ze sformułowaniem oceny, o czym świadczy wybranie opcji „nie wiem", mieli respondenci o stażu pracy od 21 lat do 25 lat. W grupie tych osób respondenci stanowili 44,13%. Natomiast, funkcjonariusze Policji o najdłuższym stażu pracy, a mianowicie powyżej 30 lat wskazywali na odpowiedź „nie" (42,86%) oraz „nie wiem" (42,86%).

Tabela nr 51 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu podrabiania legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
tak	5	13,51	15	9,93	3	8,33
nie	11	29,73	84	55,63	23	63,89
nie wiem	16	43,24	42	27,81	9	25,00
nie mam zdania	5	13,51	10	6,62	1	2,78
Razem:	37	100	151	100	36	100

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając miejsce pracy funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego, należy zauważyć, iż tylko respondenci z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku uznali, iż nie mają wiedzy, aby odpowiedzieć na zadane pytanie (43,24%). Większość osób badanych, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (55,63%) oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji (63,89%) wskazała, że statystyka policyjna nie jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu podrabiania alkoholu.

Swoje poglądy odnośnie, tego czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu zjawiska: bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu wyraziło 87 funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego poddanych badaniu. Ich poglądy można pogrupować w następujące główne nurty (według częstotliwości występowania):

- statystyka policyjna uwzględnia tylko przestępstwa ujawnione, a występuje szara strefa nielegalnej produkcji alkoholu (przestępstwa nie ujawnione przez organy ścigania**)** - uważa tak dwudziestu dwóch respondentów,
- Policja mimo wszystko nie ujawnia wszystkich przypadków działań przestępcy (niska wykrywalność) - tak sądzi 11 respondentów,
- zdaniem ośmiu funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim objętych badaniem, faktyczny poziom powyższych zjawisk jest wyższy niż w statystykach, ponieważ te zjawiska są tak powszechne, że Policja nie jest wstanie dotrzeć do wszystkich źródeł i wykazuje jedynie te, które zlikwidowała (faktyczna liczba zjawisk jest znacznie wyższa),
- sześciu respondentów uważa, że statystyka opiera się na ujawnionych przestępstwach, a nie na głębszym rozpoznaniu zjawiska,
- sześciu funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego nie zna statystyki z tego zakresu lub nie zna odzwierciedlenia statystyk do rzeczywistego problemu,
- pięciu funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim objętych badaniem uważa, że statystyka to sucha cyfra nieodnosząca się do zewnętrzności, skala zjawiska jest inna, nie majaca związku ze stanem faktycznym, statystyki tworzą ludzie i czasami są wiarygodne dla potrzeb firmy, wykrywalności lub celów medialnych,
- pięć osób wyraziło pogląd, że nielegalna produkcja alkoholu potocznie charakteryzuje się niskim stopniem społecznej szkodliwości czynu, ujawnienie faktu popełnienia tego przestępstwa nie jest doceniane przez przełożonych, stąd też działania Policji nie

skupiają się na ujawnieniu tego przestępstwa, a niechęć społeczeństwa do organów ścigania powoduje, że brak jest zgłoszeń dotyczących tego przestępstwa,

- bimbrownictwo jest trudne do wykrycia ponieważ osoba tym się trudniąca nie uwidacznia tego na zewnątrz i nie zbywa tego na rynku tylko we własnym zakresie - tak twierdzi pięciu funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego,
- trzech funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego uważa, że organy ścigania nie mają wiedzy o faktycznym rozmiarze procederu,
- trzech respondentów uważa, że bimber jest alkoholem ogólnodostępnym w naszym regionie zaś wykrywalność w tym zakresie minimalna,
- dwóch respondentów stwierdziło, iż zespoły do spraw walki z Przestępczością Gospodarczą są bardzo obciążone, a w tej dziedzinie istnieją priorytetowe kategorie przestępstw, wśród których nielegalne produkcja i sprzedaż alkoholu na niewielką skalę nie zawiera się,
- jeden respondent twierdzi, że statystyka policyjna nie uwzględnia faktycznego poziomu tych zjawisk, z uwagi na to, że zagadnienie pozostaje w zainteresowaniu kilku służb (policja, izba celna, straż graniczna),
- jedna osoba badana uznała, że podrobiony alkohol może być zbywany bezpośrednio do placówek handlowych, jego wartości są zbliżone do oryginalnego, a bez badań laboratoryjnych nie da się tego stwierdzić,
- kultura i tradycja pędzenia bimbru i bliska odległość do granicy wschodniej kraju powoduje występowanie zwiększonej ilości nielegalnej produkcji alkoholu, gdzie policja ujawnia wyłącznie część tego procederu - tak sądzi jeden respondent,
- zdaniem dwóch funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego istnieje przyzwolenie społeczne na takie zachowania,
- jeden respondent wyraził pogląd, że osoby zajmujące się tym procederem tworzą hermetyczne środowisko,
- jedna osoba badana wskazała, że statystyka policyjna jest realnym odzwierciedleniem faktycznego poziomu tych zjawisk, ponieważ Policja ma w tej dziedzinie 100% wykrywalności,
- jeden respondent stwierdził, iż nie może udzielić odpowiedzi, gdyż obowiązuje go tajemnica służbowa,

- jeden funkcjonariusz Policji garnizonu podlaskiego, uważa, że statystyka policyjna nie jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu bimbrownictwa, natomiast odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianie legalnego alkoholu nie jest, gdyż tak wskazuje jego doświadczenie zawodowe,
- jedna osoba badana wskazała, iż trudno powiedzieć, czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu, ponieważ jest to branża nieprzewidywalna,
- statystycznie najwięcej jest wykrywanych sprawców z niewielkich wytwórni alkoholu - tak uważa jeden funkcjonariusz Policji garnizonu podlaskiego.

B) Ocena zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w województwie podlaskim pod względem ich rozmiarów

Kolejne pytanie dotyczyło oceny zjawiska bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim pod względem rozmiaru. Respondent miał wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań.

Wiekszość osób badanych wskazało, iż zjawisko bimbrownictwa w województwie podlaskim występuje w średnim rozmiarze (59,05%). Natomiast, zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim występuje w małych rozmiarach. Taką odpowiedź wybrało odpowiednio 39,29% oraz 35,56% respondentów.

Tabela nr 52 Ocena zjawiska bimbrownictwa w województwie podlaskim pod względem rozmiaru

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
bardzo duże	4	50,00	13	30,95	19	25,67	17	29,32	8	21,05	0	0,00	0	0,00
średnie	2	25,00	27	64,29	46	62,16	30	51,72	22	57,89	5	100	5	71,42
małe	1	12,50	1	2,38	5	6,76	6	10,34	7	18,43	0	0,00	1	14,29
niewielkie	1	12,50	1	2,38	4	5,41	5	8,62	1	2,63	0	0,00	1	14,29
Razem:	8	100	42	100	74	100	58	100	38	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

W ocenie funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego o najkrótszym stażu pracy do 5 lat, zjawisko bimbrownictwa w województwie podlaskim pod względem rozmiarów jest bardzo duże (50%). Ponad połowa respondentów o stażu pracy 6-10 lat, 11-15 lat, 16-20 lat

oraz 21-25 lat oceniło, iż zjawisko bimbrownictwa w województwie podlaskim występuje na średnim poziomie. Respondenci o stażu pracy powyżej 30 lat zdecydowanie wskazali, iż zjawisko to występuje na średnim poziomie (71,42%). Najmniej liczna grupa respondentów o stażu pracy w przedziale 26 do 30 lat stwierdziła zgodnie, iż zjawisko bimbrownictwa występuje na średnim poziomie. Większość respondentów pracująca w jednostkach organizacyjnych Policji: KWP (63,89%), KMP/KPP (59,12%) oraz KP/PP (54,05%) deklarowała, iż zjawisko bimbrownictwa w województwie podlaskim występuje na średnim poziomie.

Tabela nr 53 Ocena zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a staż pracy

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
bardzo duże	0	0,00	2	5,13	3	4,11	3	5,25	8	21,05	0	0,00	0	0,00
średnie	1	12,50	9	23,07	27	36,99	12	21,05	22	57,89	0	0,00	3	42,86
małe	4	50,00	16	41,03	28	38,35	23	40,35	7	18,43	2	40,00	3	42,86
niewielkie	3	37,50	12	30,77	15	20,55	19	33,33	1	2,63	3	60,00	1	14,28
Razem:	8	100	39	100	73	100	57	100	38	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Znaczna grupa badanych o stażu pracy: do 5 lat (50,00%), od 6 do 10 lat (41,03%), od 11 do 15 lat (38,35%) oraz od 16 do 20 lat (40,35%) wskazywała, iż zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim występuje w małym rozmiarze. Respondenci o stażu pracy od 21 do 25 lat ocenili, że zjawisko to występuje na średnim poziomie. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o najdłuższym stażu pracy (powyżej 30 lat) najczęściej oceniali, że zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim kształtuje się na średnim (42,86%) oraz na małym poziomie (42,86%).

Tabela nr 54 Ocena zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a miejsce pracy

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
bardzo duże	2	5,56	7	4,61	0	0,00
średnie	8	22,22	48	31,58	10	27,78
małe	22	61,11	53	34,86	13	36,11
niewielkie	4	11,11	44	28,95	13	36,11
Razem:	36	100	152	100	36	100

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając miejsce zatrudnienia, należy zauważyć, iż zdecydowana większość respondentów pracujących w Komendzie Wojewódzkiej oceniła, że zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim występuje w małych rozmiarach (61,11%). Respondenci, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policja/Komenda Powiatowa Policji, deklarowali również, że zjawisko te kształtuje się w małych rozmiarach (34,86%).

Natomiast, funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego pracujący w Komisariatach Policji/Posterunkach Policji, wskazali na odpowiedź „małe" (36,11%) oraz „niewielkie" (36,11%).

Tabela nr 55 Ocena zjawiska podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a staż pracy

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
bardzo duże	0	0,00	3	7,50	5	6,85	3	5,17	0	0,00	0	0,00	1	14,29
średnie	3	37,50	10	25,00	22	30,13	13	22,41	13	38,24	0	0,00	3	42,86
małe	3	37,50	12	30,00	30	41,10	20	34,48	10	29,41	3	60,00	2	28,57
niewielkie	2	25,00	15	37,50	16	21,92	22	37,93	11	32,35	2	40,00	1	14,28
Razem:	8	100	40	100	73	100	57	100	34	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

W grupie respondentów o najkrótszym stażu pracy do 5 lat, najczęściej osoby deklarowały, iż zjawisko podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim występuje w małym (37,50%) i średnim rozmiarze (37,50%). Ponad 37% badanych osób o stażu pracy od 6 do 10 lat oraz od 16 do 20 lat wskazało, iż rozmiar zjawiska podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim jest niewielki.

Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego objęci badaniem o stażu pracy od 11 do 15 lat oraz od 26 lat do 30 lat ocenili, iż zjawisko to kształtuje się w małych rozmiarach (41,10%). Natomiast, wśród respondentów o stażu pracy od 21 lat do 25 lat (38,24%) i powyżej 30 lat (42,86%), najczęściej osoby odpowiadały, iż zjawisko to, występuje w średnim rozmiarze.

Szesnastu respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku oceniło, że zjawisko podrabiania alkoholu w województwie podlaskim występuje w małym rozmiarze (43,24%). Osiemdziesięciu badanych z Komend Miejskich Policji/Komend Powiatowych Policji oraz dwudziestu funkcjonariuszy Policji z

Komisariatów Policji/Posterunków Policji na terenie województwa podlaskiego stwierdziło, iż zjawisko to kształtuje na średnim poziomie.

Tabela nr 56 Ocena zjawiska podrabiania alkoholu w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a miejsce pracy

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
bardzo duże	5	13,51	15	9,93	3	8,33
średnie	11	29,74	84	55,63	23	63,89
małe	16	43,24	42	27,82	9	25,00
niewielkie	5	13,51	10	6,62	1	2,78
Razem:	37	100	151	100	36	100

Źródło: opracowanie własne

C) Jak będzie się zmieniać zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu w najbliższej przyszłości?

Respondenci zostali poproszeni o odpowiedź na pytanie, jak będzie się zmieniać zjawisko bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu w najbliższej przyszłości. Osoby badane mogły wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań.

Większość osób badanych oceniło, iż zjawisko bimbrownictwa oraz podrabiania legalnego alkoholu w najbliższej przyszłości pozostanie na takim samym poziomie. Odpowiedzi te stanowiły odpowiednio 55,56% oraz 35,84%. Natomiast, odnośnie zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, to respondenci najczęściej wskazywali, iż trudno powiedzieć, jak te zjawisko będzie się zmieniać w najbliższej przyszłości. Taką odpowiedź udzieliło sześćdziesięciu ośmiu respondentów (30,22%).

Tabela nr 57 Jak będzie się zmieniać zjawisko bimbrownictwa w najbliższej przyszłości?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
zaniknie	0	0,00	2	4,76	5	6,67	3	5,08	0	0,00	0	0,00	1	14,29
będzie malało	1	12,50	4	9,52	9	12,00	6	10,18	6	15,79	1	20,00	2	28,57
pozostanie na tym samym poziomie	4	50,00	25	59,53	41	54,66	32	54,24	22	57,89	4	80,00	2	28,57
rozwinie się	1	12,50	9	21,43	14	18,67	11	18,64	8	21,06	0	0,00	1	14,29
trudno powiedzieć	2	25,00	2	4,76	6	8,00	7	11,86	2	5,26	0	0,00	1	14,29
Razem:	8	100	42	100	75	100	59	100	38	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Ponad połowa wszystkich funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego objętych badaniem o stażu pracy: do 5 lat, od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 16 do 20 lat, od 21 do 25 lat stwierdziła, iż zjawisko bimbrownictwo w najbliższej przyszłości pozostanie na tym samym poziomie (55,60%). Takie same stanowisko przedstawiali także respondenci o stażu pracy od 26 do 30 lat (80%). Jedynie osoby badane o stażu pracy powyżej 30 lat nie były zdecydowane i najczęściej wskazywały na dwie odpowiedzi: „pozostanie na tym samym poziomie" oraz „będzie malało" (14,29%).

Uwzględniając miejsce zatrudnienia osób badanych należy stwierdzić, iż większość respondentów deklarowało, iż zjawisko to pozostanie na tym samym poziomie. W KWP w Białymstoku, takie osoby stanowiły 66,67%, w KMP/KPP - 55,90%, a w KP/PP - 43,24%.

Tabela nr 58 Jak będzie się zmieniać zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w najbliższej przyszłości?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
zaniknie	0	0,00	4	10,00	5	6,76	4	7,02	2	5,88	0	0,00	0	0,00
będzie malało	2	25,00	12	30,00	14	18,92	16	28,07	6	17,65	2	40,00	1	14,29
pozostanie na tym samym poziomie	2	25,00	12	30,00	25	33,78	10	17,54	8	23,53	0	0,00	2	28,57
rozwinie się	1	12,50	7	17,50	9	12,16	8	14,04	3	8,82	0	0,00	2	28,57
trudno powiedzieć	3	37,50	5	12,50	21	28,38	19	33,33	15	44,12	3	60,00	2	28,57
Razem:	8	100	40	100	74	100	57	100	34	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Staż pracy to zmienna, która miała wpływ na oceny formułowane przez respondentów. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o najniższym stażu pracy do 5 lat najczęściej wybierali odpowiedź „trudno powiedzieć" (37,50%). Podobnie odpowiadali respondenci o stażu pracy od 16 do 20 lat (33,33% wskazań), od 21 do 25 lat (44,12% wskazań) oraz od 26 lat do 30 lat (60% wskazań) W grupie respondentów o stażu pracy od 6 do 10 lat, funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego deklarowali, iż zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych będzie malało lub pozostanie na tym samym poziomie.

Natomiast, dwudziestu pięciu respondentów o stażu pracy od 11 do 15 lat, uważa, iż proceder odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych pozostanie na tym

samym poziomie. Najmniej zdecydowane, były osoby badane o stażu pracy powyżej 30 lat. W tej grupie badanych respondenci wskazywali na odpowiedź „pozostanie na tym samym poziomie” (28,57%), „rozwinie się” (28,57%) oraz „trudno powiedzieć” (28,57%).

Znaczna grupa respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (41,61%) oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji (38,89%) deklarowała, iż trudno powiedzieć jak będzie się zmieniało zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych. Natomiast, zauważyć należy, iż wśród funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego pracujących w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji odsetek osób, które udzieliły odpowiedzi „pozostanie na tym samym poziomie” wyniósł 26,14%.

Tabela nr 59 Jak będzie się zmieniać zjawisko podrabiania alkoholu w najbliższej przyszłości?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
zaniknie	0	0,00	4	10,00	5	6,76	6	10,34	1	2,94	0	0,00	0	0,00
będzie malało	1	12,50	5	12,50	10	13,51	12	20,69	5	14,71	2	40,00	1	14,29
pozostanie na tym samym poziomie	3	37,50	18	45,00	28	37,84	15	25,87	13	38,24	0	0,00	4	57,15
rozwinie się	1	12,50	6	15,00	11	14,86	6	10,34	4	11,76	0	0,00	1	14,29
trudno powiedzieć	3	37,50	7	17,50	20	27,03	19	32,76	11	32,35	3	60,00	1	14,29
Razem:	8	100	40	100	74	100	58	100	34	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Niezależnie od stażu pracy należy stwierdzić, iż większość respondentów objętych badaniem wskazało, iż zjawisko podrabiania alkoholu w najbliższej przyszłości pozostanie na tym samym poziomie. Odsetek ten wahał się w poszczególnych grupach od 37,50% do 57,15%. Na drugim miejscu pod względem częstotliwości wskazań znalazła się odpowiedź „trudno powiedzieć”. W grupie funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy do 5 lat takie osoby stanowiły 37,50%, od 16 do 20 lat - 32,76% oraz od 26-30 lat - 60%.

Respondenci, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku oraz Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji w większości przypadków ocenili, iż zjawisko podrabiania alkoholu w najbliższej przyszłości pozostanie na tym samym poziomie. Osoby badane, których jednostką organizacyjną Policji, w jakiej

pracują jest Komisariat Policji/Posterunek Policji deklarowali najczęściej, iż zjawisko podrabiania alkoholu pozostanie na tym samym poziomie (38,89%) lub wskazywali odpowiedź „trudno powiedzieć” (38,89%).

D) Problem społeczny dotyczący zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

Poproszono respondentów o wyrażenie swojej opinii, co do tego, czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawisk bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania alkoholu. Osoby badane miały wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zjawisk.

Większość osób badanych oceniło, że w województwie podlaskim nie istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Taką odpowiedź wskazało odnośnie: bimbrownictwa - 113 respondentów (48,29%), odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych - 90 respondentów (39,30%), podrabiania legalnego alkoholu - 92 respondentów (40,35%).

Tabela nr 60 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	3	37,50	19	45,24	19	25,33	14	23,73	7	18,42	2	40,00	1	14,29
nie	3	37,50	15	35,71	39	52,00	28	47,46	21	55,27	3	60,00	4	57,14
nie wiem	1	12,50	6	14,29	8	10,67	12	20,34	7	18,42	0	0,00	2	28,57
nie mam zdania	1	12,50	2	4,76	9	12,00	5	8,47	3	7,89	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	75	100	59	100	38	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Wśród osób o najkrótszym stażu pracy do 5 lat, tyle samo respondentów wybrało odpowiedź „tak” oraz odpowiedź „nie” (37,50%). Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy mieszczącym się w przedziale od 6 do 10 lat ocenili, iż istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa (45,24%). Uwzględniając inne przedziały określające staż pracy należy stwierdzić, iż respondenci najczęściej deklarowali, iż w województwie podlaskim nie istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa. Respondenci ci stanowili od 47,46% do 60%.

Większość respondentów, których miejscem pracy jest KWP, KMP/KPP oraz KP/PP wskazała, że w województwie podlaskim nie istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa. Odsetek respondentów, którzy wybrali taką odpowiedź stanowił od 44,44% do 67,57%.

Tabela nr 61 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	1	12,50	4	10,00	13	17,33	6	10,17	6	17,14	0	0,00	2	28,57
nie	3	37,50	19	47,50	29	38,67	23	38,98	12	34,29	2	40,00	2	28,57
nie wiem	3	37,50	15	37,50	25	33,33	24	40,68	13	37,14	1	20,00	3	42,86
nie mam zdania	1	12,50	2	5,00	8	10,67	6	10,17	4	11,43	2	40,00	0	0,00
Razem:	8	100	40	100	75	100	59	100	35	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Respondenci o stażu pracy do 5 lat wybrali jednakowo odpowiedź „nie" oraz „nie wiem" (37,50%). Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 6 do 10 lat (47,50% wskazań) i od 11 do 15 lat (38,67% wskazań), ocenili, iż w województwie podlaskim nie istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych. Trudności z odpowiedzią na pytania miały osoby o stażu pracy od 16 do 20 lat, od 21 do 25 lat oraz powyżej 30 lat, które wskazały odpowiedź „nie wiem". Natomiast osoby, których staż pracy wynosi od 26 do 30 lat miały po tyle samo wskazań odpowiedzi „nie" oraz „nie mam zdania" (40%).

Uwzględniając miejsce pracy respondentów, należy zaznaczyć, iż funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku (44,44%) i Komisariatu Policji/Posterunku Policji (50%) wskazali, iż nie mają dostatecznej wiedzy, aby odpowiedzieć na zadane pytanie.

Jedynie osoby badane, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji oceniły, że w województwie podlaskim nie istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych (44,52%).

Tabela nr 62 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska podrabiania legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	1	12,50	6	14,63	13	17,57	4	6,90	3	8,57	0	0,00	2	28,57
nie	2	25,00	21	51,22	27	36,49	23	39,65	15	42,86	1	20,00	3	42,86
nie wiem	3	37,50	12	29,27	25	33,78	24	41,38	14	40,00	2	40,00	2	28,57
nie mam zdania	2	25,00	2	4,88	9	12,16	7	12,07	3	8,57	2	40,00	0	0,00
Razem:	8	100	41	100	74	100	58	100	35	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Zmienna w postaci stażu pracy w pewnym stopniu miała wpływ na opinie respondentów. Osoby badane o stażu do 5 lat najczęściej wskazywały na odpowiedź „nie" (25,00%) oraz „nie mam zdania" (25,00%). W przypadku funkcjonariuszy o stażu pracy od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 21 do 25 lat oraz powyżej 30 lat, którzy deklarowali, iż w województwie podlaskim nie istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska podrabiania alkoholu, odsetek ten wynosił 36,49% - 51,22%.

Największe trudności ze sformułowaniem oceny, o czym świadczy wybranie odpowiedzi „nie wiem" i „nie mam zdania" mieli respondenci o stażu pracy od 26 do 30 lat. W grupie tej respondenci stanowili po 40%.

Tabela nr 63 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska podrabiania legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
tak	5	13,89	23	14,94	1	2,63
nie	10	27,78	70	45,45	12	31,58
nie wiem	14	38,89	47	30,52	21	55,26
nie mam zdania	7	19,44	14	9,09	4	10,53
Razem:	36	100	154	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

Większość respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji, deklarowała, iż nie mają wiedzy, aby odpowiedzieć na pytanie. Osoby te stanowiły odpowiednio 38,89% i 55,26%.

W grupie funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego z Komend Miejskich Policji/Komend Powiatowych Policji najczęściej osoby wskazywały, iż w województwie podlaskim nie istnieje duży problem społeczny dotyczący podrabiania alkoholu (45,45%).

E) Gdzie występuje najwięcej przypadków nielegalnej produkcji alkoholu?

Kolejną kwestią będącą w kręgu zainteresowań badawczych jest to, gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu. Respondenci mogli wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii.

Większość osób badanych oceniło, że najwięcej przypadków bimbrownictwa występuje w gminach (52,19%). Natomiast, zdaniem respondentów najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu występuje w miastach wojewódzkich. Taką odpowiedź wskazało odpowiednio 35,91% i 40,91% respondentów.

Tabela nr 64 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków bimbrownictwa?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
miasta wojewódzkie	0	0,00	2	4,88	2	2,74	2	3,45	0	0,00	0	0,00	0	0,00
miasta powiatowe	0	0,00	4	9,76	4	5,48	3	5,17	2	5,41	0	0,00	1	14,29
gminy	6	75,00	21	51,22	36	49,32	26	44,83	27	72,97	1	25,00	2	28,57
sołectwa	2	25,00	14	34,15	31	42,47	27	46,55	8	21,62	3	75,00	4	57,14
Razem:	8	100	41	100	73	100	58	100	37	100	4	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

W świetle uzyskanych wyników, zobrazowanych w tabeli nr 64, należy zauważyć, iż respondenci o stażu pracy do 5 lat, od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 21 do 25 lat wskazali, iż najwięcej przypadków bimbrownictwa występuje w gminach. Odsetek ten wyniósł od 49,32% do 75%. Warto odnotować, że funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 16 do 20 lat, od 26 do 30 lat oraz powyżej 30 lat wskazali na odpowiedź „sołectwa". Respondenci ci stanowili od 46,55% do 75,00%.

Zdecydowana większość respondentów, których miejscem pracy jest KWP, KMP/KPP oraz KP/PP opowiedziała się, że najwięcej przypadków bimbrownictwa występuje w

gminach. Odsetek ten wynosił w KWP - 68,57%, w KMP/KPP - 48,08%, a w KP/PP - 54,05%.

Tabela nr 65 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
miasta wojewódzkie	3	37,50	16	42,11	15	21,13	26	44,83	15	44,12	2	50,00	2	28,57
miasta powiatowe	2	25,00	15	39,47	20	28,17	11	18,97	9	26,47	1	25,00	3	42,86
gminy	1	12,50	6	15,79	29	40,85	17	29,31	8	23,53	0	0,00	1	14,29
sołectwa	2	25,00	1	2,63	7	9,86	4	6,90	2	5,88	1	25,00	1	14,29
Razem:	8	100	38	100	71	100	58	100	34	100	4	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Jak pokazują wyniki badań ankietowych ocena występowania przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych nie była jednoznaczna. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy do 5 lat i od 6 do 10 lat, od 16 do 20 lat, od 21 do 25 lat oraz od 26 do 30 lat najczęściej wskazywali na odpowiedź „miasta wojewódzkie". Stanowili oni od 37,50% do 50,00% respondentów. Blisko 40,85% osób badanych o stażu pracy od 11 do 15 lat wybrało odpowiedź „gminy". Respondenci o najdłuższym stażu pracy powyżej 30 lat ocenili, że najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych występuje w miastach powiatowych (42,86%).

Tabela nr 66 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
miasta wojewódzkie	4	11,76	63	42,00	12	33,33
miasta powiatowe	10	29,41	44	29,33	7	19,44
gminy	18	52,94	33	22,00	11	30,56
sołectwa	2	5,88	10	6,67	6	16,67
Razem:	34	100	150	100	36	100

Źródło: opracowanie własne

Z danych zamieszczonych w tabeli nr 66 wynika, że respondenci, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku deklarowali, iż najwięcej

przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych występuje w gminach (52,94%).

Natomiast, osoby badane pracujące w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji oraz Komisariacie Policji/Posterunku Policji wskazały na odpowiedź „miasta wojewódzkie”. Odsetek tych odpowiedzi odpowiednio wyniósł 42% oraz 33,33%.

Informacje przedstawione w tabeli nr 67 pozwoliły na ustalenie, że większość osób badanych oceniło, iż najwięcej przypadków podrabiania legalnego alkoholu występuje w miastach wojewódzkich. Taką odpowiedź wskazało 37,50% respondentów o stażu pracy do 5 lat, 51,28% osób badanych o stażu pracy od 6 do 10 lat i 42,11% funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 16 do 20 lat.

Podobnie odpowiadali respondenci o stażu pracy od 21 do 25 lat (52,94% wskazań) oraz od 26 do 30 lat (75,00% wskazań). Odmienne zdanie wyrazili respondenci o stażu pracy od 11 do 15 lat, którzy wybrali odpowiedź „gminy” (33,80%). Osoby badane o stażu pracy powyżej 30 lat, ocenili, że najwięcej przypadków podrabiania legalnego alkoholu występuje w miastach powiatowych.

Tabela nr 67 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków podrabiania legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
miasta wojewódzkie	3	37,50	20	51,28	21	29,58	24	42,11	18	52,94	3	75,00	1	14,29
miasta powiatowe	2	25,00	13	33,33	18	25,35	13	22,81	5	14,71	0	0,00	4	57,14
gminy	1	12,50	4	10,26	24	33,80	17	29,82	11	32,35	0	0,00	1	14,29
sołectwa	2	25,00	2	5,13	8	11,27	3	5,26	0	0,00	1	25,00	1	14,29
Razem:	8	100	39	100	71	100	57	100	34	100	4	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Respondenci, których miejscem pracy jest KMP/KPP oraz KP/PP w większości przypadków ocenili, że najwięcej przypadków podrabiania alkoholu występuje w miastach wojewódzkich. Odsetek ten wahał się od 33,33% (osoby pracujące w KP/PP) do 44,67% (respondenci pracujący w KMP/KPP). Natomiast, 47,06% funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim, których miejscem pracy jest KWP wybrało odpowiedź „gminy”.

F) W jakim miejscu najczęściej dochodzi do nielegalnej produkcji alkoholu?

W następnym pytaniu respondenci zostali zapytani, o to, w jakim miejscu najczęściej dochodzi do bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu. Osoby badane miały wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii lub udzielić własnej odpowiedzi.

Zdaniem większości osób badanych, miejscem, w którym najczęściej dochodzi do procederu bimbrownictwa jest budynek gospodarczy lub inne miejsce na posesji właściciela. Taką odpowiedź wskazało 52,56% respondentów. Według stu trzydziestu pięciu osób badanych (60,81%) miejscem, w którym najczęściej występuje zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych jest wynajęty magazyn. Odnośnie podrabiania legalnego alkoholu, to stu trzydziestu czterech respondentów (60,09%) wybrało odpowiedź „wynajęty magazyn".

Ze względu na staż pracy, większość respondentów wybrało odpowiedź „budynek gospodarczy lub inne miejsce na posesji właściciela", jako miejsce występowania procederu bimbrownictwa. W grupie respondentów o stażu do 5 lat osoby te stanowiły 87,50%, od 6 do 10 lat - 56,10%, od 11 do 15 lat - 44,59%, od 16 do 20 lat - 60%, od 21 do 25 lat - 48,72% oraz powyżej 30 lat - 42,86%. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 26 do 30 lat wskazali jednocześnie odpowiedź „w budynkach gospodarczych lub innych miejscach na posesji właściciela" (40%) oraz „w innych miejscach" (40%). Należy podkreślić, iż najczęściej wymienianym miejscem przez respondentów były obszary leśne. Taką odpowiedź wpisało dwudziestu czterech respondentów.

Tabela nr 68 W jakim miejscu najczęściej dochodzi do bimbrownictwa?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
w mieszkaniach lub domach właścicieli	6	16,67	35	21,74	6	16,22
w budynkach gospodarczych lub innych miejscach na posesji właściciela	10	27,78	98	60,87	15	40,54
w wynajętych magazynach	1	2,78	2	1,24	0	0,00
w opuszczonych gospodarstwach rolnych	11	30,56	18	11,18	8	21,62
w innych miejscach, jakich ?	8	22,22	8	4,97	8	21,62
Razem:	36	100	161	100	37	100

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając miejsce pracy respondentów należy zauważyć, iż osoby pracujące w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Białymstoku wskazały, że najczęściej do procederu

bimbrownictwa dochodzi w opuszczonych gospodarstwach rolnych (30,56%). Funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji ocenili, iż do takiego procederu dochodzi w budynkach gospodarczych lub innych miejscach na posesji właściciela. Odsetek tych odpowiedzi wyniósł w KMP/KPP - 60,87%, a w KP/PP - 40,54%.

Niezależnie od stażu pracy funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego najczęściej wskazywali, iż miejscem, w którym dochodzi do odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych jest wynajęty magazyn. Suma odsetek tych odpowiedzi z każdej z grup wyniosła 60,81%. Miejsce pracy to zmienna, która nie miała wpływu na opinię respondentów. Większość respondentów, których miejscem pracy jest KWP (54,29%), KMP/KPP (61,84%) oraz KP/PP (62,86%) oceniło, iż miejscem tym jest wynajęty magazyn.

Biorąc pod uwagę staż pracy respondentów, należy stwierdzić, iż większość respondentów deklarowała, iż do podrabiania legalnego alkoholu dochodzi w wynajętych magazynach. W grupie osób badanych o stażu do 5 lat respondenci ci stanowili 37,50%, od 6 do 10 lat - 56,10%, od 11 do 15 lat - 61,11%, od 16 do 20 lat - 56,90%, od 21 do 25 lat - 72,73%, od 26 do 30 lat - 75,00% oraz powyżej 30 lat - 57,14%. Znaczna grupa respondentów pracujących w Komendzie Wojewódzkiej Policji, w Komendach Miejskich Policji/Komendach Powiatowych Policji i Komisariatach Policji/Posterunkach Policji deklarowała, iż miejscem, w którym dochodzi do procederu podrabiania alkoholu jest wynajęty magazyn. Wśród respondentów pracujących w KWP, takie osoby stanowiły 69,44%, w KMP/KPP - 59,21%, zaś w KP/PP - 54,29%.

W tym miejscu należy podkreślić, że przedstawione wyniki badań ankietowych nie pokryły się z wynikami badań aktowych, w których najczęściej miejscem popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu jest mieszkanie lub dom sprawcy.

G) Która technika nielegalnej produkcji alkoholu jest najbardziej niebezpieczna dla zdrowia obywateli?

Respondenci zostali poproszeni o wyrażenie opinii, która technika nielegalnej produkcji jest najbardziej niebezpieczna dla zdrowia obywateli. Mieli wybrać jedną odpowiedź.

Większość respondentów wskazało, że najbardziej niebezpieczną dla zdrowia obywateli techniką nielegalnej produkcji alkoholu jest odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych. Taką odpowiedź zaznaczyło 78,32% respondentów.

Tabela nr 69 Która technika nielegalnej produkcji alkoholu jest najbardziej niebezpieczna dla zdrowia obywateli?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
bimbrownictwo	0	0,00	1	2,44	2	2,78	4	7,27	2	5,26	0	0,00	1	14,29
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych	5	62,50	30	73,17	62	86,11	39	70,91	31	81,58	5	100	5	71,43
podrabianie legalnego alkoholu	3	37,50	10	24,39	8	11,11	12	21,82	5	13,16	0	0,00	1	14,29
Razem:	8	100	41	100	72	100	55	100	34	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z tabeli nr 69, niezależnie od stażu pracy, osoby badane najczęściej wskazywały na odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, jako najbardziej niebezpieczną dla zdrowia obywateli technikę nielegalnej produkcji alkoholu. Odsetek wskazań w poszczególnych grupach wahał się od 62,50% do 100%. Niezależnie od miejsca pracy, respondenci również wybrali odpowiedź „odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych". W Komendzie Wojewódzkiej Policji osoby te stanowiły 83,78%, w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji 78,34%, a w Komisariacie Policji/Posterunku Policji 71,88%.

H) Urządzenie najczęściej używane do nielegalnej produkcji alkoholu

Ankietowane osoby zostały poproszone o wskazanie urządzenia najczęściej używanego do produkcji bimbru, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu. Respondent miał wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii lub udzielić własnej odpowiedzi.

Większość osób badanych wymieniło, iż urządzeniem najczęściej używanym do produkcji bimbru są parniki, beczki i kotły (79,48% wskazań). Natomiast, odnośnie odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania alkoholu respondenci najczęściej wskazywali na odpowiedź „linie technologiczne". Odpowiedzi te stanowiły odpowiednio 85,71% i 65,75%.

Uwzględniając staż pracy funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego, należy zauważyć, iż w każdej grupie przeważały osoby, które wskazały, jako urządzenie najczęściej używane do produkcji bimbru odpowiedź „parniki, beczki, kotły". W grupie respondentów o najkrótszym stażu pracy do 5 lat odsetek wskazań stanowił 75,00%, od 6 do 10 lat - 68,29%,

od 11 do 15 lat - 78,38%, od 16 do 20 lat - 83,93%, od 21 do 25 lat - 82,05%, od 26 do 30 lat - 100% oraz powyżej 30 lat - 100%.

Zdecydowana większość respondentów, których miejscem pracy jest KWP (77,14%), KMP/KPP (78,21%) oraz KP/PP (86,84%) oceniła, że urządzeniem najczęściej używanym do produkcji bimbru są parniki, beczki i kotły. Osoby badane wskazywały również na inne urządzenia używane do produkcji bimbru:

- profesjonalny sprzęt (dwóch respondentów),
- rurki (jeden respondent),
- samowar (jeden respondent),
- sprzęt kupowany przez Internet (jeden respondent).

Według stażu pracy respondentów należy stwierdzić, że osoby badane oceniły, iż urządzeniem najczęściej używanym do odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych jest linia technologiczna służąca do odkażania alkoholu. Odsetek wskazań w każdej grupie osób o stażu pracy do 5 lat, od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 16 do 20 lat, od 21 do 25, od 26 do 30 lat oraz powyżej 30 lat wahał się od 75,00% do 100%.

Uwzględniając miejsce prace, odpowiedzi kształtowały się podobnie. Dwudziestu siedmiu respondentów z Komendy Wojewódzkiej Policji (75,00%), stu dwudziestu jeden osób badanych z Komendy Miejskiej Policji/Komendy Powiatowej Policji (82,31%) oraz trzydziestu dwóch funkcjonariuszy Policji z Komisariatu Policji/Posterunku Policji na terenie województwa podlaskiego (86,49%) wskazało na odpowiedź „linie technologiczne". Należy nadmienić, iż jeden respondent udzielił własnej odpowiedzi wskazując na profesjonalne urządzenia zazwyczaj z filtrem węglowym, jako najczęściej wybierane do odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych.

Respondenci najczęściej wskazywali, iż urządzeniem używanym do podrabiania legalnego alkoholu jest linia technologiczna. Odpowiedź ta stanowiła od 62,50% do 81,25% w poszczególnych grupach o stażu pracy do 5 lat, od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 16 do 20 lat, od 21 do 25, od 26 do 30 lat oraz powyżej 30 lat. Osoby badane, których miejscem pracy jest KWP (66,67%), KMP/KPP (67,81%) oraz KP/PP (56,76%) wybrały odpowiedź „linie technologiczne". Nieliczni respondenci udzielali własnych odpowiedzi najczęściej wymieniając takie urządzenia jak:

- butelki (czterech respondentów),
- lejek (dwóch respondentów),
- profesjonalne urządzenia (jeden respondent),

- urządzenia do butelkowania (jeden respondent),
- drukarki (jeden respondent),
- komputery (jeden respondent),
- dostęp do nowych butelek i zakrętek (jeden respondent),
- pralka Frania (jeden respondent).

Należy nadmienić, iż zaprezentowane wyniki nie są zgodne z wynikami badań ankietowych, w których urządzeniem najczęściej używanym do nielegalnej produkcji alkoholu są butelki plastikowe, butelki szklane i aparatura do destylacji.

I) Status majątkowy osób trudniących się nielegalną produkcją alkoholu

Kolejne pytanie zadane respondentom dotyczyło tego, jaki status majątkowy mają najczęściej osoby zajmujące się procederem bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania alkoholu. Osoby badane miały wybrać jedną odpowiedź dla każdej z kategorii.

Większość respondentów oceniło, iż osoby trudniące się bimbrownictwem mają niski status majątkowy (51,49% wskazań). Z kolei, osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianiem legalnego alkoholu mają średni status majątkowy. Na taką odpowiedź wskazało odpowiednio 56,19% i 46,70% osób badanych.

Tabela nr 70 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się bimbrownictwem?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
niski	5	62,50	20	47,62	37	49,33	27	45,76	24	61,54	4	80,00	4	57,14
średni	2	25,00	21	50,00	36	48,00	30	50,85	14	35,90	1	20,00	3	42,86
wysoki	1	12,50	1	2,38	2	2,67	2	3,39	1	2,56	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	75	100	59	100	39	100	5	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Odpowiedzi udzielone przez respondentów o najkrótszym stażu pracy do 5 lat oraz od 11 do 15 lat, od 21 do 25 lat, od 26 do 30 lat i powyżej 30 lat wskazują, że osoby trudniące się bimbrownictwem posiadają niski status majątkowy. Odsetek ten wynosił odpowiednio 62,50%, 49,33%, 61,54%, 80% oraz 57,14%. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy wynoszącym od 6 do 10 lat (50,00%) oraz od 16 do 20 lat (50,85%) ocenili, iż osoby trudniące się tym procederem posiadają średni status majątkowy.

Większość osób badanych, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji, Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji deklarowało, iż osoby trudniące się bimbrownictwem posiadają niski status majątkowy. Odsetek tego rodzaju odpowiedzi stanowił 47,22% (osoby pracujące w KWP), 51,5% (respondenci pracujący w KMP/KPP) oraz 55,26% (osoby pracujące w KP/PP).

Tabela nr 71 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
niski	3	37,50	8	19,51	11	14,86	10	17,54	5	14,29	1	20,00	0	0,00
średni	3	37,50	22	53,66	45	60,81	31	54,39	19	54,29	3	60,00	4	66,67
wysoki	2	25,00	11	26,83	18	24,32	16	28,07	11	31,43	1	20,00	2	33,33
Razem:	8	100	41	100	74	100	57	100	35	100	5	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z danych zawartych w tabeli nr 71 osoby o najkrótszym stażu pracy do 5 lat nie byli zdecydowani i wybrali najczęściej odpowiedź „niski" (37,50%) oraz „średni" (37,50%). Natomiast, respondenci o stażu od 6 do 10 lat (53,66%), od 11 do 15 lat (60,81%), od 16 do 20 (54,39%), od 21 do 25 lat (54,29%), od 26 lat do 30 lat (60,00%) i powyżej 30 lat (66,67%) deklarowali najczęściej, że osoby trudniące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych posiadają średni status majątkowy.

Niezależnie od miejsca pracy respondentów, większość osób badanych stwierdziło, iż osoby trudniące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych posiadają średni status majątkowy. Wśród funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji odsetek ten stanowił 66,67%. W Komendach Miejskich Policji/Komendach Powiatowych Policji odsetek ten wynosił 52,29%, zaś w Komisariatach Policji/Posterunkach Policji 62,16%.

Tabela nr 72 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
niski	3	37,50	4	9,76	7	9,46	7	12,07	3	8,57	1	20,00	0	0,00
średni	2	25,00	16	39,02	39	52,70	26	44,83	17	48,57	2	40,00	4	66,67
wysoki	3	37,50	21	51,22	28	37,84	25	43,10	15	42,86	2	40,00	2	33,33
Razem:	8	100	41	100	74	100	58	100	35	100	5	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z informacji zawartych w tabeli nr 72, funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego do lat 5 wskazali, iż najczęściej osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu posiadają niski (37,50% wskazań) lub wysoki (37,50% wskazań) status majątkowy.

Ponad połowa respondentów o stażu pracy od 6 do 10 lat deklarowała, iż takie osoby posiadają wysoki status majątkowy (51,22%). Wśród respondentów o stażu pracy od 11 do 15 lat (52,70%), od 16 do 20 lat (44,83%) oraz od 21 do 25 lat (48,57%) oraz powyżej 30 lat (66,67%) przeważały osoby, które oceniły, iż osoby zajmujące się podrabianiem legalnego alkoholu posiadają średni status majątkowy. Osoby badane o stażu pracy od 26 do 30 lat najczęściej wybierali odpowiedź „średni" (40,00%) oraz „wysoki" (40,00%).

Tabela nr 73 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
niski	2	5,56	16	10,46	7	18,42
średni	17	47,22	71	46,41	18	47,37
wysoki	17	47,22	66	43,14	13	34,21
Razem:	36	100	153	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji wskazywali najczęściej na odpowiedź „średni" (47,22%) oraz „wysoki" (47,22%). Siedemdziesięciu jeden respondentów z Komend Miejskich Policji/Komend Powiatowych Policji deklarowało, iż osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu posiadają średni status majątkowy (46,41%).

Podobnie odpowiadały osoby pracujące w Komisariatach Policji/Posterunkach Policji, które wskazały również na średni status majątkowy osób trudniących się podrabianiem alkoholu (47,37%).

J) Wykształcenie posiadane przez osoby trudniące się nielegalną produkcją alkoholu

Respondenci zostali zapytani, o to, jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się bimbrownictwem, odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianiem legalnego alkoholu. Mogli wybrać jedna odpowiedź dla każdej kategorii osób.

Większość respondentów wskazała, że najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem posiadają wykształcenie podstawowe (40,87% wskazań). Odnośnie

odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, a także podrabiania legalnego alkoholu to osoby badane najczęściej wskazywały, że osoby trudniące się tymi procederami posiadają wykształcenie średnie. Osoby te stanowiły odpowiednio 50,88% i 52,86%.

Tabela nr 74 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się bimbrownictwem?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
podstawowe	1	12,50	14	33,33	31	41,89	26	44,07	16	44,44	3	50,00	3	60,00
średnie	4	50,00	13	30,95	23	31,08	17	28,81	13	36,11	1	16,67	1	20,00
zawodowe	2	25,00	13	30,95	20	27,03	15	25,42	6	16,67	1	16,67	1	20,00
wyższe	1	12,50	2	4,76	0	0,00	1	1,69	1	2,78	1	16,67	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	74	100	59	100	36	100	6	100	5	100

Źródło: opracowanie własne

Biorąc pod uwagę staż pracy respondentów należy stwierdzić, iż zmienna ta miała wpływ na odpowiedzi respondentów. Połowa osób badanych o stażu pracy do 5 lat deklarowała, iż osoby trudniące się bimbrownictwem posiadają najczęściej wykształcenie średnie.

W grupie osób o stażu pracy od 6 do 10 lat najczęściej wskazywano na dwie odpowiedzi „średnie" (30,95%) oraz „zawodowe" (30,95%). Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 11 do 15 lat, od 16 do 20 lat, od 21 do 25 lat, od 26 do 30 lat i powyżej 30 lat ocenili, że takie osoby posiadają wykształcenie podstawowe.

Tabela nr 75 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się bimbrownictwem?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
podstawowe	12	34,29	64	40,51	18	48,65
średnie	14	40,00	50	31,65	8	21,62
zawodowe	7	20,00	41	25,95	10	27,03
wyższe	2	5,71	3	1,90	1	2,70
Razem:	35	100	158	100	37	100

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając miejsce pracy respondentów, należy zauważyć, iż tylko funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego z Komendy Wojewódzkiej Policji uznali, że osoby trudniące się bimbrownictwem posiadają najczęściej wykształcenie średnie (40,00%).

Większość respondentów, których miejscem pracy jest KMP/KPP (40,51%) oraz KP/PP (48,65%) wskazała na wykształcenie podstawowe.

Tabela nr 76 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
podstawowe	0	0,00	5	11,90	4	5,48	9	15,52	5	14,29	2	33,33	1	16,67
średnie	5	62,50	20	47,62	40	54,79	28	48,28	19	54,29	0	0,00	4	66,67
zawodowe	1	12,50	9	21,43	21	28,77	11	18,97	7	20,00	3	50,00	1	16,67
wyższe	2	25,00	8	19,05	8	10,96	10	17,24	4	11,43	1	16,67	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	73	100	58	100	35	100	6	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Znaczna grupa respondentów deklarowała, iż osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych posiadają wykształcenie średnie. Suma odsetek wskazań tej odpowiedzi dla każdej z grup wyniosła ponad 50%. Jedynie w grupie respondentów o stażu pracy od 26 do 30 lat, osoby badane stwierdziły, iż osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych posiadają wykształcenie zawodowe (50%). Większość osób badanych, których miejscem pracy jest KWP, KMP/KPP oraz KP/PP wskazała na odpowiedź „średnie”. Odsetek odpowiedzi stanowił odpowiednio: 61,11%, 49,68% i 45,95%.

Tabela nr 77 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
podstawowe	0	0,00	5	11,90	3	4,11	8	13,79	4	11,43	1	20,00	0	0,00
średnie	6	75,00	20	47,62	41	56,16	27	46,55	20	57,14	1	20,00	5	83,33
zawodowe	0	0,00	8	19,05	13	17,81	8	13,79	2	5,71	2	40,00	1	16,67
wyższe	2	25,00	9	21,43	16	21,92	15	25,86	9	25,71	1	20,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	73	100	58	100	35	100	5	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Respondenci w większości przypadku w sposób mniej lub bardziej zdecydowany potwierdzili, iż osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu posiadają wykształcenie średnie. Takiego zdania były osoby badane o stażu pracy do 5 lat (75,00%), od 6 do 10 lat (47,62%), od 11 do15 lat (56,16%), od 16 do 20 lat (56,55%), od 21 do 25 lat (57,14%) oraz powyżej 30 lat (83,33%). Natomiast, w grupie funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 26 do 30 lat osoby badane wskazywały na odpowiedź „zawodowe” (40,00%).

Zmienna w postaci miejsca pracy nie miała wpływu na udzielane przez respondentów odpowiedzi. Zdaniem większości osób badanych, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji, Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji oraz w Komisariat Policji/Posterunek Policji osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu posiadają najczęściej średnie wykształcenie. W KWP osoby te stanowiły 63,89%, w KMP/KPP - 48,39%, zaś w KP/PP - 61,11%.

Należy zaznaczyć, że zaprezentowane wyniki nie są zgodne z wynikami badań aktowych, w których sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu posiadają najczęściej wykształcenie zawodowe.

K) Zajęcie wykonywane najczęściej przez osoby trudniące się nielegalną produkcją alkoholu

Kolejne pytanie dotyczyło tego, jakie zdaniem respondentów zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem, odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu. Osoba badana miała wskazać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób.

Większość respondentów oceniło, iż osoby trudniące się bimbrownictwem oraz podrabianiem legalnego alkoholu wykonują najczęściej zajęcie pracownika fizycznego. Na taką odpowiedź wskazało odpowiednio 50,00% i 34,82% osób badanych. Według respondentów, osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych najczęściej wykonują zajęcie pracownika fizycznego (34,38% wskazań) i bezrobotnego (34,38% wskazań).

Tabela nr 78 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
pracownik fizyczny	1	12,50	17	40,48	46	61,33	33	55,93	16	42,11	1	16,67	3	50,00
pracownik umysłowy	0	0,00	2	4,76	1	1,33	2	3,39	0	0,00	0	0,00	0	0,00
bezrobotny	4	50,00	18	42,86	21	28,00	16	27,12	17	44,74	3	50,00	2	33,33
emeryt/rencista	3	37,50	4	9,52	7	9,33	7	11,86	5	13,16	2	33,33	1	16,67
uczeń	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	1,69	0	0,00	0	0,00	0	0,00
student	0	0,00	1	2,38	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	75	100	58	100	38	100	6	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Analiza danych zawartych w tabeli nr 78 pozwoliła ustalić, że najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem wykonują zajęcie pracownika fizycznego lub są osobami bezrobotnymi. Na odpowiedź „pracownik fizyczny" wskazywały osoby o stażu od 11 do 15 lat (61,33%), od 16 do 20 (55,93%) oraz powyżej 30 lat (50%).

Natomiast, odpowiedź „bezrobotny" wybierali respondenci o stażu pracy do 5 lat (50%), od 6 do 10 lat (42,86%), od 21 do 25 lat (44,74%) i od 26 do 30 lat (50,00%).

Tabela nr 79 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
pracownik fizyczny	15	42,86	80	49,69	22	57,89
pracownik umysłowy	1	2,86	4	2,48	0	0,00
bezrobotny	15	42,86	53	32,92	13	34,21
emeryt/rencista	4	11,43	23	14,29	2	5,26
uczeń	0	0,00	1	0,62	0	0,00
student	0	0,00	0	0,00	1	2,63
Razem:	35	100	161	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

Należy zauważyć, że respondenci, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji oraz w Komisariat Policji/ Posterunek Policji wskazywali na odpowiedź „pracownik fizyczny". Odsetek wskazań mieścił się w przedziale od 49,69% (KMP/KPP) do 57,89% (KP/PP). Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji, najczęściej deklarowali, że zajęciem jakie wykonują osoby trudniące się bimbrownictwem jest pracownik fizyczny (42,86%) oraz bezrobotny (42,86%).

Tabela nr 80 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
pracownik fizyczny	1	12,50	17	40,48	25	34,25	22	38,60	10	30,30	0	0,00	2	33,33
pracownik umysłowy	3	37,50	7	16,67	15	20,55	15	26,32	10	30,30	1	20,00	3	50,00
bezrobotny	3	37,50	13	30,95	29	39,73	16	28,07	11	33,33	4	80,00	1	16,67
emeryt/rencista	0	0,00	1	2,38	2	2,74	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
uczeń	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	1,75	1	3,03	0	0,00	0	0,00
student	1	12,50	4	9,52	2	2,74	3	5,26	1	3,03	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	73	100	57	100	33	100	5	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Respondenci o najkrótszym stażu do 5 lat nie mieli sprecyzowanego zdania w tej sprawie, gdyż osoby te najczęściej wskazały dwie odpowiedzi „pracownik umysłowy" (37,50%) i „bezrobotny" (37,50%). Osoby badane o stażu od 6 do 10 lat (40,48%) i od 16 do 20 lat (38,60%) oceniły, że zajęciem wykonywanym najczęściej przez osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych jest pracownik fizyczny.

Funkcjonariusze Policji województwa podlaskiego o stażu pracy od 11 do 15 lat (39,73%), od 21 do 25 lat (33,33%) oraz od 26 do 30 lat (80,00%) deklarowali, że najczęściej osoby bezrobotne zajmują się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych. Najbardziej doświadczeni respondenci o stażu pracy powyżej 30 lat wybrali odpowiedź „pracownik umysłowy" (50,00%).

Tabela nr 81 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
pracownik fizyczny	15	42,86	54	35,29	8	22,22
pracownik umysłowy	9	25,71	35	22,88	10	27,78
bezrobotny	10	28,57	54	35,29	13	36,11
emeryt/rencista	0	0,00	3	1,96	0	0,00
uczeń	0	0,00	2	1,31	0	0,00
student	1	2,86	5	3,27	5	13,89
Razem:	35	100	153	100	36	100

Źródło: opracowanie własne

Zmienna w postaci miejsca pracy w pewnym stopniu różnicowała opinie respondentów. Wśród osób, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji, przeważali respondenci, którzy zdecydowanie wybrali odpowiedź „pracownik fizyczny" (42,86%).

Największe trudności ze sformułowaniem oceny, o czym świadczy wybranie opcji „pracownik fizyczny" (35,29%) oraz „bezrobotny" (35,29%) miały osoby pracujące w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji. Większość osób, których miejscem pracy jest Komisariat Policji/Posterunek Policji deklarowała, iż osoba bezrobotna najczęściej zajmuje się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych (36,11%).

Tabela nr 82 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się podrabianiem alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
pracownik fizyczny	2	25,00	18	42,86	23	31,51	20	35,09	10	30,30	1	20,00	4	66,67
pracownik umysłowy	2	25,00	6	14,29	20	27,40	16	28,07	12	36,36	1	20,00	1	16,67
bezrobotny	3	37,50	12	28,57	26	35,62	17	29,82	10	30,30	3	60,00	1	16,67
emeryt/rencista	0	0,00	2	4,76	2	2,74	2	3,51	0	0,00	0	0,00	0	0,00
uczeń	1	12,50	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
student	0	0,00	4	9,52	2	2,74	2	3,51	1	3,03	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	73	100	57	100	33	100	5	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Znaczna grupa respondentów o stażu pracy do 5 lat (37,50%), od 11 do 15 lat (35,62%) i od 26 do 30 lat (60,00%) wskazała, iż najczęściej trudnią się podrabianiem alkoholu osoby bezrobotne.

W przypadku funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 6 do 10 lat (42,86%), od 16 do 20 lat (35,09%) oraz powyżej 30 lat (66,67%) przeważali respondenci, którzy wybrali opcję „pracownik fizyczny". Natomiast, respondenci o stażu pracy mieszczącym się w przedziale od 21 do 25 lat, deklarowali, iż najczęściej trudni się podrabianiem alkoholu pracownik umysłowy (36,36%).

Tabela nr 83 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się podrabianiem alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
pracownik fizyczny	14	40,00	50	32,68	14	38,89
pracownik umysłowy	10	28,57	38	24,84	10	27,78
bezrobotny	10	28,57	52	33,39	10	27,78
emeryt/rencista	0	0,00	6	3,92	0	0,00
uczeń	1	2,86	0	0,00	0	0,00
student	0	0,00	7	4,58	2	5,56
Razem:	35	100	153	100	36	100

Źródło: opracowanie własne

Zarówno osoby badane, których miejscem pracy jest KWP oraz KP/PP uważają, iż najczęściej osoby trudniące się podrabianiem alkoholu wykonują zajęcie pracownika fizycznego. Takiego zdania było 40,00% respondentów pracujących w Komendzie Wojewódzkiej i 38,89% osób badanych w Komisariatach Policji/Posterunkach Policji. Grupa ankietowanych osób, których miejscem pracy jest KMP/KPP (33,39%) uznała, że osoby bezrobotne trudnią się podrabianiem legalnego alkoholu.

Należy podkreślić, iż przedstawione wyniki odnośnie odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych są częściowo zgodne z wynikami badań aktowych, w których osoby trudniące się nielegalną produkcją alkoholu najczęściej są osobami bezrobotnymi.

L) Grupy wiekowe osób trudniących się nielegalną produkcją alkoholu

Ankietowane osoby zostały poproszone o wskazanie, w jakiej grupie wiekowej najczęściej były osoby trudniące się bimbrownictwem, odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianiem legalnego alkoholu. Respondenci mieli wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób.

Większość osób badanych wskazało, iż najczęściej osoby zajmujące się bimbrownictwem są w grupie wiekowej 42-52 lat (42,49% wskazań). Według respondentów odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych trudnią się najczęściej osoby w grupie wiekowej 22-30 lat (50,88% wskazań). Zdaniem osób badanych podrabianiem legalnego alkoholu zajmują się najczęściej osoby w grupie wiekowej 31-41 lat (53,57% wskazań).

Tabela nr 84 W jakiej grupie wiekowej najczęściej były osoby trudniące się bimbrownictwem?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
0-16	1	12,50	0	0,00	1	1,35	1	1,69	1	2,63	0	0,00	0	0,00
17-21	0	0,00	1	2,38	0	0,00	2	3,39	0	0,00	0	0,00	0	0,00
22-30	0	0,00	1	2,38	3	4,05	0	0,00	1	2,63	0	0,00	0	0,00
31-41	0	0,00	5	11,90	10	13,51	8	13,56	3	7,89	0	0,00	0	0,00
42-52	2	25,00	24	57,14	26	35,14	22	37,29	18	47,37	4	66,67	3	50,00
53-63	3	37,50	10	23,81	26	35,14	21	35,59	13	34,21	2	33,33	3	50,00
pow. 63	2	25,00	1	2,38	8	10,81	5	8,47	2	5,26	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	74	100	59	100	38	100	6	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Z uzyskanych danych statystycznych wynika, że respondenci o stażu pracy do 5 lat deklarowali, że osoby trudniące się bimbrownictwem najczęściej są w grupie wiekowej od 53 do 63 lat (37,50%). Osoby badane o stażu pracy od 6 do 10 lat (57,14%), od 16 do 20 lat (37,29%), od 21 do 25 lat (47,37%), od 26 do 30 lat (66,67%) wskazały na grupę wiekową od 42 do 52 lat. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 11 do 15 lat oraz powyżej 30 lat najczęściej wybierali odpowiedź „42-52” (35,14%) oraz „53-63” (35,14%).

Również tak samo odpowiadała połowa respondentów o najdłuższym stażu pracy powyżej 30 lat (50,00%).

Tabela nr 85 W jakiej grupie wiekowej najczęściej były osoby trudniące się bimbrownictwem?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
0-16	1	2,86	1	0,63	2	5,26
17-21	0	0,00	3	1,88	0	0,00
22-30	0	0,00	4	2,50	1	2,63
31-41	6	7,14	17	10,63	3	7,89
42-52	14	40,00	74	46,25	11	28,95
53-63	12	34,29	52	32,50	14	36,84
powyżej 63	2	5,71	9	5,63	7	18,42
Razem:	35	100	160	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

Czternastu funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego pracujących w Komendzie Wojewódzkiej Policji (40,00%) oraz siedemdziesięciu czterech z Komendy Miejskiej Policji/Komendy Powiatowej Policji (46,25%) oceniło, że osoby trudniące się bimbrownictwem są najczęściej w grupie wiekowej od 42 do 52 lat. Natomiast, czternastu respondentów, których miejscem pracy jest Komisariat Policji/Posterunek Policji wskazało na odpowiedź „53-63" (36,84%).

Zdecydowana większość respondentów w poszczególnych grupach o stażu pracy do 5 lat (50,00%), od 6 do 10 lat (61,90%), od 11 do 15 lat (50,00%), od 16 do 20 lat (38,60%), od 21 do 25 lat (51,43%), od 26 do 30 lat (66,67%) oraz powyżej 30 lat (83,33%) stwierdziła, iż osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych znajdują się najczęściej w grupie wiekowej od 22 do 30 lat. Ponad połowa funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim, których miejscem pracy jest KWP, KMP/KPP, KP/PP wskazała również na grupę wiekową od 22 do 30 lat.

Według opinii respondentów osoby trudniące się podrabianiem alkoholu najczęściej są w grupie wiekowej od 31 do 41 lat. Stwierdziło tak 62,50% osób badanych o stażu pracy do 5 lat. W dalszej kolejności 51,22% respondentów o stażu pracy od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat - 61,11%, od 16 do 20 lat - 43,86%, od 21 do 25 lat - 52,94% oraz powyżej 30 lat (83,33%). Jedynie funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 26 do 30 lat wybrało grupę wiekową od 42 do 52 lat (50,00%). Uwzględniając miejsce pracy badanych osób należy stwierdzić, iż w każdej grupie przeważały osoby, które wskazały na odpowiedź „31-41". Odsetek wskazań w KWP wyniósł - 62,86%, w KMP/KPP - 53,29%, w KP/PP - 45,95%.

Należy nadmienić, iż zaprezentowane wyniki badań ankietowych nie są zgodne z wynikami badań aktowych, w których sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu to najczęściej osoby mieszczące się w przedziale wiekowym od 51 do 60 lat.

M) Struktury osobowe przy nielegalnej produkcji alkoholu

Respondenci zostali zapytani o to, w jakiej strukturze najczęściej działają osoby trudniące się bimbrownictwem, odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania alkoholu. Mogli wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób.

Większość respondentów wskazało, że osoby trudniące się bimbrownictwem działają samodzielnie (79,74%). Odnośnie odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu, to respondenci najczęściej wskazywali, że osoby trudniące się tymi procederami działają w zorganizowanej grupie. Takich odpowiedzi udzieliło odpowiednio 53,71% i 68,42% osób badanych.

Interpretując wyniki odpowiedzi na poniższe pytanie dotyczące struktury działania osób trudniących się bimbrownictwem, należy zauważyć, że zdecydowana większość respondentów ze wszystkich grup o stażu pracy wskazała na odpowiedź „samodzielnie". Odsetek wskazań we wszystkich grupach wahał się od 60,00% do 87,50%. Podobnie odpowiadali respondenci biorąc pod uwagę miejsce pracy osób badanych. W Komendzie Wojewódzkiej Policji, osób badanych, które oceniły, iż osoby trudniące się bimbrownictwem działają samodzielnie było 60,00%, w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji 84,62%, w Komisariacie Policji/Posterunku Policji 77,78%.

Tabela nr 86 W jakiej strukturze najczęściej działają osoby trudniące się odkażaniem spirytusu do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
samodzielnie	1	12,50	4	9,52	6	8,22	5	8,47	1	2,86	1	16,67	0	0,00
współsprawstwo	4	50,00	13	30,95	30	41,10	24	40,68	15	42,86	2	33,33	0	0,00
zorganizowana grupa	3	37,50	25	59,52	37	50,68	30	50,85	19	54,29	3	50,00	6	100
Razem:	8	100	42	100	73	100	59	100	35	100	6	100	6	100

Źródło: opracowanie własne

Analiza tabeli nr 86 pozwoliła na stwierdzenie, iż staż pracy miał wpływ na udzielane przez respondentów odpowiedzi. Wśród osób badanych o najkrótszym stażu pracy do 5 lat najczęściej osoby wybierały opcję „współsprawstwo" (50,00%). Pozostali funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego byli zdania, że osoby trudniące się odkażaniem spirytusu do

celów przemysłowych najczęściej działają w zorganizowanej grupie. W każdej grupie osoby te stanowiły od 50,00% do 59,52%.

Tabela nr 87 W jakiej strukturze najczęściej działają osoby trudniące się odkażaniem spirytusu do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
samodzielnie	0	0,00	14	8,97	4	10,81
współsprawstwo	20	55,56	56	35,90	12	32,43
zorganizowana grupa	16	44,44	86	55,13	21	56,76
Razem:	36	100	156	100	37	100

Źródło: opracowanie własne

Znaczna grupa respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji wybrała opcję „współsprawstwo" (55,56%). Funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim pracujący w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji oraz Komisariacie Policji/Posterunku Policji najczęściej deklarowały, iż osoby trudniące się odkażaniem spirytusu do celów przemysłowych działają w zorganizowanej grupie. Odpowiedzi te stanowiły odpowiednio 55,13% i 56,76%. W świetle uzyskanych wyników, należy zauważyć, iż respondenci o stażu pracy do 5 lat (50,00%), od 6 do 10 lat (64,29%), od 11 do 15 lat (65,75%), od 16 do 20 lat (75,86%), od 21 do 25 lat (68,57%), od 26 do 30 lat (66,67%) oraz powyżej 30 lat (83,33%) wybrali odpowiedź „zorganizowana grupa". Uwzględniając miejsce pracy respondentów należy stwierdzić, że również osoby badane wskazały, iż osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu działają w zorganizowanej grupie. W grupie respondentów pracujących w KWP stanowili 80,56%, w KMP/KPP - 65,81%, zaś w KP/PP - 67,57%.

Należy nadmienić, iż wyniki badań ankietowych dotyczących procederu bimbrownictwa są zgodne z wynikami badań aktowych, w których sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu najczęściej działają samodzielnie.

N) Gdzie najczęściej trafia nielegalnie wyprodukowany alkohol?

Kolejnym zagadnieniem będącym w kręgu zainteresowań badawczych było to, gdzie najczęściej trafia nielegalnie wyprodukowany alkohol (bimber, odkażony spirytus przeznaczony do celów przemysłowych oraz podrabiany legalnie alkohol). Respondenci mogli wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii nielegalnie wyprodukowanego alkoholu lub wpisać swoją odpowiedź w rubryce „w inne miejsca".

Większość osób objętych badaniem oceniło, iż nielegalnie wyprodukowany bimber trafia najczęściej do odbiorców prywatnych. Taką odpowiedź udzieliło 78,30%

respondentów. Natomiast, respondenci wskazali, iż odkażony spirytus przeznaczony do celów przemysłowych oraz podrabiany alkohol trafia we wszystkie wymienione w ankiecie miejsca (legalne sklepy, meliny, stoiska na bazarach i do odbiorców prywatnych). Osoby te stanowiły odpowiednio 31,72% i 57,14%.

Staż pracy to zmienna, która nie miała istotnego wpływu na opinie formułowane przez osoby badane. Niezależnie od stażu pracy funkcjonariusze publiczni garnizonu podlaskiego najczęściej wskazywali, iż najczęściej bimber trafia do odbiorców prywatnych. Odpowiedź tą wybrało 87,50% respondentów o stażu pracy do 5 lat. Podobnie wskazywały osoby o stażu od 6 do 10 lat (73,81%), od 11 do 15 lat (75,68%), od 16 do 20 lat (78,33%), od 21 do 25 lat (81,58%), od 26 do 30 lat (100%) oraz powyżej 30 lat (85,71%).

Uwzględniając miejsce pracy respondentów, należy zauważyć, że osoby badane wybrały odpowiedź „odbiorcy prywatni". W KWP odpowiedzi te stanowiły 83,78%, w KMP/KPP - 76,88%, zaś w KP/PP - 78,95%.

Tabela nr 88 Gdzie najczęściej trafia odkażany spirytus do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
legalne sklepy	1	12,50	4	9,76	5	6,94	9	15,52	6	17,14	0	0,00	1	14,29
meliny	4	50,00	14	34,15	21	29,17	16	27,59	4	11,43	3	50,00	1	14,29
stoiska na bazarach	0	0,00	7	17,07	13	18,06	12	20,69	10	28,57	2	33,33	1	14,29
odbiorcy prywatni	1	12,50	3	7,32	9	12,50	1	1,72	3	8,57	0	0,00	0	0,00
we wszystkie wymienione miejsca	2	25,00	12	29,27	23	31,94	18	31,03	12	34,29	1	16,67	4	57,14
w inne miejsca	0	0,00	1	2,44	1	1,39	1	1,72	0	0,00	0	0,00	0	0,00
nigdzie	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	1,72	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	41	100	72	100	58	100	35	100	6	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Jak pokazują wyniki badań ankietowanych, respondenci wskazywali na różne miejsca, gdzie trafia odkażony spirytus do celów przemysłowych. Osoby o najkrótszym stażu pracy do 5 lat (50,00%), od 6 do 10 lat (34,15%) oraz od 26 do 30 lat (50,00%) wybrały odpowiedź „meliny".

Pozostali funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim o stażu pracy od 11 do 15 lat (31,94%), od 16 do 20 lat (31,03%), od 21 do 25 lat (34,29%), a także powyżej 30 lat (57,14%) deklarowali, iż odkażany spirytus do celów przemysłowych trafia do legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach oraz odbiorców prywatnych. Respondenci również wskazywali na inne miejsca, takie jak:

- sale bankietowe (jedna osoba badana),

- wesela (jedna osoba badana),
- znajomi (jedna osoba badana).

Tabela nr 89 Gdzie najczęściej trafia odkażany spirytus do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
legalne sklepy	0	0,00	20	13,07	6	16,22
meliny	11	29,73	41	26,80	11	29,73
stoiska na bazarach	8	21,62	29	18,95	8	21,62
odbiorcy prywatni	4	10,81	11	7,19	2	5,41
we wszystkie wymienione miejsca	14	37,84	49	32,03	9	24,32
w inne miejsca	0	0,00	2	1,31	1	2,70
nigdzie	0	0,00	1	0,65	0	0,00
Razem:	37	100	153	100	37	100

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (37,84%) oraz Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (32,03%) oceniło, że odkażany spirytus przeznaczony do celów przemysłowych trafia najczęściej do legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach oraz odbiorców prywatnych. Osoby badane pracujące w Komisariacie Policji/Posterunku Policji wybrały opcję „meliny".

W tym miejscu należy nadmienić, iż jeden funkcjonariusz Policji w województwie podlaskim wskazał również na dyskoteki, jako inne miejsce, do których może trafiać odkażany spirytus przeznaczony do celów przemysłowych.

Tabela nr 90 Gdzie najczęściej trafia podrabiany legalnie alkohol?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
legalne sklepy	2	25,00	15	35,71	17	23,29	21	36,21	13	37,14	1	16,67	2	28,57
meliny	1	12,50	3	7,14	6	8,22	1	1,72	2	5,71	2	33,33	0	0,00
stoiska na bazarach	0	0,00	3	7,14	11	15,07	5	8,62	3	8,57	0	0,00	0	0,00
odbiorcy prywatni	0	0,00	5	11,90	9	12,33	5	8,62	3	8,57	0	0,00	1	14,29
we wszystkie wymienione miejsca	5	62,50	15	35,71	30	41,10	24	41,38	14	40,00	3	50,00	4	57,14
w inne miejsca	0	0,00	1	2,38	0	0,00	1	1,72	0	0,00	0	0,00	0	0,00
nigdzie	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	1,72	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	100	42	100	73	100	58	100	35	100	6	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Znaczna część funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim o stażu pracy: do 5 lat (62,50%), od 11 do 15 lat (41,10%), od 16 do 20 lat (41,38%), od 21 do 25 lat (40,00%), od 26 do 30 lat (50,00%) oraz powyżej 30 lat (57,14%) wybrała odpowiedź „we wszystkie wskazane miejsca". Jedynie osoby o stażu pracy od 6 do 10 lat nie były zdecydowane, gdyż oceniły, iż podrabiany alkohol może trafiać do legalnych sklepów (35,71%) lub we wszystkie wymienione miejsca (35,71%).

Osoby badane, których miejscem pracy jest KWP, KMP/KPP, KP/PP najczęściej wskazywali, że podrabiany legalnie alkohol trafia do legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach oraz odbiorców prywatnych. Odsetek wskazań wyniósł od 39,47% do 45,95%. Należy zaznaczyć, iż jeden respondent wpisał swoją odpowiedź „dyskoteki, bary", jako miejsce, gdzie trafia podrabiany legalnie alkohol.

Należy podkreślić, iż zaprezentowane wyniki badań ankietowych nie są zgodne z wynikami badań aktowych, w których nielegalnie wyprodukowany alkohol trafia najczęściej do odbiorców prywatnych.

§3 Sposoby zapobiegania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu

A) Czy zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce przynosi efekty?

Zwrócono się do respondentów z pytaniem, czy ich zdaniem zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce przynosi efekty. Osoby ankietowane miały do wyboru cztery możliwości.

Większość osób objętych badaniem wskazało, że zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu nie przynosi żadnych efektów. Taką odpowiedź zaznaczyło 36,48% respondentów.

Tabela nr 91 Czy zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce przynosi efekty?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	1	12,50	16	39,02	24	32,43	8	13,56	6	15,79	2	33,33	3	42,86
nie przynosi żadnych efektów	4	50,00	11	26,83	26	35,14	25	42,37	17	44,74	2	33,33	0	0,00
nie wiem	3	37,50	8	19,51	20	27,03	17	28,81	12	31,58	1	16,67	4	57,14
nie mam zdania	0	0,00	6	14,63	4	5,41	9	15,25	3	7,89	1	16,67	0	0,00
Razem:	8	100	41	100	74	100	59	100	38	100	6	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

W opinii respondentów o stażu pracy do 5 lat (50,00%), od 11 do 15 lat (35,14%), od 16 do 20 lat (42,37%) oraz od 21 do 25 lat (44,74%) zwalczanie nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce nie przynosi żadnych efektów. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 6 do 10 lat (39,02%) najczęściej wybierali odpowiedź „tak". Osoby badane o stażu pracy od 16 do 20 lat nie byli zdecydowani i jednocześnie wskazywali na dwie opcję „tak" (33,33%) oraz „nie przynosi żadnych efektów" (33,33%). Respondenci o najdłuższym stażu pracy powyżej 30 lat, deklarowali, iż nie mają dostatecznej wiedzy na odpowiedź na dane pytanie (57,14%).

Trzynastu funkcjonariuszy Policji w województwie podlaskim, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji wybrało opcję „nie wiem" (35,14%). Natomiast, pięćdziesięciu dziewięciu osób badanych pracujących w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji (37,34%) oraz siedemnastu respondentów z Komisariatu Policji/Posterunku Policji (44,74%) wskazało, że zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce nie przynosi żadnych efektów.

B) Jakie należy podjąć działania dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?

Ankietowane osoby zapytano, o to, jakie należy podjąć działania: ekonomiczne, represyjne, społeczno-wychowawcze i kulturowe, organizacyjne oraz prawne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Respondenci mieli zaznaczyć jedną, najważniejszą ich zdaniem odpowiedź w każdej kategorii.

Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego w większości przypadku potwierdzili, że dla skutecznego zwalczania tego zjawiska należy podjąć działania ekonomiczne w postaci obniżenia cen alkoholu rynkowego dla zmniejszenia dysproporcji między ceną alkoholu rynkowego, a ceną alkoholu pochodzącego z nielegalnych źródeł. Suma odsetek wskazań wyniosła 68,83%. Respondenci zgłosili również swoje postulaty w tym zakresie:

- trzy osoby badane deklarowały, że dla skutecznego zwalczania zjawiska należy organizować kampanię reklamowe o szkodliwości zażywania tego typu alkoholu,
- dwóch respondentów wskazało na zalegalizowanie produkcji bimbru,
- jedna osoba badana wskazała na podniesie jakości alkoholu,
- jeden respondent ocenił, że nakładanie dużych kar finansowych przyczyni się skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu,

- jedna osoba badana wskazała, że nie należy zwalczać produkcji bimbru, tylko zwalczać podrabianie legalnego alkoholu i odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych.

Staż pracy oraz jednostka organizacyjna Policji, w której pracują respondenci to zmienne, które nie miały wpływu na udzielone odpowiedzi. Zdecydowana większość osób badanych w każdej kategorii stwierdziła, iż dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania ekonomiczne polegające na obniżenia cen alkoholu rynkowego dla zmniejszenia dysproporcji między ceną alkoholu rynkowego, a ceną alkoholu pochodzącego z nielegalnych źródeł.

Większość respondentów wskazała, że dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania represyjne polegające na zapewnieniu nieuchronności odpowiedzialności karnej (33,33%) oraz stosowaniu surowszych kar i środków karnych (31,60%).

Tabela nr 92 Jakie należy podjąć działania represyjne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
zapewnienie nieuchronności odpowiedzialności karnej	2	25,00	8	20,00	24	32,43	22	37,29	15	40,54	3	50,00	3	42,86
podniesienie poziomu wykrywalności sprawców	1	12,50	8	20,00	10	13,51	2	3,39	4	10,81	0	0,00	0	0,00
surowsze kary i środki karne	2	25,00	18	45,00	21	28,38	14	23,73	12	32,43	2	33,33	4	57,14
inne działania	2	25,00	0	0,00	2	2,70	4	6,78	0	0,00	0	0,00	0	0,00
nie mam zdania	1	12,50	6	15,00	17	22,97	17	28,81	6	16,22	1	16,67	0	0,00
Razem:	8	100	40	100	74	100	59	100	37	100	6	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając staż pracy należy stwierdzić, że respondenci o stażu pracy do 5 lat byli najmniej zdecydowani i wybierali opcję „zapewnienie nieuchronności odpowiedzialności karnej" (25,00%), „surowsze kary i środki karne" (25,00%) oraz „inne działania" (25,00%).

Respondenci o stażu pracy od 6 do 10 lat (45,00%) oraz powyżej 30 lat ocenili, że surowsze kary i środki przyczynią się do skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu.

Osoby badane o stażu pracy od 11 do 15 lat (32,43%), od 16 do 20 lat (37,29%) oraz od 26 do 30 lat (50,00%) najczęściej deklarowali, że działaniami represyjnymi, które przyczynią się do zwalczania tego procederu jest zapewnienie nieuchronności odpowiedzialności karnej.

Tabela nr 93 Jakie należy podjąć działania represyjne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
zapewnienie nieuchronności odpowiedzialności karnej	11	32,35	55	34,59	11	28,95
podniesienie poziomu wykrywalności sprawców	4	11,76	19	11,95	2	5,26
surowsze kary i środki karne	13	38,24	47	29,56	13	34,21
inne działania	1	2,94	4	2,52	3	7,89
nie mam zdania	5	14,71	34	21,38	9	23,68
Razem:	34	100	159	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

Z danych zamieszczonych w powyższej tabeli wynika, że osoby pracujące w Komendzie Wojewódzkiej Policji oraz w Komisariacie Policji/Posterunku Policji wskazały na tą samą odpowiedź „surowsze kary i środki karne". Odsetek tych odpowiedzi odpowiednio wyniósł 38,24% oraz 34,21%.

Odmiennie odpowiadali funkcjonariusze Komendy Miejskiej Policji/Komendy Powiatowej Policji oceniając, że tylko zapewnienie nieuchronności odpowiedzialności karnej przyczyni się do skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu (34,59%).

Osoby badane zaproponowały również inne działania, takie jak:

- zalegalizowanie produkcji bimbru (jeden respondent),
- odpowiednie stosowanie aktualnych kar i środków karnych przez sądy (jeden respondent),
- szybkość wyroku (jeden respondent),
- kary finansowe (jeden respondent),
- upublicznienie wizerunków i danych sprawców w mediach oraz lokalnie na tablicach ogłoszeń (jeden respondent),

- nie należy zwalczać produkcji bimbru, ale zwalczać podrabianie legalnego alkoholu i odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych (jeden respondent).

Najczęściej respondenci ocenili, że należy podjąć działania społeczno-wychowawcze i kulturowe polegające na działaniach informacyjnych mających na celu przedstawienie konsekwencji prawnych i społecznych nielegalnej produkcji alkoholu (broszury, ulotki, plakaty, rozmowy ze społeczeństwem, filmy edukacyjne). Taką odpowiedź wskazało 69,10% respondentów. W grupie funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy do 5 lat osoby te stanowiły 75,00%, od 6 do 10 lat (80,49%), od 11 do 15 lat (72,97%), od 16 do 20 lat (56,67%), od 21 do 25 lat (61,11%), od 26 do 30 lat (100%) oraz powyżej 30 lat (75,00%).

Niezależnie od miejsca pracy osoby badane wskazywały na odpowiedź „działania informacyjne mające na celu przedstawienie konsekwencji prawnych i społecznych nielegalnej produkcji alkoholu (broszury, ulotki, plakaty, rozmowy ze społeczeństwem, filmy edukacyjne)". W KWP w Białymstoku, takie osoby stanowiły 80,56%, w KMP/KPP - 66,67%, a w KP/PP - 68,42%.

Sześciu funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego wybrało odpowiedź „inne działania". Najczęściej udzielane przez nich odpowiedzi wyglądają następująco:

- jeden respondent wskazał na działanie polegające na zachęceniu do spożywania alkoholi niskoprocentowych,
- jeden respondent ocenił, że potrzebna jest edukacja w domu rodzinnym,
- jeden respondent deklarował, że należy uświadomić osobom jak niebezpieczny jest alkohol niewiadomego pochodzenia,
- jedna osoba badana wskazała na potrzebę spotkań z ludnością i informowaniu o konsekwencjach prawnych takiego zachowania,
- jedna osoba badana, stwierdziła, że do skutecznego zwalczania tego zjawiska potrzebne jest podniesienie zarobków ludności,
- jedna osoba badana wskazała, że nie należy zwalczać produkcji bimbru, tylko skupić się na zwalczaniu odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu.

Większość osób badanych oceniło, że dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania organizacyjne polegające na poprawie jakości alkoholu rynkowego i zapewnieniu systematycznej jego kontroli. Osoby te stanowiły 48,91%.

Tabela nr 94 Jakie należy podjąć działania organizacyjne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
poprawa jakości alkoholu rynkowego i zapewnienie systematycznej jego kontroli	5	71,43	19	48,72	38	52,78	26	43,33	18	48,65	3	50,00	3	37,50
rozszerzenie kręgu podmiotów mających na celu statutową walkę z nielegalną produkcją alkoholu	0	0,00	13	33,33	17	23,61	14	23,33	7	18,92	1	16,67	3	37,50
zniesienie limitu punktów sprzedaży alkoholu	0	0,00	3	7,69	3	4,17	4	6,67	5	13,51	0	0,00	1	12,50
inne działania	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2	3,33	0	0,00	0	0,00	0	0,00
nie mam zdania	2	28,57	4	10,26	14	19,44	14	23,33	7	18,92	2	33,33	1	12,50
Razem:	7	100	39	100	72	100	60	100	37	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Zaprezentowane dane wskazują, że opinie respondentów nie są podzielone. Wśród osób badanych o stażu pracy do 5 lat (71,43%), od 6 do 10 lat (48,72%), od 11 do 15 lat (52,78%), od 16 do 20 lat (43,33%), od 21 do 25 lat (48,65%), od 26 do 30 lat (50,00%) najczęściej respondenci wskazywali na odpowiedź „poprawa jakości alkoholu rynkowego i zapewnienie systematycznej jego kontroli".

Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy powyżej 30 lat deklarowali, że działania organizacyjne mające na celu zwalczanie nielegalnej produkcji alkoholu to: poprawa jakości alkoholu rynkowego i zapewnienie systematycznej jego kontroli (37,50%) oraz rozszerzenie kręgu podmiotów mających na celu statutową walkę z nielegalną produkcją alkoholu (37,50%).

W przypadku respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (40,54%), Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (51,28%) oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji (47,22%), należy zauważyć, iż osoby badane najczęściej wskazywały na poprawę jakości alkoholu rynkowego i zapewnienie systematycznej jego kontroli.

Głos w tej sprawie zabrało również trzech funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego, których zdaniem, aby skutecznie zwalczyć zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu należy:

- wprowadzić limitowaną i kontrolowaną za zezwoleniem produkcję lokalną (bimber) oraz obniżyć ceny alkoholu przy surowszych karach, co spowoduje nieopłacalność nielegalnej produkcji (jeden respondent),
- zalegalizować produkcję bimbru (jeden respondent),
- zwalczać jedynie podrabianie legalnego alkoholu i odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych (jeden respondent).

Natomiast, większość respondentów wskazało, że dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania prawne polegające na nowelizacji ustawy w zakresie zwiększenia represyjności czynów nielegalnej produkcji alkoholu (38,67%). Należy również podkreślić, że 34,67% osób badanych nie miało zdania na ten temat.

Tabela nr 95 Jakie należy podjąć działania prawne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
nowelizacja ustawy w zakresie zwiększenia represyjności czynów nielegalnej produkcji alkoholu	2	25,00	18	46,15	29	39,18	12	22,64	14	40,00	5	71,42	4	57,14
umieszczenie stosownych czynów w kodeksie karnym	1	12,50	9	23,07	19	25,67	13	24,52	78	22,85	1	14,28	1	14,28
inne działania	1	12,50	1	2,56	1	1,35	5	9,43	1	2,85	0	0,00	0	0,00
nie mam zdania	4	50,00	11	28,20	25	33,78	23	43,39	12	34,28	1	14,28	2	28,57
Razem:	8	100	39	100	74	100	53	100	35	100	7	100	7	100

Źródło: opracowanie własne

Informacje zawarte w tabeli nr 95, pozwalają na wskazanie, że respondenci o stażu pracy do 5 lat oraz od 16 do 20 lat nie mieli sprecyzowanego zdania w tej sprawie (odpowiednio 50,00% i 43,39%). W pozostałych grupach osoby badane, oceniły, że dla skutecznego zwalczania tego zjawiska należy podjąć działania prawne w zakresie nowelizacji ustawy w zakresie zwiększenia represyjności czynów nielegalnej produkcji alkoholu. Odsetek tych wskazań wahał się od 39,18% do 71,42%.

Respondenci, niezależnie od miejsca pracy wskazywali przede wszystkim na nowelizację ustawy w zakresie zwiększenia represyjności czynów nielegalnej produkcji

alkoholu, jako działanie, które może się przyczynić do skutecznego zwalczania tego zjawiska. Na ten sposób wskazywały osoby badane, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (45,71%) oraz Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (40,52%). Jedynie funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego pracujący w Komisariacie Policji/Posterunku Policji wybrali opcję „nie mam zdania" (40,54%).

Należy nadmienić, iż osoby badane wskazały na inne działania prawne, których podjęcie może przyczynić się do zwalczenia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu:

- legalizacja bimbrownictwa, produkcji na własne potrzeby (sześciu respondentów),
- ustawa dopuszczająca wytwarzanie alkoholu na własny użytek (jeden respondent),
- nie należy zwalczać produkcji bimbru, ale zwalczać podrabianie i odkażanie (jeden respondent).

C) Możliwości przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów

Respondentom zadano następujące pytanie: „Czy istnieje według Pana/Pani możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów?". Osoby badane, jeśli wybrały odpowiedź „nie", „nie wiem", lub „nie mam zdania" miały przejść do pytania nr 33.

Większość osób badanych wskazało, że istnieje możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów. Osoby te stanowiły 37,29%.

Tabela nr 96 Czy istnieje możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	5	62,50	17	40,48	28	37,84	17	28,33	13	34,21	5	83,33	3	37,50
nie	0	0,00	12	28,57	18	24,32	17	28,33	10	26,32	0	0,00	2	25,00
nie wiem	1	12,50	9	21,43	17	22,97	7	11,67	8	21,05	0	0,00	2	25,00
nie mam zdania	2	25,00	4	9,52	11	14,86	19	31,67	7	18,42	1	16,67	1	12,50
Razem:	8	100	42	100	74	100	60	100	38	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Znaczna grupa osób badanych o stażu pracy do 5 lat (62,50%), od 6 do 10 lat (40,48%), od 11 do 15 lat (37,84%), od 21 do 25 lat (34,21%), od 26 do 30 lat (83,33%), powyżej 30 lat (37,50%) oceniła, że istnieje możliwość przeciwdziałania tego rodzaju

przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów. Respondenci, którzy nie mieli zdania na temat to funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu mieszczącym się w przedziale od 16 do 20 lat (31,67%).

Uwzględniając miejsce pracy osób badanych, należy zauważyć, że większość respondentów wybrała odpowiedź „tak". Respondenci ci stanowili w KWP - 40,54%, KMP/KPP - 35,40%, zaś w KP/PP - 42,11%.

D) W jaki sposób mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu?

Kontynuując badania zapytano respondentów, w jaki sposób mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu. Osoby badane mogły wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Większość osób badanych oceniło, że mieszkańcy danych miast i powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu poprzez anonimowe, telefoniczne wezwania oraz anonimowe pisma (donosy). Takie odpowiedzi stanowiły odpowiednio 28,90% oraz 28,44%.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli nr 97, funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o stażu pracy do 5 lat najczęściej zaznaczali odpowiedź „anonimowe, telefoniczne wezwania" (18,75%), „anonimowe pisma (donosy)" (18,75%), „informacje przekazywane osobiście w trakcie prowadzonych przez policję czynności" (18,75%), „informacje zgłaszane za pomocą krajowej mapy zagrożeń bezpieczeństwa" (18,75%).

Wśród respondentów o stażu pracy od 6 do 10 lat (28,21%), od 11 do 15 lat (29,17%), od 26 do 30 lat (83,33%) najwięcej osób oceniło, że mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu poprzez anonimowe, telefoniczne wezwania. W grupie osób badanych o stażu pracy o stażu pracy 16-20 (37,21%) i od 21 do 25 lat (38,24%) najczęściej osoby wskazywali na anonimowe pisma (donosy). Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o najdłuższym stażu pracy powyżej 30 lat najczęściej wybierali dwie opcje: „anonimowe, telefoniczne wezwania" (37,50%), „anonimowe pisma (donosy)" (37,50%).

Tabela nr 97 W jaki sposób mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
anonimowe, telefoniczne wezwania	3	18,75	11	28,21	21	29,17	9	20,93	11	32,35	5	83,33	3	37,50
anonimowe pisma (donosy)	3	18,75	10	25,64	16	22,22	16	37,21	13	38,24	1	16,67	3	37,50
informacje przekazywane osobiście w trakcie otwartych dyskusji i spotkań z policjantami	1	6,25	4	10,26	7	9,72	3	6,98	0	0,00	0	0,00	0	0,00
informacje przekazywane osobiście w trakcie prowadzonych przez policję czynności	3	18,75	10	25,64	20	27,78	6	13,95	7	20,59	0	0,00	2	25,00
informacje zgłaszane za pomocą krajowej mapy zagrożeń bezpieczeństwa	3	18,75	3	7,69	6	8,33	4	9,30	2	5,88	0	0,00	0	0,00
informacje przekazywane za pomocą masmediów	1	6,25	0	0,00	1	1,39	1	2,33	0	0,00	0	0,00	0	0,00
informacje przekazywane za pomocą przedstawicieli lokalnych samorządów	1	6,25	1	2,56	1	1,39	3	6,98	0	0,00	0	0,00	0	0,00
inne	1	6,25	0	0,00	0	0,00	1	2,33	1	2,94	0	0,00	0	0,00
Razem:	16	100	39	100	74	100	60	100	34	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Ankietowane osoby, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku (30,00%) oraz Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (30,71%) oceniły, iż mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu poprzez anonimowe pisma (donosy).

Respondenci pracujący w Komisariacie Policji/Posterunku Policji wskazywali najczęściej na odpowiedź „anonimowe, telefoniczne wezwania" (36,84%). Trzech funkcjonariuszy Policji w garnizonie podlaskim zaproponowało własne odpowiedzi, stwierdzając, że informacje takie uzyskuje od mieszkańców danych miast/powiatów w trakcie czynności operacyjnych.

Tabela nr 98 W jaki sposób mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
anonimowe, telefoniczne wezwania	9	22,50	40	28,57	14	36,84
anonimowe pisma (donosy)	12	30,00	43	30,71	7	18,42
informacje przekazywane osobiście w trakcie otwartych dyskusji i spotkań z policjantami	2	5,00	8	5,71	5	13,16
informacje przekazywane osobiście w trakcie prowadzonych przez policję czynności	7	17,50	36	25,71	5	13,16
informacje zgłaszane za pomocą krajowej mapy zagrożeń bezpieczeństwa	6	15,00	8	5,71	4	10,53
informacje przekazywane za pomocą masmediów	1	2,50	0	0,00	2	5,26
informacje przekazywane za pomocą przedstawicieli lokalnych samorządów	2	5,00	3	2,14	1	2,63
Inne	1	2,50	2	1,43	0	0,00
Razem:	40	100	140	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

E) Jak często mieszkańcy / obywatele informują o zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu?

Kolejne pytanie zadane osobom ankietowanym odnosiło do tego, jak często mieszkańcy/obywatele informowali o zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu. Respondenci, jeśli wybrali odpowiedź „nigdy" mieli przejść do pytania nr 38.

Większość osób badanych deklarowała, że mieszkańcy/obywatele nigdy nie informowali o zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu. Suma odsetek wskazań wyniosła 45,19%. Uwzględniając staż pracy osób badanych należy podkreślić, że większość respondentów ze wszystkich grup odpowiadała podobnie wskazując, że mieszkańcy/obywatele nigdy nie informowali ich o tym procederze. Jedynie połowa respondentów o stażu pracy od 26 lat do 30 lat deklarowała, że do takich sytuacji dochodzi sporadycznie.

Niezależnie od miejsca pracy respondenci najczęściej wybrali opcję „nigdy". Taką odpowiedź udzieliło 65,79% osób pracujących w Komendzie Wojewódzkiej Policji, zaś w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji (42,33%). Natomiast, funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego, których miejscem pracy jest Komisariat Policji/Posterunek Policji ocenili, że mieszkańcy/obywatele sporadycznie informowali ich o zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu (47,37%).

F) Na jakie zachowania mieszkańcy najczęściej wskazywali informując o procederze nielegalnej produkcji alkoholu?

Do respondentów zwrócono się o wyrażenie opinii, na jakie zachowania mieszkańcy najczęściej wskazywali informując o procedurze nielegalnej produkcji alkoholu. Osoby badane miały zaznaczyć jedną odpowiedź lub wybrać opcję „inne, jakie?" i wpisać własną propozycję.

Zdaniem większości funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego mieszkańcy najczęściej informując o procederze nielegalnej produkcji alkoholu wskazywali na bimbrownictwo (63,95%). Niezależnie od stażu pracy osoby badane również wybierały odpowiedź „bimbrownictwo". Respondenci ci o stażu pracy do 5 lat stanowili 100%, od 6 do 10 lat 59,26%, od 11 do 15 lat 64,29%, od 16 do 20 lat 60,61%, od 21 do 25 lat 64,52%, od 26 do 30 lat 60,00% oraz powyżej 30 lat 75,00%.

Tabela nr 99 Na jakie zachowania mieszkańcy najczęściej wskazywali informując o procederze nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
bimbrownictwo	7	43,75	72	69,23	15	55,56
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych	1	6,25	9	8,65	1	3,70
podrabianie legalnego alkoholu	1	6,25	5	4,81	0	0,00
przemyt	7	43,75	15	14,42	10	37,04
inne	0	0,00	3	2,88	1	3,70
Razem:	16	100	104	100	27	100

Źródło: opracowanie własne

Osoby badane, których miejscem pracy jest KWP najczęściej wybierali dwie odpowiedzi: „bimbrownictwo" (43,45%) oraz „przemyt" (43,45%). Respondenci pracujący w KMP/KPP (69,23%) i KP/PP (55,56%) ocenili, że mieszkańcy najczęściej wskazują na bimbrownictwo, gdy informują o procederze nielegalnej produkcji alkoholu.

Ponadto trzech respondentów zaproponowało własne odpowiedzi takie, jak:

- nielegalny obrót, handel rozrobionym spirytusem (2 osoby badane),
- żadne z wymienionych (1 osoba badana).

G) Czy mieszkańcy przekazując informacje o procederze nielegalnej produkcji alkoholu wskazywali proponowane przez siebie sposoby przeciwdziałania takim zachowaniom?

W dalszej kolejności istotne było pytanie, czy mieszkańcy przekazując informacje o procederze nielegalnej produkcji alkoholu wskazywali proponowane przez siebie sposoby przeciwdziałania takim zachowaniom. W sytuacji, gdy osoba badana odpowiedziała „nie" miała przejść do pytania nr 38.

Zdecydowana większość respondentów deklarowała, iż mieszkańcy przekazując informacje o procederze nielegalnej produkcji alkoholu nie wskazywali proponowanych przez siebie sposobu przeciwdziałania takim zachowaniom. Osoby te stanowiły 86,30%. Niezależnie od stażu pracy większość respondentów oceniło, że mieszkańcy przekazując informację o procederze nielegalnej produkcji alkoholu nie wskazywali proponowanych przez siebie sposobów przeciwdziałania temu zjawisku. Odsetek wskazań wahał się od 75,00% do 100%. Znaczna grupa respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (82,35%), Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (85,44%) oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji (92,31%) wybrało odpowiedź „nie".

H) Sposoby przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców

Respondenci zostali zapytani o sposoby przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców.

Większość osób badanych oceniło, że sposobami przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wskazanymi przez mieszkańców jest potrzeba podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu (58,46%).

Analiza danych zawarta w tabeli nr 100 pozwoliła ustalić, że staż pracy do zmienna, która miała wpływ na udzielane przez respondentów odpowiedzi. Osoby badane o stażu pracy od 6 do10 (54,55%), od 11 do 15 (61,11%), od 21 do 25 lat (64,71%) oraz od 26 do 30 lat (100%) wskazały, że sposoby przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców dotyczyły potrzeby podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu.

Respondenci o stażu pracy od 16 do 20 lat najczęściej wybierali dwie opcje „potrzeby podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób

trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu" (46,67%) i „potrzeby zwiększenia przez Policję działań prewencyjnych wobec osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu" (46,67%).

Funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim o najdłuższym stażu pracy powyżej 30 lat stwierdzili, że sposoby przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców dotyczyły potrzeby zwiększenia przez Policję działań prewencyjnych wobec osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu.

Tabela nr 100 Sposoby przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców dotyczyły:

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
potrzeby podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu	0	0,00	6	54,55	11	61,11	7	46,67	11	64,71	3	100	0	0,00
potrzeby zwiększenia przez Policję działań prewencyjnych wobec osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu	0	0,00	5	45,45	6	33,33	7	46,67	6	35,29	0	0,00	1	100
inne	0	0,00	0	0,00	1	5,56	1	6,67	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	0	0	11	100	18	100	15	100	17	100	3	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość osób badanych, których miejscem pracy jest KWP (57,14%), KMP/KPP (53,33%), KP/PP (76,92%) oceniła, że mieszkańcy wskazywali na potrzebę podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu. Osoby badane wskazały także na inne sposoby, które dotyczyły zalegalizowania bimbrownictwa na własny użytek. Taką odpowiedź udzieliło dwóch respondentów.

I) Czy uzyskane informacje od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu?

Pytając respondentów o to, czy uzyskane informacje od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu, uwzględniono listę zawierającą cztery odpowiedzi. Osoba badana miała wskazać jedną odpowiedź.

Większość osób badanych oceniło, że uzyskane informacje od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania w niewielkim stopniu przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu (36,49%).

Tabela nr 101 Czy uzyskane informację od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak, w dużym stopniu	0	0,00	4	26,67	3	15,00	1	6,67	5	25,00	1	33,33	0	0,00
tak, w niewielkim stopniu	0	0,00	2	13,33	11	55,00	6	40,00	5	25,00	2	16,67	1	100
nie	0	0,00	2	13,33	4	20,00	2	13,33	5	25,00	0	0,00	0	0,00
trudno powiedzieć	0	0,00	7	46,67	2	10,00	6	40,00	5	25,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	0	0,00	15	100	20	100	15	100	20	100	3	100	1	100

Źródło: opracowanie własne

Staż pracy to zmienna, która miała istotny wpływ na opinie formułowane przez osoby badane. Osoby badane o stażu pracy od 6 do 10 lat miały trudności z wypowiedzeniem się na dany temat (46,67%). Respondenci o stażu pracy od 11 do 15 lat (55,00%) oraz powyżej 30 lat (100%) ocenili, że w niewielkim stopniu uzyskane informację od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu.

Natomiast, funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego od 16 do 20 lat najczęściej wskazywali dwie odpowiedzi „tak, w niewielkim stopniu" (40,00%) oraz „trudno powiedzieć" (40,00%). Osoby badane o stażu pracy od 21 do 25 lat wybrali opcję „tak, w dużym stopniu" (25,00%), „tak, w niewielkim stopniu" (25,00%), „nie" (25,00%) oraz „trudno powiedzieć" (25,00%). Respondenci o stażu pracy od 26 do 33 lat (33,33%) deklarowali, że uzyskane informację od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się w dużym stopniu do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu.

Większość respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (40,00%) oraz Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (38,75%) opowiedziała się, że w niewielkim stopniu uzyskane informację od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu. Trudności ze sformułowanie oceny miały osoby badane pracujące w Komisariacie Policji/Posterunku Policji (46,67%).

J) Rodzaje ekspertyz przeprowadzanych na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

Poproszono osoby badane o odpowiedź na pytanie dotyczące rodzaju ekspertyz przeprowadzanych na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź lub wpisać swoją odpowiedź w kategorii „inne, jakie?”.

Zgodnie z wynikami respondenci uważają, że na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przeprowadza się następujące rodzaje ekspertyz: badania fizykochemiczne (55,45% wskazań), badania toksykologiczne (31,46% wskazań), badania daktyloskopijne (6,85% wskazań) oraz badania traseologiczne (4,98% wskazań).

Tabela nr 102 Jakie według doświadczenia respondentów rodzaje ekspertyz przeprowadza się na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
badania fizykochemiczne	5	50,00	31	53,45	57	58,76	44	53,01	32	56,14	5	62,50	4	50,00
badania daktyloskopijne	1	10,00	2	3,45	5	5,15	8	9,64	6	10,53	0	0,00	0	0,00
badania traseologiczne	0	0,00	3	5,17	4	4,12	6	7,23	3	5,26	0	0,00	0	0,00
badania toksykologiczne	3	30,00	22	37,93	31	31,96	23	27,71	16	28,07	2	25,00	4	50,00
Inne	1	10,00	0	0,00	0	0,00	2	2,41	0	0,00	1	12,50	0	0,00
Razem:	10	0,00	58	100	97	100	83	100	57	100	8	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z danych zawartych w tabeli nr 102 wszystkie osoby badane o stażu pracy do 5 lat, od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 16 do 20 lat, od 21 do 25 lat wskazały na odpowiedź „badania fizykochemiczne”. Odsetek wskazań wahał się od 50,00% do 62,50%.

Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o najdłuższym stażu pracy (powyżej 30 lat) oprócz odpowiedzi „badania fizykochemiczne” (50,00%) wybrali również opcję „badania toksykologiczne” (50,00%). Niezależnie od miejsca pracy wszyscy osoby badane deklarowali, że na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przeprowadza się badania fizykochemiczne. W KWP tacy respondenci stanowili 45,00%, w KMP/KPP - 55,05% oraz w KP/PP - 72,09%.

K) Które ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są czasochłonne i ile średnio trwa ich przygotowanie?

Następnie poproszono badanych o wskazanie, które według nich ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są czasochłonne i ile średnio trwa ich przygotowanie.

Najliczniejsza grupa respondentów stwierdziła, że nie posiada dostatecznej wiedzy, aby odpowiedzieć na pytanie (51,79%). Wśród respondentów o stażu pracy od 6 do10 lat pracy osoby te stanowiły (50,00%), od 11 do 15 lat (57,35%), od 16 do 20 (48,28%), od 21 do 25 lat (51,35%), od 26 do 30 lat (50,00%) oraz powyżej 30 lat (57,14%). Osoby badane o najkrótszym stażu pracy do 5 lat najczęściej wybierały dwie odpowiedzi „nie wiem" (37,50%) oraz „trudno powiedzieć" (37,50%). Uwzględniając miejsce pracy funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego, należy zauważyć, że większość respondentów wskazała na odpowiedź „nie wiem". Odsetek wskazań wynosił od 47,40% do 64,70%.

Warto nadmienić, że nieliczne osoby badane wskazywały, że ekspertyzami czasochłonnymi są:

- **badania toksykologiczne o średnim czasie trwania:**
  - 3 miesiące (dwóch respondentów),
  - około 1 miesiąca (jeden respondent),
  - 6 miesięcy (jeden respondent),
  - w zależności od ilości zabezpieczonego alkoholu i jego rodzaju - średnio ok. 2-4 tygodnie (jeden respondent),
  - 2-3 miesiące (jeden respondent),
- **badania fizykochemiczne o średnim czasie trwania:**
  - około 3 miesięcy (ośmiu respondentów),
  - 2 miesiące (pięciu respondentów),
  - 2-3 miesiące (trzech respondentów),
  - 1 miesiąc (dwóch respondentów),
  - 1-2 miesiące (dwóch respondentów),
  - w zależności od biegłego od 1 miesiąca do 6 miesięcy (dwóch respondentów),
- **badania daktyloskopijne o średnim czasie trwania:**
  - około 1 miesiąca - (dwóch respondentów),
  - 2 miesiące (jeden respondent),
- **badania traseologiczne o średnim czasie trwania:**
  - 1-2 miesiące (jeden respondent),

– 2 miesiące (jeden respondent).

Respondenci również sporadycznie stwierdzali, że ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu nie są czasochłonne i średnio trwają:

- badania fizykochemiczne:
  - 1 miesiąc (jeden respondent),
  - 2 tygodnie do miesiąca (jeden respondent),
  - 2 miesiące (jeden respondent),
  - od dwóch do czterech tygodni (jeden respondent),
  - 1-2 dni (jeden respondent),
- badania daktyloskopijne:
  - 2 miesiące (jeden respondent),
  - 2-6 dni (jeden respondent),
- badania traseologiczne:
  - 2 miesiące (jeden respondent),
  - 1-2 dni (jeden respondent),
- badania toksykologiczne:
  - od dwóch do czterech tygodni (jeden respondent).

L) Które wykonywane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są kosztowne?

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie, które wykonywane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są kosztowne. Osoby badane mogły wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Większość osób badanych zaznaczyło odpowiedź „nie wiem”. Osoby te stanowiły 68,10%. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego, niezależnie od stażu pracy deklarowali, że nie mają wiedzy, aby wyrazić opinie. Takie osoby o stażu pracy: do 5 lat stanowiły (87,50%), od 6 do 10 lat (73,81%), od 11 do 15 lat (71,23%), od 16 do 20 lat (64,41%), od 21 do 25 lat (59,46%), od 26 do 30 lat (66,67%) oraz powyżej 30 lat (57,14%). Osoby badane, których miejscem pracy jest KWP, KMP/KPP oraz KP/PP wybierali odpowiedź „nie wiem”. Suma odsetek odpowiedzi wyniosła 68,10%.

Nieliczne osoby badane wskazywały na następujące ekspertyzy kosztowne:

- siedmiu respondentów wskazało na badania toksykologiczne,
- pięciu respondentów wskazało na badanie fizykochemiczne,
- dwie osoby wskazały na badania daktyloskopijne,

- jedna osoba wskazała na badania chemiczne,
- jedna osoba wskazała, ze badaniami kosztownymi są te, które wymagają badania na nowoczesnych chromatografach.

Wybierając odpowiedzi „nie są kosztowne” respondenci najczęściej wskazywali na następujące badania:

- badania fizykochemiczne (7 respondentów),
- badania toksykologiczne (2 respondentów),
- badania traseologiczne (2 respondentów),
- badania daktyloskopijne (1 respondent).

M) Czy przeprowadzane ekspertyzy są przydatne w postępowaniu przygotowawczym w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?

Ankietowane osoby poproszono o ocenę, czy przeprowadzane ekspertyzy są przydatne w postępowaniu przygotowawczym w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Respondenci mieli krótko uzasadnić swój wybór odpowiedzi.

Zdaniem większości osób badanych przeprowadzane ekspertyzy są przydatne w postępowaniu przygotowawczym dotyczącym nielegalnej produkcji alkoholu (57,56%). Respondenci o stażu pracy od 6 do 10 lat (62,79%), od 11 do 15 lat (57,33%), od 16 do 20 lat (49,15%), od 21 do 25 lat (61,54%), od 26 do 30 lat (83,33%) oraz powyżej 30 lat (75,00%) ocenili, że przeprowadzane ekspertyzy są przydatne w postępowaniu przygotowawczym w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Osoby o najkrótszym stażu pracy o stażu pracy do 5 lat nie były zdecydowane i najczęściej wybierały dwie odpowiedzi „tak” (37,50%) i „nie wiem” (37,50%). Ponad połowa respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (65,79%) oraz Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (57,67%) oceniła, że przeprowadzane ekspertyzy są przydatne w postępowaniu przygotowawczym w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Podobnie odpowiadały osoby pracujące w Komisariatach Policji/Posterunkach Policji (48,65%).

Respondenci uzasadniając swoją odpowiedź najczęściej stwierdzali, że ekspertyzy są przydatne, gdyż:

- określają skład i zawartość alkoholu w zabezpieczonych cieczach (3 respondentów),
- potwierdzają czy ujawniony alkohol może być szkodliwy/trujący np. metylowy, (3 respondentów),
- mogą wpłynąć na zmianę kwalifikacji i zaostrzenie kary (3 respondentów),

- pozwalają na stwierdzenie rodzaju alkoholu, jego składu i stężenia (3 respondentów),
- bez ekspertyzy nie ma możliwości prowadzenia postępowania przygotowawczego (2 respondentów),
- wskazują na rodzaj alkoholu, ujawniają ślady zmierzające do ustalenia sprawcy (2 respondentów),
- potwierdzają czy badana substancja jest alkoholem (2 respondentów),
- stanowią materiał dowodowy (1 respondent),
- znając procentową zawartość alkoholu precyzyjnie można wyliczyć wartość nieopłaconych podatków (1 respondent),
- są fundamentem prowadzonych postępowań ze względu na możliwość ustalenia podstaw do kwalifikacji prawnej czynu (1 respondent),
- opinia biegłego jest wiążąca w toku postępowania (1 respondent),
- może wskazywać na źródło produkcji alkoholu tzw. profilowanie (1 respondent),
- pomagają stwierdzić czy zaistniał czyn karalny i kto go popełnił (1 respondent),
- ułatwiają zebranie i zabezpieczenie w niezbędnym zakresie dowodów dla sądu (1 respondent),
- fizykochemiczne - mówią, jaki alkohol został wyprodukowany, toksykologiczne - czy nie jest szkodliwy (1 respondent).

Jedna osoba badana oceniła, że przeprowadzane ekspertyzy nie są przydatne w postępowaniu przygotowawczym, gdyż człowiek odpowiada za sam fakt produkcji, a nie za jakość produkowanego alkoholu. Także jeden funkcjonariusz Policji garnizonu podlaskiego wybrał odpowiedź „nie mam zadania" uzasadniając, że wszystko zależy od dyrektywy postępowania i zebranych dowodów oraz ujawnienia podejrzanego.

N) Występowanie problemów z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego

W tej części badań należało ustalić, czy występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego. Osoby badane miały wybrać jedną odpowiedź i krótko ją uzasadnić.

Większość respondentów deklarowało, że nie występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego

(32,20%). Należy podkreślić, iż 31,36% osób badanych wskazało, że nie ma dostatecznej wiedzy, aby odpowiedzieć na to pytanie.

Tabela nr 103 Czy występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenie postępowania dowodowego?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	1	12,50	14	33,33	20	27,03	17	28,33	11	28,21	3	60,00	0	0,00
nie	3	37,50	11	26,19	25	33,78	18	30,00	13	33,33	2	40,00	4	50,00
nie wiem	4	50,00	12	28,57	22	29,73	20	33,33	12	30,77	0	0,00	4	50,00
nie mam zdania	0	0,00	5	11,90	7	9,46	5	8,33	3	7,69	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	0,00	42	100	74	100	60	100	39	100	5	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Z analizy danych zawartych w tabeli nr 103 wynika, że staż pracy to zmienna, która miała wpływ na opinię respondentów. Osoby badane o najkrótszym stażu pracy do 5 lat (50,00%) oraz od 16 do 20 lat (33,33%) deklarowały, iż nie posiadają wiedzy, aby odpowiedzieć na zadane pytanie. Uzasadniając swoją odpowiedź dwóch respondentów stwierdziło, iż materiał dowodowy najprawdopodobniej jest przechowywany w pokoju służbowym prowadzącego postępowanie, a także, że prowadzone postępowania dotyczą niewielkiej ilości alkoholu.

Respondenci o stażu pracy mieszczącym się w przedziale od 6 do 10 lat (33,33%) oraz od 26 do 30 lat (60,00%) potwierdzili, że występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego. Osoby badane uzasadniając swoją odpowiedź wskazywały na to, że:

- Policja nie dysponuje pomieszczeniem, aby składować materiał dowodowy, (brak przystosowanych, odpowiednich pomieszczeń) (6 respondentów),
- w przypadku dużej ilości zabezpieczanego alkoholu (dowodów) brak miejsca do jego przechowywania (5 respondentów),
- jednostki policji niejednokrotnie mają ograniczone warunki lokalowe przeznaczone na składowanie dowodów rzeczowych i to nie tylko w sprawie związanej z nielegalną produkcją alkoholu (3 respondentów),

- urządzenia do produkcji alkoholu są zazwyczaj znacznych rozmiarów i zajmują dużo miejsca (3 respondentów),
- nikt nie chce przechowywać takich rzeczy, bo to niebezpieczne, łatwopalne, odparowuje (1 respondent),
- występuje problem z transportem zabezpieczonych rzeczy (1 respondent).

Odmiennie wskazywali funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim o stażu pracy od 11 do 15 lat (33,78%) i od 21 do 25 lat (33,33%), którzy wybrali opcję „nie". Krótko uzasadniając swój wybór zwracali uwagę na to, że:

- nie ma problemu, gdyż zabezpieczony sprzęt przekazywany jest do składnicy dowodów rzeczowych (2 respondentów),
- nie zabezpieczają i nie składują materiału dowodowego na miejscu zdarzenia (1 respondent),
- nie ma problemów, bo ilości nie są na tyle duże, żeby nie było miejsca na składowanie (1 respondent).

Respondenci o najdłuższym stażu pracy najczęściej wybierali dwie opcję: „nie" (50,00%) i „nie wiem" (50,00%).

Uwzględniając miejsce pracy ankietowanych osób należy zauważyć, że respondenci pracujący w Komendzie Wojewódzkiej Policji i Komisariacie Policji/Posterunku Policji ocenili, że nie mają trudności z odpowiedzią na pytanie i wybrali opcję „nie wiem". W KWP takich osób było 39,47%, zaś w KP/PP - 43,24%. Osoby badane, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji wskazywały, że nie występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego (34,78%).

O) Ilość przekazywanej do ekspertyzy substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu

Do osób badanych zwrócono się z pytaniem: „Jaka ilość substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu według Pana/Pani doświadczenia zwykle przekazuje się ekspertyzy?". Poproszono respondentów, aby krótko uzasadnili swoją odpowiedź.

Większość respondentów wskazała, że zazwyczaj do ekspertyzy przekazuje się część substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu (51,48%).

Tabela nr 104 Jaka ilość substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu według Pana/Pani doświadczenia zwykle przekazuje się ekspertyzy?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
całość	1	12,50	7	16,28	8	10,67	8	13,33	5	13,16	0	0,00	1	12,50
część	3	37,50	21	51,16	33	44,00	32	53,33	22	57,89	4	80,00	6	75,00
nie wiem	4	50,00	14	32,56	34	45,33	20	33,33	11	28,95	1	20,00	1	12,50
Razem:	8	0,00	43	100	75	100	60	100	38	100	5	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z informacji zawartych w tabeli nr 104, osoby badane o najkrótszym stażu pracy do 5 lat (50,00%) oraz od 11 do 15 lat (45,33%) najczęściej wskazywały na odpowiedź „nie wiem". Pozostałe grupy respondentów o stażu pracy od 6 do 10 lat (51,16%), od 16 do 20 lat (53,33%), od 21 do 25 lat (57,89%), od 26 do 30 lat (80%) oraz powyżej 30 lat (75,00) deklarowały, że zwykle przekazuje się do ekspertyzy część substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu. Osoby te stanowiły 51,48% badanych.

Większość funkcjonariuszy Policji garnizonu pracujących w KWP, KMP/KPP oraz KP/PP wybrała opcję „część". W KWP takich osób było 44,75%, w KMP/KPP - 54,99%, zaś w KP/PP - 43,24%.

Respondenci wskazując na odpowiedź „część" najczęściej uzasadniali swoją odpowiedź w następujący sposób:

- do badań przesyłane są próbki pobrane z każdego pojemnika (7 respondentów),
- nie ma potrzeby zabepieczenia całości zakwestionowego alkoholu (pobiera się próbki) (5 respondentów),
- pobiera się niewielką część płynu, niezbędną do przeprowadzenia ekspertyzy, (2 respondentów),
- nie ma potrzeby zabezpieczania 1000 l płynu, gdyż to ta sama substancja (1 respondent),
- uciążliwe byłoby przewożenie całości zabezpieczonego materiału (1 respondent),
- nie ma potrzeby przekazywać do badań dużych ilości z uwagi na koszty transportu i magazynowania (1 respondent),
- do badań wystarczą zwykłe próbki po ok 1/4 litra z kazdego pojemnika (lub mniejsze),
- w zależności od okoliczności zdarzenia pobiera się część substancji (1 respondent),

- do badań przekazuje się część zabezpieczonej substancji, może być kilka prób z różnych zbiorników (1 respondent),
- zgodnie z procedurą pobiera się część substancji (1 respondent),
- część substancji jest wystarczająca do wydania opinii (1 respondent),
- przechowywane są próbki, z każdej zabezpieczonej partii substancji w ilości do 1/3 (1 respondent),
- do badań wystarczy 20 mg/l z każdego dowodu rzeczowego (butelki, pojemniki itp.) (1 respondent),
- wszystko uzależnione jest od ilości jaka została zabezpieczona, jeżeli jest to pojemnik 20 l to wówczas pobiera się z niego pomniejszoną próbkę o poj. 1 litra (1 respondent),
- najczęściej są to różne alkohole w różnych opakowaniach (1 respondent),
- około 2 litrów wystarcza na zbadanie i wydanie opinii, resztę się niszczy (1 respondent).

P) Co dzieje się z pozostałą ilością substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy?

Osoby badane zostały poproszone o wskazanie, co ich zdaniem dzieje się z pozostałą ilością substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy. Respondenci mieli wybrać jedną odpowiedź lub wpisać swoją propozycję w kategorii „inne, jakie?”.

Większość osób badanych stwierdziło, że substancję, która nie została wysłana do ekspertyzy przechowuje się w magazynach właściwych miejscowo komend Policji (54,63%).

Niezależnie od stażu pracy respondenci wybierali najczęściej odpowiedź „substancję przechowuje się w magazynach właściwych miejscowo komend Policji”. Takich osób badanych o stażu pracy do 5 lat było 50,00%, od 6 do 10 lat - 53,49%, od 11 do 15 lat - 57,14%, od 16 do 20 lat - 54,39%, od 21 do 25 lat - 47,37%, od 26 do 30 lat - 75,00% oraz powyżej 30 lat - 71,43%.

Tabela nr 105 Co dzieje się z pozostałą ilością substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
substancję przechowuje się w magazynach właściwych miejscowo komend Policji	23	63,89	87	56,49	14	37,84
substancję przechowuje się w magazynach przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie ich wytwarzania, przetwarzania, magazynowania, przesyłania, dystrybucji lub obrotu nimi	0	0,00	1	0,65	1	2,70
substancję przechowuje się w magazynach przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów	1	2,78	3	1,95	1	2,70
substancję przechowuje się w magazynach instytutów badawczych nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej	0	0,00	6	3,90	0	0,00
substancję przechowuje się w depozytach sądowych	0	0,00	14	9,09	2	5,41
sąd niezwłocznie zarządza zniszczenie pozostałej substancji w całości lub w części	10	27,78	38	24,68	14	37,84
inne działanie	2	5,56	5	3,25	5	13,51
Razem:	36	100	154	100	37	100

Źródło: opracowanie własne

Informacje zawarte w tabeli nr 105 wskazują na to, że większość osób badanych, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (63,89%) oraz Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (56,49%) oceniła, że substancję przechowuje się w magazynach właściwych miejscowo komend Policji.

Osoby badane, których miejscem pracy jest Komisariat Policji/Posterunek Policji wybierały najczęściej dwie odpowiedzi: „substancję przechowuje się w magazynach właściwych miejscowo komend Policji" (37,84%) i „sąd niezwłocznie zarządza zniszczenie pozostałej substancji w całości lub w części" (37,84%).

Warto odnotować, że respondenci zaproponowali również własne odpowiedzi, takie jak:

- substancję niszczy się po wydaniu stosownego postanowienia (7 osoby badane),
- substancja jest przechowywana w magazynach Urzędu Celnego (2 osoby badane),
- zależy od wyników badań (jeden respondent).

Q) Koszty przechowywania i należytego zabezpieczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu

Kontynuując badania, należało stwierdzić, jakie są koszty przechowywania i należytego zabezpieczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Respondentów poproszono o wybranie jednej odpowiedzi i krótkie uzasadnienie swojej odpowiedzi.

Większość respondentów wybrało opcję „nie mam zdania”. Na taką odpowiedź wskazała ponad połowa respondentów (53,85%). Jeden respondent uzasadnił swój wybór tym, że nigdy nie interesował się takimi kosztami. W drugiej kolejności osoby badane wskazywały, że koszty przechowywania i należytego zabezpieczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są średnie (21,79%). Respondenci uzasadniali swoją odpowiedź tym, że koszty finansowe są niewielkie, jednakże długi okres przechowywania generuje brak miejsc w magazynie. Następnie 17,09% funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego oceniło, ze koszty przechowywania i należytego zabezpieczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są niskie. Odpowiedź swą uzasadniali tym, że:

- substancję przechowywane są w pomieszczeniach KPP,
- budynki są dozorowane w komendzie Policji,
- jest to koszt zryczałtowany niezależny od ilości,
- policja nie praktykuje wystawiania rachunków za składowanie zabezpieczonych rzeczy.

Nieliczni respondenci wskazywali na odpowiedź „wysokie” (7,26%). Uzasadniając swoja odpowiedź wskazywali na to, że:

- problemem jest duża waga, nieprzyjemny zapach oraz brak pomieszczeń,
- potrzebne są duże magazyny, które chociażby w zimę należy ogrzać.

Niezależnie od miejsca pracy oraz stażu pracy osoby badane deklarowały, że nie mają zdania na dany temat. Odsetek tych wskazań stanowił od 41,86% do 60,00%. Dwudziestu pięciu funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego pracujących w Komendzie Wojewódzkiej Policji (69,44%) oraz siedemdziesięciu siedmiu respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (47,53%) wskazało na odpowiedź „nie mam zdania”. Podobnie odpowiadało dwudziestu czterech respondentów pracujących w Komisariacie Policji/Posterunku Policji (66,67%).

R) Koszty zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty

Następnie osoby badane zostały poproszone o wyrażenie opinii, czy zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty jest kosztowne. Respondenci mieli do wyboru cztery możliwości. Odpowiedź należało krótko uzasadnić.

Większość respondentów stwierdziło, że nie dysponują wiedzą, aby stwierdzić, czy zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez

wyspecjalizowane podmioty jest kosztowne. Na taką odpowiedź wskazało 39,57% osób badanych. Niewiele mniej osób badanych (31,91%) oceniło, że takie zniszczenie nie jest kosztowne.

Tabela nr 106 Czy zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty jest kosztowne?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	2	25,00	12	28,57	16	21,62	12	20,34	8	20,51	2	40,00	1	12,50
nie	3	37,50	13	30,95	24	32,43	15	25,42	16	41,03	0	0,00	4	50,00
nie wiem	3	37,50	16	38,10	29	39,19	27	45,76	12	30,77	3	60,00	3	37,50
nie mam zdania	0	0,00	51	2,38	5	6,76	5	8,47	3	7,69	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	0,00	42	100	74	100	59	100	39	100	5	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Większość respondentów o stażu pracy od 6 do 10 lat (38,10%), od 11 do 15 lat (39,19%), od 16 do 20 lat (45,76%), od 26 do 30 lat (60,00%) oceniło, że nie ma dostatecznej wiedzy, aby odpowiedzieć na pytanie. Natomiast, osoby badane o stażu pracy od 21 do 25 lat (41,03%) i powyżej 30 lat (50,00%) deklarowały, że zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty nie jest kosztowne. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego o najkrótszym stażu pracy do 5 lat wybierali najczęściej dwie odpowiedzi: „nie" (37,50%) i „nie wiem" (37,50%).

Miejsce pracy to zmienna, która nie miała wpływu na opowiedzi respondentów. Osoby badane pracujące w KWP (55,56%) oraz w KP/PP (48,65%) wskazały na odpowiedź „nie wiem". Jedynie osoby, których miejscem pracy jest KMP/KPP oceniły, że zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty nie jest kosztowne (35,80%).

Nadmienić należy, że osoby badane wybierając odpowiedź „nie" uzasadniały to w poniższy sposób:

- według jednego respondenta przedmioty niszczone są w sposób ekonomiczny aby nie generowało to dodatkowych kosztów,
- jeden respondent stwierdził, że nie jest to zbyt kosztowne dla jednostek, podmiotów mających do tego przeznaczony sprzęt, aparaturę,
- według jednego respondenta wylanie alkoholu nic nie kosztuje.

S) Wyspecjalizowane podmioty dokonujące zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu

Osobom badanym zadano pytanie: „Jakie według Pana/Pani wyspecjalizowane podmioty dokonują zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu?" Mogli wybrać jedną odpowiedź lub wpisać własną propozycje.

Większość respondentów oceniła, że wyspecjalizowane podmioty dokonujące zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu to przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadający stosowne zezwolenie. Osoby te stanowiły 41,41% osób badanych.

Tabela nr 107 Jakie wyspecjalizowane podmioty dokonują zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadający stosowne zezwolenie	2	25,00	16	42,11	32	43,24	23	39,66	14	40,00	3	50,00	4	50,00
organ procesowy	3	37,50	15	39,47	19	25,68	15	25,86	14	40,00	2	33,33	2	25,00
Policja	1	12,50	3	7,89	14	18,92	10	17,24	5	14,29	0	0,00	1	12,50
inne	2	25,00	4	10,53	9	12,16	10	17,24	32	5,71	1	16,67	1	12,50
Razem:	8	0,00	38	100	74	100	58	100	35	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Biorąc pod uwagę staż pracy respondentów, należy stwierdzić, że odpowiedzi były zróżnicowane. Funkcjonariusze Policji w województwie podlaskim o najkrótszym stażu pracy do 5 lat wskazali, że wyspecjalizowanymi podmiotami dokonującymi zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu jest organ procesowy (37,50% wskazań). Respondenci o stażu pracy od 6 do 10 lat (42,11% wskazań), od 11 do 15 lat (43,34% wskazań), od 16 do 20 lat (39,66% wskazań), od 26 do 30 lat (50,00% wskazań) oraz powyżej 30 lat (50,00%) wskazywali na odpowiedź „przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadający stosowne zezwolenie". Osoby badane o stażu pracy od 21 do 25 lat nie były zdecydowane i najczęściej wybierały odpowiedź „przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadający stosowne zezwolenie" (40,00%) oraz „organ procesowy" (40,00%). Respondenci, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (48,48%), Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (40,13%) oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji (40,54%) byli zgodni, że wyspecjalizowanymi

podmiotami dokonującymi zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu są przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadający stosowne zezwolenie.

Nieliczni respondenci zaproponowali swoje odpowiedzi:

- piętnaście osób wskazało na Izbę Celną/ Urząd Celny,
- osiem osób wskazało na Urząd Skarbowy,
- jeden respondent wskazał na POLMOS,
- jeden respondent wskazał na wyspecjalizowane firmy,
- jeden respondent stwierdził, że przekazuje się, jako depozyt do sądu.

T) Legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa)

Następne pytanie zadane respondentom dotyczyło tego, czy wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane. Osoba badana, która odpowiedziała „nie" miała przejść do pytania nr 50. Poproszono respondentów o krótkie uzasadnienie swojej odpowiedzi.

Większość osób badanych deklarowała, że wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane. Respondenci ci stanowili 53,62%.

Tabela nr 108 Czy wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	5	62,50	20	47,62	39	52,00	28	49,12	27	69,23	3	50,00	4	50,00
nie	1	12,50	16	38,10	20	26,67	16	28,07	8	20,51	3	50,00	4	50,00
nie wiem	0	0,00	2	4,76	5	6,67	9	15,79	1	2,56	0	0,00	0	0,00
nie mam zdania	2	25,00	4	9,52	11	14,67	4	7,02	3	7,69	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	0,00	42	100	75	100	57	100	39	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Najczęściej respondenci o stażu pracy do 5 lat (62,50%), od 6 do 10 lat (47,62%), od 11 do 15 lat (52,00%), od 16 do 20 lat (49,12%), od 21 do 25 lat (69,23%) deklarowali, że bimbrownictwo powinno być zalegalizowane. Osoby badane o stażu pracy od 26 do 30 lat oraz powyżej 30 lat nie były zdecydowane i najczęściej wybierały odpowiedź „tak" (50,00%) i „nie" (50,00%). Uwzględniając miejsce pracy osób badanych należy podkreślić, że większość respondentów oceniła, ze wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane. W Komendzie Wojewódzkiej Policji osoby te stanowiły 52,78%, w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji 51,23%, zaś w Komisariacie Policji/Posterunku Policji 64,86%.

Respondenci uzasadniali swój wybór (legalizację bimbrownictwa) w następujący sposób:

- bimber powinien być stosowany, jako trunek wyrabiany lokalnie do celów np. agrotursytycznych (cztery osoby),
- takie alkohole bywają lepsze (zdrowsze) niż kupione w legalnym źródle, jest to bardziej zdrowy alkohol od najlepszego alkoholu przemysłowego (cztery osoby),
- bimbrownictwo powinno być zalegalizowane na własne potrzeby bez handlowania (trzy osoby),
- bimbrownictwo powinno być zalegalizowane w niedużych ilościach na własny użytek (dwie osoby),
- tradycja, zdrowy alkohol (jedna osoba),
- należy zalegalizować bimbrownictwo, opodatkować i kontrolować (jedna osoba),
- wytwarzanie alkoholu domowym sposobem powinno być dozwolone pod nadzorem i kontrolą wyspecjalizowanych służb na niewielką skalę (jedna osoba),
- legalizacja bimbrownictwa umożliwiłaby kontrolę państwa nad jego jakością i procesem produkcji (jedna osoba).

U) Czy legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce?

Osoby badane zostały poproszone o wskazanie, czy legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce. Respondenci mieli krótko uzasadnić swoją odpowiedź.

Można zauważyć, że większość respondentów oceniła, że legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce. Taką odpowiedź wskazało 66,30% osób badanych.

Tabela nr 109 Czy legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
tak	5	71,43	20	68,97	40	67,80	25	56,82	26	72,22	2	50,00	4	80,00
nie	0	0,00	3	10,34	4	6,78	5	11,36	5	13,89	2	50,00	0	0,00
nie wiem	1	14,29	4	13,79	8	13,56	9	20,45	3	8,33	0	0,00	1	20,00
nie mam zdania	1	14,29	2	6,90	7	11,86	5	11,36	2	5,56	0	0,00	0	0,00
Razem:	7	0,00	29	100	59	100	44	100	36	100	4	100	5	100

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając staż pracy, respondenci o stażu pracy do 5 lat, od 6 do 10 lat, od 11 do 15 lat, od 16 do 20 lat, od 21 do 25 lat oraz powyżej 30 lat stwierdzili, że legalizacja bimbrownictwa przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce. Respondenci o stażu pracy od 26 do 30 lat nie byli zdecydowani i wskazywali najczęściej na dwie odpowiedzi „tak" (50,00%) i „nie" (50,00%).

Zdecydowana większość respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (76,92%), Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (62,60%) oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji (71,43%) deklarowała, że legalizacja bimbrownictwa przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce.

Osoby badane, które odpowiedziały „tak" argumentowały swoją odpowiedź w następujący sposób:

- dwóch respondentów stwierdziło, iż legalnie będzie pędziło bimber i spożywało na własne potrzeby,
- jeden respondent odpowiedział, że nikt by nie kupywał alkoholu niewiadomego pochodzenia, z uwagi na możliwość zakupu metanolu,
- dwóch respondentów, oceniło, że bez narażenia na odpowiedzialność karną można będzie legalnie produkować bimber,
- jeden respondent deklarował, że o ile podatki nie będą zbyt wysokie, to wówczas „szara strefa" wyjdzie z cienia,
- jeden respondent stwierdził, że przemawiają za tym przykłady innych państw europejskich, gdzie produkcja prywatna jest zalegalizowana,
- jeden respondent ocenił, że wytwarzanie będzie kontrolowane,
- jeden respondent ocenił, że legalnie pedzony bimber na własne potrzeby przyczyni się do spadku przestępstw kryminalnych, a tym samym nastąpi spadek sprawców pędzenia na dużą skalę.

V) Jaka kara kryminalna i środek karny powinien być wymierzany za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?

Respondentom zadano pytanie, jaka kara kryminalna i środek karny powienien być wymierzany za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo). Osoby badane miały krótko uzasadnić swoją odpowiedź. W przypadku pytania o środki karne można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Zdaniem większości respondentów za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinna być wymierzana kara grzywny (34,91%). Osoby uzasadniały swój wybór w następujący sposób:

- jedynie wysoka kara finansowa będzie dotkliwa w tym zakresie (3 respondentów),
- odpowiednio wysoka grzywna w stosunku do skali prowadzonego procederu wpłynie na dalsze postępowanie sprawcy (mniej lub bardziej), pozbawienie wolności wyeliminuje go na jakiś czas, po czym wróci do łatwego zarobku (jeden respondent),
- wysoka kara finansowa spowoduje nieopłacalność produkcji (jeden respondent),
- skazanie sprawcy jest ukierunkowane na chęć zysku, dlatego kary grzywny są najbardziej dotkliwe (jeden respondent),
- największą dotkliwość dla sprawcy są kary finansowe, konfiskata majątku (jeden respondent),
- kara grzywny od 5 tysięcy złotych (jeden respondent),
- mniejsze koszty kary (jeden respondent),
- wysoka kara grzywny, która zniechęci do dalszej produkcji (jeden respondent).

Należy zauważyć, że nieznacznie mniej osób badanych wskazało, że za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem nie powinna być wymierzana żadna kara kryminalna (34,05%). Respondenci argumentowali to w następujący sposób:

- wytwarzanie alkoholu na własny użytek nie powinno być karane (dwóch respondentów),
- jestem zwolennikiem bimbrownictwa (jeden respondent),
- domowe pędzenie dla siebie jest jak pieczenie chleba (jeden respondent),
- nikt by nie kupował alkoholu niewiadomego pochodzenia, z uwagi na możliwość zakupu metanolu (jeden respondent),
- bimber jest to wyrób regionalny, ekologiczny i zdrowszy niż alkohol monopolowy (jeden respondent),
- żadna kara kryminalna nie powinna być wymierzana, jeżeli produkowany bimber jest na własne potrzeby, gdyż nie zawiera konserwantów i jest ekologicznie wytwarzany (jeden respondent).

Tabela nr 110 Jaka kara kryminalna zdaniem Pana/Pani powinna być wymierzana za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat	0	0,00	1	2,38	3	4,17	0	0,00	2	5,26	0	0,00	1	12,50
kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat	0	0,00	2	4,76	4	5,56	2	3,45	1	2,63	0	0,00	1	12,50
kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat	1	12,50	3	7,14	7	9,72	4	6,90	3	7,89	1	16,67	0	0,00
kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku	0	0,00	6	14,29	6	8,33	3	5,17	3	7,89	0	0,00	0	0,00
kara ograniczenia wolności	0	0,00	2	4,76	6	8,33	3	5,17	3	7,89	0	0,00	0	0,00
kara grzywny	2	25,00	14	33,33	19	26,39	22	37,93	14	36,84	5	83,33	5	62,50
żadna	5	62,50	14	33,33	24	33,33	23	39,66	12	31,58	0	0,00	1	12,50
inna	0	0,00	0	0,00	3	4,17	1	1,72	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	7	0,00	42	100	72	100	58	100	38	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Staż pracy to zmienna, która miała wpływ na oceny respondentów. Funkcjonariusze garnizonu podlaskiego o stażu pracy do 5 lat (62,50%), od 11 do 15 lat (33,33%), od 16 do 20 lat (39,66%) najczęściej wskazywali na odpowiedź „żadna". Osoby badane o stażu pracy od 6 do 10 lat najczęściej wybierały dwie odpowiedzi „kara grzywny" (33,33%) i „żadna" (33,33%).

Pozostali respondenci o stażu pracy od 21 do 25 lat (36,84%), od 26 do 30 lat (83,33%) i powyżej 30 lat (62,50%) deklarowali, że produkcja alkoholu domowym sposobem powinna być zagrożona karą grzywny.

Uwzględniając miejsce pracy respondentów, należy zauważyć, że osoby badane, których miejscem pracy jest Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji (33,13%) oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji (51,35%) wskazywały na to, że za ten czyn nie powinna być wymierzana żadna kara kryminalna. Tylko osoby pracujące w Komendzie Wojewódzkiej Policji wybrały opcję „kara grzywny" (54,29%).

Najczęściej osoby badane wskazywały, że środkiem karnym wymierzanym za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem powinno być świadczenie pieniężne (39,04% wskazań). Na drugim miejscu respondenci wybierali odpowiedź „żaden" (29,11%).

Tabela nr 111 Jaki środek karny powinien być wymierzany za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
pozbawienie praw publicznych	0	0,00	2	3,51	2	2,25	0	0,00	1	2,00	0	0,00	1	9,09
zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej	1	10,00	2	3,51	5	5,62	4	5,97	0	0,00	0	0,00	0	0,00
zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi	1	10,00	4	7,02	6	6,74	3	4,48	2	4,00	0	0,00	1	9,09
obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu	0	0,00	2	3,51	2	2,25	2	2,99	3	6,00	0	0,00	0	0,00
świadczenie pieniężne	2	20,00	24	42,11	32	35,96	26	38,81	20	40,00	5	62,50	5	45,45
podanie wyroku do publicznej wiadomości	2	20,00	9	15,79	12	13,48	8	11,49	10	20,00	2	25,00	2	18,18
żaden	4	40,00	14	24,56	29	32,58	21	31,34	14	28,00	01	12,50	2	18,18
inny	0	0,00	0	0,00	1	1,12	3	4,48	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	10	0,00	57	100	89	100	67	100	50	100	8	100	11	100

Źródło: opracowanie własne

Wśród respondentów o najkrótszym stażu pracy do 5 lat (40,00%) osoby deklarowały, że nie powinno się za ten czyn wymierzać żadnego środka karnego. Pozostałe osoby badane we wszystkich grupach oceniły, że środkiem karnym powinno być świadczenie pieniężne. Odsetek wskazań w tych grupach wyniósł od 35,96% do 62,50%.

Niezależnie od miejsca pracy najczęściej funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego pracujący w KWP (52,27%) oraz KMP/KPP (36,89%) wybierali opcję

„świadczenie pieniężne”. Natomiast respondenci, których miejscem pracy jest KP/PP wskazywali na odpowiedź „żaden” (45,24%).

W) Jaka kara kryminalna i środek karny powinien być wymierzany za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

W następnej kolejności poproszono respondentów o wyrażenie opinii odnośnie tego, jaka kara kryminalna i środek karny powinien być wymierzany za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych. Osoby te miały krótko uzasadnić swoją odpowiedź. W przypadku pytania o środki karne mogły wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Większość respondentów opowiedziało się za tym, że karą kryminalna wymierzaną za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych powinna być kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat (28,76%). Respondenci uzasadniali ten wybór w następujący sposób:

- kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat pozwoli na zaprzestanie tego procederu (bezpieczeństwo społeczeństwa) - 2 respondentów,
- kara ta wystarczyłaby na to żeby człowiek przestał odkażać spirytus i nauczył się wyrabiać bimber - 1 respondent,
- wysoka szkodliwość alkoholu - 1 respondent,
- tu mamy do czynienia z chemią i łatwiej niż przy produkcji bimbru wyprodukować coś szkodliwego - 1 respondent,
- takie działania mogą doprowadzić do śmierci osób spożywających - 1 respondent,
- wymiar kary musi być adekwatny do stopnia zawinienia (od roku do 3 lat jest słuszny pozostaje kwestia egzekwowania) - 1 respondent,
- taki alkohol wprowadzony do obrotu stwarza bardzo duże zagrożenie dla życia i zdrowia - 1 respondent.

Uwzględniając staż pracy należy zauważyć, że osoby badane wybierały najczęściej odpowiedź „kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat”. Takich odpowiedzi wśród respondentów o najkrótszym stażu pracy do 5 lat było 37,50%, od 11 do 15 lat - 33,33%, od 16 do 20 lat - 30,14%. W grupie respondentów o stażu od 21 do 25 lat należy zauważyć, że osoby badane nie były zdecydowane i najczęściej wskazywały na dwie kary kryminalne: karę pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat (22,41%) oraz karę pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat (22,41%). Wśród osób badanych o stażu pracy od 26 do 30 lat (50,00%)

respondenci najczęściej wybierali odpowiedź „kara grzywny”. Funkcjonariusze policji garnizonu podlaskiego o najdłuższym stażu pracy powyżej 30 lat, deklarowali, iż wystarczająca będzie kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat (37,50%).

Tabela nr 112 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat	0	0,00	8	19,05	14	19,18	13	22,41	8	21,05	1	16,67	3	37,50
kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat	3	37,50	14	33,33	22	30,14	13	22,41	13	34,21	1	16,67	1	12,50
kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat	1	12,50	6	14,29	14	19,18	12	20,69	10	26,32	0	0,00	2	25,00
kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku	2	25,00	9	21,43	11	15,07	2	3,45	0	0,00	1	16,67	0	0,00
kara ograniczenia wolności	1	12,50	1	2,38	4	5,48	3	5,17	0	0,00	0	0,00	0	0,00
kara grzywny	0	0,00	3	7,14	6	8,22	11	18,97	6	15,79	3	50,00	1	12,50
żadna	1	12,50	1	2,38	2	2,74	2	3,45	1	2,63	0	0,00	1	12,50
inna	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2	3,45	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	0,00	42	100	73	100	58	100	38	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Respondenci, których miejscem pracy jest KWP najczęściej wskazywali na dwie odpowiedzi „kara grzywny” (28,57%) oraz „kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat” (28,57%). Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego pracujący w KMP/KPP (30,63%) ocenili, że za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych powinna być wymierzana kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat (30,63%). Natomiast respondenci, których miejscem pracy jest KP/PP deklarowali, że adekwatna byłaby kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat (26,32%).

Zdecydowana większość funkcjonariuszy Policji garnizonu podlaskiego opowiedziało się za tym, że środkiem karnym wymierzanym za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych powinno być świadczenie pieniężne (41,50%). Odsetek wskazań w poszczególnych grupach bez względu na staż pracy wynosił od 35,26% do 60%.

Trzydziestu dwóch respondentów, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji (44,44%) oraz sto dziesięć osób badanych pracujących w Komendzie Miejskiej Policji/Komendzie Powiatowej Policji (39,29%) wybrało odpowiedź „świadczenie pieniężne”. Tak samo odpowiadały osoby badane, których miejscem pracy jest Komisariat Policji/Posterunek Policji (48,33%).

Tabela nr 113 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat	5	14,29	32	20,00	10	26,32
kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat	10	28,57	49	30,63	8	21,05
kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat	4	11,43	35	21,88	6	15,79
kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku	4	11,43	15	9,38	6	15,79
kara ograniczenia wolności	1	2,86	7	4,38	1	2,63
kara grzywny	10	28,57	16	10,00	4	10,53
żadna	1	2,86	5	3,13	2	5,26
inna	0	0,00	1	0,63	1	2,63
Razem:	35	100	160	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

X) Jaka kara kryminalna i środek karny powinien być wymierzany za podrabianie legalnego alkoholu?

Ostatnie pytanie, które zadano osobom badanym dotyczyło tego, jaka kara kryminalna i środek karny powinien być wymierzany za podrabianie legalnego alkoholu. Respondenci mieli krótko uzasadnić swoją odpowiedź. W przypadku pytania o środki karne mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Większość respondentów oceniła, że karą kryminalna, która powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu jest kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat (28,51%).

Nieliczni respondenci uzasadnili swój wybór:

- jeden respondent wskazał na uszczuplenie należności Skarbu Państwa,
- jeden respondent wskazał na wysoka szkodliwość alkoholu,
- jeden respondent stwierdził, że taką działalnością zajmują się zorganizowane grupy przestępcze,
- jeden respondent ocenił, że takie działania mogą doprowadzić do śmierci osób spożywających,
- jeden respondent stwierdził, że wymiar kary musi być adekwatny do stopnia zawinienia – od roku do 3 lat jest słuszny pozostaje kwestia egzekwowania,
- jeden respondent zwrócił uwagę na wysoką społecznie szkodliwość czynu,
- jeden respondent ocenił, że taki alkohol wprowadzony do obrotu stwarza bardzo duże zagrożenie dla życia i zdrowia.

Tabela nr 114 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Staż pracy													
	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		pow. 30	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat	0	0,00	11	25,58	11	14,86	12	20,69	7	18,42	0	0,00	2	25,00
kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat	3	37,50	8	18,60	27	36,49	12	20,69	13	34,21	2	33,33	2	25,00
kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat	0	0,00	13	30,23	17	22,97	16	27,59	9	23,68	1	16,67	2	25,00
kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku	2	25,00	6	13,95	7	9,46	0	0,00	2	5,26	0	0,00	0	0,00
kara ograniczenia wolności	1	12,50	1	2,33	4	5,41	2	3,45	0	0,00	0	0,00	0	0,00
kara grzywny	1	12,50	3	6,98	6	8,11	11	18,97	7	18,42	3	50,00	1	12,50
żadna	1	12,50	1	2,33	2	2,70	3	5,17	0	0,00	0	0,00	1	12,50
inna	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2	3,45	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Razem:	8	0,00	43	100	74	100	58	100	38	100	6	100	8	100

Źródło: opracowanie własne

Należy zauważyć, że staż pracy różnicował odpowiedzi respondentów. Osoby ankietowane o stażu pracy do 5 lat (37,50% wskazań), od 11 do 15 lat (36,49%) i od 21 do 25 lat (34,21%) deklarowały, iż stosowną karą kryminalną za podrabianie legalnego alkoholu byłaby kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat. Respondenci o stażu pracy od 6 do 10 lat wskazywali na karę pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat (30,23%).

Funkcjonariusze publiczni garnizonu podlaskiego o stażu pracy od 26 do 30 lat opowiedzieli się za karą grzywny, jako adekwatną do czynu. Natomiast, osoby badane o najdłuższym stażu pracy wybierali różne odpowiedzi: „kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat" (25,00%), „kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat" (25,00%), „kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat" (25,00%).

Tabela nr 115 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu?

Odpowiedzi	Jednostka organizacyjna Policji					
	KWP		KMP/KPP		KP/PP	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat	5	13,89	30	18,63	8	21,05
kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat	10	27,78	45	27,95	12	31,58
kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat	6	16,67	45	27,95	7	18,42
kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku	2	5,56	13	8,07	2	5,26
kara ograniczenia wolności	1	2,78	1	1,86	4	10,53
kara grzywny	11	30,56	18	11,18	3	7,89
żadna	1	2,78	6	3,73	1	2,63
inna	0	0,00	1	0,62	1	2,63
Razem:	36	100	161	100	38	100

Źródło: opracowanie własne

Miejsce pracy respondentów to zmienna, która różnicowała odpowiedzi respondentów. Funkcjonariusze Policji garnizonu podlaskiego, których miejscem pracy jest KWP, ocenili, że karą kryminalną, która powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu to kara grzywny (30,56%). Osoby badane pracujące w KMP/KPP wybierały najczęściej dwie odpowiedzi: „kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat" (27,95%) i „kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat" (27,95%). Natomiast, respondenci pracujący w KP/PP wskazywali na karę pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat (31,58%).

Większość osób badanych oceniło, że środkiem karnym wymierzanym za podrabianie legalnego alkoholu powinno być świadczenie pieniężne. Respondenci ci stanowili 41,23%.

Niezależnie od stażu pracy wszystkie osoby badane wybrały opcję „świadczenie pieniężne". Odsetek wskazań wahał się od 36,67% do 54,55%. Wszyscy respondenci, których miejscem pracy jest Komenda Wojewódzka Policji, Komenda Miejska Policji/Komenda Powiatowa Policji oraz Komisariat Policji/Posterunek Policji wskazali, ze środkiem karnym, który powinien być wymierzany za podrabianie legalnego alkoholu jest świadczenie pieniężne. W KWP odpowiedzi stanowiły 43,66%, w KMP/KPP - 39,24%, zaś w KP/PP - 47,62%.

Rozdział IX

Przeciwdziałanie i zwalczanie nielegalnej produkcji alkoholu – wybrane zagadnienia

§1 Uprawnienia organów ścigania w zakresie przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu

Przeciwdziałanie nielegalnej produkcji alkoholu jest niezmiernym ważnym zadaniem w sferze bezpieczeństwa państwa i obywateli[765]. Najważniejszymi instytucjami państwa zobowiązanymi do zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu są: Policja, Straż Graniczna oraz Krajowa Administracja Skarbowa[766]. Działania tychże służb mające na celu przeciwdziałanie temu procederowi powinny być prowadzone na trzech poziomach:

- działań kontrolnych na granicy państwowej nastawionej przede wszystkim na wykrywanie przypadku prób przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu przez pojedyncze osoby lub zorganizowane grupy przestępcze,
- działań operacyjnych nakierowanych na uzyskiwanie informacji odnośnie osób produkujących nielegalnie alkohol,
- działań strategicznych ukierunkowanych na ujawnianie i niszczenie działalności związanej z nielegalną produkcją alkoholu.

Działania kontrolne na granicy państwowej należą do podstawowych zadań Straży Granicznej[767]. Jest to formacja uzbrojona i umundurowana, która została powołana do ochrony granicy państwowej, organizowania i dokonywania kontroli ruchu granicznego[768]. Kolejnym, istotnym zadaniem tej formacji jest wykrywanie, zapobieganie i rozpoznawanie przestępstw oraz wykroczeń pozostających w związku z przekraczaniem granicy państwowej lub przemieszczaniem przez granicę państwową towarów, w tym nielegalnie wyprodukowanego alkoholu[769]. W celu rozpoznania, zapobiegania i wykrywania przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu Straż Graniczna prowadzi szerokie rozpoznanie

[765] M. Perkowska, Przestępczość graniczna cudzoziemców, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2013, str. 131.
[766] P. T. Borek, Przestępczość w Polsce i główne jej przejawy, (w:) S. Wojciechowski, A. Wejkszner (red.), Kluczowe determinanty bezpieczeństwa Polski na początku XXI wieku, Wydawnictwo Difin S.A., Warszawa 2013, str. 251.
[767] M. Perkowska, op. cit., str. 131.
[768] J. Majewski, Straż Graniczna, (w:) M. Paździor, B. Szmulik (red.), Instytucje bezpieczeństwa narodowego, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012, str. 204-205.
[769] S. Pieprzny, Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012, str. 107.

granicy i strefy nadgranicznej, wykonując określone czynności operacyjno-rozpoznawcze i administracyjne[770].

Funkcjonariusze Straży Granicznej w zakresie zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu posiadają szeroki zakres uprawnień, do których należą (art. 11 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej[771]):

- dokonywanie kontroli granicznej[772],
- dokonywanie kontroli osobistej, a także przeglądanie zawartości bagaży, sprawdzanie ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej[773],
- legitymowanie lub ustalanie w inny sposób tożsamości osoby[774],
- zatrzymywanie osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach k.p.k. i innych ustaw,
- przeszukiwanie osób, rzeczy, pomieszczeń i środków transportu w trybie i przypadkach określonych w przepisach k.p.k. i innych ustaw,
- zatrzymywanie pojazdów i wykonywanie innych czynności z zakresu kontroli ruchu drogowego w trybie i przypadkach określonych w ustawie - Prawo o ruchu drogowym[775].

Realizując zadania związane z wykryciem zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu Straż Graniczna gromadzi i przetwarza informację z tego zakresu oraz udostępnia je właściwym organom państwowym. W tym miejscu należy podkreślić, że formacja ta może pobierać i wykorzystywać w celach wykrywczych i identyfikacyjnych odciski linii papilarnych, zdjęcia oraz dane osobowe, w tym ujawniające pochodzenie etniczne i przynależność wyznaniową osób oraz dane o stanie zdrowia osób podejrzanych o popełnienie przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego, a także osób o nieustalonej tożsamości lub usiłujących ukryć swoją tożsamość, bez wiedzy i zgody osoby, której dane dotyczą[776].

---

[770] A. Mroczek, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej, (w:) K. Liedel (red.), Transsektorowe obszary bezpieczeństwa narodowego, Wydawnictwo Difin S.A., Warszawa 2011, str. 139.
[771] Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, Dz. U. z 2017 r., poz. 2365 - dalej cytowana jako u.s.g.
[772] M. Perkowska, op. cit., str. 134.
[773] Z. Grzywna, Rola i zadania Straży Granicznej w utrzymaniu bezpieczeństwa. Zarys problemu, (w:) M. Ilnicki, J. Kufel (red.), Edukacja dla bezpieczeństwa, Strategia bezpieczeństwa narodowego - realizacja podstawowych celów, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015, str. 402.
[774] M. Ilnicki, Służby graniczne w walce z terroryzmem. Polskie warunki ustrojowo-prawne, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, str. 125.
[775] J. Majewski, Straż Graniczna, op. cit., str. 210-211.
[776] M. Perkowska, op. cit., str. 137.

Zapis ten daje możliwość stworzenia odpowiedniej bazy danych, gdzie są gromadzone m.in. dane o osobach przekraczające granice, informacje dotyczące legitymowania osób oraz podejmowania zgodnie z prawem innych czynności służbowych. Dysponowanie tego typu informacjami pozwala na identyfikacje osób podejrzewanych o działalność przestępczą związaną z nielegalną produkcją alkoholu oraz wspieranie innych służb w walce z tym procederem. Straż Graniczna posiada także uprawnienie do wglądu do niejawnego i niezależnego od Centralnego Rejestru Skazanych zbioru danych o osobach skazanych za popełnienie przestępstwa publiczno-skargowego oraz wobec których nie miałyby zastosowanie kodeksowe przepisy o zatarciu skazania[777].

Straż Graniczna może również korzystać z informacji kryminalnej zgromadzonej w Krajowym Centrum Informacji Kryminalnych, a także z informacji o osobie oraz jej danych osobowych uzyskanych przez uprawnione organy, służby i instytucje państwowe w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych lub prowadzenia kontroli operacyjnej oraz przetwarzać je bez wiedzy i zgody osoby, której dane te dotyczą[778]. W zakresie zdobywania i przetwarzania informacji koniecznych do realizacji zadań Straży Granicznej, szczególnie istotne znaczenie ma również dostęp do Systemu Informacyjnego Schengen, Systemu Informacyjny Europolu, Eurodac oraz Systemu Informacji Wizowej (VIS)[779].

Czynności operacyjno-rozpoznawcze stanowią istotne narzędzie w skutecznym rozpoznawaniu, zapobieganiu i wykrywaniu przestępstw związanych z procederem nielegalnej produkcji alkoholu. Kontrola operacyjna może być zarządzana przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych przez Straż Graniczną w celu ścigania, następujących przestępstw związanych z nielegalną produkcją alkoholu (art. 9e u.s.g.):

- udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego - (art. 258 k.k.),
- skarbowe, o których mowa w art. 134 § 1 pkt 1 k.k.s., jeżeli wartość przedmiotu czynu lub uszczuplenie należności publicznej przekraczają 50 - krotną wysokość najniższego wynagrodzenia za pracę określonego na podstawie odrębnych przepisów[780],

[777] Ibidem, str. 137-138.
[778] J. Majewski, Straż Graniczna, op. cit., str. 216.
[779] B. Skłodowski, Straż Graniczna i Służba Celna jako podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo granic, (w:) S. Sulewski, M. Brzeziński (red.), Trzy wymiary współczesnego bezpieczeństwa, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2014, str. 348.
[780] J. Paśnik, Straż graniczna. Prawne podstawy działania i uprawnień, Wydawnictwo Kodeks, Warszawa 2003, str. 73.

- pozostające w związku z przekraczaniem granicy państwowej lub przemieszczaniem przez granicę państwową towarów oraz wyrobów akcyzowych podlegających obowiązkowi oznaczania znakami akcyzy.

Kontrola operacyjna prowadzona jest niejawnie i polega na kontrolowaniu treści korespondencji i zawartości przesyłek oraz stosowaniu środków technicznych umożliwiających uzyskiwanie w sposób niejawny informacji i dowodów oraz ich utrwalanie, a w szczególności obrazu, treści rozmów telefonicznych i innych informacji przekazywanych za pomocą sieci telekomunikacyjnych. Operatorzy świadczący usługi telekomunikacyjne i pocztowe są obowiązani zapewnić środki techniczne umożliwiające przeprowadzenie takiej kontroli[781]. Warunkiem zarządzenia tej formy czynności operacyjnych jest bezskuteczność zastosowania innych środków bądź w wysokim stopniu uprawdopodobniona ich nieskuteczność lub nieprzydatność[782]. Natomiast czynności operacyjno-rozpoznawcze, których celem jest sprawdzenie uzyskanych wcześniej wiarygodnych informacji o przestępstwie oraz ustalenie sprawców i uzyskanie dowodów przestępstwa, mogą polegać na dokonaniu w sposób niejawny nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót jest zabroniony[783].

Ustawowe uprawnienia Straży Granicznej w zakresie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych dają pełne możliwości skutecznego rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu oraz ścigania ich sprawców. Realizacja takich czynności, jak również korzystanie z pomocy osób niebędących funkcjonariuszami Straży Granicznej pozwala na bezpośrednie docieranie do osób i środowisk dokonujących czynów nielegalnej produkcji alkoholu oraz umożliwia skuteczne zwalczanie tego rodzaju przestępczości, przede wszystkim o charakterze zorganizowanym.

Istotne jest, że Straż Graniczna realizując swoje zadania posiada bardzo duże możliwości zdobywania w drodze czynności operacyjno-rozpoznawczych wartościowych informacji i monitorowania negatywnych zjawisk, związanych bardzo często z przestępczością o charakterze międzynarodowym. Czynności operacyjno-rozpoznawcze

[781] Ibidem, str. 73.
[782] M. Perkowska, op. cit., str. 139-140.
[783] G. Gozdór, Prywatyzacja Bezpieczeństwa. Rola i miejsce prywatnego sektora w systemie bezpieczeństwa i porządku publicznego, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, str. 60.

umożliwiają skuteczne zebranie materiału dowodowego w drodze czynności procesowych i wykorzystanie ich w procesie karnym[784].

Kolejną służbą zobowiązaną do zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu jest Policja, która jest umundurowaną i uzbrojoną formacja utworzoną dla służby społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego[785]. Do podstawowych, ustawowo określonych zadań Policji związanych nielegalną produkcją alkoholu należą w szczególności (art. 1 UPol.):

- inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi[786],
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców[787],
- gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych[788].

Realizując swoje zadania Policja podejmuje szereg działań o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym[789]. Działania prewencyjne mają na celu wyszukanie bezpośrednich przyczyn powstawania zjawisk niepożądanych (przestępstw, wykroczeń) i prowadzeniu działań, które zapobiegną i nie dopuszczą do ich powstawania[790]. Najczęściej to służba prewencyjna jest realizatorem i współorganizatorem wielu programów prewencyjnych, zarówno o zasięgu ogólnokrajowym, jak i lokalnym[791].

W granicach swych zadań Policja w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń wykonuje czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe[792]. Policjanci wykonując powyższe czynności mają prawo (art. 15 UPol.):

- legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości[793],

[784] M. Perkowska, op. cit., str. 143.
[785] J. Majewski, Policja, (w:) M. Paździor, B. Szmulik (red.), Instytucje bezpieczeństwa narodowego, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012, str. 181.
[786] A. Warmiński, Administracja Bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013, str. 187.
[787] S. Pieprzny, op. cit., str. 91-92.
[788] J. R. Truchan, Wybrane obszary współdziałania Policji i Straży Granicznej w ochronie granicy Polski - zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, Wydawnictwo WSPOL Szczytno, Szczytno 2016, str. 71.
[789] T. Serafin, S. Parszowski, Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, str. 135.
[790] J. Wojnarowski, S. Wojnarowska-Szpucha, Przygotowanie i rozwinięcie zasobów potencjału obronnego Polski. Wybrane problemy, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2016, str. 30.
[791] T. Serafin, S. Parszowski, op. cit., str. 135.
[792] G. Gozdór, op. cit., str. 36.
[793] K. Sienkiewicz-MałyJurek, Z. T. Niczyporuk, Bezpieczeństwo publiczne. Zarys problematyki, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2011, str. 96-97.

- zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach k.p.k. i innych ustaw,
- przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach k.p.k. i innych ustaw,
- dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary[794].

W celu zapobieżenia, wykrycia i ustalenia sprawców czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu funkcjonariusze Policji mogą przeprowadzić kontrole operacyjną. Kontrola operacyjna prowadzona jest niejawnie i polega na kontrolowaniu treści korespondencji lub zawartości paczek albo stosowaniu środków technicznych umożliwiających uzyskiwanie w sposób niejawny informacji i dowodów oraz ich utrwalanie, a w szczególności treści rozmów telefonicznych i innych informacji przekazywanych za pomocą sieci telekomunikacyjnych[795]. Taką kontrolę może zarządzić sąd okręgowy na pisemny wniosek Komendanta Głównego Policji, złożony po uzyskania pisemnej zgody przez Prokuratora Generalnego albo na pisemny wniosek komendanta wojewódzkiego Policji, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody prokuratora okręgowego właściwego ze względu na siedzibę składającego wniosek organu Policji. Należy zaznaczyć, że kontrolę operacyjną przeprowadza się w sytuacji, gdy inne środki okazały się bezskuteczne albo będą nieprzydatne[796].

Komendant Główny Policji lub komendant wojewódzki Policji w uzasadnionych przypadkach, mogących spowodować utratę informacji lub zatarcie albo zniszczenie dowodów przestępstwa, może zarządzić, po uzyskaniu pisemnej zgody właściwego prokuratora, kontrolę operacyjną zwracając się jednocześnie do właściwego miejscowo sądu okręgowego z wnioskiem o wydanie postanowienia w tej sprawie[797]. Podmioty świadczące działalność telekomunikacyjną oraz pocztową są zobligowane do zapewnienia na własny koszt warunków technicznych i organizacyjnych umożliwiających prowadzenie przez Policję kontroli operacyjnej[798].

---

[794] W. Cisowski, Policja w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego, (w:) W. Lis (red.), Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, str. 243-244.
[795] G. Gozdór, op. cit., str. 39.
[796] J. Majewski, Policja, op. cit., str. 188-189.
[797] A. Warmiński, op. cit., str. 228.
[798] J. Majewski, Policja, op. cit., str. 190.

Ponadto, czynności operacyjno-rozpoznawcze mogą również polegać na dokonaniu w sposób niejawny nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót jest zabroniony, a także na przyjęciu lub wręczeniu korzyści majątkowej, względnie złożeniu odpowiedniej propozycji w tym zakresie (instytucja tzw. zakupu kontrolowanego). Podkreślić należy, iż wymienione czynności zarządza Komendant Główny Policji lub komendant wojewódzki Policji po uzyskaniu pisemnej zgody prokuratora okręgowego właściwego ze względu na siedzibę organu Policji składającego wniosek[799].

Dużą rolę w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, w tym przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu odgrywają: Centralne Biuro Śledcze Policji oraz wydziały służb kryminalnych funkcjonujące w strukturach komend wojewódzkich. Działania CBŚP przybierają charakter czynności procesowych i poza procesowych, które mają na celu rozpoznanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw związanych z nielegalną produkcją alkoholu[800]. Natomiast, wydziały służb kryminalnych funkcjonujące w komendach wojewódzkich policji w ramach swojej działalności prowadzą wymianę informacji i współpracę z pozostałymi jednostkami Policji[801]. Dla skutecznego przeciwdziałania nielegalnej produkcji alkoholu niezbędne jest określenie zakresów obowiązków dla wszystkich pionów Policji w odniesieniu do rozpoznawania tego zjawiska oraz większego współdziałania z pionem prewencji[802].

W celu realizacji zadań związanych z wykryciem, zapobieganiem i zwalczaniem nielegalnej produkcji alkoholu Policja może korzystać z informacji kryminalnej zgromadzonej w Krajowym Centrum Informacji Kryminalnych oraz uzyskanych przez inne organy, służby i instytucje państwowe w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz przetwarzać je bez wiedzy i zgody osoby, której te dane dotyczą. Oprócz tego, Policja może uzyskiwać, gromadzić i przetwarzać informację, w tym również dane osobowe ze zbiorów prowadzonych na podstawie odrębnych przepisów przez organy władzy publicznej, a w szczególności z Krajowego Rejestru Karnego oraz Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności. Odnosi się to również do informacji objętych

[799] G. Gozdór, op. cit., str. 39.
[800] J. Gąsiorowski, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w świetle badań, (w:) M. Ilnicki, J. Kufel (red.), Edukacja dla bezpieczeństwa, Strategia bezpieczeństwa narodowego - realizacja podstawowych celów, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015, str. 62.
[801] J. R. Truchan, op. cit., str. 73.
[802] W. Pawlina, Nielegalne gorzelnictwo w województwie nowosądeckim, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem : materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984, str. 297.

tajemnicą telekomunikacyjną lub pocztową[803]. Prawo zezwala również Policji na korzystanie z pomocy osób niebędących policjantami.

Natomiast, funkcjonariusze Policji przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych mogą posługiwać się dokumentami, które uniemożliwiają ustalenie ich danych identyfikujących oraz środków, którymi posługują się przy wykonywaniu zadań służbowych. Właściwe organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego mają obowiązek udzielenia Policji niezbędnej pomocy w zakresie wydawania i zabezpieczania takich dokumentów[804]. Ważnym czynnikiem zapobiegania nielegalnej produkcji alkoholu jest właściwe rozpoznanie i szybkie ujawnianie miejsc jego produkcji oraz sprawne prowadzenie dochodzeń w tych sprawach[805]. W celu skutecznego zwalczania tego zjawiska Policja powinna uzyskiwać w drodze operacyjnej informacje osobach trudniących się w przeszłości lub obecnie tym procederem oraz kontynuować działania prewencyjne (odwiedzanie zabudowań należących do osób podejrzanych, rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze, patrolowanie miast lub wsi zagrożonych tym czynem zabronionym). Niezależnie od tego funkcjonariusze Policji powinni organizować spotkania z ludnością mające na celu zaznajomienie społeczeństwa z przepisami prawnymi odnoszącymi się do tego zjawiska. Spotkania te przyczynią się do wzrostu zaufania społeczeństwa do Policji, co w konsekwencji spowoduje większy dopływ informacji o nielegalnej produkcji alkoholu[806].

Ostatnią instytucją państwową powołaną do zwalczania procederu nielegalnej produkcji alkoholu jest Krajowa Administracja Skarbowa (KAS). Stanowi ona, zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej[807] wyspecjalizowaną administrację rządową wykonującą zadania z zakresu realizacji dochodów z tytułu podatków, należności celnych, opłat oraz niepodatkowych należności budżetowych, ochrony interesów Skarbu Państwa oraz ochrony obszaru celnego Unii Europejskiej, jak również zapewnia obsługę i wsparcie podatnika i płatnika w prawidłowym wykonywaniu obowiązków podatkowych oraz obsługę i wsparcie przedsiębiorcy w prawidłowym wykonywaniu obowiązków celnych.

W ramach Krajowej Administracji Skarbowej wyodrębnia się Służbę Celno-Skarbową, która jest jednolitą i umundurowaną formacją, tworzoną przez funkcjonariuszy. Do

[803] J. Majewski, Policja, op. cit., str. 190.
[804] Ibidem, str. 190.
[805] J. W. Wójcik, Główne problemy milicyjnej profilaktyki alkoholowej, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem : materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984, str. 68-69.
[806] K. Chociszewski, Nielegalne gorzelnictwo, Służba MO 1962, nr 3/30, str. 357-358.
[807] Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1947, ze. zm. - dalej cytowana jako u.k.a.s.

1 marca 2017 roku formacja ta miała nazwę Służba Celna. W wyniku połączenia Służby Celnej z kontrolą skarbową i administracją podatkową w ramach struktury Krajowej Administracji Skarbowej (KAS) powstała nowa formacja Służba Celno-Skarbowa. W ten sposób zachowana została ciągłość działań prewencyjnych od strony celnej/skarbowej.

Najważniejszymi zadaniami Krajowej Administracji Skarbowej związanymi z nielegalną produkcją alkoholu jest (art. 2 u.k.a.s.):

- rozpoznawanie, wykrywanie oraz zwalczanie przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych, zapobieganie tym przestępstwom i wykroczeniom, a także ściganie ich sprawców,
- rozpoznawanie, wykrywanie oraz zwalczanie przestępstw i wykroczeń związanych z naruszeniem przepisów dotyczących towarów, którymi obrót podlega zakazom lub ograniczeniom na mocy przepisów prawa polskiego, przepisów prawa Unii Europejskiej lub umów międzynarodowych oraz zapobieganie tym przestępstwom i wykroczeniom, jak również ściganie ich sprawców,
- rozpoznawanie, wykrywanie i zwalczanie przestępstwa określonego w art. 258 kk, w związku z którym nastąpiło uszczuplenie lub narażenie na uszczuplenie należności publicznoprawnej, zapobieganie temu przestępstwu oraz ściganie ich sprawców, jeżeli zostały ujawnione przez KAS,
- współpraca z właściwymi organami innych państw, organizacjami międzynarodowymi oraz instytucjami międzynarodowymi.

W ramach kontroli celno-skarbowej w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu Krajowej Administracji Skarbowej przysługuje uprawnienie do (art. 64 u.k.a.s.):

- dokonywania oględzin,
- legitymowania albo ustalania w inny sposób tożsamości osób, jeżeli jest to konieczne do przeprowadzenia kontroli,
- przesłuchiwania kontrolowanego albo świadków,
- przeszukiwania lokali, w tym lokali mieszkalnych oraz innych pomieszczeń i miejsc, jak również rzeczy, także z użyciem urządzeń technicznych i psów służbowych,
- zasięgania opinii biegłych,
- zabezpieczania zebranych dowodów albo zebrania innych niezbędnych materiałów,
- sporządzania szkiców, kopiowania, filmowania, fotografowania, a także dokonywania nagrań dźwiękowych,

- badania towarów, surowców, półproduktów i wyrobów, jak również pobrania z nich próbek w celu zbadania,
- uczestniczenia w podlegających kontroli celno-skarbowej czynnościach w zakresie produkcji, przemieszczania i zużycia wyrobów alkoholowych, przede wszystkim ich wytwarzania, uszlachetniania, przerabiania, skażania, rozlewu, przyjmowania, magazynowania, wydawania, przewozu i niszczenia, a także w zakresie stosowania i oznaczania tych wyrobów znakami akcyzy.

Ponadto, jedynie funkcjonariuszom Służby Celno-Skarbowej przysługują uprawnienia do:

- przeprowadzania rewizji towarów, wyrobów oraz środków przewozowych, w tym z użyciem urządzeń technicznych i psów służbowych,
- przeszukania osób,
- konwoju i strzeżenia towarów,
- kontroli przesyłek pocztowych,
- zatrzymywania pojazdów oraz wykonywania innych czynności z zakresu kontroli ruchu drogowego w trybie i przypadkach określonych w ustawie z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym,
- zatrzymywania i przeszukiwania osób, zatrzymywania rzeczy, a także przeszukiwania lokali mieszkalnych, pomieszczeń i innych miejsc, bagażu, ładunku i środków przewozowych w trybie i przypadkach określonych w przepisach k.p.k.,
- zatrzymywania i przeszukiwania urządzeń zawierających dane informatyczne albo systemów informatycznych, w zakresie danych przechowywanych w tych urządzeniach lub systemach albo na nośnikach, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną w trybie i przypadkach określonych w przepisach k.p.k.,
- zatrzymywania osób wskutek pościgu, o którym mowa w art. 20 Konwencji sporządzonej na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie wzajemnej pomocy i współpracy między administracjami celnymi[808], sporządzonej w Brukseli dnia 18 grudnia 1997 r., celem przekazania ich funkcjonariuszom administracji celnej właściwego państwa członkowskiego Unii Europejskiej[809],

[808] Konwencja sporządzona na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie wzajemnej pomocy i współpracy między administracjami celnymi, Dz. Urz. UE C 24 z 23.01.2008 r., str. 1.
[809] J. Chuderski, K. Chuderski, Postępowanie celne: Prawo celne krajowe i wspólnotowe z komentarzem, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2010, str. 60.

- zatrzymywania osób i przedmiotów, których dane wprowadzone zostały do systemów, o których mowa w ustawie z dnia 24 sierpnia 2007 r. o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz Wizowym Systemie Informacyjnym, celem podjęcia wnioskowanych we wpisie działań lub do bezzwłocznego przekazania osoby lub przedmiotu uprawnionemu organowi,
- nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia oraz wykroczenia skarbowe, na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia i Kodeksie karnym skarbowym.

W tym miejscu należy podkreślić, iż Konwencja sporządzona na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie wzajemnej pomocy i współpracy między administracjami celnymi zawarta została w celu poprawy współpracy między administracjami celnymi państw członkowskich Unii Europejskiej w zapobieganiu i wykrywaniu naruszeń prawa celnego oraz ich ściganiu i karaniu[810].

W celu wykonywania zadań związanych z wykrywaniem nielegalnej produkcji alkoholu organy Krajowej Administracji Skarbowej oraz funkcjonariusze Służby Celno-Skarbowej mogą uzyskiwać, gromadzić, przetwarzać i wykorzystywać informacje zawierające dane osobowe, dane pocztowe, dane internetowe oraz dane telekomunikacyjne.

Czynności te mogą być prowadzone w formie czynności operacyjno-rozpoznawczych, w tym umożliwiających uzyskiwanie informacji, jak również utrwalanie śladów i dowodów w sposób niejawny. Przeprowadzają je wyłącznie funkcjonariusze pełniący służbę w wyodrębnionych komórkach organizacyjnych urzędu obsługującego ministra oraz urzędu celno-skarbowego.

Według art. 118 u.k.a.s., w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych, podejmowanych przez funkcjonariuszy wykonujących czynności operacyjno-rozpoznawcze w celu wykrycia, ustalenia sprawców oraz uzyskania i utrwalenia dowodów przestępstw związanych z nielegalną produkcją alkoholu, jeżeli inne środki okazały się bezskuteczne albo będą nieprzydatne, Sąd Okręgowy w Warszawie na pisemny wniosek Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, może, w drodze postanowienia, zarządzić kontrolę operacyjną. Wniosek taki przedstawia się wraz z materiałami uzasadniającymi potrzebę zastosowania kontroli operacyjnej. W sytuacji, gdy zachodzi obawa utraty informacji albo zatarcia lub zniszczenia dowodów przestępstwa, Szef Krajowej Administracji Skarbowej może zarządzić, po uzyskaniu pisemnej zgody

[810] A. Sędkowska, Rozdział I Przepisy ogólne, (w:) K. Kandut, A. Sędkowska (red.) Ustawa o kontroli skarbowej: Komentarz, wydanie 2,Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2014, str. 62.

Prokuratora Generalnego, kontrolę operacyjną, zwracając się jednocześnie do sądu z pisemnym wnioskiem o wydanie postanowienia w tej sprawie. W przypadku nieudzielenia przez sąd zgody w terminie 5 dni od dnia zarządzenia kontroli operacyjnej, Szef Krajowej Administracji Skarbowej wstrzymuje kontrolę operacyjną oraz zarządza niezwłoczne protokolarne, komisyjne zniszczenie materiałów zgromadzonych podczas jej stosowania.

Kontrola operacyjna w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu prowadzona jest niejawnie i polega na (art. 119 u.k.a.s.):

- uzyskiwaniu oraz utrwalaniu treści rozmów prowadzonych za pomocą środków technicznych, w tym przy użyciu sieci telekomunikacyjnych,
- uzyskiwaniu i utrwalaniu obrazu lub dźwięku osób z pomieszczeń, środków przewozowych albo miejsc innych niż miejsca publiczne,
- uzyskiwaniu i utrwalaniu treści korespondencji, w tym korespondencji prowadzonej przy użyciu środków komunikacji elektronicznej,
- uzyskiwaniu i utrwalaniu danych zawartych w informatycznych nośnikach danych, telekomunikacyjnych urządzeniach końcowych, systemach informatycznych i teleinformatycznych,
- uzyskiwaniu dostępu i kontroli zawartości przesyłek.

Kontrolę operacyjną zarządza się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące, jednakże sąd może, wydać postanowienie o jednorazowym przedłużeniu kontroli operacyjnej, na okres nie dłuższy niż kolejne 3 miesiące, jeżeli nie ustały przyczyny zarządzenia tej kontroli. Taki wniosek w formie pisemnej składa Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego. Podmioty świadczące usługi telekomunikacyjne, pocztowe oraz elektroniczne są obowiązane do umożliwienia przeprowadzenia kontroli operacyjnej. Kontrola operacyjna w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinna być zakończona niezwłocznie po ustaniu przyczyn jej zarządzenia, najpóźniej jednak z upływem okresu, na który została wprowadzona. Osobie, wobec której była stosowana taka kontrola, nie udostępnia się materiałów zgromadzonych.

W sprawach o przestępstwa związane z nielegalną produkcją alkoholu, czynności operacyjno-rozpoznawcze zmierzające do sprawdzenia uzyskanych wcześniej wiarygodnych informacji o przestępstwie oraz wykrycia sprawców i uzyskania dowodów mogą polegać na złożeniu propozycji lub dokonaniu w sposób niejawny nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione, jak również przyjęciu

lub wręczeniu korzyści majątkowej. Czynności te, mogą być zarządzone na czas nie dłuższy niż 3 miesiące oraz niejawnie rejestrowane za pomocą urządzeń służących do rejestracji obrazu lub dźwięku.

Zgodnie z art. 120 u.k.a.s., w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych w celu wykrycia, ustalenia sprawców oraz uzyskania i utrwalenia dowodów przestępstw związanych z nielegalną produkcją alkoholu Szef Krajowej Administracji Skarbowej albo naczelnik urzędu celno-skarbowego może zarządzić niejawne nadzorowanie wytwarzania, przemieszczania i przechowywania przedmiotów przestępstwa oraz obrotu nimi, jeżeli nie stworzy to zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego. Funkcjonariusz Służby Celno-Skarbowej przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może korzystać z pomocy innych osób. W takim przypadku zabronione jest ujawnianie danych o osobie udzielającej pomocy funkcjonariuszowi przy wykonywaniu tych czynności.

§2 Współpraca organów ścigania i instytucji państwowych w zakresie zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu

Znaczącym elementem w zwalczaniu zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu jest współdziałanie wszystkich służb ze sobą oraz z innymi instytucjami państwowymi. W zakresie zwalczania przestępczości granicznej Straż Graniczna współpracuje z Policją oraz Służbą Celno-Skarbową[811].

Podstawą współpracy Straży Granicznej i Policji jest Porozumienie nr 8 Komendanta Głównego Policji i Komendanta Głównego Straży Granicznej z 17 czerwca 2004 roku, w sprawie współdziałania Policji i Straży Granicznej[812]. W porozumieniu wskazano szczegółowy zakres wspólnego działania, który obejmuje przede wszystkim zwalczanie i zapobieganie przestępczości oraz ochronę granicy państwowej. Podejmowane przez Straż Graniczną i Policję wspólne przedsięwzięcia są realizowane na wniosek stron lub jej uprawnionych przedstawicieli. W sytuacjach, gdy służby współpracują razem na terytorium całego państwa, pełnomocnikami są kierownicy komórek organizacyjnych Komendy Głównej Policji i Komendy Głównej Straży Granicznej, którzy działają w zakresie ich właściwości rzeczowej. Natomiast, przedstawicielami wyznaczonymi do współpracy na obszarze swojej

[811] M. Perkowska, op. cit., str. 143-144.
[812] Porozumienie nr 8 Komendanta Głównego Policji i Komendanta Głównego Straży Granicznej z 17 czerwca 2004 roku, w sprawie współdziałania Policji i Straży Granicznej, Dz. Urz. Komendy Głównej Policji z dnia 07.07.2004 r., nr 11, poz. 58; Szerzej na ten temat zob. A. Wawrzusiszyn, Wybrane problemy transgranicznego bezpieczeństwa Polski. Zarządzanie bezpieczeństwem, Wydawnictwo Difin S.A., Warszawa 2012, str. 181.

właściwości terytorialnej są komendanci wojewódzkich, powiatowych (miejskich, rejonowych) komend Policji i komisariatów Policji oraz komendanci oddziałów granicznych, placówek kontrolnych, strażnic i dywizjonów Straży Granicznej[813].

Współpraca Policji i Straży Granicznej w zakresie rozpoznawania, wykrywania i zwalczania procederu nielegalnej produkcji alkoholu odbywa się przede wszystkim w trzech płaszczyznach: wymiany informacji, działań prewencyjnych oraz czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych[814].

Podstawą współdziałania obu służb jest wymiana informacji o procederze nielegalnej produkcji alkoholu, które obejmują dane uzyskane w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz czynności dochodzeniowo-śledczych[815]. Służby wymieniają informacje o faktach, zdarzeniach i zagrożeniach związanych ze zjawiskiem nielegalnej produkcji alkoholu występujących w służbowych rejonach odpowiedzialności obu służb oraz podejmowane są wspólne działania operacyjno-śledcze[816]. Wymiana informacji pomiędzy Strażą Graniczną, a Policją dotyczy również sprawców dokonujących czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu pozostających w zainteresowaniu obu służb. Straż Graniczna udostępnia Policji dane z Centralnego Archiwum Odprawy, Centralnej Bazy Danych Straży Granicznej i Ewidencji Zleceń, z wyłączeniem zleceń wniesionych przez służby specjalne. Natomiast, Policja udostępnia Straży Granicznej dane zgromadzone w Krajowym Centrum Informacji Kryminalnych[817]. Współpraca obejmuje również działania operacyjne skierowane na zorganizowane grupy przestępcze dokonujące przemytu oraz nielegalnej produkcji alkoholu[818].

Kolejną płaszczyzną współpracy są działania prewencyjne, których głównym celem jest przede wszystkim zwalczanie przestępczości granicznej i kryminalnej w strefie nadgranicznej, jak i w rejonie obszarów przygranicznych kraju. W szczególności wspólne działania funkcjonariuszy Straży Granicznej i Policji mają przyczynić się do zwalczania przemytu wyrobów alkoholowych bez polskich znaków skarbowych akcyzy. Współpraca Straży Granicznej i Policji w zakresie zapobiegania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu obejmuje działania prewencyjne polegające na wspólnym patrolowaniu strefy nadgranicznej. Ponadto, elementem współpracy w ramach przeciwdziałania temu procederowi jest organizowanie i podejmowanie wspólnych działań polegających na przeszukiwaniu posesji,

[813] J. R. Truchan, op. cit., str. 97.
[814] M. Perkowska, op. cit., str. 145.
[815] J. R. Truchan, op. cit., str. 98.
[816] M. Perkowska, op. cit., str. 146.
[817] J. R. Truchan, op. cit., str. 98.
[818] M. Perkowska, op. cit., str. 147.

targowisk, parkingów i dworców PKS/PKP oraz kontroli pojazdów i osób przewożących lub mogących przewozić nielegalnie wyprodukowany alkohol[819]. Współdziałanie w zakresie działań prewencyjnych ma na celu w szczególności pogłębienie rozpoznania operacyjnego w odniesieniu do zgłoszeń związanych z procederem nielegalnej produkcji alkoholu[820].

Innym czynnikiem mającym wpływ na skuteczne wykonywanie powierzonych zadań jest koordynacja działań, gdy tożsamość osób dokonujących procederu nielegalnej produkcji alkoholu objęta jest jednoczesnym zainteresowaniem obu służb. W takich przypadkach funkcjonariusze Straży Granicznej i Policji mogą organizować konsultacje oraz prowadzić wymianę informacji o ich przebiegu, a także powoływać wspólne zespoły koordynacyjne[821]. W ramach współdziałania podczas wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych funkcjonariusze Straży Granicznej i Policji podejmują wspólne działania operacyjno-śledcze, takie jak: obserwacje figurantów, kombinacje operacyjne, kontrole operacyjne, zatrzymania osób, rzeczy i pojazdów, oględziny osób i miejsc, przeszukania, wizje lokalne, przesłuchania podejrzanych i świadków, opinie biegłych i ekspertyzy kryminalistyczne[822].

W toku wykonywania czynności służbowych obydwie służby zobowiązują się do udzielenia sobie specjalistycznego wsparcia technicznego, jak również wzajemnego świadczenia usług logistycznych. W tym miejscu należy zaznaczyć, że ważnym elementem współpracy Straży Granicznej i Policji jest wymiana opracowań koncepcyjnych i materiałów szkoleniowych oraz przede wszystkim organizowanie wspólnych szkoleń zawodowych, podczas których funkcjonariusze obu służb mają możliwość dzielenia się doświadczeniami zdobytymi w wyniku wykonywania zadań i czynności służbowych[823].

Przykładem zacieśniania współpracy i koordynacji służb działających na granicy jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2017 roku w sprawie wykonywania niektórych czynności przez funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej oraz współpracy Służby Celno-Skarbowej z Policją i Strażą Graniczną[824] Zgodnie z § 24 tego rozporządzenia współpraca Służby Celno-Skarbowej z Policją i Strażą Graniczną jest prowadzona w związku z wykonywanymi przez funkcjonariuszy czynnościami:

---

[819] A. Wawrzusiszyn, op. cit., str. 181.
[820] M. Perkowska, op. cit., str. 146.
[821] J. R. Truchan, op. cit., str. 98.
[822] M. Perkowska, op. cit., str. 146.
[823] J. R. Truchan, op. cit., str. 99.
[824] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2017 roku w sprawie wykonywania niektórych czynności przez funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej oraz współpracy Służby Celno-Skarbowej z Policją i Strażą Graniczną, Dz. U. z 2017 r., poz. 386.

- zatrzymania i przeszukania osób, zatrzymania rzeczy, jak również przeszukania lokali mieszkalnych, pomieszczeń i innych miejsc, bagażu, ładunku i środków przewozowych w trybie i przypadkach określonych w k.p.k.,
- doprowadzania osób zatrzymanych do jednostek Policji lub Straży Granicznej.

Zakres takiej współpracy obejmuje:

- ustalenie danych osobowych osoby zatrzymanej,
- ustalenie danych dotyczących zatrzymanych rzeczy,
- przekazywanie informacji niezbędnych do wykonywania tychże czynności, w zakresie i trybie określonym odrębnymi przepisami,
- zapewnienie wzajemnego bezpieczeństwa oraz skuteczności podczas wykonywanych zadań,
- pościg za osobą zatrzymaną,
- organizowanie wspólnych przedsięwzięć szkoleniowych,
- wzajemne udostępnianie - podczas współdziałania, szkoleń i ćwiczeń – sprzętu i urządzeń wraz z obsługą.

Współpraca Służby Celno-Skarbowej z Policją i Strażą Graniczną zgodnie z § 25 wyżej wymienionego rozporządzenia jest podejmowana na wniosek organu Krajowej Administracji Skarbowej albo odpowiednio Policji lub Straży Granicznej złożony w postaci papierowej. W przypadkach niecierpiących zwłoki współpraca może być podjęta na wniosek ustny potwierdzony niezwłocznie wnioskiem złożonym w postaci papierowej.

W § 26 tegoż rozporządzenia, mowa, iż w sytuacji, gdy dokonano zatrzymania w znacznej odległości od siedziby jednostki organizacyjnej Krajowej Administracji Skarbowej, Policja lub Straż Graniczna musi udostępnić funkcjonariuszom Służby Celno-Skarbowej, w miarę posiadanych możliwości, pomieszczenia i tereny służbowe, środki łączności, środki transportu oraz sprzęt biurowy i informatyczny. Właściwe organy Krajowej Administracji Skarbowej, Policji i Straży Granicznej mogą zawierać porozumienia określające zakres niezbędnych dostosowań, gdy jest to uzasadnione koniecznością dostosowania zakresu i trybu współpracy do szczególnych, indywidualnych uwarunkowań (§ 28 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2017 roku w sprawie wykonywania niektórych czynności przez funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej oraz współpracy Służby Celno-Skarbowej z Policją i Strażą Graniczną).

W dniu 24 listopada 2017 roku podpisane zostało porozumienie przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej (Sekretarza Stanu) i Komendanta Głównego Straży Granicznej

dotyczące współdziałania Krajowej Administracji Skarbowej i Straży Granicznej. Podpisanie porozumienia podyktowane zostało przeprowadzoną reorganizacją Służby Celnej w ramach Krajowej Administracji Skarbowej, która obecnie realizuje swoje zadania w rozszerzonej formule jako Służba Celno-Skarbowa.

Porozumienie określa zasady i formy współpracy obu stron. Polega na udzielaniu wzajemnej pomocy w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w zasięgu przejść granicznych, jak również zwalczaniu przestępstw skarbowych i wykroczeń oraz wspólnym prowadzeniu czynności operacyjnych. W ramach współpracy tych służb prowadzone są zaostrzone kontrole na przejściach granicznych, drogach dojazdowych do przejść oraz na targowiskach i bazarach. Ich celem jest wykrycie przemytu alkoholu[825]. Wspólnie przeprowadzane akcje przez Służbę Celno-Skarbową i Straż Graniczną kończą się rozbiciem zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu[826].

Współpraca Służby Celno-Skarbowej ze Strażą Graniczną opiera się przede wszystkim na wymianie informacji, podejmowaniu wspólnych przedsięwzięć o charakterze administracyjno-porządkowym, operacyjno-rozpoznawczym i dochodzeniowo-śledczym w celu efektywniejszego i skuteczniejszego ujawniania, rozpoznawania i zwalczania zjawiska przemytu i nielegalnej produkcji alkoholu. Współpraca obu służb przebiega także w zakresie przeprowadzania rewizji celnej na zlecenie funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz wtórnych kontroli pojazdów wjeżdżających do Polski. W ramach prowadzonego współdziałania graniczne jednostki organizacyjne Straży Granicznej zlecają Urzędom Celnym przeprowadzanie szczegółowej kontroli osób, bagaży oraz środków transportu przekraczających granicę państwa w celu ujawnienia nielegalnie wyprodukowanego alkoholu.

W tym miejscu należy zaznaczyć, iż współpraca polegająca na współdziałaniu funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej jest jedną z najskuteczniejszych metod stosowanych na przejściach granicznych. Im lepsza współpraca pomiędzy tymi służbami, tym lepsze wykrywanie przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu. Obecnie, kiedy przestępczość przemytnicza wyrobów alkoholowych stała się realnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa ekonomicznego kraju, obie formacje zmuszone są angażować się w działania przeciw przemytnikom[827].

[825] M. Perkowska, op. cit., str. 147.
[826] A. Warmiński, op. cit., str. 281.
[827] M. Perkowska, op. cit., str. 148.

Istotnym elementem działania Policji, Straży Granicznej oraz Służby Celno-Skarbowej mającym na celu zapobieganie zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu jest współpraca w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami społecznymi i społeczeństwem[828]. Władze lokalne mają często bardzo dobre rozeznanie w swoim terenie dotyczące bezrobotnych oraz ich sposobu zarobkowania na życie. W związku z tym są dobrze zorientowani, kto i na jaką skalę trudni się przestępczością przemytniczą oraz nielegalną produkcją alkoholu.

Nieodzownym warunkiem osiągnięcia sukcesu w skutecznym zwalczaniu zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu jest również właściwie określona współpraca Policji, Straży Granicznej oraz Służby Celno-Skarbowej ze społecznością lokalną oraz zamieszkującą strefę nadgraniczną. Współpraca ze społecznością lokalną oraz ludnością pogranicza powinna prowadzić do zapobiegania nielegalnej produkcji alkoholu, angażowania ludności w przeciwdziałanie przestępczości (zniechęcanie do udzielenia pomocy przestępcom) oraz powiadamianiu Policji lub innych służb o pojawieniu się osób zachowujących się podejrzanie, czy innych zamiarach popełnienia przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu. Skuteczna współpraca ze społecznością lokalną możliwa będzie tylko wtedy, gdy działalność wszystkich służb mających na celu zwalczanie nielegalnej produkcji alkoholu opierać się będzie na gruntownym rozeznaniu aktualnych problemach mieszkańców, ich zwyczajach oraz obyczajach[829].

Ważnym elementem mającym na celu zapobieganie nielegalnej produkcji alkoholu jest także współdziałanie ze służbami granicznymi państw sąsiednich w ramach Unii Europejskiej, która polega na wymianie informacji operacyjnych i planowaniu długofalowych patroli występujących w obrębie granic[830]. Formalne podstawy prawne takiej formy współpracy zostały określone w umowach międzyrządowych i międzynarodowych, podpisanych przez Rzeczpospolitą Polską z sąsiadami, które generalnie można nazwać umowami o zwalczaniu przestępczości. Wspólne patrole prowadzone są przez funkcjonariuszy służb granicznych i policyjnych Republiki Słowackiej, Republiki Czeskiej oraz Republiki Federalnej Niemiec, którzy wykorzystują sprzęt techniczny i łączności dostępny dla każdej z służb. Dobór i wykorzystanie sprzętu uzależnione jest od sytuacji i

[828] A. Warmiński, op. cit., str. 189.
[829] M. Perkowska, op. cit., str. 151 i n.
[830] A. Warmiński, op. cit., str. 282.

planowanych działań[831]. W trakcie patrolu mogą być również wykorzystane pojazdy służbowe oraz statki powietrzne i pływające, będące w dyspozycji służb.

Dopuszczalne jest także korzystanie z przenośnych zestawów termowizyjnych albo innych urządzeń technicznych oraz psów służbowych potrzebnych do wykonywania zadań. Funkcjonariusze mogą również posiadać broń służbową i inne środki przymusu bezpośredniego, zgodnie z przepisami państwa, na terytorium którego realizowany jest wspólny patrol[832].

Należy zaznaczyć, iż wspólne patrole, kontrole graniczne oraz punkty kontaktowe i grupy operacyjno-śledcze tworzą skuteczny i efektywny system ochrony granicy pomiędzy oboma państwami. Współpraca ta, często zaczyna się od koordynacji działań prowadzonych bezpośrednio na granicy, czy w przejściach granicznych, a kończy się na wymianie danych statystycznych i analizach zagrożeń dokonywanych na szczeblu kierownictwa. Mieści się w niej zarówno pomoc szkoleniowa, jak również współdziałanie w sprawach zwalczania międzynarodowych grup przestępczych zajmujących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu[833].

§3 Inicjatywy podejmowane przez organy państwowe i organizacje społeczne zmierzające do przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu

Efektywność ścigania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu opiera się na odpowiednim zakresie uprawnień organów ścigania oraz działaniach podejmowanych wspólnie z innymi instytucjami państwowymi i organizacjami społecznymi. Ważnym czynnikiem wpływającym na zapobieganie temu zjawisku jest edukacja społeczeństwa mająca na celu przedstawienie konsekwencji prawnych i społecznych nielegalnej produkcji alkoholu.

W dniu 1 sierpnia 2013 roku Związek Pracodawców Polskiego Przemysłu Spirytusowego we współpracy z ówczesną Służbą Celną, przeprowadził kampanię społeczną pod hasłem "Stop nielegalnemu alkoholowi". Kampania ta prowadzona była w północnej i południowo-wschodniej Polsce, gdzie odnotowano najwyższy wskaźnik spożycia nielegalnego alkoholu. Grupa docelową były osoby w wieku 40+, o dochodach niższych niż 2,5 tys. zł/miesiąc, mieszkańcy małych miasteczek i wsi. Celem kampanii było zwiększenie

[831] A. Wawrzusiszyn, op. cit., str. 176.
[832] Ibidem, str. 176.
[833] A. Warmiński, op. cit., str. 282.

świadomości społecznej o zagrożeniach płynących z konsumpcji alkoholu pochodzącego z nieznanego źródła[834].

Akcja informowała również jak rozpoznać, że zakupiony produkt jest nielegalny. Kampania realizowana była w mediach regionalnych, na nośnikach reklamowych umieszczonych na autobusach oraz w potencjalnych miejscach sprzedaży nielegalnego alkoholu[835]. Według danych Związku Pracodawców Polskiego Przemysłu Spirytusowego po przeprowadzeniu kampanii o 7% wzrosła świadomość zagrożeń związanych z konsumpcją alkoholu nielegalnego, takich jak śmierć i zatrucie oraz o 3% spadł odsetek osób przyznających się do zakupu nielegalnego alkoholu. Kampania spotkała się z pozytywnym odbiorem społeczeństwa[836].

Obecnie Związek Pracodawców Polskiego przemysłu Spirytusowego od wielu lat z dużym sukcesem prowadzi program edukacyjny dla konsumentów alkoholu i promuje model odpowiedzialnego spożywania wyrobów alkoholowych poprzez witrynę internetową www.pijodpowiedzialnie.pl. Na stronie internetowej znajdują się informacje odnośnie bimbru, spirytusu odkażonego oraz alkoholu podrabianego bez banderoli. Dodatkowo ZP PPS przygotował broszurę skierowaną do konsumentów napojów alkoholowych, celem przedstawienia zasad odpowiedzialnego spożywania alkoholu, przedstawioną w przystępny i atrakcyjny sposób. W broszurze znajdują się również informację na temat szkodliwości nielegalnego alkoholu[837].

W tym miejscu należy również wspomnieć, iż Ministerstwo Finansów i Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych udostępniły System Informacji o Banderolach Akcyzowych (SIBA), który pozwala konsumentowi sprawdzić na stronie internetowej www.banderolaakcyzowa.pl, czy dany produkt posiada legalną banderolę. Każdy obywatel, który kupuje wyrób akcyzowy, może w tym systemie sprawdzić znak skarbowy akcyzy (banderolę) naklejony na opakowaniu wyrobu. W taki sposób osoba może skontrolować, czy banderola jest autentyczna i została umieszczona na właściwym produkcie. SIBA jest także dostępny przez telefony komórkowe posiadające dostęp do Internetu. W system można wpisać serię i rok wytworzenia sprawdzanej banderoli, jak również jej indywidualny numer. W wyniku tego działania uzyskuje się odpowiedź, czy dana banderola akcyzowa jest prawidłowa. W sytuacji otrzymania informacji negatywnej, można

[834] Nasze kampanie - artykuł dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 20.08.2017 r.
[835] Ibidem.
[836] Wpływ Społeczno-Gospodarczy Branży Spirytusowej w Polsce 2013-2014, str. 32 - raport dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 20.08.2017 r.
[837] Konsumenci alkoholu - artykuł dostępny na stronie internetowej: www.pijodpowiedzialnie.pl, 20.08.2017 r.

podejrzewać, że mamy do czynienia z banderolą, która nie jest autentyczna, jest przeterminowana lub została przeklejona na inny wyrób[838].

Oprócz tego, po wpisaniu wyżej wymienionych danych ukaże się także wzór banderoli wraz ze wskazówkami, na jakie zabezpieczenia należy zwrócić uwagę, aby upewnić się co do oryginalności znaku. System zaprezentuje sposób prawidłowego nałożenia znaku na wyrób oraz poinformuje, czy banderola została umieszczona we właściwy sposób na właściwym wyrobie. Należy również wspomnieć, iż na oddzielnej zakładce („opis znaków") znajdują się wzory wszystkich obecnie stosowanych banderol wraz z opisami zabezpieczeń, które można sprawdzić bez użycia specjalistycznych urządzeń. W przypadku podejrzenia sfałszowania banderol można o tym fakcie poinformować Służbę Celno-Skarbową lub najbliższą jednostkę policji[839].

W ostatnich latach nastąpiły zmiany prawne, które w sposób zasadniczy wpływają na pogorszenie sytuacji przestępców dokonujących procederu nielegalnej produkcji alkoholu. Na początku należy wspomnieć o nowelizacji u.p.a. W uzasadnieniu do projektu zmiany tejże ustawy mowa, iż po wejściu w życie rozporządzenia Komisji nr 162/2013 z dnia 21 lutego 2013 r. zmieniającego załącznik do rozporządzenia (WE) nr 3199/93 w sprawie wzajemnego uznawania procedur całkowitego skażania alkoholu etylowego do celów zwolnienia z podatku akcyzowego[840], polscy przedsiębiorcy zaczęli wykorzystywać alkohol etylowy skażany krajowymi środkami skażającymi do produkcji produktów zawierających w swym składzie alkohol etylowy, np. rozpuszczalników. Podczas przeprowadzonych działań kontrolnych w przedmiotowym obszarze zidentyfikowano również nieprawidłowości związane z odkażaniem całkowicie skażonego alkoholu etylowego skażanego środkami dopuszczonymi przez Węgry oraz zaobserwowano, iż zwiększyła się liczba dokonywanych nabyć alkoholu etylowego całkowicie skażonego zgodnie z tą procedurą.

W ustawie z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym dokonano zmiany w zakresie zwolnienia od akcyzy dla alkoholu etylowego całkowicie skażonego importowanego, nabywanego wewnątrzwspólnotowo albo produkowanego na terytorium kraju. W uzasadnieniu projektu u.p.a. czytamy, iż kwestię zwolnienia od akcyzy alkoholu etylowego

---

[838] Sprawdź banderole - artykuł dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.finanse.mf.gov.pl, 20.08.2017 r.
[839] Ibidem.
[840] Rozporządzenie Komisji nr 162/2013 z dnia 21 lutego 2013 r. zmieniające załącznik do rozporządzenia (WE) nr 3199/93 w sprawie wzajemnego uznawania procedur całkowitego skażania alkoholu etylowego do celów zwolnienia z podatku akcyzowego, Dz. Urz. UE L 49 z 22.02.2013 r. – dalej cytowane jako rozporządzenie nr 162/2013.

reguluje dyrektywa Rady 92/83/EWG z dnia 19 października 1992 r. w sprawie harmonizacji struktury podatków akcyzowych od alkoholu i napojów alkoholowych[841].

Dyrektywa ta stanowi, iż państwa członkowskie zwalniają produkty z ujednoliconego podatku akcyzowego na warunkach, które zostaną przez nie określone w celu zagwarantowania prawidłowego i uczciwego stosowania takich zwolnień oraz zapobiegania wszelkim ewentualnym wypadkom uchylania się, omijania lub naruszania tych przepisów, w przypadku całkowitego skażenia alkoholu. Produkty te są rozprowadzane w postaci alkoholu całkowicie denaturowanego zgodnie z wymogami każdego państwa członkowskiego, przy czym wymogi takie muszą być należycie podane do wiadomości i zaakceptowane.

W krajowym porządku prawnym dla zwolnienia alkoholu etylowego całkowicie skażonego istotne jest, aby alkohol został skażony w danym państwie członkowskim środkiem skażającym dopuszczonym we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej lub dodatkowymi środkami skażającymi dopuszczonymi przez państwo członkowskie Unii Europejskiej, w którym skażenie następuje.

W obowiązującym wcześniej art. 30 ust. 9 pkt 1 u.p.a. mowa była, iż zwolnieniu od akcyzy podlegał alkohol etylowy całkowicie skażony, importowany, nabywany wewnątrzwspólnotowo albo produkowany na terytorium kraju, wskazanymi przez dowolne państwo członkowskie Unii Europejskiej środkami dopuszczonymi do skażania alkoholu etylowego, w tym zawarty w wyrobach nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi. Brzmienie tego przepisu, z uwagi na określenie „dowolne", interpretowane było przez sądy administracyjne, w ten sposób, że na terytorium kraju istnieje możliwość skażania alkoholu etylowego środkami dopuszczonymi dla całkowitego skażania alkoholu etylowego przez inne państwa członkowskie UE i korzystania ze zwolnienia od akcyzy.

Jednakże takie stanowisko sądu nie znajduje oparcia w rozporządzeniu nr 162/2013 oraz stanowiskiem Komisji Europejskiej. Wobec tego, może mieć wpływ na to, że na terytorium kraju alkohol etylowy skażany będzie środkami dopuszczonymi przez Węgry, zgodnie z procedurą węgierską. Środki te są stosunkowo łatwe do wytrącenia i nie zapewniają wystarczającego zabezpieczenia skażonego alkoholu etylowego albo wyrobów nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi wyprodukowanych na jego bazie przed odkażaniem[842].

---

[841] Uzasadnienie Ustawy o zmianie ustawy o podatku akcyzowym, druk sejmowy nr 322, str. 1 - uzasadnienie dostępne na stronie: www.orka.sejm.gov.pl, 30.08.2017 r.
[842] Ibidem, str. 1-3.

Projektowana zmiana miała na celu likwidację wątpliwości interpretacyjnych przy korzystaniu ze zwolnienia od akcyzy wbrew celom dyrektywy alkoholowej i postanowieniu rozporządzenia Komisji (UE) nr 162/2013. W Ustawie o podatku akcyzowym doprecyzowano, iż przy:

- produkcji na terytorium kraju, nabyciu wewnątrzwspólnotowym oraz imporcie zwolnieniu od akcyzy podlega alkohol etylowy całkowicie skażony środkiem skażającym dopuszczonym we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej,
- nabyciu wewnątrzwspólnotowym zwolnieniu od akcyzy podlega alkohol etylowy całkowicie skażony dodatkowymi środkami skażającymi dopuszczonymi przez państwo członkowskie Unii Europejskiej, w którym skażenie następuje,
- produkcji na terytorium kraju oraz imporcie zwolnieniu od akcyzy podlegać będzie alkohol etylowy całkowicie skażony dodatkowymi środkami skażającymi dopuszczonymi przez Rzeczpospolitą Polską.

Wskazać w tym miejscu należy, iż rozporządzenie nr 162/2013 wprowadziło środek skażający stosowany we wszystkich państwach członkowskich (tzw. euroskażalnik) oraz dodatkowe środki skażające stosowane w niektórych państwach członkowskich. Po wejściu tego rozporządzenia w życie powstały wątpliwości odnośnie do interpretacji art. 30 ust. 9 pkt 1 u.p.a, który określa zwolnienie alkoholu etylowego całkowicie skażonego wskazanymi przez dowolne państwo członkowskie Unii Europejskiej środkami dopuszczonymi do skażania alkoholu etylowego na podstawie rozporządzenia Komisji (WE) nr 3199/93.

W celu umożliwienia jednolitego stosowania zwolnienia od akcyzy dla alkoholu etylowego całkowicie skażonego przez organy podatkowe oraz organy kontroli skarbowej, Minister Finansów wydał interpretację ogólną nr PA3/9000/37/2014/FLL/12, która funkcjonuje w porządku prawnym od dnia 9 września 2014 roku. Zgodnie z tą interpretacją od dnia 1 lipca 2013 r. na terytorium kraju alkohol etylowy całkowicie skażony może być zwolniony od akcyzy wyłącznie wtedy, gdy skażony został środkiem skażającym stosowanym we wszystkich państwach członkowskich (tzw. euroskażalnikiem) albo środkami skażającymi zgłoszonymi przez Polskę dla całkowitego skażania alkoholu etylowego. Stanowisko takie prezentuje także Komisja Europejska[843]. Wobec tego na terytorium kraju nie może wystąpić

[843] Ibidem, str. 3.

sytuacja zwolnienia od podatku akcyzowego alkoholu etylowego skażanego całkowicie procedurą węgierską[844].

Należy również wspomnieć o zmianie u.p.a. w zakresie nabycia wewnątrzwspólnotowego alkoholu etylowego całkowicie skażonego. Według uzasadnienia do projektu przemieszczanie alkoholu etylowego całkowicie skażonego w ramach nabycia wewnątrzwspólnotowego odbywa się na podstawie uproszczonego dokumentu towarzyszącego (UDT), o którym mowa w rozporządzeniu Komisji (EWG) nr 3649/92 z dnia 17 grudnia 1992 r. w sprawie uproszczonego dokumentu towarzyszącego w wewnątrzwspólnotowym przemieszczaniu wyrobów akcyzowych, przeznaczonych do konsumpcji w państwie członkowskim wysyłki. Wiele podmiotów gospodarczych nabywających alkohol całkowicie skażony z innych państw członkowskich nie było zarejestrowanych jako podatnicy akcyzy. Wynikało to z niejednolitego stosowania obowiązujących przepisów w tym zakresie, gdyż podmiot prowadzący działalność gospodarczą miał obowiązek zgłoszenia rejestracyjnego, przed dniem wykonania pierwszej czynności podlegającej opodatkowaniu akcyzą lub pierwszej czynności z wykorzystaniem wyrobów akcyzowych objętych zwolnieniem od akcyzy ze względu na ich przeznaczenie.

Alkohol etylowy całkowicie skażony w którymkolwiek państwie członkowskim Unii Europejskiej podlegał zwolnieniu obligatoryjnemu, co oznaczało, iż nabycie wewnątrzwspólnotowe takiego alkoholu faktycznie nie powodowało powstania podatku akcyzowego, wbrew temu, iż sama czynność nabycia wewnątrzwspólnotowego stanowiła przedmiot opodatkowania. Zarazem, takie nabycie wewnątrzwspólnotowe alkoholu etylowego całkowicie skażonego nie stanowiło czynności z wykorzystaniem wyrobów akcyzowych objętych zwolnieniem od akcyzy ze względu na ich przeznaczenie.

Nowelizacja ustawy w tym zakresie polegała na doprecyzowaniu u.p.a. wskazując, iż podmiot dokonujący nabycia wewnątrzwspólnotowego alkoholu etylowego całkowicie skażonego środkiem skażającym dopuszczonym we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej albo dodatkowymi środkami skażającymi dopuszczonymi przez państwo członkowskie Unii Europejskiej, w którym skażenie następuje, na podstawie rozporządzenia Komisji (WE) nr 3199/93 z dnia 22 listopada 1993 r. ma obowiązek rejestracji jako podatnik podatku akcyzowego i dokonania zgłoszenia o planowanym nabyciu wewnątrzwspólnotowym do właściwego organu podatkowego[845]. Zgłoszenie rejestracyjne powinno zawierać także,

[844] Ibidem, str. 4.
[845] Ibidem, str. 4-5.

adresy miejsc wykonywania działalności oraz określenie rodzaju i przewidywanej średniej miesięcznej ilości zużywanego alkoholu[846].

Zmiana ta umożliwia bieżące pozyskiwanie informacji o ilości alkoholu etylowego całkowicie skażonego, który będzie przedmiotem nabycia wewnątrzwspólnotowego. Jednocześnie zmiana polegająca na bezpośrednim wskazaniu, iż w sytuacji nabycia wewnątrzwspólnotowego alkoholu etylowego całkowicie skażonego nie występuje obowiązek złożenia deklaracji uproszczonej, zabezpieczenia akcyzowego i potwierdzenia złożenia zabezpieczenia akcyzowego, pozwoli na wyeliminowanie sporów interpretacyjnych, w szczególności na linii podmiot–organ podatkowy. Zauważyć bowiem należy, iż nowelizacja dotyczy alkoholu etylowego całkowicie skażonego, co do którego co do zasady nie powinno powstać zobowiązanie podatkowe, gdyż prawidłowo skażony jest dopuszczany do konsumpcji w państwie członkowskim, w którym nastąpiło to skażenie, a jednocześnie sama czynność nabycia wewnątrzwspólnotowego takiego alkoholu powoduje powstanie obowiązku podatkowego w podatku akcyzowym[847].

Warto również wspomnieć o działaniach ówczesnej Służby Celnej mającej na celu wykrywanie i zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. W Izbie Celnej w Rzepinie powołano wyspecjalizowaną grupę zadaniową do spraw wyrobów alkoholowych (od września 2015 r. Grupa Zadaniowa ds. Alkoholu), której podstawowym zadaniem jest gromadzenie, przetwarzanie i analiza informacji dotyczących ujawnień prób przemytu, nielegalnego wytwarzania i obrotu alkoholem etylowym, jak również identyfikacja przyszłych zagrożeń związanych z tą przestępczością[848].

Oprócz tego, zintensyfikowano działania kontrolne, które w 2015 roku prowadzone były przez ówczesną Służbę Celną w czterech obszarach:

- dystrybucji nielegalnego alkoholu na bazarach i targowiskach,
- sprzedaży alkoholu w legalnym obrocie detalicznym, nabycia wewnątrzwspólnotowego alkoholu całkowicie skażonego z Węgier oraz jego odkażania,
- oferowania napojów alkoholowych bez znaków akcyzy do sprzedaży na targowiskach, kiermaszach lub innych imprezach plenerowych[849].

---

[846] Ibidem, str. 5.
[847] Ibidem, str. 5.
[848] I. Radziewicz-Winnicki, Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia - z upoważnienia ministra - na interpelację nr 22976 w sprawie produkcji alkoholu skażonego - tekst dostępny na stronie sejmu: www.sejm.gov.pl, 30.08.2017 r.
[849] Departament Kontroli Celnej, Podatkowej i Kontroli Gier Ministerstwo Finansów, Zwalczanie przestępczości, Wiadomości Celne 2016, nr 4, str. 4.

Obecnie działania kontrolne przeprowadzane są codziennie, o różnych porach, również przez nieumundurowanych funkcjonariuszy celno-skarbowych, którzy w zależności od oszacowanego ryzyka skupiają działania w określonym obszarze. Oprócz analizy ryzyka celnicy wykorzystują także informacje pochodzące ze źródeł zewnętrznych, m.in. z Krajowego Telefonu Interwencyjnego Administracji Skarbowej (800-807-007). Funkcjonariusze Służby Celno-Skarbowej przeprowadzają także działania prewencyjne obejmujące targowiska i bazary w całej Polsce, na których istnieje duże ryzyko obrotu nielegalnymi wyrobami alkoholowymi. Działania te polegają na patrolowaniu bazaru lub doraźnych kontrolach. Działania prewencyjne mają na celu ograniczenie „szarej strefy" w obrocie nielegalnymi wyrobami alkoholowymi, poprzez ograniczenie kanału ich dystrybucji oraz zwiększenie konkurencyjności legalnie działających handlowców[850].

Ówczesna Służba Celna przeprowadziła także wspólnie z organami Inspekcji Handlowej ogólnokrajowe działania kontrolne, którymi objęto 101 punktów handlu detalicznego oraz 308 lokali gastronomicznych celem sprawdzenia skali sprzedaży napojów zawierających alkohol etylowy niewiadomego pochodzenia wprowadzanych do obrotu pod postacią czystych i gatunkowych napojów spirytusowych. W tym okresie pobrano i poddano badaniu 800 próbek napojów spirytusowych, w tym 315 próbek zostało zbadanych w akredytowanych laboratoriach celnych. W wyniku przeprowadzonych działań w punktach handlu detalicznego lub w lokalach gastronomicznych nie ujawniono przypadków występowania, w kontrolowanych wyrobach pozostałości środków skażających mogących świadczyć o ich wytworzeniu z alkoholu etylowego pochodzącego z nielegalnego obrotu. W związku z tym można stwierdzić, że nielegalny obrót alkoholem etylowym w niewielkim stopniu przenika do legalnie funkcjonującego rynku napojów alkoholowych.

Poza tym, na bieżąco przeprowadzane przez Służbę Celno-Skarbową doraźne kontrole detalicznego i gastronomicznego obrotu alkoholem etylowym nie wykazują, występowania w legalnym obrocie alkoholu pochodzącego z nielegalnych źródeł[851]. W wyniku działań ówczesnej Służby Celnej (II i III kwartał 2016 r.) ujawniono jedynie jednostkowe przypadki nieprawidłowości, które polegały na wprowadzaniu do obrotu alkoholu nielegalnego oraz obecności skażalników w alkoholu oferowanym do sprzedaży podczas imprez plenerowych i poza plenerowych (typu targi, festyny, jarmarki). Przeprowadzone zostały także działania kontrolne i prewencyjne z udziałem funkcjonariuszy Policji. W ramach ogólnopolskiej akcji, którą objęte były dyskoteki, kluby i inne lokale oraz stacje benzynowe, sklepy i inne punkty

[850] M. Czarnecki, Podlascy celnicy na straży bezpieczeństwa, Wiadomości Celne 2016, nr 4, str. 6-7.
[851] I. Radziewicz-Winnicki, op. cit. - tekst dostępny na stronie sejmu: www.sejm.gov.pl, 30.08.2017 r.

handlowe (94 kontrole w maju 2015 r. oraz 955 kontroli w okresie od 15 kwietnia do 15 maja 2016 r.) nie ujawniono napojów spirytusowych powstałych na bazie alkoholu odkażonego[852]. Podejmowane były również przez ówczesną Służbę Celną działania operacyjne mające na celu zwalczanie przestępczości w tym obszarze. Przykładem takich działań może być akcja CHEMIA 2014, w ramach której poddano kontroli podmioty zużywające wyroby chemiczne wyprodukowane na bazie skażonego alkoholu etylowego, zwolnionego od akcyzy ze względu na przeznaczenie. W ramach tej akcji ustalano, iż znaczną ilość rozpuszczalników i rozcieńczalników hurtownie chemiczne sprzedały wydając paragony fiskalne (w tym także w sytuacji jednorazowych transakcji dot. 1 000 litrów). Budzi to podejrzenia w zakresie wykorzystania tych produktów niezgodnie z ich przeznaczeniem, gdyż nabywcy rezygnowali z prawa do odliczenia podatku VAT. Działania ówczesnej Służby Celnej z Policją wykazały, że z wyrobów klasyfikowanych jako rozpuszczalniki i rozcieńczalniki, nielegalnie odzyskiwano alkohol etylowy, który przeznaczony był do dalszej dystrybucji.

W procesie zwalczania szarej strefy na rynku wyrobów spirytusowych, należy mieć na uwadze szczególne położenie Polski na mapie Europy, gdyż wschodnia granica Polski stanowi jednocześnie granicę Unii Europejskiej. Ponadto, należy podkreślić, iż w Polsce nadal można spotkać się ze społeczną akceptacją dla bimbrownictwa, a część konsumentów świadomie sięga po wyroby spirytusowe z nielegalnych źródeł, np. oferowane na bazarach i targowiskach. Wymienione okoliczności sprawiają, że odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, przemyt i nielegalna krajowa produkcja wyrobów spirytusowych pozostaną w najbliższych latach problemem dla polskich instytucji.

W tym kontekście, należy stwierdzić, iż zmiany legislacyjne w przepisach akcyzowych jedynie w ograniczonym stopniu mogą przeciwdziałać szarej strefie na rynku wyrobów spirytusowych. Wnikliwej analizie należy poddać, jednak kwestie polityki akcyzowej, z uwzględnieniem wpływu różnych stawek akcyzy na poszczególne kategorie wyrobów alkoholowych, zarówno pod względem ich legalnej produkcji, jak i faktycznej (a nie tylko rejestrowanej) konsumpcji.

Wymaga to również oceny zmian spożycia nielegalnego alkoholu[853]. Dopiero taka kompleksowa analiza zestawiona z analizą dostępności taniego nielegalnego alkoholu w poszczególnych częściach kraju (z uwzględnieniem właściwości innych krajów mogących

[852] W. Kotyła, Działania organów kontroli skarbowej i organów Służby Celnej w celu ograniczenia szarej strefy w gospodarce, Wystąpienie pokontrolne, str. 10 - raport dostępny na stronie internetowej Najwyższej Izby Kontroli: www.nik.gov.pl, 30.02.2018 r.

[853] Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce 2015-2016, str. 109-111 - raport dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl, 30.08.2017 r.

stanowić źródło zaopatrzenia dla szarej strefy w Polsce) umożliwi rzetelną ocenę skutków zmian regulacyjnych w tym obszarze oraz wpływ na sytuację sektora finansów publicznych[854]. Dobrym punktem wyjścia mogłaby być, przede wszystkim, szczegółowa analiza skutków ostatniej podwyżki akcyzy na wyroby spirytusowe, która weszła w życie 1 stycznia 2014 roku.

Kluczową rolę w przeciwdziałaniu przestępczości w obszarze przemytu oraz nielegalnego odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych i produkcji wyrobów spirytusowych powinny odgrywać dalsze działania na rzecz:

- uszczelnienia granic, przede wszystkim wschodniej granicy Unii Europejskiej,
- wsparcia operacyjnego i informatycznego służb walczących z przemytem, odkażaniem i nielegalną produkcją, jak również ujednolicenia sprawozdawczości tych służb, co umożliwi porównywanie statystyk poszczególnych służb i bardziej wnikliwą ocenę skali niepożądanych zjawisk i skuteczności ich zwalczania,
- zmiany jakościowej w systemie karania, gdyż kara musi być adekwatna i skutecznie zniechęcać do powrotu do ujawnionego procederu po odbyciu kary oraz musi być adresowana także do osób organizujących przestępczy proceder, jak również wiązać z utratą korzyści, w tym korzyści majątkowych, zgromadzonych w wyniku przestępstwa,
- utrudnienia dostępu do środków ułatwiających popełnianie tych przestępstw,
- kształtowania postaw obywatelskich polegających na uświadamianiu szkód dla gospodarki i społeczeństwa wynikających z bimbrownictwa oraz nabywania wyrobów spirytusowych w szarej strefie.

Do ograniczenia zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu konieczne są działania systemowe w kraju i na poziomie Unii Europejskiej. Jednym z najważniejszych postulatów jest ograniczenie przestępcom dostępu do alkoholu przemysłowego. Organy odpowiedzialne za kontrole podatkowe powinny mieć możliwość szybkiego wykrycia nieprawidłowości. Nie mniej jednak, zmiany w przepisach nie powinny wprowadzać nadmiernych restrykcji dla legalnych przedsiębiorców[855].

[854] Ibidem, str. 110-111.
[855] Ibidem, str. 110-111.

Podsumowanie

Podjęte w pracy badania pozwoliły na ukazanie prawno-kryminalistycznej problematyki nielegalnej produkcji alkoholu. Szarą strefę napojów alkoholowych stanowi alkohol pochodzący z przemytu zza wschodniej granicy do Polski, alkohol odzyskiwany ze skażonego spirytusu (głównie alkohol skażony według normy węgierskiej), podrabiany legalnie alkohol oraz alkohol wyprodukowany przez bimbrowników. Proceder ten generuję znaczne straty dla Skarbu Państwa oraz dla legalnych producentów i dystrybutorów wyrobów spirytusowych w kraju (główna działalność w tym zakresie skupia się na obszarze wschodniej Polski). Podsumowanie niniejszej rozprawy zostało podzielone na dwie części. Pierwsza z nich zawiera weryfikację lub falsyfikację postawionych hipotez na podstawie badań podjętych w części teoretycznej oraz części empirycznej rozprawy. Natomiast, druga część przedstawia sformułowane postulaty opierające się na wynikach przeprowadzonych badań.

1) Wnioski płynące z przeprowadzonych badań

A) Część teoretyczna

Część teoretyczna rozprawy doktorskiej pozwoliła na weryfikację hipotezy głównej. Przeprowadzone badania wykazały, że czynności wstępne i dowodowe na miejscu zdarzenia oraz współpraca organów ścigania z instytucjami państwowymi i społeczeństwem wymagają modyfikacji w celu uczynienia ich adekwatnymi wobec zagrożeń generowanych przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu. Niewątpliwie organy ściągania powinny ściślej współpracować ze społeczeństwem w celu przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości. W tym przypadku dużą rolę odgrywają czynności-operacyjne wykonywane przez funkcjonariuszy Policji, które mogą przyczynić się do ujawnienia procederu wprowadzania do obrotu bimbru oraz odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych i podrabiania legalnego alkoholu. Istotną kwestią jest również zwiększenie koordynacji działań organów ścigania z instytucjami państwowymi oraz podejmowanie wspólnych inicjatyw zmierzających do zwalczania i przeciwdziałania temu zjawisku.

Wszystkie hipotezy szczegółowe w części teoretycznej rozprawy doktorskiej zostały potwierdzone.

Proceder nielegalnej produkcji alkoholu występował w rożnych epokach historycznych oraz dokonywany był w prymitywnych warunkach i nieskomplikowanymi metodami. Hipoteza ta została potwierdzona na podstawie badań historycznych. Informację o produkcji alkoholu odnaleźć możemy już w czasach neolitu, gdy możliwe było gromadzenie zapasów pożywienia, z których z czasem powstawał w związku z procesem fermentacji alkohol. W czasach starożytności technikę destylacji znali już Sumerowie, a ulepszyli ją Egipcjanie, którzy zakładali garnek na kopułę oraz Grecy dodając do niej rurkę, przez którą spływał destylat. W średniowieczu ważną rolę w produkcji alkoholu odgrywały klasztory, ponieważ wino konieczne było do odprawiania mszy świętej, a piwo spożywano w czasie postu. Destylatory składały się z parownika, chłodnicy i odbieralnika. W miarę czasu powstały nowe technologie destylacji wina i ulepszone aparaty umożliwiające destylację alkoholu o mocy powyżej 50%. W czasach nowożytności różne cywilizację poddawały fermentacji: kaktusy i jego owoce, kukurydzę, agawę, korę z drzew, ryż, żyto, jałowiec oraz sok z jabłek. W Polsce w XVII w. rozpoczęto pędzenie gorzałki z ziemniaka, która produkowana była w prymitywnie wyposażonych dworskich gorzelniach lub incydentalnie w browarach. W czasach współczesnych przełomem w produkcji spirytusu, było zbudowanie aparatu destylacyjnego, zaopatrzonego w deflegmator talerzowy. W Rosji do lat siedemdziesiątych XIX wyrób wódki opierał się generalnie na pszenicy oraz miazdze ziemniaczanej. Natomiast, gatunki lepszej jakości produkowano z surowca żytniego, a do filtrowania używano drobnego piasku, sukna, filcu lub węgla. W Stanach Zjednoczonych w czasach prohibicji produkowano nielegalny spirytus na lądzie i na morzu, którego jakość nie była wysoka. Wódkę destylowano także w domowych warunkach, a najbiedniejsi obywatele spożywali: tonik do włosów (uprzednio odfiltrowany przez chleb), esencję waniliową, płyn hamulcowy oraz podpałki do węgla. W Polsce, w czasach rozbiorów gorzelnictwo odbywało się w gorzelniach określanych jako kociołkowe, rolnicze i przemysłowe. W gorzelniach przemysłowych surowcami gorzelnianymi używanymi do produkcji alkoholu były ziemniaki, drożdże oraz woda. Po odzyskaniu niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej gorzelnia miała charakter rolniczy, kiedy surowcem podstawowym do pędzenia spirytusu był ziemniak oraz zboże na słód. Po II wojnie światowej wzrosła produkcja bimbru. W nielegalnych leśnych fabrykach do produkcji bimbru wykorzystywano duże kadzie oraz specjalną aparaturę (chłodnice, pompy). W okresie Polskiej Republiki Ludowej aparaty gorzelnicze ukrywane były na wsi w mieszkaniach albo budynkach gospodarczych. Natomiast, w miastach aparaty te znajdowały się: w piwnicach, na strychach, w kuchniach lub łazienkach oraz w składzikach. Obecnie przy nielegalnej produkcji alkoholu polegającej głównie na: produkcji

bimbru, odkażaniu spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianiu legalnego alkoholu wykorzystuje się również proste pod względem technicznym urządzenia np. kotły, miednice, aparaty destylacyjne.

Prawne regulacje dotyczące legalnej produkcji alkoholu oraz sankcje karne za nielegalną jej produkcję obejmują: wyrób napojów spirytusowych, produkcję alkoholu etylowego, wyrób i rozlew wyrobów winiarskich, produkcję piwa oraz napojów fermentowanych i wyrobów pośrednich. Teza ta została potwierdzona na podstawie badań dogmatycznych. Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi wyrób napojów spirytusowych są: rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 110/2008 z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1576/89, ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych oraz rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań dla niektórych napojów spirytusowych z oznaczeniami geograficznymi odnoszącymi się do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Regulacje te definiują pojęcie: napoju spirytusowego, opisu, prezentacji oraz etykietowania napojów spirytusowych, jak również oznaczenia geograficznego napojów spirytusowych. Oprócz tego, wyżej wymienione akty prawne określają metody wytwarzania napoju spirytusowego oraz warunki prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie wyrobu lub rozlewu napojów spirytusowych. Produkcję alkoholu etylowego reguluje ustawa z dnia 2 marca 2001 roku o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego i rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 grudnia 2015 r. w sprawie dokumentu dostawy, warunków i sposobu zwrotu wyrobów akcyzowych objętych zwolnieniem od akcyzy ze względu na ich przeznaczenie oraz środków skażających alkohol etylowy. Pierwsza ustawa definiują pojęcie alkoholu etylowego oraz produkcji alkoholu etylowego, jak również określa zasady i warunki podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej w zakresie wyrobu alkoholu etylowego i jego skażania. Drugi akt prawny określa sytuację zwolnienia od akcyzy alkoholu etylowego. Ostatnia regulacja zawiera załącznik z wykazem środków dopuszczonych do skażenia alkoholu etylowego wraz z minimalną ilością ich zastosowania. Przepisy prawne regulujące wyrób i rozlew wyrobów winiarskich znajdziemy w ustawie z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym, ustawie z dnia 12 maja 2011 roku o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina, rozporządzeniu Ministra

Rolnictwa i Wsi z dnia 22 maja 2013 r. w sprawie rodzajów fermentowanych napojów winiarskich oraz szczegółowych wymagań organoleptycznych, fizycznych i chemicznych, jakie powinny spełniać te napoje, rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku ustanawiającego wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007 oraz rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 251/2014 z dnia 26 lutego 2014 w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina, uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1601/91. Przepisy te definiują pojęcie wyrobów winiarskich oraz produkcji wina, jak również określają zakres przedmiotowy wyrobów uznawanych za wino. Co więcej, wyżej wymienione akty prawne określają rodzaje fermentowanych napojów winiarskich oraz zasady ich wyrobu. Aktami prawnymi normującymi produkcję piwa są: ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym i rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 lutego 2009 roku w sprawie metod ustalania parametrów służących do określenia podstawy opodatkowania piwa oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego. Pierwsza regulacja definiuje pojęcie piwa, zaś druga określa szczegółowe metody ustalania parametrów służących do określenia podstawy opodatkowania piwa. Ostatni akt prawny określa przypadki zwolnienia z podatku akcyzowego piwa. Produkcję napojów fermentowanych i wyrobów pośrednich normują przepisy Ustawy o podatku akcyzowym, które definiują pojęcie i produkcję tych wyrobów. Sankcje karne odnoszące się do nielegalnej produkcji alkoholu znaleźć możemy w ustawie z dnia 10 września 1999 r. kodeks karny skarbowy, ustawie z dnia 2 marca 2001 roku o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych, ustawie z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych oraz ustawie z dnia 12 maja 2011 roku o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina.

Metodami działania sprawców nielegalnej produkcji alkoholu jest: wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo), odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabianie legalnego alkoholu, jak również przemyt nielegalnie wyprodukowanego alkoholu. Bimbrownictwo jest zjawiskiem głęboko osadzonym kulturowo na terenach województwa podlaskiego. Przyczynami tego stanu rzeczy jest to, iż sprawca ma możliwość pędzenia alkoholu przy pomocy prostych urządzeń, a warunki geograficzne sprzyjają ukryciu procederu (lasy). Nielegalne fabryki alkoholu na Podlasiu ukrywane są w

lasach, a urządzeniami służącymi do produkcji bimbru są: kadzie, kotły, chłodnice wodne, zawory kulkowe, pompy, przewody, rurki i korki, uszczelniacze oraz filtry. Głównymi surowcami mogącymi posłużyć sprawcy do produkcji bimbru jest cukier, produkty zawierające skrobie oraz owoce. Bimber produkowano także w warunkach domowych, w mieszkaniu, letnich kuchniach, szopach znajdujących się zazwyczaj na terenach wiejskich. Urządzeniami wykorzystywanymi do produkcji bimbru było wiadro, garnek, miednica. Do destylacji używano aparatów składających się z: naczynia z zacierem/nastawem, wężownicy (rury wyjściowej), naczynia z cieczą chłodzącą oraz zbiornika na gotowy produkt. Wśród metod pędzenia bimbru można wyróżnić m.in. tzw. pędzenie „na miednice", pędzenie z szybkowarem, pędzenie z chłodnicą powietrzną, pędzenie z chłodnicą wodną oraz pędzenie z użyciem deflegmatora. Odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych polega na odkażaniu alkoholu technicznego lub rozcieńczalnika produkowanego na bazie alkoholu etylowego, który najczęściej pochodzi z przemytu spirytusu z innych krajów unijnych lub z Ukrainy albo kupowany jest, jako spirytus skażony. Alkohol ten jest oczyszczany przez ponowną destylację polegającą na odparowaniu. W wyniku tego procesu uzyskiwany jest dobrej jakości spirytus, który następnie jest rozlewany i oznaczony legalnymi markami trafia do dalszej dystrybucji. Procederem tym zajmują się głównie zorganizowane grupy przestępcze, które fałszują etykiety, banderole i opakowania. Podrabianie legalnego alkoholu może polegać na rozcieńczaniu wyrobów spirytusowych wodą lub wykorzystywaniu do ich produkcji tańszego spirytusu niż deklarowany. W przypadku wina proceder ten może polegać na dodaniu cukru trzcinowego i buraczanego do win lub dodaniu ekstraktów owoców bogatych w antocyjany w celu ich barwienia. Na bazarach, festynach lub jarmarkach sprzedawane są napoje alkoholowe bez banderol jako bimber, śliwowica, księżycówka, które są często szkodliwe dla zdrowia. Przemyt nielegalnie wyprodukowanego alkoholu polega na przemieszczaniu tego towaru z pominięciem należności wobec państwa lub obrót nim w danym kraju, który jest zakazany. Na rozwój przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu ma wpływ jego opłacalność oraz możliwość nabywania wyrobów alkoholowych, po znacznie niższej cenie niż na legalnym rynku. Przestępczość przemytnicza wyrobów alkoholowych może być dokonywana w ramach przemytu: lądowego, lotniczego, morskiego, pocztowego. Proceder ten może być dokonywany w zorganizowanych grupach lub indywidualnie.

Czynności wstępne zmierzające do ustalenia i ujęcia sprawcy przestępstwa zmierzają do zapewnienia dopływu informacji o faktach, zjawiskach i osobach związanych z nielegalną produkcją alkoholu. W celu wykrycia sprawcy nielegalnej produkcji alkoholu funkcjonariusze

Policji, Straży Granicznej i Służby Celno-Skarbowej wykorzystują zebrane informację o zdarzeniu i sprawcy. Źródłem takich informacji są głównie osoby pokrzywdzone, świadkowie oraz sami funkcjonariusze. Istotnym źródłem pierwszych informacji o nielegalnej produkcji alkoholu są zawiadomienia składane jawnie i anonimowo. Zawiadomienia składane jawnie występują rzadko, gdyż wpływa na to podejście organów ścigania do przestępstwa oraz obowiązujące przepisy prawne, które ułatwiają sprawcom wykorzystanie niezgodnie z przeznaczeniem alkoholu etylowego skażonego, jak również polityka karania sprawców nielegalnej produkcji alkoholu. Doniesienia anonimowe w praktyce występują najczęściej, co spowodowane jest m.in. obawą o własne życie i zdrowie, strachem przed reakcją otoczenia, lub niechęcią uczestniczenia w postępowaniu. Przekazywane są w formie pisemnej (listownie, drogą elektroniczną) albo ustnej (bezpośrednio, telefonicznie). Źródłem informacji o nielegalnej produkcji alkoholu są też celowo zorganizowane i stosowane działania polegające na podejmowaniu przez organy ścigania: czynności operacyjno- rozpoznawczych, czynności służbowych (patrole, kontrola ruchu drogowego), uzyskiwaniu informacji poprzez analizę aktualnie prowadzonych lub umorzonych spraw, wykorzystywaniu rejestrów albo registratur kryminalistycznych albo kontaktach organów ścigania ze społeczeństwem. Doskonalenie metod nielegalnej produkcji alkoholu przez przestępców, społeczna aprobata, pobłażliwe traktowanie tego przestępstwa przez organy ścigania, anonimowość życia w mieście, brak zaufania do efektów pracy Policji oraz wzrastające poczucie bezkarności mają wpływ na wykrycie procederu nielegalnej produkcji alkoholu.

W celu zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dowodów dla sądu wykonywane są czynności dowodowe polegające na: zabezpieczeniu miejsca zdarzenia, oględzinach miejsca zdarzenia oraz rzeczy, dokumentowaniu wyników oględzin, zlecaniu ekspertyz sądowych, przesłuchiwaniu świadków i podejrzanego. Zabezpieczenie miejsca zdarzenia w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może polegać na wstępnym zabezpieczeniu miejsca zdarzenia lub zabezpieczeniu dokonanym przez organ ścigania. Obowiązek wstępnego zabezpieczenia miejsca zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu spoczywa na każdym obywatelu oraz na instytucjach państwowych i społecznych, których działania najczęściej polegają m.in. na: informacji odnośnie zdarzenia, udzieleniu pomocy przedlekarskiej i wezwaniu lekarza, nie dopuszczeniu do zatarcia śladów, powiadomieniu organów ścigania o zdarzeniu oraz ujęciu sprawcy. Zabezpieczenie miejsca zdarzenia w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przeprowadzone przez organy ścigania może obejmować szereg czynności polegających m.in. na: stwierdzeniu charakteru zdarzenia i określeniu obszaru jego występowania, udzieleniu pomocy uczestnikom zdarzenia, zabezpieczeniu miejsca przed kradzieżą, zorganizowaniu

pościgu lub penetracji obiektu, ujęciu sprawcy i ustaleniu świadków oraz odnalezieniu śladów zdarzenia i ich zabezpieczeniu do czasu przybycia Policji. Działania Policji związane z oględzinami miejsca i rzeczy realizuje grupa operacyjno-procesowa, która organizuje, przeprowadza i dokumentuje czynności zmierzające do ustalenia i wyjaśnienia okoliczności popełnionego czynu nielegalnej produkcji alkoholu. Grupa ta dąży także do wykrycia i zatrzymania sprawcy lub sprawców tego czynu oraz do ujawnienia, zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dowodów.

Efektywność oględzin miejsca nielegalnej produkcji alkoholu zależy przede wszystkim od organizacji pracy zespołu ludzi, którzy ją przeprowadzają. Wyróżnić można cztery fazy oględzin miejsca zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu: ogólnoorientacyjną, statyczną, dynamiczną oraz fazę końcową, a najważniejszymi metodami przeprowadzenia oględzin miejsca nielegalnej produkcji alkoholu jest metoda obiektywna (dośrodkowa) oraz metoda subiektywna. Śledcze oględziny rzeczy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są potrzebne w sytuacji, gdy narzędzia i wyrób są przechowywane poza miejscem zamieszkania. W przypadku, gdy dowody rzeczowe ukryte są w polu lub w lesie istnieje możliwość podrzucenia narzędzi. Ważne jest także przeprowadzenie oględzin przedmiotów służących do odkażaniu alkoholu technicznego lub rozcieńczalnika produkowanego na bazie alkoholu etylowego albo produkcji bimbru. Ujawnione i zidentyfikowane ślady linii papilarnych mogą w takiej sytuacji stanowić dowód wskazujący na sprawcę nielegalnej produkcji alkoholu. Dokładne oględziny naczyń gospodarczych, a nawet kuchennych mogą przyczynić się do ujawnienia urządzeń służących do produkcji bimbru lub odkażania alkoholu.

Dokumentacja oględzinowa w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu powinna zawierać: protokół oględzin, szkic miejsca zdarzenia, dokumentację fotograficzną oraz notatkę urzędową z analizy wyników oględzin. W trakcie sporządzania protokołu oględzin nielegalnej produkcji alkoholu należy przestrzegać zasad wynikających z przepisów k.p.k. oraz praktyki kryminalistycznej. Fotografia miejsca oględzin służy do rejestracji obrazu miejsca nielegalnej produkcji alkoholu, jak również utrwalenia ujawnionych śladów. Szkice miejsca nielegalnej produkcji alkoholu uzupełniają dokumentacje oględzin, poprzez dokładne określenie wymiarów obszaru, przedmiotów, śladów lub ich wzajemnego rozmieszczenia. Notatka urzędowa uzupełnia dokumentacje oględzin stanowiąc zwięzły zapis przedmiotu oględzin nielegalnej produkcji alkoholu oraz wykonywanych czynności.

Ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu mogą być wykonywane przez: instytuty naukowe lub naukowo-badawcze, zakłady specjalistyczne ekspertów występujących w roli biegłych, biegłych sądowych lub każdą osobę posiadającą odpowiednią wiedzę w tej

dziedzinie, która została powołana jako biegły przez organ procesowy. O wyborze metody badań przesądzają pytania postawione w postanowieniu, a szczególności specyfika materiału badawczego wykorzystywanego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Najważniejszymi ekspertyzami zlecanymi w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są: ekspertyzy fizykochemiczne, ekspertyzy śladów daktyloskopijnych, ekspertyzy śladów traseologicznych oraz ekspertyzy dokumentów.

Przesłuchanie świadków w sprawie nielegalnej produkcji ma na celu uzyskanie informacji (o osobach, miejscach, zjawiskach, zdarzeniach, faktach lub stosunkach), przydatnych dla uzyskania prawdy obiektywnej. Występują trudności z uzyskiwaniem zeznań świadków nielegalnej produkcji alkoholu, które obciążają podejrzanego ze względu na to, iż jest to proceder tajny. Istnieje także społeczna akceptacja procederu nielegalnej produkcji alkoholu, gdyż świadkowie często sami zaopatrują się w nielegalny alkohol u podejrzanego i są jego konsumentami. Przesłuchanie podejrzanego (oskarżonego) w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu ma na celu uzyskanie pełnej i wyczerpującej informacji o zdarzeniu. Najczęstszym błędem popełnianym w trakcie przesłuchania podejrzanego jest jego opóźnione przesłuchanie, gdyż pozwala podejrzanym na wybranie najkorzystniejszej linii obrony oraz często na przygotowanie alibi. Do czynu nielegalnej produkcji alkoholu przyznają się generalnie sprawcy ujęci na gorącym uczynku oraz tacy, u których znaleziono bezsporne dowody wskazujące na popełnienie przestępstwa.

Dowody w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są przechowywane wyłącznie w miejscach uwzględniających właściwości danego przedmiotu i substancji, jak również zapewniających prawidłowość ich zabezpieczenia oraz niszczone w wyniku poddania procesom powodującym całkowitą i nieodwracalną utratę ich pierwotnych właściwości użytkowych przez wyspecjalizowane podmioty. Hipoteza ta została potwierdzona na podstawie badań dogmatycznych. Regulacje prawne dotyczące zabezpieczenia, transportu, przechowywania oraz likwidacji dowodów rzeczowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zawarte są w k.p.k. oraz rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 roku w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia. Przepisy prawne zawarte w k.p.k. określają m.in. miejsce przechowywania przedmiotów i napojów alkoholowych oraz ich zniszczenie. Drugi akt prawny określa podmioty uprawnione do przechowywania oraz zniszczenia przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, w tym substancji trujących i ich próbek oraz szczegółowe warunki, sposób i miejsca przechowywania przedmiotów i

substancji oraz ich próbek, jak również warunki i sposób ich zniszczenia. Wyżej wymienione regulacje prawne w swojej dyspozycji nie uszczegółowiają, jednak warunków i sposobów zniszczenia przedmiotowych substancji oraz ich próbek mając na uwadze zapewnienie prawidłowego toku postępowania przygotowawczego i jego kosztów. Oprócz tego, regulacje te nie zawierają informacji o tym: kto i kiedy ma ponosić koszty transportu, ile czasu zabezpieczone próbki mają być przechowywane oraz jaka jest procedura przyjmowania takich substancji. Niezbędne jest także ujednolicenie procedury przyjmowania oraz przechowywania przedmiotów i substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu.

Typowymi technikami stosowanymi w sprawach nielegalnej produkcji alkoholu są: badania fizykochemiczne mające na celu identyfikację płynów alkoholowych, badania śladów daktyloskopijnych, badania śladów traseologicznych oraz badania dokumentów. Badania fizykochemiczne pozwalają na stwierdzenie, czy zakwestionowany płyn jest alkoholem. Oprócz tego pozwalają na określenie surowca, z którego otrzymano alkohol oraz umożliwiają określenie rodzaju, źródła pochodzenia i sposobu wytworzenia alkoholu.

Badaniom fizykochemicznym w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu poddawane są wyroby alkoholowe, takie jak: zacier, bimber lub samogon, fałszowane wyroby przemysłu monopolowego oraz nieprzeznaczone do spożycia płyny zawierające alkohol etylowy. Przedmiotem badań fizykochemicznych jest również spirytus skażony i niekonsumpcyjne płyny na bazie alkoholu etylowego (np. wody toaletowe, perfumy, płyny do mycia szyb, krople sporządzone na bazie etanolu) oraz alkohol w butelkach monopolowych oryginalnie zamkniętych opatrzonych etykietą wódki monopolowej. Głównymi metodami, którymi bada się wyroby alkoholowy są metody chromatograficzne: chromatografia gazowa lub cieczowa. Metody te umożliwiają rozdzielenie substancji będących mieszaninami na pojedyncze składniki. W badaniach wyrobów alkoholowych stosuje się także metodę spektrofotometrii w podczerwieni, która polega na prześwietleniu próbki napoju alkoholowego promieniowaniem podczerwonym.

Badania śladów daktyloskopijnych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu obejmują czynności badawcze, polegające na ustaleniu tożsamości osoby na podstawie śladów linii papilarnych zabezpieczonych na miejscu oględzin i odbitek pobranych od podejrzanego. Materiałem do badań daktyloskopijnych są ślady linii papilarnych ujawnione na butelkach i słojach zawierających nielegalnie wyprodukowany alkohol oraz elementach aparatury destylacyjnej (kotłach, rurkach), które stanowią materiał dowodowy. Odbitki palców rąk i dłoni, pobrane od osób podejrzanych o nielegalną produkcję alkoholu stanowią zaś materiał porównawczy.

Badania traseologiczne umożliwiają identyfikację grupową lub indywidualną śladów obuwia zabezpieczonych na miejscu zdarzenia nielegalnej produkcji alkoholu. Ślady pozostawione przez sprawców przestępstwa nielegalnej produkcji alkoholu, którzy docierają także do miejsca zdarzenia za pomocą środków transportu umożliwiają wnioskowanie o rodzaju środka transportu, a czasami również pozwalają na jego identyfikację. Ślady opon pozwalają na określenie m.in. rodzaju opon i wzoru bieżnika, producenta opon oraz rodzaju pojazdu. Ekspertyza traseologiczna jest najbardziej typowym badaniem wykorzystywanym przez organy ścigania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Z uwagi na powyższe należy konsekwentnie poszukiwać i właściwie zabezpieczać ślady traseologiczne, uzależniając stosowne środki i metody od rodzaju podłoża.

Badania dokumentów w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu znajduje co raz szersze zastosowanie. Wynika to z tego, iż sprawcy tego procederu pozostawiają często notatki z recepturą lub personaliami osób dokonujących u nich zakupu oraz podrabiają etykiety na markowe alkohole albo wytwarzają etykiety na bimber, jak również podrabiają znaki akcyzy oraz dokumenty zezwalające na legalną produkcję alkoholu. Zakres ekspertyzy dokumentów w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu może obejmować identyfikację osób na podstawie pisma ręcznego oraz podpisów i osób fałszujących podpisy, jak również druków i urządzeń do drukowania. Poza tym badanie dokumentów może określić, czy dokument jest podrobiony lub przerobiony oraz pozwala na identyfikację grupową i indywidualną pieczęci, stempli oraz pieczątek.

Współpraca organów ścigania i instytucji państwowych w zakresie zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu oraz podejmowanie przez organy państwowe i organizacje społeczne inicjatyw zmierzających do przeciwdziałania temu zjawisku są sposobami zwalczania i przeciwdziałania nielegalnej produkcji alkoholu. Najważniejszymi instytucjami państwa zobowiązanymi do zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu są: Policja, Straż Graniczna oraz Krajowa Administracja Skarbowa, których działania powinny być prowadzone na poziomie kontrolnym, operacyjnym i strategicznym. Działania kontrolne powinny obejmować wykrywanie prób przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu przez pojedyncze osoby lub zorganizowane grupy przestępcze na granicy państwowej. Działania operacyjne powinny być nakierowane na uzyskiwanie informacji odnośnie osób produkujących nielegalnie alkohol, a działania strategiczne na ujawnianie i niszczenie działalności związanej z nielegalną produkcją alkoholu. Współpraca Policji i Straży Granicznej oraz Służby Celno-Skarbowej w zakresie rozpoznawania, wykrywania i zwalczania procederu nielegalnej produkcji alkoholu odbywa się głównie w trzech

płaszczyznach: wymiany informacji, działań prewencyjnych oraz czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych. Istotna jest również współpraca wyżej wymienionych służb w zakresie zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami społecznymi i społeczeństwem. Władze lokalne mają często rozeznanie dotyczące osób bezrobotnych, którzy zajmują się przemytem oraz nielegalną produkcją alkoholu. Współpraca społeczności lokalnej oraz ludności pogranicza z Policją, Strażą Graniczną oraz Służbą Celno-Skarbową powinna prowadzić do zniechęcania udzielenia pomocy przestępcom oraz powiadamianiu tych służb o czynach nielegalnej produkcji alkoholu.

Ważnym elementem mającym na celu zapobieganie nielegalnej produkcji alkoholu jest również współdziałanie ze służbami granicznymi państw sąsiednich. Polega ono, na wymianie informacji operacyjnych i planowaniu długofalowych patroli występujących w obrębie granic. Czynnikiem wpływającym na zapobieganie zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu jest również edukacja społeczeństwa mająca na celu przedstawienie konsekwencji prawnych i społecznych nielegalnej produkcji alkoholu. Inicjatywy podejmowane przez organy państwowe i organy społeczne polegały na przeprowadzaniu kampanii społecznych, programów edukacyjnych dla konsumentów alkoholu oraz udostępnieniu Systemu Informacji o Banderolach Akcyzowych (SIBA), jak również na zmianie przepisów prawnych. Warto wspomnieć również o działaniach Służby Celno-Skarbowej polegającej na powołaniu przez ówczesną Służbę Celną w Izbie Celnej w Rzepinie wyspecjalizowanej grupy zadaniowej do spraw Alkoholu oraz objęcie wspólnie z organami Inspekcji Handlowej działaniami kontrolnymi punktów handlu detalicznego i lokali gastronomicznych, a także przeprowadzanie działań operacyjnych mających na celu zwalczanie przestępczości w tym obszarze.

B) Część empiryczna

i. Badania materiałów statystycznych

Wszystkie hipotezy odnoszące się do tej części badań empirycznych zostały potwierdzone.

Przedstawione w rozprawie wyniki badań statystycznych pozwoliły na potwierdzenie pierwszej hipotezy, iż podwyżka akcyzy i związany z tym wzrost cen napojów spirytusowych prowadzi do zwiększenia szarej strefy wyrobów alkoholowych. Podwyżka stawki akcyzy na alkohol etylowy spowodowała, iż w 2017 roku (dane za 11 miesięcy) dochód państwa z podatku akcyzowego od alkoholu etylowego wyniósł 6891,7 mln złotych i był o 743,6 mln mniejszy niż w 2016 roku (7635,3 mln zł). Zanotowano także ogólny spadek dochodów z

podatku akcyzowego wyrobów alkoholowych (alkohol etylowy, wino, pozostałe napoje fermentowane, wyroby pośrednie, piwo), który w 11 miesiącach 2017 roku wyniósł 10428,2 mln zł. Surowa polityka fiskalna państwa spowodowała zmniejszenie dochodów budżetowych i wzrost zainteresowania zyskami pochodzącymi z przemytu i nielegalnego handlu alkoholem, który jest bezpośrednio związany z nadmiernym opodatkowaniem legalnych wyrobów. Według danych ówczesnej Służby Celnej dotyczących postępowań w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe opracowane w oparciu o komputerowy System Ewidencji Spraw Karnych Skarbowych ESKS kwota uszczupleń w zakresie podatku akcyzowego w 2016 r. uległa zwiększeniu (7 820 218 zł) w porównaniu z rokiem 2015 (5 745 561 zł). Straż Graniczna w 2015 roku ujawniła alkohol pochodzący z przemytu o wartości 2 080 509 zł, natomiast w 2016 roku o wartości 2 281 658 zł. Zauważalny jest wzrost przemytu alkoholu w 2016 roku o ponad 10% w porównaniu z rokiem poprzednim.

Druga hipoteza również została potwierdzona. Podwyższenie stawki akcyzy na napoje spirytusowe sprzyja nielegalnemu wwozowi alkoholu z Ukrainy, Słowacji czy Rosji. Spirytus i gotowy alkohol stanowią dla wielu konsumentów atrakcyjną alternatywę dla krajowego legalnego alkoholu, którego cena jest zdecydowanie wyższa. Przedmiotem nielegalnego wwozu do Polski jest przede wszystkim alkohol etylowy, który może być używany do nierejestrowanej produkcji napojów spirytusowych, sprzedawany konsumentom lub wykorzystywany na inne cele, np. chemiczne, energetyczne itp. Przemytem przez granicę na niewielką skalę zajmują się osoby mieszkające na tzw. ścianie wschodniej. Osoby te przemycają alkohol, najczęściej ukraińskiej i białoruskiej produkcji, w niewielkich ilościach, który potem sprzedawany jest na bazarach w miejscowościach przygranicznych, oddalonych od granicy nie więcej niż 150 km.

Następna trzecia teza została potwierdzona. Występuje wzrost zjawiska odkażania skażonego alkoholu etylowego, na którego rozmiar wpływa nieobjęcie podatkiem akcyzowym rozcieńczalników i łatwość odkażania. W 2016 roku nastąpił wzrost o 142,7% przywozu alkoholu nieskażonego o objętościowej mocy alkoholu 80% lub większej w porównaniu z rokiem poprzednim. Alkohol ten może posłużyć sprawcom do nierejestrowanej produkcji napojów spirytusowych lub sprzedaży konsumentom. Na rozmiar zjawiska odkażania skażonego alkoholu etylowego ma wpływ nieobjęcie podatkiem akcyzowym rozcieńczalników, które nie podlegają szczegółowym zasadom nadzoru przez urzędy celne. Co więcej, rozcieńczalniki w prosty sposób można odkazić przy pomocy domowych środków. W rezultacie, do obrotu wprowadzany jest odkażony alkohol bez uiszczenia należności dla

Skarbu Państwa, który może prowadzić do zatrucia lub śmierci konsumentów. Miejscami wprowadzania nielegalnego alkoholu etylowego do obrotu są punkty sprzedaży detalicznej, lokale gastronomiczne, bazary oraz targowiska. Ówczesna Służba Celna w latach 2008-2010 ujawniła 84 nielegalne oczyszczalnie i rozlewnie alkoholu etylowego. Oprócz tego, organy celne w 2010 roku wszczęły 112 kontroli w podmiotach dokonujących obrotu alkoholem etylowym całkowicie skażonym. W dwóch przypadkach stwierdzono nieprawidłowości, które dotyczyły niezaewidencjonowania przez podmiot sprzedaży rozcieńczalnika oraz posiadania wyrobów spirytusowych bez znaków akcyzy.

Czwarta hipoteza została potwierdzona. Zauważalny jest wzrost zjawiska podrabiania legalnego alkoholu, które polega na nieprawidłowym oznaczaniu wyrobów alkoholowych znakami akcyzy. W 2011 r. wykryto o 7% więcej nieprawidłowości w banderolowaniu wyrobów alkoholowych niż w 2010 roku. Poza tym w 2011 roku ujawniono o 3 129 więcej przypadków niesporządzenia przez podmioty spisów posiadanych wyrobów nieoznaczonych, oznaczonych nieprawidłowo względnie nieodpowiednimi znakami akcyzy lub wyrobów z uszkodzonymi znakami akcyzy oraz o 2 876 więcej przypadków wprowadzania do obrotu wyrobów oznaczonych nieodpowiednimi znakami akcyzy, oznaczonych nieprawidłowo lub wyrobów z uszkodzonymi znakami akcyzy w porównaniu z 2010 rokiem.

Ostatnia, piąta hipoteza głosząca, że nielegalna produkcja alkoholu w warunkach domowych (bimbrownictwo) jest procederem tajnym i dlatego jego pełne rozmiary nie mogą być nigdy znane została potwierdzona. W oficjalnych statystykach znajduje się jedynie wielkość spożycia rejestrowanego napojów alkoholowych pochodzących z produkcji przemysłowej, która nie uwzględnia spożycia wódki wyprodukowanej nielegalnie (bimbru) oraz wina i piwa pochodzącego z produkcji domowej. Najwięcej nielegalnych bimbrowni wykrywano w Polsce centralnej oraz na wschodzie Polski, a czynnikami determinującymi taki stan rzeczy była większa lesistość tych części Polski w porównaniu do innych obszarów kraju i mniejsza gęstość zaludnienia. Zapewniało to możliwość ukrycia produkcji bimbru.

ii. Badania akt sądowych

Badania akt sądowych przyczyniły się do poznania prawnych, kryminologicznych oraz kryminalistycznych aspektów zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Należy zaznaczyć, iż aspekty kryminologiczne zostały poddane analizie w ograniczonym zakresie.

Wszystkie hipotezy odnoszące się do tej części badań empirycznych zostały potwierdzone.

Odnośnie do pierwszego celu, czyli poznania prawnych zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu dokonano weryfikacji wszystkich hipotez badawczych.

Po pierwsze, najczęściej czyny związane z nielegalną produkcją alkoholu polegają na nabyciu, przechowywaniu, przewożeniu, przesyłaniu lub przenoszeniu wyrobów alkoholowych lub pomocy w jego zbyciu albo przyjmowaniu towaru lub pomocy w jego ukryciu.

Po drugie, postępowania przygotowawcze i sądowe nie są przewlekłe, gdyż trwają zazwyczaj 3 miesiące, a na jego długość wpływają różne czynniki, takie jak: skomplikowanie i wielowątkowość spraw (duża ilość materiału dowodowego), przesłuchiwanie dużej ilości świadków oraz dowody z opinii biegłego.

Po trzecie, jednostką organizacyjną, która najczęściej prowadziła postępowanie przygotowawcze w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu był Urząd Celny w Białymstoku, natomiast postępowanie sądowe prowadził Sąd Rejonowy w Białymstoku.

Po czwarte, źródłem informacji o tym procederze są ustalenia własne organów ścigania podczas wykonywanych przez nich obowiązków służbowych, które polegały na patrolowaniu ulic w formie patrolu pieszego lub zmotoryzowanego. Warte odnotowania jest to, że społeczeństwo nie współpracuje z organami ściągania przy wykrywaniu zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu, na co zapewne ma wpływ akceptacja tego zjawiska w społeczeństwie.

Po piąte, koszty postępowania sądowego, koszty przeprowadzanych ekspertyz oraz koszty zniszczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są niskie.

Po szóste, najczęściej Izba Celna w Białymstoku dokonywała utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu poprzez zniszczenie, jednakże nie uzyskano informacji, w jaki sposób dokonywano tego zniszczenia.

Po siódme, analiza kar jakie zostały wymierzone sprawcom w badanych sprawach pozwala na stwierdzenie, iż sądy w przypadku sprawców czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu kierują się priorytetem kar wolnościowych. Sprawcom wymierzano najczęściej karę grzywny, karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz karę ograniczenia wolności. Należy podkreślić, iż sąd w nielicznych przypadkach umorzył postępowanie karne lub wydał wyrok uniewinniający sprawcę od zarzucanego mu czynu albo odstąpił od wymierzenia kary.

W odniesieniu do drugiego celu, czyli poznania kryminologicznych aspektów zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu dokonano weryfikacji wszystkich hipotez badawczych.

Po pierwsze, rozmiary produkcji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu są małe, a najwięcej tego typu czynów popełniono w 2014 roku. Warte zaznaczenia jest jednak to, iż

dokonując podziału rozmiarów nielegalnej produkcji alkoholu na formy jego popełnienia, to odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych dokonywane jest w dużych ilościach. Bimbrownictwo i podrabianie legalnego alkoholu natomiast, w małych ilościach. Miejscem popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu jest zazwyczaj mieszkanie sprawcy. Wynika to przede wszystkim z łatwiejszego ukrycia procederu nielegalnej produkcji alkoholu.

Po drugie, najczęściej przyczyną nielegalnej produkcji alkoholu wymienianą przez sprawców była trudna sytuacja materialna. W badanych sprawach osoby te wskazywały na: brak pieniędzy na lekarstwa, niską emeryturę/rentę, która nie wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb, chorobę osób z rodziny (wysokie koszty leczenia) oraz pomoc finansową dla osób z rodziny.

Po trzecie, sprawcami nielegalnej produkcji alkoholu są najczęściej mężczyźni mieszczący się przedziale wiekowym od 51 lat do 60 lat, którzy działają samodzielnie. Wśród sprawców nielegalnej produkcji alkoholu przeważały osoby z zawodowym wykształceniem, bez pracy (bezrobotne). Wyprodukowany alkohol sprawcy przeznaczają na użytek własny w celu spożycia, wytwarzania nalewek lub stosują w celach leczniczych.

W odniesieniu do trzeciego celu, czyli poznania kryminalistycznych aspektów zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu dokonano weryfikacji wszystkich hipotez.

Po pierwsze, najczęściej techniką dokonywania czynów związanych z przedmiotem badań był przemyt, który polegał na sprowadzeniu przez drogowe przejście graniczne alkoholu bez dopełnienia obowiązku celnego lub przenoszeniu, przechowywaniu, nabyciu alkoholu przez sprawcę, który został przewieziony na terytorium kraju bez zgłoszenia celnego i przedstawienia organowi celnemu. Urządzeniem służącym do nielegalnej produkcji alkoholu były butelki plastikowe oraz butelki szklane, w których przechowywano alkohol.

Po drugie, nielegalnie wyprodukowany alkohol przechowywany jest najczęściej w domu, a miejscem dystrybucji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu są odbiorcy prywatni.

Po trzecie, świadkami nielegalnej produkcji są najczęściej funkcjonariusze Służby Celnej Urzędu Celnego w Białymstoku. Wynika to ze specyfiki czynów związanych z nielegalną produkcją alkoholu, gdyż to obecnie m.in. Służba Celno-Skarbowa ma za zadanie zwalczanie czynów mogących narazić na uszczuplenie Skarb Państwa. Dowodami innymi niż alkohol zabezpieczanymi przez organy ścigania w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu były papierosy bez polskich znaków akcyzy. Sprawcy często posiadali przy sobie znaczne ilości papierosów w celach odsprzedaży. W wyniku czynności przeszukania mieszkania, domu, garaży lub posesji ujawniano nielegalnie wyprodukowany alkohol. Powodem takiego

stanu rzeczy jest zapewne przeświadczenie, iż sprzedaż papierosów lub alkoholu bez polskich znaków akcyzy jest łatwym i szybkim sposobem na osiągnięcie zadowalających zysków.

Po czwarte, w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu najczęściej wykonywanymi ekspertyzami były badania chemiczne przeprowadzane przez Wydział Laboratorium Izby Celnej w Białymstoku. Do ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przekazywano najczęściej część substancji, nie było również problemów z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy. Substancję zabezpieczane były w magazynie dowodów rzeczowych w Urzędzie Celnym w Białymstoku oraz w magazynach rzeczowych w poszczególnych jednostkach Policji.

iii. Badania ankietowe

Badania ankietowe przeprowadzane wśród funkcjonariuszy zajmujących się zwalczaniem nielegalnej produkcji alkoholu przyczyniły się do poznania etiologii, fenomenologii oraz sposobów zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu.

Problemem badawczym, jaki postawiono w pierwszej części badań była odpowiedź na pytanie dotyczące etiologii zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce w opinii respondentów. Hipoteza główna, mówiąca o tym, że głównymi przyczynami nielegalnej produkcji alkoholu są niskie koszty wyrobu alkoholu, możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków oraz tradycja pędzenia bimbru została potwierdzona w dalszej części badań.

Wszystkie hipotezy szczegółowe w pierwszej części badań zostały potwierdzone.

Po pierwsze, w każdej z grup objętych badaniami respondenci wskazywali, że mieszkańcy województwa podlaskiego w większym stopniu akceptują zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw.

Po drugie, przyczynami większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw jest tradycja związana z pędzeniem bimbru, panujące bezrobocie, które skłania ludzi do szukania zarobków na drodze nielegalnej oraz niższa świadomość mieszkańców o szkodliwości spożywania alkoholu z nieznanych źródeł.

Po trzecie, konsekwencją większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw jest alkoholizm, straty materialne dla Skarbu Państwa oraz przemoc w rodzinie.

Problemem badawczym, jaki postawiono w drugiej części badań była odpowiedź na pytanie dotyczące fenomenologii zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce w opinii respondentów.

Odnośnie do postawionego problemu badawczego, w tej części badań dokonano weryfikacji 21 hipotez szczegółowych oraz częściowej weryfikacji 1 hipotezy badawczej.

Po pierwsze, w każdej z grup zawodowych bez względu na staż pracy i miejsce zatrudnienia najczęściej wskazywano, że statystyka policyjna nie przedstawia aktualnego poziomu zjawiska: bimbrownictwa, odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu.

Po drugie, respondenci potwierdzili, że zjawisko bimbrownictwa w województwie podlaskim występuje na średnim poziomie i w najbliższej przyszłości pozostanie na takim samym poziomie.

Po trzecie, osoby badane wskazały, że zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim kształtuje się na małym poziomie. Respondenci, nie byli jednak w stanie przewidzieć jak zjawisko te będzie się zmieniać w najbliższej przyszłości. Pozwoliło to na częściową weryfikację hipotezy, gdyż przyjęto, iż odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim w najbliższej przyszłości pozostanie na takim samym poziomie.

Po czwarte, według respondentów zjawisko podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim występuje na małym poziomie i w najbliższej przyszłości pozostanie na takim samym poziomie.

Po piąte, w województwie podlaskim nie występuje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa, zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz zjawiska podrabiania legalnego alkoholu.

Po szóste, najwięcej przypadków bimbrownictwa występuje w gminach, a miejscem, w którym najczęściej dochodzi do tego procederu jest budynek gospodarczy lub inne miejsce na posesji właściciela.

Po siódme, najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych odnotowuje się w miastach wojewódzkich, a miejscem, w którym najczęściej dokonuje się tego procederu jest wynajęty magazyn.

Po ósme, najwięcej przypadków podrabiania legalnego alkoholu występuje w miastach wojewódzkich, a miejscem, w którym najczęściej dochodzi do tego procederu jest wynajęty magazyn.

Po dziewiąte, najbardziej niebezpieczną dla zdrowia obywateli techniką nielegalnej produkcji alkoholu jest odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych.

Po dziesiąte, najczęściej do procederu bimbrownictwa sprawca wykorzystuje parniki, beczki oraz kotły.

Po jedenaste, urządzeniem najczęściej używanym do odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych jest linia technologiczna.

Po dwunaste, najczęściej do procederu podrabiania legalnego alkoholu sprawca używa linii technologicznych.

Po trzynaste, osoby trudniące się bimbrownictwem najczęściej mają niski status majątkowy i posiadają podstawowe wykształcenie.

Po czternaste, osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych najczęściej reprezentują średni status majątkowy i posiadają średnie wykształcenie.

Po piętnaste, osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu najczęściej mają średni status majątkowy i posiadają średnie wykształcenie.

Po szesnaste, osoby zajmujące się bimbrownictwem najczęściej wykonują zajęcie pracownika fizycznego oraz znajdują się w grupie wiekowej 42-52 lat.

Po siedemnaste, osoby trudniące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych najczęściej wykonują zajęcie pracownika fizycznego lub są osobami bezrobotnymi i znajdują się w grupie wiekowej 22-30 lat.

Po osiemnaste, osoby zajmujące się podrabianiem legalnego alkoholu najczęściej wykonują zajęcie pracownika fizycznego oraz znajdują się w grupie wiekowej 31-41 lat.

Po dziewiętnaste, osoby trudniące się bimbrownictwem najczęściej działają samodzielnie, a wyprodukowany bimber trafia do odbiorców prywatnych.

Po dwudzieste, osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych najczęściej działają w zorganizowanej grupie, a odkażony spirytus przeznaczony do celów przemysłowych trafia do legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach oraz odbiorców prywatnych.

Po dwudzieste pierwsze, osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu najczęściej działają w zorganizowanej grupie, a podrobiony legalnie alkohol trafia do legalnych sklepów, melin, stoisk na bazarach oraz odbiorców prywatnych.

Problemy zawarte w ostatniej części badań dotyczyły sposobów zapobiegania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu. Odnośnie tej części badań dokonano weryfikacji 24 hipotez szczegółowych oraz falsyfikacji 7 hipotez.

Na początku zostaną przedstawione 24 hipotezy szczegółowe, które zostały potwierdzone.

Po pierwsze, zdecydowana większość respondentów opowiedziała się za poglądem, że zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce nie przynosi żadnych efektów.

Po drugie, niezależne od stażu pracy i miejsca pracy zdecydowana większość respondentów wskazała, że dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania ekonomiczne polegające na obniżeniu cen alkoholu rynkowego dla zmniejszenia dysproporcji między ceną alkoholu rynkowego, a ceną alkoholu pochodzącego z nielegalnych źródeł.

Po trzecie, w celu skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania represyjne polegające na zapewnieniu nieuchronności odpowiedzialności karnej.

Po czwarte, wśród respondentów najwięcej osób wskazało, że dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania społeczno-wychowawcze i kulturowe polegające na czynnościach informacyjnych mających na celu przedstawienie konsekwencji prawnych i społecznych nielegalnej produkcji alkoholu (broszury, ulotki, plakaty, rozmowy ze społeczeństwem, filmy edukacyjne).

Po piąte, zdecydowana większość respondentów wskazała, że dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania organizacyjne polegające na poprawie jakości alkoholu rynkowego i zapewnieniu systematycznej jego kontroli.

Po szóste, w celu skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu należy podjąć działania prawne polegające na nowelizacji ustawy w zakresie zwiększenia represyjności czynów nielegalnej produkcji alkoholu.

Po siódme, respondenci wskazywali, że istnieje możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów. Skuteczna walka ze zjawiskiem nielegalnej produkcji alkoholu musi obejmować aktywizację społeczności lokalnych i ich samorządów.

Po ósme, osoby badane najczęściej deklarowały, że mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu poprzez anonimowe, telefoniczne wezwania, anonimowe pisma (donosy) oraz informacje przekazywane osobiście w trakcie prowadzonych przez Policję czynności służbowych w tym: operacyjnych, dochodzeniowo-śledczych, w sprawach o wykroczenie.

Po dziewiąte, mieszkańcy wskazywali najczęściej na bimbrownictwo, gdy informowali o procederze nielegalnej produkcji alkoholu.

Po dziesiąte, mieszkańcy przekazując informacje o procederze nielegalnej produkcji alkoholu nie wskazywali proponowanych przez siebie sposobów przeciwdziałania takim zachowaniom.

Po jedenaste, sposoby przeciwdziałania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców dotyczyły potrzeby podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu.

Po dwunaste, według większości respondentów uzyskane informacje od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się w niewielkim stopniu do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu.

Po trzynaste, zdaniem większości respondentów na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu najczęściej przeprowadza się badania fizykochemiczne oraz badania toksykologiczne.

Po czternaste, przeprowadzane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji są przydatne w postępowaniu przygotowawczym.

Po piętnaste, respondenci najczęściej wskazywali, że nie występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego.

Po szesnaste, do ekspertyzy zwykle przekazuje się część substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu.

Po siedemnaste, zdaniem większości respondentów pozostała ilość substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy przechowuje się w magazynach właściwych komend Policji.

Po osiemnaste, wyspecjalizowanymi podmiotami dokonującymi zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu są przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadających stosowne zezwolenie.

Po dziewiętnaste, większość respondentów wskazała, iż wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane. Taką odpowiedź wskazało 53,26% osób badanych.

Po dwudzieste, osoby badane najczęściej deklarowały, że legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce.

Po dwudzieste pierwsze, respondenci najczęściej wskazywali, że karą kryminalną wymierzaną za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych powinna być kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat.

Po dwudzieste drugie, respondenci najczęściej wskazywali, że karą kryminalną wymierzaną za podrabianie legalnego alkoholu powinna być kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat. Na taką odpowiedź wskazało 28,51% respondentów.

Po dwudzieste trzecie, respondenci na pierwszym miejscu wskazywali na świadczenie pieniężne, jako środek, który powinien być wymierzany za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych (41,50%). Na drugim miejscu osoby badane wskazywały na środek karny w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości (21,36%).

Po dwudzieste czwarte, zdaniem respondentów środkiem karnym wymierzanym za podrabianie legalnego alkoholu powinno być świadczenie pieniężne (41,23% wskazań) oraz podanie wyroku do publicznej wiadomości (20,62% wskazań).

W tym miejscu zostaną przedstawione hipotezy szczegółowe, które zostały sfalsyfikowane.

Po pierwsze, hipoteza dotycząca tego, iż mieszkańcy/obywatele informowali sporadycznie o zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu nie została potwierdzona przez respondentów. Na pierwszym miejscu osoby badane wskazywały, że do takich sytuacji nigdy nie dochodzi. Skuteczna walka ze zjawiskiem nielegalnej produkcji alkoholu musi obejmować aktywizację społeczności lokalnych i ich samorządów. Oznacza to ścisłe współdziałanie Policji oraz innych służb z samorządami i społecznościami lokalnymi, jak również obejmuje działania prewencyjne.

Po drugie, nie potwierdziła się również postawiona hipoteza dotycząca tego, iż ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, które są czasochłonne to badania fizykochemiczne oraz badania toksykologiczne, których średni czas przygotowania trwa około 3 miesięcy. Najliczniejsza grupa respondentów stwierdziła, iż nie posiada dostatecznej wiedzy, aby odpowiedzieć na pytanie. Tak odpowiedziało 68,10% osób badanych.

Po trzecie, nie potwierdziła się hipoteza dotycząca tego, iż wykonywane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, które są kosztowne to badania fizykochemiczne i badania toksykologiczne. Większość respondentów była zdania, iż nie posiadają wiedzy, aby ocenić, które wykonywane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są kosztowne. Wynikać to może z faktu, iż to nie oni zlecali takie badania.

Po czwarte, nie została potwierdzona hipoteza dotycząca kosztów przechowywania i należytego zabezpieczenia w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Ponad połowa respondentów (53,85%) stwierdziła, że nie ma na ten temat zdania. Powodem takiego stanu rzeczy może być brak zainteresowania takimi kosztami.

Po piąte, hipoteza odnosząca się do tego, iż zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty nie jest kosztowne także nie została potwierdzona. Większość respondentów oceniła, że nie ma dostatecznej wiedzy, aby stwierdzić, czy zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty jest kosztowne.

Po szóste, teza mówiąca o tym, że nie powinno się wymierzać żadnej kary kryminalnej za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) nie została potwierdzona. Respondenci opowiedzieli się za poglądem, że karą kryminalną wymierzaną za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinna być kara grzywny (34,91%). Należy podkreślić, iż nieznacznie mniej respondentów (34,05%) oceniło, że nie powinno się wymierzać żadnej kary za ten czyn.

Po siódme, hipoteza dotycząca tego, iż nie powinno się wymierzać żadnego środka karnego za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) nie została potwierdzona. Większość respondentów wskazywała, że środkiem karnym wymierzanym za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być świadczenie pieniężne (39,04%).

2) Postulaty

Rozprawa doktorska przyczyniła się do pogłębienia informacji o procederze nielegalnej produkcji alkoholu w zakresie opisu zjawiska, jego regulacji prawnych oraz praktyki ścigania tych czynów. Pozwoliło to na kompleksowe, prawno-kryminalistyczne ujęcie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Biorąc pod uwagę wnioski z przeprowadzonych badań teoretycznych i empirycznych należy zaproponować całkowitą depenalizację czynu wytwarzania napojów spirytusowych domowym sposobem, które powstały bezpośrednio w wyniku destylacji po fermentacji alkoholowej, jednocześnie pozostawiając zakres kryminalizacji w odniesieniu kolejnych z rozpatrywanych czynów. W tym celu należy usunąć z art. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 roku o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych ustęp 3 mówiący o tym, iż napoje spirytusowe, nie mogą być wytwarzane bezpośrednio w wyniku destylacji po fermentacji alkoholowej.

Za rozwiązaniem tym przemawiają następujące argumenty. Zmiana ustawy powinna wywołać pozytywny skutek społeczny polegający na „wyjściu z szarej strefy” oraz brakiem stygmatyzacji skazaniem osób wytwarzających alkohol domowym sposobem. Pozytywnym skutkiem prawnym będzie depenalizacja zachowań, które już obecnie są społecznie

akceptowalne. Jednocześnie zachowanie to nie stanowi takiego istotnego zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa i obywateli, aby była konieczność angażowania organów ścigania do walki z nim. W ten sposób zostaną one odciążone i będą mogły skupić się na pozostałych z analizowanych czynów zabronionych tj. odkażaniu spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych, podrabianiu alkoholu lub przemycie towarów, które są daleko bardziej niebezpieczne dla obywateli jak i państwa w zakresie naruszania przepisów podatkowych.

Większość z respondentów badań ankietowych przeprowadzonych wśród funkcjonariuszy policji garnizonu podlaskiego (53,26%) opowiedziała się za legalizacją wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa). Wyobrazić sobie można, iż napoje te mogłyby być produkowane tylko na własny użytek i nieprzeznaczone do obrotu. Natomiast nie powinno się zezwalać na ich sprzedaż, gdyż trudno byłoby objąć właściwym nadzorem takiej produkcji i sprzedaży. Tym samym iluzoryczna byłaby kontrola jakości produkowanych trunków, a tym samym zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa.

Niezaprzeczalnie negatywnym skutkiem legalizacji wytwarzania bimbru są problemy zdrowotne (np. uzależnienia osób) i społeczne, gdyż może odbić się to na ilości spożywanego alkoholu. W przypadku wysokoprocentowych alkoholi domowej produkcji istnieje również ryzyko zatruć, które związane są z ich jakością. Zwiększeniu uległyby także koszty walki państwa ze skutkami nadużywania alkoholu (np. terapia alkoholików, opieka społeczna i medyczna oraz koszty wypadków pijanych kierowców). W tym zakresie właściwa byłaby większa aktywność organów władzy publicznej centralnej i samorządowej, a także organizacji pozarządowych zajmujących się edukacją, pomocą społeczną i opieką zdrowotną.

Jeżeli ktoś chciałby produkować domowym sposobem napoje alkoholowe np. dla celów związanych z prowadzeniem działalności agroturystycznej musiałby jednak poddać się kontroli państwa w zakresie nadzoru nad jakością oferowanych produktów oraz opodatkować swoją działalność. Natomiast każdy, kto zajmowałby się produkcją alkoholu domowym sposobem w celu sprzedaży, bez poddawania się stosownej kontroli i opodatkowaniu naruszałby stosowne regulacje prawne, w tym ustawę z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych oraz inne ustawy regulujące produkcję alkoholu. Sankcje z tego tytułu mogłyby mieć charakter karnoadministracyjny lub karnoskarbowy.

Ułatwienie sprzedaży detalicznej bimbru w małych gospodarstwach agroturystycznych mogłoby spowodować rozwój gospodarczy i turystyczny w kraju. Osoby mogłyby prowadzić sprzedaż detaliczną bimbru z produktów pochodzących z upraw własnych, w miejscu

wytwarzania bimbru. Kontrolowana produkcja i sprzedaż bimbru przez rolników z produktów pochodzących z upraw własnych ograniczyłaby szarą strefę nielegalnej produkcji alkoholu. Co więcej, przyczyniłoby się to do rozwoju przedsiębiorczości wśród rolników poprzez zwiększenie areału upraw rolnych, a tym samym dochodowości gospodarstw i atrakcyjności terenów wiejskich. Rozwiązanie te, powinno wpłynąć również pozytywnie na dochody budżetu państwa, w związku z poszerzeniem sektora gospodarki o domowy wyrób alkoholu i wzrostem wpływów z podatku akcyzowego.

Druga z postulowanych zmian to zaostrzenie przepisów karnych odnoszących się do wyrobu napojów spirytusowych niezgodnie ze sposobem produkcji, warunkami technologicznymi lub parametrami jakościowymi. W chwili obecnej, zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2001 r. o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych oraz art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych sprawca, który odkaża alkohol etylowy skażony lub w jakikolwiek sposób osłabia działanie środka skażającego albo bez wymaganego wpisu do rejestru wyrabia lub rozlewa napoje spirytusowe podlega jedynie grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. W przypadku podrabiania legalnego alkoholu oraz odkażania alkoholu przeznaczonego do celów przemysłowych adekwatną karą kryminalną do stopnia zawinienia sprawcy oraz ciężaru gatunkowego czynu jest kara pozbawienia wolności od 3 lat do 6 lat.

Przemawia za tym to, iż takie alkohole wprowadzone do obrotu stwarzają bardzo duże zagrożenie dla życia i zdrowia oraz narażają na uszczuplenie należności Skarbu Państwa. Środkiem karnym orzekanym za wyżej wymienione czyny powinno być świadczenie pieniężne oraz podanie wyroku do publicznej wiadomości, gdyż procederem tym zajmują się zazwyczaj zorganizowane grupy przestępcze i tylko wysoka kara finansowa może oddziaływać prewencyjnie na sprawców. Znajduje to swoje uzasadnienie także na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Większość respondentów w przeprowadzanych badaniach ankietowych wskazała, iż w przypadku podrabiania legalnego alkoholu i odkażania alkoholu przeznaczonego do celów przemysłowych kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat byłaby najbardziej uzasadniona, z uwagi na wysoką szkodliwość tych czynów oraz możliwość doprowadzenia do śmierci osób spożywających. W przypadku podrabiania legalnego alkoholu, za taką karą kryminalną odpowiedziało się 28,51% respondentów. Odnośnie odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych na taką odpowiedź wskazało 28,76% osób. Warto podkreślić, iż osoby ankietowane deklarowały, że dla skutecznego zwalczania tych czynów

zabronionych należy podjąć działania represyjne polegające na zapewnieniu nieuchronności odpowiedzialności karnej (33,33%) oraz stosowaniu surowszych kar i środków karnych (31,60%). Tak więc, jednym z elementów zapobiegania zjawisku odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych oraz podrabiania legalnego alkoholu powinno być zaostrzenie represji karnej oraz jej rzeczywiste egzekwowanie.

W chwili obecnej, zgodnie z art. 45 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych, jak również ustawy z dnia 2 marca 2001 roku wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych sąd może orzec przepadek rzeczy stanowiącej przedmiot przestępstwa albo służących lub przeznaczonych do jego popełnienia, choćby nie były własnością sprawcy. Niemniej jednak, oprócz przepadku przedmiotów, należy również pomyśleć nad właściwą praktyką reakcji państwa w aspekcie finansowym w postaci grzywny. Wynika to z faktu, iż możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków jest podstawowym motywem podejmowania tego rodzaju działalności. Potwierdzają to wyniki badań ankietowych, gdzie respondenci wskazywali, iż możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków jest jednym z najważniejszych przyczyn nielegalnej produkcji alkoholu. Analiza wyników badań aktowych pozwoliła także na wskazanie, iż powodem dokonywania przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu były najczęściej przyczyny ekonomiczne.

Konsekwentnie powinno objąć się także szkoleniem funkcjonariuszy prowadzących postępowania operacyjne i przygotowawcze w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, w zakresie podniesienia efektywności pracy wykrywczej, a następnie procesowej. Organy ścigania, aby efektywnie zwalczać wybrane aspekty procederu nielegalnej produkcji alkoholu muszą dokonać właściwego rozpoznania tego zjawiska, czyli fenomenu oraz czynników kryminogennych. Ważne jest, także stosowanie przez organy ścigania właściwej profilaktyki i prewencji, którą powinno się zsynchronizować z całym mechanizmem państwowego programu zwalczania alkoholizmu w kraju. Konieczne jest, aby organy ścigania w sposób bardziej wnikliwy zajmowały się problematyką przestępczości nielegalnej produkcji alkoholu, metodami wykrywania oraz środkami zwalczania tych przestępstw. Niezbędne jest również zwiększenie współpracy organów ścigania przede wszystkim Służby Celno-Skarbowej z Policją i Strażą Graniczną w zakresie wymiany posiadanych informacji kryminalnych. Współpraca zwłaszcza o charakterze profilaktycznym powinna być prowadzona zwłaszcza ze społeczeństwem.

Badanie teoretyczne pozwoliły na stwierdzenie, iż należy także postulować wprowadzenie zmian do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 roku w

sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, które wskazywać będą postępowanie z dowodami rzeczowymi w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Zmiany te powinny uwzględniać, zarówno kwestie zniszczenia, jak i unieszkodliwiania dowodów rzeczowych w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu. Istotne jest również wydanie przez Komendanta Głównego Policji odpowiednich przepisów regulujących sposób postępowania z takimi dowodami.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

1. **Babbie E.,** *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
2. **Bartnik M., Lis W.**, *Leksykon kryminalistyki. 100 podstawowych pojęć*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.
3. **Bartosiewicz A.**, *Vat. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
4. **Besala J.,** *Alkoholowe dzieje Polski, Czasy Piastów i Rzeczypospolitej szlacheckiej*, Wydawnictwo Zysk i S- ka, Poznań 2015.
5. **Betlejewski M.,** *Zabezpieczenie miejsca zdarzenia,* (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011.
6. **Biederman-Zaręba A.**, *Metody badania dokumentów i pisma ręcznego*, (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora", Toruń 2013.
7. **Biederman-Zaręba A.,** *Oględziny***,** (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora", Toruń 2013.
8. **Bielewicz A., Moskalewicz J.**, *Historia społeczno-kulturowa alkoholu*, (w:) I. Wald (red.), Alkohol oraz związane z nim problemy społeczne i zdrowotne, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986.
9. **Borek P. T.,** *Przestępczość w Polsce i główne jej przejawy*, (w:) S. Wojciechowski, A. Wejkszner (red.), Kluczowe determinanty bezpieczeństwa Polski na początku XXI wieku, Wydawnictwo Difin S.A., Warszawa 2013.
10. **Borkowski K.,** *Kryminalistyczna identyfikacja śladów stóp*, Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji, Warszawa 2013.
11. **Bryk J., Świerczewska-Gąsiorowska A.,** *Prawo a praktyka w zabezpieczaniu i przechowywaniu tzw. trudnych dowodów procesowych*, Problemy Współczesnej Kryminalistyki 2006, t. XX.

12. **Całkiewicz C.,** *Modus operandi sprawców zabójstw*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2011.
13. **Chłobowska Z., Chudzikiewicz E., Świegoda C.,** *Analiza produktów alkoholowych w praktyce Instytutu Ekspertyz Sądowych*, Z zagadnień nauk sądowych 2000, nr XLI.
14. **Chochół A.,** *Ekspertyza mechanoskopijna i traseologiczna*, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, Zagadnienia wybrane, Wydawnictwo Oficyna Wolters Kluwers, Warszawa 2007.
15. **Chociszewski K.,** *Nielegalne gorzelnictwo*, cz. I, Służba MO 1962, nr 2/29.
16. **Chociszewski K,** *Nielegalne gorzelnictwo***,** cz. II, Służba MO 1962, nr 3/30.
17. **Chojecki F.,** "*Bimber" i pomysłowość,* Problemy Kryminalistyki 1970, nr 84.
18. **Chuderski J., Chuderski K.,** *Postępowanie celne: Prawo celne krajowe i wspólnotowe z komentarzem*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
19. **Cieślak J.,** *Domowy wyrób win*, Wydawnictwo "WATRA", Warszawa 1976.
20. **Cisowski W**., *Policja w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego*, (w:) W. Lis (red.), Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
21. **Czarnecki M.**, *Podlascy celnicy na straży bezpieczeństwa*, Wiadomości Celne 2016, nr 4.
22. **Czyżykowska W., Kulikowski A.,** *Niedozwolony wyrób spirytusu i spekulacyjny handel alkoholem na terenie województwa miejskiego łódzkiego*, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.
23. **Czerwiecki L.,** *Problemy autentyczności produktów spożywczych*, Roczniki Państwowego Zakładu Higieny 2004, nr 1.
24. **Czochański H.,** *Bimbrownictwo na Podlasiu. Historia i współczesność*, Wydawnictwo Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok 2011.
25. **Czubak A.,** *Ekspertyza daktyloskopijna*, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, Kantor wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002.
26. **Czyżowicz W.,** *Nielegalny obrót wyrobami tytoniowymi, alkoholem i piwem w Polsce. Przyczyny, formy, skala, konsekwencje i rozwiązania zwiększające efektywność walki z nielegalnym handlem*, Wydawnictwo BW, Szczecin 2012.
27. **Departament Kontroli Celnej, Podatkowej i Kontroli Gier Ministerstwo Finansów**, *Zwalczanie przestępczości*, Wiadomości Celne 2016, nr 4.
28. **Fabiańska E.,** *Ekspertyza dokumentów*, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, zagadnienia wybrane, Wydawnictwo Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2007.

29. **Fiedoruk A.,** *Domowy wyrób alkoholu. Historia Samogonu. Porady. Przepisy*, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2013.
30. **Flis K., Procner A.**, *Technologia gastronomiczna z towaroznawstwem*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, Warszawa 2009.
31. **Galarski S.,** *Kryminologiczne i prawne aspekty nielegalnego gorzelnictwa*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.
32. **Gately I.**, *Kulturowa historia alkoholu*, Wydawnictwo Alethia, Warszawa 2011.
33. **Gąsiorowski J**., *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w świetle badań*, (w:) M. Ilnicki, J. Kufel (red.), Edukacja dla bezpieczeństwa, Strategia bezpieczeństwa narodowego - realizacja podstawowych celów, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015.
34. **Goc M.,** *Badania dokumentów*, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
35. **Goc M**., *Ekspertyza kryminalistyczna*, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
36. **Gozdór G.,** *Prywatyzacja Bezpieczeństwa. Rola i miejsce prywatnego sektora w systemie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
37. **Grabowski H**., *Wykłady z metodologii badań empirycznych. Dla studentów turystyki i rekreacji*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.
38. **Grata P.,** *Przemysł gorzelniczy w II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002.
39. **Gruza E.,** *Czynności wstępne zmierzające do ustalenia i ujęcia przestępstwa*, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka - rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
40. **Gruza E**., *Uzyskiwanie osobowych źródeł dowodowych*, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka - rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
41. **Grzywna H.,** *Oględziny miejsca zdarzenia*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Słupsku, Słupsk 2015.

42. **Grzywna Z.,** *Rola i zadania Straży Granicznej w utrzymaniu bezpieczeństwa. Zarys problemu*, (w:) M. Ilnicki, J. Kufel (red.), Edukacja dla bezpieczeństwa, Strategia bezpieczeństwa narodowego - realizacja podstawowych celów, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015.
43. **Hanausek T., Sławik K.**, *Wprowadzenie do kryminalistyki i kryminologii*, Wydawnictwo Oficyna „BRANTA", Bydgoszcz 1995.
44. **Hanausek T.,** *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, wyd. 6, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
45. **Hanausek T.**, *Modus operandi i alibi - ewolucja znaczenia pojęć*, Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne 1978, nr 8.
46. **Hanausek T.**, *Zarys taktyki kryminalistycznej*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1994.
47. **Harasimiuk D. E.,** *Zakazy reklamy towarów w prawie europejskim i polskim*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
48. **Hołda Z., Postulski K.,** *Kodeks karny wykonawczy, Komentarz*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk 2005.
49. **Hołyst B.**, *Kryminalistyka*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
50. **Hołyst B.**, *Kryminologia*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
51. **Ilnicki M.**, *Służby graniczne w walce z terroryzmem. Polskie warunki ustrojowo-prawne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
52. **Jerzewska J.,** *Od oględzin do opinii biegłego. Poradnik dla prowadzących postępowanie karne*, wyd. 3, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
53. **Juszka K.**, *Jakość czynności kryminalistycznych*, Wydawnictwo Oficyna Wydawnicza Verba, Lublin 2007.
54. **Kabzińska J.,** *Przesłuchanie*, (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora", Toruń 2013.
55. **Kalinowski M., Trybus L., Maciej R.**, *Samogon. Historia i sposób jego przyrządzania w warunkach domowych*, Wydawnictwo Baobab, Warszawa 2010.
56. **Kasprzak J., Młodziejowski B., Brzęk W., Moszczyński J.**, *Kryminalistyka*, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006.
57. **Kasprzak J., Młodziejowski B., Kasprzak W.,** *Kryminalistyka. Zarys systemu*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2005.
58. **Kasprzak J., Moszczyński J.**, *Daktyloskopia i inne metody identyfikacji człowieka*, (w:) J. Kasprzak, B. Młodzianowski, (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006.

59. **Kasprzak J.,** *Kryminalistyczne badania dokumentów,* (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006.
60. **Kąkol C**., *Bezpieczeństwo imprez masowych: komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
61. **Kędzierska G**., *Nielegalny handel towarami akcyzowymi*, (w:) W. Pływaczewski, P. Chlebowicz (red.), Nielegalne rynki: geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania, Wydawnictwo Katedry Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2012.
62. **Kędzierska G.,** *Oględziny,* (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011.
63. **Kędzierski W.,** *Ekspertyza. Biegli*, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011.
64. **Kędzierski W., Zubańska M., Kędzierska G.**, *Fizykochemiczne badania śladów kryminalistycznych*, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011.
65. **Kędzierski W.,** *Ślady traseologiczne*, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011.
66. **Kędzierski W.,** *Technika kryminalistyczna*, t. 3, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 1995.
67. **Kienzler I.,** *Życie w PRL i strasznie, i śmiesznie*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2015.
68. **Kobylas M.,** *Daktyloskopia*, (w:) G. Kędzierski, W. Kędzierska (red.), Kryminalistyka, wybrane zagadnienia techniki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011.
69. **Kołożyn-Krajewska D., Sikora T.**, *Towaroznawstwo żywności*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, Warszawa 2004.
70. **Konieczny J.**, *Oględziny,* (w:) J. Widacki, Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.
71. **Konieczny J.,** *Badania fizykochemiczne*, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.
72. **Kosiński K.,** *Historia pijaństwa w czasach PRL*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2008.

73. **Kozdrowski S.,** *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2012.
74. **Kozieł T., Krasucki S.**, *Z kryminalistycznej problematyki dochodzeń w sprawach o nielegalne wytwarzanie spirytusu,* Problemy Kryminalistki 1971, nr 91-92.
75. **Krawczyk W. S.,** *Chromatografia gazowa w kryminalistyce,* Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 1999.
76. **Kulicki M., Kwiatkowska-Wójcikiewicz V., Stępka L.**, *Kryminalistyka, wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej,* Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009.
77. **Lindenmeyer J., Chodakiewicz J.**, *Kamień filozoficzny: historia alkoholizmu,* (w:) J. Lindenmeyer (red.), Ile możesz wypić. O nałogach i ich leczeniu, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.
78. **Liwarowski P., Frankowski A., Michałowski J., Baranowski K., Dubis E.**, *Etanol skażony formaldehydem w nielegalnym obrocie napojami alkoholowymi - wykrywanie i oznaczenie,* Problemy Kryminalistyki 2006, nr 252.
79. **Łozińska M., Łoziński J.,** *Historia polskiego smaku. Kuchnia, stół, obyczaje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
80. **Łyżwa A.,** *Postępowanie z „trudnymi" dowodami rzeczowymi - ujęcie prawne*, Problemy Współczesnej Kryminalistyki 2006, t. XX.
81. **Majewski J.**, *Policja*, (w:) M. Paździor, B. Szmulik (red.), Instytucje bezpieczeństwa narodowego, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012.
82. **Majewski J.,** *Straż Graniczna,* (w:) M. Paździor, B. Szmulik (red.), Instytucje bezpieczeństwa narodowego, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012.
83. **Matarewicz J.,** *Ustawa o podatku akcyzowym. Komentarz***,** Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2014.
84. **Maurizio A.,** *Pożywienie roślinne i rolnictwo w rozwoju dziejowym*, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1926.
85. **Mazepa J., Szynawa T.**, *Oględziny,* (w:) J. Mazepa (red.) Vademecum technika kryminalistyka, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
86. **Mądrzejowski W.,** *Pojęcie przestępczości zorganizowanej i działalność zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce*, (w:) W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie. Ujęcie praktyczne, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2013.

87. **Mądrzejowski W.,** *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania,* Wydawnictwo Editions Spotkania, Warszawa 2015.
88. **Michalewicz J.,** *Przemysł gorzelniany Galicji doby autonomicznej*. Między monopolem dworskim, a monopolem państwowym, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1988.
89. **Miron E., Krawczyk W. S.**, *Jakościowa i ilościowa analiza alkoholi*, Problemy Kryminalistyki 1993, nr 200-201.
90. **Młodziejowski B.,** *Fizykochemia kryminalistyczna*, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006.
91. **Młodziejowski B.,** *Pierwsze informacje o przestępstwie*, (w:) J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006.
92. **Moszczyński J.,** *Badania fizykochemiczne*, (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
93. **Moszczyński J.,** *Daktyloskopia,* (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka - czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
94. **Moszczyński J.,** *Ślady obuwia i pojazdów*, (w:) J. Kasprzak, B. Młodzianowski, (red.), Kryminalistyka, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006.
95. **Moszczyński J.,** *Traseologia,* (w:) E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński (red.), Kryminalistyka czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
96. **Mroczek A.,** *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej*, (w:) K. Liedel (red.), Transsektorowe obszary bezpieczeństwa narodowego, Wydawnictwo Difin S.A., Warszawa 2011.
97. **Napieralska-Ozga E.,** *Dokumenty*, (w:) W. Kędzierski (red.), Technika kryminalistyczna, t. II, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 1995.
98. **Niemczyn B., Prokop S.**, *Nielegalne gorzelnictwo w województwie białostockim*, Służba MO 1969, nr 1.
99. **Niewiadomska I., Sikorska-Głodowicz M.**, *Alkohol*, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2004.

100. **Onaczyszyn-Jasińska A.,** *Daktyloskopia*, (w:) J. Mazepa (red.), Vademecum technika kryminalistyki, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009.

101. **Ożóg M.**, *Reklama, promocja, informowanie o sponsorowaniu napojów alkoholowych*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2011.

102. **Pałys M.,** *Zafałszowania żywności i skażenia patogenami oraz sposoby ich wykrywania technikami molekularnymi*, Nauki Przyrodnicze 2014, nr 2.

103. **Parulski S.,** *Akcyza. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

104. **Paśnik J.,** *Straż graniczna. Prawne podstawy działania i uprawnień*, Wydawnictwo Kodeks, Warszawa 2003.

105. **Pawlina W.,** *Nielegalne gorzelnictwo w województwie nowosądeckim*, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.

106. **Perkowska M.,** *Przestępczość graniczna cudzoziemców*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2013.

107. **Pieprzny S.,** *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012.

108. **Pietrasiewicz P.,** *Wybrane aspekty opodatkowania niektórych kategorii wyrobów akcyzowych i samochodów osobowych*, (w:) H. Litwińczuk (red.), Prawo podatkowe przedsiębiorców, wyd. 7, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

109. **Pływaczewski W.**, *Zorganizowane formy przestępczości w sektorze żywności - obszary zagrożeń i przeciwdziałanie zjawisku*, (w:) A. Lewkowicz, W. Pływaczewski (red.), Przeciwdziałanie patologiom na rynku żywności, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie i Katedra Kryminologii i Polityki, Szczytno 2015.

110. **Podgórski R. A.,** *Metodologia badań socjologicznych*, Oficyna Wydawnicza BRANTA, Bydgoszcz 2007.

111. **Prusak K.,** *Przestępstwo nielegalnego gorzelnictwa*, Problemy Praworządności 1974, nr 3-4.

112. **Rodowicz L.,** *Kryminalistyczne badanie śladów obuwia*, Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego KGP, Warszawa 2000.

113. **Ruszkowski Z.**, *Fizykochemia kryminalistyczna*, Wydawnictwo CLK, Warszawa 1992.

114. **Sawicki J.,** *Prawnokarna ochrona małoletnich przed szkodliwym działaniem alkoholu*, (w:) M. Sadowski (red.). Prawo życia i śmierci. The law of life and death, Wydawnictwo Beta-Druk, Wrocław 2013.

115. **Sąsiada M.,** *Modus operandi jako środek identyfikacji sprawcy przestępstwa*, Wrocławskie Studia Erazmiańskie, Zeszyty Studenckie 2008, nr 1.

116. **Serafin T., Parszowski S.**, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa,* Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.

117. **Sędkowska A.,** *Rozdział I Przepisy ogólne*, (w:) K. Kandut, A. Sędkowska (red.) Ustawa o kontroli skarbowej: Komentarz, wydanie 2, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2014.

118. **Sienkiewicz-MałyJurek K., Niczyporuk Z. T.**, *Bezpieczeństwo publiczne. Zarys problematyki,* Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2011.

119. **Sikorski K**., *Cukier i zboże, czyli bimbrem Polska stoi*, Nasza Historia 2015, nr 1/14.

120. **Skłodowski B.**, *Straż Graniczna i Służba Celna jako podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo granic,* (w:) S. Sulewski, M. Brzeziński (red.), Trzy wymiary współczesnego bezpieczeństwa, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2014.

121. **Sławik K.**, *Kryminalistyka w związkach z procesem karnym, kryminologią oraz wiktymologią,* Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003.

122. **Sołtyszewski I., Polak P.,** *Fizykochemia kryminalistyczna*, (w:) I, Sołtyszewski (red.), Badania kryminalistyczne (wybrane aspekty), Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2007.

123. **Sujka K., Koczoń P.,** *Zastosowanie spektroskopii FT-IR do oceny zawartości alkoholu etylowego w komercyjnych wódkach*, Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych 2012, nr 571.

124. **Sygit B.,** *Nielegalny wyrób spirytusu*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987.

125. **Sygit B.,** *Potajemne gorzelnictwo, Studium z dziedziny kryminologii i polityki kryminalnej*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1996.

126. **Sygit B.,** *Stan prawny w zakresie ścigania sprawców potajemnego gorzelnictwa*, Problemy Praworządności 1987, nr 4.

127. **Sygit B.,** *Z badań nad poziomem postępowań karnych w sprawach o nielegalne gorzelnictwo***,** Problemy Praworządności 1983, nr 3.

128. **Sygit B.,** *Z problematyki zwalczania bimbrownictwa*, Problemy Alkoholizmu 1987, nr 10.

129. **Szynawa T., Mazepa J.**, *Traseologia,* (w:) J. Mazepa (red.), Vademecum technika kryminalistyki, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009.

130. **Szutowski M., Szost T., Bambrowicz-Klimkowska M.,** *Profil zanieczyszczeń występujący w alkoholach nielegalnego pochodzenia i ryzyko zdrowotne związane z ich konsumpcją*, Przemysł Fermentacyjny i Owocowo - Warzywny 2015, nr 5.

131. **Targoński Z., Stój A.,** *Zafałszowania żywności i metody ich wykrywania*, Żywność. Nauka. Technologia. Jakość 2005, nr 4.

132. **Truchan J. R.,** *Wybrane obszary współdziałania Policji i Straży Granicznej w ochronie granicy Polski - zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*, Wydawnictwo WSPOL Szczytno, Szczytno 2016.

133. **Warmiński A**., *Administracja Bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013.

134. **Widacki J., Konieczny J.**, *Biegli i ekspertyza*, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.

135. **Widacki J., Konieczny J.**, *Wersja śledcza, modus operandi i analiza kryminalna*, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.

136. **Widła T.,** *Badanie dokumentów*, (w:) J. Widacki (red.), Kryminalistyka, wyd. 3, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.

137. **Widła T.,** *Metodyka ekspertyzy*, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, Wydawnictwo Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002.

138. **Wilk D.,** *Opinia biegłego*, (w:) D. Wilk (red.), Kryminalistyka. Przewodnik, Wydawnictwo „Dom Organizatora", Toruń 2013.

139. **Witkowska K.,** *Oględziny. Aspekty procesowe i kryminalistyczne***,** Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska. Warszawa 2013.

140. **Włodarz J.,** *Formy zwalczania przestępczości nielegalnego gorzelnictwa w powiecie olkuskim*, Problemy Praworządności 1974, nr 8-9.

141. **Wojnarowski J., Wojnarowska-Szpucha S.**, *Przygotowanie i rozwinięcie zasobów potencjału obronnego Polski. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2016.

142. **Woźniak R., Sowulewski D.**, *Formy przemytu, skala zjawiska i poziom uprawnień*, (w:) E. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Zwalczanie przemytu. Zbiór dobrych praktyk. Różne perspektywy - wspólny cel, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013.

143. **Wójcik J. W.**, *Główne problemy milicyjnej profilaktyki alkoholowej*, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.
144. **Wójcik J. W.,** *Meliny pijackie a przestępczość*, Problemy Alkoholizmu 1984, nr 3.
145. **Wójcik J. W.,** *Nielegalne gorzelnictwo*, Problemy Alkoholizmu 1980, nr 7-8.
146. **Wójcik J. W.,** *Wybrane aspekty funkcjonowania melin pijackich*, (w:) K. Stępniak, J. W. Wójcik (red.), Rola Milicji Obywatelskiej w przeciwdziałaniu przestępczości związanej z alkoholizmem: materiały konferencji naukowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.
147. **Wyrzykowski P.,** *Stan ekonomiczno-finansowy przemysłu alkoholowego*, Rynek wyrobów alkoholowych 2015, nr 3.
148. **Zięba-Palus J.,** *Ekspertyza fizykochemiczna*, (w:) J. Wójcikiewicz (red.), Ekspertyza sądowa, zagadnienia wybrane, Wydawnictwo Oficyna Wolters Kluwers, Warszawa 2007.
149. **Zubańska M., Łyżwa A., Guziński B.,** *Charakterystyka nielegalnych laboratoriów narkotyków syntetycznych, a „trudne" dowody procesowe*, (w:) J. Wójcikiewicz i V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz (red.), Paradygmaty Kryminalistyki, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016.
150. **Znaniecki F., Thomas W. I.**, *Chłop Polski w Europie i Ameryce, Dezorganizacja i reorganizacja w Polsce*, tom 4, Wydawnictwo Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1976.

AKTY PRAWNE

1. Ustawa z dnia 18 marca 1932 r. karna skarbowa, Dz. U. z 1932 r., nr 34, poz. 355.
2. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks Karny Skarbowy, Dz. U. z 2017 r., poz. 88, ze zm.
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 1997 r., nr 90, poz. 557.
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r., nr 89, poz. 555, ze zm.
5. Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, Dz. U. z 2016 r., poz. 1604.

6. Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1947, ze zm.
7. Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o monopolu spirytusowym, Dz. U. z 1925 r., nr 102, poz. 720.
8. Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin, Dz. U. z 2013 r., poz. 455.
9. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz. U. z 2017 r., poz. 60, ze zm.
10. Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym, Dz. U. z 2017 r., poz. 43, ze zm.
11. Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. z 2018 r., poz. 200, ze zm.
12. Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2018 r., poz. 1036, ze zm.
13. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz. U. z 2017 r., poz. 1221.
14. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz. U. z 2004 r., nr 99, poz. 1001.
15. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2015 r., poz. 584, ze zm.
16. Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, Dz. U. z 2017 r., poz. 2365.
17. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. z 2014 r., poz. 822, ze zm.
18. Ustawa dnia 2 marca 2001 roku o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych, Dz. U. z 2015 r., poz. 103, ze zm.
19. Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych, Dz. U. z 2016 r., poz. 65, ze zm.
20. Ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina, Dz. U. z 2017 r., poz. 624.
21. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 maja 2017 r. w sprawie kontroli celno-skarbowej niektórych wyrobów akcyzowych, Dz. U. z 2017 r., poz. 989.
22. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 lutego 2009 r. w sprawie metod ustalania parametrów służących do określenia podstawy opodatkowania piwa, Dz. U. z 2009 r., nr 32, poz. 224.

23. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 lutego 2009 roku w sprawie metod ustalania parametrów piwa, Dz. U. z 2009 r., nr 32, poz. 224.
24. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 grudnia 2015 r. w sprawie dokumentu dostawy, warunków i sposobu zwrotu wyrobów akcyzowych objętych zwolnieniem od akcyzy ze względu na ich przeznaczenie oraz środków skażających alkohol etylowy, Dz. U. z 2017 r., poz. 91.
25. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego, Dz. U. z 2017 r., poz. 430.
26. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 lipca 2007 roku w sprawie znakowania środków spożywczych, Dz. U. z 2007 r., poz. 774.
27. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań dla niektórych napojów spirytusowych z oznaczeniami geograficznymi odnoszącymi się do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2011 r., poz. 47.
28. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawie metod analiz alkoholu etylowego pochodzenia rolniczego oraz metody pobierania próbek do celów urzędowej kontroli pod względem jakości handlowej, Dz. U. z 2007 r., poz. 24, poz. 154.
29. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Wsi z dnia 22 maja 2013 r., w sprawie rodzajów fermentowanych napojów winiarskich oraz szczegółowych wymagań organoleptycznych, fizycznych i chemicznych, jakie powinny spełniać te napoje, Dz. U. z 2013 r., poz. 633.
30. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych, Dz. U. z 2015 r., poz. 2316.
31. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 roku w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, Dz. U. z 2012 r., poz. 1486.
32. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2017 roku w sprawie wykonywania niektórych czynności przez funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej oraz współpracy Służby Celno-Skarbowej z Policją i Strażą Graniczną, Dz. U. z 2017 r., poz. 386.

33. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 436/2009 z dnia 26 maja 2009 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 479/2008 w odniesieniu do rejestru winnic, obowiązkowych deklaracji i sporządzania informacji na potrzeby monitorowania rynku, dokumentów towarzyszących przewozowi produktów i rejestrów prowadzonych w sektorze wina, Dz. Urz. UE L 128 z 27.05.2009 r., ze zm.
34. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 606/2009 z dnia 10 lipca 2009 ustanawiające niektóre szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 479/2008 w odniesieniu do kategorii produktów winiarskich, praktyk enologicznych i obowiązujących ograniczeń, Dz. Urz. UE L 193 z 24.07.2009 r.
35. Rozporządzenie Komisji nr 162/2013 z dnia 21 lutego 2013 r. zmieniające załącznik do rozporządzenia (WE) nr 3199/93 w sprawie wzajemnego uznawania procedur całkowitego skażania alkoholu etylowego do celów zwolnienia z podatku akcyzowego, Dz. Urz. UE L 49 z 22.02.2013 r.
36. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007, Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r.
37. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 110/2008 z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1576/89, Dz. Urz. UE L 39 z 13.02.2008 r.
38. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 251/2014 z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina, uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1601/91, Dz. Urz. UE L 84 z 20.03.2014 r.
39. Rozporządzenie Rady (EWG) nr 2658/87 z dnia 23 lipca 1987 r. w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej, Dz. Urz. WE L 256 z 07.09.1987 r., ze zm.
40. Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1101/2014 z dnia 16 października 2014 r. zmieniające załącznik I do rozporządzenia Rady (EWG) nr 2658/87 w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej, Dz. Urz. UE, L 312 z 31.10.2004 r.

41. Konwencja sporządzona na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie wzajemnej pomocy i współpracy między administracjami celnymi, Dz. Urz. UE C 24 z 23.01.2008 r.
42. Porozumienie nr 8 Komendanta Głównego Policji i Komendanta Głównego Straży Granicznej z 17 czerwca 2004 roku, w sprawie współdziałania Policji i Straży Granicznej, Dz. Urz. Komendy Głównej Policji z dnia 07.07.2004 r., nr 11, poz. 58.

INNE ŹRÓDŁA

1. *Biuletyn Statystyczny Służby Celnej I-IV kwartał 2016* - biuletyn dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl.
2. *Diagnoza sytuacji na rynku pracy w województwie podlaskim* - artykuł dostępny na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku: www.wupbialystok.praca.gov.pl, 02.02.2018 r.
3. **Grajewski J., Steinborn S.**, *Komentarz do art. 232a*, (w:) L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego, www.lex.pl, 10.08.2016 r.
4. **Grzeszczak W.,** *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, www.lex.pl, 10.08.2016 r.
5. *Illicit Trade: Converging Criminal Networks*, OECD 2015 - Raport dostępny na stronie internetowej Organisation for Economic Co-operation and Development: www.oecd.org, 20.12.2015 r.
6. *Konsumenci alkoholu* - artykuł dostępny na stronie internetowej: www.pijodpowiedzialnie.pl, 20.08.2017 r.
7. **Kotyła W.**, *Działania organów kontroli skarbowej i organów Służby Celnej w celu ograniczenia szarej strefy w gospodarce, Wystąpienie pokontrolne* - raport dostępny na stronie internetowej Najwyższej Izby Kontroli: www.nik.gov.pl, 30.02.2018 r.
8. **KPMG**, *Rynek napojów alkoholowych w Polsce* - raport dostępny na stronie KPMG: www.kpmg.com, 10.05.2015 r.
9. **Łapiński K., Peterlik M., Wyżnikiewicz B.**, *Szara strefa w polskiej gospodarce w 2015 roku* - raport dostępny na stronie internetowej Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową: www.ibngr.pl.

10. *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2017 rok,* Warszawa 2017 - rocznik dostępny na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl, 01.09.2017 r.
11. *Nasze kampanie* - artykuł dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 10.05.2015 r.
12. *Nielegalny rynek wyrobów akcyzowych w Polsce, orientacyjna wielkość i tendencje na podstawie danych z okresu I 2010-VII 2011* - artykuł dostępny na stronie internetowej: www.niwserwis.pl, 10.05.2015 r.
13. *Noncommercial Alcohol: Understanding the Informal Market*, ICAP 2010 - artykuł dostępny na stronie internetowej International Center for Alcohol Policies: www.icap.org, 20.10.2015 r.
14. *Nowy raport OECD o nielegalnym handlu*, Polski Przemysł Spirytusowy - raport dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 17.12.2015 r.
15. *Opodatkowanie wyrobów objętych akcyzą*, NIK, Warszawa 2012 - raport dostępny na stronie Najwyższej Izby Kontroli: www.nik.gov.pl, 10.05.2015 r.
16. *Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w 2016 roku* – artykuł dostępny na stronie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: www.mpips.gov.pl, 02.02.2018 r.
17. **Ozimek F.,** *Akcyzowy nonsens* - artykuł dostępny na stronie Instytutu Misesa: www.mises.pl.
18. *Producers, sellers, and drinkers: Studies of noncommercial alcohol in nine countries, International Center for Alcohol Policies 2012* - monografia dostępna na stronie internetowej International Center for Alcohol Policies: www.icap.org, 20.10.2015 r.
19. *Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015-2020* - raport dostępny na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych: www.bip.mswia.pl, 05.09.2017 r.
20. *Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce 2015-2016* - raport dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl, 30.08.2017 r.
21. **Radziewicz-Winnicki I.**, *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia - z upoważnienia ministra na interpelację nr 22976 w sprawie produkcji alkoholu skażonego* - tekst dostępny na stronie sejmu: www.sejm.gov.pl, 30.08.2017 r.

22. **Rapkiewicz M.,** *Ekspertyza. Podwyżka akcyzy na wyroby spirytusowe w 2014 roku – analiza skutków i propozycje rozwiązań optymalizacyjnych*, Warszawa 2013 - artykuł dostępny na stronie Instytutu Sobieskiego: www.sobieski.org.pl, 10.05.2015 r.
23. **Rapkiewicz M**., *Ekspertyza. Wpływ zmian wysokości stawki podatku akcyzowego od wyrobów spirytusowych w 2014 r. na dochody budżetu państwa*, Warszawa 2013 - artykuł dostępny na stronie Instytutu Sobieskiego: www.sobieski.org.pl, 10.05.2015 r.
24. *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2014 roku* - raport dostępny na stronie internetowej: www.bip.mswia.gov.pl, 05.07.2016 r.
25. *Rocznik Statystyczny Polski 2017 rok*, Warszawa 2017 - rocznik dostępny na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl, 01.09.2017 r.
26. *Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego* - dostępny na stronie internetowej: www.sjp.pwn.pl, 20.10.2015 r.
27. *Sprawdź banderole* - artykuł dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: www.finanse.mf.gov.pl, 20.08.2017 r.
28. *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2016 rok, Warszawa 2017* - sprawozdanie dostępne na stronie Centralnego Biura Śledczego: www.cbsp.policja.pl.
29. *Sytuacja osób powyżej 50 roku życia w na rynku pracy w woj. podlaskim w 2016 roku* - artykuł dostępny na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku: www.wupbialystok.praca.gov.pl, 24.05.2018 r.
30. *Uzasadnienie Ustawy o zmianie ustawy o podatku akcyzowym*, druk sejmowy nr 322 - uzasadnienie dostępne na stronie: www.orka.sejm.gov.pl, 30.08.2017 r.
31. **Wiwała L.,** *Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce - artykuł dostępny na stronie internetowej* Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl, 05.07.2016 r.
32. *Wpływ Społeczno-Gospodarczy Branży Spirytusowej w Polsce 2011-2012, Raport Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy Warszawa 2013* - raport dostępny na stronie internetowej Związku Pracodawców Polski Przemysł Spirytusowy: www.zppps.pl, 10.05.2015 r.

WYKAZ TABEL

Tabela nr 1	Liczba respondentów w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Policji w województwie podlaskim……..	28
Tabela nr 2	Płeć badanych respondentów……...	28
Tabela nr 3	Wykształcenie badanych respondentów……..	29
Tabela nr 4	Staż pracy respondentów w Policji……...	29
Tabela nr 5	Jednostka organizacyjna Policji, w której pracują badani respondenci…….....	30
Tabela nr 6	Struktura organizacyjna Policji, w której pracują respondenci…….	30
Tabela nr 7	Stanowisko służbowe w Policji badanych respondentów…….	31
Tabela nr 8	Liczba ludności w miejscowości, w którym pracuje respondent……..	31
Tabela nr 9	Respondenci wchodzący w skład struktury zajmującej się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu……..	32
Tabela nr 10	Zadania wykonywane przez respondentów w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu…….	32
Tabela nr 11	Czynności wykonywane przez respondentów w ramach realizacji zadań w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu……...	33
Tabela nr 12	Spożycie napojów alkoholowych w latach 2012-2015 w litrach…….	71
Tabela nr 13	Dochody z podatku akcyzowego w latach 2015-2017 (w mln zł)……	73
Tabela nr 14	Towary zajęte w sprawach karnych skarbowych i mandatowych w I-IV kwartale 2015 r……..	74
Tabela nr 15	Towary zajęte w sprawach karnych skarbowych i mandatowych w I-IV kwartale 2016 r……..	75
Tabela nr 16	Ujawniony przez Straż Graniczną alkohol pochodzący z przemytu w 2016 roku wg miejsca zatrzymania……...	76
Tabela nr 17	Napoje alkoholowe…….....	85

Tabela nr 18 Liczba opakowań pobierana do badań z jednej partii materiału…..... 206
Tabela nr 19 Zestawienie skal opiniowania w badaniach traseologicznych wg. L. Rodowicz i EWG „Marks”……... 219
Tabela nr 20 Kwalifikacja prawna czynu……... 228
Tabela nr 21 Czas trwania postępowania przygotowawczego i sądowego…… 229
Tabela nr 22 Jednostka organizacyjna prowadząca postępowanie przygotowawcze 231
Tabela nr 23 Jednostka organizacyjna prowadząca postępowanie sądowe……... 233
Tabela nr 24 Źródło informacji o przestępstwie nielegalnej produkcji alkoholu…... 235
Tabela nr 25 Jednostka organizacyjna dokonująca utylizacji substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu …… 238
Tabela nr 26 Sposoby zakończenia fazy sądowej postępowania……... 241
Tabela nr 27 Miejsce popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu…….. 244
Tabela nr 28 Przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu…… 245
Tabela nr 29 Wykształcenie sprawców nielegalnej produkcji alkoholu…… 249
Tabela nr 30 Zajęcie wykonywane przez sprawców nielegalnej produkcji alkoholu 249
Tabela nr 31 Technika dokonywania czynów związanych z przedmiotem badań… 250
Tabela nr 32 Urządzenie służące do nielegalnej produkcji alkoholu……. 252
Tabela nr 33 Surowce wykorzystywane przez sprawców do nielegalnej produkcji alkoholu……. 253
Tabela nr 34 Miejsce przechowywania wyprodukowanego nielegalnie alkoholu…. 254
Tabela nr 35 Miejsca dystrybucji nielegalnie wyprodukowanego alkoholu…….. 255
Tabela nr 36 Świadkowie w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu…… 256
Tabela nr 37 Dowody rzeczowe inne niż alkohol w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu……. 258
Tabela nr 38 Rodzaje wykonywanych ekspertyz w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu……. 259
Tabela nr 39 Ilość substancji przekazanej do ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu…… 259
Tabela nr 40 Problemy z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy…… 260
Tabela nr 41 Najważniejsze według respondentów przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu a staż pracy w Policji……..... 262

Tabela nr 42 Najważniejsze według respondentów przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu a jednostka organizacyjna Policji…….. 263
Tabela nr 43 Akceptacja zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu przez mieszkańców województwa podlaskiego, a staż pracy w Policji……. 264
Tabela nr 44 Akceptacja zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu przez mieszkańców województwa podlaskiego, a jednostka organizacyjna Policji…… 264
Tabela nr 45 Jakie są przyczyny większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw?..... 265
Tabela nr 46 Jakie są konsekwencje większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw?..... 267
Tabela nr 47 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu bimbrownictwa?..... 269
Tabela nr 48 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 269
Tabela nr 49 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 270
Tabela nr 50 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu podrabiania legalnego alkoholu?..... 271
Tabela nr 51 Czy statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu podrabiania legalnego alkoholu?..... 271
Tabela nr 52 Ocena zjawiska bimbrownictwa w województwie podlaskim pod względem rozmiaru……... 274
Tabela nr 53 Ocena zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a staż pracy……..... 275
Tabela nr 54 Ocena zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a miejsce pracy……. 275

Tabela nr 55 Ocena zjawiska podrabiania legalnego alkoholu w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a staż pracy……. 276
Tabela nr 56 Ocena zjawiska podrabiania alkoholu w województwie podlaskim pod względem rozmiaru, a miejsce pracy……. 277
Tabela nr 57 Jak będzie się zmieniać zjawisko bimbrownictwa w najbliższej przyszłości?..... 277
Tabela nr 58 Jak będzie się zmieniać zjawisko odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych w najbliższej przyszłości? 278
Tabela nr 59 Jak będzie się zmieniać zjawisko podrabiania alkoholu w najbliższej przyszłości?..... 279
Tabela nr 60 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska bimbrownictwa?..... 280
Tabela nr 61 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 281
Tabela nr 62 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska podrabiania legalnego alkoholu?..... 282
Tabela nr 63 Czy w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący zjawiska podrabiania legalnego alkoholu? 282
Tabela nr 64 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków bimbrownictwa?..... 283
Tabela nr 65 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 284
Tabela nr 66 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków odkażania spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 284
Tabela nr 67 Gdzie zdaniem respondentów występuje najwięcej przypadków podrabiania legalnego alkoholu?..... 285
Tabela nr 68 W jakim miejscu najczęściej dochodzi do bimbrownictwa?..... 286
Tabela nr 69 Która technika nielegalnej produkcji alkoholu jest najbardziej niebezpieczna dla zdrowia obywateli?..... 288
Tabela nr 70 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się bimbrownictwem?..... 290

Tabela nr 71 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 291
Tabela nr 72 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu?..... 291
Tabela nr 73 Jaki status majątkowy najczęściej mają osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu?..... 292
Tabela nr 74 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się bimbrownictwem?..... 293
Tabela nr 75 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się bimbrownictwem?..... 293
Tabela nr 76 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 294
Tabela nr 77 Jakie wykształcenie najczęściej posiadają osoby trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu?..... 294
Tabela nr 78 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem?..... 295
Tabela nr 79 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się bimbrownictwem?..... 296
Tabela nr 80 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 296
Tabela nr 81 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 297
Tabela nr 82 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się podrabianiem alkoholu?..... 298
Tabela nr 83 Jakie zajęcie wykonują najczęściej osoby trudniące się podrabianiem alkoholu?..... 298
Tabela nr 84 W jakiej grupie wiekowej najczęściej były osoby trudniące się bimbrownictwem?..... 299
Tabela nr 85 W jakiej grupie wiekowej najczęściej były osoby trudniące się bimbrownictwem?..... 300
Tabela nr 86 W jakiej strukturze najczęściej działają osoby trudniące się odkażaniem spirytusu do celów przemysłowych?..... 301

Tabela nr 87 W jakiej strukturze najczęściej działają osoby trudniące się odkażaniem spirytusu do celów przemysłowych?..... 302
Tabela nr 88 Gdzie najczęściej trafia odkażany spirytus do celów przemysłowych? 303
Tabela nr 89 Gdzie najczęściej trafia odkażany spirytus do celów przemysłowych? 304
Tabela nr 90 Gdzie najczęściej trafia podrabiany legalnie alkohol?..... 304
Tabela nr 91 Czy zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce przynosi efekty?..... 305
Tabela nr 92 Jakie należy podjąć działania represyjne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?..... 307
Tabela nr 93 Jakie należy podjąć działania represyjne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?..... 308
Tabela nr 94 Jakie należy podjąć działania organizacyjne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?..... 310
Tabela nr 95 Jakie należy podjąć działania prawne dla skutecznego zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu?..... 311
Tabela nr 96 Czy istnieje możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów?..... 312
Tabela nr 97 W jaki sposób mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu?..... 314
Tabela nr 98 W jaki sposób mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu?..... 315
Tabela nr 99 Na jakie zachowania mieszkańcy najczęściej wskazywali informując o procederze nielegalnej produkcji alkoholu?..... 316
Tabela nr 100 Sposoby przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców dotyczyły…….. 318
Tabela nr 101 Czy uzyskane informację od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu?..... 319
Tabela nr 102 Jakie według doświadczenia respondentów rodzaje ekspertyz przeprowadza się na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?..... 320

Tabela nr 103 Czy występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenie postępowania dowodowego?..... 325
Tabela nr 104 Jaka ilość substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu według Pana/Pani doświadczenia zwykle przekazuje się ekspertyzy?..... 327
Tabela nr 105 Co dzieje się z pozostałą ilością substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy?..... 329
Tabela nr 106 Czy zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty jest kosztowne?..... 331
Tabela nr 107 Jakie wyspecjalizowane podmioty dokonują zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu?..... 332
Tabela nr 108 Czy wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane?..... 333
Tabela nr 109 Czy legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwa) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce?..... 334
Tabela nr 110 Jaka kara kryminalna zdaniem Pana/Pani powinna być wymierzana za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?..... 337
Tabela nr 111 Jaki środek karny powinien być wymierzany za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?..... 338
Tabela nr 112 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 340
Tabela nr 113 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?..... 341
Tabela nr 114 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu?..... 342
Tabela nr 115 Jaka kara kryminalna powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu?..... 342

WYKAZ MAP

Mapa nr 1 Właściwość miejscowa jednostek organizacyjnych prowadzących postępowanie przygotowawcze…….. 232

Mapa nr 2 Liczba spraw prowadzonych przez jednostki organizacyjne prowadzące postępowanie sądowe w województwie podlaskim objętych badaniem… 234

WYKAZ RYSUNKÓW

Rysunek nr 1 Metoda pędzenia bimbru na tzw. „miednicę”…… 131
Rysunek nr 2 Metoda pędzenia bimbru z szybkowarem…….. 132
Rysunek nr 3 Metoda pędzenia bimbru z chłodnicą powietrza…… 133
Rysunek nr 4 Metoda pędzenia bimbru z chłodnicą wodną……. 133
Rysunek nr 5 Metoda pędzenia bimbru z użyciem deflegmatora…… 134

WYKAZ WYKRESÓW

Wykres nr 1	Koszty postępowania sądowego…….....	236
Wykres nr 2	Koszty ekspertyz sądowych w sprawach nielegalnej produkcji alkoholu	237
Wykres nr 3	Liczba spraw ze względu na ilość wyprodukowanego nielegalnie alkoholu…….	242
Wykres nr 4	Rok popełnienia czynu nielegalnej produkcji alkoholu……	243
Wykres nr 5	Wiek sprawców nielegalnej produkcji alkoholu……...	246

WYKAZ SPRAW

Sąd Rejonowy w Białymstoku

II K 88/13	VII K 708/11	XV Ks 27/11
III K 11/12	VII K 59/12	XV Ks 48/10
III K 12/12	VII K 435/12	XV Ks 76/10
III K 625/12	VII K 630/12	XV Ks 82/10
III K 752/12	VII K 684/13	XIII W 38/12
III K 103/13	VII K 872/13	XIII W 54/12
III K 299/13	VII K 983/13	XIII W 64/12
III K 400/13	VII K 1076/13	XIII W 75/12
III K 418/13	VII K 388/14	XIII W 3758/13
III K 662/13	VII K 820/14	XIII W 5453/13
III K 1300/13	VII K 811/15	XIII W 5494/13
III K 1370/13	VII K 34/16	XIII W 6084/13
III K 138/14	XV K 21/12	XIII W 6352/13
III K 152/14	XV K 91/12	XIII W 6437/13
III K 797/14	XV K 991/12	XIII W 6623/13
III K 1070/14	XV K 1012/12	XIII W 445/14
III K 50/15	XV K 1030/12	XIII W 1251/14
III K 272/15	XV K 1801/12	XIII W 1362/14
III K 549/15	XV K 36/13	XIII W 1563/14
III K 767/15	XV K 230/13	XIII W 1745/14
III K 516/16	XV K 506/13	XIII W 1752/14
III K 278/16	XV K 1656/13	XIII W 1758/14
III K 494/16	XV K 454/14	XIII W 2204/14
VII K 446/10	XV K 1338/14	XIII W 2311/14
VII K 578/10	XV Ks 1/10	XIII W 2505/14
VII K 776/10	XV Ks 35/10	XIII W 2956/14

VII K 903/10	XV Ks 47/10	XIII W 3833/14
XIII W 3871/14	XIII W 1848/15	XIII W 247/16
XIII W 4080/14	XIII W 2706/15	XIII W 530/16
XIII W 4388/14	XIII W 3424/15	XIII W 598/16
XIII W 4442/14	XIII W 3781/15	XIII W 684/16
XIII W 4561/14	XIII W 3833/15	XIII W 958/16
XIII W 5419/14	XIII W 3825/15	XIII W 2817/16
XIII W 6022/14	XIII W 4406/15	XIII W 3564/16
XIII W 7327/14	XIII W 4780/15	XIII W 3806/16
XIII W 7739/14	XIII W 5262/15	XIII W 4255/16
XIII W 78/15	XIII W 5600/15	XIII W 4501/16
XIII W 107/15	XIII W 5302/15	XIII W 4735/16
XIII W 447/15	XIII W 5538/15	XIII W 5878/16
XIII W 536/15	XIII W 5611/15	XIII W 6748/16
XIII W 611/15	XIII W 6072/15	XIII W 6953/16
XIII W 817/15	XIII W 60/16	XIII W 6915/16
XIII W 1575/15	XIII W 65/16	

Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim:

II K 110/10	II K 284/14	II W 126/14
II K 171/10	II K 350/14	II W 122/15
II K 593/10	II K 400/14	II W 209/15
II K 16/12	II K 404/14	II W 275/15
II K 20/12	II K 42/15	II W 296/15
II K 71/12	II K 141/15	II W 366/15
II K 147/12	II K 65/16	II Ks 2/10
II K 229/12	II W 57/12	II Ks 9/10
II K 241/12	II W 113/12	II Ks 14/10
II K 270/12	II W 337/12	II Ks 6/11
II K 468/12	II W 397/12	II Ks 10/11
II K 97/13	II W 99/14	II Ks 14/11
II Ks 18/11	II Ks 22/11	II Ks 28/11
II Ks 21/11	II Ks 24/11	

SR w Bielsku Podlaskim VII Zamiejscowy Wydział Karny w Hajnówce:

VII K 190/10	VII K 120/11	VII K 377/12
VII K 275/10	VII K 248/11	VII K 469/12
VII K 359/10	VII K 557/11	VII K 586/12
VII K 570/10	VII K 672/11	VII K 691/12
VII K 623/10	VII K 682/11	VII K 533/13
VII K 630/10	VII K 719/11	VII K 589/13
VII K 668/10	VII K 147/12	VII K 106/14
VII K 685/10	VII K 175/12	VII K 159/14
VII K 747/10	VII K 237/12	VII K 249/15

SR w Bielsku Podlaskim VIII Zamiejscowy Wydział Karny w Siemiatyczach:

VIII K 28/12	VIII K 310/13	VIII W 62/16
VIII K 299/12	VIII K 224/15	VIII W 566/14
VIII K 460/12	VIII K 70/16	VIII W 343/15
VIII K 208/13	VIII K 133/16	

Sąd Rejonowy w Sokółce:

II K 642/09	II K 505/13	II K 50/15
II K 207/10	II K 511/13	II K 268/15
II K 290/10	II K 637/13	II K 400/15
II K 578/10	II K 966/13	II K 484/15
II K 76/11	II K 13/14	II K 511/15
II K 3/12	II K 140/14	II K 519/15
II K 234/12	II K 266/14	II K 35/16
II K 374/12	II K 282/14	II K 44/16
II K 743/12	II K 314/14	II K 170/16
II K 792/12	II K 514/14	II K 522/16
II K 869/12	II K 515/14	II W 147/12
II K 1112/12	II K 572/14	II W 164/12
II K 1155/12	II K 774/14	II W 287/12
II K 382/13	II K 20/15	II W 598/12
II K 388/13	II K 41/15	II W 791/12

II W 911/12
II W 1055/12
II W 1150/12
II W 1183/12
II W 227/13
II W 488/13
II W 939/13
II W 1433/13
II W 16/14
II W 310/14
II W 386/14
II W 610/14
II W 686/14
II W 717/14
II W 850/14
II W 922/14
II W 1183/14
II W 1251/14
II W 1429/14
II W 1528/14
II W 1754/14
II W 2027/14
II W 2244/14
II W 2415/14
II W 6/15
II W 22/15
II W 229/15
II W 379/15
II W 549/15
II W 595/15
II W 627/15
II W 656/15
II W 964/15
II W 1076/15
II W 1216/15
II W 1328/15
II W 1804/15
II W 1911/15
II W 2076/15
II W 2078/15
II W 2121/15
II W 2387/15
II W 15/16
II W 156/16
II W 393/16
II W 828/16
II W 841/16
II W 896/16
II W 1041/16
II W 1132/16
II W 1171/16
II W 1191/16
II W 1356/16
II W 1382/16
II W 1790/16
II W 1840/16
II W 1956/16
II W 2575/16

ANKIETA BADAWCZA- NIELEGALNA PRODUKCJA ALKOHOLU

sygn. akt…….....

I- CZAS TRWANIA POSTĘPOWANIA (w miesiącach i latach)

……

- postępowanie przygotowawcze i sądowe
  - data wszczęcia postępowania …….....
  - data postawienia zarzutów ……
  - data aktu oskarżenia ……...
  - data wyroku I instancji ……...
  - data wyroku prawomocnego ……..

II- INFORMACJE O PRZESTĘPSTWIE, ŚRODKI DOWODOWE (OSOBOWE I RZECZOWE)

- Jaka jednostka organizacyjna Policji prowadziła postępowanie przygotowawcze?

……

- Jaka jednostka organizacyjna prowadziła postępowanie sądowe?

.....

- W jaki sposób organy ścigania dowiadywały się o procederze nielegalnej produkcji alkoholu ?

……...

- Czy w sprawie byli świadkowie? Kto to był?

…….....

- Czy w sprawie były inne niż ekspertyzy dowody rzeczowe? Jakie?

……...

- Jakie były przyczyny nielegalnej produkcji alkoholu?

……...

- Gdzie występowały przypadki nielegalnej produkcji alkoholu?

……...

- W jakim miejscu dochodziło do nielegalnej produkcji alkoholu?

……...

- Jaką techniką dokonywano nielegalnej produkcji alkoholu?

……...

- Jakiego urządzenia używano do nielegalnej produkcji alkoholu?

……..

- W jakim miejscu przechowywano wyprodukowany nielegalnie alkohol?

……...

- Jaki status majątkowy miały osoby zajmujące się nielegalną produkcją alkoholu?

……...

- Jakie zajęcie wykonywały osoby trudniące się nielegalną produkcją alkoholu?

.....

- W jakim wieku byli sprawcy procederu nielegalnej produkcji alkoholu?

……..

- Czy osoby trudniące się nielegalną produkcją alkoholu były wcześniej karane za podobne przestępstwo lub inne?

……...

- Jakie surowce wykorzystywały osoby do nielegalnej produkcji alkoholu?

……...

- W jakiej strukturze działali sprawcy procederu nielegalnej produkcji alkoholu?

……...

- Gdzie trafiał nielegalnie wyprodukowany alkohol?

……...

- Kto przeprowadzał ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?

.....

- Jakie rodzaje ekspertyz przeprowadzano w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?

……...

- Jaką ilość substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu przekazano do ekspertyzy?

…….....

- Czy wystąpiły problemy z zabezpieczeniem lub składowaniem substancji przekazanej do ekspertyzy?

……...

- Kwalifikacja prawna czynu w postępowaniu przygotowawczym

……...

III- UTYLIZACJA

- Kto dokonywał utylizacji ?

.....

- W jaki sposób dokonywano utylizacji substancji?

…….....

- Czy występowały problemy z utylizacją substancji?

…….....

IV- KOSZTY

- Jakie były koszty postępowania sądowego?

……...

- Jakie były koszty przygotowanych poszczególnych ekspertyz?

……...

- Jakie były koszty zniszczenia substancji przez wyspecjalizowane podmioty?

……...

V- WYROK

- Czy kwalifikacja prawna z aktu oskarżenia została potwierdzona w wyroku?

……...

- Jeżeli kwalifikacja prawna nie utrzymała się, to dlaczego?

.....……

- Kwalifikacja prawna czynu w wyroku

……...

- Jaka kara kryminalna została wymierzona?

……...

Kwestionariusz ankiety

BADANIE OPINII FUNKCJONARIUSZY POLICJI GARNIZONU PODLASKIEGO DOTYCZĄCE ZJAWISKA NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU

Szanowni Państwo,

Jestem doktorantką na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku i proszę o wypełnienie poniższej ankiety dotyczącej zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu. Celem badania jest opracowanie zasad sprawnego działania organów ścigania oraz określenie sposobów zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu.

Kwestionariusz ankiety składa się z czterech części. Pierwsza część dotyczy metryczki osób badanych, druga - jest poświęcona przyczynom nielegalnej produkcji alkoholu, trzecia część dotyczy fenomenologii zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu, zaś ostatnia poświęcona jest sposobom zapobiegania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu.

Poniższa ankieta ma charakter anonimowy, a jej wyniki zostaną wykorzystane wyłącznie w celach naukowych. Z góry dziękuję za poświęcenie czasu i wypełnienie ankiety. Proszę o zaznaczanie krzyżykiem (X) wybranej odpowiedzi lub wpisanie swojej odpowiedzi w miejsce kropek.

METRYCZKA

1. Płeć:
☐ kobieta
☐ mężczyzna

2. Wykształcenie:
☐ podstawowe
☐ średnie
☐ zawodowe
☐ wyższe

3. Staż pracy:
☐ 0-5
☐ 6-10
☐ 11-15
☐ 16-20
☐ 21-25
☐ 26-30
☐ powyżej 30

4. Jednostka organizacyjna Policji, w której Pan/i pracuje to:
☐ KWP
☐ KMP/KPP
☐ KP/PP

5. Struktura organizacyjna Policji, w której Pan/i pracuje to:

☐ wydział / referat kryminalny
☐ wydział / referat dochodzeniowo-śledczy
☐ wydział do walki z przestępczością gospodarczą
☐ zespół do walki z przestępczością gospodarczą (o ile jest wyodrębniony z wydziału/referatu kryminalnego lub wydziału/referatu dochodzeniowo-śledczego)
☐ ogniwo techniki kryminalistycznej (o ile jest wyodrębniony z wydziału/referatu kryminalnego lub wydziału/referatu dochodzeniowo-śledczego)

6. Pracuje Pan/i na stanowisku służbowym w Policji:

☐ policjant
☐ referent
☐ technik kryminalistyki
☐ instruktor
☐ asystent
☐ detektyw
☐ specjalista
☐ ekspert
☐ kierownik zespołu do walki z przestępczością gospodarczą
☐ kierownik ogniwa techniki kryminalistycznej
☐ naczelnik lub zastępca naczelnika wydziału do walki z przestępczością gospodarczą
☐ naczelnik lub zastępca naczelnika wydziału/ referatu kryminalnego
☐ naczelnik lub zastępca naczelnika wydziału/ referatu dochodzeniowo- śledczego

7. Pracuje Pan/i w miejscowości o liczbie ludności:

☐ do 50 tyś.
☐ od 50 do 100 tyś.
☐ od 100-300 tyś.

8. Czy Pan/i wchodzi w skład struktury zajmującej się problematyką nielegalnej produkcji alkoholu? Jeśli odpowiedział/a Pan/i „nie" przejdź do pytania nr 11.

☐ tak
☐ nie

9. Zadania w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu Pan/i:

☐ realizuję osobiście w ramach powierzonych obowiązków służbowych
☐ realizuję w ramach zlecanych postępowań lub zadań doraźnych
☐ realizuję, koordynuję i nadzoruję działania innych funkcjonariuszy
☐ realizuję, koordynuję i nadzoruję działania jednostek podrzędnych

10. W ramach realizacji zadań w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wykonuje Pan/i czynności: (możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi)

☐ przesłuchania świadka lub świadków
☐ przesłuchania podejrzanego (oskarżonego)
☐ prowadzenia postępowania dochodzeniowo- śledczego
☐ brania udziału w oględzinach miejsca zdarzenia/ oględzinach rzeczy
☐ wykonania czynności technicznych podczas oględzin, ekspertyzy, zatrzymania, przeszukania
☐ brania udziału w innych czynnościach zmierzających do ustalenia i ujęcia sprawcy przestępstw (w jakich?) …….....

PRZYCZYNY ZJAWISKA NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU

11. Proszę o wskazanie Pana / Pani zdaniem najważniejszych przyczyn nielegalnej produkcji alkoholu. (Proszę, zaznaczyć trzy najważniejsze przyczyny):

☐ wysoka cena alkoholu monopolowego w sklepach
☐ łagodne kary sądowe
☐ niskie koszty wyrobu nielegalnego alkoholu
☐ możliwość osiągnięcia relatywnie dużych zysków
☐ tradycja pędzenia bimbru
☐ niska świadomość społeczna obywateli o szkodliwości spożywania alkoholu nieznanych źródeł
☐ zniesienie barier celnych i kontroli granicznych pomiędzy krajami Wspólnoty Europejskiej
☐ wysokie bezrobocie lub niska dochodowość wykonywanej legalnie pracy
☐ możliwość wypędu alkoholu przy pomocy nieskomplikowanych urządzeń, znajdujących się zazwyczaj w gospodarstwie domowym
☐ dostępność surowców do produkcji bimbru lub nielegalnego odkażania alkoholu
☐ inne, jakie? ……

12. Czy Pana/i zdaniem mieszkańcy województwa podlaskiego w większym stopniu akceptują zjawisko nielegalnej produkcji alkoholu niż mieszkańcy innych województw? Jeśli odpowiedział/a Pan/i „nie", „nie wiem" lub „nie mam zdania" proszę przejść do pytania nr 15.

☐ tak
☐ nie
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania

13. Jakie są według Pana/Pani przyczyny większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw? (Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.)

☐ tradycja pędzenia bimbru
☐ niższa świadomość mieszkańców o szkodliwości spożywania alkoholu z nieznanych źródeł
☐ panujące bezrobocie skłania ludzi do szukania zarobków na drodze nielegalnej
☐ większa lesistość w porównaniu do innych województw
☐ mniejsza gęstość zaludnienia
☐ niższy stopień rozwoju kultury agrarnej
☐ łatwiejszy dostęp do naturalnych źródeł wody
☐ inne, jakie?.....

14. Jakie są według Pana/Pani konsekwencje większej akceptacji zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wśród mieszkańców województwa podlaskiego w porównaniu z mieszkańcami innych województw? (Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.)

☐ alkoholizm
☐ zatrucia wywołane spożyciem metanolu, glikolu etylenowego lub innych toksycznych rozpuszczalników
☐ przemoc w rodzinie
☐ pogorszenie się sytuacji finansowej mieszkańców
☐ straty materialne dla Skarbu Państwa
☐ inne, jakie? ……..…

FENOMENOLOGIA ZJAWISKA NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU

15. Czy według Pana/i statystyka policyjna jest odzwierciedleniem faktycznego poziomu poniższych zjawisk? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań)

	tak	**nie**	**nie wiem**	**nie mam zdania**
bimbrownictwo				
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych				
podrabianie legalnego alkoholu				

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
……...
…….....

16. Jak Pan/i ocenia poniższe zjawiska w województwie podlaskim pod względem ich rozmiarów? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań)

	bardzo duże	**średnie**	**małe**	**niewielkie**
bimbrownictwo				
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych				
podrabianie legalnego alkoholu				

17. Jak Pana/Pani zdaniem będą się zmieniać wybrane zjawiska w najbliższej przyszłości? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań)

	zaniknie	**będzie malało**	**pozostanie na tym samym poziomie**	**rozwinie się**	**trudno powiedzieć**
bimbrownictwo					
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych					
podrabianie legalnego alkoholu					

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
……..
……..

18. Czy według Pana/i w województwie podlaskim istnieje duży problem społeczny dotyczący poniższych zjawisk? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań)

	tak	**nie**	**nie wiem**	**nie mam zdania**
bimbrownictwo				
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych				
podrabianie legalnego alkoholu				

19. Gdzie najwięcej według Pana/i występuje przypadków wybranych kategorii zachowań? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii zachowań)

	miasta wojewódzkie	miasta powiatowe	gminy	sołectwa
bimbrownictwo				
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych				
podrabianie legalnego alkoholu				

20. W jakim miejscu według Pana/Pani najczęściej dochodzi do wybranych kategorii zachowań? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii lub wpisać swoją odpowiedź w miejsce kropek)

Kategorie zachowań:	Miejsce				
	w mieszkaniach lub domach właścicieli	w budynkach gospodarczych lub innych miejscach na posesji właściciela	w wynajętych magazynach	w opuszczonych gospodarstwach rolnych	w innych miejscach, jakich ?
bimbrownictwo					…… ……..
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych					…….. ……
podrabianie legalnego alkoholu					…… ……

21. Która według Pana/Pani technika nielegalnej produkcji alkoholu jest najbardziej niebezpieczna dla zdrowia obywateli?

☐ bimbrownictwo
☐ odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych
☐ podrabianie legalnego alkoholu

22. Jakie według Pana/Pani urządzenie najczęściej używa się do wybranych kategorii zachowań? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii lub wpisać swoją odpowiedź w miejsce kropek)

Kategorie zachowań:	Urządzenie			
	występujące w gospodarstwie domowym naczynia np. miednica, garnek, wiadro	parniki, beczki, kotły	linie technologiczne	inne urządzenia, jakie ?
bimbrownictwo				……..…
odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych				……
podrabianie legalnego alkoholu				……...

23. Jaki według Pana/Pani status majątkowy najczęściej mają poniższe kategorie osób? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób)

Kategorie osób:	Status majątkowy		
	niski	średni	wysoki
trudniące się bimbrownictwem			
zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych			
trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu			

24. Jakie według Pana/Pani wykształcenie najczęściej posiadają poniższe kategorie osób? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób)

Kategorie osób:	Wykształcenie			
	podstawowe	średnie	zawodowe	wyższe
trudniące się bimbrownictwem				
zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych				
trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu				

25. Jakie według Pana/Pani zajęcie wykonują najczęściej poniższe kategorie osób? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób)

Kategorie osób:	Zajęcie					
	pracownik fizyczny	pracownik umysłowy	bezrobotny	emeryt/rencista	uczeń	student
trudniące się bimbrownictwem						
zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych						
trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu						

26. W jakiej według Pana/Pani grupie wiekowej najczęściej były poniższe kategorie osób? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób)

Kategorie osób:	Wiek						
	0-16	17-21	22-30	31-41	42-52	53-63	pow. 63
trudniące się bimbrownictwem							
zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych							
trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu							

27. W jakiej według Pana/Pani strukturze najczęściej działają poniższe kategorie osób? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii osób)

Kategorie osób:	Struktura		
	samodzielnie	**współsprawstwo**	**zorganizowana grupa**
trudniące się bimbrownictwem			
zajmujące się odkażaniem spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych			
trudniące się podrabianiem legalnego alkoholu			

28. Gdzie według Pana/Pani najczęściej trafiają poniższe kategorie nielegalnie wyprodukowanego alkoholu? (Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii lub wpisać swoją odpowiedź w miejsce kropek)

Kategorie nielegalnie wyprodukowanego alkoholu:	Miejsce						
	legalne sklepy	**meliny**	**stoiska na bazarach**	**odbiorcy prywatni**	**we wszystkie wymienione miejsca**	**w inne miejsca, jakie ?**	**nigdzie**
bimber						…….....	
odkażany spirytus przeznaczony do celów przemysłowych						…… ...…….....	
podrabiany legalnie alkohol						…… ……	

SPOSOBY ZAPOBIEGANIA I ZWALCZANIA NIELEGALNEJ PRODUKCJI ALKOHOLU

29. Czy zdaniem Pana/Pani zwalczanie zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu w Polsce przynosi efekty?

☐ tak
☐ nie przynosi żadnych efektów
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania

30. Jakie według Pana/Pani należy podjąć działania dla skutecznego zwalczania tego zjawiska? Proszę o zaznaczenie jednej, najważniejszej Pani/Pana zdaniem odpowiedzi w każdej kategorii.

a) **ekonomiczne**:
- ☐ obniżenie cen alkoholu rynkowego dla zmniejszenia dysproporcji między ceną alkoholu rynkowego a ceną alkoholu pochodzącego z nielegalnych źródeł
- ☐ podniesienie cen artykułów do produkcji bimbru
- ☐ inne działania (jakie?)……..
- ☐ nie mam zdania

b) represyjne
- ☐ zapewnienie nieuchronności odpowiedzialności karnej
- ☐ podniesienie poziomu wykrywalności sprawców

- surowsze kary i środki karne
- inne działania (jakie?) …….....
- nie mam zdania

c) społeczno-wychowawcze i kulturowe

- działania informacyjne mające na celu przedstawienie konsekwencji prawnych i społecznych nielegalnej produkcji alkoholu (broszury, ulotki, plakaty, rozmowy ze społeczeństwem, filmy edukacyjne)
- inne działania (jakie?) …….....
- nie mam zdania

d) organizacyjne

- poprawa jakości alkoholu rynkowego i zapewnienie systematycznej jego kontroli
- rozszerzenie kręgu podmiotów mających na celu statutową walkę z nielegalną produkcją alkoholu
- zniesienia limitu punktów sprzedaży alkoholu
- inne działania (jakie?)……..
- nie mam zdania

e) prawne

- nowelizacja ustawy w zakresie zwiększenia represyjności czynów nielegalnej produkcji alkoholu
- umieszczenie stosownych czynów zabronionych w kodeksie karnym
- inne działania (jakie?) …….
- nie mam zdania

31. Czy istnieje według Pana/Pani możliwość przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości we współpracy z mieszkańcami danych miast lub powiatów? Jeśli odpowiedział/a Pan/i „nie", „nie wiem" lub „nie mam zdania" proszę przejść do pytania nr 33.

☐ tak
☐ nie
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania

32. W jaki sposób według Pana/Pani mieszkańcy danych miast, powiatów współpracują z Policją w celu redukcji problemu nielegalnej produkcji alkoholu? (Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź).

☐ anonimowe, telefoniczne wezwania
☐ anonimowe pisma (donosy)
☐ informacje przekazywane osobiście w trakcie otwartych dyskusji i spotkań z policjantami
☐ informacje przekazywane osobiście w trakcie prowadzonych przez policję czynności służbowych w tym: operacyjnych, dochodzeniowo śledczych, w sprawach o wykroczenie
☐ informacje zgłaszane za pomocą krajowej mapy zagrożeń bezpieczeństwa
☐ informacje przekazywane za pomocą masmediów
☐ informacje przekazywane za pomocą przedstawicieli lokalnych samorządów
☐ inne, (jakie?)…….

33. Jak często mieszkańcy/obywatele informowali Pana/Pani o zjawisku nielegalnej produkcji alkoholu? Jeśli odpowiedział/a Pan/i „nigdy" proszę przejść do pytania nr 38.

☐ bardzo często
☐ często

☐ rzadko
☐ sporadycznie
☐ nigdy

34. Na jakie zachowania mieszkańcy najczęściej wskazywali informując Pana/Pani o procederze nielegalnej produkcji alkoholu?
☐ bimbrownictwo
☐ odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych
☐ podrabianie legalnego alkoholu
☐ przemyt
☐ inne, jakie? .....

35. Czy mieszkańcy przekazując Panu/Pani informacje o procederze nielegalnej produkcji alkoholu wskazywali proponowane przez siebie sposoby przeciwdziałania takim zachowaniom? Jeśli odpowiedział/a Pan/i „nie" proszę przejść do pytania, nr 38.
☐ tak
☐ nie

36. Sposoby przeciwdziałania zjawiska nielegalnej produkcji alkoholu wskazane przez mieszkańców dotyczyły:
☐ potrzeby podejmowania przez Policję działań zwiększających represyjność w stosunku do osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu
☐ potrzeby zwiększenia przez Policję działań prewencyjnych wobec osób trudniących się procederem nielegalnej produkcji alkoholu
☐ inne, jakie? .....

37. Czy uzyskane przez Pana/Pani informacje od obywateli i podjęte dzięki temu stosowne działania przyczyniły się do ujawnienia procederu nielegalnej produkcji alkoholu?
☐ tak, w dużym stopniu
☐ tak, w niewielkim stopniu
☐ nie
☐ trudno powiedzieć

38. Jakie według Pana/Pani doświadczenia rodzaje ekspertyz przeprowadza się na potrzeby postępowania przygotowawczego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu? (Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź).
☐ badania fizykochemiczne
☐ badanie daktyloskopijne
☐ badania traseologiczne
☐ badania toksykologiczne
☐ inne, jakie?.....

39. Które według Pana/Pani ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są czasochłonne i ile średnio trwa ich przygotowanie?
☐ ekspertyzy czasochłonne (proszę podać które i ile średnio trwa przygotowanie poszczególnych ekspertyz):
……..
…….
……
……...

☐ nie są czasochłonne (proszę podać które i ile średnio trwa przygotowanie poszczególnych ekspertyz):
……
……
……
……
☐ nie wiem
☐ trudno powiedzieć

40. Które zdaniem Pana/Pani wykonywane ekspertyzy w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu są kosztowne? (Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź).
☐ ekspertyzy kosztowne (proszę podać które):
……...
……..
…….....
☐ nie są kosztowne, (proszę podać które):
.....
.....
.....
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania

41. Czy według Pana/Pani przeprowadzane ekspertyzy są przydatne w postępowaniu przygotowawczym w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?
☐ tak
☐ nie
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania
Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
…….....
…….....

42. Czy według Pana/Pani występują problemy z zabezpieczeniem i składowaniem materiału dowodowego w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu zabezpieczonego na miejscu zdarzenia do czasu zakończenia postępowania dowodowego?
☐ tak
☐ nie
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania
Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
…….....

43. Jaką ilość substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu według Pana/Pani doświadczenia zwykle przekazuje się do ekspertyzy?
☐ całość
☐ część
☐ nie wiem
Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
…….....
……...
…….....

44. Co zdaniem Pana/Pani dzieje się z pozostałą ilością substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu, która nie została wysłana do ekspertyzy?

☐ substancję przechowuje się w magazynach właściwych miejscowo komend Policji
☐ substancję przechowuje się w magazynach przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie ich wytwarzania, przetwarzania, magazynowania, przesyłania, dystrybucji lub obrotu nimi
☐ substancję przechowuje się w magazynach przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów
☐ substancję przechowuje się w magazynach instytutów badawczych nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej
☐ substancję przechowuje się w depozytach sądowych
☐ sąd niezwłocznie zarządza zniszczenie pozostałej substancji w całości lub w części
☐ inne działanie, jakie? …….

45. Jakie według Pana/Pani są koszty przechowywania i należytego zabezpieczenia substancji w sprawie nielegalnej produkcji alkoholu?

☐ wysokie
☐ średnie
☐ niskie
☐ nie mam zdania

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
……...
……...

46. Czy według Pana/Pani zniszczenie substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu dokonane przez wyspecjalizowane podmioty jest kosztowne?

☐ tak
☐ nie
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: …….
……..
……...

47. Jakie według Pana/Pani wyspecjalizowane podmioty dokonują zniszczenia substancji powstałej w wyniku nielegalnej produkcji alkoholu?

☐ przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów posiadający stosowne zezwolenie
☐ organ procesowy
☐ Policja
☐ inne, jakie?.....

48. Czy zdaniem Pana/Pani wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) powinno być zalegalizowane? Jeśli odpowiedział/a Pan/i „nie" proszę przejść do pytania nr 50.

☐ tak
☐ nie
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: …….
…….....

49. Czy zdaniem Pana/Pani legalizacja wytwarzania alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo) przyczyni się do spadku szarej strefy napojów alkoholowych w Polsce?

☐ tak
☐ nie
☐ nie wiem
☐ nie mam zdania

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
…….....
.....

50. Jaka kara kryminalna zdaniem Pana/Pani powinna być wymierzana za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)?

☐ kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat
☐ kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat
☐ kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat
☐ kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku
☐ kara ograniczenia wolności
☐ kara grzywny
☐ żadna
☐ inna, jaka? ……...

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
……...
…….....

51. Jaka kara kryminalna zdaniem Pana/Pani powinna być wymierzana za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych?

☐ kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat
☐ kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat
☐ kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat
☐ kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku
☐ kara ograniczenia wolności
☐ kara grzywny
☐ żadna
☐ inna, jaka? ……...

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
……..
……...

.....

52. Jaka kara kryminalna według Pana/Pani powinna być wymierzana za podrabianie legalnego alkoholu?

☐ kara pozbawienia wolności od 7 lat do 15 lat
☐ kara pozbawienia wolności powyżej 3 lat do 6 lat
☐ kara pozbawienia wolności powyżej roku do 3 lat
☐ kara pozbawienia wolności od miesiąca do roku
☐ kara ograniczenia wolności
☐ kara grzywny
☐ żadna
☐ inna, jaka? ……....

Proszę krótko uzasadnić swoją odpowiedź: ……
……...

53. Jaki środek karny zdaniem Pana/Pani powinna być wymierzany za wytwarzanie alkoholu domowym sposobem (bimbrownictwo)? (Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź).

☐ pozbawienie praw publicznych
☐ zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej
☐ zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi,
☐ obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu
☐ świadczenie pieniężne
☐ podanie wyroku do publicznej wiadomości
☐ żaden
☐ inny, jaki? ……

54. Jaki środek karny zdaniem Pana/Pani powinna być wymierzany za odkażanie spirytusu przeznaczonego do celów przemysłowych? (Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź).

☐ pozbawienie praw publicznych
☐ zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej
☐ zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi,
☐ obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu
☐ świadczenie pieniężne
☐ podanie wyroku do publicznej wiadomości
☐ żaden
☐ inny, jaki? ……

55. Jaki środek karny zdaniem Pana/Pani powinna być wymierzany za podrabianie legalnego alkoholu? (Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź).

☐ pozbawienie praw publicznych
☐ zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej
☐ zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi,
☐ obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu
☐ świadczenie pieniężne
☐ podanie wyroku do publicznej wiadomości
☐ żaden
☐ inny, jaki? ……